Körkép 79

Harminchárom mai magyar elbeszélés

Szerkesztette Kardos György

Körkép 79

Harminchárom mai magyar elbeszélés

Magvető Könyvkiadó, Budapest

© Magvető Könyvkiadó, 1979

A KÖTET SZERZŐI

Ágh István
Balázs József
Bereményi Géza
Bertha Bulcsu
Boldizsár Iván
Esterházy Péter
Galambos Lajos
Galgóczi Erzsébet
Gáll István
Gera György
Gyurkovits Tibor
Hernádi Gyula
Illés Endre
Jékely Zoltán
Kertész Ákos
Kiss Dénes
Kolozsvári Grandpierre Emil
Kolozsvári Papp László
Kutasi Gyula
Mándy Iván
Mesterházi Lajos
Mészöly Miklós
Páskándi Géza
Pilinszky János
Raffai Sarolta
Rákosy Gergely
Szakonyi Károly
Tandori Dezső
Tatay Sándor
Thiery Árpád
Újhelyi János
Végh Antal
Vészi Endre

Az írók portréit Csigó László, Lussa Vince és Vahl Ottó készítették

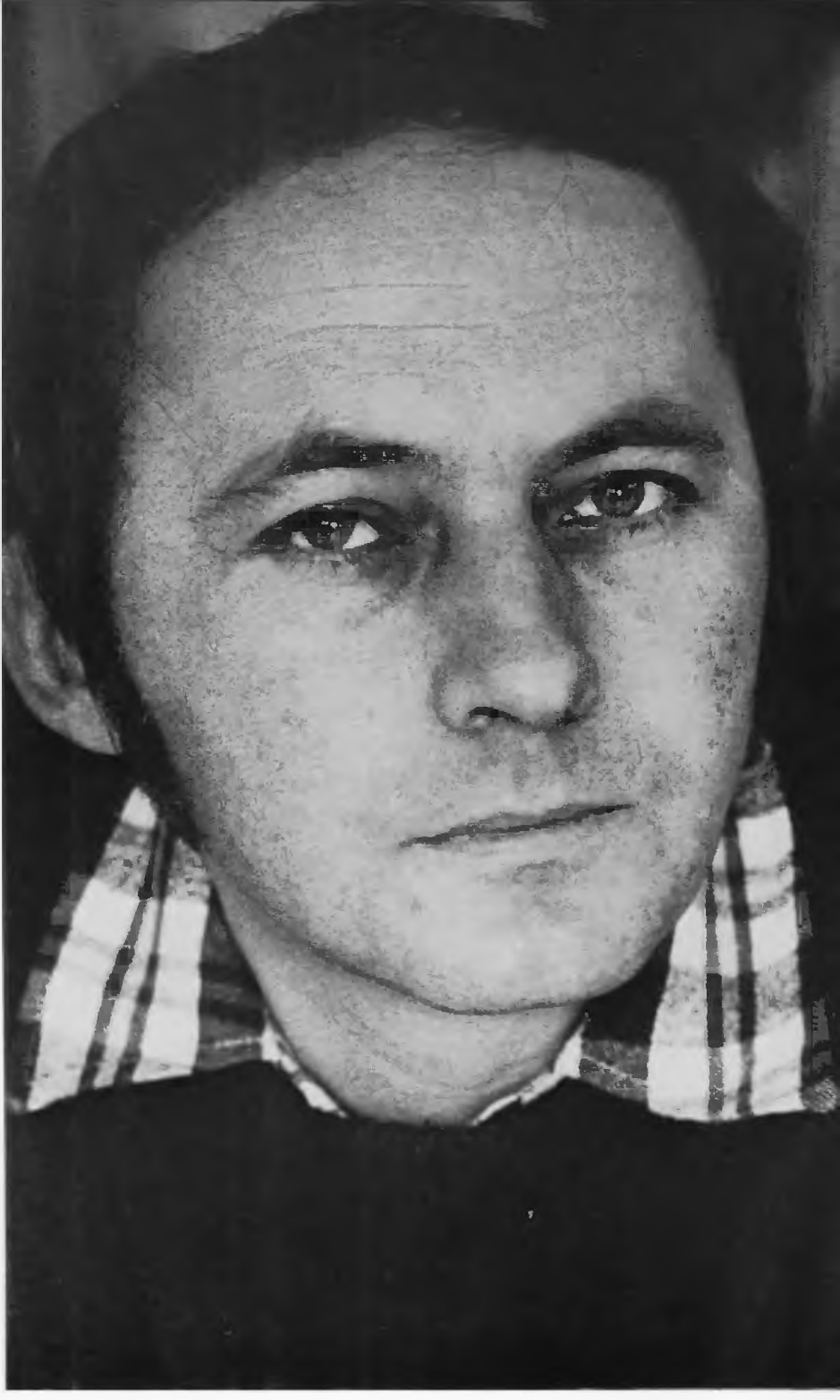

Ágh István

Balázs József

Bereményi Géza

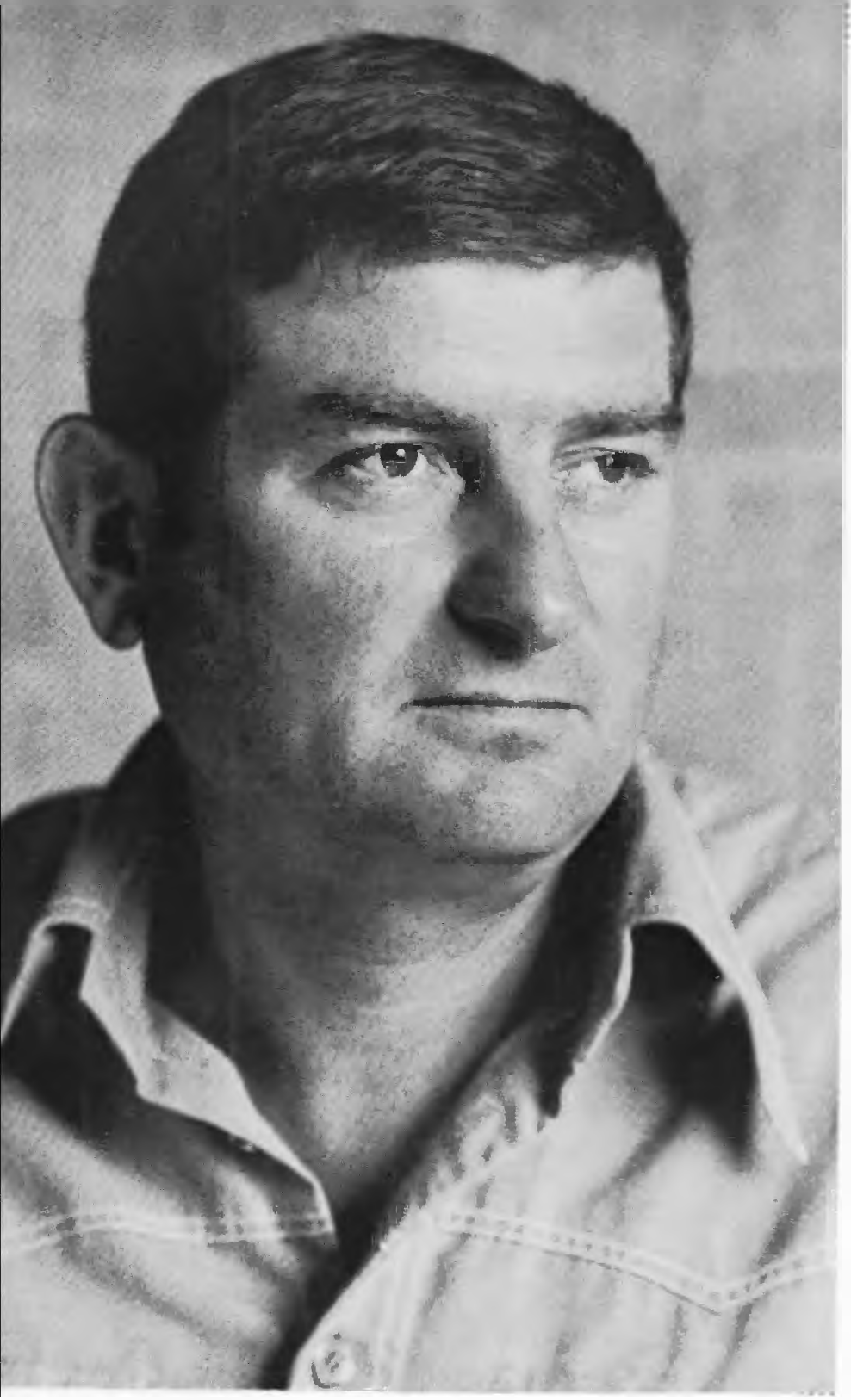

Bertha Bulcsu

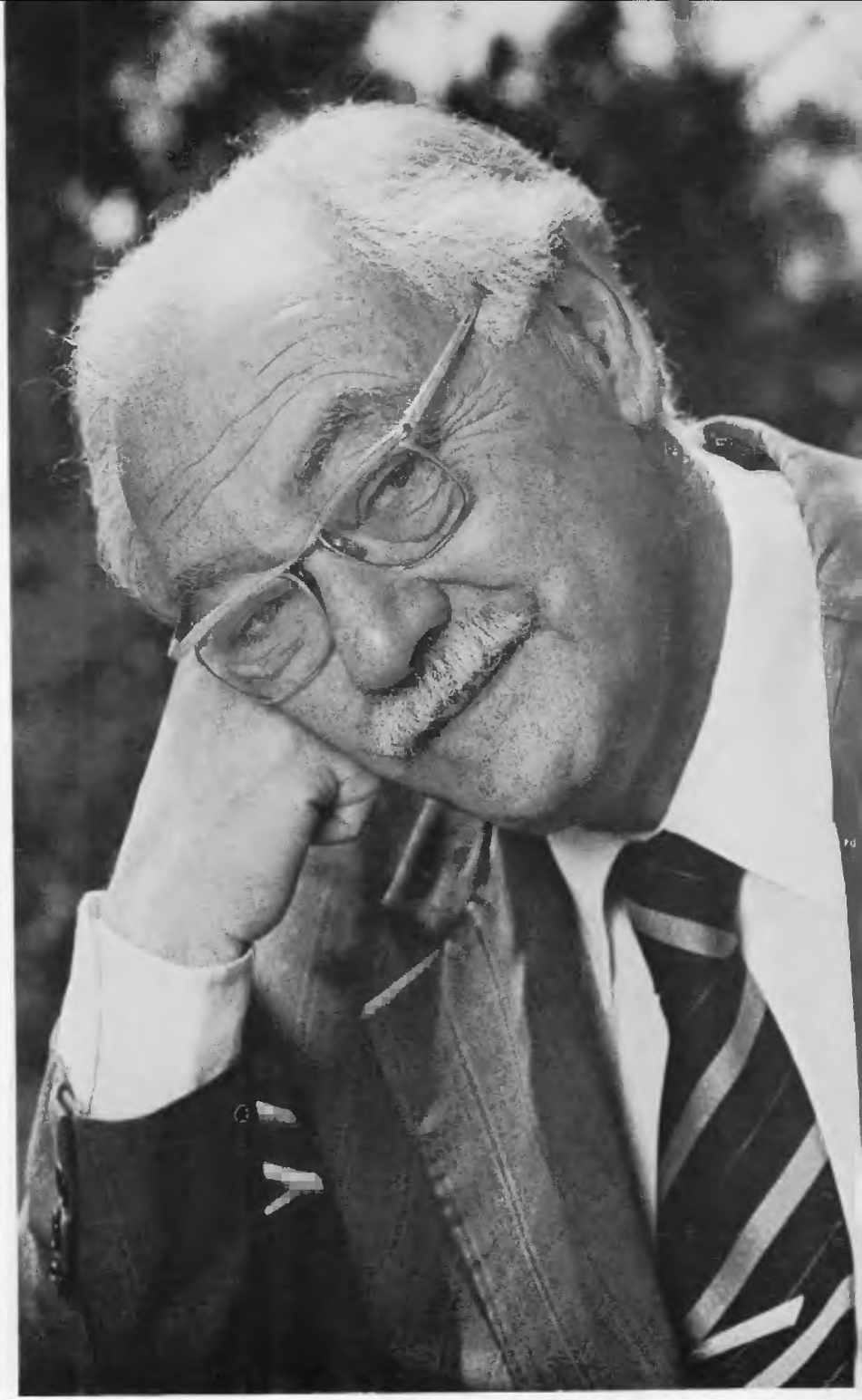

Boldizsár Iván

Galambos Lajos

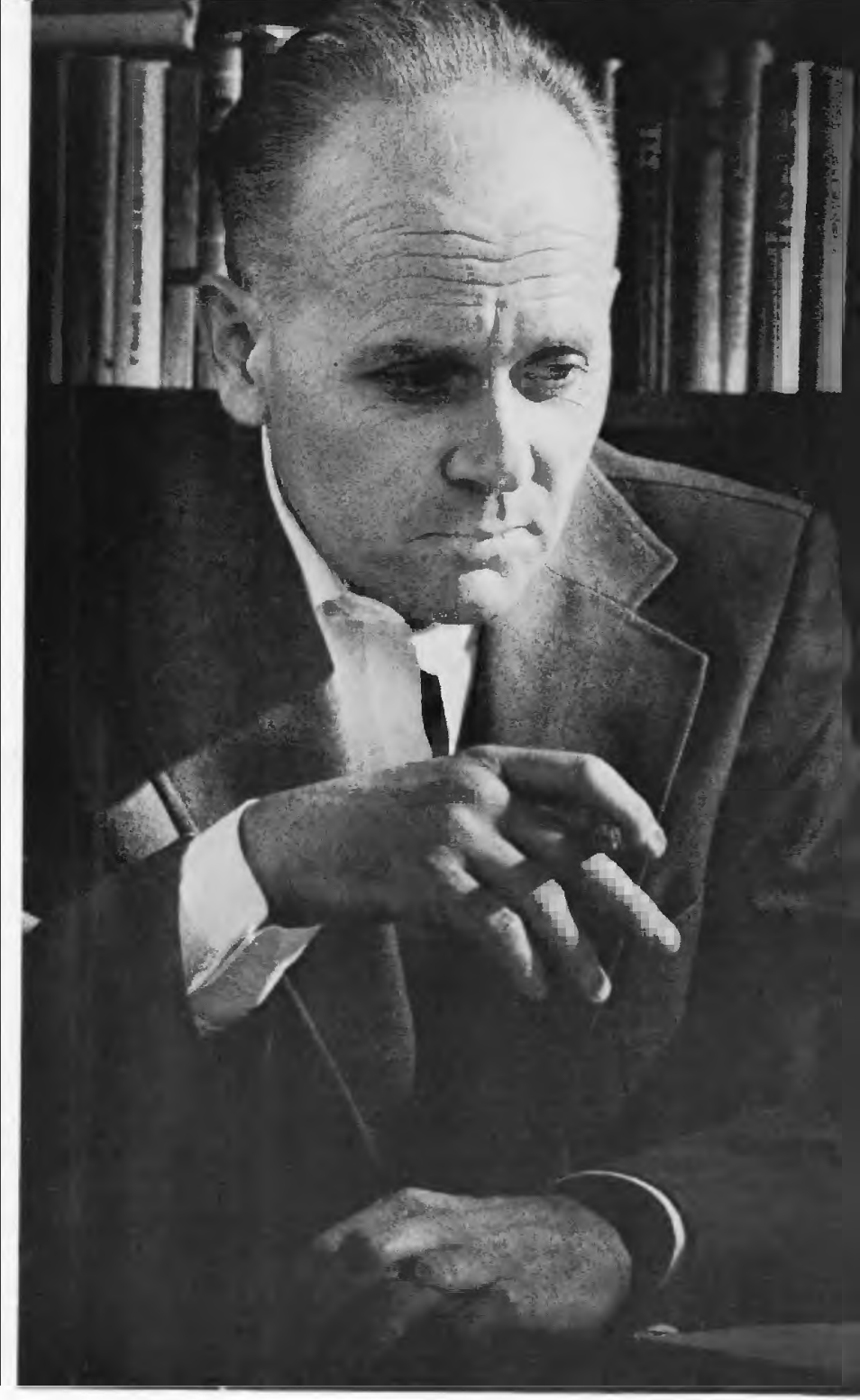

Gáll István

Esterházy Péter

Galgóczi Erzsébet

Gyurkovits Tibor

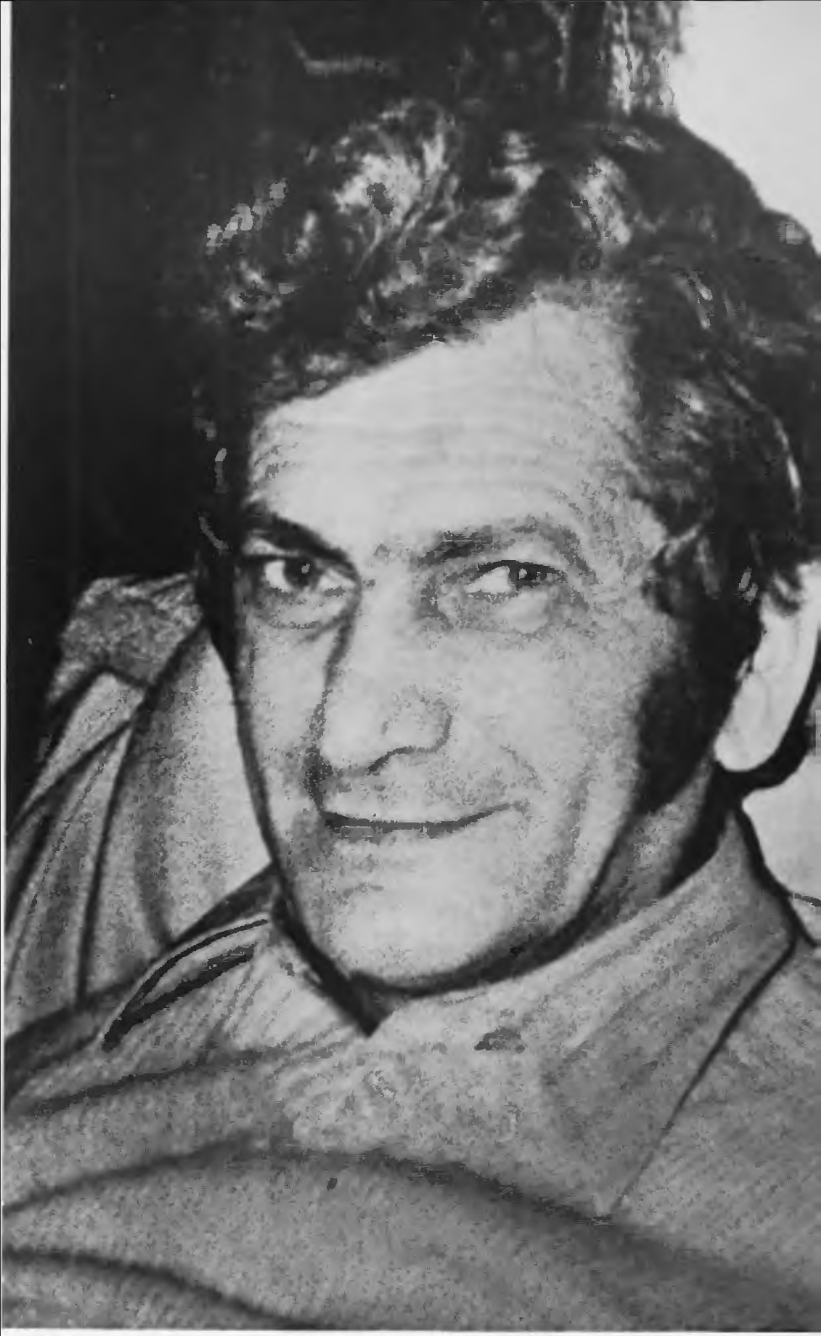

Gera György

Hernádi Gyula

Illés Endre

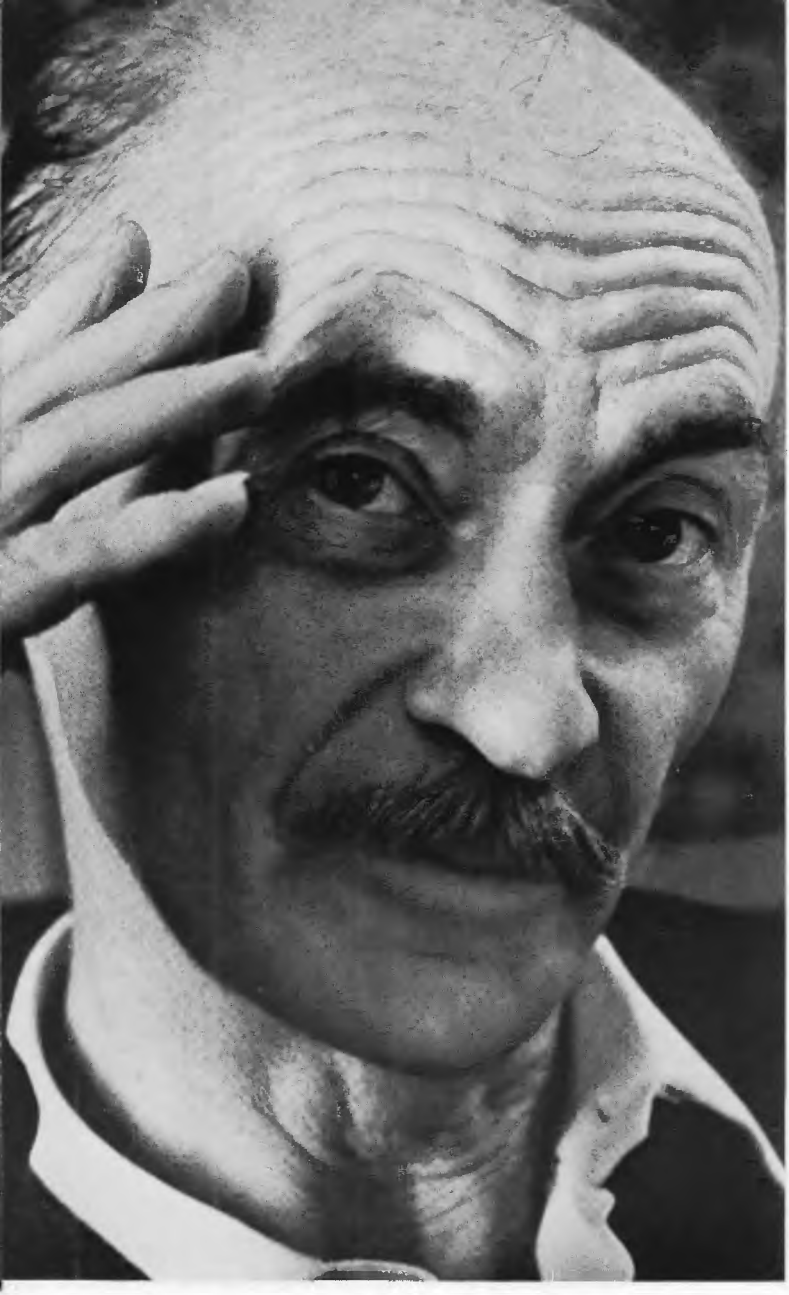

Jékely Zoltán

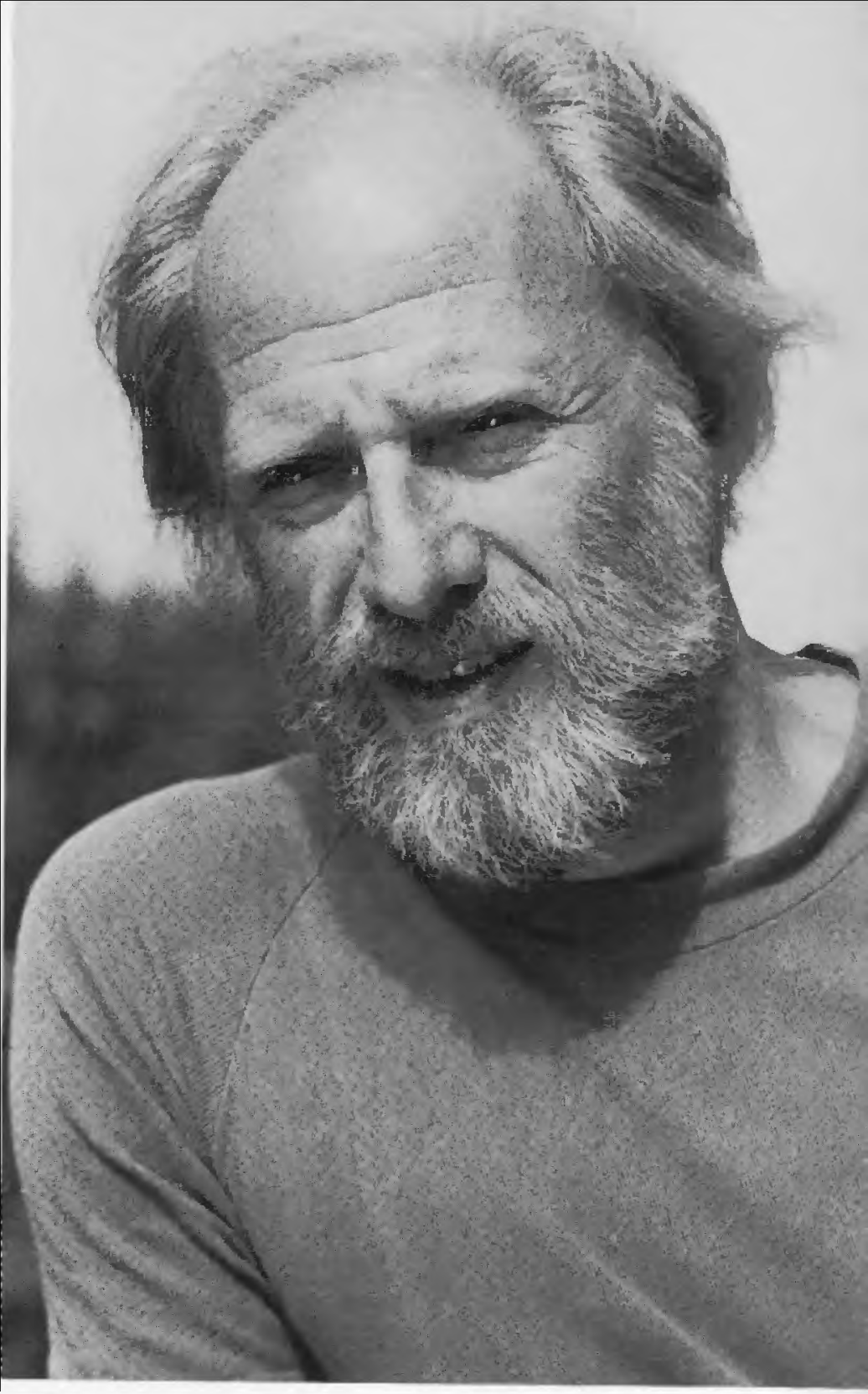

Kertész Ákos

Kiss Dénes

Kolozsvári Grandpierre Emil

Kolozsvári Papp László

Kutasi Gyula

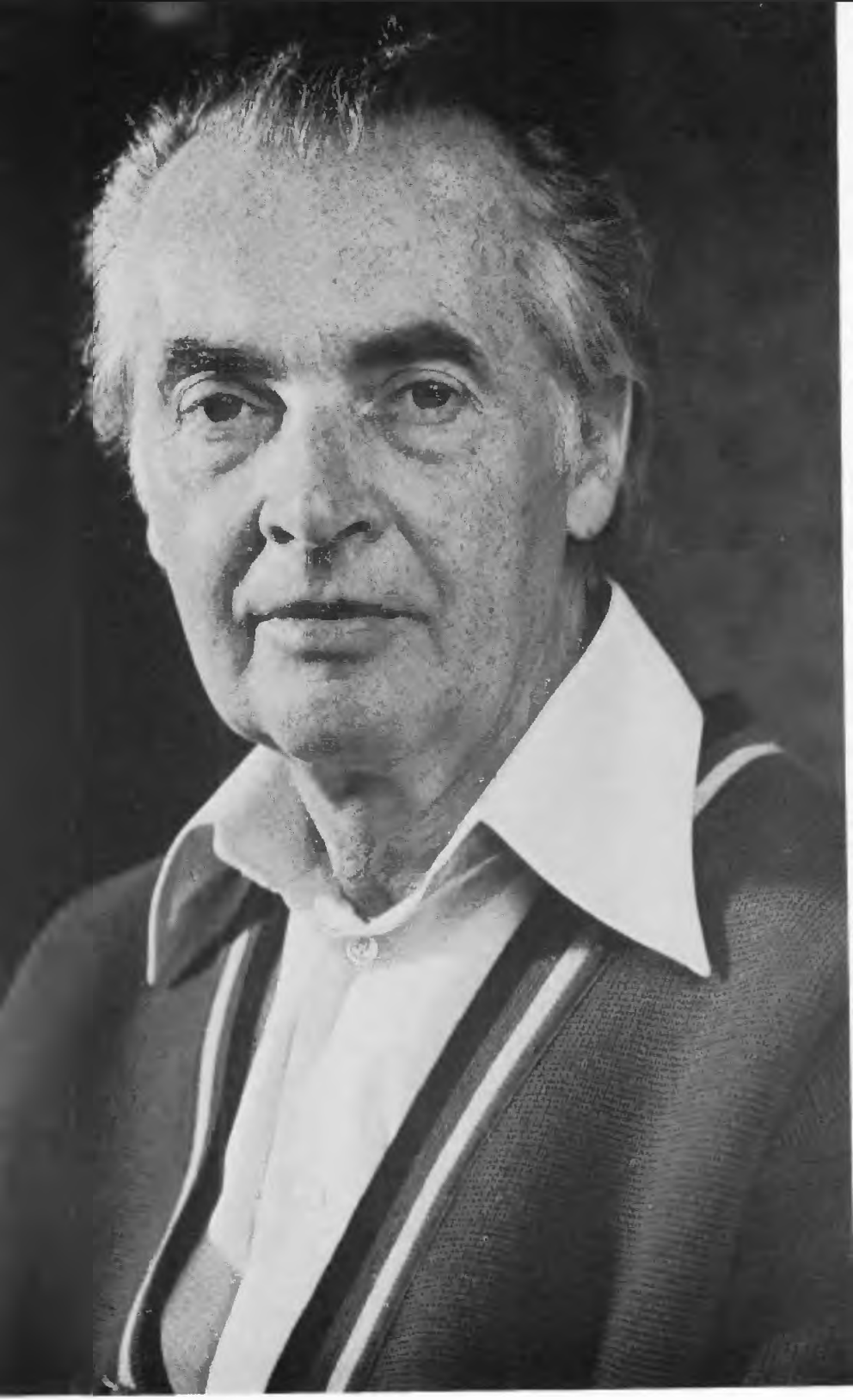

Mándy Iván

Mesterházi Lajos

Raffai Sarolta

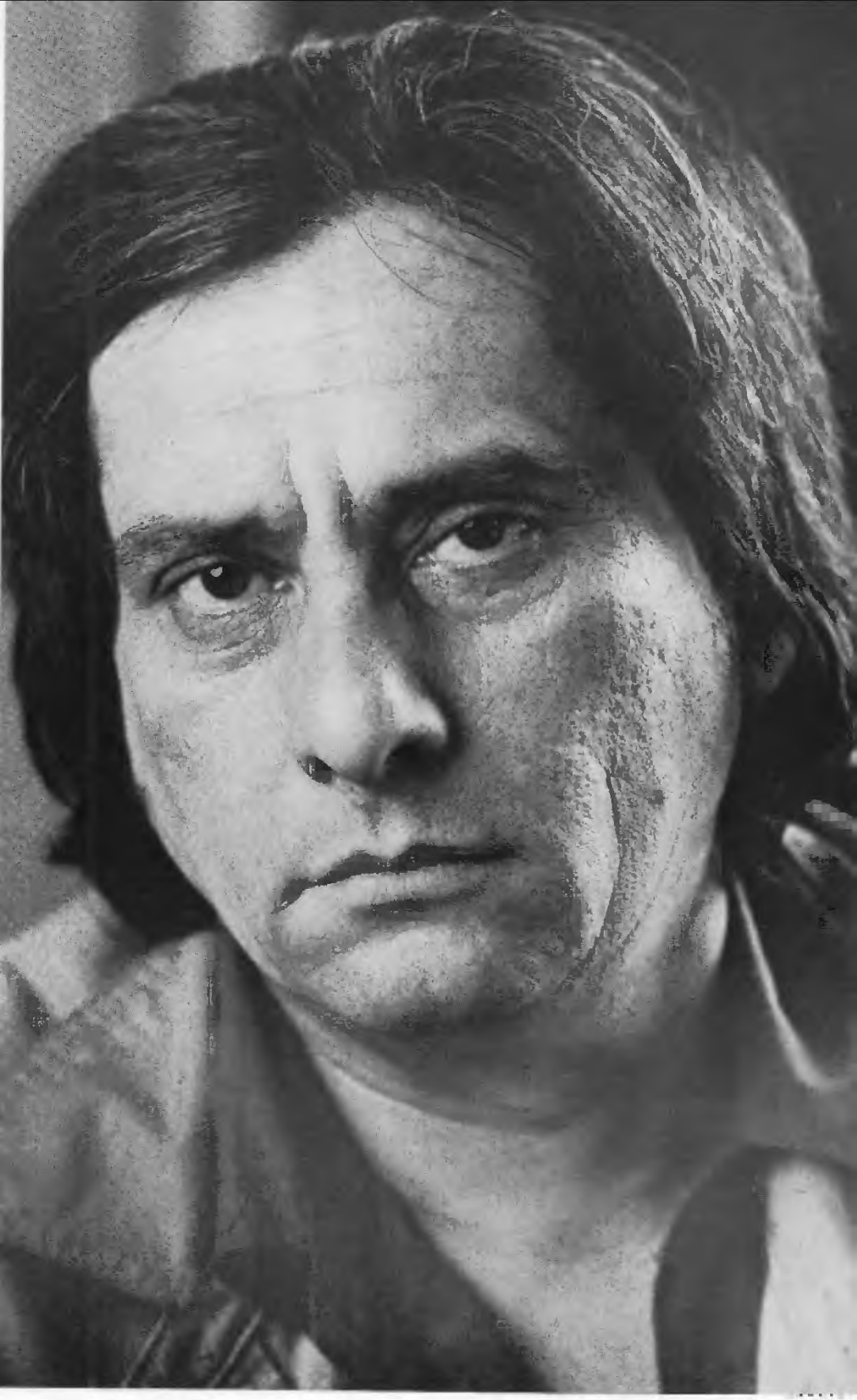

Páskándi Géza

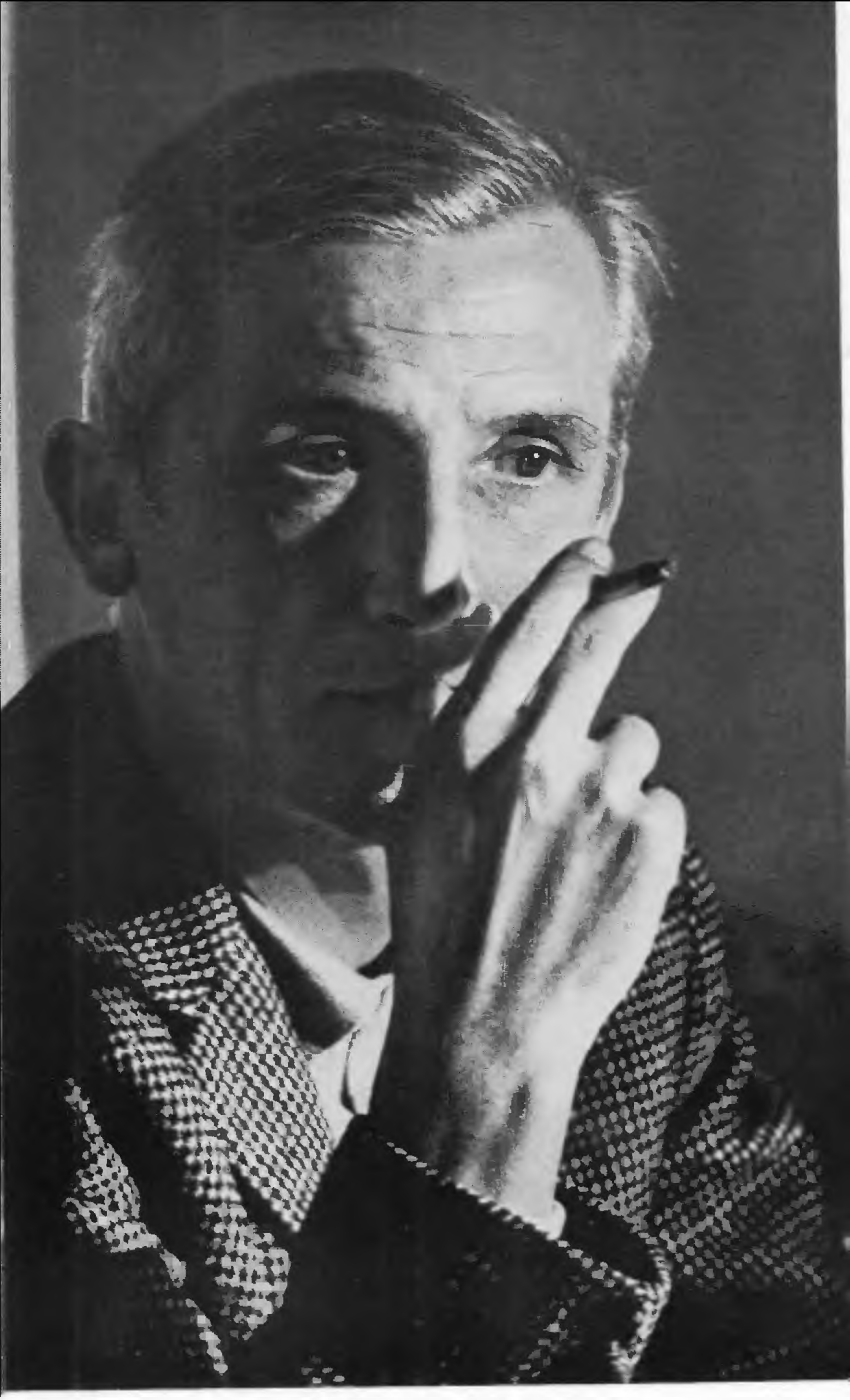

Pilinszky János

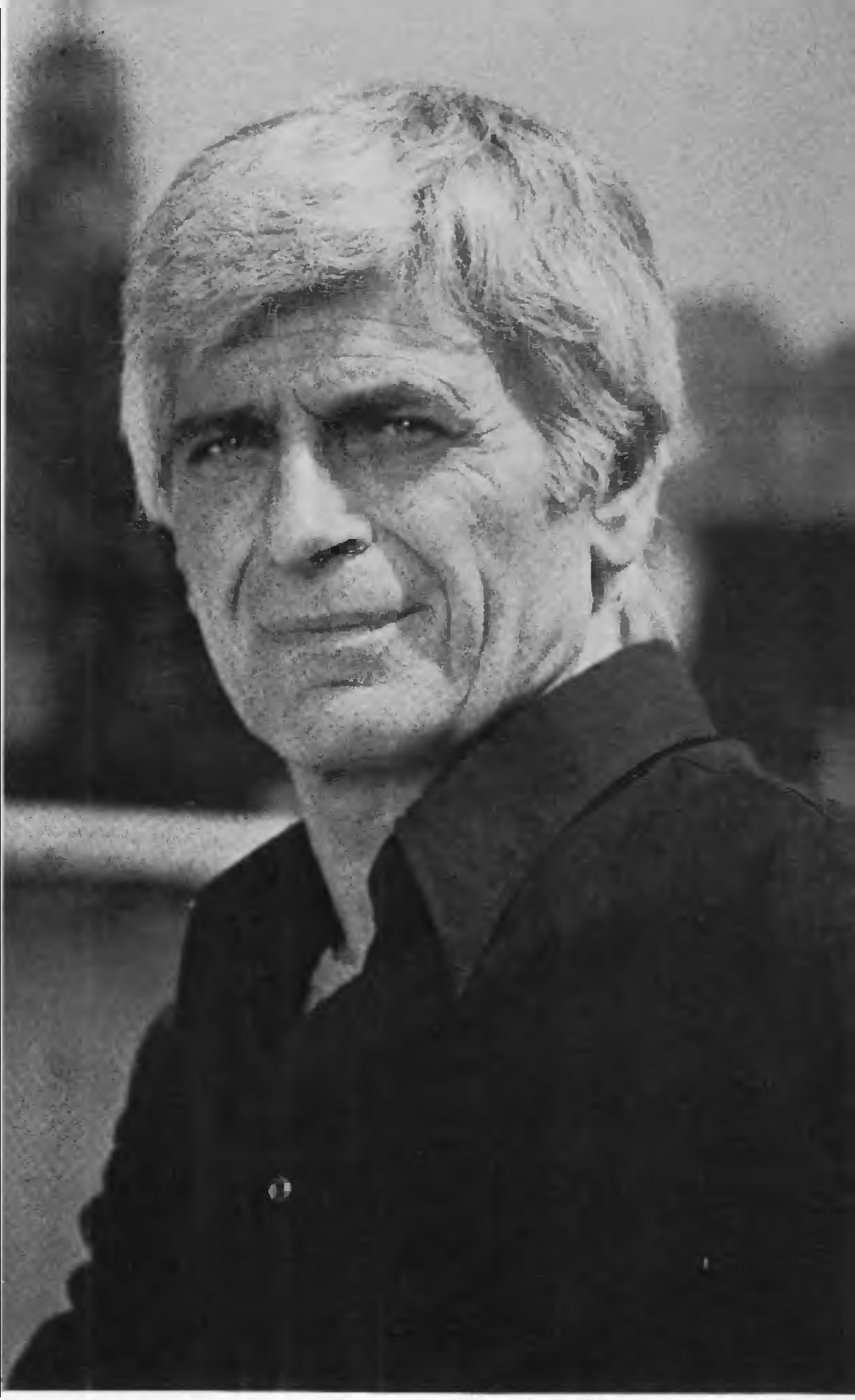

Mészöly Miklós

Szakonyi Károly

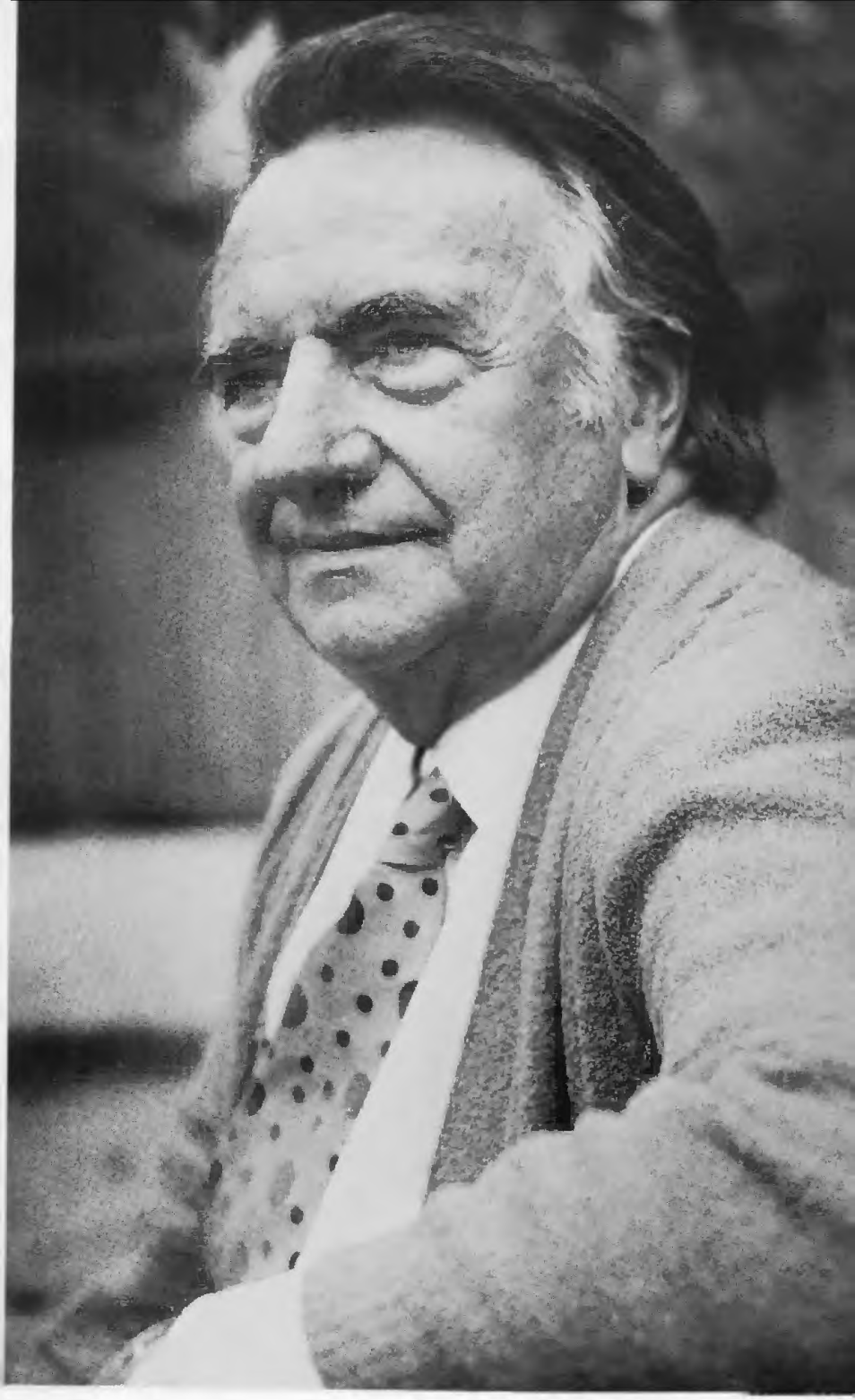

Tatay Sándor

Tandori Dezső

Rákosy Gergely

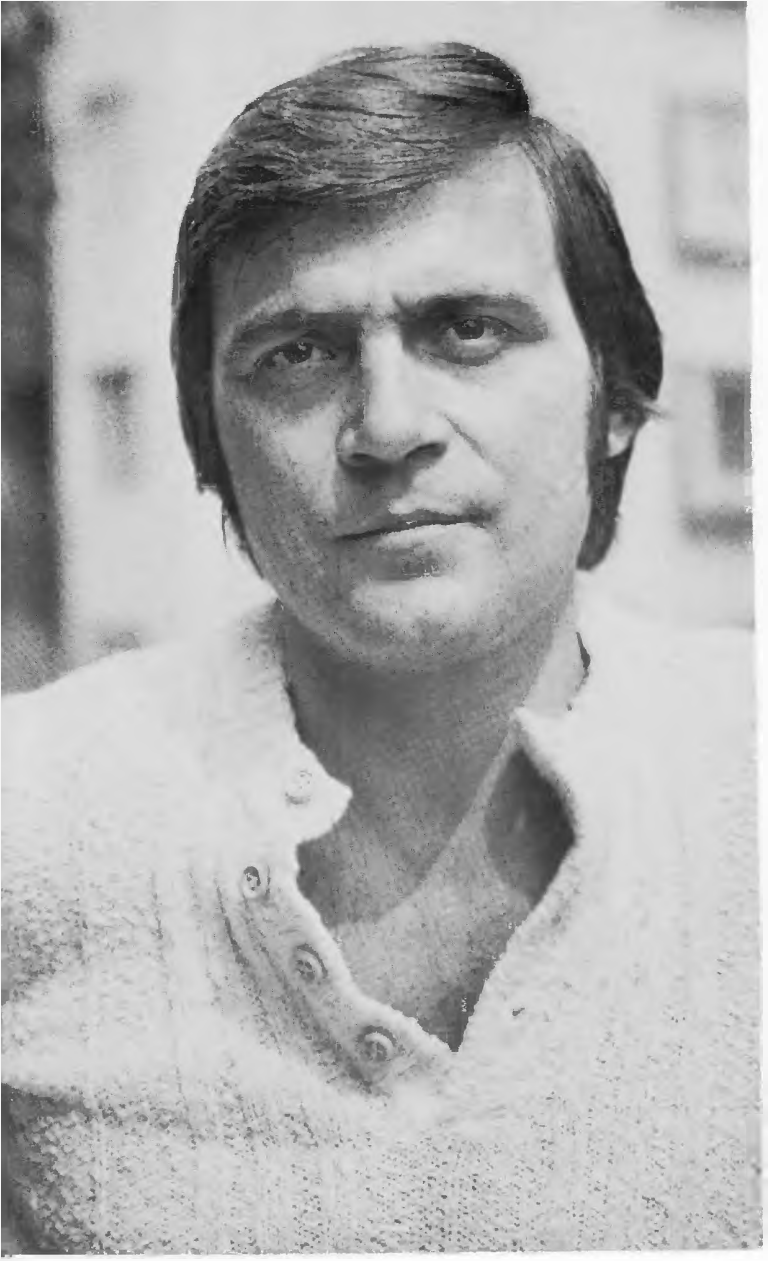

Újhelyi János

Thiery Árpád

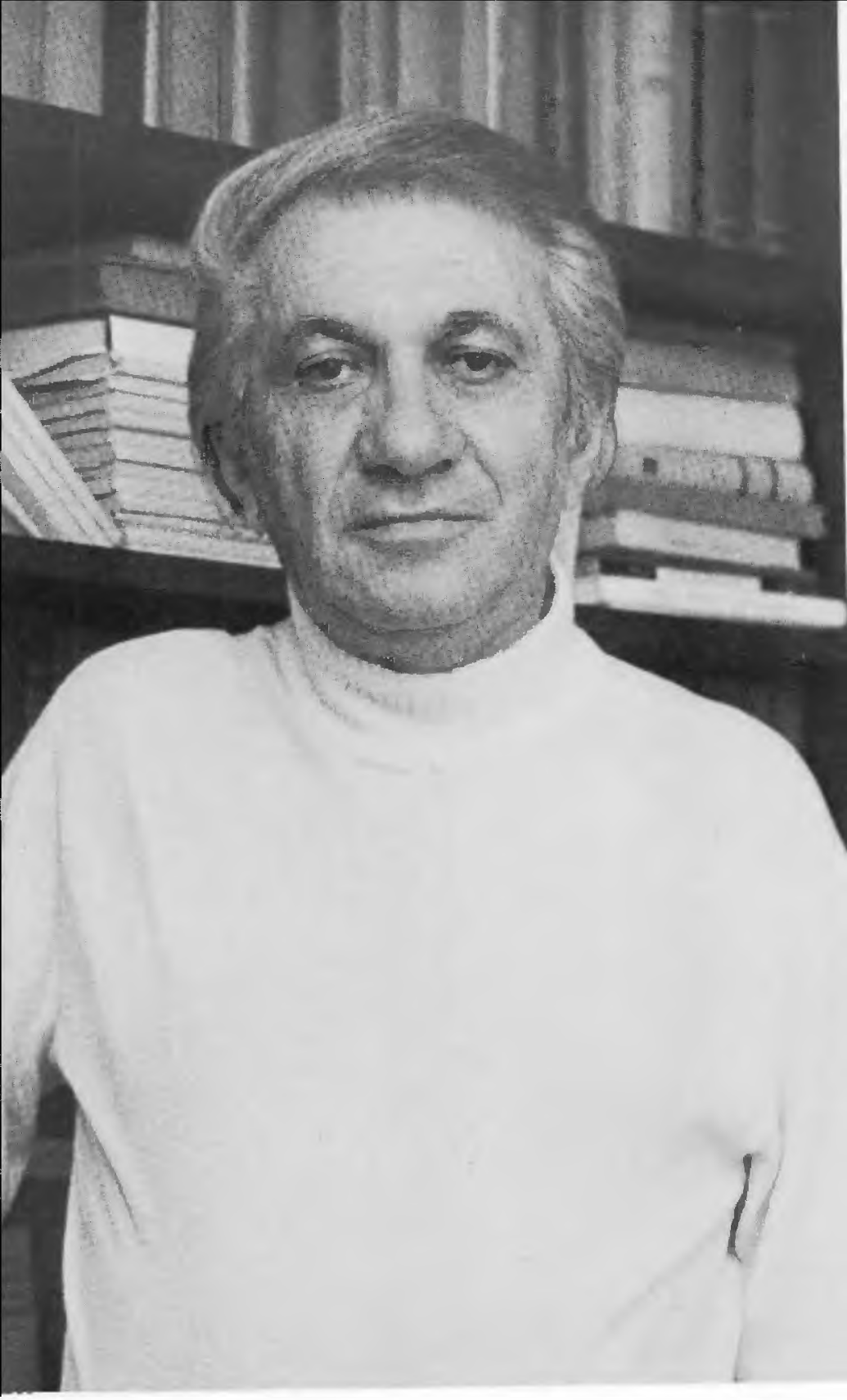

Vészi Endre

Végh Antal

ÁGH ISTVÁN

Belgrád–Szkopje, 1968. okt. 16–17–18.

Minden olyan nyugalmas, szép és magától értetődő. Ha a tavalyi jövetelemre gondolok, elborzadok a kiszolgáltatottságtól.

Most Belgrád, Slavija Hotel. Dél, fél egy, október 16-án. Tegnap este vártak, idehoztak taxival, utána ettem, mert a vonatban nem volt semmi lehetőség erre. Aztán szépen le is feküdtem fél tíz felé. Ma voltam a szövetségben, elbeszélgettem Oljacsával, s nekiadtam az egyik pálinkásüveget. 1500 dinárt adtak, kevesebb, mint a tavalyi: Makedóniában is ennyit kapok, meg tudok lenni belőle.

Most majd elvisznek ebédre, aztán este indulok Szkopjéba, reggel érek oda. Várnak, ahogy mondták. Dehogy vártak! Alig tudtam a török gyerekeket elhessegetni a bőröndjeimtől. Tavalyi tapasztalataimból tudom, be kell adni csomagomat a ruhatárba, és mászkálni a városban hat órától tízig, hogy megtaláljam az illetékeseket, akik megmondják, hol lakhatom.

Az éjjel, mikor félálomban voltam, kerestelek az ágyban, nagyon szokatlan volt a hiányoddal minden. S mikor rájöttem, hogy te nem lehetsz itt, én is ugyanezt gondoltam rólad.

Nyugalmas vagyok, mert biztonságos. Nagyon jó

lenne, ha te is jól lennél abban a csöndes kertben a kutyával meg a nyúllal. Utaztam két magyarral. Félszegek voltak és bizalmatlanok. Nem tudták, hová mennek, és azt sem, hogy kivel utaznak. Gyorsan elbúcsúztak tőlem még a kocsiban. Azért nagyon közel vagyunk ám mi egymáshoz, itt vagyok a kertjeid alatt. Te Remetén, én remete. Oljacsa azt mondta, mikor mondtam, hogy te is jössz – bravó –, s ez nem is lesz olyan soká, persze, ha nagyon szeretsz, kis mellényesem, gondolataim és természetességem.

Este van, október 18-a, nem is, 17-e, már teljesen összekeverem a napokat, ma van a harmadik nap, csütörtök. Megérkezve és az ágyban hanyatt fekve írok. Fáradt vagyok nagyon. Tegnap jött értem ebédkor a Pero, ő egy spliti partizán volt, ma a szövetség gondnoka: pici fej, széles váll és nagy kedvesség. Ebédeltünk, aludtam, és jött újra és megvacsoráztatott, nagyon szereti ezt, azt hiszem. Na, de csodálatos volt, vacsora után betett egy taxiba, már nem akart velem jönni a vonathoz – gondolta, letelt a szolgálata, hagyta, hogy cipeljem a két csomagomat, ő meg ment elöl, ment, ment, rossz vonatra szállított, aztán át a síneken, a vonatokon, elestem, levertem a térdemet, nem baj. Egyszer csak megtaláltuk a vonatot. Kusettben utaztam, de nagyon nehezen aludtam el, korán ébredtem, valahol Rigómezőn. Kenyér nélkül megettem egy főtt tojást, fél deci rakiját ittam rá. Ott még nem voltam, olyan sík, mint az Alföld. Mintha hegyek sem lettek volna ebben az országban. A kupéban együtt voltam egy orosz rovar- és gyomirtópilótával. Két hónapra ment Makedóniába, elkeseredett idegen volt. Szeretett volna szeretni.

S most itt vagyok a Hotel Turiszt fürdőszobájában. Esik az eső. Az ablakból belátni egy kerthelyiséges kocsmába, az üres asztalokra, s talán az Invalidszki Dóm teraszáról hallok némi énekfoszlányokat. Nagyon szeretlek. Az egész fáradtságon csak az hat át, már azt sem tudom, hogyan, miért, csak látlak, te nagyléptű, gyönyörűségem, és arra gondolok, hogy minek csinálom ezt a távolságot, amikor te vagy, és van hazánk, meg Budán gyönyörű az ősz.

Aludtam elég jól. Most reggel van. Esik az eső kicsit, éjjel még jobban esett, mert nagyon vizes az utca.

Szkopje, október 19.

Most te éppen Pakson lehetsz a madarak alatt.

Reggel van, 9 óra, éppen fölkeltél, én is. És itt, ebben a Turiszt nevezetű szállodában most készülök reggelizni – már meg is ettem. A tegnapi nap is elmúlt. Találkoztam Hrisztóval és Miljanissal. Nagyon elegáns és munka nélküli ez a Miljanis, nem tudott még itt elhelyezkedni, itt lesz januárig, azt mondja, és nagyon vágyakozik Pest után. Hrisztóéknak kellene a zenei lexikon 3–4. kötete.

Nem tudom, ezek a levelek mikor érnek haza, de itt a klub udvarán van egy nagy, ismerős fa, annak már hulladoznak, foszladoznak a levelei.

Hangosnak tűnik itt minden. Nem szoktam hozzá az ilyenféle emberi zajokhoz. Csak akkor érzem igazán otthon magam, amikor rád gondolok. Már csak 55 napig leszek itt.

Az isten tudja, mikor, talán a jövő hét elején kapok levelet tőled. Jó lenne már, akkor igazán elbeszélgethetnék veled. Kérdeném a Szentótól – van-e levelem,

s mondaná, igen, s ott a klubban egy sör mellett elolvasnám, és indulnék haza, hogy fölhevülve válaszoljak rá a szobámból.

Az a szoba nagyon szép, csak szekrény nincsen benne. Ruháim a fogason, fehérneműim a bőröndben. Így megy ez! Ma délben megisszuk a pálinkát. Remélem, nem lesz velem semmi baj. Itt jobban bírom az italt, mert sokat eszem – mikor a komplett reggelit zabálom, nem vagyok ideges.

A magyarok jól hajtanak az olimpián. Hála isten!

Október 20.

Most tudom csak, most vettem észre, hogy a fényképeden milyen tisztán nézel rám, olyan oltalmazóan, ahogy csak a szerelmesek tudnak nézni. Nagyon kellesz te nekem. Nagyon vártam ezt a pillanatot, amikor távol vagyok, hiányzol, most megtudhatom, mit jelentesz, mert az együttélésben olyan természetes a léted, el sem képzelhetem, hogy nem lehetsz velem. Még mindig Pakson vagy. Biztosan otthon is hideg van, ha itt didergek – ezen a vasárnap délelőttön. Fúj a szél, hullanak a levelek, az emberek nem ülnek már a kerthelyiségekben, a székeket összeszedték, halomba rakták, sétáló kevés van, inkább lent ülnek ballonkabátjukban. Sétáltam egyet, néhány fölvirágzott autó ment, talán lakodalmasok. Sok a rendőr, sok a katona, repülőgépek a fejünk fölött, s valaki beszédet mond a rádióban – talán nemzeti ünnep van, valamikor ilyenkor volt tavaly is.

A tegnapi napot, az ivást elég jól megúsztam, hiszen ma csöppet sem vagyok másnapos. Nagyon jól értheted a tapasztalataidból, mit jelent ez nálam, pedig megittuk a Laci literjét és az én hétdecisemet. Csak azzal vagyok

bajban, hogy azt már a Risztónak ígértem, de sokan, köztük a Paszkál is, későn jöttek, a liter már elfogyott, és nem lehetett mit csinálni. Ma délután kettő felé kimegyek Risztóékhoz, megebédeltetnek talán – így elmegy ez a nap is. Holnap megbeszéljük Antéval, Paszkállal, Risztóval a nyelvtanulást, aztán majd minden hétköznapiasan folyik tovább.

Most befejezem, talán este folytatom majd. Azt szeretném, ha nagyon szeretnél, életfeltételem vagy nagyon. Eszemben vagy, sokat álmodom rólad, történettelen álmokat. Megjelensz, és látlak, és nem tudom, milyen történésből lépsz elő.

Állati rossz lefeküdni egyedül a hideg ágyba, és csak november elejétől fűtenek, persze, ezen a hiányon a fűtés sem változtat. Azt akarom, hogy kibírjam a hiányodat, úgyhogy csak veled lehessek, azzal a nálam kicsit magasabb résszel függőlegesen és vízszintesen. Érzem, hogy meg tudom csinálni – szeretném, ha te is éreznéd, és nem gondolnál semmi rosszra –, lassan már egész jól beszélek. Ma délután a Risztó rokonaival társalogtam, este pedig a Tasko Szarovval. Körülbelül ott vagyok, mint tavaly a nyelvvel a két hónap letelte után. Voltunk Risztóék szomszédjánál is – egy három éve Magyarországról idetelepült makedón házaspárnál –, nagyon értelmesek és szenvedélyesek voltak dolgaikkal kapcsolatban. A férfi mérnök, az asszony állástalan gyógyszerész. Budapest-kelleműek – ez itt a Balkánon nagyon jól érezhető, micsoda. Közben az utcán egy lakodalom folyt, nagyon hangosan, dáridózva – réztrombita és fényképezés – távolról-közelről. Hát így telt el a mai napom. Hogy érzed magad egyedül a kis házban? Szeretném, ha minden rendben lenne. Ne félj ám éj-

szaka! Hallgass zenét, és rajzolgass sokat! Bárcsak én is tudnék verset írni! Talán ha leülepedek, menni fog. Ez a leülepedés majd lassan elközeleg. A Herzogot olvasom. Olvasok végre. A párnám kemény, tömött és gömbölyű, csak mély álomban alkalmazható. Remélem, nem idegesít föl ezen a hatodik éjszakán nélküled.

Október 22.

Írtam neked egy kétoldalas levelet, és valahol kirántottam a zsebemből. A fene egye meg, megírtam mindent, és most sehol. De ha meglesz, föladom. Azt írtam a végén, jó lesz várni, mert ma levelet szeretnék kapni tőled – azt elvesztettem, ez meg, ez a levél itt van. De az útlevelet gyorsítsd meg, ma 22-e van, 25-e péntek. Péntektől három hét, az valamikor november közepén van, mire megkaphatod.

Most újra azt írhatom, hogy hideg van. Nagyon, mint nálunk lehet október 22-én.

Amikor te a levelet írtad, akkor én a Peróval vacsoráztam. Egyeztesd az időt. Akkor minden jobb lesz, te mit csináltál akkor, amikor én rád gondoltam és írtam neked. Fűtsél! Ne fázz! Mért nem küldik azt a rohadt olajat már? Az ezer forint! Jaj, de klassz! És tedd gyönyörűvé a házat, mire hazaérek, csodálkozzam.

Ma délben a szövetségben társalogtam kicsit. Aco megvendégelt két konyakkal. Ebédeltem babfőzeléket disznóhússal, és itt vagyok most a szobámban.

Ezzel a levéllel már nem megy el az a másik levél – majd megkeresem.

Október 23.

Itt van előttem a leveled – már minden betűjét ismerve nézem, és közben ölelgetem a melegedni kezdő csöveket a fürdőszobában. Az elvesztett levél nem került elő, és bele kell nyugodnom nélkülözésébe. Bár tudom, minden mondata a következőkben megjelenik, mégis sajnálom.

Most itt ülök este hét órakor, október 23-án. Ha megkérdeznék, mit szeretek itt legjobban, azt mondanám, levelet írni a feleségemnek.

Vannak olyan pillanatok, amikor az ember rádöbben a térre. Most úgy érzem magam, hogy – jaj, istenem, hiszen itt vagyok. Itt vagyok egy magányos szobában egyedül, és minden hiányzik nagyon. Anélkül hogy rossz lenne, pedig nem jó. Csak azt az időt várhatom, amikor látlak, addig úgy képzelem magam, mint a téli álmot alvó, akinek sok minden mindegy. Az idén nincs különösebb varázs, mert minden ismerős, ezáltal még jobban magam vagyok. Mindenki a maga dolgát teszi, nekem is tennem kell a magamét. S íme, így csinálom. Reggel alszom kilencig, azután rendbe rakom magam és reggelizek, azután fordítok kicsit, a nyelvtanulás holnap kezdődik el, azután megnézem, mi van ebben a széles Szkopjéban. Rendszerint találkozom valakivel. Ma például Rádéval hozott össze a sors. Ez az az ember, akivel úgy tudok beszélgetni, mintha magyar lenne. Ma este újra összejövünk, ezzel a nap is elmúlik. Október 23-a. A holnap megint biztosan hasonló lesz.

Október 25.

Valami kezdődő náthámtól, ami már elmúlt mára, elég rossz hangulatom volt a leveled előtt. Tegnap nem is volt kedvem foglalkozni értelmes dolgokkal, inkább csavarogtam. Délben megnéztük Paszkál összes műveit, összesen négy festményt, ami impresszionista-nonfiguratív, túlságosan lírai lágy színeivel, és határozatlan eléggé. Aztán ebédeltem, aludtam. Este pedig egy westernfilmet néztünk meg. Risztó, Taskó és én. A hét pisztoly és a McGregor család címűt. Száznál több embert kinyírtak a fiúk, s mindig a jó érdekében, győztek, elnyerték szép feleségeiket stb. Én csak kisgyerek koromban láttam ilyent, hát most elmondhatom ezt is. Nem tudtam aludni fél tizenegytől egy óráig. Nem tudom, a film vagy a délutáni alvás miatt-e. Nem álmodtam olyant, mint te, hogy valami nagy liftben mentünk fölfelé, és elmentem volna egy társaságba, s ott hagytalak magadra abban a bedős világban. És el sem tudod mondani senkinek, mi van. Vagy csak nekem, s azt is olyan későn tudom meg. Este és reggel az ágyban mindig rád gondolok. Kellenél ide, hogy igazán jól érezhessem magamat. Írjál olyan szépeket majd, mintha az ágyban beszélnél. Simogass meg a szavaiddal.

Egész délelőtt Risztót várom. De Risztó Lembanov sehol.

Megtanultam néhány szót, s ezt leírom neked, hogy:

Enyémmé lakom ezt a mélyülőt,
hozzáhajlok, mint harmathoz a fű,
hozzám hajlik az ég, kibélelem,

körülvesz annyi kioltott fényű csönd,
hogy az egyetlent el ne hagyjam,
enyémmé lakom, időm lesz a tér,
van elég fű, törzs, kő és földdarab,
ahol hártyáim horzsolódtak,
vesztettem annyi magot, elcsöppentgettem
annyi vért, enyém lehet, leszek hűségese.

Amilyen hülye vagyok, ezt a verset is átírom majd. Meg ezt is.

Sétálók hátán rossz kalap
belsejében elszakadt fűzőn
de a fa is vár édesem
a nap olyan hiányszagú péntek van
három órakor nincs harangszó péntekszagú
Ő a plakát a falakon egy régi társasutazás
plakátja félárbocon Ő
lábujjhegyen negyven napig
hogy méltőn ölelhesselek
Ő a figyelő hegytető
rendőröm szobaasszonyom
ne legyél őrzőangyalom
csak a láb mikor visszatér
egymás hangjától megijedt
csókák nagy röpködése Ő
sose az ágyam közepén
sose az egész asztalon
Ő ez a belülről kizárt
alulról hangos szálloda
a leghidegebb öt betű
mindig mások visszhangja Ő

idők hajcsára vagyok itt
minden elszökik másfelé
s egy tehetetlen kisgyerek
álló sírása lettem Ő

Ma írtam képeslapot Paksra. Lassan eltelik két hét. Pénzedet megkaptad-e? Hideg van-e? Itt már melegszik az idő. Mi van az olajjal, meg minden!? Ma tizenkét éve sebesültem meg.

Október 26.

Úgy vártam ma tőled a levelet, de nem jött szombaton, október 26-án. Meg kell elégednem ezzel a felhős délutánnal. Úgy szeretném, ha folvennéd az én ütememet a levélírásban, ezért a szálloda címét írd a borítékra. Szkopje. Hotel Turiszt. Jugoszlávia. Legyen ez legközelebb.

Vége ennek a hétnek is. Te talán most igyekszel a kis helyünk felé. Mit csinálsz szombaton, mert én nem csinálok semmit. Vagy talán este jön a Risztó. Kezdi bántani a gyomromat az itteni nehéz koszt, ma délelőtt fájt egy kicsit. Paszkállal voltam a Vecser szerkesztőségében, és olyan unott vagyok. Többet nem megyek nélküled ilyen hosszú időre. Rosszul aludtam az éjjel, ezek olyan hangosak itt éjszaka is, föllármázták az egész hotelt valami szerb turisták. Éjfélkor is, és már öt órakor szintén. Ilyenkor mindig a földrengésre gondolok, ami úgysem lesz, mert egy nagy után csöndes a föld.

Amikor otthon van az ember, olyan jók ezek a csöndes szombat délutánok. Arra a kék függönyös, szép ágyas szobára gondolok. Előttem, túl az ablakon egy

galamb száll át az üres téren a nyári kertmozi fölé, s túl azon a nagy emeletes házon, amit épülő toronyházak vesznek körül, azokat meg daruk lengik körül, mint az óramutatók – a teret körbeveszi félkörben egy házsor száradó ágyneműkkel, lejjebb egy hosszú barakk. Ezt nézem én, és veled is ezt szeretném nézni. Édesem? Aranyosom? Érzed, hogy mindig teveled vagyok? Akárhol vagyok mindig. És ne szokd meg a hiányomat, mert akkor mindig veled lehetek a hiányérzet csiklandozásában. Írj túlórázás közben nekem. Mindig olvasni szeretnélek belülről is. Tudtad-e, hogy ilyen lesz ez a távollét? Tudtad-e?

Október 28.

Annyit dolgoztam máma, de annyit! Nagyon fáradt vagyok most vasárnap este hét órakor. Esik az eső, csak úgy szakad. Akár a múltkori, az az olajcipelési, amikor olyan durcás voltam, és te olyan jókedvű-vidám. Itthon voltam egész nap. Este már arra gondoltam, veszek egy üveg konyakot, hogy helyrehozzon, de nem volt nyitva semmi bolt, erre ittam egy féldecit. Különben elmondhatatlanul józan életet élek. Nincs is kedvem belemelegedni. Minek? Ezt a rohadt magányt még nehezebb lenne elviselni másnaposan. Csak aludni tudnék! Ha ma éjjel sem sikerül, veszek altatót. Legalább az éjjeleim lennének jók! Nem akarok sírni neked, nehogy elszomorodj, de olyan fölöslegesnek érzem ezt a két hónapot. Tavaly még más volt, tavaly nem voltál te nekem. Tavaly nyár is volt, meg kezdődő gyönyörű ősz. S most elhagytalak téged azokkal az olajgondokkal, és te nem mondtad egyetlen szóval sem, hogy maradjak, mert jó vagy, és nagyon szeretsz. Csak sírtál a pályaudvaron

kicsit. Én hülye meg azt hittem, könnyebb lesz neked is, nekem is, mint a valóságban.

Unom az arcokat, az egyforma szövegeket, nyitogatom a klozett fedelét, lötykölöm a meleg vizet. Cigarettázom. Kinézek az ablakon. Esik az eső. Esernyők sétálnak. Rohad a kertmozi. Kimegyek a folyosóra, és egy kotnyeles német öregúr összehabar mindent németül, magyarul, szerbül nekem. Eszem pleszkavicát egyedül, és nézek magam elé. Cigánygyerekekkel pucoltatom ki a cipőmet két dinárért, és boldog vagyok, ha Magyarország újabb aranyérmet nyer az olimpián. S közben mindig rád gondolok, s mindig meg kell néznem a fényképedet, hogy láthassalak pontosan az itteni ködben, ebben az ábrázat nélküli homályosságban. Elképzellek, mit csinálhatsz, de a magányosságodat nem ismerem. S mennyivel jobb ez, mint a régi magány? Nem inkább fájdalmasabb?

S az újabb leveled is hiányzik. Apró betűkkel írjál, mert így pillanatok alatt elolvasom. Sűrűn írjál és sokat! Nem tudom elképzelni az egyedüllétedet. Lehajtod a fejedet otthon is? Vagy élvezed még az új lakást, berendezed, hogy rá se ismerhessek, mire innen hazavezetsz? Majd jössz a vonattal, és én várlak a peronon, ha Niš felől jössz, jobbra lesz, ha Koszovo Polje felől, balra lesz a peron. Kinézel az ablakon, és én ide vezetlek ebbe a szállodába, és nagyon szeretjük egymást – kiéhezett testünk összes mohóságával –, édesem!

De ne szomorkodj el ettől a levéltől, biztosan azért írok így, mert vasárnap van – ez az én börtönvasárnapom, a családosoké, a munkában kifáradtaké –, és én, aki nem dolgozom, én, aki egyedül vagyok, persze hogy

gyűlölöm. Telecigarettázom a hamutartóimat fehér csikkekkel, nem olyan sárgákkal, mint otthon.

Na, elbúcsúzom, helyrepofozom magam, fordítgatok kicsit, aztán megyek Herzogomhoz az ágyamba – azt sincs kedvem olvasni már. Most szuggerálj, hogy kedvem legyen mindenhez, onnan mitőlünk most gondolj rám nagyon!

Október 31.

A mai napom nagyon boldog teveled ezzel a gyönyörű, tört magyarságú levéllel. És az a remetekerti falevél! És te! Nagyon szerethet engem az isten általad, olyan lehet, mint az én kicsi apám, mint az én féltő anyám, olyan lehet az isten, mint te vagy, s olyan lehetsz te, mint a madarak, akiket láttam ma délután, kedden, az ablakomban. A madarak jöttek csapatban, ellepték az ablakomat. Kék volt az ég, és ők látszottak fekete szárnyaikkal, ők voltak a madarak. Rajzottak, szétváltak, egyesültek. Tudod-e te, mi volt ebben az ablakban? Világszínház, bolond társulás, nagy szeretkezés. Te voltál ebben az ablakban. Én már nem tudok írni, berúgtam magamtól. Majd folytatom.

Aztán abbahagytam egy időre, mert megjelent Paszkál, és nagyot mulattunk. Elmentünk a Grand Hotel bárba sztriptízt nézni. Na, még csak ez kellett nekem ebben a téged-nélkülözésben. A nő még a nemi aktust is eljátszotta. Kellően spiccesek voltunk Paszkállal, de még előtte a klubban történt az iszogatás. A bárban csak feketét ittunk, aztán hazamentünk szépen. S én tegnap a szokásos élőhalott voltam. Szerencsétlenségemre volt még egy kis konyakom, azt iszogattam, s csak úgy menekültem meg tőle, hogy bevittem a klubba

a srácoknak. Én már nem ittam. Hazajöttem, lefeküdtem, s egyszer csak éjfélkor szól a telefon. Paszkál volt lenn a portán, meg Tasko Sirilov. Azt mondja Paszkál, öltözzek gyorsan, mert Tasko is akarja látni a sztriptízt, s megint elmentünk, eléggé pénztelenül, vagyis én nem akartam a pénzemet költeni, és eléggé unatkozva megnéztem még.

Ne haragudj rám, én mindig rád gondolok, levelem első része is ilyen kitörés volt.

Ma megint várok egy kis levelet tőled, olyan jó lesz, és holnap már november elseje. A novemberek mindig gyorsan telnek, csak az októberek olyan hosszúak, meg az augusztusok. Csak ne fázzál otthon! Itt megint jó idő van, bár most egy kicsit ködös.

November 3.

Már olyan voltam a leveleidért, mint egy őrült. Mindig bementem délben a titkárságra, és nem jöttek. És KÉPPZZELLDD, ma három is érkezett egyszerre! Mikor elolvastam ott a klubban, nagyon boldog lettem, és amikor elolvastam itthon, sírtam a boldogságtól finoman, pici kitörésekkel. Most, amikor harmadszor olvasom, boldogan írom neked ezt a levelet. Rossz ez a posta, hogy ilyen hézagosan egyszerre zúdítja rám a boldogságot. Már csak szeretni tudlak ebben az aszketikus egyedüllétben. Ezek a makedón barátok mindig arról érdeklődnek, hogy van-e itt valakim, és én mindig azt mondom, nem is kell. Közben, mikor megtudják, mennyire szeretlek, mennyire várom a leveleidet, milyen boldogan olvasom előttük, akkor azt mondják, ha jössz, elmegyünk hozzájuk, elmegyünk asszonyostul a bárba, elmegyünk asszonyostul a Vodno hegyre. És én mon-

dom, elmegyünk, elmegyünk, és nagyon várlak már, mert egyedül vagyok.
És figyelj ide! Mint az érintők egyesülése, olyan finoman, mint a csúcsok egymásra találása, olyan pontosan, mint a befogadott vándor egy kicsi házban, olyan hálásan,
mint a vándormadár tavasszal, olyan otthonosan szeretlek téged!
Érezlek és látlak, ahogy jössz, ahogy levetkőzöl, olyan öntudatlanul és szelíden, mint a lombok, ahogy lehullanak.
Lehullik minden rólad, és te is, mintha lehullanál az égből.

Mindened olyan átfogó legyen, a kezedtől a szemedig, a lábadtól az öledig!

Nagyon hiányzol már. S ez a levél is olyan, mintha ízlelnélek. Ha idejössz, megeszlek. Már annyira elképzellek, hogy talán nem is tudom követni képzeletemet.

Én mindig nagyon szerettelek, de sohasem volt időm vágyakozni utánad, mindennap veled voltam, és most csak érzékeny gondolatok maradtak az egészből – kellett –, ez biztosan.

Ha ezt olvasod, érezzél engem végtelenül, szoríts magadhoz, szívem, érezd a számat, aranyosom, mert egész testedet végigsétálja a talpadtól a fejed tetejéig – reggeli borotválkozás után –, este kicsit szőrösen, kicsit szőrösen a szádhoz, a füledbe, hónod alja pelyheibe, teniszlabda-melleid tövéhez, s végig, mint egy felvonulás előtti őrjárat, hogy jelezze a király jövetelét.

Ne hidd, hogy szomorú vagyok! Én nagyon boldog vagyok. Lassan kinyílik minden előttem, mint ahogy fölébredés után a szemed, amit ritkán láttam.

Én azt hittem, majd hiányoddal megleszek békességben – a fenét! –, boldogan megvagyok vele, de úgy, hogy minden sejtedet külön érzem, és már úgy akarok egyesülni veled, hogy ne csak alkalmas szerveim, hanem minden sejtem ott legyen a tiedben – őrület és végtelen boldogság!

Most pedig írok egy kis beszámolót. Nem történt semmi érdekes, elég jól éreztem magam az utolsó levelem óta, csak étvágyam nincsen, érzem, hogy soványabb vagyok. Ezt a kosztot hosszú ideig nem lehet kibírni. És rosszakat álmodok. Tegnap éjjel azt, hogy hazamentem Iszkázra, és a papa nem volt otthon, csak a Laci és az anyám, én meg azelőtt valami heppeninget csináltam, és Laci jól leszúrt, hogy nem törődök a szüleimmel. Utána meg valami kettős toronyból tűz csapott föl. Úgy látszik, újabban a valóság elviselhetőbb az álmoknál. Pénteken este éjfélig egy klassz gitárost hallgattunk a klubban, ott ült az asztalunknál és játszott. Tegnap délelőtt szédelgősnek éreztem magam, sétálgattam a Vardár partján, hullottak a falevelek, és én vártam a leveleidet, és meg is jöttek. Ma éjjel meg azt a veszekedést álmodtam, amit Hédi néniről írtál – szörnyű lehetett.

Este Paszkállal találkoztam egy kicsit, de már úgy, hogy nem tudtam elaludni, nyolckor már lefeküdtem, és kilenckor elhatároztam, nem hánytorgok én itt, bementem a klubba, ott egy kicsit eldumálgattunk, ittunk egy-egy sört, és hazajöttem. Nehezen elaludva, reggel tízkor ébredtem föl. Nagy embertömeg ácsorog itt a szálloda körül, szinte ostromolja, mert itt van a Belgrádi Partizán futballcsapata.

Remélem, nem nézek olyan lehangolt vasárnap elébe, mint a múltkor.

Nagyon jó, hogy az olajkályha bevált. Féltettelek, hogy rossz lesz, és te ott dideregsz magadban. Viszont az a sok díszoklevél szörnyű!

Sürgetem az időt, s mintha hallgatna is a szavamra. Ma már november harmadika van.

November 4.

Most egy picikét írok neked visszatérve Risztóéktól, vasárnap este tíz órakor. Elünnepelgettünk csöndesen és nagyon kedvesen. Söröztünk valamicskét, és ettünk szendvicseket. A kisgyerek, az ünnepelt, nagyon aranyos volt ezen a második születésnapján. Lemezeket hallgattunk, Beethovent, Bachot és Lisztet, meg néhány csárdást. Nem hagyom el magam többet önmagam miatt is. Szépen ettem máma, nyugodt voltam, még olvastam is, és tudtam délután aludni, most is olyan érzésem van, hogy jót alszom éjszaka. Most a gyomrom is elég jó. Talán minden rendbe jön, és jön az idő. A fene egye meg, elfelejtettünk a kisgyerek születésnapjára venni valamit, de Paszkál megvigasztalt, hogy mi nagy emberek vagyunk, és ezt így kell csinálni. Hát így csináltuk, mert mi nagy emberek vagyunk. Most elbúcsúzom, addig is aludj jól ezen a vasárnapról hétfőre virradó éjszakán.

Elmúlt az éjszaka. Sokáig olvastam, mégis nehezen aludtam el. Mintha még nem lett volna otthonunk, és azt kerestem, de a Somlón, ahol Laci is lakott meg a Szabó Pista is. Nekik már volt helyük, csak nekünk nem. Vujicsics Sztoján ajánlotta föl hegyi parókiájuk előszobáját. Nem tetszett nekem, féltem, hogy áthallat-

szik minden. És sokat töprengtem, hogyan járok be Devecserbe dolgozni. Biciklivel? És ha hó lesz télen? Már kiegyeztem magamban, hogy akkor nem dolgozom. S jött valaki, aki kérdőre vont, hogy a cikkét miért nem jelentettem meg a Munkában. Először dadogtam, de később eszembe jutott a nagy kifogás – hiszen én Jugoszláviában vagyok.

Nemsokára megyünk a Cár Számuilra, megnézem az ősbemutató főpróbáját. Ez a harmadik nemzeti operájuk.

Nyugodt nap elé szeretnék nézni.

November 5.

Most furdal a lelkiismeret, mért hagytam el magam annyira a múlt héten, vagy ha elhagytam is magam, nem kellett volna elszomorítani téged. Úgy látszik, az volt a legnehezebb, mert éreztem, hogy nagyon régen láttalak téged, és még nem láttam a hetek mögött találkozásunk napját. Most már kezd megvilágosodni. Kicserélődtem, pedig körülöttem semmi sem változott meg, csak szervezetem szabályozó készüléke állított át önvédelemből, hogy cselekvőn éljek. Ezáltal a napok igyekeznek, és gyorsan is mennek, mert nem gondolok erősen rájuk. Kár, hogy ez a levél hét végén érhet oda hozzád, kiemelni elkeserítő leveleim hangulatából. Aktivitásom pedig nem más, mint egész napos tevékenység a szobámban, amibe nagyon jól belefér tanulás, írás, olvasás – és mindegyik jól megfér a mosással, a ruhám pucolásával, a borotválkozással meg a meleg víz alatti lötybölődéssel. Egész nap itt fönn a 310-esben. Délben egy kis séta leveleidért, este egy kis kikapcsolódás a klubban, amolyan férfiösszeülés Paszkállal, Taskóval,

Risztóval, beszélgetés annyira, hogy jólessen hazamenni, olvasva lefeküdni. Hiányod is más lett, a gyötrelmes sóvárgást fölváltotta az érzékeny szerelem, megnyugvás, hogy annál tisztábban láthassalak magam előtt, figyeljem a mozdulataidat és halljam a hangodat, mintha egészen itt lennél mellettem.

Ha a férfiak meglátogatnak egy jó nőt, akkor hajjaj! Talán nem jelenti férfiasságom hanyatlását, a kihűlő ifjúságot, ha nem jut eszembe efféle, talán csak az igazi szerelem jele, hogy téged láttalak mindig magam előtt, és érlelem magam a találkozásra, hogy nagyon boldog, nagyon játékos lehessek veled.

Paszkál elutazik Pestre a jövő hét végén, utazása újabb határkő lesz, hiszen azután nemsokára visszajön, együtt visszajöttök. S azt hiszem, nem lesz unalmas neked itt. S olyan kedvvel és szeretettel mutatok meg majd mindent, mintha meséim tájain kalauzolnálak végig. Majd valamit tudok beszélni is makedónul, te meg franciául, mert néhányan tudnak itt. Sokszor elképzeltem a pályaudvari találkozást. Gondoltál-e erre te is? Gondolkodj csak!

S még van egy boldogító felfedezésem. Ha zenét hallgatok, elkezdem dúdolni-fütyölni, megnyugtat teljesen, magammal és veled összeköt.

A gyomrom sem háborog már.

Gondolok a szerkesztőségre is. Félek attól a politikai feszültségtől, ami ott vár. Itt mindentől távol vagyok, csak az emberek között, és az emberek fontosak Szkopjéban. Moszkvában, New Yorkban és Budapesten. Bár a politika kardja a fejünk fölött, azért mi próbáljuk megtalálni közös emberi vonásainkat, és hamar is sikerül, mert fészket rakunk magunknak egymás

öröméből és bánatából. Ha kell, hát legyünk anakronisztikusak a szerelemben! Ha sikerül egymást megtartanunk, akkor valami nagy dolgot sikerült cselekednünk ebben a széthullást hirdető világban. Ezért is csókol milliószor a te optimista Pistid.

Édes Egyetlenem,

így kezdtem volna tegnap este ezt a levelet, de abba kellett hagynom, mert ahogy látod a kalligráfiából, nem nagyon tudtam írni. Mert iszogattam bizony déltől estig, először egy csársijabeli török kocsmában. Milével és Donéval, aztán, mert Paszkál fizetést kapott, néhány sört, folytatva Szlavkóval. Nem voltam valami józan, de ma nincsen semmi bajom, kialudtam. Úgy látszik, kell néha ez, hogy a napok gyorsabban menjenek, s mennek gyönyörűen. Csak már a végére járnánk. Tegnap megszánt az isten és te. Két levelet is kaptam tőled, az elsejeit most kaptam csak meg, mert mióta nem a szövetségbe jönnek a leveleid, nem mentem oda, így a negyedikén írt szomorúság és az elsején írt nyugalom egyszerre ért, és kiegyenlítette egymást, de mégis annyira elkeseredtem, hogy te szomorú vagy. Föl a fejjel! Ez legyen a jelmondatunk, a másik meg: úgy szeretlek, úgy szeretlek! úgy szeretlek!

Ez a Veréb Balázs meg ne idegesítsen! Le van szarva! Különben is olyan, mint egy ausztráliai üregi malac. Egyszer láttam az állatkertben, és pontosan olyan szemei voltak. Őrült és stupid! Eszébe jutottál. Most hajszol – a múltkori szöveg csak ürügy volt –, a címedet meg ne mondd neki, mert ott fog állni egész este a kapuban. Nem akarom, hogy kitedd magad a hülyeségeinek. Nagyon vigyázz magadra, és ne keseredj el! Nincs rá

nagy ok, csak egy kicsi, de már kilencedike van, itt leszel nemsokára. És sohasem felejtem el, hogy te vagy nekem, még a legnagyobb társalgásaimban sem, amelyek mindig nő nélküliek. Néha már mosolyognak, hogy mennyi levelet kapok, és én mindig mondom, hogy te jössz ide, s majd meglátják őt – mojáta zsena –, de ne félj, te leszel itt a legszebb, a legaranyosabb. Befejeztem a Herzogot. Megható, szép regény. És nagy igazságokat hord magában. Az az állandó levélírás mindenkinek – holtaknak és élőknek –, sokszor én is szeretnék igazságot szolgáltatni magamnak ilyen levelekkel, de nem teszem; például, mikor Zsuzsi befejezi a Zsófi diktálását, és néhány sort ír utána, hogy nagyikát még nem temették el, és a gyerek milyen okos – és így fejezi be: Jó tanulást és okulást! Mit kell nekem okulnom? Őt talán, a hétszentségit! De én nem vagyok Herzog. Békés vagyok mindenkivel, és leveleket csak neked írok. Tulajdonképpen ezekben a levelekben élek – éldegélek, és jó, hogy ez van, mert ha ez nem lenne!? A Herzogot befejeztem a múlt éjjel. S most ezt a félelmetes megfélemlítő T. Capote-ot olvasom, és félek lefekvés előtt, olyan szörnyű. Valami vidám dolgot kellene csinálnom. A Mici Mackót kívülről eljátszani. Vagy a Tizennégy karátos autót, de nincs itt semmi. Csak a Nagy utazás meg az Ájulás. Bánt is, hogy ilyen sokat olvasok, de végre befejeztem ezt a regényt hosszú idők után.

November 6.

Hát, a tegnapi napom a jó érzésű begubózás napja volt valóságosan. Nem találkoztam senkivel, hát itthon foglalatoskodtam. Aztán végigolvastam a Herzogot két óráig éjjel, aztán bevettem egy altatót, és horkolás tízig,

ha horkolok még egyáltalán. Senki sem tudja nekem ezt itt megmondani. Mikor a leveledet elolvastam, nagyon megsajnáltalak. Hát mennyit dolgozol te? Menynyi pénzt kapsz te azért? Minek az a sok pénz? Kell karácsonyra, Jugoszláviára? Nem tudom, mennyit tudsz majd beváltani. Gyönyörű bőrcsizmát néztem ki neked 180 dinárért. Itt sok mindent lehet venni, és élni is jó lesz. És jössz már nemsokára.

A vonatok: én a pontos menetrendet nem tudom, azt neked kell megnézned. Legalkalmasabb talán az lenne, ha a Polonia expresszel indulnál éjfél előtt, hétkor vagy fél nyolckor érkeznél Belgrádba, onnan kilenc órakor indul az Athéni expressz, és fél ötkor van Szkopjéban. Így egy nap alatt itt lehetnél, és várnálak az állomáson. Ha a hordárok vagy cigányképű srácok segíteni akarnak, ne hagyd, mert rengetegbe kerül. De Paszkál biztosan veled jön, hiszen megy Pestre a jövő szombaton. De ha Paszkál Belgrádban marad, akkor egyedül kell jönnöd Belgrád és Szkopje között. Azért lenne jó az Athéni expresszel nappal utaznod, mert láthatnád a kietlen szép Szerbiát és Makedónia barátságosabb északi részét.

Anyámnak november 19-én lesz a névnapja, küldjél neki egy dísztáviratot, megérdemli, és nagyon szeret téged, a levélből pontosan érezhető, és otthon is látható volt. Zsófika születésnapja november 26-án lesz, vegyél neki valami kis holmit a nevemben is. Beszélj Zsuzsival telefonon, és találkozz vele, édesem, mert benned engem is lát, és valamiképpen találkozik velem is. Találkozz a Zsófika gyöngyvirágommal!

Olyan jó volt ez a mai hosszú leveled, úgy szeretem az apró betűidet, mert akkor sok fér egy oldalra, és azt is,

mikor beszámolsz, most ezt teszed, most azt, s nekem is meg kellene már mosnom a hajamat. Az is egy jó elfoglaltság lenne, mint a többi, és a mosás is olyan jó, mert pihentető. Ma néhány pár zoknit, gatyát, holnap egy inget – ez is valami, torna stb.

Tegnap arra is gondoltam, hogy letörésem nem mazochizmusom-e, önsajnálatom, szomorkodási vágyam? Hogy szükségem van erre is. Másrészt egy könnyebb ellenállásban való lét. Mert itt valóban a legkönnyebb ellenállás a hiányérzet állandó ébren tartása. De minthogy az életben sem szabad ezt választani, meg kell alkotnom magamban az ellenkezőjét, vagyis hősiesen elviselnem. Nem föloldódni, hogy elmúljon, nem pótolni, megtartanom kell, és így túltenni magamat rajta. S ez növeli majd a találkozás örömét a legnagyobbra, édesem. És szép maradj, mert mindig nézlek, nemcsak az a boldog otthoni Pisti-kép.

November 7.

Azon az újságon írok neked, amelyikben bejelentik, hogy Richard Nixon az USA 37-ik elnöke lett. Hát, ez kell a világnak! – a jókat lelövi, a rosszakat vezérül választja. Fölbuzdulva leveleid természetbe merülő hangulatán, én is sétáltam délelőtt a Vardár partján. Tegnap este sok eső esett, és most a tiszta időben erős kontúrokkal látszottak a hegyek. Ez a legközelebbi Vodno úgy sötétlett bele a fényességbe, mint temérdek gyász. De olyan megnyugtató volt új leveleddel a zsebemben, meg a Zsófiéval is, aki beszámolt napjairól. Zsuzsi szerint nagyon élethűen írta a diktátumot, és ez nagyon kerek és logikus volt. Kaptam tőle két szép rajzot is.

A tegnap délutáni újságban olvastam, hogy földrengés volt Szkopje egyik külvárosában, kicsi pánik, semmi vér és anyagi veszteség, s a Földrengésjelző Intézet vezetője bejelentette, hogy nem kell félni, mindenki aludjon nyugodtan. Én is ezt teszem, már csak altatóval, mert nem tudok nélküle. Hol vannak az otthoni megnyugtató, mély, álomtalan alvásaim a térdeiden? Hol van a hétalvó, lustálkodó Pistikéd? Persze, aztán az altatótól elaludnék reggel a végtelenségig. Ma november hetedike van, ott ünnep, itt nem. De nekem mindegy, ha ünnepen sem öltök ünnepi ruhát. De neked nagyon jó, mert pihenhetsz. Mégis jók azok az oklevelek, nem engednek belesüppedni a magány viszketős ágyába, mint engem. Föl a fejjel! Volt rosszabb is! Ez már az értelmes hiány! Emlékezz, milyen jó nekünk, és emlékezz, milyen rossz volt neked a télen. De én mindig megjövök, hogy a tied lehessek, és eljössz értem, és hazaviszel, hogy el ne vesszek itt a Balkán kellős közepén.

Tulajdonképpen irigyellek a házért. Te élvezheted. Rá se fogok ismerni: falvédő, új képek. Ott csak boldognak lehet lenni egyedül is meg az én leveleimmel. Ott csak boldognak lehet lenni, ezt anélkül is tudják, ha nem mondaná senki sem, de ha ennyien mondják, az a mi hitünket és igazságunkat erősíti. Otthon csak boldognak lehet lenni. Hát föl a fejjel! Én is azt teszem.

Paszkál nem marad Belgrádban. Együtt jöhettek végig. Ő tegnap egy kicsit berúgott. Harsogott, bolondozott és elérzékenyült. Azt mondta, Magyarországon annyit fog inni, hogy neked egy második csomagja lesz ő.

Tegnap este éjfélkor jöttem haza a klubból Paszkállal, meg egy Szpasze nevű dosztojevszkiji figurával,

meg a Nova Makedonija tördelőszerkesztőjével ültünk, aki igazi fekete, nagydarab, harsány makedón, és búcsúzott Szkopjétől, mert ma Zágrábba költözik, és ivott, ivott. Hazafelé esett az eső, és olyan jó volt az esőben hazajönni. Risztó meg eltűnt, szar se lesz ezzel a tanulással. Azt hiszem, legtöbbet tanulok az emberek között, akár a hadifoglyok. Ma van a Klára szülésének a napja. Sokat gondolok rá, hogy klassz kis gyereke legyen, és cinikusan egy lányt kívánnék nekik, hogy ők is lássák, milyen nagy érték az is, meg őt is éppen úgy, vagy talán még jobban lehet szeretni, mint egy fiút. Csókolom őket, és drukkolok.

Dél van, és te talán a gyönyörű őszben nyitott ablakon át nézed a kertet, amint neszez, hullik finoman és stílusosan. Bogár elsomfordál az ablak alatt, ma postásod nincs az ünnep miatt, s marad a rágondolás, aki ezer kilométerre van tőled.

November 9.

Most van a negyedik szombat délután nélküled, holnap lesz a negyedik vasárnap. Esős lesz, azt hiszem, mert most nagyon borult az ég, délelőtt még gyönyörűen sütött a nap, és tegnap is micsoda idő volt! Most kellenél ide! Talán november végén is ilyen lesz. Ma már 9-e van. Fut az idő. Ó, szárnyas idő, mégis idehoz téged! Lassan már annyira kívánlak, mintha mindig rajtad szeretnék feküdni. Többet nélküled soha – gyönyörűségem, aranyosom.

Ez én lennék, aki vagyok, csak el ne pusztuljak utánad. Most itt ülök, és hallgatom az étterem rádióját. Amerikai zenét, meg franciát, meg görögöt. Tegnap délben láttam, amint a mohamedán pap köszöntötte a

napot, ordított istenéhez, akár én tehozzád szeretnék. Most ebédeltem, de olyan rosszul esett a pecsenye, hogy nem ettem meg. Mert ami nincs, elpusztult a földrengés alatt. Csak a romjai szegénynek.

Ő ez a belülről kizárt, alulról hangos szálloda, a leghidegebb öt betű – már megint itt van velem a hiány –, a leghidegebb öt betű! Mit csinálsz most otthon, írod a díszokleveleket? Háromnegyed öt van. Gondolsz-e rám? Most! Minden olyan csöndes tetéled. A szívedet hallani, nagyon szeretném hallani a te szapora szívedet. Elmegy egy 57-es az ablak előtt az úton? Föl a kávé? Te jóisten, ma még nem ittam kávét, de nem is fontos, nem szeretem EZTET! Csak AZTAT, amelyik abból a kicsi kávéfőzőből csörgedezik elő. Paszkál tegnap azt mondta, élete legnagyobb szerelmének egyszer ötven oldalt teleírt ezzel a szóval: SZERETLEK! Én is elkezdjem? Szeretlek, szeretlek, szeretlek és így tovább az asztalra, a fákra, a kilométerekre: egy km – 2 km – 3–4–5–6–7–8–9–10–100–200–300–400–500–600–700–800–880 – azt hiszem, ennyi köztünk a távolság. Nagyon, nagyon! Elhiszed, hogy kellett a távollét? Megnöveli a szerelmet, próbára tesz és elérzékenyít. Már csak két és fél hét – két vasárnap a holnapin kívül. Potomság! Bagatell – mint ahogy Császár mondaná. Elmegy! Elúszik! Ne legyél szomorú, én sem leszek. Dacolunk az idővel, és eljön. Elérkezik, meglep bennünket, a mienk lesz.

ÉN A TIED TE AZ ENYÉM
TE AZ ENYÉM ÉN A TIED
ÉN A TIED TE AZ ENYÉM

PISTI JUDIT EGY PÁR

November 10.

Ma délelőtt föladtam neked a szalvétás levelemet. És most megint itt ülök ebéd után, hogy írjak. Még akkor is, ha nem történt velem semmi az égvilágon, mert éppen csak a levél föladására mozdultam ki. Mint ahogy megjövendöltem, esőre hajló, szomorú itt az idő. És megint ez a vasárnap, amikor ki sem mozdulok. Hát majd írni fogok, olvasni akarok, meg aludni. De ez az olvasás is az idegeimre megy – ezt tettem éjfélig az este, és emberhúsból készült sajtról álmodtam – elég sajátságos és szörnyű. De ez a Perry és a Dick a Hidegvérrelben mi mást is csináltathatna velem.

Olyan gyorsan megy az idő visszafelé! Egészséges vagyok. Nincsen nekem szívem, sem gyomrom. És olyan picike boldogságokból próbálom fölépíteni napjaimat, hogy el sem hinnéd. Például az étkezés, ha már nagyon elszomorodom, mindig eljön a vacsora meg az ebédidő. Megiszom egyetlen sörömet – eszem! –, boldogsággal tölt el ez a változatosság, meg a kis séta. Furcsa a pesti futkározás után ez az egyedüllét, s az egyedüllét kis nüanszai, amit alig vennék otthon észre. De akkor lenne a legjobb, ha te is érzékelhetnéd, te nagy Oklevélíró!

Aztán abbahagytam ezt a levelet, és kivégeztem Truman Capote regényét. És szörnyű hangulatot okozott, még jó, hogy nem éjjel van, hanem este hat óra. Most elsétálgattam, és ettem egy bureket (különleges túrós lángosféle), ittam egy sört, s valamivel jobb a hangulatom. Megnéztem a modern cseh grafika itteni kiállítását – egy-két kép kivételével hatástalanul. Az utca tele volt emberekkel, a nők húzták maguk után a parfümszagot, a suhancok lökdösődtek, leszólították

a nőket, engem meg idegesítettek, de a friss levegő mégis jólesett a szemerkélő esőben. Az a kis zsírfolt a burektől van, mert a kisujjam hátuljára ragadt véletlenül. Rohadt vasárnapok! Még kettőt kell kibírnom nélküled. Remélem, hogy az isten és a magyar állam hozzásegít látogatásodhoz.

Zsófival találkoztál-e már? Azt hiszem, most neki is írok. Úgy szeretnék holnap tőled levelet kapni, mikor megyek reggelizni, ott lenne, várna már. És jó lenne, ha jó hangulatú lenne. S akkorra már én is friss lennék és derűs. Meg is próbálom.

Holnap egy festő kiállításának a megnyitójára megyek. Szegény Ráde meg idegszanatóriumba került, annyit ivott, és azt mondják, olyankor sokk jön rá.

Isten veled, rossz vasárnap, isten veled, te aranyos szerelmem. Bárcsak ölelhetnélek már itt, itt, itt!

November 11.

Most három leveledre válaszolok. Úgy sajnálom, hogy nem kaptál tőlem három napig, mert én azt hiszem, hogy mindennap írtam, csak egy napot hagytam ki november elseje körül, de akkor is expressz adtam föl. Most már biztosan más a helyzet odahaza, és ott a sok levél, a versesek, meg az igen szerelmes is. Olyan boldog vagyok az útleveledtől, ez már azt jelenti, hogy minden pillanatban jöhetsz, de én mégis azt ajánlom, hogy úgy gyere, hogy együtt mehessünk haza. Tehát mához két hétre, november 25-e körül. Mert olyan hülyeség lenne megint elbúcsúzni, hogy egy hét múlva lássalak, és várj otthon egyedül. A pénzedet meg a lehetséges mennyiség szerint váltsd be. Itt vehetünk eztazt, és nem lesz haszontalan. Bőrdolgokat neked, min-

dent a te szépségedért. A földrengéstől ne félj, reng, reng, de az nem érdekes. Látnád a makedónok közönyös arcát! Montenegróban sem volt szörnyű, alig volt valami kár. Bár a földrengéstől nagyon félnek az emberek, mert előreláthatatlan, és mindig sötétben vagy hajnalban történik.

Olyan jó, hogy a papáról is írtál. Legközelebbi leveledben már azt is olvashatom, mi történt Laciéknál, és jobban vagy jól vannak-e. És szeretnek-e igazán? Paszkállal jó lenne megbeszélni pesti dolgait, de ő még a főszerkesztőjének sem mondta meg, hogy megy. Ide ne érkezz hajnalban, akkor a napod teljesen szar lesz. Legalább két nappal előbb táviratozd meg az időt, várni szeretnélek, és kétágyas szobát is kell foglalni. Ha a távirat nem érkezik meg, a Hotel Turiszt öt percre van az állomástól, kijössz a romokból, és a merőleges:

Utca, vonatirány
Állomás
Romok és útépítés
Bódék
Gorkij utca
Ulica Marsala Tita
Grund
Vardár mozi
HOTEL TURIST

ez a térkép elvette a levélírástól a papírt. Tehát van kulcsunk. Olajod is, azt a kályhát meg kell nézetni, és azt hiszem, venni kell még egy tartályt 120 forintért. Megéri, ha drága is. Az iszkázi levéltől ne félj! Mennél őszintébb vagy, annál jobban szeretnek.

Kláriékért én is izgulok, de azt hiszem, már megvan a gyerek, vagy ráhúz még három hetet?

Mi az a paprika? Virágnév? Nappal is gyönyörű, nézem, nézegetem.

Lehet, hogy olyan fáradt vagyok, mint ahogy álmodtad, csak lerogyok a székre, de arra még lesz erőm, hogy nagyon szeresselek téged. Te ne az én szerelmemre legyél méltó, hanem a magadéra. Neked kell méltónak lenni a tiedhez, mert nagyon érzem. Minden lépésem a tied legyen! Ejnye, ejnye, Pistike! Úgy elszomorított – mért nem kaptad meg már azokat a leveleket? De ne hagyd el magad! Sokszor naponta jön kettő-három, két-három napig meg egy sem. Az az ismeretlen nő a kottatárban, a könyvtárban dolgozott valamikor. Leveleid mindig gyönyörűek, és nem egyformák, nagyon szeretem őket. Az a Bogár kutya, mint legnagyobb komplexumod, halálra ítélendő vagy megszelídítendő.

Itt volt Risztó, és elmakedónoztuk az időt. Utána sétáltam egy kicsit. Szombat este van mindenkinek. Jönnek-mennek az emberek. Neked meg van János Passiód, Vivaldid, de nekem semmi sincs, csak magam vagyok magamnak. Ebben a szobában, és te abban a kicsi házban, Ábránd utca 5. – kicsi ház! Mit csinál a kicsi ház? Füstöl a kéménye? Ég az olaj? És Judás nicht lich keit – vagy hogyan kéne aztat leírni?

De már nem vagyok magam, mert jössz csomagostul a pályaudvar romjain át. Bevezetlek a szobába, megfürdetlek és lefektetlek, te egész nap utazó, te szép szemű, te hozzám passzoló testű, te nagyléptűm, te érdekes, hogy már annyira megszoktalak, hogy nem veszem észre, mekkorákat lépegetsz. Vagy már talán nem is lépegetsz akkorákat?

Olyan jó ezen a papíron írni, csak úgy szalad rajta a ceruza! Ezután mindig lopok egy szalvétát, és teleírom neked.

Most fél kilenc van, és lefekszem magam, és a szerelemmel alszom el. Elalszom magam, a szerelmeddel alszom el, és fölvirradok vasárnapra, és próbálom elviselni aztat is. Föl a fejjel! Éljen az élet teveled. Édesem! Agyonírlak tégedet. Agyon. Nagyon nagyon, fagyon. Első István a tied, mindig István.

Aztán elmentem a klubba, ott volt Taskó, ez a nagyon rendes árva gyerek – apját megölték a németek, anyját a görögök.

És nyolc óra tájban kimentünk a korzóra, mint ahogy katolikus körmenetekben szokás – tettünk egy kört napraforgót eszegetve és nézve a szembejövőket, aztán meguntam, mert lassú volt, és nem az én ütememhez való. És elbeszélgettünk a Peliszter nevű kávéházban mindenféle dolgokról – elég érthetően és világosan.

Hát ez a Balkán, nem tudom, harminc-negyven éves emberek miért mennek ki a korzóra, és mit éreznek akkor, amikor feleségükkel végigsétálnak azon?

Írtad a kisgyerekes álmodat, de ne foglalkozzunk álmokkal, édesem! Mit érnék el például én akkor a mai álmommal – ezzel a gyönyörűséggel? Egy kisgyerek mégis más. Emlékszel az arcára is? Ilyenkor egyedül mindenfélét összeálmodik az ember. Én tavaly itt a fiamról is álmodtam, olyan pici volt és olyan felnőttes, futballozott valami grundon – és én azt mondtam neki, Kisfiam! Kisfiam! És elkezdett szaladni, és nem értem el sohasem.

De a legnagyobb álmom ötéves koromban volt. Dies irae – az ablak alatt, otthon Iszkázon hangzott a

fűből, és nagybátyám, akit nem ismersz, a Pesten lakó Ottó, a fátyolos, homályos ablakot letörölte egy kézitükörrel, és megláttam a két lábszárcsonton járó nőfejet, és amikor megláttam, egy asztalra kényszerített, és süttette a fenekemet. Most meghalok, gondoltam, de aztán elhatároztam, mégsem halok meg, csak az asztaltól kell fölállnom.

Föl is álltam, és győztem a halálon.

De ébredés után nem mertem a házból kimenni.

Ilyenek az álmok. Furcsa jelenvalóságuk van életünkben, és én nem szeretem őket. Nem is nagyon látogatnak emiatt. Pesten alig-alig. Most mindig fáradt vagyok, és aludni szeretnék. De te is tudod, milyen vagyok, ha magamra maradok egy napra is, kikezd a magány.

Nagyon hasonlítunk mi, csak az a jó, hogy különböző a magány időmértéke. Valakinek mindig talpon kell állni. Egyszer neked, egyszer nekem. Ne gondold, hogy én jobb vagyok ilyenkor. Csak hát nem lehet szétolvadni a ködben. Te is éppen így gondolkodol, én tudom. Emberek vagyunk, és senki se bántson minket ezért.

Éreznél talán valamit, ha nem lennél ilyen? Elmehetnél háziasszonynak.

És mint egy vallomást, úgy írom ezt alá.

November 12.

Nem tudom, hogyan érhet ide később egy előbb megírt levél? Ezért aztán, amit a későbbi leveledben megírtál, hivatkozással az előbbiekre – érthetetlen számomra addig, míg az előbbi levél meg nem érkezik.

De így is jó! És így mennek a napok lassan és biz-

tosan. Utálom az időt! Menjenek a napok a francba! Csak itt alakoskodnak nekem, bekopogtatnak, pedig nem is fogadnám őket. Rohadtak ezek a napok. Nincsen semmihöz semmi jogom. Ki kell bírnom, míg hazamehessek. Tudom, tudom...

Most itt nagy gyász van, mert meghalt egy kiváló írójuk, Jovan Boskovszki, negyvennyolc éves korában – de remélem, hogy ez nem hátráltatja, hogy a hét végén az ösztöndíjamat kifizessék.

Most a frissen pucoltatott cipőm szaglik fölfelé, és tisztaságérzetet kelt ebben a szobában.

Tegnap megint mélyponton voltam, de ma már nem, az a vasárnap utáni hétfő talán, meg mintha a megfázás előérzete lett volna rajtam, este bevettem egy tablettát – és természetesen megint későn aludtam el, de valahogy jó érzettel keltem föl.

S most a hangulatom szinte kiváló.

Nyugodt, csöndes és befogadó.

Ha kétségbeesem, akkor nagyon-nagyon-nagyon magamhoz szorítalak, ha nyugodt vagyok, mintha itt lennél és dolgoznál mellettem.

Ez van.

Tegnap voltam azon a kiállításon, elég érdekes, de hanyag valamiképpen, megkomponálatlan képeket láttam – mindig valamivel több volt, mint kellett volna.

Előtte a Donéval tettünk két kört a Vardár partján. Risztó jött, és tanulgattunk. Megvacsoráztam, és tíztől egy óráig nem aludtam, csak hánykolódtam az ágyban, és azzal foglaltam el magam, hogy téged képzellek ide.

Reggel is, de a reggelek mindig jobbak. Van bennük

valami „Új nap virrad ránk . . .", s az, hogy megint egy nappal kevesebb.

A novemberek mintha gyorsabban telnének – hiszen már 12-e van, és mintha most lett volna elseje, pedig már tizenkét napja volt. Remélem, 25-én is úgy gondolok erre a napra, mintha most lett volna tizenkettedike. Pedig tizenhárom nappal ezelőtt. Ma négy hete már a búcsúzás órájába értünk – emlékszel-e? Szomorú volt nagyon, de engem még fűtött az újdonság és a barátokkal való találkozások lelkesedése. Többet nem hagylak el ilyen sokára, ez lehet egyedüli humánus és önző cselekedetem – veled és magammal.

Sokat fogunk tevékenykedni otthon, nem kell majd annyiszor találkozni másokkal, kialakítjuk a napjainkat. Sokszor azt hiszem, ez a távollét majd megszépül, kitörlődnek belőle a mindennapi rosszak, és varázsa is lehet, és nagyon emlékezetes lesz neked is az itteni tartózkodásod, kicsit talán olyan, mint a Mátrában, kicsit olyan, mint Abbáziában, kicsit olyan, mint Iszkázon és Pakson egyszerre, de olyan, mint Remetén is.

Mi újság van arrafelé a világban? Azt is tudom, hogy az idő olyan gyors, hogy nem is veszik észre, ha nem vagyok otthon. Csak azt mondják: Jé, megjöttél már? Csak mi tudjuk ketten igazán, milyen nehezen telt le ez a két hónap, milyen türelmetlenül, sokszor milyen kétségbeesetten.

November 12–13.

Megint bele a levélírásba, mint nyakig a kádba. Mintha nem is lennél a feleségem, a feleség-ség csak lehetővé teszi, hogy hiánytalanul érezhesselek. Persze, persze, most nagyon hiányosan muszáj téged érzékelnem, olyan

hiányosan, hogy a hajam beleőszül. De föl a fejjel megint! Nem törünk le se itt, se ott.

Ma nem jött este a Risztó, nem lesz itt nyelvtanulás, a fene egye meg! Sétáltam egyet, néztem a kivilágított várost, mert holnap lesz Szkopje fölszabadulásának az évfordulója, hát minden villany ég. Az ember sohasem érezheti magát egyedül, hiszen, ha szerelme hiányzik is, van valami, ami élete nagy fontossága, a munka. De nyelvet tanulni nem szeretek. Már turelmetienül várlak. Olyan furcsa lesz. Gyere hamar! Egy héttel előbb is hazamehetek. Gyere! Gyere!

Mit csinálsz most? Már lefekvéshez készülődsz? 12-én 10 óra van. Szeretnélek nagyon látni. Rád rontani.

De most befejezem ezt az írást, mert már állandóan ismétlem magamat szerelmedért. Majd holnap folytatom. Nyugodtabb leszek és derűsebb. Most csak türelmetlenül kapkodok utánad. Másnap dél. Lassan kifogy a tollam, már rózsaszíneződik. Hát az éjszakáim rettenetesek. Pedig bevettem egy altatót, nem mertem kettőt, és tíztől két óráig megint nem tudtam elaludni. Vagyis két órakor néztem meg utoljára az órámat. Aztán rettenetesét álmodtam megint, az egyszeri iszkázi kanász, aki már rég meghalt, meg akart ölni egy késsel, de valahogy megmentettek. Esett az eső éjjel, s ma megint hidegebb van. Igazán kint sem voltam, éppen egy újságot vettem csak. Ma reggel szótároztam itt elég unalmasan és türelmetlenül. Hát ez van. De az éjjel kitaláltam magunknak egy szép várost – Krusevót –, 1200 méter magasan van a hegyek között, jó lenne ott is lenni, meg Ohridban is. Mikor Krusevóra gondoltam, Mátraszentimrére gondoltam nagyon, meg arra, hogy milyen jó lesz autóbusszal utazni arrafelé. Nézegetjük az úti-

könyvét, és hozzámondom, amit tudok. Ma nem jött leveled, de hát ne szomorkodjak, olyan sok gyűlt itt össze már. Mostanában olyan sokat kaptam tőled, és ez megértette velem a napjaidat.

Most azt hiszem, kilencedikéről lenne szó, de a vasárnap miatt késik aznapi históriád, holnap megint kettő jön majd egyszerre biztosan.

Nem tudom, hányadikáig írjak még, mondjuk, talán a jövő hét szerdájáig írjam meg az utolsót, rossz lesz, hogy néhány napig nem foglalkozom a levelek írásával. Te írhatsz azután is. Milyen furcsa és mulatságos lenne, ha már itt lennél, és akkor is jönne levél, és föl-olvasnám neked, miket írt ez a Juditka. Ma már 13-a van, talán Klári gyereke meg is született, az neked is klassz lesz, mert a családi esemény lefoglalja gondolataidat. Aztán anyuka is megjelenik Pesten, elviheted az Ábránd utcába, megmutathatod neki, hogy már van birtokunk, van birtokod egyszer az életedben, vagyis először, és minden lakberendezési kedved érvényesülhet. Igazán nekem is először van, mert Zsuzsival nem érezhettem magam otthon, elnyomta ezt az érzést a család, sokszor arra gondoltam, hogy csak befogadott vagyok, s nem mertem rendet csinálni, mert hátha azt mondják, mit akar ez a kölyök itt, örüljön, hogy szállást, jó lakást és kellemes polgári környezetet élvezhet. De itt az Ábránd utcában egyenrangúan boldogok vagyunk. S úgy hiányzik, hamar leléptem onnan. Majd annál jobban próbálom enyémmé lakni a téli estéken, a melegben, pihenve és munkálkodva, cigarettázva és kávézgatva hosszan, amint kívül esik a hó, és az összes hegyek fehérek és világosak, mert süti őket a hold. Ábrándjaim Ábránd utcája! Hogy állsz az oklevelekkel? 190.

Atyaisten, és mindig ugyanazok a szövegek – KIVÁLÓ MUNKÁJÁÉRT stb. Mintha te jutalmaznád és dicsérnéd meg az egész világot. De ezt csak azért szabad tenned, mert nem vagyok ott. Papsipkákat kell rajzolnod ezután, meg gyönyörű terveket.

Búcsúzom. Jó hangulatú legyél! Én is megpróbálom.

November 15.

Már szomszédom, az öreg német is szomorkodik tojásrántottája fölött. „De a szívem csak azt súgja, jobb otthon" – mondanám neki, de mégsem, mert nekem most jobb a kedvem, nagyon jó lenne otthon, de feljövök, és ismeretlen dallamokat ordítok a fürdőszobában, miközben inget, gatyát és zoknit mosok. Aztán elmegyek a klubba, ott találkozom azzal a cseh építészmérnökkel, akivel az első napokban ismerkedtem meg. Már az ajtóból kiáltja, hogy szeretlek, aztán jön a barátaival, és egy egész nemzetközi találkozó kerekedik belőle. Van ott egy orosz, egy albán, egy cseh, egy makedón, egy magyar, és Kubes rendel bujont, pezsgőt meg mindent, és kellőképpen berúg a rumjaitól, aztán elvisz bennünket a bárba. És én istenien bírtam az iramot, csak másnap, csütörtökön nem. Paszkállal voltunk Anténál, és ő meg whiskyvel traktált bennünket. Aztán egész nap aludtam, annyira, hogy még vendégségbe sem mentem el. Egy fiatal tévérendező hívott meg bennünket. Tele van az asztalom a makedón költészet javával. És csekkben megkaptam a második ezerötszáz dinárt.

Már három napja nem kaptam levelet tőled, remélem, majd most, fél tíz van, tíz körül szokott jönni a postás. Olyan jó lenne már olvasni, mert egy héttel előbbi dolgokban tudok csak rólad. Utolsó leveled nyolcadikai

volt. Már csak tíz nap, aranyosom, szinte hihetetlen, hogy elérkezik. Mintha most lenne a legnehezebb! Jó lenne ezeket a napokat átaludni! Na, lemegyek, hátha megjött már a postás! Még nem volt itt, majd fölszólnak telefonon. Amelyik nap nincs levél, mintha elvesztenélek. Biztosan így vagy te is. Pedig nem érdemlem meg azt a kis elveszejtést. Tulajdonképpen nagyon egyedül vagyok, még akkor is, ha szeretnek a barátaim. Most pedig itt vannak a leveleid, és gyönyörűek és sokak.

Ezek a levelek nem szomorúak, hanem nagyon szerelmesek, és olyan jólesnek. Nagyon elkényeztetsz te engem – nagyon elkényeztetsz te engem, de azért a hibáimat se felejtsd ám el, tudod, mik azok, ugye? És te nem vagy morc fajta! Ki is találhatná ezt ki rád? Bárcsak igaza lenne a horoszkópnak, biztosan igaza lesz, és csak ne december 15-ig legyen a jó korszak, hanem utána is. Miljanis megint rossz időjárási hírrel jött ide, hogy Pesten mínusz öt fok van, és havazás várható. Eszembe jutnak a fázásaid, a mínusz öt fokban, a fűtetlen szobába hazamenés, a reggel hideg szobában fölkelés, amit én nagyon nehezen viselek el.

Annyira meghatódtam a leveleidtől, hogy szinte már emelkedek utánad. Emlékszel arra a májusi vasárnapra? S azokra, amelyikek mindig jobbak voltak, a mindig utolsó legjobbakra, ugye, emlékszel te is? Amikor félig behunyod a szemed és elmosolyodsz. Lemosod majd magadról a hosszú utazás porát. Már annyira fölgyülemlett bennem a vágyakozás. Talán ez a hét lesz a legnehezebb, mégis boldogságosabb az előbbiekhez képest. Gyere nagyon! Gyere gyorsan!

November 15–16.

Nem tudom, kinek köszönjem meg, hogy te vagy nekem, a szüleidnek biztosan meg kell, s azt, hogy találkoztunk, meg kell köszönnöm az istennek talán. Milyen nagy szerencsém van! Egyszer csak megjelenik valaki, hogy megfogja a kezemet, mikor már mélységet érzek az életemben. S én nem azért kapok utána, hogy boldog vagyok minden segítő kéznek, hanem mert erre az ovális kézre vártam egész életemben. Biztosan tudom, hogy te vagy az egyedüli ebben a korban – tehát életem éveiben. S ha visszagondolok kapcsolataimra, egyik sem volt ilyen szép.

Emlékszem, első házasságom első hetében rendeztünk egy házibulit, és én elkezdtem a sírást, hogy tönkretettem az életemet. Veled soha semmi rossz érzésem nem volt, csak egyszer-kétszer kétségbeesés az elején, emlékszel rá, miért és mikor! De az az aggodalmam is elmúlt, mert fölöslegessé vált, s most olyan vagy, mint mikor az ember szereti magát, úgy szeretlek, de az is lehet, hogy jobban, mint magamat, amikor békességes vagyok. Olyan biztonságot adsz, hogy ilyen még nem fordult elő velem, amióta élek. Nekem soha semmi fenntartásom nem volt veled, mindenedet szeretem, nagy lépteidet is, s a morcosságodat is, de valójában nem is morcosság az, hanem kímélet a fölöslegességtől . . . S ha már ennyire jól vagyunk egymással, akkor reménlünk kell, hogy jól kitartson. Bár tudom, az élet nem sétalovaglás, de akarjuk egymást boldoggá tenni, s ha valami rossz lesz, emeljük föl egymást magunkhoz. Biztosan lesz rossz is, még mi is csinálhatjuk, de sose felejtsük el, mennyire szükségünk van egymásra. Én nem külön szeretem a részeidet, a testedet, a természe-

tedet vagy a mosolyodat. Én mindig egyszerre szerettem mindenedet. Nagyon sokat gondolok a testedre, de emellett is együttesen szeretlek az életeddel. S ha rád gondolok, mindenestül gondolok rád, még arra a mozdulatra is, mikor letörlöd a lemezekről a port finoman. Már annyira tele vagyok a nélkülözéseddel, mint mikor az embernek szájáig ér a víz.

Paszkál máma becsapott. Vártam egész nap, hogy a bankba elmenjünk, de nem jött. Holnap meg utazik, remélem, meglátogat holnap engem. Hiszen még a telefonszámodat sem tudja. Az Astoriában fog lakni, ott keresheted.

Mára befejezem a levelemet, holnap folytatom, talán levelet is kapok tőled, arra válaszolhatok. Csók, csók, aranyosom, aludj jól, kicsi virágom!

És itt jött a levél reggel, és Paszkállal is elmentem a szerkesztőségbe, s majd fölkeres itt a szállodában dél körül. Akkor megbeszéljük a dolgokat. Ma este utazik, de jó neki! Olyan jót aludtam az éjjel, hogy ilyent talán még itt nem is csináltam. Te, pályaudvari búcsúm és találkozásom! Onnan gyorsabban jön a levél, négy nap alatt, gyorsabb a magyar posta. Riszto megint eltűnt. A nagykabátom nem nagyon szükséges – elfoglalja az egész bőröndöt: pulóver, francia kabát, ballon elegendő lesz. Kaját az útra vegyél magadnak, mert Belgrádig nincsen étkezőkocsi. Éjjel nem is kell nagyon. Expressz fogom ezt föladni, hadd érjen oda előbb!

November 16. Szombat este.

Most este indul a Paszkál, és úgy gondolom, célszerűbb, ha tőle küldök egy levelet, hátha ezt nem kapnád meg, és ő a jövő szombaton akar jönni, és nagyon jó lenne,

ha te is jöhetnél már akkor – mindenesetre tudnod kell ezt, mert el is kell készíteni az okleveleket. Remélem, ha ma is szabad szombatod van, ma és vasárnap már olyan sok elkészül belőle, hogy nem okoz különösebb problémát így az út, az oklevelek szempontjából. Ő Belgrádban is akar tölteni egy fél napot, neked se lenne rossz, mert ha reggel megérkeztek, délben van még vonat, s akkor itt is lehettek este nyolc óra tájban. Szükséges azért is előre tudnom, mert foglalnom kell kétágyas szobát, legalább egy nappal előbb meg kellene kapnom a táviratot, s neked az utazás előtt két-három nappal föladni. Pénteken lesz időd a vasúti jegyet megvenni és a pénzt is beváltani. Vigyázz, lehet, hogy a bank csak egy óráig van nyitva. Vagy neked az IBUSZ-ban váltják be a pénzedet? És lesz elég pénzed? Nem is tudom, milyen gyakorlati tanácsot kell adnom még? A Paszkál biztosan nagyon szívesen segít neked, bár Pesten sok dolga lesz, de azért hétfőn megpróbál fölhívni. Őneki minden bizonnyal dolgozni kell már a jövő hétfőn, nem november 28-án jön vissza, és én is már arra álltam rá, hogy előbb jössz. Ezen a héten majd jól elfoglalom magam, hogy ne türelmetlenkedjek.

Most hirtelen mást nem tudok írni, de érezz ide mindent, amit csak gondolhatok rólad és írhatnék neked.

November 17.

Mintha a mai naptól másabb lenne az itteni életem. Paszkál elment, és talán már Pest felé közeledik, s ez már jelentőséges. Nemsokára itt leszel, már az éjjel is evvel foglalkoztam, és jó a hangulatom. Ez lesz az utolsó hét

egyedül. Ez a vasárnap is, mint a többi. Nem esik az eső, süt a nap, az idő tavaszias. Délelőtt meglátogatott Mile, Risztóval még órát is tartottunk, most meg rettenetesen jóllaktam bécsi szelettel, és három óra felé közeledik az idő. Lefekszem, és ébredés után magammal foglalatoskodom majd. Olyan jó lenne, ha ezt a levelet elolvashatnád még, de nem úgy, hogy később érsz ide, hanem hogy ez a levél érne hamarabb.

Itt a szállodai étteremben nagy lakodalom van, fölhallatszik a zene, a kóló-dallamok. Már minden házaspárt úgy nézek, mint magunkat majd együtt itt – hihetetlen! Nem tudom, mit szólok majd, ha leveleimet otthon egy csöndes estén elolvasom. Nem tudom, nem azt mondom-e, hogy micsoda gyönge fiú vagyok én. Vagy talán tanúságot látok a szerelemre? Biztosan az utóbbi az igaz. S nem szeretek föltűnni valamilyen pózban. Ezt éreztem, érzem és kész! Meg többet is, amit már nem lehet megfogalmazni, s leginkább reggel az ágyban érezhető.

Nekem több időm van erre, neked gyorsan ugrani kell, sietni a gyárba. Mégis, mikor Paszkál elment, és én kikísértem a pályaudvarra, nagy irigység jött rám egy órára, utána a klubban próbáltam ezt az érzést legyőzni, ittam egy féldecit, de olyan undorom lett a klubtól, hogy senkivel sem volt kedvem beszélgetni egyetlen szót sem, hazajöttem, és útközben mindez elmúlt. Csak egy tűnő óra volt. Az az érzés, hogy jobb lett volna nekem is menni haza, de csak egy tűnő óra volt, mert valóban nekem is jobb lett volna, de hát kötelessége és fegyelme is van az embernek.

Nagyon furcsa álmom volt most – egy iskolavárosba helyeztek magyart tanítani, május volt, valami vasárnap

és ballagásszerűség, és én hirtelen vettem egy cipőt, félig magas szárút és hegyesedő sarkút – és borzalmas nagy kisebbségi érzést okozott, mikor a helyi intelligencia elegánsan sétált családostul, az intézet mintha gyermekotthon is lett volna, de a házak meg valahol a sötét mezőben voltak, és dörgött-villámlott, és olyan istállószerűek voltak a házak, menjünk tovább! – mondta valaki, és egy sziklás udvarra értünk, hogyan kerültek az Alföldre sziklák! onnan meg azt láttam, hogy azok az istállószerűségek nem is a mezőn vannak, hanem egy csoportban a többiekkel, de akkor meg mért mentünk oda busszal négy megállót? közben megszólított egy lány, és érdeklődött, mit keresek itt? – s mondtam, hogy magyart fogok tanítani, de csak költészetet, és erre fölébredtem. S most olyan álmosan ülök itt! Azt hittem, fordítgatni fogok egy kicsikét, de nem fordítgattam, hanem elmentem sétálni, megnéztem egy absztrakt kiállítást, és találkoztam Tasko Szarovval. Ő az az ember, akivel beszélgetni tudok, és mindent megértünk egymásból, még bonyolultabb szöveget is. És korzóztunk, mint a múlt vasárnap, és én ilyenkor mintha börtönudvaron érezném magam, körbe-körbe, s nagy levegőt kell szednem, mert szédülni kezdek. Utána nagy beszélgetés kerekedett a szláv nyelvek történetéről, hallgattam, közbeszóltam, és most leléptem fél tízkor. Szükségesnek éreztem, hogy írjak még neked. \Te Jöveteles, Te Induló, Te Érkező, Te Rámgondoló, Te Ölelő, Te Velemalvó-ébredő, Te Előbb-még-író, de Előbb-még-egy-hetet Dolgozó. Én még fölhívlak majd, és kedden föl akarlak hívni telefonon. Mennyi mindent szeretnénk mondani egymásnak, de mi fér három percbe,

és mit mondhatsz te ott a gyárban nekem? Legyen ebben a levélben mind az az érzés, amit nem mondhatok majd telefonon.

November 18.

Dögletes éjszakám volt, egész éjjel nem tudtam aludni, s halálfélelem jött rám. Úgy látszik, már elegem van az egyedül alvásból, már az egészségem miatt is szükséges, hogy te gyere. Ma két szép levelet kaptam tőled – a miniatúrásat és a Zsófi-beszámolót. Nem tudom, miért nincsenek rendben a te érzelmeid a horoszkóp szerint. Te szeretsz engem, ez a legfontosabb! Ez biztos pont, az élet többi része úgyis olyan zavaros, kusza.

Ma Milével fölvettem a pénzemet. Eltelt vele az egész délelőtt. Esett az eső, voltam a nagyon szép lakásában, aztán sétáltunk, megkaptam a leveleidet, ebédeltem finomat – makedón szeletet. S most majd szaladok a postára, hogy föladjam ezt a levelet. Azt a villanymelegítőt meg kell gondolni, van-e értelme, nem tudom, hogyan fűt az olajkályha egyáltalán.

„Küldjön szeretteinek virágot Magyarországra!" – mindig ez van a borítékodra pecsételve, és én most szerelmem suhogó, vörös és fehér virágait küldöm el neked. Fogadd őket szeretettel, vörösek és fehérek – mint a vér és mint az álom és a te arcod.

Holnap telefonálok.
Holnap telefonálok.

November 19.

Most már fölösleges arról írni, hogy mi történik velem. Az egyetlen történés bennem van, a várakozás története. S ez a telefonálás olyan megható volt, mikor szólt a te-

lefon, olyan türelmetlenség jött rám, vagy inkább izgalom, hogy attól féltem, rosszul leszek, de föléledtem a hangodtól. Biztosan érezted első mondataim remegéseit. Te is meghatódtál, azt hiszem, mert olyan voltál. Hát végre hallottam a hangodat! S ez már majdnem a szobámba hozott. S ez a hét már nagyon boldog a várakozással, már akkor is mosolygok, ha nem tudok elaludni. Már nincs bennem fájdalom. Kezdődik a felszabadulás. S te vasárnap vagy hétfőn itt leszel, megtöltődik tartalommal itteni ürességem visszafelé, és elfelejtünk minden rosszat, s ennek a hat hétnek a kihagyásával mindig arra emlékezünk, amikor együtt voltunk boldogan. Meg arra az első estére, éjszakára is. Olyan jó lett volna, ha úgy hívhatlak föl, hogy szabadon beszélhetsz velem. Még azt is gondolom, sírtál, amikor a helyedre mentél. Én sem tudtam megmaradni a szobámban, elmentem sétálni ebben a gyönyörű őszben, és megittam egy fél deci vinyakot, aztán ebédeltem, és most két óra felé írom ezt a levelet november 19-én. Holnap már huszadikát írunk, azokat a napokat, amikor megérkezel.

Beszámolhatnék arról, hogy tegnap este egy kisfilmet néztem meg Taskóval, arról is beszámolhatnék, hogy már fél tizenegykor lefeküdtem, és jól aludtam az éjjel. Arról is, hogy ez a nap a telefonálás örömével telt és telik el, arról is, hogy ma este Risztóval elmegyünk egy tavaly előtt Magyarországról idetelepült családhoz, holnap pedig, meg azt is írhatnám, hogy a Nerezi-kolostort nem valószínű hogy megnézzük, mert oda csak autóval lehet menni, de mindez most egyáltalán nem érdekes. Érdekes csak a várakozás! Összehasonlítom majd néhány hetemmel, milyen hamar múlik el, mintha mond-

juk, egy hétre elutaznék egyedül a falumba, vagy valahova, ahova sok meghívásom van, és távol vagyok. De már nincs is egy hét, ha jól számolom, vasárnapig öt, hétfőig hat nap. Veszek egy üveg italt, s aznap, másnap délig nem engedlek ki a szobámból.

Azután mindig egymás mellett!

Térdelni térdeidre, beburkolózni vele!

BALÁZS JÓZSEF

AKI SZERETTE A FÁNKOT ÉS A HALÁLT

– Meghalt Elvis Presley – mondta Hamala Henrik, és az ujjai hegyével megütögette az asztal szélét. Úgy tűnt, hogy az ujjai túlságosan is húsosak, mintha nem tudná kiegyenesíteni őket. A kézfejéről, már-már nevetségesen rövid mutatóujjáról a tunyaságnak, az unalomba süppedt embernek az erőltetett méltósága sugárzott. Megérintette az asztal szélét, a kézfejét figyelte, majd lassan a szeme elé emelte a tenyerét, vizsgálgatta egy kicsit; úgy meredt tenyerének a vonalaira, mintha nem is az övé lenne. Ezt a mozdulatot többször megtehette már, egyformán fontos volt számára a mozdulatsor minden pillanata. Ilyenkor eltűntek körüle az emberek, nem hallotta beszélgetésüket, s ha szóltak is hozzá, szavukat elengedte a füle mellett. Nem lehetett tudni, hogy miért bámulja ilyen kitartóan a kezét: vajon azért-e, mert büszke rá, hogy ápolt és finom a bőre – igaz, az utóbbi napokban többször kellett cipekednie, fűtőolajat vitt a benzinkútról, fát és szenet a TÜZÉP-ről –, avagy mert egyszerűen csak unatkozik? Hamala Henrik külsején persze nem lehetett észrevenni semmi különlegeset, figyelemre méltót, úgy ült az asztalnál, mint a többiek, s ugyanúgy meredt maga elé, ha éppen nem volt mondanivalója, mint bárki más. Csak mindent lassabban, kizökkenthetetlenebbül csinált, mint ahogy az

általános emberi mozdulatok sebessége megkívánta volna.

– Sajnos, nem sikerült a tervem – tette hozzá előző mondatához, és láthatóan elgondolkodott.

Nem figyeltek rá. Pár perce ülhettek le a vendéglőben, az ablak mellé, de még így is elég közel a bejárathoz. Nagyjából együtt ültek már, minden este ugyanazok: a kopaszodó, vastag szájú – Hamala szerint Senecára hasonlító – kárpitos, aki már bedolgozta magát annyira a művészetbe, mindenekelőtt az erotikus irodalomba, hogy közöttük méltó helyet vívott ki magának; s jogosan lehetett tagja az asztaltársaságnak a volt repülőgépszerelő is, aki jelenleg klubvezető egy ifjúsági házban. Ezenkívül – állítólag – a legjobb popzenekarok zenésítik meg a verseit. Ott ült közöttük farmernadrágban és egy üveg mézzel a kezében Vera is, a kaszkadőrrel együtt jött; Hamala mindkettőjüket jól ismerte. A kaszkadőr szabad idejében szobrászkodik, állítólag még műterme is van.

Hamala sohasem beszélt senkinek arról, hogy kiről mit gondol. Azt például, hogy a kárpitos Senecára hasonlít, sohasem mondta ki – ha ránézett a férfira, csak úgy magában jegyezte meg. Egyébként sem szeretett sokat beszélni. Kivételt csak az jelentett, ha új fiú jött és éppen mellé ült, akkor jobban megeredt a nyelve. Többnyire magának beszélt ilyenkor is, mintha hangosan gondolkodna, tisztázta aznapi gondolatait, elemezte a friss eseményeket.

Most is egy új fiú jött, a klubvezető hozta. Úgy mutatta be, mint a legjobb kiállításrendezőt. A fiú éppen Hamala mellé került. Ült még valaki az asztalnál, Hamala szerint igazi művész lehet, mert „van valami nyug-

talanító a tekintetében. Örök és ősi nyugtalanság, ami nélkül az ember nem tud tisztességgel körülnézni a világban . . . De az is lehet, hogy tévedek, hogy nem is művész, hogy egyszerűen csak meghülyült az élettől, mert semmi más nem történhet vele azon kívül, hogy itt ül velünk . . .” Amikor Elvis Presley nevét említette, akkor figyelte meg a férfi arcát. Egy pillanatra még az is eszébe jutott, hogy régebben többször beszélgethettek ők már a festészetről, lehetséges, hogy ő is festő, „festőművész, mint én”, de most lusta volt újra megbizonyosodni erről.

Hamala keresztbe fonta mellén a karját, és feszegetni kezdett egy olyan témát, amiből a kiállításrendező egy szót sem értett.

– Közeledik a kétezredik év, és újabb öngyilkossági formák alakulnak ki.

Hamala halkan beszélt, hosszú szüneteket tartott a mondatok között.

– Teszem azt, ha például te öngyilkos akarsz lenni, elég, ha veszel, mondjuk, ötven adag túrós tésztát . . . Hazaviszed. Nap mint nap addig nem mozdulsz el otthonról – pontosabban az ágyról –, amíg meg nem etted. Elég csak feküdni, és enni a túrós tésztát . . . Érezni fogod, hogy fokozatosan elgyengülsz, az agyad egyre nagyobb homályba borul, ez fontos, ez nagyon fontos . . . Aztán így szoktatod hozzá magad a halálhoz. Nincs rá szükséged leugrani az emeletről, felvágni az ereidet, felgyújtani magadat . . . Érted?

A kiállításrendezőt lenyűgözte Hamala: a suttogó beszéd, a hosszú szünetek nagyobb koncentrálásra késztették.

– Elvis Presley is csak a fánkot szerette – folytatta

Hamala Henrik. – Annyi lekváros fánkot evett, hogy belehalt. A sok édes, porcukros, lekváros fánk . . . Az vitte a halálba. Sokan azt mondják erre, hogy menynyire méltatlan egy emberhez . . . Egy művészhez. . . Sokan meg nevetnek rajta. Humorosnak tartják. Jómagam nem látok benne semmi elítélnivalót . . . Elvis Presley meg akart halni . . . Ehhez joga volt. Ez jóformán természetes dolog. Másról pedig nincsen szó . . .

A kiállításrendező szeretett volna bekapcsolódni a Hamala-féle gondolatmenetbe, de ahogy az arcába nézett, világossá vált számára, hogy semmiféle megjegyzésnek sincs értelme, mert Hamala úgysem figyelne rá. Aztán meg attól a pillanattól kezdve, hogy leült ide, a klubvezetővel tisztázni akarta, hogy ő nem kiállításrendező, hanem dekoratőr. A kettő nem ugyanaz.

– No persze, persze – Hamala egy pillanatra felgyorsult, de a láthatóan önmagához intézett ellenvetés után már ismét halk volt és lassú –, nem elég mindennap egy tál lekvár, egy kiló cukor, egy csomó fánk . . . Ez bizonyára nem elég . . . Neki sem volt elég. Ehhez még valamilyen sugallat, valamilyen eszme kellett . . . Valaminek a szeretete kellett. És hát éppen ez az . . . Annyian áldozták már az életüket valamiért a történelemben. A hősi halottak . . . De bizonyítsa be nekem valaki, hogy Elvis nem volt hősi halott!? Csak az számít hősi halottnak, aki a halál ellenére hal meg, vagy az, aki a halálért? Szerintem mind a kettő . . . Látom, hogy nem érted. Figyelj rám: Elvis Presley szerette a halált. Nem volt már neki ellensége, nem habzott a szája a félelemtől, ha eszébe jutott, hogy meg fog halni. Nem, erről szó sincs . . . Úgy szerette a halált, mint más a nőket, az utazást, a természetet. Ez sem alsóbb rendű érzés, mint a

többi. Miért lenne az? Olyan nagy pillanata ez az emberiségnek, mint amikor valaki – még nagyon régen – elkiáltotta magát: emberek, a Föld gömbölyű! S el fog jönni a pillanat, amikor mindenki tudni fogja, hogy a halál nem ellenség, hanem ellenkezőleg, még csak nem is barát, több annál . . . A halál: a legtökéletesebb lehetőség . . .

A dekoratőr megmarkolta a combja alatt a széket: egy pillanatra mintha megszédült volna. Hamala nem vett észre semmit, csupán még az eddigieknél is hosszabb szünetet tartott. Az arca, szeme izzása mutatta: már önkívületi állapotba zuhant, már nem érzékel semmit az étteremből, a többiek jelenlétéből. A dekoratőr sem fordult tekintetével a többiekhez segítségért, Hamala, akár egy mágus, magához láncolta. A dekoratőrnek csupán egyetlen reagálási lehetőség jutott: a kurta és halk, kesernyés nevetés.

– Ne haragudj, egy kicsit iskolás leszek. Így talán megérted, hogy miről is van szó . . . Az a legnagyobb baj a mi életünkben, hogy hiába bámulunk bármerre, a láthatóba és a láthatatlanba, önmagunkba és a világba . . . szóval az a baj, hogy az ember egyszerre csak a végéhez ér, nem tud már többet bámulni . . . Nincs mit. Nézel például egy festményt, aztán egyszerre csak rájössz, hogy vége, nem tud többet nyújtani, minden jelentését tudomásul veszed, s aztán már csak papír és festék, vászon és festék . . . Azt mondta nekem a múltkor valaki, hogy nincs igazam. Mert, mondta, például a Pietà . . . Ha én három napig a Pietà előtt ülnék, a negyedik napon már nem tudnék rajta mit bámulni. Meg aztán, megmondom neked őszintén, természetellenes dolog az, hogy az embernek mindig külső nyo-

másra kell a végső dolgokhoz és élményekhez eljutni... Én saját magamban szeretném ezt elérni... De hát ez nem is lenne olyan nagy baj, ha mondjuk, Kecskemét és Budapest között az út ki lenne rakva Pietákkal... Vagy itt a Nagykörút... De ehelyett mi van? Ragacsos szürke minden, különösen ebben a nyavalyás hidegben...

Hamala nem beszélt arról, hogy régóta szeretne már egy igazi nagy festményt elkezdeni. Volt is több elképzelése; néha még álmodott is róla, a színeket kereste, a legpontosabb, legmegfelelőbb színeket... Évek teltek el, de a festmény csak nem akart megszületni. Most télen aztán az egyik reggel elszánta magát: tisztázza magában, hogy mit is akar, megszerkeszti magában a festményt, s aztán tényleg hozzákezd... Kinézett albérleti szobája ablakán: a széles úton villamos iramodott meg, a járókelők siettek, autók fékeztek... Az egész ott zajlott előtte pár méterre. De mégis minden nagyon távolinak tűnt neki. S ő ezt a távolit, ezt szerette volna megfesteni... A távolit, ahonnan s amiből még a nagyváros szaggatott dübörgését is ki lehetne hallani. Egy ilyen festmény, igen, ez lenne az igazi. Ez még Újvári mesternek is tetszene, gondolta akkor Hamala. Újvári mester ugyan ekkor már elhagyta Magyarországot, disszidált, de Hamala mégiscsak rá emlékezett, mert ő tanította a főiskolán.

– Elvis már mindenen túlvan... Negyvenkét évesen ő a világ legboldogabb embere. És milyen olcsón... Elég csak minden napra egy tál fánk, sok lekvár, porcukor... Jó nagy leveses kanállal összekeveri az ember a lekvárt a porcukorral, aztán ráönti a fánkra... És enni, enni és enni... S közben mindennap tovább

és tovább lopakodik az árnyék az ember agyában. A halál olyan közel kerül már, hogy szinte meg lehet paskolni az arcát, érezni lehet, hogy milyen a képe, hideg-e vagy meleg, olyan-e, mint a fém, vagy olyan, mint a tavaszi föld, vagy olyan kibírhatatlanul forró, mint a strand homokja . . . És a színek! Micsoda színeket láthatott Elvis . . . A bódító pirosakat vagy az idegesítő, undorító mélyzöldet, a talányos-titokzatos sárgát vagy csak és kizárólag feketét . . . Feketét és fehéret. De az is lehet, hogy nem láthatott semmilyen színt. Mert nincs a halálnak színe, valószínűleg nincs színe . . . Elvis a legboldogabb: ő már tudja, hogy milyen valóság az, aminek nincs színe. Annyiszor megfordult már a fejemben: olyan képet kellene csinálnom, amelyen semmiféle színnek nem lenne helye, semmilyen színt nem lehet felismerni . . . És mégis festmény lenne. Ha sikerülne, egy ilyen vállalkozásért odaadnám az életemet. Azazhogy . . .

Hamala folytatni akarta, de a dekoratőr hangosan és elszántan vágott közbe:

– Állítólag az apja is akkor halt meg, amikor ő . . . Negyvenkét éves volt az apja is . . . – A dekoratőr bizonyítani akarta, hogy azért ő is tud ám sok mindent Elvis Presley haláláról, s hogy ő is figyelemmel kísérte az eseményeket. El szerette volna még azt is modani, hogy amikor Elvis fénykorát élte, akkor ő még iskolába sem járt . . .

Hamala – bármennyire is hangos volt a dekoratőr – nem ügyelt rá. Nagyon jól tudott ő mindent, angol nyelvű lapokban kísérte végig az egész ügyet, különösképpen Elvis Presley életkora miatt jegyzett meg magának minden kis részletet. Ezért a fánkon, a lekváron

és a porcukron – no meg az állandó heverésen – kívül Elvis életkora nem hagyta nyugodni. Nemsokára negyvenkét éves lesz ő is; s ha meghalt Elvis Presley, ha nem, ő akkor is tudta már hónapokkal ezelőtt, hogy élete legveszélyesebb pontján egyensúlyoz éppen: a halál nemcsak éjjel, álmában, de nappal, itt az étteremben, az asztal mellett is jelen van . . . Gondolt például arra is, hogy így a negyvenen felüli kor a legjobb az öngyilkosságra. Statisztikát ugyan nem ismert róla, de valamiképpen ezt súgta az ösztöne. Azért utálta napról napra egyre konokabban azokat, akik foggal-körömmel ragaszkodtak az élethez, mert megismerte ezeknek az embereknek a mozdulataiból, hanghordozásukból a magabiztosságot: a gyengéket lenézik, s örökkön-örökké élni fognak, s közben kiszakítanak maguknak mindent a világból, nőket, ételt, italt, pénzt, jobb levegőt, elsőrangú közérzetet, s ha kell, ha úgy látják jónak – Hamala úgy tapasztalta, hogy éppen a legsunyibbak –, még a hatalmat is. Gyakran gondolt erre, gyakran megmosolyogta ezért a környezetét; nem titkolta, viselkedésével gyakran árulta el, hogy ő már mindezeken túlvan. Unja a nőket, a közeli és távoli utazásokat – a legnagyobb utazásait az ágyon fekve vagy álmában szokta tenni –, és nemcsak az európai kultúra titkait ismerte, de az afrikai és a hindu kultúráét is. Az alapkérdések mindenütt ugyanazok, ismételte többször is, „az alapkérdés ugyanaz, de a válasz mindenütt hiányzik . . . Itt él a földön ennyi ember, mennyire nevetséges dolog, itt élnek ennyien, és nem képesek tisztázni, hogy miért, mi célból születnek és halnak meg . . . Különösen az utolsóra nem tudnak választ adni, a halálra . . . Hát akkor, mondjuk már ki, az úristenit, mért

nem lehet kimondani, hogy az embernél még egy varjú is szerencsésebb! A varjú legalább nem tudja, hogy a halálban nincsenek színek, azt hiszi a szerencsétlen, hogy ott is sütni fog a nap, meg esténként feljön a hold, másnap meg újra kitisztul az ég . . .” Hamalát az is bosszantotta, ha rádiót hallgatott vagy tévét nézett, és hallgatta a riportereket, a hírbemondókat, a politikusokat. Ha elkezdtek egy mondatot, Hamala már tudta a végét, előre megmondta a mondat végét . . . Mindenkit hasonlóra igyekeznek gyúrni, gondolta ilyenkor.

– Van még egy dolog – folytatta Hamala, és a dekoratőrre nézett. – Az üvöltés. Szerettem volna egy olyan filmet látni, ahol Elvis a lassan forgó földgolyón állva énekelne. Kicsit üvöltve, kicsit szomorkásan, kicsit brutálisan . . . Táncolna és énekelne. Az emberek fején, Afrika és Európa fején. Letaposom a koszos fejeteket, üvöltené. Megérdemlitek, verné a gitárt és kiabálna . . . S közben mindenféle festményeket lehetne bevágni a filmbe.

– Milyen festményeket? – érdeklődött a dekoratőr.

Hamala egy pillanatra megállt, arra gondolt, hogy most beszélhetne a saját festményeiről, például azokról, amelyeket még annak idején megmutatott Újvári mesternek a főiskolán, s amelyeket a mester megdicsért. De ez már nagyon régen történt . . . Hamalában azonban volt még egy kevés a régi önmagából: pislákoló szerénység, annak a tudata, hogy ilyen kérdéseknél nem tolhatja előre saját személyét.

– Hát . . . Festmények a halálról . . . Új színeket megmutatni az embereknek. Mit nem adnék érte, ha ezt a filmet a kétezredik év első napján mutatnák be. Ide figyeljetek, ti okos mikulások, én, Elvis Presley, az első

és legnagyobb, legigazibb király, ezt gondolom rólatok . . . Ez lehetne a kísérőszöveg is.

A dekoratőr még sohasem találkozott Hamalához hasonló emberrel. Azt látta, hogy Hamala nem őrült, hiszen nem beszélt összefüggéstelenül, nem vigyorodott el minden ok nélkül, sőt még azt is megállapíthatta, hogy egyáltalán nem akarta őt meggyőzni. Mintha leckét mondott volna, hiszen milyen jól beszélt, egyébként nagy szókincse lehet, vélekedett magában a dekoratőr. Alapjában véve örült, hogy elhozta ide a klubvezető. Máskor is eljön majd ide, jobb itt, mint otthon, ahol úgyis csak zenét hallgat, ellötyögi az időt.

Hamala elhallgatott, ő pedig nem akart új témába kezdeni. Inkább a többieket fürkészte, szeretett volna velük is megismerkedni. „Hátha ők is olyan csodabogarak, mint Hamala . . ."

Hamala újra megérintette az asztalt, behunyta a szemét. Közben Vera teletöltötte a poharát borral, majd csepegtetett neki is a mézből, s aztán – ahogy Hamalát megkereste a tekintetével – fuldokolva kezdett el nevetni. A többiek elhallgattak, várták, hogy Vera megmagyarázza, mi jutott eszébe, miért nevet ilyen hisztérikusan.

– Emlékszel – Vera még mindig levegő után kapkodott a nevetéstől –, Henrik?

A lány vonaglott a széken. A méz csurgott az ujjain, kinyújtotta a nyelvét, lenyalta a vékony mézcsíkokat csuklójáról, az ujjai hegyéről. Bal könyökével a kaszkadőr-szobrász ölébe könyökölt. Hamala előre tudta, hogy azt fogja tőle megkérdezni, miért hívják őt Henriknek.

– Henrik . . . Henrik. Már annyiszor megkérdeztem

tőled, hogy miért ilyen vicces a neved, de mindig elfelejtettem . . .

Vera fiatal volt még, de mintha már régen romlásnak indult volna a teste. Ezt legelőször Hamala állapította meg. Akkor is farmerben volt a lány, a derekánál felcsúszott vékony kis pamutgarbója. Férfigarbó volt, egy arab fiútól kapta még régen. Az arab az asztalnál ült, amikor Vera megjegyezte, hogy mennyire megtetszett neki a garbó, erre az arab azonnal levetette – a vastagabb alatt hordta –, és odaadta a lánynak. Vera megcsókolta az arabot, majd megkérdezte tőle, hogy szokott-e harcolni a sivatagban, mire az elmosolyodott. Később Hamala már ebben a pamutgarbóban látta, amikor a derekánál felcsúszott, s ő maga is meglepődött, hogy a lány dereka mennyire zsíros; mintha egy felfújt biciklibelsőt tekertek volna körül rajta . . . A helyzet azóta sem változott, Hamala szerint Vera sem szellemileg, sem testileg nem fejlődött, megmaradt annak, aminek megismerte: újságkihordónak . . .

Hamala nem válaszolt a lánynak. A kaszkadőr is rákérdezett:

– Van még Magyarországon Henrik nevű fickó?

Hamala elvigyorodott, ezzel érzékeltette, hogy semmi baja nincs ugyan a kérdésekkel, de egy megbocsátó mosolyon kívül más választ nem hajlandó adni.

A helyzetet a Seneca-képű kárpitos mentette meg.

– Mert Henrik németek között született . . . Csupa német között . . .

– Miért, nem Magyarországon születtél? – nézett fel a kaszkadőr.

– Nem . . . Illetve ez nem olyan egyszerű, azóta már történt egy-két dolog, de nem érdekes . . . Semmi sem

érdekes, csak az, ami most van. Most pedig Magyarországon vagyunk, éspedig a huszadik században. Negyven évvel azután, több mint negyven évvel, hogy Henrik megszületett . . . – zárta le a párbeszédet a kárpitos.

Hamala a poharáért nyúlt; a hideg mézes bortól egy pillanatra felkeveredett a gyomra, de nem szólt. Vera már többször hozott ide összefogdosott flakonban mézet, s az asztalnál – anélkül hogy bárkit is megkérdezett volna – megállás nélkül csöpögtette a poharakba. „Mindig, mindenféle betegség ellen a legjobb gyógyszer, arról nem is beszélve, hogy a férfiak újjászületnek tőle", indokolta mézmániáját a lány. A dekoratőr sem szólt semmit a mézes bor ellen, úgy itta ő is, mint a többiek. S most, amíg Hamala és a lány foglalkozott egymással, volt ideje, hogy jól megfigyelje Verát. A lány is odaodakapta a fejét, össze is mosolyogtak egyszer. A dekoratőr igyekezett valami ürügyet találni, hogy szólhasson a lányhoz, s az is megfordult a fejében, ha a lány felállna az asztaltól, akkor ő is kitalálna gyorsan valamit, és utánamenne. „Holnap délelőtt egyedül leszek otthon, elhívnám . . ." Egyáltalán nem érdekelte, hogy Vera, amióta csak az asztalnál ült, szakadatlanul a sovány kaszkadőr ölébe könyökölt, s úgy beszél mindenkihez.

– Emlékszel, amikor az újságot hordtam – kezdte a lány Hamalához fordulva –, akkor ismerkedtünk meg . . . Itt ültél az asztalnál, és egy rajzot adtál az újságért . . . Sokszor lerajzoltál engem is. Marha jó volt: egy Esti Hírlap, egy rajz . . .

Vera ivott egy kortyot. A kaszkadőr beletúrt a lány rövid hajába, majd megkérdezte:

– Csak nem volt valami köztetek?

– Igen – mosolyodott el a lány. – De még mennyire... Ugyanazt a szerepet töltöttem be Henrik életében, mint Rákosi Mátyás az apjáéban... Ezt is Henrik mondta nekem... Úgy mondta, mintha szerelmet vallana...

A lány élvezte a helyzetet: csak őt figyelték most, ezért büszkén és kimérten beszélt, s közben titokzatoskodva, bugyborékolva nevetett.

Hamala emlékezett mindenre, „persze hogy úgy volt minden, ahogyan Vera mondja... Akkoriban még százával készítettem a vázlatokat. Újvári mesterhez is vissza-visszamentem a főiskolára, neki is megmutattam. Sokszor nem mondott véleményt, dünnyögött, az elme különösségeiről beszélt, a jótékony és felszabadító őrültség áldásairól, a merészségről, amit, mondotta gyakran Újvári mester, jó lenne pontossággal, naptárhoz szoktatott, naptárhoz közelítő életvitellel párosítani... Ezt persze akkoriban még nem értettem. A mester nyilván arra célzott, hogy ha elvállaltam egy munkát, akkor sohasem tartottam be a határidőt, el is felejtettem... Az első feltétel, szögezte le a mester, hogy ha elkezdek valamit, fejezzem is be..."

– Az apja – folytatta Vera – úgy tanulta meg a portréfestészetet, hogy méteres nagyságú színes Rákosikat festett a felvonulásokra és a falra, összevissza... Muszáj volt, sokszor egy éjszaka kellett elkészítenie. Így aztán jól megtanult portrét festeni...

– Nem mindig volt méteres, nem is volt méteres – igazította ki Hamala. – Ötven-nyolcvan centiméteres képek kellettek.

– De apádnak akkor is könnyebb volt a helyzete, mint a tied... Rákosit fényképről festették le, engem

pedig pár másodperc alatt rajzoltál le – erősködött a lány.

Hamala ezen már nem vitatkozott.

Újra Vera percei következtek. Kitöltötte a maradék bort, kicsepegtette a flakon aljáról a mézet, aztán kierőszakolta, hogy koccintsanak vele.

A dekoratőr most már biztos volt benne, hogy Hamala nagy művész. „Még ha ebben a pillanatban nincs is nagy formában, az is kideríthetetlen, hogy miből él meg. Jó lenne megtudni azt is, hogy miképpen csinálja, de ez nem is annyira fontos! Annyi bizonyos, Hamala zseni... Szívesen beszélnék neki én is a magam foglalkozásáról, a dekoratőri munka művészi sajátosságairól... S arról is, hogy a kétezredik évben, amit annyiszor emlegetett, minden tizedik ember dekoratőr lesz... Rengeteg dekoratőr lesz. Kíváncsi lennék, ha elmondanám Hamalának, vajon mit gondolna róla..."

– Az előbb Elvis Presleyről beszéltem neked – fordult Hamala újra a dekoratőrhöz. – A nagy példáról... A legnagyobb példa ebben a században. Azt mondják, hogy az ő zenéje amolyan hadova. Ritmusra pengetik a gitárt, verik a dobot, ő pedig fátyolosan, behunyt szemmel énekel, s közben az üresfejű milliók önkívületben táncolnak. Én pedig azt mondom, csinálják utána... Én már tíz éve állítom össze a slágerlistát, de őt még senki sem előzte meg... No persze, csak úgy magamban... Tudom azt is, ha élne még úgy a rock and roll, mint ahogyan annak idején, festeni is jobban tudnék. Életemben egyszer táncoltam rock and rollt, nagyon régen volt... De akkor valahogyan magától ment a festés. Úgy emlékszem rá, mint egy lelki gyakorlatra: minden megtisztult körülöttem, s ahogy rán-

gatóztam, egyszerre érzékeltem a semmit és azt, hogy kemény a föld, a padló, és a világ liheg körülöttem, sohasem fogok megszabadulni tőle . . . Nem lehet kijutni belőle, fogoly vagy, és uralkodnak rajtad . . . Biztosan ugyanígy tudta ezt Elvis Presley is . . . Ezért szeretett bele a halálba, arra gondolt, amit én is mondtam neked: a halál a legtökéletesebb lehetőség, hogy az ember önmaga és a világ fölé kerekedjék . . .

A dekoratőr már nem nagyon figyelt Hamalára, biztos volt benne, hogy reggelig is tudna suttogni, újabb és újabb ötletek jutnának az eszébe, ő pedig nem tudna megismerkedni a többiekkel. Az is felvillanyozta, hogy közben a kaszkadőr is felállt, valamire hivatkozott, és gyorsan elment. Vera közelebb ült hozzá, ittak a borból, egymásra nevettek. A dekoratőr a lány vastag combjához nyomta a térdét, s Vera ezt mintha észre se vette volna. Rágyújtottak, megkínálták Hamalát is. Ekkor Hamala mögött – szinte észrevétlenül – megállt három férfi. Egy idősebb és két fiatalabb.

Az idősebb megérintette Hamala vállát. Ő felkapta a fejét, megismerte a férfit, biccentett a fejével, de azon nyomban legszívesebben felpofozta volna saját magát. Emlékezett ugyan rá, hogy mára beszélt meg velük találkozót, de amikor leült az asztalhoz, elhatározta, hogy – mielőtt a három férfi megérkezne – eltűnik az étteremből. Nem sikerült.

– Hoztad? – kérdezte a fejénél álló férfi.

Hamala nem válaszolt, a két fiút nézte. Nem tudta eldönteni, hogy találkozhattak-e már valahol. A hatvanas évek filmjeiben látott ilyen fickókat. Olyan látványt nyújtanak, mintha múmiák lennének. Lehordott far-

mer, zsebre dugott kéz, rágógumi, éhségtől elhülyült és lesoványodott arc.

A fejénél álló férfi közelebb hajolt:

– Csúsztasd ide, vagy gyere utánunk.

A férfi lehelete ráült Hamala nyakára.

– Megbeszéltünk mindent, Sip . . . – A férfit Siposnak hívták, de Sipnak becézték. Hamala most a becézést találta jónak.

– Elég volt . . . Eleget hazudoztál. Nálad már jobb alakokat is akasztottak, gyere utánunk – rántotta meg Hamala vállát Sip.

– Hova? – kérdezte Hamala.

– A klozettra – válaszolta Sip.

Miközben a párbeszéd zajlott Sipos és Hamala között, Vera és a dekoratőr eltűnt. Senkinek sem tűnt fel, hogy felállnak, mert a többiek is magukkal voltak elfoglalva.

„Három tacskó . . . Ez a Sipos már nem mai gyerek, de a másik kettő . . . húszéves taknyosok . . . Nem ijedek meg tőlük . . ."

A vécé előtt Sip szólt a másik kettőnek:

– Papírt elő . . .

Az ajtóra kifüggesztették: „Rossz". Aztán bementek, és megálltak. Utoljára Hamala lépett be.

– Mért nem szerezted meg a dohányt? . . . Örökösen a slágerlistát állítod össze, ahelyett hogy dolgoznál! – Sip szemrehányóan beszélt Hamalához.

– Dolgozom – válaszolt természetes hangon Hamala.

– Te? – és Sip nevetett.

– Szenet hordok, olajat a házba . . . – bizonytalanodott el Hamala.

– Egy húszasért . . . Én meg mit mondtam neked?

Két hónap alatt szedd össze azt a pár rongyot – oktatta ki Sipos. – Hat rongyról volt szó – tette hozzá. – Enynyiben egyeztünk meg. Most meg összeszedsz minden reggel egy húszast, hogy tudjál inni . . .

– Csak négy rongyról volt szó, azt meg megszerzem, nagyon hamar . . .

– Hat rongyot kérünk – vágott közbe Sip. – Erről volt szó. Négy rongyot adtunk úgy, hogy hatot kapunk vissza. Világos? És már kétszer palira vettél minket.

– Sajnos, nincs pénzem – mondta Hamala, és egyszerre kisfiús lett a hangja. Kétszer kértek már tőle pénzt, kétszer kérték vissza a tartozását, de nem tudta visszafizetni. A négyezret felgyülemlett adósságainak törlesztésére és az elmaradt albérleti díjak megfizetésére kérte. A kamatot már akkor sokallta, de nem tehetett mást. Az adósságait úgy-ahogy rendezte, az albérlete is rendben van most, de úgy gondolta, hogy egyelőre még nem megy el dolgozni. Aztán teltek a napok, egyik jött a másik után, ő meg csak aludt, bejött a vendéglőbe, aztán hazament, újra aludt, s anélkül hogy valami nevezetes dolog történt volna vele, eltelt a két hónap, lassan már a három is . . . Csak egy-egy látomásra, egy-egy gondolatra emlékszik, amit jó lett volna megfesteni, de nem volt hozzá ereje. Ahogy kialudta magát, elfelejtett mindent. Így jutott el oda, hogy lemondjon festészeti terveiről. Az a régi dolog is; hol van az már, amikor kinézett az ablakon és látta a villamosokat meg a járókelőket, s amikor már tudta, hogy mit kellene megfestenie, de képtelen volt rá. Talán fel se tudná már idézni, annyira elsüllyedt az emlékezetében. Így aztán nem maradt más hátra, mint az Elvis-probléma meg-

fejtése, amit a relativitáselmélettel egyenrangúnak érzett.

– Ha öt rongyot adsz, kvittek vagyunk – mondta Sip.

– Egy vasam sincs – válaszolt azonnal Hamala.

– Elég, ha csak egy ezrest adsz most – nyújtotta az utolsó lehetőséget Sip.

Hamala intett: nincs.

Az a farmernadrágos, amelyik a bejárati ajtónál állt, belerúgott hátulról. Ez nem is lett volna nagy baj, ha – miközben előreesett – a másik farmernadrágos nem rúgott volna még egyet rajta.

Hamala fejjel bukott előre, nekiesett a csempés falnak. Aztán, egyszerre csak – mintha egy követ ejtettek volna a betonpadlóra – nagyot koppant a homloka. Még egyszer a hátába rúgtak, de ezt már nem érezhette Hamala, mert ahogy lezuhant a lucskos kövezetre, elájult. Az orrából szivárgott a vér, a bal keze maga alá gyűrődött.

– Te, ez még kimúlhat – ugrott Hamalához Sipos. Lehajolt, megfogta a vállát, a vízcsap felé húzta. A két fiú nem értette Sipost, ők inkább menekültek volna innen . . .

Hamala nehéz volt, Sipos erőlködött. Közben kinyílt az egyik fülkeajtó: a dekoratőr és Vera állt Siposékkal szemben. A dekoratőr gyorsan Hamalához lépett, segített Siposnak. Vera az ujjaival végiggereblyézte a haját, s anélkül hogy bárkire is nézett volna, kiment.

– Ismerted? – kérdezte Sipos a dekoratőrt.

– Nem nagyon – válaszolt a dekoratőr.

– Akkor menj innen. Mindjárt életre keltem ezt a szemetet . . . Különben is, ha hallottál valamit, pofa be . . . – Sipos Hamala arcát, nyakát dörzsölte.

A dekoratőr megigazította a ruhát, összébb húzta a nadrágszíját, visszanézett a három férfira, majd lassan kilépett az ajtón.

Az asztalnál még mindig ott ültek a többiek, nem törődtek sem a lánnyal, sem a dekoratőrrel. Ittak egy-egy korty mézes bort, aztán az étterem hátsó része felé fordultak. Először a két farmernadrágos jött ki a vécéből, aztán Sipos. Úgy mentek el mellettük, mintha nem is látták volna soha az asztaltársaságot.

Nemsokára felbukkant Hamala is. Kabátgallérján már messziről sötétlettek a vízfoltok, a haja pedig úgy a fejére simult, mint hajmosás után. Egyébként rendbe szedte magát. Leült a dekoratőr mellé, lassan nyúlt a pohárért, ivott egy kortyot. Akárcsak az imént a dekoratőr és Vera.

– Iszol még valamit? – kérdezte a dekoratőr.

Hamala bólintott. A másik, hogy gyorsabban hozzák a bort, felállt, és ment a pincér után. A pincérrel együtt jött vissza, aki a bort letette az asztalra.

Most csak hárman ittak.

– Marha jó... Ti kamatyoltatok, amíg engem vertek... A legjobb vicc az elmúlt tíz évben – nevetett Hamala.

A lány és a dekoratőr úgy tett, mintha nem hallotta volna. Verának kipirult az arca, pamutgarbója most látszott a legszegényesebbnek, amióta Hamala ismerte. Megsajnálta a lányt. „Mindenkinek odaadja magát, így is, úgy is nyomorult marad."

Vera hirtelen megkérdezte Hamalát:

– Tényleg elájultál?

Hamala hallgatott.

– Te, akkor az majdnem olyan, mintha meghaltál volna!

– Micsoda? – nézett értetlenül a dekoratőr a lányra.

– Hát az ájulás, az már közel van a halálhoz – bizonytalanodott el a lány.

A dekoratőr csodálkozva nézett Verára, arra gondolt, hogy vele is beszélgethetett Elvis Presleyről Hamala. De a lány nem szólt többet, töltött és ivott.

Hamala első gondolata az volt, hogy ezt is túlélte. „És tényleg: a lány kérdése... Ha például ezt kellene megfestenem, az ájulást... Hogy mi is történt? Csak a sötétségre emlékszem... A többit már csak Elvis tudná elmondani... És a hideg, vizes kőpadló. Arra emlékszem. Egyébként meg, nem is tudom, hogy mi történt velem. Akkor ez lenne? Csak ennyi lenne az egész? Egy villanás. Egy pillanat. Mint amikor a nyúl tarkójára ütnek, és utána lenyúzzák a bőrét..."

Hamala mintha böfögne, mintha rosszul esett volna neki a bor – úgy nevetett. A dekoratőr pedig úgy érezte, hogy Hamala tudna válaszolni a lány kérdésére, csak most nincsen hozzá kedve.

BEREMÉNYI GÉZA

IRÉN LEVELE

Kedves testvérem!
Tudatom veled, hogy mindent tudok. Ne is tiltakozz, olvasd el az alábbiakat, akkor igazat fogsz adni nekem, és talán egy kicsit elszégyelled magad, és megértesz engem valamennyire. Ne félj, nem sértődtem meg, csak a lényeget akarom megmagyarázni neked, mert elegem van abból, hogy mások magyarázzanak. Most én jövök, ha megengeded. Ha megengeditek.

Közlöm veled, mit tudok. Kezdjük azzal, hogy az első férjem, Skultéti Gyula nemrégiben egy autót vásárolt. Skodát, a színe mustársárga. És hogy múlt vasárnap reggel szépen beült ebbe a mustársárga kocsiba, lement hozzád Gyömrőre, és hétfő reggelig ott is maradt, hajnalban tőletek indult vissza Pestre, úgy ment be a munkahelyére. Egész vasárnap veled beszélgetett, és én voltam az állandó téma. Ha csodálkozol, honnan értesültem erről, hát tudd meg, hogy nekem is vannak jó embereim. Az az illető, aki ezt a látogatást elmesélte nekem, éppen misére ment azon a vasárnapon, felfigyelt a házad előtt álló Skodára, belesett az ablakon, és ott látott Titeket, ahogy rólam tárgyaltok. Persze kíváncsi lett a részletekre, és hallgatózni kezdett. Az ablak pedig egy kicsit nyitva volt, mert nálatok, Gyömrőn is nagy volt a hőség múlt vasárnap, az illetőnek csak halkan be

kellett nyitni a kaput, odalopakodni a bokor mellé, és néhány szót máris elkaphatott.

Így tudtam meg, hogy vasárnap délelőtt az első férjem, Skultéti Gyula ezzel kezdte a témát: „Én az Irént szerettem, és mindig is szeretni fogom, az biztos." Erre Te nevettél egy jót, és azt mondtad Skultétinek: „Az biztos, hogy te meg vagy bolondulva. Mikor tudod, hogy az én nővérem nem normális."

Ez volt a nyitány. Ezek után az a kíváncsi illető elment misére, aztán hazament, megebédelt, aztán nem tudom, mit csinált, mindenesetre délután úgy négy óra felé megint a házatok elé keveredett valahogyan. A Skoda még mindig ott állt, ezért az illető csendesen megint benyitott a kapun, és lábujjhegyen az ablakhoz ment.

Közlése szerint ekkor Ti már eléggé be voltatok rúgva. Az asztalon egy csomó borosüveg állt, fröccsöztetek, mert szóda is volt. A dolognak ez a része engem nem érdekel, akkor és ott rúgtok be felőlem, amikor és ahol akartok, de annál inkább érdekel – mert engem érint – az, hogy Skultéti, az első férjem akkor már arról beszélt, ami egyáltalán nem tartozik rá, illetve ez sem érdekel. Mondjon, lásson csak, amit akar, magánügye a véleménye, ugyanis Ő egy semmi és senki. Olyan, hogy ha ránézek, mintha egy kályhacsőbe néznék, ami meghajlított, derékszögű, amiből még ki se lehet látni a túloldalon, csak egy üres feketeség. Még ez is rossz kifejezés, mert a feketeség valami, de Skultéti még az se. Csak semmi. Mindezért Ő a Skodájával együtt, a véleményével együtt nem érdekel. Engem csak az érdekel most, amit Te mondtál neki: „Ne is folytasd, Gyula, nekem nem kell bemutatni az én nővéremet." És ráadásul nevettél is, és legyintettél is, és én ennek halla-

tára határoztam el, hogy azonnal írok neked egy levelet. Mert szégyenkezned kell ezért. Mert neked nem szabad olyannak lenni, mint a többiek. Vagy azt akarod, kezdjek el sajnálkozni és gondolkozni azon, miért éppen Te vagy a testvérem? Vigyázz, ez nagyon könnyen megy nekem. Mert legyinteni én is tudok. Úgy látszik, ez nálunk családi. De én inkább felvilágosítalak egy levélben, mert neked érteni kell engem. Nincs jogod a Skultéti szemének hinni és azt mondani: „Nekem nem kell bemutatni az én nővéremet." És legyinteni rám, és nevetni.

Úgy látszik, be kell mutatkoznom neked. Hát tessék, itt ez a levél, magyarázatnak szánom mindenre, és sajnálom, hogy szükség van rá. Talán ha elolvasod, rájössz, hogy tévedtél, amikor bolondnak neveztél, mert a bolondok nem ilyenek.

Még annyit ehhez a bevezetéshez, hogy jelenleg Visegrádon töltöm a szabadságomat egy három épületből álló SZOT-üdülőben. A Bé épületben lakom két idős szobatársnőmmel, akik most, amikor neked írok, a szobában tartózkodnak, és kötnek. Néha a két készülő sálról felnéznek, engem bámulnak, ezért vigyáznom kell az arckifejezésemre, pedig ez nem könnyű, mivel nem tudok dönteni az érzéseim között. Egyrészt szeretnék ott lenni, amikor majd olvasod ezeket a sorokat, magyarázatokat fűzni minden szóhoz, felvilágosítani téged, hogy érdekelt vagy az alábbiakban, ugyanis hasonlítunk egymásra. Ugyanazokat a jeleket látom rajtad is, amiket magamon. Igaz, hogy más módon, de tulajdonképpen az én végleteim között jársz fel-alá Te is, ezért, ha figyelni fogsz, magadra ismerhetsz a levelemben. Szeretnék jelen lenni, amikor olvasod, de elbújni is, ez a másik, amit ér-

zek. Miért kell ezt érezni nekem? Miért kell mindenemhez hosszú magyarázatokkal szolgálni, vagy még előtted is szégyenkezni? Minek leveleket irkálni? Nem akarok.

Most új bekezdésbe fogok, nehogy a két öreg szobatársnőm észrevegyen rajtam valamit. Azt, hogy haragszom, és félek. Inkább onnan folytatom, ahol Skultéti Gyula elkezdte vasárnap a rólam szóló áriáját, amin Te olyan jót nevettél. A következőket mondta Ő neked Gyömrőn. Egy: látott engem a Nagymező utca és a Majakovszkij utca sarkán egyik este, amint éppen egy férfi pofozott. Kaptam tőle legalább négyet, a falnak estem, és nem is védekeztem. Ezt látva, Skultéti leállította a Skodáját, odajött, hogy rendet csináljon. Rászólt a férfira, erre én, akinek már véres volt a szája, kiabálni kezdtem vele, hogy hagyjon minket békén, ne avatkozzon abba, ami nem rá tartozik, úgyhogy Ő sértődötten visszaülhetett a kocsijába, és onnan még kifigyelhette, hogy én azt a férfit elrángatom, és együtt elmegyünk, pedig alig állok a lábamon. „Ez már egy sorozat betetőződése volt – mesélte neked Skultéti. – Hat-nyolc hónappal ezelőtt történhetett, három évvel a válásunk után, és ez volt az utolsó lökés, ezért jöttem ki végül is Gyömrőre, meg kell osztanom valakivel az Irén miatt érzett aggodalmamat."

Hát ami a látványt illeti, nem hazudott, engem valóban megpofoztak a Nagymező és a Majakovszkij utca sarkán. De az igazságot már sokkal nehezebb elmondani, és az nem is fér bele Skultéti Gyula szemébe. Sem a Te legyintésedbe.

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy én nem is ismertem azt a férfit, aki felpofozott engem akkor. Vagyis nem. Inkább kezdjük el máshonnan, legyen a végpont

ez a pofozkodás, akkor könnyebb lesz megértened engem. Válasszunk ki egy másikat a múlt vasárnap elhangzott, rólam szóló történetek közül.

Honnan is induljak? A két öregasszony a mozgó kötőtűk fölött nézi, hogyan gondolkozom ezen. Alaposan meg kell fontolnom, honnan kezdjem a magyarázatot, mert a tudomásodra akarom hozni, hogy velem már jó ideje semmi sem történik véletlenül, az eseményeket logikus sorba tudom állítani, velük együtt változom én is, és a tanulságaik alapján változtatni tudok rajtuk. Hogy kézben tudom tartani a dolgokat, átlátok az eseteimen, mert átláthatók és rendbe állíthatók. Hogy minden jelent valamit, és én ismerem a jelentésüket. És közölni is tudom. Veled, mert veled akarom. Mert rendet tudok teremteni. Tudom, mi mire megy. Mert az egész egy sor, van eleje, iránya és – akár hiszed, akár nem – jelentése.

Zavar ez a két öregasszony, de megpróbálok nem figyelni rájuk.

Az illetőtől tudom, aki kihallgatta a vasárnapi beszélgetéseteket, hogy az a körömollós eset is téma volt Gyömrőn, amikor Skultétivel majdnem megöltük egymást. Ez egy este történt, a jutalomosztás után. Jól van, kezdjük el innen, mert az volt az én fordulópontom. Addig én eléggé szórakozottan éltem, és aznap vettem észre magam, kezdtem el értékelni a dolgokat. Igen, induljunk el innen, talán ha belemelegszem, a szobatársnőim se zavarnak ennyire. Figyelj nagyon, elkezdem.

Én esti iskolára járok, egyszerre kettőre is, ez ugye, szép? Erre már azt tudod mondani vasárnapi fröccsözés közben, hogy a nővérem igyekszik. Felsőfokú közgazdasági technikumba, plusz még francia nyelvtanfolyamra

is jár, minden órája foglalt munka után. De az igazsághoz hozzátartozik, hogy valószínűleg mind a kettőt abba kell hagynom. Méghozzá azért, mert ebben a tanévben hiába indultam el esténként, egyre ritkábban érkeztem meg a technikumba vagy a Francia Intézetbe. Útközben mindig történt velem valami. Állandóan elakadtam itt vagy ott. Egyszer meg is pofoztak a Nagymező és a Majakovszkij utca sarkán, de erre még visszatérek, ez már következmény. A kiindulópont az az este legyen, tartsunk rendet.

Akkor még rendesen jártam az iskolába, franciából évfolyamelső lettem, és fogadást adtak a legjobbaknak a Francia Intézetben. A fiamat anyánkra bíztam, nagyon gondosan öltöztem fel, és nagyon siettem, nehogy elkéssek. Az utca csupa pocsolya volt, esett az eső, vigyáznom kellett a cipőmre. Mikor a millenniumi földalatti lépcsőjén mentem lefelé, megbotlottam, és több lépcsőfokot zuhantam. A kabátom merő piszok lett, a bokámat csúnyán megrándítottam, fájni kezdett és dagadni. Felálltam, megpróbáltam rendbe hozni magam. Közben a lépcső aljából benéztem az állomásra, és ott Skultéti Gyulát láttam meg. Engem bámult. Először találkoztunk a válásunk óta, akkor még nem gondoltam, hogy ezentúl a balszerencse olyan sokszor fogja összeakasztani az útjainkat, sőt hogy még aznap este megint találkozni fogunk. Megvártam, míg elmegy a földalattival, kicsit szégyelltem, és csak a következő szerelvényre szálltam fel, ezért némi késéssel érkeztem az évzáró ünnepségre.

A hallgatózó illető közölte velem, hogy ezt se hagytátok ki Gyömrőn. Kitaláltátok, hogy talán valaki lehajított azon a lépcsőn, esetleg részeg voltam, mert mégis-

csak furcsa, hogy engem ütnek-vernek az utcán, lezuhanok innen-onnan egyszer csak, és megint messze jártatok a lényegtől, amit most fogok ideírni neked.

Az épület ki volt világítva, a kabátomat lesegítették. Ott kellett állnom a többi évfolyamelső között, pedig borzasztóan fájt a lábam, hallgatnom kellett a francia nyelvű díszbeszédet. Aztán jutalomkönyveket osztottak ki az öltönyös tanárok. Mindenkit külön megtapsoltak. A nevünk kezdőbetűje miatt én voltam az utolsó. Nehezen mentem ki a dagadt bokámmal, addigra mindenki unta már egy kissé az egészet. Megálltam a díszasztal előtt. Keresgélték az engem illető jutalomkönyvet, de nem találták, valahol elkallódott. Nem érdekelt már az ügy, csak a lábam, a többiek idegesen vártak, hogy mikor adják már oda ennek is a könyvét, aztán jöjjön az állófogadás. A végén franciául suttogni kezdtek egymás között, elküldtek egy alkalmazottat, hozzon egy pótkönyvet, az alkalmazott elment, és nagy sokára jött vissza a pótkönyvvel, a dicsérő ajánlást meg a nevemet meg a dátumot már bele se írták, csak kezet fogtak, és átadták, aztán mindenki megkönnyebbülten tódult át a nagyterembe, én meg elbicegtem onnan, nem vettem részt a pezsgős állófogadáson. A Népköztársaság útjáról taxival mentem haza. Otthon jó alaposan megmostam a hajamat, borogatást tettem a bokámra, leültem, bekapcsoltam a hajszárítót, és a fejemre irányítottam a meleget. És innentől nagyon figyelj, kérlek, mert akkor kezdődött el.

Ott ültem harminckét évesen annak a másfél szobás lakótelepi lakásnak a félszobájában, amit Skultéti Gyula hagyott ott nekem a válásunk után, a nagyszobában aludt hatéves fiam és anyánk, én meg a hajamat szárí-

tottam, rosszkedvem volt a történtek miatt, és fájt a lábam, és – mintha a hajszárítóból kijövő forróság lökte volna meg – úgy járt a fejemben körbe-körbe minden, hogy azt hittem, mindjárt kiabálni kezdek, és azok felébrednek a szomszéd szobában. Lássuk, mi is történt akkor velem? Valahogy úgy tudnám röviden összefoglalni, hogy újból megfordult előttem maga körül az összes esemény, amiben addig részt vettem, és felsoroltam, láttam az összes lehetőségemet. Áttekintettem mindent. Még beszéltem is magamban.

„Lássuk csak – mondtam. – Lássuk. A helyesen feltett kérdésekre van válasz, ugyebár. Még nem tudom pontosan, mi ez, de valami már bekövetkezett, itt van, itt ülök a közepén, a hatását is érzem, volt nekem eddig egy házasságom, egy válásom, van egy gyerekem, érettségim és egy munkahelyem, valami tehát már kialakult, bekövetkezett szinte akaratom ellenére, és én alig tudok elszámolni vele. De attól még az érezhetően bekövetkezett, és én attól vagyok úgy, ahogyan vagyok. Lássuk csak."

Itt tartottam, épp hogy elkezdődött, még a hajam is nyirkos volt, amikor csengettek. Leállítottam a hajszárítót, és az ajtóhoz sántikáltam. Az ajtóban az első férjem, Skultéti Gyula állt ballonkabátban, így találkoztam vele másodszor aznap este, és így kezdődött a körömollóeset, amin Ti annyit szörnyülködtetek Gyömrőn.

„Ne haragudj, hogy ilyenkor zavarlak, de nem tudnál kölcsönadni pár száz forintot?" – kérdezte. Valószínűleg nem tért napirendre az én lépcsőről való lezuhanásom fölött, azért kíváncsiskodott oda évek múltán a régi lakásba.

Beengedtem, közben alaposan megnéztem. Csak akkor vettem észre, milyen is az én férjem külleme. Magas és vékony ember, Salgótarjánban éltem vele néhány hónapig, később visszajöttünk Pestre, ebbe a lakásba, ahol én azóta a gyerekkel élek. De hát ez már nagyon régen volt, még az én öntudatlan időszakomban.

Ezt a látogatást azért írom meg neked, mert ez volt az utolsó figyelmeztetés, hogy változtassak a hozzáállásomon.

Leültünk, beszélgettünk erről-arról, hogy mi van ővele, elővettem ötszáz forintot, és kölcsönadtam neki azzal, hogy anyámnak is visszaadhatja, ha engem nem találna itthon. Halkan beszéltünk, nehogy azok ketten felébredjenek a szomszéd szobában. „Igen, a gyerek jól van." „Tudod, leestem a lépcsőn, valahogy megbotlottam, franciául tanulok, a jutalomért mentem." Ez a suttogó társalgás olyan volt, mint valami altatódal, elálmosodtam tőle. Jobban mondva belezökkentem a régi kerékvágásba, amikor csak hagytam, menjenek, történjenek velem az események. Nézegettem Skultétit, ahogy előredőlve halkan mesélt a válásunk óta bekövetkezett fejleményekről, az új állásáról, lakáscseréjéről, anyagi helyzetéről és a régi érzelmeiről. Elringatott. „Tehát ez volt a férjem négy éven át – gondoltam, hogy magamhoz térjek. – Ilyen a volt férjem arca, ezek a mozdulatai, ez a neve. Jó, hogy most egyszer csak felbukkant, mert a jelenléte segít újraértékelni a dolgokat. Segít megvizsgálni, hol és mennyiben vagyok felelős a kapcsolatunk kialakulásáért és későbbi megromlásáért. Valószínűleg éretlen voltam." De aztán elvesztettem a fonalat. A figyelmem lassacskán megoszlott néhány apróság között. Skultéti Gyula változó arcát néztem, a sa-

ját kezemet és egy kicsi körömvágó ollót az asztalon, szórakozott lettem, ami nálam a legrosszabb előjel.

Ismétlem, ami most következik, az utolsó lökés lesz, ne ítélj meg érte. Az illető, aki visszamondta nekem, miről tárgyaltatok Gyömrőn, említette, hogy Skultéti ezt az esetet sem hagyta ki a felsorolásból, és Te úgy nevettél rajta, mint akit csiklandoznak. Ezért az alábbiakat különös figyelemmel kell elolvasnod, ha érteni akarsz engem és a lényeget.

A baj akkor kezdődött, mikor a volt férjem egyszerre abbahagyta a suttogást, és csend lett. Hallgattunk. Várta, hogy mondjak valamit, vártam, hogy mondjon valamit. A tekintetem irányát követve meglátta a kicsi körömvágó ollót az asztalon. Mindketten azt néztük egy bizonyos ideig. Eszembe jutott, hogy fáj a lábam, nem tudok elég gyorsan futni. A következő gondolatom szerint a kicsi körömvágó olló veszélyes fegyver lehet, ha ügyesen használják. Na látod, ha akkor egy kicsivel is többfelől nézem meg a helyzetet, máris véget vethettem volna neki. De nekem halvány sejtelmem sem volt akkor még, hogy miért ülök itt, és miért éppen ezzel az emberrel, miért nézzük a körömvágó ollót, és miért tartok attól, hogy ez az ember gyilkosságot kísérel meg vele ellenem, semmit se tudtam, csak benne voltam, mint egészen addig mindig, mintha réges-régen elvesztettem volna a fejemet, és ez volt az utolsó figyelmeztetés.

Néztük a kicsi ollót, és attól tartottam, hogy a volt férjem gyilkosságot kísérel meg vele ellenem. Az igaz, hogy ketten is alszanak a szomszéd szobában, de néhány ügyes mozdulat, és fel se ébrednek. Észrevettem, hogy Skultéti is tart tőlem az ollóval kapcsolatban. Elvesz-

tettem a tisztánlátásomat, feloldódtam a helyzetben – éreztem, hogy ez baj, meg hogy másképp kéne viszonyulni, de csak annyit tudtam megállapítani: le kell csapnom az ollóra, mielőtt megkaparintaná. Mint már írtam, Ő is félt. Az asztalra meredtünk: azt hiszem, jó párszor kölcsönösen kiszúrtunk már egymással, nem is csoda, hogy akkor a legrosszabbtól tartott Ő is, én is. Skultétinek mindig túl sok volt a hátsó gondolata, én ezt éreztem, de szokásom szerint nem voltam hajlandó tudomásul venni az együtt töltött évek alatt, mert nekem meg egyáltalán nem voltak hátsó gondolataim, vagy ha voltak is, nem voltam hajlandó észrevenni őket. Eltekintettem tőlük. Nem hagytam belerángatni magam az emberek dolgaiba. Kényes voltam. Így történt a válásunk is az én hibámból. Házasságunk negyedik évében Skultéti bejelentette, hogy őszinte lesz. Ő már hat éve egészen közeli kapcsolatban áll egy nővel, eddig nem tudott szakítani vele, de talán most, hogy bevallotta nekem, talán képes lesz rá, ha megbocsátok. Én meg úgy éreztem, ezen csak nevetni lehet. És nevettem is. Gondold csak meg! Akkor négy éve voltunk házasok, és Ő hat éve áll szoros kapcsolatban egy nővel, tehát – a gyengébbek kedvéért – két évvel az esküvőnk előtt kezdték el, és a házaséletünk alatt is folytatták. Micsoda szervezés, micsoda gondolatok szükségesek ahhoz, micsoda észjárás! Gondold csak át, mert én nem tudtam átgondolni. És még azt várta, hogy felháborodjak. Vagy inkább azt, hogy csalódjam és keseregjek, mindenesetre történjen velem valami, keveredjek bele. De, kérdezem én, velem történt az? Én bujkáltam több értelmű helyzetekben, én csavargattam az agyamat, egyeztettem időpontokat, álmodtam összevissza, nem ez a Skultéti?

Nevettem a kádban, mert az első férjem azt a pillanatot választotta ki a vallomástételre, mikor én meztelenül fekszem a vízben, akkor ült oda a kád szélére, méghozzá sötétszürke öltönyben. Ez talán valami lélektani megfontolás lehetett a részéről, de nem ez az érdekes. Az érdekes az, hogy kétségbeesést várt tőlem. Hát ha valaki ott kétségbeeshetett, az nem lehetett más, csak Skultéti Gyula. Miért döbbentsen meg engem az az értesülés, hogy Ő nem olyan, amilyennek mutatta magát? Ez neki hátrányos, nem? Legalábbis így gondoltam akkor. Arról nem is beszélve, hogy én arról már négy éve tudtam. Na nem a hatéves viszonyáról, hanem arról, hogy mindig másnak próbálja mutatni magát, nem olyannak, amilyen. Sajnálom, abba a vallomásba nem tudtam beleélni magam.

Te is mondtad már sokszor, hogy milyen bántóan tudok nevetni. Pedig nem szándékos részemről, és csak nevetek. Akkorát nevettem a kádban, hogy a szobában felébredt a gyerek.

– Miért nekem mondod ezt, Gyula? – kérdeztem, és lefröcsköltem. – Hess, Gyula. Mondd magadnak. Ebbe engem nem rángatsz be. Nem vagyok hajlandó.

Kérdezte, hogy most mi lesz, mondtam, hogy semmi. Részemről semmi újság. Én most is ugyanolyan vagyok, mint voltam, csak egyetlen kis fröcskölő mozdulatban különbözöm a negyedórával ezelőtti magamtól. Ha akar, ott maradhat a kád szélén, és nézhet. Változatlan házastársak vagyunk.

„Vigyázz, testvérem, meghibbantak az emberek, ne engedd, hogy berángassanak a zavaros köreikbe" – körülbelül ezt üzentem volna neked, ha akkor írok levelet. Mert tudod, mit mondott erre az első férjem, akivel Te

leálltál az elmúlt vasárnap fröccsözni? Kijelentette, hiába képzelem én azt, hogy a házasságunkat az Ő vallomásától függetlenül ugyanúgy tovább lehet folytatni, mert – jóllehet állítólag ez az ügy engem állítólag érintetlenül hagyott – Ő képtelen szabadulni a gondolattól, hogy én már tudok a hűtlenségéről. Ő mostantól egészen más embernek lát engem, nem az Ő Irénkéjének, annak a réginek, akit félrevezetett, mert én most már tudok a viselt dolgairól. Beszéljük meg ezt, legyünk véresen komolyak, szakít azzal a nővel, folytassuk másképp.

– Tévedsz – mondtam. – Én nem fogom másképp folytatni, csakis ugyanígy. A jövőmnek teljesen közömbös a tervezett szakításod, mert a viszonyod és a vele kapcsolatos ködösítések számomra idegenek, szokatlanok, nem akarok megismerkedni velük, tudomást venni róluk. Érthető? Ezt ne felejtsd ki a számításból.

Kiabált.

– Mi ez az érintkezési szakadék? Ez nem normális reakció. Bizonyítja, hogy semmi közöd hozzám. Tessék törődni vele, tessék törődni velem, egy feleség társa a férjének. A baj közös.

– Ezt nem osztod meg velem – mondtam erre, és körülbelül ez lett a válóokunk. Itthagyta nekem meg a gyereknek a lakást, évekig nem láttam, aztán följött, beszélt nekem, beleringatott a régi szórakozottságomba, aztán elkezdtem nézni az asztalon levő körömollót. Ő is nézte, és féltünk egymástól. Vagyis én féltem, nem tudom, hogy vele mi volt.

Egyszerre mozdultunk meg, egyszerre merevedtünk meg megint. Megpróbáltam szemmel tartani az ollót is meg Őt is. Ettől úgy elfáradtam, hogy meg tudott előz-

ni. Gyorsan, mint a villám, felkapta a kis ollót, én felugrottam, a szék nagy robajjal felborult, aztán kínkeservesen futni kezdtem a dagadt bokámmal, de nem az anyám meg a fiam felé, hanem az előszoba irányába. Jött utánam az ollóval. Azért annyira még az eszemnél voltam, hogy bevágjam magam mögött az előszobaajtót, sőt csodák csodájára valahogy a lakáskulcs is a pongyolám zsebében volt, és azonnal elő tudtam kapni, és bezárni gyorsan a lakásba, mielőtt odaér, az első férjemet.

Ezután az ajtón keresztül beszélgettünk egy kicsit. Kért, hogy engedjem ki, vagy ha úgy jobb nekem, dobjam vissza a kulcsot neki a levélnyíláson. Ő vár, míg biztos távolságban leszek, csak aztán jön ki, ne féljek, becsületszavára.

– Neked könnyű, nálad van a körömolló – mondtam, erre nevetve kedves bolondnak nevezett. Ezek után lebicegtem az utcára. Odakint még mindig esett az az átkozott eső. Pongyolában lestem a szemben levő kapualjból, mikor jön végre. Elég hosszú idő telt el addig. Mint később kiderült, Skultéti felébresztette anyánkat, töviről hegyire beszámolt neki a történtekről, persze a maga szempontjából, ahogyan múlt vasárnap neked Gyömrőn. Anyánk úgy sajnálta, hogy megvacsoráztatta, evés közben biztatták egymást, majd csak visszajövök, ha megnyugszom, márpedig az ember előbb-utóbb mindig megnyugszik, mert az a rendje. Végre felbukkant a kapuban, körülnézett, nem vett észre, és felhajtotta a ballonkabátja gallérját. Elment. Visszamehettem.

A hajam még akkor is nedves volt, alig vártam, hogy leüljek. Gyorsan lefektettem anyánkat, kitérő szavakkal altattam el, aztán vissza a kisszobába, remegve bekap-

csoltam a hajszárítót, és a fejemre irányítottam megint. És, akár hiszed, akár nem, folytatódott, mintha Skultéti félbe sem szakított volna. A reszketésem erősödött, a hajam tűzforró lett, és azt gondoltam: nem. Először csak ennyit, hogy nem. Ezt a nemet az iménti magatartásomra értettem. Ezzel kezdődött újra.

ÉS ITT A LEVÉL KÖZEPE, KEDVES TESTVÉREM, ÉS MINDENEK KÖZEPE, AMI VELEM TÖRTÉNT ÉS TÖRTÉNHET MÉG.

A hajam már valósággal lángolt, a gép zúgott, és különös megvilágosodást okozott nekem, amit azóta sem felejtettem el. Végignéztem a történteken, az eredmény lesújtó volt. Először az iménti jelenetet vettem szemügyre. Szégyenkeztem a viselkedésem miatt. Hát hogyan csinálom én ezt? Csak nézelődöm, kicsiségekkel kötöm le a figyelmemet, szórakozott leszek mindig, aztán csodálkozom, hogy a dolgok a fejemre nőnek, elhatalmasodnak rajtam. Vagyok, vagyok, egyszer csak körülnézek, és látom, hogy van egy férjem, egy fiam, munkahelyem, érettségim, rokonságom, és a részvételem nélkül, kedve szerint játszódik minden. Aztán csoda, hogy azt se tudom, honnan támad a félelmem, hogy megölnek egy körömvágó ollóval? Nem csoda.

Nem tudtam leállítani a fejemet, de nem is akartam. Egymástól távoli fogalmak csapódtak össze benne, távolságokat vettem birtokba, és egyszerre többfélére tudtam gondolni. Rendeztem, osztályoztam, ugyanakkor egyben láttam mindent. Megállapítottam például, hogy négy oka lehet annak, miért nélkülem játszódik le az, ami velem. Egy: a fentiekben említett kényességem, amivel nem vagyok hajlandó tudomást venni róla, lásd

válásom körülményei. Túl büszke vagyok a bekapcsolódáshoz. Nem tartom érdemesnek, és méltatlannak érzem néhány rossz tapasztalat miatt. Eltekintek a körülményektől, és az eddigiek bizonyítják, hogy ezt nem szabad.

Kettő: gyáva vagyok. Tudom, hogy élni kell, és úgy látom, ehelyett nincs másik élet, de félek ettől. Mindent a látszat kedvéért teszek, hasonlítani akarok, mint egy beépült kém, valami idegen ügynök, aki már elvesztette a megbízóit, nem is emlékszik rájuk, azért még mindig csak az álcázással törődik, házasságot kötök, gyereket szülök, esti iskolákra járok, nehogy észrevegyenek, közben se itt, se ott. (Míg ez járt a fejemben, eszembe jutott, hogy vannak nekem azért még aprócska szenvedélyeim. Tudod Te is, mennyire szeretek főzni például. Vagy zöldséget termeszteni. Amikor tavaly kijártam hozzátok Gyömrőre, emlékszel, mennyi különleges magot vittem ki és ültettem el nálatok? De a fejemre irányított hajszárító alatt még ezekről a kedvtelésekről sem hittem el, hogy igazak.)

Három: azért vagyok ilyen, mert a világ ezt igényli tőlem. Így vagyok a legkényelmesebb az embereknek. Kezdetben nagyon tetszett nekem ez az ötlet, mert nem akartam csak magamat okolni. Igen, ezt várják tőlem, minden simábban megy, ha ilyen vagyok, nem zavarok sok vizet. Skultéti felháborodott, amikor ráhagytam a kis piszkos ügyeit, de csak a forma kedvéért tette. Illendőségből. Valójában örült a nemtörődömségemnek, tehermentesítettem vele, ürügyet, formát adtam neki. Ha én nem töröm a fejemet, neki sem kell. És zajtalanul működhet tovább az egész nagy gép, az okok rejtve maradnak, mi elválunk, a lakást én kapom, hogy ne

bonyolítsuk, mi sem történt, csak egy gyerek született, és azt se tudni, mire, egyszer csak kész lett, itt van, ahogyan a gyerekek szoktak általában, és mert szoktak, hát jól van, én örülök neki, nincs ebben semmi csodálatos. Van nekem méhem, miért ne szülnék? Megvan mindenem, miért ne élnék? És ha azt érzem, hogy közben kimaradok az egészből, a hibás én vagyok.

És most merült fel a negyedik megoldás a forró hajam alatt. Méghozzá az, hogy ne személyeskedjünk. Ez itt nem emberek összesküvése, hanem a dolgoké. A dolgok nem engedik, hogy helyesen nyúljunk hozzájuk. Nem engedelmeskednek a módszereinknek. Ezért tartottam én mindig mulatságosnak minden szót, amit körülöttem rájuk akartak húzni, amikor Skultéti azt mondta: „érintkezési szakadék", anyánk azt mondta: „a sötét lelkű apátok", vagy azt, hogy „megértés", vagy a tévébemondó, hogy „erőfeszítések", vagy amikor Te azt mondtad egyszer: „a szükséges következtetések", és talán ezért fröcsköltem le a kád szélén vallomásba kezdő Skultétit, hogy „hess, Gyula", mert tudtam, hogy úgyse számít, amit mondani fog, az eseményeknek nem kellenek a magyarázataink, és, lám, igazam is volt, mert kimaradtam valami érdekesből? Nem maradtam ki, ugyanis a volt férjem azzal a nővel se kezdett semmi érdekesbe, szakítottak, aztán megint összekerültek, aztán megint szakítottak, a jól ismert formákba sorra belebújtak, végül kilyukadtak ugyanoda, csak közben telt-múlt az idő, ahogyan azt kell, és a tanácstalanság egy csöppet sem változtatott magán.

Kérdezhetnéd most, hogy ezek után miért írok neked levelet mégis. Hát azért, mert nem állítottam le itt a hajszárító gépet. Bevallom, majdnem megtettem, gon-

doltam, na, itt kell megállni, de aztán nagyon megijedtem. Ugyanis észrevettem, hogy fáradok, illetve nem fáradok, csak tettem egy kört, és most lassan le fogok ereszkedni ugyanoda, ahonnan kiindultam, ráadásul jelentkezni kezdtek az ismerős tünetek is, szórakozott lettem, nézelődtem a szobában, és nem láttam semmit, szóval majdnem visszaállt a régi állapot. Ilyesmiket gondoltam: „Az a legnagyobb baj itt, hogy vagy túl sokat látok egyszerre, vagy túlságosan keveset. Ha egyszer beindul a fejem, egy időben annyi indítékot és okot látok, hogy mindenről és mindenkiről számtalan változat és vélemény adódik, túl sok ahhoz, hogy megszilárduljon akár egy közülük. Nincs semmi biztos. Ha viszont ettől megijedek, és leállítom magamat, mint most is csinálom éppen, akkor megint semmi közöm semmihez. Úgy látszik, sosem tudom a határt. Pedig kéne lennie. Vagy nincs határ? Tényleg nem engedik a dolgok, hogy helyesen nyúljunk hozzájuk?" Az átmelegedett fejem elszállt, aztán megijedtem hirtelen. Nem szabad. Kezdjük onnan újra, hogy ha én nyakig vagyok ebben az életben – márpedig ugye, nyakig vagyok – akkor változtatnom kell a hozzáállásomon, mert az én helyzetem nem jó, elégedetlen vagyok magammal, ez biztos, ez az alap, és ettől nem szabad tágítanom, változtatnom kell. Na most hogyan? És itt kapcsoltam ki a hajszárítót. „Velem ezentúl semmi sem fog véletlenül történni – mondtam a szoba bútorainak, és ezt üzenem neked is most. – Törik-szakad, így lesz."

Érted, mi a különbség? Érted már, hogy az a hajszárítás kettéválasztotta az életemet, és Te múlt vasárnap Gyömrőn a régi, zavaros nővéredet nevetted ki, és nem volt tudomásod, hogy én azóta rendbe tudom

állítani az eseményeket, egy sorba, aminek van eleje, iránya és jelentése, akár hiszed, akár nem? Most mondhatnád, hogy ez nem elhatározás kérdése. Hát nem is. Illetve nem teljesen, de nagyrészt az. De olvass csak tovább, mert innentől minden logikus, nem lesz nehéz követni engem és igazat adni nekem. Talán tanácsot is kaphatsz tőlem, ha belátó vagy egy kicsit. Mindenesetre figyelj, kérlek, ne nevess, ne legyintgess, mert azt én is tudok, és mind a kettőnknek rossz, ha elkezdem én is.

Ne haragudj ezért a mondatomért, csak azért írtam le hirtelen, mert eszembe jutott, mit mesélt nekem az az illető, aki volt olyan kedves, és eljött ide Visegrádra Gyömrőről, hogy elmondja, micsoda beszélgetést hallgatott ki vasárnap, és akinek a kilétét sosem fogom elárulni, hiába faggatsz majd, és jobb, ha nem is találgatod, ki az, úgysem jössz rá.

Tehát a vasárnap délutánnál hagytuk abba, amikor sokat ittatok, és az én volt első férjem elmondta neked a körömollóesetet, és Te nevettél. Ezután az ismeretlen illető otthagyott Titeket, hadd locsogjatok tovább, hadd igyátok a borokat, egyiket a másik után. Estefelé megint valami dolga akadt a közeletekben, azt elintézte, és megint a ház elé vitte a kíváncsiság. Azt mondja, nem tudta mire vélni azt, amit ott látott, mindenesetre véleménye szerint az volt mindennek a teteje, akkor határozta el, hogy nem hagyja annyiban az egészet, felkeres, és beszámol nekem.

Meséli, hogy az ablakot becsuktátok már, villanyt gyújtottatok, sűrű volt a cigarettafüst. Skultéti Gyula pedig női ruhába öltözve állt a szoba közepén – valószínűleg a mostani nőd, Mari ruhatárából szereztétek

ezt a kosztümöt –, és támolygott a tenger sok italtól, Te meg időnként az asztalra borultál, annyira nevettél az én első férjem mutatványán. Beszédet nem lehetett hallani a csukott ablakon át, szájmozgások látszottak, és az illető csak egy nevet hallott tisztán, de amikor ma beszámolt, az is elég volt nekem, hogy mindent tudjak.

Skultéti illegette magát a szoknyában, finomkodva mozgatta a kezét, kacérkodott. Az öledbe ült – Te végig majd megfulladtál a nevetéstől –, megsimogatta a hajadat, és a szemedbe nézve fejhangon, billegő fejjel azt hajtogatta: „Csaba, Csabi, Csabikám!" Csak ezt a nevet hallotta biztosan az illető, és Ő nem mond mást nekem, csak azt, amiben biztos, mert olyan ember. De ez nekem elég is. Ebből én pontosan tudom, hogy Skultéti Gyula engem utánzott vasárnap este lámpafénynél női ruhában, és Te ezen nevettél annyira. És ezek szerint arról is tudsz már, hogy ez a név az én második férjem neve, akitől most vagyok válófélben. Csak azt ne hidd, hogy mindent tudsz ezzel. De nem haragszom, csak annyit szeretnék, hogy olvasd végig a levelemet, és kész.

Pontosan tudom, hogyan folytassam, mégis elakadok. A két öreg szobatársnőm megállás nélkül kocogtatja itt a kötőtűket, állandóan rám pislognak, de hát odakint esik az eső, a társalgó pedig zárva van, máshova nem mehetek levelet írni. Csak ezért akadok el, mert különben minden logikus lenne, ahogyan már többször bejelentettem neked, tehát tudnám folytatni.

Folytatom is. Csak a papírt nézem, nem akarom látni ezt a két szemüveges öregasszonyt az állandóan mozgó tűkkel, és ha nem akarom, menni fog, erre mérget vehetsz. De mindez nem is érdekes, csak Te figyelj. Mert

ugye, figyelsz? Ugye, el lehet mondani azt, amit akarunk, ha rendesen sorra vesszük a dolgokat? Vagy ezt kérdeznem sem kéne? Mindegy, nem húzom át. Nem húzok át semmit. Figyelj, és kész. Gyere velem. Most elvezetlek addig a névig, hogy Csaba. A második férjem nevéig.

Az utcán ismerkedtem meg ezzel a Csabával, tizennyolc éves volt. Túlságosan fiatal, mondhatnád, ebben a korban kiszámíthatatlan és önző az ember, nem lehet alapozni rá. Ezt mondta anyáink is, mikor a házasságunkról értesült, és talán Skultéti is ezen gúnyolódott női ruhában. Én viszont azt mondom, hogy éppen Csabára volt szükségem, és – ha már mindenáron vádaskodni akartok – könnyelműség helyett számítással kéne vádolnotok. Mert, ne felejtsd el, Csaba a hajszárítás után bukkant fel a látóhatáron, ami azt jelenti, hogy már akkor, amikor én nagyon is pontosan tudtam, hogy mit csinálok és miért. Ezt is nevetségesnek tartod? Ha ez a véleményed, nem tudod, milyen alapos változást okozott az az este. Egészen más lettem. Nem állítom, hogy minden megoldódott, sőt az ügyeim – ha lehet – még jobban összezilálódtak, de én tartottam és tartom magam az elhatározásomhoz, miszerint, igenis, ellenőrzés alá veszem mindazt, ami velem történik, vége a tehetetlenségnek, az összes ócska önáltatásnak. Ez aztán furcsa eredményeket hozott eleinte. Ekkor kezdődött el az – amit a levél elején is említettem neked –, hogy egyre ritkábban jutottam el a technikumig vagy a Francia Intézetbe, vagy egyáltalán oda, ahova elindultam, mert útközben mindig történt velem valami. Állandóan elakadtam itt vagy ott. Például itt van az, amit Skultéti is látott, amivel a beszámolóját kezdte Gyömrőn. Hónom

alatt a spirálfüzetem, benne az aznapi lecke, megyek az esti iskolába, és akkor a Nagymező utca és a Majakovszkij utca találkozásánál megver egy vadidegen férfi. Na, ezen az eseten, mint egy beteg lovon, kimutatható az összes kezdeti nehézségem. Így nézd a dolgot, ne az első férjem butaságával, és mindjárt érthetőbb lesz minden.

Tehát odajön hozzám egy férfi, és leszólít. Előfordul. Csakhogy én azonnal azon kezdtem gondolkozni, mi lehet bennem az, ami ezt a férfit rám uszította. Így okoskodtam: Nyilván én is hibás lehetek, talán az látszik rajtam, hogy pár nappal ezelőtt én is szívesen megszólítottam volna egy másik férfit, aki arra jött, mikor én a hetes busz megállójában álltam. Csak most ez félreértés, mert ez nem az a férfi, de ez is ugyanúgy lehet most, mint én voltam akkor a buszmegállóban, és észrevette rajtam az akkori szándékot, vagyis azt, hogy pár napja vagy mindegy, hogy mikor, én is megszólítottam volna valakit. Új módszeremnek egyik kezdeti hibája volt, hogy ezen kezdtem gondolkozni ahelyett, hogy az adott helyzetre összpontosítottam volna. Aztán már hiába kezdtem magyarázni annak a férfinak a tényeket, hogy sietek a technikumba, el kell jutnom oda, nagyon kérem, ne hátráltasson, láttam rajta: ez rövidesen meg fog ütni.

Most azt hiszed, rajtakaptál, mi? Azt gondolod, ez semmiben sem különbözik attól az esettől, amikor Skultéti gyilkossági szándékától félve bámultam a körömollót az asztalon. Hát tévedsz, mert pont az ellenkezője annak. Mert a Nagymező és a Majakovszkij utca találkozásánál átláttam magamon, uralkodtam a helyzeten, és ez a fő. Hogy végeredményben mégis megpofoztak,

az az akkori, a kezdeti gyakorlatlanságommal magyarázható. Még nem voltam elég gyors a helyzethez illő tennivalók kiválasztásában, ennyi az egész. De éreztem, jó nyomon vagyok, és számítsd be ezt.

Tehát ott álltam a sarkon, mielőtt Skultéti véletlenül odaérkezett volna a Skodáján, és előbb tudtam, hogy itt pofozkodás lesz, mintsem a férfiban megszületett volna az elhatározás, ezért bőven volt időm gondolkozni, mitévő is legyek. Azt gondoltam: ha ez most meg fog ütni, és én ezt már előre érzem, sőt várom, akkor ez egy játék lesz, ami a maga szabályai szerint fog lejátszódni, két szereplővel, ő alakítja majd a Pofozót, én leszek Az, Akit Megpofoznak, s ha én, aki tudom, hogy mi fog történni, nem csinálok valamit jó előre, hogy ezt a jelenetet kikerüljük mi ketten, akkor enyém a felelősség. Arról nem is beszélve, hogy talán én sugalmazom neki: pofozzon meg, én sugalmazom neki az ötletet azzal, hogy fölmerült bennem, látszik rajtam, hogy ez jár a fejemben, és a viselkedésemmel irányítom a szándékait. Most gyorsan kéne valami, ami megmentene minket, ezt a férfit és engem ettől a szerencsétlen két szereptől, amibe belekényszerültünk. Hidd el, az összes lehetőséget végiggondoltam, méghozzá olyan gyorsan, mintha a hajszárító melege pörgetné meg a gondolataimat. Mi lenne, ha elfutnék? Mi lenne, ha meglepetésszerűen megölelném, ha kinevetném, ha közvetíteni kezdeném neki, ahogyan a meccseket szokták, hogy mit gondolok, ha megmozdulnék, ha erre az egészre nem gondolnék. Igen, ez a fő baj. Hogy egyáltalán gondoltam rá. Ő nem is akarta, de most látja rajtam. Mennyi mindent kitaláltam ott, csak azért, hogy mindenfelől megnézzem a helyzetet, valószínűleg ezért akadtam el, de megérte.

És minden megoldás végén magamat láttam. Úgy döntöttem, a hibás én vagyok, ezért megérdemlem, ha pofozni kezd. Végül már kívántam is, hogy ezzel tisztázzuk a dolgokat, megkapjam a magamét, mert semmi olyat nem tudok kitalálni, ami másmilyenné tenne mind a kettőnket. Ha már ez bennünk van, jöjjön is ki. Ezért mondtam neki: „Tessék, üssön meg, ha mer. Na mi lesz?" Nem csoda, hogy véresre verte a számat.

Aztán arra gördült Skultéti a Skodájával. Fékezett, kiszállt, odajött, hogy rendet teremtsen, és nekem csak ez hiányzott. A többit tudod. Megkértem a volt férjemet, ne avatkozzon abba, ami nem rá tartozik. Ő távozott, de előbb utánunk nézett, és látott, amint abba a férfiba karolva megyek a Nagymező utcán, és magyarázok neki. A tudomására akartam hozni, mi történt velünk, közben ránéztem, csodálkozva állapítottam meg, mennyire fiatal, meghívtam egy kávéházba a Népköztársaság útján, a zsebkendőmmel valamennyire rendbe hoztam a feldagadt számat, rendeltem két kávét, kiderült, hogy ez a fiú csak tizennyolc éves, bár többnek néz ki, és pillanatnyilag nincsen állása, mondtam, szerzek neki nálunk, úgy tudom, úgyis éppen raktárost keresnek, kérdeztem a nevét, közölte, hogy Csabának hívják.

Elmondtam neki, mi történt közöttünk az imént a sarkon, és értette. Mondta, hogy Ő is hasonlóképpen van ezekkel a helyzetekkel, és általában, és figyelmeztetett, ez azért veszélyes, mert az ember eltévedhet az indítékok között. – De hát még mindig jobb, mint az én hajdani szórakozottságom – vetettem ellene. Erre azt mondta: – Igen, de ne téveszd szem elől, hogy ugyanannak a dolognak a két oldaláról van szó. A két

végletéről. – Megkérdeztem, hogyan érti ezt, de semmitmondó választ adott, aminek körülbelül az volt a lényege, hogy vannak titkok, amiket nem kell háborgatni, és hogy mi ketten, mármint Ő meg én nagyon eredeti emberek vagyunk, de ezzel már udvarolni akart, nem beszélgetni, és én elfogadtam az udvarlását, gondoltam, üssük el az időt.

Kezdek megnyugodni, kedves testvérem. Körbepillantok a visegrádi SZOT-üdülő szobájában, ahol ezt a levelet írom neked, összenézek a kötőtűket csattogtató öregasszonyokkal, és érzem, hogy nem zavarnak már. Úgy gondolom, túl vagyok a nehezén, értened kell az eddigiekből, a nagyját papírra fektettem már, ha a fentiek elolvasása után is nevetni fogsz rajtam, én már nem tehetek semmit, ennyi telik tőlem, s ha ez nem elég, nem tudom, ki a hibás. Én megtettem mindent, illetve még nem. A teljesség kedvéért ideírom a továbbiakat.

Ami most következik, nagyon egyszerű, és nem szorul magyarázatra. Lassan kimaradoztam az iskolából az említett okok miatt. Nevezetesen azért, mert mindig történt, mindig rám szakadt valami a feléjük vezető úton. Különös hívójeleket láttam mindenen, a dolgok egymásra utaltak. És ha el is jutottam valamelyik tanterembe, hamarosan elszédítettek az oktatók magyarázatai, nem voltam hajlandó követni őket, oktatási szándékuktól eltérő gondolatmenetekre tértem le, elámultam egy-egy szavukon, vagy megharagítottak a pontatlan magyarázataikkal, mindennel törődtem, csak a kijelölt anyaggal nem. „Mert öreg vagy. Nem tudod odaadni magad semminek" – mondta nekem Csaba, és ez elgondolkoztatott. Ő hamarosan hozzám költözött, és a második férjem lett. Nagyon örültem a segítségé-

nek. Azzal, hogy meghallgatott, és mindig érdeklődött irántam, egyre ösztönzött a magyarázatok keresésére. Elmondtam neki mindent. Éjszakánként felébredtem, és a félbeszakadt álmaimból vontam le következtetéseket. Sorra vettem apát, anyát, felmentettem az egyiket, elítéltem a másikat, aztán fordítva. Megpróbáltam apánkról azt mondani, hogy rossz ember. Aztán azt, hogy jó ember. Számoltam azzal, hogy részeges, és elhagyott minket, börtönbe került satöbbi, és azzal is, hogy anyánkat én se bírom egy napnál tovább. Beszámítottam, hogy anya mennyit nélkülözött, majd eszembe jutott, hogy én nem véletlenül szöktem el annyiszor otthonról, aztán azt mondtam, azok olyan idők voltak, nehéz idők, senki sem tehet semmiről, csak azok az idők. Ezt követően megbocsátottam azoknak az időknek, mindegyik időnek, ami csak volt és lesz, felmentettem minden embert, mindent megnéztem innen is, onnan is, és ezzel minden elfogadhatóbb lett ugyan, viszont magamról volt meg a véleményem. „Csak változatok vannak" – jelentettem ki Csabának. Erre mondta Ő: „Mert öreg vagy, Irén. Nem tudod odaadni magad semminek. Nekem sem." És én Őt is megértettem. „Öreg volnék? – kérdeztem. – Nem baj, akkor is jobb így, mint régen, amikor csak éltem bele a vakvilágba." Csabának nem ez volt a véleménye. Azt mondta: „Nem jobb most. Az volt a jobb, mert önkéntelen volt" – de én ezen már nem tudtam és nem is akartam eligazodni, csak kimondtam, ami a számra jött: „Te is ilyen leszel, Csaba."

De nem ez volt a baj közöttünk. A baj is olyan egyszerű volt, hogy mindjárt meg fogod érteni, ha elolvasod. A házasságunk is mindig elakadt. Azt hiszem,

elég lesz egyetlen példa, és máris lezárhatjuk az utolsó témát, Csabát, akire Skultéti női ruhában hívta fel a figyelmedet, és megnevettetett vele téged.

Képzeld, egyszer elvesztettem a lakáskulcsot, ami bárkivel előfordulhat. Csaba a gyerekért volt az iskolában, gondoltam, megvárom a szomszéd utcában levő eszpresszóban, amíg hazaérkeznek, és beengednek. Leültem az egyetlen szabad asztalhoz, aznap én vásároltam be, a székemhez támasztottam a tömött szatyromat, úgy kezdtem várakozni. Munka utáni csúcsforgalom volt, és elég nagy zaj. Apánk szerint csak akkor érdemes beülni egy ilyen szórakozóhelyre, ha az ember azt kockáztatja, hogy többé sosem távozik onnan, mindent elfelejt, és örökre eltéved az asztalok között a vendégseregben, ami lehet, hogy csak egy idézet, valami ócska slágerből, de mindenesetre nekem eszembe jutott, mikor körülnéztem. Néha lefutottunk esténként Csabával ide, miután a gyerek elaludt, megittunk valamit és beszélgettünk, ezért nem voltam új vendég itt. Páran át is köszöntek nekem. Ott ültem nyugodalmasan, és bennem minden izgalomnak vége volt. Vége lett, elszakadt, és akkor éreztem egész életemben a legjobban magamat, mert sehogyan sem éreztem. Elvesztettem egy csapásra a maradék véleményemet is, azt a keveset, amit a hajszárítás óta sikerült összeszednem. Ismét jelentkezett a régi szórakozottságom, és ez nagyon, de nagyon jó volt. Csak ültem, elfelejtettem az összes személyi adatomat.

Nem tudom, mennyi idő telhetett el, egyszer csak átszóltak az egyik asztaltól. „Mi az, rosszul van?" Gépiesen megráztam a fejemet, odanéztem. Már majdnem záróra lehetett, neon világított a presszóban, és csak egyet-

len társaság ült a helyiség közepén összetolt asztalkák körül. Ahányan voltak, engem néztek. Egyikük, egy barna nő megint megkérdezte, rosszul vagyok-e. Én erre megint megráztam a fejemet, meg is szólaltam: „Semmi bajom, asszonyom." Aztán észrevettem, hogy a figyelő szemű társaságban ott ül Skultéti is, és erősen bámul. Ettől aztán teljesen magamhoz tértem. Sőt megrémültem. Hát ez mindig felbukkan? A tompaságomból a legnagyobb izgalom lett, mert az az érzésem támadt, hogy az első férjem megjelenése mindig valami nagy bajnak az előjele. Ez a Skultéti figyelmeztetéseket hoz magával. Emlékeztet, és mindig ugyanarra. Hát persze! Most is mi történt? Megint kezdődik a régi? Nem akarom.

Felugrottam, az asztalomon csörömpölt a tányérkán az üres kávéscsésze, megint rásandítottam a volt férjemre, láttam, hogy még integet is nekem, aztán futni kezdtem a kijárat felé. Mielőtt az utcára értem volna, a következőket hallottam a hátam mögött: „Álljon meg! Miért nem fizet?" – kiabált utánam a pincér, erre Skultéti hangja válaszolt: „Nem számít, majd én kifizetem. Sokat ivott?" De a pincér megnyugtatta: „Csak egy kávét. Viszont itt ül mellette délután óta." – Ezután megint utánam kiabált a pincér: „A csomagja! Itt hagyta a szatyrát!" – De én kijutottam az utcára, és futottam hazáig. „Nem szabad. Nem szabad, hogy megint olyan legyek, mint régen – gondoltam útközben. – Ki akarja, hogy olyan legyek? Mi akarja? Talán az, hogy látszólag semmi értelme az okok keresésének? De hát én előre tudtam, hogy ez nem lesz egyszerű. Ezt nekem tudnom kell. Még akkor is van értelme, ha nincs értelme." – Berohantam a házba, fel a lépcsőn, az ajtóban ott ta-

láltam Csabát, éppen el akart menni. Hiába marasztaltam. Csak úgy zengett a hangunktól a lépcsőház. „Nem akarok olyan lenni, mint te" – kiáltozott a második férjem, és még ilyeneket mondott: „Önző vagy. Csődtömeg. Sosem jutsz egyről kettőre." – Én meg csak hebegtem. „De értsd meg, hogy nem én, nem én. Ez velem történik, csak történik. Én nem vagyok benne, nem tehetek róla. Várj még egy kicsit, majd meglátjuk. Két lehetőség van, vagy megváltozom, vagy te is ilyen leszel, mint én, és akkor mindenki ilyen lesz. Várjuk ki a végét együtt. Csaba, nagyon kérlek!" – Lerázott magáról, lefutott a lépcsőn, és a fordulóból még visszakiabált: „Nem leszek a kísérleti nyulad." – És a maga szempontjából igaza volt, ezért nem is erősködtem tovább. Megvártam, míg eltűnik, aztán bementem a lakásba a nyitva hagyott ajtón, megnéztem a gyereket. Aludt. Néztem, és közben annak örültem, hogy igazat tudtam adni Csabának, mert ez azt jelentette, megint figyelembe tudom venni a mások szempontjait, vagyis értékelni tudom a dolgokat, túlvagyok az utolsó krízisen. Még akkor is ennek örültem, mikor csengettek, kimentem, és az ajtóban Skultétit láttam. Egy szót sem szóltam hozzá, csak elvettem tőle a szatyromat, biccentettem, és kettőnk közé hajtottam az ajtószárnyat.

Az az illető, aki Gyömrőn az elmúlt vasárnapon kilesett benneteket, nem mondta, hogy az első férjem erről is beszélt volna neked. De hát nem hallott mindent, lehet, hogy módod volt ezen is nevetni egyet. Ehhez még annyit, hogy az illető felháborodottan ment haza vasárnap este a házatok elől, és – mert tudta, hogy Visegrádon nyaralok éppen – átfáradt ide, és megkeresett a SZOT-üdülő Bé épületében. A közeli erdőben

sétálgattunk, ott számolt be nekem teljes részletességgel. Ne félj, nem mutattam neki, milyen rosszul esett, amit hallottam, csak megköszöntem szépen a fáradozását, és nem nyilvánítottam véleményt. Pedig mondhattam volna neki, hogy az egészben épp az az ijesztő, hogy mindenki úgy tesz, mintha csodálkozna rajtam, még az öcsém is, aki tulajdonképpen ugyanabban a cipőben jár, mint én, hasonló problémái vannak, még Ő is csak nevet egyet-kettőt, és kijelenti, hogy „nekem nem kell bemutatni az én nővéremet, azt a bolondot".

Elbúcsúztam attól az illetőtől, és most itt ülök a szobámban, amit a Bé épületben kiutaltak nekem, és lassan befejezem ezt a levelet. Vedd úgy, ahogy akarod. Még megírom azt is, hogy mi van itt. Van két asztal, az egyiken írok. Van három ágy, az enyém az egyik.

Mint már említettem, két idős szobatársnőm is a szobában tartózkodik jelenleg. Összeszokott pár, ugyanabból a városból jöttek, ugyanarról a munkahelyről utalták be őket ide, Visegrádra. Közösen étkeznek, kicsit hasonlítanak is egymásra, és – képzeld – közösen olvasnak, ugyanazt a könyvet. Amelyik a lap aljára ér, bólint, s mikor a másik is bólint, akkor lapoznak. De többnyire egyszerre jutnak el a lap aljáig, ugyanis az olvasási sebességük is hasonló.

Mind a ketten szenvedélyesen és kiegyensúlyozottan kötnek. Most is azt csinálják éppen, miközben én az utolsó sorokat írom neked, kedves testvérem.

Hosszú-hosszú sálakat kötnek. Olyan hosszú sálakat, hogy az egy sima és az egy fordított csíkok kinyúlnak a Bé épület folyosójára, ki egészen az üdülő kertjébe, be a fák közé is talán, a végét szinte lehetetlen megtalál-

ni, mert az eltűnik a növények között, becsúszik a visegrádi erdőbe.

A szemüveg lecsúszott mindkettőjük orrán. És ezzel zárom is soraim.

Csókol nővéred, Irén.

BERTHA BULCSU

Amikor felemelte a kezét, és integetni kezdett, görcsös fájdalom tört elő a bordái alól. A felesége nem vette észre, hogy megrándult a teste, a kékróka sapka takarásából fehér előkelőséggel mosolygott. Volt az arcában egy kevés rezignáltság. Talán annak idején, amikor anyakönyvvezető elé álltak, többre számított. A kocsin, színházi estéken, a moszkvai kékróka kucsmán túl még valamire. – Mire? – tűnődött Bernát Gyula. A vonatablakban könyöklő asszony és a két gyermek képe fátyolossá vált. Előregörnyedt, úgy érezte, összeesik. A kezét még mindig lengette, és vicsorgott. Amikor megmozdult a vonat, már csak egy elmosódott kép vibrált előtte, mintha a mozdonyból szivárgó gőzfelhő takarná az ablakokat. A fia hangja áttört a gőzön: „A halaknak adj tubifexet!"

Elindult a parkolóhoz. Eszébe jutott a Naphegy utcai lakás, az első este, amikor harmadéves korában először járt Eszteréknél. Apucika és anyucika, ahogy mértékletes hidegtálakat rakosgatnak az asztalra, s végül felbontanak egy kis üveg bort. Bernát soha nem látott még ilyen kicsi üveget, nem is értette, hol lehet ilyent szerezni. Az arcukra is emlékezett még, óvatos faggatásukra: Hány hold földjük van? Szégyenkezve vallotta be, hogy öt. Szeretett volna húszat mondani, vagy szá-

zat, de nem mert nekik hazudni. Túlzottan fényesek voltak a kilincsek, s a könyvespolcon német nyelvű kötetek sorakoztak. De megörültek az öt holdnak. Annyira örültek az öt holdnak, mintha százat vagy ezret mondott volna. „Szegényparaszti család – bólintott apucika. – Nagyon jó, kitűnő." – Később, amikor a bor elfogyott, mind a három és fél deci, apucika bizalmasan odafordult hozzá: „Ugye, fiatalember, a perspektívái megbízhatóak?" – Bernát mérnök már nem emlékezett a perspektíváira, csak Eszter alabástrom arcára, bőrére, finom polgáriságára, úriságára, amire ő akkor annyira vágyott. Elég gyorsan megtartották az esküvőt. A következő évben már Eszter is jelentkezett a gyógyszerészeti karra, s életrajzába beleírta, hogy a „férjem szegényparaszti családból származik, tagja a DISZ-nek". Felvették. Soha nem dolgozott patikában, csak a kötelező gyakorlatokat töltötte le. Időnként elhelyezkedett egyik-másik könyvtárban, napközi otthonban, de az is előfordult, hogy otthoni kötést vállalt. Sehol nem tudott megmaradni. Unta a gyerekeket, a könyveket, a kötőtűket, a világot. Mindent unt, a saját gyermekeit is. De halkan unta, finoman, ahogy egy budai úrilány unja a körülményeit. Sportot szeretett nézni, bokszot meg teniszt, de azt is csak televízión. Közben evett valamilyen jellegtelen dolgot. Parizert vagy sótlan, ízetlen gombasalátát. Rágott és nézte, hogyan ütik egymást a bokszolók vagy a labdát a teniszezők. Ha összeesett valaki, akkor egy pillanatra abbahagyta a rágást, és elmosolyodott.

Beszállt a kocsiba. A fájdalom a bordái alól középre, a szegycsontja alá húzódott. Beindította a motort. A Nagyenyed utcából autók kanyarodtak a pályaudvar

elé, némelyik begurult a parkolóba, és várta, hogy valaki elhajtson s megürüljön egy hely. Bernát nem ment. Tudta, hogy Friedl Judit várja. Lassan, óvatosan melegítette a motort. Megeredt a hó. Fehéren, furcsán lehullottak a pelyhek. Elborították a kocsi ablakát, a betont, a falon és a vaskapun túl a fekete vagonokat. Eszébe jutott a délelőtti értekezlet, a főmérnök, ahogy órákon át ismertette a nemzetközi együttműködési tervet. A mozdulatlan arcok és szemek. A csend. Egyetlen ember sem állt fel és mondott különvéleményt. Senkinek nem tűnt fel, hogy a korábban elismert Bernát-féle tervet figyelembe sem vették. Hallgattak. Aztán a titkárnő. A döntő pillanatban, amikor a külföldi vállalások tárgyalása megkezdődött, kihívta. Judit telefonált. Aranyos volt, hosszadalmas, követelőző. Úgy érezte, elérkezett az idő kapcsolatuk rendezéséhez. Bernát szeretett volna idejében visszaérkezni a tárgyalásra, ezért sietve bevallotta, hogy elutazik a felesége. Judit felujjongott, és az együtt tölthető téli víkendről kezdett áradozni. Bernát az értekezletre hivatkozott, és elköszönt, de Judit nem tette le a kagylót, beszélt, beszélt tovább. A mérnök ekkor érezte meg hirtelen a jobb oldali bordája alatt a fájást. Először csak tünékeny kis nyomás volt az egész. Friedl Judit nem tette le a telefont, még mindig beszélt. Bernát feleségéről, akit soha nem látott, három pontban összefoglalta a véleményét. Bernát Gyula az utóbbi évtizedekben a három pontban összefoglalható igazságok és kötelező elvek megismerése közben általában elkeseredett. Ahogy Friedl Judit pontjait hallgatta, a borda alatti tünékeny nyomás fájdalommá erősödött a testében.

Illett volna már kigördülnie a parkolóból, türelmetle-

nül keringtek körülötte a vonathoz érkező autók, és a hó is esett. De nem tudta eldönteni, hogy merre menjen. Judit várta. Cserépkályha, vadétel, rendes italok, a szomszédos szobában az anya. Az anya, aki olyan töpörtyűs pogácsát sütött Gödöllőn, hogy Horthy is belopakodott a kamrájukba. Ott volt valakijük orvos vagy vadászmester, ezt Bernát soha nem értette pontosan. Csak a pogácsát. Megsütötte a Jutka mamája, és Horthy félbeszakítva a kormányzást, belopakodott a kamrába, és megette. Unta a pogácsákat. Ideges lett, ha megpillantotta az öregasszonyt. Vett nekik mosógépet, televíziót, és a lány szobájába egy egész koloniál garnitúrát harmincnyolcezerért. Plusz ott volt a kínai, aki minden nyugati útján ajándékokkal halmozta el Jutkát. Jutka bátyja sikeres üzletember volt Hollandiában, s az üzletfelei között kínai tőkések is akadtak. Bernát, ahogy az ajándékok skáláján végigpillantott, határozottan úgy érezte, hogy Jutka lefeküdt a kínai tőkéssel. A kínaiakról ezt nehezen tudta elképzelni, mert sikeres volt a propagandájuk. Úgy gondolta, hogy azok nem esznek, nem dolgoznak, csak reggeltől estig lelkesednek valamiért. Este mindenki lábvizet vesz egy nagy lavór felhígított piros hecsedli lekvárban. De aki Juditnak a ruhákat ajándékozta, az egy kapitalista kínai volt, s azok valószínűleg rendesen táplálkoznak. Ez többször elgondolkodtatta. Kellemetlen volt számára ez a kínai.

Beindította az ablaktörlőt, és egyesbe kapcsolt. Óvatosan kigördült a parkolóból. Tudta, hogy Judit megterítette az asztalt, már a gyertya is ég. A gyertya nem sokat számít, inkább a fagyal- és a csergubacs-díszítés a tálon. Ez is a gödöllői hagyományok közé tartozott. Valójában a csergubacs sem érdekelte, csak Judit. Sze-

rette a bozontos nőket. A női bozót azért előnyös, mert az ember amíg bent gázol, nem tudja, hogy keletnek tart vagy nyugatnak. Megy a bozótban, és kész. Bernát rég tudta, hogy a feleségének nincs lelke, csak úrisága van, márvány arca és márvány bőre. Judit bozótjai eleinte lelket sejtettek vele, de elég hamar megérezte, hogy a legsűrűbb bozótosban sincs más, mint bozót. Mégis kellemesebb volt az egész, mint a feleségével, mert a bozót mindent eltakart, így csak sejteni lehetett, hogy neki sincs lelke, de ez nem volt nyilvánvaló.

Lassan hajtott az esti hóesésben. Nem tudta, merre menjen. Judit bozótjaiba kívánkozott, elmerülni benn, és elfelejteni az életet, saját magát. De az epegörcs korlátozta minden mozdulatát. „Fájdalomtól torz arccal henteregni egy koloniálon?" – bizonytalanul ingatta a fejét, és az indexet kitéve hazafelé kanyarodott. Kicsit megkönnyebbült, de ahogy a lakótelep kontúrjai kibontakoztak a hóesésben, a fájdalom erősödött a bordái alatt.

Magára zárta a lakásajtót, aztán kapkodva bevett egy troparint. Későn. A fájdalom elhatalmasodott rajt, és ledöntötte. Fakó arccal hevert az ágyán, és várta a halált. Tudta, hogy más már nem következhet. Belenyugodott. Halkan szidta a feleségét: „Most utazik el... Most, amikor kellene egy ember, aki ad egy pohár vizet... Megérezte, hogy megbetegszem. Elutazott, hogy ne kelljen ápolnia... Ha itthon van, nem engedi, hogy beteg legyek. Állva kell megdögölnöm, mint a lovaknak..." – A telefon már elég régóta csengett, mire érzékelte. Felállt, odavonszolódott az asztal mellé, és felemelte. Judit suttogott a drót túlsó végén:

– Na végre. Elutazott?

– Kicsoda?

– A feleséged. Azt mondtad, elutazik.

– Még nem utazott el.

– Ha ennyit szöszmötöl, a végén még lekési a vonatot. Segíts neki csomagolni.

– Jó, segítek – mondta Bernát, és letette a kagylót.

Tanácstalanul körülnézett. A feleségét kereste. Amikor érzékelte, hogy egyedül van, maga elé motyogott: „Ez a vég. Amikor az ember azt hazudja a szeretőjének, hogy nem utazott el a felesége, amikor elutazott, mindennek vége. Mindennek vége, amikor az ember egész baráti köre orvosokból áll. A Sziszi szülész- és nőgyógyász, ez még rendben lenne, de Lotár Béla belgyógyász, Kornél bőrgyógyász, Horváth Pitykó kardiológus, Maurer Feri sebész. Még néhány év, és barátaim között lesz egy szemész, fül-orr-gégész és egy gerontológus is."

Kétrét görnyedve az ágyához lépkedett, és ledőlt rá. A fájdalom az agyát és érzékszerveit eltompította, mégis felerősödve hallotta az utcai zajokat. A pótkocsis teherautók csattogása és zúgása az agyába hatolt, és fájdalmat okozott az idegrendszerében. Fájtak a zajok a testében. Hátranyúlt, a szekrény sarkán halmozódó könyvek közül leemelt egyet, és kinyitotta. Olvasni próbált: „...A mi Napunk ezt az állapotot ötmilliárd év múlva éri majd el, ekkorra hatalmas gázgömbbé duzzad, amely elnyeli a Merkurt, a Venust, és majdnem a Föld pályájáig ér. Ez a vörös golyó bolygónkról nézve egünk legnagyobb részét kitölti majd. Sajnálatos módon mi nem érhetjük meg, hogy megfigyeljük e nagyszerű látványt, mivel a felfúvódott Nap sugarai a Földet kb. 2200 °C-ra felhevítik, és végül elpárologtatják a felszín anyagát. Talán akkorra a Jupiter alkalmas tartózkodási hely lesz

részünkre. Még valószínűbb azonban, hogy el kell menekülnünk a galaxis mas részébe..."

– Sajnálatos módon mi ezt nem érhetjük meg – mondta, aztán a könyvet becsukta, és a szőnyegre dobta.

Igyekezett elképzelni a galaxis más részét, ahol a Csepeli Vas- és Fémmű munkásai, a budai úrilányok s a bozontos lelkű Juditok vidéki szegényparasztokkal összefogva, kialakítanak valamilyen életet. Nem tudta elképzelni a galaxis más részét, ráadásul egy kutya is vonítani kezdett valahol. „Kizárták a dögöt az erkélyre, és fázik – gondolta. – Minek tart az ilyen ember kutyát?... Nyilván ölelkeznek, és nem akarják, hogy a kutya lássa. Vagy odapisált a szőnyegre, és most büntetésből fagyasztják az erkélyen. Én meg hallgathatom..."

A kutya jajongva, kétségbeesetten vonyított. A vonyítások felhangjainál egyre élesebb fájdalom mart a bordái alá. A kutya vonyítását inkább érzékelte, mint hallotta. A kutya erőtlenedő, mély morgásánál enyhült, az éles felvonyításainál pedig belenyilallt a fájdalom a testébe. Az egész elrontott élete ott sajgott, nyilallott a bordái alatt. A doktori disszertációja, amit húsz év alatt képtelen volt megírni. Ahányszor csak belekezdett, mindig félbehagyatták vele, mert mindig akadt valamilyen fontos népgazdasági feladat, amit ráosztottak, amit neki kellett megoldani.

„Az elmélet, Bernát elvtárs, később is ráér, nekünk most a termelésben kell bizonyítanunk." Az utóbbi években pedig: „Mérnökeink egy része nem tart lépést a tudomány fejlődésével. Van olyan kollégánk, aki húsz év alatt képtelen volt megírni a doktori disszertációját." – A kutya ott ordított, vonyított, hörgött a bordái alatt. – Hatszor vagy hétszer nekilátott a doktorátus meg-

szerzésének. Háromszor választott új témát a disszertációjához, mégsem készült el. Mellékállás, értekezlet, vendégek jönnek, rokonokat kell autóztatni a városban, mert nem találnak oda a nyugdíjintézethez, színházhoz, Merkur-telephez. Sehová nem találnak oda, hiszen magyarok. Bejönnek a lakásba, és nem mennek el, amíg mindenki meg nem őrül. Aztán vidékre kell utazni, kiszállás évente harmincszor, nyaralni kell, Eszterrel Bécsbe menni, mert anyucika is ott szokott bevásárolni. Aztán Judit bozótjai. Húsz év alatt három oldal készült el a disszertációjából. Három oldal, három témából. A kutya üvöltött, vonyított, tépte, marcangolta a testét.

Ha megölném magamat, minden megoldódna – gondolta. Felült, lassan, óvatosan leszállt az ágyról, kihúzott egy fiókot, és a gyógyszerek között válogatott. Nem tetszettek neki a tabletták. Végül lemondóan bekapott egy újabb troparint. Fülelt. Igyekezett megállapítani, hogy melyik erkélyen ordíttatják a kutyát.

– Öreg színésznők vesznek be gyógyszert, a mérnökök másként halnak meg – motyogta.

Kezét a gyomrára szorította, és lassan kétrét görnyedt, összezsugorodott a fájdalomtól. Közben azon gondolkodott, hogyan végeznek magukkal a mérnökök. A gáz, a lúgkő és a sósav cselédlányok stílusa. A kötél Békés megyei parasztoké. A revolver a katonatiszteké és az íróké. Az írók stílusa inkább a vadászpuska. Szájba venni a duplacsövűt, a madzag egyik végét a ravaszra, másikat a cipő orrára akasztani, aztán rúgni egyet. Elrúgni az életet, ügyesen, könnyedén. – Bernát mérnöknek nem volt sem pisztolya, sem puskája. Egyébként is elborzasztotta a madzag. Stílustalannak tartotta. A halál úgy szép, ha nemes anyagok közvetítik. Hideg, esztéti-

kusan megmunkált fémcsőből egy szabályos formájú vasdarab az agyunkba fúródik. Ez valami. Az agy befogadja az emberi civilizáció és humánum esztétikus, utolsó formai megnyilvánulását. Aztán csend. A madzag stílustörés. Vas kell a halálhoz, szépen megmunkált vasak. Gépek, talán sínek. Vonat... A vonat az igazi. A jó, tehetséges mérnöknek a kontraszelekció szürke évtizedeiben sínen lenne a helye. De mindenki hajt a jó pillanatokért. Mennek szint választani Csepelre. Beadják az útlevélkérelmet, beadják a lelküket a Patyolathoz, és kimosatják. A vasutat is a művészek fedezték fel.

A telefon erőszakosan csengett. Óvatosan, a fájdalomtól görcsbe rántott testtel az asztalhoz lépkedett, és felemelte a telefont. Judit suttogott a készülékbe:

– Na mi van? Elutazott?

– Kicsoda?

– A feleséged.

– Nem utazott el. Megfájdult a feje.

– Mondtam, hogy segíts neki csomagolni!

– Segítettem, de közben megfájdult a feje. Ezt meg lehet érteni.

– Három éve mást sem teszek, csak megértelek téged, és elviselem a feleségedet, pedig nekem több jogom van rád.

– Halkabban kellene beszélned, áthallatszik.

– Nem érdekel, hogy áthallatszik. Mondd meg neki, hogy engem szeretsz. Ha nem mondod meg, odamegyek, és megmondom neki én. Egyszer egy percig légy férfi az életben, menj oda, és mondd meg neki, hogy engem szeretsz, és gyereket akarsz tőlem.

– Gyereket? Ki mondta ezt neked?

– Nem kell ezt mondani. Megéreztem, ahogy néztél.

Szeretnél egy igazi gyereket. Én majd szülök neked egy igazi gyereket.

– Két gyerekem van.

– De nem igaziak. Én egy igazi gyereket szülök neked.

– Hogyhogy nem igaziak? Esznek, ordítanak, összetörik a vázákat.

– Én egy igazi gyereket szülök neked, a mi gyerekünket. Mondd meg a feleségednek, hogy eleged van belőle, és rendes családi életre vágysz.

– Mást ne mondjak neki?

– Mondd meg neki, hogy eleget tűrtem, betelt a pohár. Ha még egyet nyekken, elválunk tőle. És mi a saját gyerekünket külön neveljük.

– Kérdezd meg anyádat, hogy a kőbölcsőt hol tartja!

– Milyen kőbölcsőt?

– Amiben Gödöllőn ringattak. Kell majd a mi gyerekünknek is.

– Nem értelek.

– Keresd a kőbölcsőt. Ha megvan, telefonálj – mondta Bernát Gyula, és letette a telefont. Lassan a heverő felé lépkedett, de a szoba közepén megállt. Valahol panaszosan hörögve vonyított egy kutya. A fájdalom a bordái alá hasított, és meggörnyesztette. A kutya minden vonyítása ott nyilallott a hasfalán belül, s felfelé húzódva a bordáit feszegette. Még emlékezett arra a visegrádi hajókirándulásra, ahol Friedl Judittal összejöttek. Külföldieket kísért, és Judit volt a tolmács. Este a hajó gépházában, két olajoshordó között estek egymásnak. Csupa gépzsír lett a nadrágja, s otthon nem tudta megmagyarázni. A lány másnap telefonált. Bernát mindjárt megmondta neki, hogy nős, két gyermeke van, az ügy-

nek nincsenek perspektívái. Friedl Judit akkor azt mondta, hogy számára a család szent, semmit sem akar, legfeljebb egy dallam akar lenni a mérnök életében. Bernát Gyula azonnal beleszeretett. Ki akar dallam lenni Magyarországon? A lányt csodálatosnak találta, s a családot is, a múltjukkal, Horthyval. Friedl Judit egyébként valóban csodálatos volt. A szépsége, intelligenciája, nyelvtudása, intuíciója. De lényegében mégiscsak nő volt. Nő, és ha valaki nő, évek múltán nem dallam, hanem sors-szimfónia akar lenni valakinek az életében.

Tenyerét a testére szorította, lassan az ablakhoz vonszolódott. Kinézett. Húszcentis hó borította az utcát. A fehér jégporban egy fekete kutya vergődött. Mindent megértett. Nem az erkélyen vonyított valamelyik úri kutya, azok biztonságban voltak. A Senki kutyája vonyított az úttesten. Elütötte egy autó, és az elkerülhetetlen halál s a fájdalom gyászdalait fújta, intonálta órák óta. A Senki kutyája mindenkié volt. Mindenki etette, szólongatta. Fél éve, amikor az utolsó régi óbudai házakat lebontották, kutyák, macskák és galambok maradtak árván. A gazdájuk elköltözött valahová, de az új lakásban az állatoknak nem jutott hely. Az állatok Óbudán maradtak. Először a macskák pusztultak el, aztán a kutyák. Csak a galambok maradtak meg, és a Senki kutyája. Egy lebontott magyarországi életforma utolsó képviselői voltak. A Senki kutyáját, aki egy kicsit jelképpé is vált, mindenki pártfogolta. De most advent hetében, a kavargó hóesésben valaki elgázolta. A kutya ordított, jajongott, s jó ösztönnel az út széléről befelé kúszott, hogy újra átmenjen rajt egy autó. Egy célja volt csak, a biztos megdöglés. De az autók kikerülték. Fondorlatosan fékeztek, balra kanyarodtak, nagy ívben,

nagy hurkot rajzolva elmentek mellette. Szegény eb így csak ordított, vonyított fájdalmában. A felmentő autókerék késett. A szenvedés, a fájdalom megújuló hullámai csak a jajongás, ordítás artikulációjában nyilvánultak meg, és a vergődésben. Ahogy a hóban araszolt, és furcsán, feketén mozdított magán.

Bernát Gyula az asztalhoz lépkedett, lassan, bizonytalanul felemelte a telefonkagylót, és felhívott egy állatorvost. Bemutatkozott.

– Hol a kutya? – kérdezte az állatorvos.

– Az ablakom alatt, átment rajt egy autó.

– Ez a maga kutyája?

– Nem az enyém, ez a Senki kutyája, mindenki ismeri.

– Mit kíván tulajdonképpen?

– Vizsgálja meg. Talán még lehet rajt segíteni. Ha nem, akkor viszont jó lenne egy injekció.

– Ezek szerint mégis a maga kutyája, csak elcsavargott.

– Nem az én kutyám, ez a Senki kutyája.

– És ki fizeti a honoráriumot?

– Én szívesen kifizetem.

– Maga? Miféle alak lehet maga? Az ilyen embereknek általában egyetlen fillérje sincs.

– Uram, nekem vannak fillérjeim. Forintjaim is. Sietni kellene, mert a kutya már nagyon a végét járja.

– Nem. Az ilyen embereknek nincs pénze. Aki az ablakon át döglődő kutyákra leselkedik, annak nincs ideje pénzt keresni.

– Nyugodtan jöjjön ide. Lent várom a kutya mellett. Mindent kifizetek.

– Ép a nyelve?

– Azt hiszem, semmi baja.

– Akkor előjegyzem. Majd egy alkalmas időpontban nyalja ki a seggemet. De ragaszkodom hozzá, hogy ez a késő esti órákra essen, mert a maga kutyái ilyenkor szoktak megdögölni.

Az állatorvos levágta a telefonkagylót. Bernát Gyula az ujjára tekerte a zsinórt, és lassan lóbálgatta a bakelit szerkezetet. Sejtette, hogy ilyen a világ, de most, hogy bebizonyosodott, rosszul esett neki. A kutya közben ordított. Bernát úgy érezte, hogy a bordái alatt vonyít a kutya. Ledobta a telefonkagylót, és az ablakhoz lépett. A párkányra támaszkodott. Nézte, hogyan ügyeskedik a kutya, hogy végre megdögölhessen. Közben a hó kavargásában is gyönyörködött. Régen, gyermekkorában nagyon szerette a hóviharokat. A hóviharok mindent megváltoztattak. Elakadtak a vonatok, autók, nem volt rendes étel. Csak bor és pálinka. – Ahogy a régi telek hangulatát idézgette, látta, hogy a szemközti házból kilép egy fürdőköpenyes férfi. Meztelen lábszárakkal, papucsban gázolt a kutya felé. A kezét a zsebében tartotta, mintha a zsebkendőjét fogná. Amikor a kutyához ért, egy revolvert húzott elő, és kétszer belelőtt. A kutya elhallgatott, megdöglött. A golyók végeztek vele. A fürdőköpenyes megfordult, és visszament a szemközti házba. A kutya nyilván megkönnyebbült. Bernát mégis elgondolkodott a jeleneten. Egy megoldást látott. Így kell megoldani egy zavaros helyzetet. Nyilván tanítják valahol. Ott lakik a pasi a házban, gyerekeket nevel, aztán ha nagy a zaj, lemegy, s a tárból két golyót beleereszt egy élőlénybe. Utána rend lesz.

Hátradőlt az ágyán. Nyögött. Bármennyire borzadt is a fürdőköpenyes pasas lövéseitől, megkönnyebbült. Nem

ordít a kutya. Végre valamilyen konszolidáció. De elfogadni sem tudta a megoldást. A gyilkosság nem megoldás. Mást akart az élettől. Nem halottakat, hanem fényt, sok fényt. A lövések után beállt csend üressé tette. Elaludt.

Álmában Afrikában járt, mint öt éve. Egy majom futott előtte, és csalogatta, hogy menjen vissza a fára. A majom szőrös volt, de hasonlított Friedl Juditra és Eszterre is. Felment utána a fára. A fán elbizonytalanodott. Nem tudott továbbmászni, nem tudott a fán élni. De a majom tovább csalogatta. Másszanak feljebb, a koronaágakról messzire látni. Továbbmászott, és egyre jobban félt. Érezte, hogy olyan dologba keveredik bele, amihez nem ért, és az ágakról bármikor lezuhanhat. De a majmok biztatták, hogy másszon tovább. Fentről még messzebbre látni. Felment a majmokkal a csúcsra, de semmit sem látott. Ködben állt a táj. Feljebb már nem lehetett mászni. Leereszkedni nem mert, az ágak nagyon messze estek egymástól. A majmok otthagyták. Az éjszakai fagy a csontjáig hatolt, megölte. Jeges gombócként zuhant le hajnalban. Amikor a földhöz vágódott, egyetlen pillanatig érezte, hogy él. Úgy látszott, hogy az élet valódi megnyilvánulása a fájdalom.

Reggel átizzadt paplan alatt ébredt. A szoba csillogott. Amikor felállt, látta, hogy félméteres hó borítja az utat, a puha hódunyhában autók szundítanak. Az agyonlőtt fekete kutyát hó takarta. Fény és hó borította a földet. Üres volt az utca, emberek nem mutatkoztak.

BOLDIZSÁR IVÁN

AZ ELEFÁNTCSONT SZIPKA

Az elefántcsont szipkát másodszor életemben nemrég láttam, amikor sok évvel halála után felnyitottam anyám kulcsos ládikáját. A ládikót zöld szattyánbőr borítja, fából készült, domború a teteje, sarkain ezüst a verete, négy oldalán aranynyomás díszíti. Ezüstkulcsocskája anyám nyakában lógott még halálos ágyán is, egy kék zománcos, tojásdad alakú medalion mellett. A ládikót Firenzében kapta apámtól a nászútjukon. Még az első elárvult este kórházi félhomályában levettem nyakáról a vékony aranyláncot, hazaérve pedig beleillesztettem a kulcsot a zárba, és felkattintottam a ládikót. Azt akartam megnézni, nincsen-e benne nekem címzett utolsó levél. A régi nyakláncok, párjukat vesztett fülbevalók, tűtlen brossok tetején csupán apám egyenruhás fényképét találtam, a legalján pedig első világháborús hadikölcsönkötvényeket. A szipkát akkor nem vettem észre.

Először tizenhárom éves koromban láttam, de kézbe akkor se vehettem. Most olyan sima és meleg volt az érintése, mint a selyemé. A tövénél, ahol szájba vették, megmaradt az elefántcsont vajfehérnek, de a szára megszőkült, a vége pedig megbarnult apám napi három doboz cigarettájának parazsától vagy a füst marásától.

Harmadik gimnazista voltam, még az év elején, amikor egy éjszaka női hangra ébredtem. Magas volt és

izgatott: nem édesanyámé. Nemrégen alhattam el, csak negyed tíz volt. Az ismeretlen hang most nagyot kiáltott, németül: „Sie, müssen es!" Mit kell anyámnak megtennie? Nem hallottam válaszát, lehet, hogy rászólt az idegen asszonyra, mert az most halkabban folytatta. Már éppen fel akartam kelni, amikor megláttam édesanyám árnyékát az üvegajtón. Behunytam a szememet, és nem mozdultam. Az ajtó halkan kinyílt, anyám benézett. Amikor hallottam, hogy a gyerekszoba másik falához megy, húgom ágyához, kinyitottam a fél szememet. Csodálkozva láttam, hogy nem az esti slafrok van rajta, hanem fekete taftblúza, mellén fehér csipkés fodordísz. Mikor öltözött át? S miért? Nem mondta, hogy esti látogatót vár.

Amikor újra becsukódott mögötte az ajtó, vártam még egy percig, s akkor óvatosan kikászálódtam az ágyból. Belebújtam a papucsomba, magamra kaptam a fürdőköpenyt, és minden fél lépés után meg-megállva s fülelve, odaóvakodtam az ajtóhoz. Az ajtó szárnya rovátkás katedrálüvegből állt. Egészen kicsi koromban azzal szórakoztam, hogy hüvelykujjam körmét belehelyeztem az egyik rovátkába és megpróbáltam olyan magasra felcsúsztatni, amíg csak lehetett. Még eközben fedeztem fel, hogy a homályos és vastag üveg egy helyen megvékonyodott és átlátszó. Ha rászorítottam a szememet, beláttam a másik szobába. Még elsős koromban egyszer odakuporodtam az ajtóhoz, és megláttam, amint édesanyám a fején át lehúzza a ruháját. Ettől megrémültem, elszégyelltem magam, és féltem is, hogy meg kell gyónnom. Attól kezdve nem kukucskáltam. Régebben még éppen szemem magasságáig ért a titkos rés, de

most már meg kellett görnyednem, hogy átlássak a másik szobába.

Az ismeretlen női hang ismét magasra csapott. „Unerhört!" – kiáltotta. Még mielőtt apám elhagyott bennünket, német kisasszonyunk volt két évig. Utáltam, mert olykor megvert, s apám, anyám előtt letagadta. Abban az órában engesztelődtem meg iránta, mert megértettem, amit az idegen nő mond. Hallatlan! De mi hallatlan?

Előrehajoltam, és rányomtam a bal szememet a résre. Először anyámat pillantottam meg. Merev derékkal ült az ebédlőasztal egyik székén, hátát sohasem támasztotta meg, de most még egyenesebb volt, vállát is hátraszegte, nyakát kihúzta. Hogy az idegen nőt is megláthassam, kissé ferdén és felülről kellett belenéznem a résbe, így először a lába került a látóterembe. Magas sarkú, kivágott lakkcipő volt rajta és fekete selyemharisnya. Szoknyája felcsúszott a térdéig. Soha nem láttam még ilyen szép, nagy virágos szoknyát. Kissé lejjebb guggoltam, s így megláttam előbb a törzsét, aztán az arcát. Úgy kimeresztettem a szememet, hogy a fülem talán becsukódott tőle, mert nem hallottam semmit. Csak gyönyörű és félelmetes, nagy mellét láttam. Hatalmasan hullámzott fehér blúza alatt. Még arca előtt észrevettem széles karimájú, tollas kalapját. Fekete volt, rajta sárga madárszárny és zöld levelek közt néhány szem cseresznye. A kalap ferdén ült a feje búbján, mögötte jól láttam nagy, szőke kontyát. Szája pirosabb volt a cseresznyénél, állát kissé felemelve tartotta.

Újra megszólalt. Halkabban beszélt, nem értettem minden szavát, csak többször ezt az egyet: „Warschau." A varsói asszony! A varsói asszonytól úgy féltem, mint a lőcsei fehér asszonytól. Ha Irén néném feljött, és a var-

sói asszonyról kezdett beszélni, anyám lehunyta a szemét, magas, fehér homloka a sok hirtelen ránctól összezsugorodott. „Hagyd, kérlek", mondta Irén nénémnek, de az nem hallgatott el. Engem kiküldtek a szobából, és isten bizony nem hallgatóztam, de Irén néném csak kiabálva tudott beszélni. Iparművésznő volt, gobelinjeit vitte lengyelországi kiállításra, és Varsóban, egy színházban meglátta apámat a varsói asszonnyal. Karon fogva sétáltak a szünetben. „Látod, megcsalja őt is", mondta Irén néném anyámnak. Az „ő" Klára volt, a második feleség. Mi, gyerekek tudtuk, hogy nevét nem szabad kiejteni, ha minden második vasárnap hazajöttünk apámék új lakásából, a Bercsényi utcából. Már amikor apám nem volt távol. Sokat utazott, egy üres gerbeaud-s dobozban gyűjtöttem a képes levelezőlapjait. A legszebb Velence volt, a galambokkal. Amikor anyám meglátta, azt mondta: „Ó, az istentelen." Miért, mert nem ment Velencében templomba? – kérdeztem. Még elemibe jártam. Nemrég megláttam anyám holmijai között egy velencei képet. Ők ketten voltak rajta, galambok anyám vállán és kukoricás zacskót kínáló kezében.

„Miért nem válaszol nekem? – kérdezte a varsói asszony. – Nem ért jól németül?"

Anyám nem felelt. Meg voltam bántva, hogy az idegen nő ezt tételezi fel róla. Hát még azt sem tudja, hogy okleveles polgári iskolai némettanárnő?

A varsói asszony most lassan, tagoltan, mintha kisgyereknek vagy félkegyelműnek beszélne, újra kezdte. „Hallgasson ide, újra elmondom, lassabban, hogy megértse, nagyságos asszonyom, vagy inkább, kedves kolléganő." Ehhez kissé elfordította a fejét, rámosolygott anyámra, de az csak ült mozdulatlanul, bal kezét az

ebédlőasztalra támasztotta, csupán kisujja mozdult meg, de rögtön rátette a másik kezét, mintha elrebbenő madarat akart volna lefogni. Miért lenne a kollégája, kérdeztem magamban, talán a varsói asszony is tanárnő? Azért jött ide, mondta, hogy bosszút álljanak, „Rache", „Revanche. Érti?" Erősen figyeltem édesanyám arcát. Dióbarna szemében mintha sötétebb fény villant volna fel. Észrevette az idegen asszony is? Nem tudom, mert egyszerre csak egyikük arcát láthattam a keskeny résen át. Mindenesetre folytatta. A reggeli vonattal érkezett. Egész nap a mi címünket kereste. „Bálintét tudtam, Bercsényi utca öt, negyedik emelet huszonegy." Apám keresztnevének hallatára anyám homloka ugyanúgy megöregedett, mint amikor Irén néném a varsói asszonyt emlegette.

„A maguk címét nehéz volt megtalálni. Bementem a követségünkre. Délutánra kinyomozták a címet, a követ sofőrjével küldtem ide a virágot és a névjegyemet. Vacsoráznom a követéknél kellett, így is felkeltem a desszert előtt. Még ma akartam magával beszélni, ahogyan a névjegyemen megírtam. Köszönöm, hogy megvárt. Érdekes, hogy a címük hasonlít egymásra. Ez is ötös szám, ez is negyedik emelet huszonegy." Ettől minden második vasárnap gyötrődtem. Sértésnek éreztem, hogy az ő címe is ötös, négyes, huszonegyes, mint édesanyámé.

„Érti jól, miért siettem ide még ma este? Holnap korán reggel kell elmennünk a Bercsényi utcába. Amikor Bálint még odahaza van. Talán ágyból rángatjuk ki őket. Nagyon széles ágyuk van, négy sarkán négy faragott fekete oroszlán ül, látja, még ezt is elmondta nekem."

Tudtam ezt én is, a kamasz minden elfojtott, titkokat

sejtő, fülledt gyűlöletével nézegettem vasárnaponként. Tavaly egyszer zsebkéssel kivágtam mind a négy oroszlán egy-egy fogát. Mindig szerettem volna az ágy tövébe pisilni, de nem mertem.

„Együtt megyünk oda! Érti? Ensemble. Mi ketten. Wir zwei. Beide zusammen. Sie und ich. Ich und Sie." Anyám arcán fáradt mosoly libbent át, de ezt az idegen asszony nem is vehette észre. Anyám, hát miért nem szólal meg? Tűri, hogy ez a nő ostobának tartsa? Bárcsak kimehetnék és megmondhatnám. A varsói asszonynak most elfogyott a türelme.

„Sokat gondolkodtam ezen. Odamehetnék egyedül is, de ez csak fele bosszú lenne. Annak a nőnek látnia kell, hogy tőle is elvette valaki Bálintot. Maga csak ott áll, némán, mint most, és diadalmasan kinevetheti. Bálint aztán magyarázkodhat az új asszonynak. Talán most az adja be a válópert." Felsóhajtott, és a mellével együtt egész teste beleremegett. „Talán..."

Aztán hirtelen elfogyott a türelme. Kiabálni kezdett. „Érti, vagy nem érti, mindegy nekem. Mi kollégák vagyunk! Testvérek! Engem is szeretett. Engem is elhagyott. De én azt nem tűröm. Velem ezt nem lehet csinálni. Én egy Czensztochowska vagyok. Nekem nem lehet házasságot ígérni. Gyűrűt venni. Esküdözni. Magával talán megtehette. Magát otthagyhatta. Maga tűrte, ezt meg én nem értem, miért."

„Nyugodjék meg, kérem", mondta anyám. A mi szobánk felé mutatott. „A gyerekek." A varsói asszony mélyeket lélegzett. Nem tudtam levenni a szememet a kebléről. Arra gondoltam, hogy ha így hívják, akkor abból a városból való, amelynek fekete Madonnáját egy szentképről ismerem. Az asszony megint kiabált. „Nem

baj, ha a gyerekek is megtudják, milyen apjuk van!" Anyám összeszorította a fogát, és nem felelt. Soha rossz szót nem hallottunk tőle apámról. Ha külföldön volt, minden héten kétszer írnunk kellett neki. Nem képeslapot, levelet, négyoldalasat. Így kellett kezdeni: Édes, jó Apám!

A varsói asszony mégis megszeppenhetett anyám tekintetétől, mert halkabban folytatta. „Értse meg, barátnők vagyunk, mert közös az ellenségünk. Felmegyünk hozzá holnap reggel. Mondom, hogy magának nem kell semmit csinálni. Csak feljön, én megyek be elöl, engem az a nő nem is ismer. Maga csak odaáll mögém, néz, hallgat, és boldog lesz. De miért magázódunk? Szövetségesek vagyunk. Gyere velem, és hallgasd végig, amikor a szemébe vágom, hogy őt is megcsalták. Velem csalták meg. Megcsókolt. Letépte a blúzomat."

„Elég", mondta anyám. Nyugtalanul a szobánk felé pillantott.

„Nem bírod hallgatni? Te se? Még most is féltékeny vagy? Megfogta a mellemet..."

„De kérem. Ez nem rám tartozik."

„De! Azt suttogta a fülembe, hogy ilyen szép kebleket még nem látott. Ezt is elmondjuk ott, a negyedik emelet huszonegy alatt. Azt mondta, hazamegy, beadja a válópert, és hozzám költözik. Nem jött. Nyolc hónapja várom. Most elég. Elég. Elég!" Már ordított. Húgom felsírt.

„Miért nem felelsz? Nem akarsz velem jönni? Sírni fog az a nő, aki tönkretette az életedet. Nem akarsz a képébe nevetni?"

Anyám nem válaszolt.

„Igaza volt Bálintnak. Kőből vagy."

A varsói asszony a szemét törölgette. Azután vissza-

tette a táskájába a zsebkendőjét, és cigarettát keresett. Kivett egy vajfehér szipkát, beledugta a cigarettát, azután megint kivette belőle. „Ide nézzen, madame. Ismeri ezt a szipkát?"

Anyám nem mozdult.

A varsói asszony letette az ebédlőasztalra. „Nézze meg közelebbről. Bálint szipkája. Majd megmutatom annak a nőnek. Megmondom neki, hogy az ágyamon felejtette. A párnám alatt." A szipkát közelebb tolta édesanyámhoz.

Azután gyufát keresett.

„Kérem, ne gyújtson rá. Ebben a házban senki sem dohányzik."

Az asszony idegesen felnevetett. „Most nem, ugye? Azóta nem, mióta magát is elhagyták. Bálint hatvanat szív egy nap. Látod, ezt is tudom." Visszatette a gyufát és a cigarettát a táskájába. Lehajtotta a fejét, és nagyon halkan kezdte:

„Kérem, könyörgök, jöjjön velem. Ez a kötelessége!"

„Kérem, szeretnék egyedül maradni."

A varsói asszony fölkelt, tétovázva, mintha nem hinne a fülének. „Kidob? Megyek. Megértem a férjét. A volt férjedet. Nincs szíved."

Hátat fordított, és köszönés nélkül kiviharzott a szobából. Az előszobaajtót úgy bevágta, hogy az én ajtóm üvege is beleremegett.

Anyám moccanás nélkül állt az asztal mellett. Amikor észrevette az elefántcsont szipkát, előrehajolt, két ujjal fogta meg, mint a penészbogarat, kicsit fölemelte, és visszaejtette az asztalra. Azután megint kiegyenesedett.

Fázni kezdtem, elálmosodtam. Amikor visszasomfordáltam az ágyba, még ott állt, mereven, keskeny szájjal.

ESTERHÁZY PÉTER

Megrántotta lova kantárszárát, fékezett. Esterházy Péter a rádióba igyekezett, fölvételre. „Valami fecsegés." A Madách téren óriási dugóba került. Úgy látszott, a Dohány utca felé gyorsabb a forgalom, és talán érdemesebb a hosszabb utat választania, de addig hánytavetette a dolgot magában, míg elpáccolta a kereszteződést: túlment rajta: így már nem volt választása. Ráadásul mind az index, mind az ablaktörlő elromlott, így a lanyha – de erősödő – esőben újból és újból előrehajolt, hogy letörölje lovának homlokát, felszárítsa a szem környékét és a szemellenzőt. A múzeum előtt talált parkolóhelyet, de már hiába futott végig a Bródy Sándor utcán – miközben a hűvös és igazán kellemetlen szél átfújt kedves, ám vékony, kék dzsekijén –, elkésett.

Miután a kapunál szigorúan és lelkiismeretesen, de a mester ízlése szerint kissé ridegen ellenőrizték, a pagodába sietett, ahol már várta őt a műsor összeállítója, valamint Attila és Szabolcs urak, megannyi költő. Szót ejtettek erről-arról, majd beviharzott a műsor rendezője, zizegő barna orkánkabátban. Esterházy kérte a műsor összeállítóját, érje el a műsor rendezőjénél, legyen ő, Esterházy, az első, mert neki négykor futballmeccse van az óbudai szigeten, ami legalább háromnegyed óra út, és már háromnegyed három van. „Maga a prózás?",

mondta a stúdióban a műsor rendezője. „Igen", válaszolta Esterházy. „És futballozni akar." „Igen." „Ilyen időben." „Ilyen időben." A rendező most fölemelte a fejét. „Micsoda táskák", gondolta a toll mestere, s elismerőleg bólintott az öregedő férfi meggyötört arcát látva. Az folytatta a sistergő dialógust. „Gratulálok." „Ezt én is mondhattam volna", gondolta ő, de csak ennyit mondott kedvesen: „Köszönöm."

A stúdió nem volt üres, egy hárfa mellett nő, a hárfásnő ült. E sorok írójának a mester egyszer azt mondta egy későbbi terminusban: „Tudja, barátom, és erről már esett szó, nagyon megnyugtató az, ha a hárfák mellett a hárfásnők ülnek. Nagyon." „Úristen, hárfát hozatott ilyen szövegekhez", szisszentette a műsor összeállítója. „Mér'?" mosolygott Attila úr, mint egy diák, „eolhárfa, amelyet a huzat mozgat." „Itt be kell csukni az ajtókat." „Kár."

„Mondja, Esterházy úr", dörgött mindenhonnét az üvegfal mögött ülő rendező hangja, „mondja, kiválóan fog felolvasni?" A mestert meglepte a hang ereje és áradása, kissé ijedten toporgott. „Hogyan?" „Kiválóan fog-e olvasni?" „Nem tudom." „Megismétlem. Látom, nem érti. Azt kérdeztem, kiválóan fog-e olvasni?" „Nem válaszolok a kérdésre", mondta a mester, és szemernyit mosolygott. Azt hihette: valami rádióstréfáról van szó. „Válaszoljon, kérem!", hallatszott összevissza mindenhonnét a hang. Esterházy megvonta a vállát. „Igen. Kiválóan olvasok majd." „Köszönöm. Ezt akartam hallani. És akkor rajta, hegyibe. Az összeállító úr az egyik oldalra. Ön a másikra. Szembe, babám, ha szeretsz. Kezdje, összeállító úr!" A mester kedveszegetten

álldogált. „Tudja, barátom, észre se vettem, és valahogy – eközben – a kedvem szegődött."

„Esterházy Pétertől is a tájra..." „Állj. Összeállító úr azt mondta: tül. Pétertül. Nem hiszi? Játsszuk vissza?" „Nem, nem, dehogy." „Kész? Tessék!" „Esterházy Pétertől is a..." „Állj. Megint. Ártikuláljon nyugodtan. Őő. Ne űzze az őzet, ha-ha-ha. Kész? Tessék!"

„Esterházy Pétertől is a tájra kérdezek. Fontos-e neked a táj?" A mester levegőt vett. „Állj. Ne vegyen levegőt. Behallatszik. Önnek nyilván rossz a légzőtechnikája." „Nyilván." „Hogyan?! Mit mond?" „Nyilván rossz a légzőtechnikám." „No, igen. Kész? Tessék!" „Ha az ember valahol él – és erre azért van esély –, akkor nem mondhatja: Valahol szép. Olyan lenne ez, mintha azt mondaná: A feleségem szép. Ami azt jelenti, hogy megnézetett a nő elölről, megnézetett..." „Állj. Lehetséges, hogy önnek egy másik példánya van? Hogy egy másik verzió áll a rendelkezésére?"

„Mér'?" A mester a hárfásnőre nézett. Az gyorsan elkapta a fejét. „Látom, szereti az egyszerű fordulatokat. Nálam ez áll, a rendezői példányon! Megnézetett a nő elölről, hátulról." „És?" „Kérem. Én ide dolgozni jöttem, és nem szórakozni. Ön beadott egy szöveget, melyet elfogadtak és jóváhagytak, nemde?" A mester megint a hárfásnőre nézett. Hogy beadta volna? És hogy elfogadták volna? „Igen", mondta a műsor összeállítója feltűnően gyorsan. „Ugye. Akkor hát lenne szíves, Esterházy úr, bejelenteni, hol kívánja, most így, utólag, önhatalmúlag megváltoztatni a beadott és az eredeti formájában elfogadott szöveget?"

A mester a mutatóujjával megnyomta az orrtövét,

mintha a szemüvegét igazította volna meg, noha a szemüvegét nem hordta, pedig enyhén rövidlátó volt. „Csak célnézéshez", szokta mondani. „Lennék szíves." Hirtelen csönd lett. A műsor összeállítójának kezében megrezzent a papír. Ekkor a hárfásnő egy figyelmetlen vagy túlságosan is izgatott mozdulatától megrebbent a hárfa. Mindenki dühösen fordult arrafelé, a mester szomorúan, de hálásan bólintott – szikár lett, ajka keskeny, picinykét vértelen –, és fakó hangon mondani kezdte. „Az utolsó bekezdésben helyzet helyett igazságot mondanék, ennek megfelelően a helyett az-t, valamint az utolsó előtti sorban egy trágyás satöbbi elé: emlékszem a kitelepítés éveiből egy trágyás satöbbi." „Állj! Ehhez nem járulok hozzá!"

„Mihez?" „Hogy egy ilyen politikai felhangot, amely tökéletesen idegen az anyagtól, én ezt nem vállalom." „Én vállalom", mondta csöndes meghatódottsággal ő. „Maga nem vállal semmit! Nincs abban a helyzetben! Itt ezért én felelek. És én ezt a politikai..." „Ez nem politikai", mondta most kissé hangosabban Esterházy, „hanem életrajzi. De ha politikai, akkor azt remélhetőleg ön is...ö... vállalja." A műsor rendezője magabiztosan elmosolyodott. „Tudja, barátom, okosat kérdezett." „Ön számára annyira fontos ez?" A mester visszakérdezett, mert nem tudta, hogy a mondatról vagy a kitelepítésről beszél-e a rendező. „Hogy ez a mondat benne legyen? Nem különösebben. Pont annyira, mint a többi." Majd még szellemesen hozzátette ő: „Mint a többi ilyen hosszúságú mondata." (Tudniillik a terjedelem után van a fizetés!)

A rendező türelmetlenül intett. „Én nem vitatkozom önnel. Én nem akarom, hogy az a mondat bent legyen."

„Én meg akarom. Úgyhogy, nagyfőnök, ez eddig iksz!" „Tessék?!" „Egy-egy", és két hüvelykujját fölmutatta. Bizony elszabadult a pokol, óriási üvöltözés támadt, a helyiség legváratlanabb pontjaiból zúdult elő egy-egy kötőszó, mellékmondat vagy más „grammatikai egység" (a mester szava). Időközben árulás történt; a hárfás (hárfázott és majdanlag hárfázó) kisasszony lábujjhegyen kiosont. „Nagy érvágás volt." A mester ott állt középen, és tippelt; de csak a legritkább esetben találta el a hangforrást. „Onnan!" Nem.

Aztán – miképpen a nagy esők után is fölvirrad az Isten nyugalma – csönd lett. A műsor rendezője karját keresztbe fonva nézett. A mester jóságosan azt mondta: „Rendben. Hagyjuk ki." „Micsoda?!", ordította el magát amaz, majd miután ki-ki megértette, ami, úgy tűnt, reá tartozik, folytatódott a felvétel.

Mindenki nagyon udvarias volt. Amikor a mester a szövegében oda ért, hogy „a turista átkozott kötelessége a lelkesedés, de az ember itt él, és nem turista", akkor a műsor rendezője körültekintően s finoman közbeszólt: „Állj. Álljon meg, kérem. Ezt a szép szöveget, hogy úgy mondjam, elrontja. Az ember itt él, és nem: itél. Levegősebben, nyugodtabban. Kissé daliásabban, ha ért engem. Jó? Hát csak nyugodtan. Kész? Tessék."

„Köszönöm. A viszontlátásra!", mondták egymásnak dolguk befejezvén, majd ő leszegett fejjel – szorosan mögötte a műsor összeállítója – és kemény léptekkel az ajtóhoz ment, amelyet másodszori próbálkozásra határozottan kinyitván, kiment. (Befelé nyílt, és Esterházy kifelé próbálkozott! Mely pech! Lehet magunk elé képzelni a mester orcáját! No de még így is!... Volt ez vonulás a javából.) A folyosóra érve, szeme nehezen

szokta meg a félhomályt, jószerével csak foltokat látott, egyedül Attila úr magasan imbolygó alakja volt egyértelmű. Ez kissé jobb kedvre hangolta.

Az idő természetesen mindeközben nem állt meg, múlt; már három óra is elmúlt. „Gyerünk lovacskám", súgta a ló fülébe a mester, és a Puskin (!) utcán át a Rákóczi útra kanyarodott.

„Barátom – akasztotta ő meg elbeszélésének széles, pazar lendületét, melyet eddig követni igyekeztünk –, barátom, ezt most jegyezze pontosan: Savanyú falat kenyér, ha az embert arra fogadják fel, hogy a világ diszharmóniáját harmóniává alakítsa át."

Végigvágtatott a Madách téren, trehányul váltogatva a sávokat (ne feledjük: az index!), a bazilika előtt lassított, mert itt vár rá a jobbhátvéd, aki aznap vizsgázott a KRESZ-ből, mert kellett a motorhoz a jogosítvány, mert motoros kézbesítő akart lenni, mert a szakmája kárpitos, de mert ott rosszul fizették, reggelente újságkihordást vállalt, és most átállt egészen erre. „Tudod, Petikém, így kétszer annyi a dudva." A jobbhátvéd most került a legjobb hátvédkorba: ravasz lett, és kemény maradt; bár elhízott egy kicsit. Neve annak idején nemcsak az ifjúsági válogatott szakvezetői előtt csengett jól, hanem a galambászok között is. Az egyik versenyen ő lett az első és a bátyja a második. „Tudod, mi az a standard tojó kategória?", kérdezte tőle a mester az egyik edzés előtt. A félpályánál emelgettek mindketten egy-egy labdával: Esterházy hivatalból, a jobbhátvéd véletlenül volt technikás. „Persze hogy tudom." „Jól van. Én is tudom", bólintott a mester, azzal egy fölösleges vágtába kezdett (zavartan).

Nos, hiába lassított a bazilikánál Esterházy, és kár

tagadni: mögötte néhányan türelmetlenül dudáltak, nem látta a jobbhátvédet. A sportbolt ajtajában többen is álltak, és nem mindegyikről állapíthatta meg a mester, hogy az nem a jobbhátvéd, de oly feltűnően lassan lépdelt lovával az esőtől fényes járda mellett, hogy egy várakozónak okvetlenül észre kellett volna őt vennie. „Nyilván elment taxival." (Már a pályán voltak, s melegítettek a zuhogó esőben, amikor a jobbhátvéd megérkezett. „Kösz, Petikém", vigyorgott, és bement a meleg öltözőbe a tartalékok közé.)

A Flórián téren rendőr állt. „A túróba – mondotta a mester –, most addig körözzek itt, míg le nem süti a szemét?!" Ugyanis a Flórián téren körforgalom van, és ne feledjük: az index! Benyargalt ő egy 55-ös mögé, úgy gondolta, hogy talán annak „árnyékában"... De amint leértek a hídról, az autóbusz mintegy elszökött – Esterházy a zebrával bíbelődött –, és ahogy a mester ott sunyizott az elágazásnál – még a körben, de már hátsó szándékkal feltöltve –, a tekintete találkozott a rendőrével. Fiatal fiú volt, szinte kéklő fekete hajjal, mely kilebbent néha a tányérsapka alól. „Nohát, szép a haja. Vagy egy holló a sapka alatt?", mormogott ő. A rendőr kitartóan nézett, eközben a ló a kritikus ponthoz érkezett: kicsit fölkapta a fejét, várta a zabla rántását. „Hogy egy holló? Az azért túlzás. És mi akkor az a viszonylag hosszú pajesz, azonos anyagból? Túl hosszú, nem sokkal, de túl hosszú." A rendőr apróságos mozdulatot tett, ami lehetett a lekaszálás induló momentuma, de lehetett a beletörődő elfordulásé is; így vagy úgy: vészterhes volt.

Erre a mozdulatra Esterházy automatikusan feltolta az indexkart, és kivágott jobbra, a Miklós tér felé. No de

csodák csodája: az index működött. A mester mosolyogva visszafordult, a rendőr utána nézett, „arca, a hős" nem árult el semmit. Amikor a mester egy 42-es busz előzésébe fogott, kiderült, hogy az index ismét nem működik. „Hát persze."

A szigetre vezető útnak egyszerre csak vége szakadt. „Barátom, én ilyet még nem láttam! Hogy így se szó, se beszéd!" Itt leállította a lovat. Átkecmergett szemétdombokon, és nem volt képes kikerülni néhány agyagos foltot, mivel csak a tócsákra ügyelt és a talajra nem. „Azt hiszem, ez természetes." A pálya túlsó végén levő öltözők a zuhogó esőben alig látszódtak. A mester egyre kevésbé figyelt a lába alá, sietett. A fiúk már öltöztek.

Megállt ő, hunyorgott; a szemüvegét a nyeregkápára erősített iszákban hagyta, szándékkal. Edzőjét vélte a távolban fölfedezni, s közelebb érve a föltételezés megerősítést nyert: Armand úr volt az, aki – onnét úgy tetszett – kihajol a falból, és integet neki, jól láthatóan vigyázva, hogy ne érje el az eresz vonalát, ahol kezdődött az eső birodalma. Mégis, mikor odaért, Armand úr kilépett fedezékéből, keményen kezet nyújtott, majd így szólt: „Késtél. Öltözz." Armand úr szigorú, de igazságos edző hírében állt (bár igen-nagyon nem szerette, ha nevének nazális hangzója slendriánul ejtetett, a vétkes remélhetett egy futni való 400-at). Magas, szikár alakja összenőtt a pályával.

A kis öltözőcskében egymás hegyén-hátán voltak ők. A mestert nagyon lefoglalta a délutáni purparlé. Nyilván csakis így fordulhatott elő, hogy a 8-as mez helyett, amelyet már idestova 6-7 éve ő visel, a 2-est (!) öltötte magára. (Az intéző úrnak ki kellett javítani a jegyzőkönyvet, mert hisz a mester neve mellé gondolkodás

nélkül 8-ast írt.) Óvatoskodva, fázva, összekucorogva indultak a pályára. „Na, dolgozzunk", sóhajtott még mindig „másfelé" figyelve Esterházy, és rövid, de ügyes nekifutás után két lábbal „beletapsolt" egy tócsalagba. Aztán – a zuhogó esőben! a tócsákban! a sárban! – odasétált a pálya mellett elhelyezkedő nagy tölgyfához, és pisilt. Csóválta a fejét. „Mit akarhatott tőlem ez a pofa? Hát rés vagyok, vagy bástya én a szocialista kultúrán?... Ugyan", és kicsit megrázta a nadrágját.

A bíró alig mert kijönni a kuckójából, de aztán kijött. Rögtön a kezdés után a mester visszagurított, majd beindult. A fiatal fedezet habozás nélkül a mester elé nyeste a labdát, kiemelte, amely előbb megpattanva a füvön felgyorsult, majd egy víztócsában teljességgel lelassult. Hatalmas és erőszakos versenyfutás kezdődött a középhátvéd és a mester között; előbbi közelebb, utóbbi lendületben. Már úgy látszott Esterházy éri el a labdát – és akkor meg sem áll a kapuig! –, amikor a hátvéd messziről bedobta magát. (Önfeláldozóan.)

A mester a tócsa közepén ült, és meg-megingatta a fejét. Szeme, szája tele sárral, mocsokkal, és egyre inkább érezte, ahogy a sáros nadrág a bőrét horzsolja. (A sár – a vizes föld – mintegy felszívódott a nadrágba, és így most már belülről támadott.) „Látja, barátom, nemhiába mondtam: Éltem, szerettem és sokat szenvedtem. Így volt." Ekkor pajkos fény gyúlt éles tekintetében. „De a taccsot, azt mi dobtuk, pedig..."

GALAMBOS LAJOS

KISLYUK

Volt egy Kislyuk a ház végében, ma már sajnos nincsen meg, ahová gyermekkoromban bejött az emberi világ. A Kislyuk története csekély: elhalálozván Márkus nagymama, édesanyám a kisházból kitelepítette a búbos kemencét. Tán mintha cigányputri lenne, az új kemence elé olyan kis búvókát eszkábáltatott Fecku Pali bácsival, amelyben főzni, üldögélni, beszélgetni lehet, akár guggolva, akár a puszta földre heveredve is. Az isten sem teremthetett volna ennél melegebb helyet a szomjazó gyermeki léleknek.

Igen sokan jártak hozzánk estézni, főleg férfiak, visszagondolva, talán azért, mert anyám szép asszony volt. Igazi tirpák szépség, aki erkölcseiben mindmáig oly tiszta, mint a márciusi hó. Vagy mint a harmatcsepp. Apai részről nemesek voltunk, Galambos nagyapa így viselhette élete végéig a faluban a törvénybíró tisztet. Amikor apám elvette anyámat feleségül, a Galambos família kitagadta a tirpák lányt, holott volt egy háza és négyszáz öles telke. Kitagadta a család apámat is, aki ettől kezdve kubikos lett. A megbékélés később megtörtént persze, hiszen a törvénybíró a halálos ágyán a tirpák Kaselák Jolánra bízta a nemzetség őrzését, mivel fiúunokát szült neki.

Így lettem: nem házban születtem, nem ágyban, nem

szülőotthonban, ugyan; kinn a Simon-dűlőben, répaásás közben, délután négy óra tájt, október 14-én. Anyám elvitt az ibrányi kúthoz, lemosott, a kötényébe tett, és hazavitt. Útközben kérdezték tőle: mit viszel? Hát mit? Egy fiúcskát. S még aznap este tésztát gyúrt; krumplis tésztát főzött vacsorára a családnak.

Márkus nagymama, anyám édesanyja igen nagy főzőasszony volt, egyszer a Jármy kastélyban összegyűlt képviselőknek, az úr kérésére százféle levesételt készített. Nem hitte senki, hogy ennyi levesfajta egyáltalán létezhet a világban, tán nagymama sem, mégis meglett a századik: gyenge borjúszarból. Akkor ellett épp egy tehén az uradalom istállójában; a csepp borjú evilági küzdésének első jelét fölfogták, és jó rántott lébe beleszaggatták. Ettől talán csak a malac tökéből készült pörkölt jobb, mondta olykor nagymama.

Egyébként már gyermekkorától halálra szánt ember volt. Ott feküdtem az ölében, amikor meghalt. Hisz együtt aludtunk, egy ágyban. Nem szeretett, és mégis szeretett, hisz nem tudott nélkülem elaludni. Olyan vagy, mint Kaselák Pista, a nagyapád, akiről ki tudja, hol kódorog a világban? – mondogatta.

Kaselák István, mielőtt még anyám megszületett volna, kivándorolt Amerikába. Előzőleg Jármyéknál parádés kocsis volt: nagy indulatú, nagyvérű ember. Márkus Erzsi pedig templomozó, gyónó-áldozó lény, aki csak akkor volt hajlandó odaadni magát az urának, ha abból az odaadásból gyermek születik. Amint pedig anyám megfogamzott, már nem is volt hajlandó tovább a házaséletre. Hát csuda, hogy Kaselák István a jó, parádés kocsisi hivatalából a tengerentúlra menekült?

*

Küldött pénzt, hisz abból lett a szülői ház.
Őszintén szólva Márkus nagymamát a halálérzés lengte körül szüntelen, mivel az édesapja, Márkus János számadó kondás megjövendölte a világháborút, a világ rendjének akkori pusztulását. Jármy is látta és hallotta mint felsőházi tag. Leült cselédjei körében, és maga is bűvöletébe esett a látomásnak. Az égen telihold volt. Majd nyugatról egy hatalmas cethal keletkezett, lassan úszott a hold felé, aztán benyelte azt! Mindjárt utána két fényes kard jelent meg az égen, s közöttük egy fekete koporsó. Háború lesz, mondta a számadó, és lett is. Még halála előtt Márkus nagymama egyszer alkonyatban kitéblábolt a kisházból, s míg megigazítottam az ágyát, dolgát végezte. A langyos alkonyban a küszöbnél találkoztunk. Kik mennek az úton? – kérdezte hirtelen. Nem megy senki, nagyanyó. Három fehér ruhás embert látsz-e? Nem látok. És ott, a szekérszín előtt, a szekérrúdon ülve egy ősz öreg embert, mintha Szent Péter volna? Nem látom, nagyanyó. Akkor nem látsz te semmit, mondta, de azért alvásra, mint eddig, odafogadott az ágyába; vékony seggemet aszott hasára szorította, és reggelre meghalt. Szép, szűzmáriás lobogók alatt temettük.

Másnap este későn, dideregve nyitott be a szomszédból Márkus András bátyám, nagyanyó testvére. Gyertek csak, mit láthattok a Mandel-kereszt előtt! Mandel Ármint tisztességes zsidó embernek tartották a népek, birtokukat a híres Kárpáthyaktól vásárolták, s odatemetkeztek a Kárpáthyak kriptája mellé, ahol egy nagy kereszt állt iszonytatóan félelmetes, nagy, veres, felfeszített Krisztussal. Még nappal is félve mentünk el előtte.

Na, mit láttok?

Senki sem szólt a nagy estében, a hold bujkált a fellegek között, a fák borzongatóan bólogattak.

Na, mit láttok?

Minthogy a felnőttek közül senki nem nyitotta ki a száját, pulya létemre azt merészeltem rebegni: két fehér ló abrakol ott egy hintóba fogva. Úgy van, mondta András bátyám, ez a két ló vitte a Mennybe nagyanyádat, és most visszatértek megpihenni. Gyere, vigyél nekik zabot. Ha valóban látod őket, neked kell vinni az ennivalót.

El is vittem az abrakot a lovaknak, s úgy mondja anyám, a halálos betegségből csak két hét múlva tértem magamhoz. Akkorra már megérett a kertben a meggy, kiültem a napsütésben a tornác elé, s majd egy kiló meggyet ettem meg puszta kenyérrel egy szuszra. Ember lesz – vélte András bátyám, akinek a lányába, Luluba már akkor szerelmes voltam –, lát is, él is.

Luluval gyermek módon az első áldozásig játszadoztunk. Több ízben megvizsgáltuk egymáson, kinek mije van, s ez nem tűnt rossz játéknak. Hanem aztán kioktattak bennünket a bűnre – a bűnre! amelyet, ha nem vernek belénk, tán soha nem tudtuk volna meg, hogy bűn, mert egyáltalán, bűn-e a gyermek játéka? –, kioktattak bennünket, mondom, a bűnre, és ezt a gyóntatószékben, első szent gyónásunkkor be kellett vallani a katekizmusban foglaltak szerint: szemérmetlen dolgokra gondoltam, és azt cselekedtem is.

Fogalmunk sem volt arról: mi az a szemérmetlen dolog. Egyáltalán. Tiszta, természeti lények voltunk. De a begyakorolt bűnlistát illő volt felsorolni. A lányok oldalán Lulu következett előttem, jól hallhattamindenki, miket mond a papnak: torkoskodtam, a szüleimnek

nem fogadtam szót ötször, a malacokra káromkodtam, mert nem akartak bemenni a karámba, szemérmetlen dolgokra... stb. A pap azt mondta, Lulu, ne olyan hangosan, az ég áldjon meg, imádkozz három miatyánkot és három üdvözlégyet a Szűzanya oltára előtt, aztán mondd meg apádnak, ha hazamégy, hogy reggel jöjjön kiherélni a malacaimat.

András bátyám valóban híres, nagy kondás volt, nevét a zempléni erdőktől a dobrudzsai Andrásfalváig ismerték, hisz úgymond járató, makkoltató kondás volt, olykor az első háború előtt csak félévenként tért meg a házához. Ismerte a sertést, annak örömét-baját, hogyne értett volna hát a heréléshez, miskároláshoz? Írni-olvasni nem tudott, mégis Oroszországban, ahol a háború alatt fogságba esett, egy állatorvos első számú segédje lett. Valahol Tatárföldön történt, hogy beleszeretett egy „macskaképű" tatár lányba, aki annyira ragaszkodott hozzá, hogy amikor András bátyó a forradalmárokkal 1919-ben hazatért – fogalma sem volt a bolsevikok forradalmáról, mégis, egész életében havonta egyszer itthon jelentkeznie kellett a kemecsei csendőrségen –, megeresztette az ereit. Habár a negyedik házasságában élt már András bátyó, a Kislyukban regélt események szerint nem múlt ki lelkéből soha ama „macskaképű" tatár lány.

Járt a Kislyukba rendszeresen Majoros Illés bácsi és Balogh Pali, aki nyáridőben is a tűzhelyhez nyomogatta a térdét. Mindketten megjárták Amerikát, s mindketten a szerelem áldozatai voltak. Ó, micsoda történeteket meséltek, számukat szerbe szedni is nehéz volna. Majoros Illés felesége amolyan főzőasszony volt odakint, több munkásembernek adott szállást és kosztot, vala-

mint kiszolgálta őket mindenekben. Pali bácsi az ötödik emeletről ugrott le egyszer odakint, akkor megszakadt a tüdeje, és gyógyíthatatlan heptikás lett. Fázott azóta mindene. Hiába volt a földje, a sok törvényes és törvénytelen gyereke, a nagy orrával nem érezte jól magát máshol, csak a Kislyukban. Egyébként valóban, Pali bácsinak akkora orra volt, hogy amikor meghalt, méreten kívüli koporsófedelet kellett csináltatni a számára.

Na de még oda járt esténként Lőrincz Béla, aki a leghosszabb lopótöknél alig nőtt magasabbra. Vékony, szikár kis ember volt, csúnya, mint a vétek, és szerencsétlenebb tán a világ minden szerencsétlenségénél. Ő nem beszélt, örült, ha ülhetett s lehetett a társaságban. A spór mellé húzódott szintúgy, mint Pali bácsi, de ő előre, hogy a nagy beszélgetések közben legyen valami haszna, rakhassa a tüzet. Ifjabb korában az Odeschalchi hercegéknél volt kisegítő inas, olykor ő szolgálta fel az étket. A kis herceg, akinek saját repülőgépe volt – előszeretettel csapott le az aratókra, egyszer apám kalapját el is vitte –, ebédre egészen gyenge pulykát rendelt krumplipürével. Az étket Lőrincz Bélának kellett felszolgálnia. Amint ő bevitte a tálat, s levette róla a hercegi emblémás terítőcskét, meglátván a krumplipürét, elhányta magát. Bele a hercegi ételbe. Azonnali hatállyal kirúgták, s elvett itt a mi falunkban egy rokonságunkbeli félvak öreglányt. Így tartozott a körünkbe szerényen és szegényen. Olykor, a szó szoros értelmében kilógott a töke a nadrágból.

Volt a Kislyukban egy szék. Szék? Inkább annak csak a kerete – hiszen az ülőkéje melyik moslékosdézsát szolgálta már? Lőrincz Béla esettségéből, szerénységéből adódóan, ki tudja, előszeretettel választotta ezt a nem-

széket. És ahogy ott az emberek beszélgetnek, a nagy tarka macska odasündörgött a nem-szék alá, ahonnan kilógott Béla bátyánk két árva gombolyagja. A macska elkezdte pofozni, mintha valóban két cérna-bögy lenne az. Lőrincz előbb azt hitte: legyek szálldossák, mert a nagy beszélgetésben egyre csak legyintgetett; hess már, te, hess. A macska megunta a hessegetést, belemarkolt a gombolyagba istenesen, olyannyira, hogy Béla bátyánk szaladván az utcai kapuig hurcolta ülepe közt a macskát, míg végre, szinte sírva, le tudta rázni magáról. A Kislyukban persze volt nagy nevetés, de azért Lőrincz eljött másnap este, csupán nem ült többé a nem-székre, lekushadt a földre, mint más.

Járt a Kislyukba például Veronyák András is, a kerékgyártó. Nagyon nehéz ember volt, tán a született gyilkostól nem féltek úgy a gyerekek, mint tőle. Mord, nagy, mogorva fekete ember volt. Ráadásul hírlett róla, hogy kani-boszorkányokkal cimborál. Másként ugyanis nem lehetett magyarázni élete különleges eseményeit. Én például csak egyszer kérdeztem meg tőle: hogy van, András bácsi? Mire ő: mi közöd hozzá!

Már akkor feloldódott a családi átok, nagyapa halála után örököltünk egy vasekét, egy szekeret, egy boronát és egy tehenet. A szekérhez hozzátartozott a járom is, na de hát ahhoz kellett egy másik tehénke is, hogy a kubikmunkán túl valamiféle önállóságra lépjünk. Anyámék száznyolcvan pengős kölcsönt vettek fel a banktól a házra, s vettek egy üszőcskét hatvan pengőért a nyíregyházi vásáron. Már akkor megegyeztek, hogy a Majoros Illés bácsi földjét fogják bérelni felesben, aki boldogan fogadta az ajánlatot, hiszen úgyis ott töltötte majd minden estéjét a Kislyukban eddig is. Ámde ki-

derült, hogy a szekér, enyhén szólva, használhatatlan. A ferhéctől a lőcsig, a kerékagytól a küllőig mindent ki kell cserélni.

Megcsinálom, asszony, mondotta egy este Veronyák, csak húzassad le hozzám az uraddal azt a szekeret.

Anyám nem merte megkérdezni, mibe kerül majd ez, gondolta, a maradék százhúsz pengőből majd csak kikerül. Egyáltalán, Veronyák Andrástól senki nem mert kérdezni semmit, én is tudhattam volna már ezt, amikor megkérdeztem tőle: hogy van? Hírlett, hogy nagy, nyári melegben egyszer, nagy szomjúságában leivott a Lónyai csatornából két centi vizet – a csatorna teljes hosszában, egész a Tiszáig. Sokan tudni vélték, miszerint karácsony előtt leszúrván a hízott kocáját, a koca elment tőle, míg Veronyák egy pofa pálinkát ivott; de aztán ő rövid időn belül visszatérítette a disznót, de akkor már hat malacával együtt! Állították továbbá, hogy Veronyák gyalog gyorsabban járja meg a várost, mint a vonat. Megeszek fél kiló hagymát, fél kiló szalonnát, fél kiló kenyeret, megiszok rá egy liter bort, s hamarabb bent vagyok a nyíregyházi állomáson, mint ez a madzagvasút, vélte, s valami módon bizonyította is. Hát hogyne tartottak volna kani-boszorkány tudományától az emberek.

A szekér lekerült hozzá, anyám megkérdezte apámat: mennyibe fog kerülni a javítás? Száz pengő. Egy hét múlva kész lett a szekér. Veronyák üzent: lehet vinni. Édesanyám a száz pengőt apám ujjasába csúsztatta (csak nehogy felváltsd útközben Pazár Imre borozójában!), s a szekér még aznap haza is jött. Este pedig beállított a Kislyukba Veronyák. A rendes társaság ott volt, mint eddig, áradó mesékkel volt tele a világ; tulajdonképpen

öntudatlan emberek élték itt az estéiket; de mi boldogságban! Milyen összetartozással. Holott nem volt ételital, csak a pislákoló tűz meg a hamva, meg a pipa s egy pohár víz a jó kútból.

Már mindenki elment, négy testvérem és apám is elaludt ott, ahol épp az álom érte őket, csak én maradtam anyámmal, virrasztván a kani-boszorkány Veronyákot. Már a hajnal feljött. Veronyák még mindig csak mesélt. Hol is tartottam, asszony? Ó, András az isten áldja meg, mindjárt menni kell a határba, pirkad az ég, nem adta meg tán az uram a pénzt?

– Asszony! Én nem vagyok kupcihér. Ötven pengőbe saccolom a munkámat. Itt a másik ötven. Vegyetek ennek a kölyöknek ruhát, hogy ősszel iskolába tudjon menni. Nadrágot, ujjast és csizmácskát vegyetek neki. Megnézem majd, miben járatjátok!

És köszönés nélkül elment, miként egy nagy, tiszta felhő.

Ó, a Kislyuk! Jól érezték ott magukat később író és újságíró barátaim is. Boldogult Máriássy Félix filmrendező 1962-ben, ott járván, nem akarta hinni, hogy ilyen hangulatos lyuk létezik még a világon; amelynek helyét ma csak egy földkupac őrzi, egy elsüllyedt világ kunhalma.

*

Sokszor elgondolom, életemben mért oly fontos nekem a Kislyuk, a társadalmi lét alján élve hogyan bontakozhatott ki onnan valamiféle gondolat? Hogy – tisztesség ne essék, szólván – olyanfajta fogódzó lett számomra, mint Tolsztojnak a bátyja által néki adományozott Zöld Vessző?

A képzelet ma is oda menekül vissza, a küzdelmekben megfáradt lélek az ottani melegségben keres pihenést ma is.

Hisz tulajdonképpen, amióta Polgár, Albert tisztelendő úr kiemelt onnan, már mi történt? Iskolák és munka, munka, munka. Még második házasságom boldog-fényes első hónapjai is ott teljesedtek ki igazán.

Mennyit írtam ott! Hány regényem ember-, és formavilága született meg ott!

Nagy veszteség, hogy már nincsen meg. Egy új ház építéséhez szükség volt még arra az anyagra, arra a téglamennyiségre, amelyből valaha a Kislyuk készült.

Vajon így vagyunk mindenekkel? Szükség van mindenkor a régire az újhoz?

GALGÓCZI ERZSÉBET

Megint meg vagyok hámozva – állapította meg, amikor felébredt. Mindene fájt. Fájt a feje, szeme, szíve, a gyomra, és valami rejtélyes módon mintha a hajszálerek is sajogtak volna minden porcikájában. Az új panelház ablakáról lespórolták a redőnyt, a fehér vászonfüggönyt kíméletlenül hasította keresztül a napfény, és késként szurkálta a szemét. A délelőtti szoba forró katlanként vette körül. Dögöljön meg! Fulladjon meg! – gondolta összefüggéstelenül és nagyon őszintén. – Az is, aki először lejött a fáról, és két lábra állt.

Oldalra könyökölt, cigarettára gyújtott, de az első szippantástól fölfordult a gyomra. Az imént még fáradtnak érezte magát arra, hogy két lábra álljon, de az émely kilökte az ágyból. A padlón szétrakott bordó-fekete kerámia hamutartók között csetletve megközelítette a fürdőszobát. Felületes pillantása törött cserepeket is fölfedezett – ő gyúrta volna össze az éjjel?... Mikor is jött haza?... Itt voltak már ezek a műtárgyak?... Vagy Aliz később szedte ki a kemencét?... Egy képkockát sem bírt felidézni az éjszakából.

Sósborszeszt kevert a langyos fogmosóvízbe, az Amodentből vastag hurkát nyomott az új fogkefére – hetenkint elhasznált egyet –, vadul dörzsölni kezdte a fogait. Gurgulázott, öblögette a száját, torkát, a nyelvét is

végigsúrolta a kefével – ezüst kaparókanál kellene, mint az állandó gyomorrontástól szenvedő Marie Antoinettenek, gondolta, s kicsit javult a közérzete. A gyomromat is ki kellene fordítani és drótkefével lesikálni – de már tükörbe mert nézni.

Harmincnyolc éves, komor férfiarcot látott, kötőhártyától gyulladásos szemet, mélyráncokat a vastag orr és a vastag száj mellett. Utálta ezt az arcot, pontosan annyira, mint egész mivoltát. Ez a nap is olyan lesz, mint egy elvadult kert. Vagy mint egy hínáros kubikgödör. Gyerekkorában majdnem belefulladt a kubikgödörbe, amiből a vasúti pályát föltöltötték; csak melléig ért az iszapos víz, de lába szárát, derekát annyira körülfonta, beindázta a hínár, hogy az apja csak sarlóval tudta kiszabadítani. De hol van már az apja, meg egy olyan szerszám, ami nem öl, hanem ment?...

A kétszemélyes konyhában teát főzött, először csak citromot nyomott bele, aztán, hiába nem akarta, mert tudta, hogy el van veszve, még az a kevés is el van veszve, ami tegnapról, tavalyról, húsz évvel ezelőttről maradt, muszáj volt jó erősen megrumoznia. Ült a hokedlin, hátát a falnak vetve, meztelen lábát a mosogatóra rakva a tegnapi újságot böngészte, amit Aliz felejtett az asztalon.

– Állat! – ütötte meg a fülét. – Ökör. Bivaly. Elefántcsorda. – A szőkés, molett asszony festékfoltos pongyolában, kócosan, álmosan, rosszkedvűen megjelent a parányi konyha ajtajában. – Tankhadosztály.

Mihály feleségére nézett a hírekből. (Mi ez a szomjúság minden reggel? Hiszen hiába keresi a hírt: Megszületett Jézus Krisztus, és záros határidőn belül megváltja a világot... vagy legalább Szavári Mihályt...)

– Szervusz. Ez én vagyok? – kérdezte érdeklődés nélkül, de már volt ereje kérdezni. A rumos teától odabent meggyújtottak egy kis dobkályhát, s eldugult ereiben lassan áramlani kezdett a vér.

– Öt hamutartót összetörtél az éjjel – duzzogott Aliz, a másik hokedlira ült, s cigarettára gyújtott. – Adj egy kis teát.

– Miért rakod széjjel? – kérdezte ingerülten Mihály. – Lépni se lehet tőlük. A cserepeid már elférnek, de hol lakjunk mi?

– Nem úgy kell minden éjjel hazatántorogni – mondta enyhe megvetéssel az asszony. Kinyitotta a friss napilapot, amit Mihály nem vett észre az ajtónyílásban, s miközben szeme a hír-oldalt pásztázta, cigarettázott, teát kortyolgatott, és panaszkodott a maga beletörődő módján:

– Tegnap éjjel négykor zártam el a kemencét, ma éjjel kettőkor; megígérted, hogy időben hazajössz, és felváltasz a virrasztásban, de a te ígéreteid!... Amikor megkaptam a rendelést, csak a felét akartam elvállalni, te beszéltél rá, hogy vállaljam mind az ötszáz darabot, majd segítesz, mert csak úgy tudom tartani a határidőt, ha éjjel-nappal ég mind a két kemence; hetek óta alig alszom, mert még véletlenül sem fordult elő, hogy itthon légy, és számíthassak rád. A múltkor egy egész kemencét tönkretettél, mert mire ki kellett kapcsolni, tökrészegre ittad magad, és nem láttad az órát... Ha 960 fokos a máz, 970 fokon már selejt... Vida Veronika kiállítását megnyitotta a főelvtárs... Nincs az a sufni Nagy-Budapesten, ahol már ki ne állított volna. Nem tudom, mit esznek azokon a dachaui lábszárcsontokon, amiket farag... Azóta vagyok boldog, mióta kivonul-

tam a művészetből... Művészet!?... Ronda mocsár!... Fazekasnak lenni tisztességes mesterség, tisztességes üzlet: egy hamutartó kilencvenhat forint, tíz hamutartó kilencszázhatvan forint, száz hamutartó... Adj még egy kis teát, légy szíves... – Fölnézett. – Mi az, te rummal iszod? Ó, atyám, mi lesz ma!

Mihály bosszúsan hallgatta az unott szöveget. „Kivonult a művészetből..." A szekrények háta mögé félkész táblaképeket rejt: két kerámia-rendelés között Aliz a legnagyobb titokban ezeken a képeken dolgozik, hogy ha összejön ötven darab, kihívja a zsürit, s rendez egy kiállítást, amitől a szakma hasra esik. De mert folyton lemos, kapar, selejtez, az ötven festmény körülbelül százötven év múlva jön össze.

– Van pénzed? – kérdezte.

– Honnan lenne? A jövő héten szállítok... – Az asszony fölnézett a hírekből. – Mennyi kellene?

– Háromezer.

– Mire?

– A gépírónőt kifizetni.

– A forgatókönyvét?... Az már egy hónapja készen van.

– Azóta sem találkoztam vele. De ma nem tudom elkerülni, kimegyek a gyárba. – S Mihály előtt hirtelen fölvillant egy kép: az utolsó kocsmában, miután a többiektől elvált, a szalvétán próbálta összeírni eddigi adósságait s azokat az ismerőseit, akiktől ezután fog kölcsönkérni. Ijesztő volt az eredmény, egy okkal több, hogy az ital eszméletlenségébe meneküljön.

– Éppen két hete fizettél háromezret a gépírónőnek – gyanakodott a felesége.

– Az a novellás kötet volt – magyarázta Mihály.

– Egy számítógép kellene észben tartani az üzleteidet – legyintett megadóan az asszony. – Te mikor kapsz pénzt?

– Ha elfogadják a forgatókönyvet, holnap – mondta a férfi, és biztos volt benne, hogy nem fogadják el. Neki még soha semmi nem sikerült elsőre. Másodszorra, harmadszorra se mindig. Ha színdarabot ír, háromszor-négyszer átdolgoztatják vele, aztán vagy elmarad a bemutató, vagy megejtik vidéken, a szakma háta mögött. Novellás kötetei olyan keservesen „teltek" meg, mint a koldus tarisznyája. Ha filmet ír, fillérekért megveszik tőle az ötletet, és megíratják egy menővel. Néha az az érzése, hogy az ötven-hatvan „menő", az ügyeletes zsenik kart karba öltve táncolják körül az országot, ezt a nagy-nagy húsoskondért, és a körön bévülre csak az kerülhet, aki eleve közülük való. Ő nem. Belőle hiányzik valami, ami amazokban megvan. Neki talán a szaga is más. Mintha nem ugyanattól a majomtól származnának.

– Miért ne fogadnák el? – bizakodott az asszony. – Nagyszerűen sikerült!

A férfit bosszantotta a dicséret, mert tudta, hogy Aliz annyit ért az irodalomhoz, mint az olvasó, aki minden író–olvasó találkozón megkérdezi: „Tessék mondani, író elvtárs, az életből tetszik meríteni a témáit, vagy ki tetszik találni?" Ő a hibás abban, hogy mégis véleményt mond, mert megbeszéli vele témáit, megmutatja félig kész szövegeit. De nincs más, akivel megbeszélje, és a hangos gondolkodás valamivel termékenyebb, mint farkasszemet nézni a meddő, ellenséges papírral.

– És egészen más, mint az eddigi írásaid – lelkendezett Aliz, felderítendő a fejfájós, mogorva férfit. – Nem-

csak a témája miatt, hogy ez nem termelőszövetkezet, meg járási kiskirály, meg summások az apátsági birtokon... A felszabadulásról csináltak már néhány filmet, de mindegyik ugyanaz volt: az orosz katonák egyik kezükben géppisztolyt, a másik kezükben kenyeret, a harmadik kezükben meg szabadságot hoztak a magyar népnek. A tiéd...

Csak ne elemezne! – fohászkodott Mihály, s kitöltötte a harmadik csésze rumos teát. Már alig remegett a keze. Már hinni kezdte, hogy a mai napot is végig tudja csinálni. Hallgatta az asszony bátorító s tulajdonképpen megható fecsegését, s arra gondolt: Aliz a felszabadulás témakörében legalább annyira illetéktelen, mint az irodalomban. Apja zászlókereskedő volt egy vidéki városban, egyetlen e szakmában, s az első május elsejére rendeltek tőle ezer piros lobogót. A lobogók elkészültek, lelkes brigádok április 30-án este feldíszítették vele a várost. Éjjel esett az eső, a zászlókról lemosta a friss festéket, s a város népét az első szabad május elsején zenés ébresztő és nyilaskeresztes zászlók erdeje köszöntötte. Apja hiába védekezett azzal a cáfolhatatlan igazsággal: „Kérem, egy kereskedőnek olyan árut kell szállítania, amilyet rendelnek tőle", azonnal bevonták az iparengedélyét, s megengedték, hogy bányába menjen dolgozni.

Az ötvenes években Aliz munkásszármazásúnak számított, s az egyetemen nem volt hátrányos megkülönböztetésben része, mégis Mihály kevés családot ismert, aki ilyen feneketlenül gyűlölte volna a rendszert. Anyósa, a „nagyasszony" nem bírta megemészteni, hogy nem tarthat cselédet. A rá ható ellentétes világnézetek között Aliz egy harmadik megoldást választott: nem volt világnézete. Szétfolyó, körvonaltalan, összefüggés nélküli

gondolatfoszlányai voltak a külvilágról, mert végső fokon nem is érdekelte. Hogy mi érdekli igazán, mélyen, szenvedélyesen, életre-halálra – a tíz év alatt, mióta együtt éltek, Mihály sokszor próbálta kideríteni, sőt kiprovokálni, de vagy neki nem nyílt meg az asszony, vagy nem is volt ilyen. Sokat dolgozott, és nem volt giccs, amit csinált; rendben tartotta a lakást, a háztartást, a külsejére sokat adó férj holmiját; sokat keresett, és ezzel lehetővé tette, hogy Szavári Mihály éppoly lezserül éljen, mint befutottabb nemzedéktársai, s ne kelljen egy újság szerkesztőségében kuliznia. S miután Mihály pontosan tudta, hogy rendszeres munkára egyre kevésbé alkalmas, nem unta pimaszul és nem csalta feltűnően az asszonyt, nehogy törésre kerüljön kettejük között a dolog. Csalódottan és magányosan élt mellette.

Bezárkózott a fürdőszobába, s alaposan rendbe hozta magát. Fenyőszagú vízben megfürdött, megborotválkozott, gondosan elválasztotta a haját. Addigra Aliz kikészítette a ruháját: fehér ing, világosbarna öltöny, barna zokni, barna cipő, barna nyakkendő, a szivarzsebbe barna szegélyű fehér csücsök – (a segédjegyző öltözködött így a falujában!). Kölnivel diszkréten behintette magát. Zsebébe makulátlan zsebkendőt simított.

Aliz egy köteg százast készített az L alakú előszoba asztalára, amit ebédlőnek használtak, a mindenféle hideg húsból álló reggeli mellé.

– Ezer forint. Mondd meg a gépírónőnek, jövő csütörtökön megkapja a többit.

Mihály gondosan tárcájába hajtogatta a pénzt.

– Aranyos vagy – szájával megérintette az asszony hideg homlokát, s indult. Aliz kísérte.

– Egyél valamit! Egy falatot!

– Brrr!
– Mikor jössz haza?
– Nem tudom.

*

„Tibor a szénapadlásról leselkedik.
Egy részlet látszik a tornácból és az udvarból.
Az anyja, vájdlinggal a kezében, és egy orosz katona jön ki a konyhából. A katona kezében géppisztoly. Lead egy sorozatot – Tibor riadtan nézi az anyját, de az nyugodtan áll, s amikor a sorozat elhallgat, a vájdlingba szedi a lelőtt tyúkokat.

Visszamennek a konyhába.

Odabent meggyullad a petróleumlámpa.

Két másik katona a pincébe megy, az egyik egy kisebb hordót hoz, a másik mindenkit fölterel a pincéből. Tibor szeme szeretőjét, a húszéves, hosszú hajú, büszke léptű Elvirát kíséri. Szeme tele sóvárgással – három hónapja nem ölelte a lányt.

A konyhából harmonika- és énekszó hallatszik.

Besötétedik. Alig látni valamit az udvarból. Tibor otthagyja a tetőbe vágott nyílást, a szénára ül, zsebéből előveszi a pisztolyt, s gondolkodik, hol rejtse el. A gerenda mögül kitépi a szalmát, készül odadugni.

Ebben a pillanatban halk sikoltás üti meg a fülét. Megdermed – ez Elvira hangja. Fölugrik, a nyíláshoz dugja fejét, de a sötétben csak annyit lát, hogy egy nő a kert felé menekül, s egy katona üldözi. Gondolkodás nélkül lemászik a létrán, és közéjük veti magát. Elvira fölismeri: – Jé, te itthon vagy? – A katona már szorítja a lány karját. Tibor leszakítja a lányról a katona kezét. –

Szaladj! – kiáltja, s másik keze görcsösen szorítja a pisztolyt.

Nem látja a katona arcát, de érzi, hogy annak megfeszül a teste. Az elszalasztott zsákmány feletti düh meg a félelem – hóna alatt vízszintesre rántja a géppisztoly csövét. Egy dörrenés – s a katona Tibor lábához rogy.

A fiú egy pillanatig nem is érti, mi történt, aztán megpillant egy öklöt, amely görcsösen szorít egy pisztolyt – a pisztolynak még füstöl a csöve –, a saját keze az. Rémülten néz körül: a ház felől vad nótázás és szilaj harmonikázás hallatszik. Első ösztöne a menekülés, de néhány lépés után észbe kap: mi lesz, ha itt találják a lelőtt katonát? Valahova el kell rejteni!

Irtózását legyőzve nyúl a testhez, fölemeli a hóna alá, s kifelé vonszolja a kertbe. A katona csizmája sarka sávot húz a fölázott földbe. A kerítés mögött a földre fekteti, liheg. A katona zubbonyán kerek folt sötétlik, terjeszkedik.

Eszébe jut a kemence háta mögötti bunker, amit magának ásott: ha találat éri a házat, és fölgyullad, legyen hova elrejtőzni anélkül, hogy bárki is megtudná: nem vonult be, idehaza maradt. A kemence körülrakva málnaszár-kévékkel, azzal tüzelnek, a bunker nyílását is málnaszár álcázza.

Odahúzza a testet, kiszabadítja a nyílást, s levonszolja a lépcsőn. Akkora a bunker, mint egy sírgödör; egy ember állva vagy fekve éppen elfér benne. Tetején három farönk keresztben, azokon hosszában szőlőkarók, azok fölött málnakéve, s legfölül föld. A fiú megpróbálja a rönköket kimozdítani helyükről, hogy a bunker beomoljon, s örökre elrejtse ezt a tettet, de szabad kézzel nem boldogul. Kapát kell hozni vagy lapátot...

Följön a bunkerből, s a ház felé figyel. Még mindig a harmonikaszó... Óvatosan a pajta felé indul – hirtelen felugatnak a fegyverek. Körös-körül torkolattüzek, iszonyatos dörrenések, golyók, srapnelek süvítése.

Tibor azt hiszi, hogy őt lövik. Eszeveszetten menekül rejtekhelye, a szénapadlás felé. Már majdnem eléri a létrát, amikor ütést érez a térdében. Nem mer odapillantani, rohan tovább, egyre lassabban, egyre erőtlenebbül, valahogy fölmászik a létrán, fölhúzza maga után. A pisztolyt el kell rejteni – ez az utolsó gondolata, aztán elveszíti az eszméletét.

Fáj! Ha fáj, akkor élek! – Kinyitotta a szemét: egy katonaruhás nő pólyát tekert a térdére. Szőke volt, és idegen egyenruhában. Mosolygott. – Nyicsevo – mondta kedvesen, s a bekötözött lábat óvatosan visszahelyezte a lepedőre.

A szobában feküdt, fölötte az anyja aggódó, de már reménykedő arca.

Két hét múlva, amikor lábra tudott állni, botra támaszkodva kibicegett a kertbe. A bunkert kereste, tettének nyomát. A bunkert betemették, a földet fölásták, elvetették zöldborsóval, már ki is kelt, látszanak a szép, egyenes sorok. Az akkori estének, a lelőtt katonának nem volt, de nem volt semmi nyoma.

Az anyja szemét érezte magán.

– A németek még aznap este ellentámadást indítottak. Sok orosz meghalt itt a kertekben. Akkor sebesültél meg te is.

Többet nem mondott, ő meg nem mert kérdezni.

Újabb két hét múlva hazajött Vida Ferkó, Elvira vőlegénye. A két év frontszolgálat alatt nőtt húsz centit, és

hízott húsz kilót. A tizennyolc éves, nyurga Tibor mellett olyan volt, mint egy öblös kiáltás.

A következő vasárnapra meghirdették az esküvőt.

A falubeli szovjet katonai parancsnokság tudomást szerzett a dologról, s a lakodalom megrendezését magára vállalta. Egyetlen kikötése volt: miután ez az első lakodalom a háború óta, legyen hivatalos az egész falu és az egész helyőrség.

A környékbeli uradalmakból behajtottak egy egész gulyát. A falusiak összehordtak ötszáz tyúkot. A Kunczpincéből elhozták a befalazott hatalmas boroshordókat. Az ácsi cukorgyárból hoztak tíz zsák kristálycukrot.

Az asszonyok hada napokon át sütött-főzött a szomszédék udvarán, konyhájában, pajtájában; a kenyereket, a kalácsokat, kuglófokat Tiborék kemencéjében sütötték.

A kocsmából elhozták az összes asztalt, széket, padot, poharat. A környék összes cigánybandáját megrendelték.

Tibor sánta marad – ez majdnem biztos. Egy másik katonaorvos vigasztalja: ha egy-két év múlva megoperáltatja a térdét, talán kiegyenesedik.

Szeretne Elvirával beszélni – de a lány büszke, szédült, zavarodott a boldogságtól.

Egyszer azt mondja a körülötte sántikáló, az izgalomtól remegő, mukkanni is alig merő fiúnak:

– Hagyjál békén, te... te csipszar. Te sánta bíbic.

Vőlegényét, a szakaszvezetőt, aki részegen mindig eldicsekszi, hogy két tankot lőtt ki, megválasztják a Földosztó Bizottság titkárává.

A lakodalomban ott az egész falu és minden szovjet katona. Elviráék udvarán a hosszú-hosszú vendéglői

asztaloknál eszik-iszik, mulat a vendégsereg. Öt cigányzenekar húzza, táncolnak – ez az első mulatság a háború óta, mindenki vidám, boldog, felszabadult.

Tibor az egyik asztal végén kétségbeesetten iszik.

Egy falubeli lány a vállára csap: – Te nem táncolsz, Tibor? – aztán majdnem elharapja a nyelvét, mert eszébe jut, hogy Tibor sánta.

Éjfél van, megkezdődik a menyasszonytánc. Eladó a menyasszony! – Egy nagy törekhordó fülest állítanak a tánctér szélére, hullanak bele a bankók, a katonáktól aranygyűrű, aranylánc. Elvira minden táncossal fordul egy kört, fehér menyasszonyi ruhája dereka, hónalja már fekete a sok izzadt férfitenyértől.

Tibor feláll, észrevétlenül elbiceg az udvarról. Fölmászik régi rejtekhelyére, a szénapadlásra, a gerenda mögül előkeresi pisztolyát, és halántékon lövi magát.

A dörrenésre egy pillanatra döbbent csend lesz – aztán a részeg katonák azt hiszik, hogy valamelyik társuk megadta a jelt a tűzijátékra: fegyvereik csövét a csillagos égre irányítják, és sortűzzel, tűzijátékkal köszöntik a békét."

Seregélyes, a dramaturgia művészeti vezetője átlapozta ezt a négy oldalt, vastag fekete rostirónnal megjelölte, s az alacsony tárgyalóasztalon Mihály elé tolta.

– Ezt a négy oldalt át kell írni... Ami előtte van, a behívó, az elbúcsúzás komédiája, aztán az elrejtőzés a padláson – lényegében jó. Ez az utolsó négy oldal alapjában el van hibázva.

Seregélyes hanyag mozdulattal hátravágta vállig érő, bodros parókáját, hátradőlt a fotelban, s amerikai cigarettával kínálta Mihályt. A férfi undorral rágyújtott, szájában még émelygett a mentolos cukor íze, amivel az

alkohol szagát remélte közömbösíteni. Hallgatta Seregélyest, és nézte. Az ötvenéves férfi göndör parókájával, horgas orrával, nőies arcával olyan volt, mint egy öregasszony. Kimarjult farmert, kék trikót viselt... Mihály nem bírta fölfogni, középkorú, jó nevű művészek mért bújnak tinédzser-maskarába: az ifjúságnak hízelegnek, vagy ifjabbnak érzik így magukat? Ilyen göncben ő ganét se merne teregetni az Átok-dűlőben. Seregélyes, a filmíró ebben nyilatkozott a Televízió Művészeti Magazinjában. – Tehát: nincs nő, katona, lelövés, öngyilkosság.

Emiatt írtam az egész forgatókönyvet – gondolta Mihály.

– Azt hiszem, felesleges megindokolnom, hogy miért nincs. A vőlegény hazajön, a fiú hoppon marad, kész... Ez is tragédia, ha mindenáron tragédiát akarsz belőle csinálni... A lakodalom, a lövöldözés jó lehetőség... persze, ki kell dolgozni.

Gréti, a titkárnő nesztelenül behozott egy kávét, és Mihály elé csempészte. – Köszönöm – mosolygott rá a férfi, s észrevétlenül eltolta maga elől.

– Mire gondolok? – ráncolta homlokát Seregélyes. – Te egy mondatban megemlíted, hogy a vőlegényt megválasztják a földosztó bizottság titkárának. Szerintem kézenfekvő, hogy a földosztást bemutassuk. A vőlegény hazajövetele és a lakodalom között legyen egy monstre földosztás. Tiborék is kapjanak földet... – Hirtelen Mihályra nézett. – Mért nevezel egy parasztgyereket Tibornak? Ilyennel én még nem találkoztam.

– Földosztás már annyi filmben volt – jegyezte meg rosszkedvűen Mihály. – És a valóságban korántsem volt olyan egyszerű, mint a magyar filmekben... A föld-

osztás megérdemelne egy külön filmet, amíg élnek a résztvevők, és nem levéltárakból kell előásni a dokumentumokat...

Seregélyes egy finom kézmozdulattal megállította.

– Ez csak részletkérdés... A lényeg, hogy írd át az utolsó négy oldalt.

– És mi legyen a hősömmel? – kérdezte Mihály. – Mert így a film végén semmi szerepe.

– Ki kell találni... Nézzük csak, miféle lehetősége volt akkor egy parasztgyereknek... Jelentkezhetett rendőrnek... Népi kollégiumba mehetett... azt hiszem, akkor már voltak népi kollégiumok... vagy egy évvel később... – Mihályra mosolygott. – Neked ezt jobban kell tudnod, öregem, te voltál parasztgyerek, nem én ... Te mit csináltál negyvenötben?

– Negyvennyolcban szakérettségire mentem – kezdte Mihály, de Seregélyes lecsapott:

– Na, látod! Egy parasztgyerek negyvenötben nem lövi magát főbe! Ellenkezőleg! Végre ő is lehetőséget kap mindenhez.

Mihály céltalannak érezte a vitatkozást. Hallgatott.

Seregélyes eléje tolta a kéziratot.

– Te is tudod, sok munka van még ezen.

– Ez konkrétan mit jelent? – kérdezte Mihály csüggedten.

A fődramaturg lesütötte a szemét, mintha gondolkodna.

– Borszéki témát keres. Ilyesfélét, mint a tiéd. Írd át az utolsó négy oldalt így, ahogy megbeszéltük, aztán összehozlak vele.

Mihály tudta, hogy ez alig több a semminél. Borszéki ásítóan közepes rendező, aki azt a kevés színt is kiöli

a forgatókönyvből, amit a dramaturgia meg a főhatóság benne hagy, s még nagyobb baj, hogy van egy állandó társszerzője, a Somor, akit ki nem hagy egyetlen buliból sem, s ez azt jelenti, hogy ő, Szavári Mihály megírja a könyvet, de a plakáton és a pénzen hárman osztoznak. De hát hogy is remélte, hogy végre a körön bévülre kerül?...

Nem mozdult. Már gyerekkorában megalázta, ha az anyja átküldte a szomszédba egy ujjnyi ecetért.

– Robi, nem tudnál egy kis előleget adni?

Seregélyes rögtön elkedvetlenedett. Jobban féltette az állam pénzét, mint a sajátját.

– Nem tudom, van-e rá mód... Nem ismerem ezeket a szabályokat.

– Kérdezzük meg Grétit – ajánlotta Mihály szorongva. – Ő ismeri.

– Beszéld meg vele. – Seregélyes fölállt, kezet nyújtott. – Hát, öregem... Hozd be minél előbb... Meglátod, lesz ebből valami.

Gréti gyorsan, kedvesen kiutalta másnapra a pénzt.

– Elfogadták? – kérdezte együttérzéssel. Ő gépelte a forgatókönyvet.

– Hát... – vonta meg vállát a férfi. Gyűjtött egy kis erőt. – Grétike, nem volna pénze holnapig?

A titkárnő megszokta, hogy az íróknak soha nincs pénzük. Megszokta, hogy az írók csak pénzért járnak a filmgyárba. Tapasztalta, hogy az az író, akinek pénze van, nem ír forgatókönyvet. De Mihályban megbízott, mert a gépelésért mindig aggályosan pontosan fizetett. Készségesen kapott a retiküljéhez.

– Nem tudom, mennyi van nálam. – Kiborította a pénztárcáját. – Egy, kettő, három, egy ötvenes, húszas,

két tízes... – Mentegetőzve nézett Mihályra. – Délután bevásárolok. Az egy százas. A többit szívesen.

Mihály vérvörösen megköszönte, és elkotródott. Benézett a büfébe, hátha találkozik valami haverral, aki holnapig kisegíti – esetleg hosszabb időre is. Nem volt szerencséje. Pedig délután háromig, ha vagonfosztogatásból is, de elő kell teremtenie ötezer forintot.

Gyerekkorában nem voltak szegények, de nem tartoztak a jómódúak közé sem. Tizenkét hold föld, két gyerek... nem kellett koplalnia, cselédnek állni, de taníttatásra már nem jutott. Szülei úgy féltek az adósságtól, mint a kazaltűztől. Az adósság egyenlő volt a dobraveréssel, a koldusbottal – akadt rá példa a faluban. Mihály nem tanult meg a pénzzel bánni. A vasárnapi táncmulatságra kapott tíz forintot. Hétfőn hajnalban, amikor az anyja kikefélte a becsípetten, rendetlenül szék karjára hányt ünneplő ruháját, a zsebeket is végigkutatta. Soha nem talált egy fillért sem. De egy lyukas kétfillérest sem. Ezen mindig elálmélkodott. – Fiam, hogy bírtad elkölteni az utolsó fillérig a pénzedet? – Elfogyott, édesanyám – mondta másnaposan, álmosan a fia. – De mégis, mit csináltál az utolsó tízfilléreseddel? – Azért is adtak valamit.

Amikor már húszévesen szakérettségis kollégiumba került, teljes ellátást kapott és valami zsebpénzt. Naponta egy pakli cigarettára futotta. Az egyetemen, minden előkészítés nélkül szembekerült azzal a feladattal, hogyan kell négyszázhatvan forint ösztöndíjból lakni, étkezni, tisztálkodni, közlekedni, tanszereket venni, ruházkodni, dohányozni, moziba járni, szombat esténkint sört inni, udvarolni... Apja meghalt, bátyja megnősült, született két gyerek, otthonról nem számíthatott semmire, legfel-

jebb disznóöléskor egy csomagra, s ha húsvétkor – útiköltség híján – Pesten maradt, egy másik csomagra... A szó szoros értelmében végigkoplalta az egyetemi éveket. Egyszer, amikor éjfélkor ért haza, kis húsvéti csomag várta albérleti szobájában. Füstölt szalonna volt benne és mákos rétes. Iszonyúan megkívánta a füstölt szalonnát. De kenyere nem volt. A háziakat restellte fölkelteni, a kamrát zárva tartották. Lekaparta a rétestésztáról a tölteléket, már amennyire bírta, mert az anyja olyan vékonyra nyújtotta, mint az ökörnyál, és mákos rétessel ette a füstölt szalonnát... De azokban az években sem kért kölcsön, csak ha már két napja egy falat sem volt a szájában. S ösztöndíjosztáskor az adósságok visszafizetése volt a legelső. Nyomasztotta a tartozás, olyan mértékben, hogy éjszakánként fölébresztette a gond. Baráti kölcsönök, OTP-hitelek, nem teljesített szerződések – néha valósággal pánikba sodorták. Imádta a tiszta lapot, a tiszta lelkiismeretet... Talán, mert soha nem volt tiszta a lelkiismerete...

Mégse tanult meg a pénzzel bánni. Azt korán fölismerte: vagy spórolni kell, vagy többet keresni – de nem értett egyikhez sem. Nagy becsvággyal, aggályos lelkiismerettel dolgozott, de nem bírt fölvergődni az élvonalba – ahol már nem a munkáért, hanem a névért fizetnek. Az ismert bölcsesség, hogy a prózaíró negyvenéves korban születik – nem vigasztalta, mert azt látta maga körül, hogy aki negyvenéves koráig nem csinált karriert, az nem csinált később sem. Közmondás volt a szülőfalujában: Aki húszéves korában nem szép, harmincéves korában nem erős, negyvenéves korában nem okos, ötvenéves korában nem gazdag, az már soha nem lesz se szép, se okos, se gazdag. (S ha lesz is, mit ér vele?)

Elkeseredetten gyalogolt a fullasztóan meleg utcákon: kitől lehetne kölcsönkérni? Tulajdonképpen korlátlan a hitele, mert tudják, hogy nem tarhás, ha kér, komoly oka van rá, és feltétlenül megadja. A szerkesztőségekben, a Hungáriában mindig cselleng néhány író – de legfeljebb ötszáz s nem kétezer forinttal a zsebükben. Lesben álljon a Rádió pénztáránál, s ha egy ismerős éppen most marja föl a honoráriumot, csapjon le rá?...

Szégyellte mutogatni másnapos – mit másnapos? ötödnapos – ábrázatát. Fojtogatta az ingnyak, szennyesnek látta a kézelőjét, verejtékben úszott az arca. Borostásnak, ápolatlannak, elhanyagoltnak érezte magát. Az egész testének kapcaszaga van. Belülről is.

Reggel óta kacérkodik a gondolattal, hogy Magditól kér – de hátha nem ad. Már kétszer kisegítette. Viszont biztosan van pénze. Kiszolgáló a Nemeskócsagban, és annyit keres, amennyit akar.

Ha vonakodik, legfeljebb megsajnáltatja magát. Jó szíve van.

A Nemeskócsagban közölték, hogy Magdi szabadnapos. Az órája fél egyet mutatott. Talán most otthon éri, mert Magdinak az a főzés, ami másnak a keresztrejtvényfejtés vagy a pasziánsz. – Elég hat napig enni azt a moslékot, amit a vendégeknek tálalunk.

Belépett az ismerős házba – hét évig itt volt az otthona. Nem érzett semmit, csak a háromemeletes bérházszagot. Pörkölt, sült hagyma, paradicsomfőzés, macskabűz. Fölment az emeletre, becsöngetett, s akkor hasított belé a riadalom; ha itt a szeretője, Magdi nem nyit ajtót.

De már hallotta is lépteit. Magdi kövérkés, pirospozsgás arcán őszinte öröm ragyogott föl.

– Jé, te strici! Szevasz! Ebédeltél már? Gombás lecsót

csinálok, à la Szaváriné, úgy, ahogy te szereted. Mintha éreztem volna, hogy ma idedugod az orrodat!

– Köszönöm, nem vagyok éhes – fintorgott Mihály, de a parányi előszobában már megütötte orrát a gomba, paradicsom, paprika, hagyma ingerlően pikáns szaga. Nagyot nyelt.

– Mikor ettél utoljára? – A negyvenéves, dús idomú nő kedvesen fölfricskázta az orrát, s bevezette az egyetlen szobába, ahol semmi sem változott, amióta Mihály elköltözött. – Átlátok a nyúzott bőrödön. Megint fekete vagy, mint egy öreg néger, három héttel a temetése után. – Leültette az alacsony, négyszemélyes asztalhoz, ahol roppant kényelmetlenül ebédelni is szoktak, mert a konyhából valamikor leválasztott egy fürdőszobát, s nem maradt konyha. A pohárszékből elővett egy megkezdett Cinzánós üveget, citromot, két hosszú poharat, s töltött egy „italt". – Egészségedre, hazánk hagymakoszorús költője. – Kortyolt néhányat a pohárból, letette. Barna szemének meleg tekintetével figyelmesen nézte Mihályt. – Hogy vagy?

– Mint egy öreg néger három héttel a temetése előtt – s Mihály fenékig itta a poharat.

Az asszony bölcsen, szomorkásan nézte. – Majd megbeszéljük, kisapám – mondta gyengéden, mentében végigsimított Mihály fején, összezilálta a választékát, s a konyhaajtóból szólt vissza. – Rögtön hozom az ebédet.

Mihály kezet mosott a fürdőszobában, megigazította a választékát. Újabb Cinzanót töltött magának, megitta. Hét évig élt ezek közt a bútorok között. Három inggel meg egy bőrönd könyvvel költözött ide mint harmadéves egyetemista. Magdi legelső teendője az volt, hogy

tisztára mossa a három elszürkült inget. De hiába mosta egymás után több vízben, az ingek nem tisztultak. Kifőzte végül egy fazékban, ahogyan az anyja szokta az apja olajos munkaruháját. Amikor ki akarta szedni a lúgból, nem talált mást, csak az inggombokat. A vásznat addig is csak a piszok tartotta össze. Hét év múlva, amikor egy kulturális hetilap munkatársaként elköltözött, huszonnyolc inget vitt magával.

Nem bírta az éhezést. Szobatársai egyszer durva tréfát csináltak abból, hogy beszélni szokott álmában. Kifaggatták a nőügyeiről, és reggel röhögve visszamondták neki. Megrettent, és azonnal albérletbe költözött. Az albérletek viszont megették félhavi ebédjét, vacsoráját. Egy pánikszerű pillanatban feleségül vette a jól kereső pincérnőt.

Nem volt szerelmes, de Magditól nem félt, és nem bánta volna, ha egyszer álmában mindent beismer... Nem volt szerelmes, és szerelem nélkül egy erős, gusztusos testet sem lehet évekig kívánni. Mihálynak nőügyei voltak. Az akkori értelmiség – vagy nemcsak az akkori? Mihály csak nemzedéktársait ismerte – nem csinált lelkiismereti ügyet hűségből, hűtlenségből. Minden férfi annyi nőt szerzett meg, amennyit bírt – és a legtöbb nő is annyi férfival feküdt le, amennyi megkívánta. Ebben a társadalmi körben a nagy P-szentháromságán kívül – pénz, pia, p... – a negyedik P, a plecsni számított, a siker; más értéke nemigen volt az életnek. Ehhez persze sok pénz kellett, sok pénzt pedig csak sok munkával lehet keresni. Mihály közepes munkaerő volt, lassan, aggályosan dolgozott – de keresett helyette a felesége. – Egy pincérnő annyit keres, amennyit megérdemel – ez volt Magdi életelve. – Nemcsak azért, mert nő, mert

csinos, mert kacér, és minden magányos férfivendég azt hiszi, hogy vele töltheti az éjszakát, hanem a mivoltával. Ha egy pincér piszkos kézelővel, gyanús körömmel, mosatlan zokniban és mogorván jelenik meg a munkahelyén, a vendég azonnal megutálja. Sértve érzi magát, és a legminimálisabb borravalóval intézi el. Többé nem megy arra a helyre, vagy nem annak a pincérnek az asztalához ül le. Én a gondjaimat, bajaimat bezárom a lakásba, hogy utánam ne szökhessenek. A hajam, a körmöm, a fehér gallérom mindig makulátlan. Minden vendégnek köszönök és minden vendégre rámosolygok. Semmivel se dolgozom gyorsabban, mint a többiek, ugyanannyit várok a szakácsra, csaposra, presszósnőre, mint ők, de mert a vendégek előtt serényen mozgok, azt hiszik, hogy gyorsabban kapják meg a rendelést, mint a másik felszolgálótól, és fizetéskor elégedetten, nagyvonalúan nyúlnak a bukszába.

Magdi ellátta a férjét pénzzel, de cserébe azt kívánta, hogy szeresse őt. Ez nem ment. Az asszony féltékenykedett, szenvedett, botrányokat csinált. És sokat volt egyedül. Régi barátaitól eltávolodott, Mihály baráti köre tapintatosan, de nem fogadta be. Miről is beszélgettek volna?

A válás után egy-két évig tartott a gyűlölet, aztán Magdi megnyugodott, szeretőket talált, s az ő kapcsolatuk barátsággá szelídült. Nagy ivászatok idején, harmad-, negyednapon, amikor már végképp nem ment le étel a torkán, s attól tartott, hogy a jólét sűrűjében éhen hal, Magdihoz mindig beállíthatott, az asszony mindig belediktálta az első életmentő falatot.

Magdi megterített a térdig érő asztalon, s behozta a fölséges illatú serpenyőt. Mihály nekiesett. Mikor is

evett utoljára? Valamikor három napja. De jóízűen?... Talán azt a füstölt szalonnát mákos rétessel...

Két falás közt sajnálkozva tartott annyi szünetet, hogy hálásan kinyögje: Isteni! Szinte érezte, hogy sejtjei mohón rávetik magukat a rég nélkülözött fehérjére, s egy óra múlva újra lesz annyi erőnléte, amennyi ha nem is egy olimpiai, de egy kerületi bajnokság megnyeréséhez kell.

Ebéd után Magdi bort hozott, s cigarettára gyújtottak.

– No, mondd el, mi van veled – nézett rá figyelmesen az asszony. Magdi valóban odafigyelt arra, akivel beszélt, egy pillanatig sem volt üres, szórakozott, elkalandozó a tekintete. A vendégeket is ez fegyverezte le.

– Pénz kellene – mondta Mihály.

Magdi elkomolyodott.

– Megint?... Mennyi?

– Sok... Amennyi van.

– Annyi nincs.

– Akkor a fele.

– Nem tetszel nekem, Matyi – csóválta fejét a nő. – Mi történt veled? Érzem, hogy történt veled valami, valami nagyon rossz dolog... Aliz kirúgott?

– Aliz sose fog kirúgni.

– Honnan vagy ebben olyan biztos? Nem hiszem, hogy megváltoztál. Iszol, nőzöl...

– Okosabban csinálom – mondta Mihály egykedvűen. – Aliz nem tud az ügyeimről.

– Akkor mire kell a pénz? Nem szokott neked adósságod lenni. – Kutatva nézte a férfi komor arcát. – Valami nőre kell a pénz?

– Á! – Mihály hevesen tiltakozott. – Nem sikerülnek

az ügyeim. – Önkínzó őszinteséggel folytatta. – Olyan az életem, mint a záptojás, nem akar kikelni belőle semmi. Kezdek torkig lenni az egésszel.

Magdi őszintén felháborodott.

– Ne beszélj ostobaságokat! Azt hiszed, másoknak mindig papsajt? Mi bajod tulajdonképpen? Elismert író vagy...

– Elismert!... – legyintett Mihály.

– ...én nem ismerem ezt a művészi alvilágot – emelte föl Magdi a hangját. – De aki megjelenik az újságban, akit bemutatnak a televízióban, még interjút is csinálnak vele, azt én elismert írónak gondolom. Jár hozzánk egy veled egyidős fiatalember, mindig ekkora irattáska a kezében, tele papírral, valami Deák vagy Polgár, állandóan a verseit mutogatná, meg szavalna, ha ráérnék: ez már minden volt, csak akasztott ember nem, ez már megpróbált mindent, disszidált, visszajött, élete egyetlen vágya, hogy nyomtatásban lássa a nevét, és soha nem fogadnak el tőle még egy négysoros verset sem. Látod, az az ember szerencsétlen, de nem te! – fejezte be villámló szemmel.

– Az egy más minőség, Magdi – csillapította a férfi, és töltött még egy pohár bort. – Az én szintemen már nem úgy vetődnek föl a problémák, hogy megjelenek-e, vagy sem, hanem hogy én magam mennyire vagyok megelégedve azzal, amit csinálok. És amit hagynak csinálni. Ma is... írtam egy elég jó forgatókönyvet a háború utolsó hónapjairól. Nos, éppen azt a részt kell belőle kihagyni, aminek a kedvéért megírtam... Nálunk mindent csak félig szabad megírni. Úgy értem, csak a felét szabad megírni az igazságnak. Nem szabad

a mélyére, a végére járni semminek. Márpedig... – ivott egy hosszú kortyot – a tisztázatlan dolgok mérgeznek.

Magdi riadtan visszavonult.

– Én ehhez nem értek.

– Amikor a klasszikusokat olvasom – folytatta Mihály –, királyok, hadvezérek, sorsproblémák, élet-halálkérdések... mindig az az érzésem, hogy ők hegycsúcsról látták az életet, mi pedig a sámli lába körül kergetőzünk.

Elhallgatott, mert hirtelen megsajnálta az asszonyt: mért terheli olyasmivel, amit az nem is ért? Mért sajnáltassa magát? Órájára pillantott, felállt. – Mennem kell. Mennyit tudsz adni, Magdikám?

Az asszony sóhajtva az éjjeliszekrényhez lépett, Mihálynak háttal matatott benne, és átnyújtott egy köteg pénzt.

– Kétezer forint... De igazán megmondhatnád, mire kell – kérte szelíden, bátortalanul.

„Azt én is szeretném tudni" – gondolta Mihály, s hirtelen ismerős melegséget érzett a testében, kedve lett volna megölelni, megcsókolni az asszonyt, aki, íme, még most is szereti őt, s akitől csak jót kapott az életben. Gyorsan kifelé indult.

– Köszönöm, Magdi – morogta. – Majd megadom.

Az ajtóban mégis szembefordult az asszonnyal.

– A várakozás a legterméketlenebb állapot. És én hónapok óta várok valamit. – Hirtelen lehajolt, s megcsókolta az asszony vastag, ételszagú kezét.

Most már sietnie kellett. Sebtiben bevásárolt: pálinka, kolbász, zsemlye, keksz, cigaretta. A kulcsot már tegnap este megkapta a barátjától. Hat hónapja jár ide, és még mindig kis szorongással lopózik föl a lépcsőn. Mások ezt

is mennyivel könnyedebben csinálják. Egyszer egy borjúszájinges parasztzseni, aki 1949-ben mezítláb gyalogolt föl a Hortobágyról a Színiakadémiára – mint száz évvel korábban Debrecenből Petőfi Vörösmartyhoz, a költőfejedelemhez –, a Hungáriában tökrészegen Mihály fejére bökött: amikor szétmállik a választékod, akkor találod meg magadat. – Lehet, hogy igazat mondott. De azóta az a zseni öngyilkos lett. – Dobogó szívvel nyitotta ki az ajtót, zavarba jön, ha valamelyik szomszéd meglátja, bezárta maga után, és szétnézett a Dunára néző, modern garzonlakásban. A könyvek teljesen eltakarták a falakat. Szép volt, de kissé rideg: sehol egy kép, könyvek közé dugott váza, szobrocska. Hatalmas íróasztal, külön kihúzható középső, oldalsó lapokkal, gépíróasztal mozdíthatatlan írógéppel, fiókos iratszekrény kéziratok tömegével. Egy széles heverő, rajta fekete cserge, kétszintes éjjeliszekrény, hogy öblös hamutartó, több pohár, üveg, táskarádió ráférjen, kovácsoltvas vályúban a legfrissebb újságok, folyóiratok. Minden a célszerűségnek, a barátja foglalkozásának volt alárendelve: a barátja író volt. Aszkéta típusú, aki naponta kidolgozza a maga nyolc–tíz–tizenkét óráját, ha nem itthon, akkor a levéltárban vagy a Széchényi Könyvtárban. Irigyelte ezt a lakást.

Táskájából a hűtőszekrénybe pakolt, lepedőt terített a heverőre, s végre ledobta átizzadt ruháját.

Ma véget vet ennek a méltatlan viszonynak.

Két rövid, türelmetlen csengetés hallatszott. Mezítláb az ajtóhoz sietett, kinyitotta. A magas, hosszú combú, Mihállyal egyidős, érdekes arcú nő besurrant a folyosóról, s hogy biztonságban érezte magát, a férfihoz tapadt, s hosszú, lassú szenvedéllyel megcsókolta a száját.

Azonnal érezte minden porcikájában, hogy már egy hete nem ölelte a kiszámíthatatlan, mindig másképpen szenvedélyes testet. Mindegy, ma akkor is befejezi. Veszít valamit? E pillanatban úgy érezte, hogy mindent. Hat hónappal ezelőtt, amikor jelentkezett a húsz éve nem látott első szerető, hetekig nem mert vele találkozni, attól félt, hogy vagy beleszeret, vagy kiábrándul belőle. Mindkettő megtörtént. Először beleszeretett, aztán kiábrándult... De ha így van, mért kell a teste ilyen kínzóan, ilyen ellenállhatatlanul? Hogy megérti azokat, akik nemi erőszakra vetemednek? Amint vetkőztetni kezdi, szándékos lassúsággal, már úgy szétárad legkisebb ujjpercében is a kéj, ahogy más nőkkel a tetőponton sem. S hiába másod-, harmad-, negyednapos, hiába dolgozta, itta, gyötörte ronggyá magát, Ildikó teste annyi erőt összpontosít benne, amennyit becsvágy, hír, pénz, életveszély együttvéve sem. Kár.

Kielégülten újra erősnek érezte magát a szakításra.

Ildikó hunyt szemmel, résnyire szétnyílt duzzadt szájjal lihegett mellette. Ahogy a férfi megmozdult, ösztönösen mellére húzta a lepedőt.

Mihály behozta a kommersz cseresznyét, de csak egy pohárba töltött. Ildikónak ez volt a kedvelt itala, ő a szagát sem állta, s pálinkaivás után óvakodott szájon csókolni a nőt. A fürdőszobában a cipőfűzőjétől a választékáig rendbe hozta magát, tárcájából elővette a köteg százast, s az éjjeliszekrényre tette, az időközben kiürült pálinkáspohár mellé.

– Háromezer forint – mondta határozottan. – És többé nem találkozunk.

Ildikó álmélkodó tekintetét Mihályra nyitotta, és felkönyökölt.

– Hogy mondtad, drágám? – kérdezte csodálkozva.

Mihály a forgatható íróasztalszékre ült, szemben a heverővel. A nadrág élét eligazította a térdén.

– Elég volt! – Tudta, hogy meg kell sértenie a nőt. – Te lefeküdtél velem, én megfizettelek. Nekem tovább nem éri meg ez az üzlet.

Ildikó gúnyosan elmosolyodott, de ahogy töltött magának az üvegből, kapkodó mozdulatai leleplezték.

– Ehhez talán nekem is lenne néhány szavam. Szabad?

– Tessék.

– Eddig nem tudtam, hogy te azért adsz nekem pénzt, mert szeretlek. Amikor először találkoztunk... emlékszel? Őszintén feltártam neked, hogy iszonyú bajban vagyok, elrontottam az életemet, szeretnék tiszta lappal új életet kezdeni, de ehhez pénz kell. Senkihez nem fordulhatok, mert akihez fordulhatnék, apám, anyám, rokonaim, a férjem rokonai, mindannyian ellenzik azt, amire készülök. Téged húsz éve ismerlek, vagy legalábbis húsz évvel ezelőtt ismertelek, és tudom, hogy szerettél, reméltem, hogy nem felejtettél el egészen, mint ahogy én egy pillanatra sem feledtelek el, én azóta se szerettem senkit, csak téged, és tudtam, hogy te segíteni fogsz rajtam. Ha a földön senki, te igen... – Ildikó újra töltött a pálinkából, megitta. Lehet, hogy őszintén kezdte sajnálni magát. – Ha jól emlékszem, nem én ajánlkoztam föl neked, te fogtad meg először a kezemet, te csókoltad meg először a számat.

Most már mindegy, gondolta Mihály, megkérdezek mindent, amit eddig nem mertem, mert a legkörmönfontabban körülírt kérdésre is megmerevedett, egész mivolta néma fenyegetéssé vált.

– Ennek hat hónapja – mondta Mihály –, s hol az új élet? Hol az új életnek valami nyoma?

Az asszony elmosolyodott fájdalmas, lemondó mosollyal.

– Épp ma akartam közölni: sikerült elválnom... ha akarod... feleségül megyek hozzád!

Mihály úgy tudta, hogy Ildikó férje ruhaboltvezető, ugyanaz a férfi, aki zászlósi egyenruhában már 1944 őszén kijárt hozzájuk, a náluk meghúzódó lányhoz. Van egy kilencéves kisfiuk, akit Ildikó – első kislánya egyhetes korában meghalt – rajongásig szeret, s eddig azért nem tudott válni, mert a férj magának követelte a gyereket. Ennyit tudott, ezt is Ildikótól, de a nő első hazugsága óta fenntartással fogadta minden mondatát. A mostani kijelentését is. Csak akkor hinné el, ha kézbe vehetné Ildikó személyi igazolványát, és saját szemével látná a bejegyzést: családi állapota – elvált. – De igazolványt kérni a húszéves, illetve hathónapos szeretőtől... Ildikóban a megalázott becsületesség olyan műfelháborodásban törne ki, hogy megint csak ő inná meg a levét.

– Ezért kellett annyi pénz? – kérdezte tehetetlen dühvel. – Hogy elválj?

Tragikus mosoly.

– Nem érted te ezt, Misike. – A férfi megremegett: az anyja hívta így, azóta senki. – Te olyan életet élsz, amilyet teremtettél magadnak, én olyat, amilyen jutott.

Bah! – gondolta Mihály. – Ahogy azt Kisrókusházán a boltosnéknál elképzelik!... De ebben ő volt a hibás. Ildikónak – azóta Pápai Tihamérné lett – húsz esztendő után azért jutott eszébe Szavári Mihály, a ganés térdű parasztgyerek, mert látta a televízióban. Nyomban elolvasta minden könyvét – ez volt az első hazugsága, mert

Mihály óvatos keresztkérdésekkel kiderítette, hogy egy betűre sem emlékszik –, imponál neki Mihály foglalkozása, hírneve, s hízelgett a sikertelen férfi hiúságának, hogy sztárok barátságával dicsekedhet. Kezdetben a nő úgy csodálta, mint ő a Krupp unokát kétmillió márkás apanázsáért, jachtjáért, helikopteréért, női és férfi háreméért. Később, amikor az adósságokban fuldokolva a valóság sivár talajára akarta vezetni a megszédült tyúkot, már késő volt. Ildikó már akkor se hinné el, hogy szegény, ha rongyos melegítőben havat lapátolni látná a Körúton.

– Pénzt adtál neki lakásra? – kérdezte visszafojtott dühvel. – Tulajdonképpen miért váltál el?

– Hogy hozzád mehessek feleségül – mondta a nő nyugodtan. Elfelejtett felöltözni, vagy nagyon is beleillett stratégiájába, hogy könyökölve, derékig visszacsúszott takaróval, két duzzadt melle ütegei mögött tárgyal a nyakkendő, díszzsebkendő, vigyázzba fésült frizura védelmébe húzódott férfival. Újra töltött a pálinkából, s Mihálynak úgy tetszett, kárörvendően nézett föl. – Mondtam, hogy elrontottam az életemet, és helyre akarom hozni. Erre nincs más lehetőségem, mint az, hogy a te feleséged leszek.

Mihály irtózást érzett. Nem ismerte ezt a nőt, a hat hónap alatt nem bírta kiismerni. De sejtette, hogy csak sandaság az, amely titoknak álcázza magát. Gyűlölte a nőt, félt tőle – s együtt élni egy mindig jelenlevő félelemmel?... Most ismerte fel, hogy eddig is félt, csak nem mert félni – mert érezte, ha félni kezd, vége van.

Nem akarta elárulni belső remegését, fölényesen szólalt meg:

– Elkéstél, drágám. Már kiábrándultam belőled.

– Igeeen?... – húzta a szót. – Kiábrándultál? Talán nem is szerettél?... – Ildikó merőn nézte a férfi szürke arcát, és ferde mosollyal kérdezte. – Akkor sem szerettél, amikor azt a katonát agyonlőtted miattam? – Szünetet tartott, gonosz tekintetét nem vette le a férfiról. – És eltemetted a bunkerban.

Hát igen – gondolta Mihály apatikusan –, ettől féltem az első levele óta. Most itt van. Kirukkolt vele. Ezt őrizte a sandasága. Ez a titok lappangott az ölelésében, a zsarolásában, a természetes mozdulattal eltett ezresekben. Nem voltam biztos abban, hogy tudja, hisz rémületében úgy elmenekülhetett onnan, hogy vissza se mert pillantani; de mert a lehetősége megvolt a tudásra, féltem, hogy előbb-utóbb kipakol vele. Kezdettől fogva a markában érzett, s a markában voltam, s ezt mindketten tudtuk, hiába nem beszéltünk róla.

Ildikó, találkozásuk óta először, megzavarodott, elveszítette biztonságát – a férfi arcán nem látott rémületet. Rémületet várt, könyörgést, hűségesküt, ígéreteket... azt várta, hogy az ágy mellé térdel, s a lábát csókolgatja. S akkor azt mondhatja kegyesen: Ne is beszéljünk többé róla, jobban el van temetve bennem, mint abban a bunkerban; én megértem, én nem tartom bűnnek, hisz értem követted el; a kettőnk titka marad, szerelmünk, házasságunk titka, a sírig együtt tart bennünket, s magunkkal visszük a temetőbe... Mert a férfinak a szeme se rebbent, Ildikó tanácstalanná vált. Lassan töltött magának, megitta, és összehúzott szemmel várta a választ.

– Öltözz fel! – mondta közönyösen a férfi. – Hatkor hazajön a barátom.

A nő is megkeményedett.

– Előbb válaszolj! – mondta fenyegetően.

– Többé nem találkozunk! – ismételte a férfi.

– Te tudod – vonta meg vállát a nő, a lepedőbe burkolózott, s kiment a fürdőszobába.

Mihály villámgyorsan a retiküljéhez kapott, a száz női kacat között megkereste a személyi igazolványt, föllapozta. Családi állapota: férjezett. Házastársa neve: Pápai Tihamér. – Undorral lökte helyére a fényesbarna műanyag táskát Ezt az egyetlen táskát látja nála, mióta ismeri, egyetlen tavaszi kabátot és két nyári ruhát. Elképzelhetetlen, hova tett ennyi pénzt. Mihály mindenütt szerződést kötött, ahol megbíztak benne – ha öt évig megszakadásig dolgozik, akkor ha sikerül kitisztáznia magát –, minden barátjánál eladósodott, minden haverját levágott néhány száz forintra, és elképzelni se tudja, mire kellett Ildikónak a pénz. Talán a boltvezető úr sikkasztott, s az év végi leltárig vissza kell csempészni kétszázezer forintot? Vagy Ildikót is zsarolják valamivel? Az első gyerekét megölte, és a szomszédasszony megtalálta a kis hullát?...

Ildikó áruházi nyári ruhájában, kirúzsozott szájjal visszajött a fürdőszobából. Heves mozdulattal fölkapta táskáját, ciklámenszínű kardigánját, aztán várakozóan Mihályra nézett. Hosszú percekig egyikük se szólt semmit.

– Nem kísérsz el? – kérdezte a nő.

– Nincs pénzem taxira – felelte Mihály.

Ildikó szemében, először, mióta ismeri, engesztelhetetlen gyűlölet villant föl.

– Majd még találkozunk – mondta fenyegetően –, és akkor másként fogsz beszélni! – A megalázottak dühével berántotta maga mögött az ajtót.

Mihály fölsóhajtott, elernyedt. Nehéznek érezte ma-

gát, mint a sár. Izzóban utálta mihályságát, mint bármikor. Mért nem született Tibornak? Gyűlölte a nőt, szégyenkezett miatta, és a csömör fémes ízével volt tele a szája. Végigkutatta a lakást, de nem talált más pálinkát – István nem iszik! –, csak amit a nő hagyott. Pocák – jutott eszébe a gyerekkori szó a gusztustalan maradékra, s undorral megitta a nő pocákját.

Úgy-ahogy rendbe hozta a lakást, bezárta, és villamosra szállt. Kánikula volt, csúcsforgalom. Mihály úgy érezte, kívül-belül ragad a mocsoktól. Ingerelte a zaj, a tülekedés, az izzadt testek bűze. Légszomja volt, s a csömört hiába itatta zsebkendővel a szájáról. Talán segítene rajta, ha mindent kiokádhatna magából. A nyomasztó múltat, a méltatlan jelent, az ijesztő jövőt. Hogyan fogadná István, ha egy kertvendéglő vesszőbokszában, százéves topolyák alatt csendes szóval mindent megvallana neki? Hogyan fogadná?...

Szomszédos faluból valók, és talán emiatt barátkoztak össze az egyetemen. Míg István középiskolába járt, ő részeges apja és katonáskodó bátyja helyett kaszált, aratott, trágyát hordott, faizott az erdőben. És boldog volt, mert öntudatlan. Talán sosem jut eszébe a tanulás, ha minden plakát nem erre szólítja 45 után – és ha nem akar minél távolabb kerülni attól a bunkertól. Az egyetemen összehozta őket a közös hontalanság, az egyformán ismert dűlőnevek, családnevek. Első írásaik egy időben jelentek meg, egymás ihletői, kritikusai voltak, ugyanabban a szűk körben találtak szerelmi partnert. Aztán észrevétlenül eltávolodtak egymástól, mert más munkahelyre kerültek – és mert Istvánnak maradéktalanul sikerült az, ami neki nem. Igaz, István aszkétaként dolgozott. „Tudod, öregem, az a prózaíró, aki nem dol-

gozza ki a napi tíz-tizenkét óráját, egy idő után megnézheti magát – ezt szokta mondani. – A magyar írónak nemcsak jót kell írni, hanem sokat, mert a folyamatos jelenlét legalább olyan fontos, mint az egyetemes színvonal." – István életében nincsenek titkok – hacsak az nem, hogy miért maradt nőtlen –, vajon hogyan fogadna egy ilyen súlyos önleleplezést? – Felejtsd el, öregem, régen volt – ezt mondaná? Vagy ezt: Eredj a rendőrségre, üld le azt a tíz-húsz évet, ami egy háborús bűnösnek jár, megtisztulsz, és még mindig marad tíz-húsz éved. Van már olyan neved, s mi is segítünk, hogy a börtönben lehetőséget kapj az írásra, megírsz tíz regényt odabent... mindenesetre többet, mint amennyit szabadlábon írnál, mert eléggé elpocsékolod az életedet...

Mit mondana ez a szigorú, becsületes férfi?

És valóban szeretné beavatni? Azt szeretné, ha napvilágra kerülne? Vagy inkább még mélyebbre temetné?...

A Levéltár hűvös falai között végre kapott levegőt. A mosdóban megmosta kezét és arcát, aztán kihívatta barátját a kutatószobából.

István rövid ujjú kockás ingben, ragyogó arccal, jókedvűen szorított kezet Mihállyal. Keze szürke volt az ódon iratoktól, észrevette, évszázados paraszti mozdulattal az inge aljába törülte, elmosolyodott. – Ez nem piszok, ez a történelem pora. – Leültek egy neobarokk asztalhoz, s a férfi mohón cigarettára gyújtott.

– A fene egye meg, van ennek a levéltári munkának valami furcsa varázsa, még a cigarettáról is megfeledkezem – mondta lelkesen. – Az anyám jó dolgos asszony volt, kapálás közben nem tudta tartani a sort, ment a gaz után. Ha a szomszéd sorban megpillantott

egy szép nagy paréjt, nem állta meg, hogy oda ne csapjon a kapával, de akkor megpillantott a harmadik sorban egy fejlett gyövőtint, annak is a helyébe ment, mire észrevette magát, rézsút kapálta meg a kukoricatáblát. Én is így vagyok ezekkel az iratokkal. Tudom, mit keresek, de ha valami érdekeset találok, amire pillanatnyilag semmi szükségem sincs, nem tudom megállni, hogy ne járjak annak is a végére. – Mélyet szippantott a cigarettából. – Persze, az is jó lesz valamire... Egy író életében minden jó valamire – mondta elgondolkodva.

Gondolod? Szeretném tudni, mit kezdenél egy bunkerba temetett hullával – gondolta Mihály, s megkérdezte.

– Tulajdonképpen min dolgozol? Hat hónapja csücsülsz itt a levéltárban.

– Másfél éve! – helyesbített István. – Már rég el akartam mesélni, de mindig mindketten rohanunk. Meg akarom írni a magyar parasztság utolsó száz évének a történetét. Természetesen, saját szülőfalum és saját rokonságom tükrében, mivel azt ismerem a legjobban. És képzeld el, még az Isten is a kezemre játszik. – Lelkesen beszélt és megállíthatatlanul. Mihály irigyen hallgatta. De jólesett neki az üldögélés, a hűvös folyosó csöndje. Templomfalak lehelnek ilyen mègnyugtató hűvösséget, az erőnek és az állandóságnak ilyen méltóságát, mint ezek a történelmi freskókkal díszített falak. Mint egy erőd falai. – Neked még ebben is szerencséd van, ahogy egy közös barátunk mondaná – mosolygott István. – Nem tudom, te gyerekkorodban mennyit hallottál a saját falud múltjáról, én sokat, de összefüggéstelenül. Itt, a levéltárban kezdtek megvilágosodni előttem az összefüggések, de olyan kristálytisztán, mint amikor repülő-

gépről nézve kirajzolódik előtted egy táj szerkezete. – Másik cigarettára gyújtott sietve, mint aki erre is sajnálja az időt. Mihály irigyen nézte a szenvedélyben megszépült, kifinomult arcot, amely pedig semmilyen helyzetben nem tudta volna eltitkolni, hogy paraszt. Ha reverendát hord, ha karmesteri frakkot, ha katonatiszti uniformist, ha Hamlet jelmezét, akkor is magyar paraszté ez az arc. Irigyelte az arcát, a lelkesedését – benne milyen horderejű téma indukálna ennyi erőt? Persze, a témáját is irigyelte. Jelentéktelennek és fakónak érezte magát, aki még ráadásul szennyes is. Nem, Ildikót és a bunkert nem lehet Istvánnak elmondani. – A magyar mezőgazdasági népességnek három rétege volt: a jobbágy, a zsellér és a cseléd. A mi falunkban mind a három réteg megtalálható volt, és ez az én szerencsém. A Pannonhalmi apátság jobbágyokkal műveltette földbirtokát; báró Lippay cselédekkel dolgoztatott házi kezelésű földbirtokán, és a szőlőhegyen éltek a házas vagy házatlan zsellérek, egy-két-négy, esetleg tizenhat „kapa" szőlőbirtokkal, ami a tulajdonuk volt, adhatták, vehették, csak adót fizettek a földesúrnak. Amikor a múlt század hatvanas éveiben végrehajtották a 48-as jobbágyfelszabadítási törvényt, a jobbágyok megkapták azt a telket, amin addig is gazdálkodtak, csak a robot szűnt meg. A zsellérek is kiharcoltak maguknak egy nagy legelőt, amit kiosztottak és feltörtek – nos, ebből a két rétegből alakult ki az, amit parasztságnak nevezünk. A jobbágy még nem paraszt, mert a parasztság lényegét a földtulajdon adja, a földtulajdon szabja meg egész felépítményrendszerét: szokásait, erkölcsét, a viszonyát önmagához, feleségéhez, gyerekeihez, a közösséghez, az Istenhez, a hazához, a királyhoz, a munkához, a pénzhez... És

mivel a termelőszövetkezetek megszervezésével megváltozik a tulajdonhoz való viszonya, mert hisz a magántulajdon megszűnik, ez megváltoztatja egész felépítményét, tehát a régi értelemben vett parasztság szükségszerűen eltűnik... Szóval azt a folyamatot szeretném megragadni ebben a könyvben: hogyan születik egy társadalmi réteg és hogyan pusztul el. – Gyorsan még egy cigarettára gyújtott, s futólag a karórájára pillantott. Értékes percek teltek el. A könyvtári és levéltári munkában az a bosszantó, hogy az ember legértékesebb munkaidejét rabolja el, holott ezt a munkát a napi tennivalóktól kimerülten, éjjel is lehetne végezni. – Én csak pofázok, ne haragudj. Mi van veled? – Most először nézett Mihályra. – Zaklatottnak látszol! Ittál?

– Még nem. – S majdnem bátortalanul kérdezte: – Meddig maradsz?

– Záróráig – mondta István, s mentegetőzve fűzte hozzá. – Utána meg már elígérkeztem.

– Zsóka?

– Zsóka. Remélem, most már életem végéig.

– Mért nem házasodtok össze?

– Lehet, hogy összeházasodunk.

– Igen. – Mihály elővette a lakáskulcsot. – Köszönöm.

– Szívesen, öregem, máskor is.

– Nemigen lesz rá szükségem – mondta Mihály.

– Összevesztél a nővel?

– Hosszú – legyintett Mihály, s kezet nyújtott. – Szervusz. És még egyszer köszönöm.

István a lépcsőig kísérte. Szégyellte önzését, de ha munkáról és szerelemről volt szó, tudatosan, könyörtelenül vállalta az önző jelzőt. Különben „szétcincálják" az embert.

– Sajnálom, öregem, hogy a mai napom már be van táblázva. Hívj fel holnap. Vagy holnapután. S megbeszélünk egy időpontot.

*

Válságos korszakaiban két dolog nyugtatta meg úgyahogy: a csöndes eső és a gyaloglás. Csöndes esőt most hiába várt. Az esti város talán még fülledtebb volt, mint a nappali: az átforrósodott kőrengeteg kemenceként ontotta magából a hőt. Gyalogolt hát. Céltalanul kószált az utcákon, betért minden italboltba, presszóba, vendéglőbe, kocsmába, étterembe, bisztróba, bárba, talponállóba, sorban állt a pénztárnál, blokkot váltott, megkapta a féldecit, s egy sarokba húzódva megitta. Nem akart találkozni senkivel. Ha ismerőst vett észre, elfordult. Ha hozzá hasonló, magányos részegek megszólították, udvariasan lerázta őket. Ha belékötöttek, kitért. Mindegy volt, merre jár; mint aki eltévedt az erdőben, úgy bolyongott a városban és a gondolataiban.

... Decemberben megkapta a behívóját: mint levente január 1-én reggel 6 órakor jelentkezzék a községháza udvarán, egy kenyeret, egy kiló szalonnát, egy váltás fehérneműt vigyen magával. Anyjával, a kicsi, szívós asszonnyal megbeszélték, hogy nem vonul be, hanem elrejtőzik. Akkor már bujkáltak ismerős katonaszökevények padlásokon, kemencékben, vermekben. Az anyja titokban előkészítette neki a padlást búvóhelynek, s még arra is volt gondja, hogy a kemence háta mögött, a kertben a fia ásson egy egyszemélyes bunkert, hogy ha ostromra kerül a sor, és esetleg találatot kap a ház, ne kelljen a közös pincében idegenek előtt mutatkoznia, mégis védve legyen. Akkor már három hónapja náluk

lakott egy kibombázott gy.-i család-töredék: anya és tizennyolc éves lánya, Ildikó. Minden beszállásolt katona szerelmes volt a szép, büszke lányba, Mihály, a suttyó parasztlegény is. Az utolsó este a házban lakó menekültek, katonák, a szomszédok előtt eljátszottak egy búcsúzási komédiát, aztán, amikor már egyenletesen lélegzett az egész szoba, Mihály érezte, hogy egy puha, jó szagú test mellé bújik, kezével, combjával átöleli, s ezt suttogja:

– Ne menj el így. – S Ildikó szánalomból vagy szerelemből odaadta magát a frontra induló katonának.

Másnap hajnalban, mielőtt bárki fölkelt volna, az anyja tudtával fölszökött a padlásra, és berendezkedett a szökevények éber életére.

Két hónap telt el így. Akkor kihirdették az ostromállapotot, a katonák eltűntek – a falun kívül foglaltak tüzelőállást –, a háziak levonultak a pincébe. Mihály éjjel leszökött a padlásról, átkutatta a házat. A német tisztek szobájában talált egy térképet, térképtáskát, elemlámpát, másfél csomag cigarettát s egy köteg pornográf fényképet. A pajtában két láda lőszert, egy csomó páncélökölt, több puskát és egy pisztolyt, a benne levő hat tölténnyel. Ezt a pisztolyt magához vette. A leventében megtanították fegyvert kezelni, s noha nem merte kipróbálni, látta, hogy működőképes. Törvényen kívüli idők jönnek, hátha életet ment ez a fegyver.

Életet oltott... Mért is hallotta meg akkor este Ildikó sikoltozását?... Miért rohant le a padlásról?... Mért szorongatta kezében a pisztolyt?... Mi kavargott akkor benne: féltékenység? Lovagiasság? A remény, hogy ezt Ildikó meg fogja neki hálálni?...

Meghálálta. Hát meg.

Húsz éven át nem látta a lányt, nem tudott róla semmit.

Mire magához tért a seblázból, Ildikó apja, a vasutas, talált a városban egy elhagyott lakást, és mielőtt mások foglalnák el, sürgősen hazavitte a családját.

Az apja előásta a pince padlója alatt elrejtett hordókat, és Mihály mindennap megivott fél liter otellót. Néhány hét múlva botra támaszkodva már kibiceg az udvarra. Elténfereg a kert felé. A kemence mögött a bunkert betemették, fölásták, elvetették zöldborsóval, a morzsinkó hajtásokból már kirajzolódnak a nyílegyenes sorok. Süt a nap, béke van, a valóságban nincs semmi nyoma, az emlékezetében pedig valószerűtlennek tetszik az, ami akkor este történt. De azért érzi, hogy arra a borsóföldre soha nem teszi a lábát.

Kérdezősködni nem mer, és hálás, hogy tőle sem kérdeznek semmit.

Ildikó sincs itt, hogy a létével emlékeztesse.

A pisztolyt megkereste a padláson, és beledobta a kútba.

Már rég biztonságban érezte magát, amikor jelentkezett Ildikó.

Ildikó!... A sors kegyetlen fintora, hogy az első nő, az első szerelem, aki csodával és áhítattal töltötte el, zsaroló kurvává züllött. Mi történhetett vele azóta? Milyen rúgások, megalázottságok, méltatlan kapcsolatok sodorhatták idáig a tiszta, büszke, szeretni való fiatal lányt?... Iszik, ez tény. Az alkohol – magáról tudja Mihály – szégyenletes helyzetekbe sodorhatja az embert. De Ildikó se józanon, se mámorosan nem árult el magáról semmit, ami ezt érthetővé tenné.

Mihály kocsmáról kocsmára lődörögve, ellenállhatat-

lan kényszert érzett, hogy mindent megtudjon erről a nőről, aki az életét tartja a kezében. Most már tudja, hogy nem ismerte Ildikót negyvenötben, nem várt tőle semmit – de ezt sem várta.

A nevét tudja, a férje nevét és címét – hisz leveleztek. Persze, lehet, hogy nem saját címére küldette a leveleket, hanem a szeretője vagy barátnője címére – de akkor megtudja a valódi lakhelyét ott.

Talán ha megismeri az asszonyt, megismeri titkát, talán hatni is tud rá. Talán kialakulhat közöttük egy valóságos emberi kapcsolat, őszinte, félelem nélküli. Tárgyalni lehet, alkudni, megállapodni.

Ha még segíthet rajta, zsákutcába jutott életén valami – akkor csak ez.

A pályaudvar felé irányította lépteit. Útba ejtett minden italmérést, talán nem bánta volna, ha szétmállik benne az akarat, utolsó erejével taxiba zuhan, hazaviteti magát, és él tovább, amíg nyújtani lehet az idegeket – de minden kortytól szilárdabb és elkerülhetetlenebb lett a cél. Húsz éve erről a pályaudvarról jár haza a falujába, a járási székhelyen átszállva, kívülről tudja a menetrendet, amely az elmúlt húsz évben csak perceket változott, előre vagy hátra. Éjfél körül megy egy személyvonat, ki tudja, miért, mert a kalauzon kívül egy lélek sem utazik rajta, négy óra múlva érkezik a városba. Kivesz a szállodában egy szobát, délig alszik, akkor megfürdik, rendbe hozza magát, és elindul felderíteni Ildikó titkát.

Ez a titok lesz élete – vagy halála.

*

Másnap délután négy órakor szülőfaluja poros, vadszőlővel befuttatott állomásán leszállt a munkásvonatról. Tiszta szemmel nézett körül. Minden úgy történt, ahogy tervezte: a szállodában kapott szobát, kialudta magát, délben fölkelt, fogat mosott, cipőt tisztított, megfürdött, a borbélynál megborotválkozott, a szálloda éttermében evett néhány életmentő falatot – közben tisztázódott benne, hogy nem érdekli Ildikó. Nem érdekli a múltja, a titka, a terve: nem fél tőle, és nem vár tőle semmit. Se jót, se rosszat. Se felmentést, se elítélést.

Pontosabban: nem tőle várja.

Ez az ördögi hat hónap, Ildikó felbukkanásától, első zavaros meséjétől a nyílt, leplezetlen zsarolásig, úgy érezte, fölösleges és gyáva kitérő volt az életében. Igen, ez a pontos szó: gyáva. Sűrített, töményebb folytatása volt az előző húsz évnek, amire szintén gyáva kitérés, bujkálás, önleplezés volt a jellemző. Ildikó iránt nem érzett semmit, mintha a tegnapi találkozás óta valami hatalom kioperálta volna a lelkéből. Szégyennel volt tele, de nem Ildikó miatt, hanem a maga gyávasága miatt. Életében először érezte, hogy fölemeli fejét a rossz lelkiismeret hínárjából, és szembe mer nézni a sorssal.

Nem volt kedve falubeliekkel találkozni, semmitmondó „hogyvagyokat", „miújságokat" fecsegni, a rövidebb úton indult hazafelé. Cserepet lépek – majdnem elmosolyodott a gyerekkori kifejezésen. A sínekkel párhuzamosan ment a kiszáradt kubikgödör végéig – ősztől tavaszig tele van talajvízzel, egyszer ebben fuldoklott, az apja szabadította ki sarlóval a hínárból –, átvágott egy poros kukoricaföldön – itt ösvény volt valamikor –, s egy fölhagyott töltésen ment tovább.

A ház külseje ugyanolyan, mint gyerekkorában, de a fölöslegessé vált udvart fölásták konyhakertnek, virágoskertnek; az istállóból fürdőszobát, kamrát építettek, a pajtából garázst a bátyja oldalkocsis motorkerékpárjának, amin vasárnaponkint kirándulni hordja a családját. A poros udvaron tyúkok bóbiskoltak az árnyékban. A ház ajtaja tárva-nyitva, de a hűvös szobában nem talált senkit. A konyhaajtó előtt körülnézett, fülelt – neszt hallott a góré felől. Az anyja fejőszéken ülve kukoricát morzsolt a kötényébe.

Fölment az öt korhadt lépcsőn, s szíven ütötte a látvány: Istenem, mennyire megöregedett! Az elmúlt hónapokban, amíg a háborúról szóló forgatókönyvét írta, akkori ötvenéves, kicsi, sovány, de erős, serény anyját látta maga előtt, aki mindenkinél bátrabb és fáradhatatlanabb volt, s most egy hetvenéves, még soványabb – a nők ebben a korban vagy meghíznak, vagy elszáradnak –, ősz hajú,ráncos nagyanyó kuporog a fejőszéken. Lehajolt hozzá, megcsókolta. A napbarnított arcot szomorkás fény ragyogta be kisebbik fia láttán.

– Nem vagy éhes, Misike? – s már ugrott volna, hogy rántottát süssön, szalonnát vágjon, zöldpaprikát szedjen. Az anyák időtlen szövege: Nem vagy éhes? – ha megjön valaki, s ha elmegy: Vigyázz magadra!

– Ebédeltem, édesanyám – nyomta volna vissza a fejőszékre. De Szaváriné zsomporba eresztette a kukoricát, s leporolta a kék félkötényt. Tizenkét ilyen kék köténye volt, s mindig tisztát kötött, valahányszor kimozdult az udvarról. Nem hagyta gépben mosni őket, mert „bepihésednek", teknőben, szappannal mosta, gondosan kivasalta, mint egy ünneplő inget, s egész kicsire összehajtogatva őrizte őket a szekrényben.

– Úgyis végeztem már – mondta Szaváriné, s az udvaron kukoricát szórt a tyúkoknak. – Hogy vagytok? – nézte a fia arcát. – Nincs valami baj?

– Nincs, édesanyám. Jól vagyunk. Aliz csókoltatja... Gézáék?

– Ilyenkor még dolgoznak.

– A gyerekek?

– Nyaralnak. Valami táborban... Régen voltál itthon.

– Sokat dolgozom – mondta Mihály, s tudta, hogy most az következik: Gyere, nézd meg a kertet. Amíg élt az apja, s amíg földjük volt, elvárták tőle, hogy a határt is körbebiciklizze. Eldicsekedtek neki az állatokkal, karácsony előtt a hízóval, szüret után a tele hordókkal, tavasszal a melegággyal, nyáron a gyümölcsfákkal, befőttekkel.

Fölballagtak a barázdán a kertbe – mennyire ügyeltek mindig, hogy az ösvény el ne gyomosodjék! Meleg, csöndes délután volt, csak a bogarak zümmögtek. Itt még méhek vannak! – gondolta Mihály, s összeszorult a szíve. Megdicsérte a sárgarépát, a juliskababot – szerethette a bablevest, aki Juliskának keresztelte, de miért nevezték el a lucerna legkomiszabb kártevőjét Arankának? –, sajnálkozott, hogy a mák elférgesedett; a mák negyven éve elférgesedik, de Szaváriné bízik benne, hogy jövőre nem, megcsodálta az öklömnyi zellert. A szőlőfürtökön mellbimbó nagyságú és gusztusú bogyók, nemsokára üvegesednek. Az anyja kézzel kibontott egy krumplibokrot: tojásnyi, rózsaszín gumók buggyantak ki a hant alól.

Minden a gondos munka nyomait viselte, mint mindig, de valami mégis furcsa volt. Hiányzott neki valami,

vagy több volt valamiből, nem tudta, de valami más volt, mint máskor. A dombtetőről nézték a vasútállomást, a lombok közül alig kimagasló templomtornyot, a Határerdő párásodó tömegét, s a másik barázdán indultak lefelé. Akkor ismerte föl, mi okozta ezt a furcsa érzést: eltűnt a kemence! Egyenlővé vált a földdel, csak a helye volt világosabb, hamuszínű.

– Lebontottam – az anyja szomorúan piszkálta cipője orrával a földdel kevert hamut. – Gabonánk, ugye, nincs már, a boltból vesszük a lisztet, de a boltban kenyeret is árulnak, azt mondta a menyem: Mama, mit vesződik a dagasztással?... Pedig hát... annak azért más íze volt... Meg a lángos!... A mai gyerekek már nem is tudják, milyen az igazi lángos. Eszik szegények azt a zsírban ázott keletlen ragacsot.

Néhány év, vagy talán csak néhány eső, és a kemence körkörös foltja belesimul, hozzászíntelenedik a talajhoz, és nem lesz ember, aki meg tudná mutatni, pontosan hol is állt. Ha az anyja meghal, az is elfelejtődik, hogy valaha kemence állt a kertben. S a kemence mögött egy magányos bunker.

Az udvar végében, akácfák alatt hosszú fatörzsek feküdtek egymáson, száradtak, várták a fűrészgépet. Ide telepedtek beszélgetni.

– Hogy van, édesanyám?

A fatörzsek folyton cserélődtek, a régieket föltüzelték, újakat hoztak az erdőből, csak a farakás maradt az udvar végében, és maradt a szerepe: alkonyatkor ide telepedtek beszélgetni.

– Hogy van, édesanyám?

– Öregszem, fiam – mondta beletörődve az asszony. – Nem megy már úgy a főzés sem, mint azelőtt. Vagy

kétszer is megsózom a levest, vagy egyszer sem. Elfelejtem, tettem-e bele sót.

– A régi dolgokat is elfelejti?

– Azokat nem! – élénkült föl az asszony. – Azokra olyan tisztán emlékszem, mintha tegnap történtek volna...

– Hát a háborúra emlékszik-e?

– Arra is – bólintott az anyja. – Még az első háborúra is emlékszem egy kicsit. Nem lehetett sót kapni. Az anyám meg az ángyom, a Pintér Lujza, te is ismerted még, Máramarosba mentek sóért. – Mihály hagyta az anyját beszélni. Nem sürgős. Ha kell, egy hétig itthon marad. – Aztán, amikor jött a háború híre, a második háborúé, én is vettem öt zsák sót. – Kicsit elmosolyodott. – Még mindig van belőle a padláson. Olyan kemény, mint a bazalt, baltával se lehet szétvágni. Szikrát vet. De só. Megnyaltam: sós. Kősó... Szükség lehet még rá...

– Talán nem – mondta Mihály. Legalább tíz éve nem volt a padláson. – Befalazták már azt a nyílást a tűzfalon?

– Nem falaztuk be, minek? Arra is szükség lehet még. Mihály az anyjára mosolygott.

– Zseniális ötlet volt, édesanyám. Úgy csinálni meg a búvóhelyemet, hogy két kijárata legyen. Az életemet menthette volna meg.

– Ugyan, fiam – legyintett szelíden az asszony. – Ezt a róka is tudja. Minden rókaliknak két kijárása van.

– De így!... – bizonykodott Mihály. – Ha egy idegen fölmegy a padlásra, eszébe se jut, hogy a tűzfalon nyílást keressen. A szénapadlás felől a széna álcázta, a konyhapadlás felől a rácsos kiskertajtó, csak úgy rendetlenül

odadöntve, s rajta egy száradó rongydarab. Olyan biztonságban éreztem ott magam, mint a maga kötényében. – És szégyenlősen elmosolyodott.

– Sokat aggódtam miattad – az öregasszony fájdalommal nézett a múltba. – Persze, Géza miatt is. A ház miatt. Mindnyájunk miatt. A Füge tehenünk miatt is... – Hosszú hallgatás előzte meg a szemérmes vallomást. – De leginkább temiattad.

Mihály izgalomba jött. – Miért, édesanyám?

– Mert... rossz életkorban voltál. Tizennyolc év!... Férfi is már, gyerek is még... Vakmerő is, félénk is... Nem követsz-e el valami meggondolatlanságot?... Meg a sebesülésed... Egy ideig attól féltünk, hogy sánta maradsz.

Csak a lelkem maradt sánta, gondolta Mihály.

Érezhetően sűrűsödött körülöttük az alkonyat, puhán körülzárta a két múltat faggató embert. Mihály szoruló torkán érezte, hogy érintésközelben az igazság.

– Tulajdonképpen hogyan történt az a sebesülés, édesanyám? Mert én semmire se emlékszem.

– Hát, ugye – mesélte az anyja –, délután bejött az a második orosz járőr. Kedvesek voltak, rendesek. Lelőttek négy tyúkot, megfőzették pörköltnek, rengeteg krumplival, s ragaszkodtak hozzá, hogy mi is velük együnk. Apádat meg Tormáékat, az a kibombázott család, anya meg a lánya, fölhívták a pincéből, megterítettem a nagy konyhaasztalt, vacsorához ültünk. Kitettek két üveg vodkát az asztalra, iszogattak, de mértékkel. Vacsora után az egyik kis szőke elővette a harmonikát, és énekelték az ő szomorú dalaikat. Ildikó, ez a menekült lány, istentelen nagy kurva volt – mentegetőzve a szájára ütött: ó, uram, bocsáss meg, Isten nevét

hiába ne vegyed, mormolta –, szóval, csak azzal a hadsereggel nem került kapcsolatba, amelyik nem vonult keresztül a falun. – Mihály sóhajtott. Mintha ma éjjel részeg álmában valaki elárulta volna neki, hogy Ildikó titkát nem a mai asszonynál kell keresni, hanem az ifjúkorban. – Az igaz, hogy jólelkű lány volt, mert amit kapott a katonáktól, tisztektől: petróleumot, benzint, tűzkövet, dohányt, azt megosztotta velünk... Szóval, aznap este is kikezdett az egyik katonával, hamarosan ki is vonultak a konyhából, és nem jöttek vissza. – Az a jajgatás, ami megütötte a padláson ágaskodó, leselkedő fiú fülét, nem is segítségkérő jajszó volt, hanem a kezdődő kéj vinnyogása. Ha nem olyan harmatosan tapasztalatlan, nem téveszti össze a két hangot. Megsemmisülten hallgatta az anyja csöndes, mesemondó hangját. – Kis idő múlva rettenetes lövöldözést hallottunk, a ruszkik a fegyverükhöz kaptak, kirohantak, mi eloltottuk a lámpát, lerohantunk a pincébe – Ildikó már ott volt –, s egész éjjel folyt a lövöldözés. Hajnalban mintha német katonákat láttunk volna, de másnap délelőtt megint bejöttek az oroszok. Addig úgyszólván nem is láttunk halottat. Most tele voltak a kertek halottal, németek, oroszok vegyesen. A mi kertünkben is találtunk három orosz katonát, az egyiket a te bunkerodban, biztosan ott keresett szegény fedezéket, de későn, mert mellbe találta egy golyó... Ahogy csend lett, én fölszaladtam a padlásra, ott feküdtél vérző térddel, eszméletlenül. Szóltam egy orosz tisztnek, az pokrócban lehozatott a padlásról, nemsokára jött egy orvosnő, kiszedte a térdedből a szilánkot, adott valami gyógyszert, s naponta jött kötözni... Hál' istennek, te csak megsebesültél...

– És a halottakkal mi lett? – kérdezte Mihály.

– Egy bizottság még aznap délután összeszedte a halottakat, s közös sírba temették, külön a németeket, külön az oroszokat. Az oroszok emlékműve ott van a temetőben, biztosan te is láttad már...

Szaváriné elhallgatott, csönd volt az udvaron. A tyúkok elültek, leszállt a meleg nyári este. A mezőkről lassú hullámokban az érett gabona illata hömpölygött. Azután megjött a bátyja meg a sógornője a munkából, csirkét vágtak, bort hozattak – egy egész litert négyüknek –, megvacsoráztak, beszélgettek, pletykáztak, politizáltak, de több szó nem esett a háború utolsó napjairól.

*

Húsz éve, mióta nem lakik itthon, mindig a hajnali vonattal megy vissza. Az anyja négy órakor ébresztette. Frissen ugrott ki az ágyból, kiment az udvar végébe. A nap még nem bukkant a látóhatár fölé, de már teljesen világos volt, a madarak eszeveszett csiviteléssel örültek az életnek. Szokatlanul könnyű volt minden, már a fürdőszobában csapkodta magára a hideg vizet, amikor rájött, hogy mitől: nem volt beteg. Nem fájt a feje, nyelve nem érzéketlen és rossz ízű taplóként dagadt a szájában, fogairól alig talált ledörzsölnivalót. Visszakaptam a reggelt – gondolta. – Ha leszoknék az ivásról, visszakapnám a reggeleket. – Nem is az agyában, hanem szervezete mélyén így folytatódott a gondolat: De az életet már úgysem kapnám vissza.

Mire a konyhába ért, anyja már megfejte a tehenet, elszűrte a tejet... a pohár tej az asztalon várta, ettől pillanatokig úgy hitte, réges-régi reggelbe tévedt, amikor még volt tehenük... Belekortyolt – tegnap még a gondolattól is megrázta az undor –, jéghideg, elfelejtett

ízű ital, megnyugtató, mint egy simogatás. És minden úgy folytatódott, mint valamikor: anyja rózsás alsószoknyában, mezítláb, öreg késsel a kezében a kamrába tipeg, levág a rúdon lógó, érett füstölt szalonnából egy arasznyit, hozzá jókora kenyeret, zsírpapírba tekeri, aztán kiterített konyharuhára helyezi, s míg a fia borotválkozik, cipőt pucol, nyakkendőt köt, választékot fésül a hajába, a harmattól csillogó kertből behoz négy-öt zöldpaprikát, s a kockás kosárruhába köti, a kenyér, szalonna mellé. Szótlanul várakozik, míg fia elhelyezi a hazait, s bekapcsolja az aktatáskát.

Mihály megöleli, megcsókolja az anyját. – Isten vele, édesanyám.

Szaváriné az utcaajtóig kíséri.

Az udvaron még egyszer körülnéz. Megnézte a kerekes kutat, a csáléra álló górét, az akácfákat s a kerítés mellett az egymáson heverő farönköket. Aztán kezet csókolt az anyjának, s várta az örök útravalót: Vigyázz magadra, kisfiam – ehelyett az anyja szemét elfutotta a könny, hevesen mellére szorította a fia fejét, belecsókolt, összekuszálta a választékát, s azt suttogta:

– Ne emészd magad, fiam!

*

Fél óra múlva a vasúti forgalmista leugrott a bicikliről, s megzörgette Szaváriék utcaajtóját. Az öregasszony visszafeküdt, elbóbiskolt, Géza hajolt ki riadtan az ablakon. – Mi az?

– Az öcsédet elgázolta a vonat – lihegte sápadtan a vasutas. – A töltésnél, a kubikgödör mellett. Kint van a rendőrség, azt mondják, nem baleset történt, hanem... Én nem tudom... Gyertek ki, intézkedjetek...

GÁLL ISTVÁN

ÁBÉCÉ

Keservesen tanultam meg az ábécét.
Felsőgallán (ebből a vértesalji településből nőtt ki Tatabánya, negyven évvel ezelőtt még külön közigazgatási helység, ezért nem járhattam a bánya iskoláiba) több osztály szorongott együtt a falusi elemiben, és amíg mi, legkisebbek félhangon kántáltuk, hogy „á-bé-cé", addig a nagyobbak mindig mást és érdekesebbet tanultak. Persze hogy rájuk figyeltem. És feszülten kellett fülelnem, mert két nyelven, de jórészt inkább németül folyt az oktatás. Obergalla sváb falu volt. Sörhasú, őzfog gombos vadászruhában csibukozó kántortanítónk – aki néhány év múlva Kovácsról Edelschmidtre „nemeschedett" vissza, és szarvasbőgés, őzbakselejtezés, adóhivatali kiszállás, csendőrségi inspekció, kanonoki iskolaszemle és minden más lehetséges alkalommal tanítás helyett a jegyző vendégeivel vadászott – magyarul is elmondott ugyan ezt-azt a tananyagból, de jobban szeretett az anyanyelvén beszélni. A svábozás azonban olyan, mintha egy lenyúzott és kinyúlt magnószalagról hallanánk vissza a német szót; aki nem született bele, nehezen veszi be a füle. Még rosszabbul jártak a szlovák gyerekek (mert azok is voltak köztünk, a szomszédos Bánhida ősi szláv település), nekik ugyanis semmit se

magyaráztak el. Ebben az elemiben csak az egyszeregyet tanultam meg és az ábécét. Azt is keservesen.

De megtanultam azt, hogy mindenféle gyerekek vannak a világon, akik közt nem én vagyok a legfontosabb.

A falunak mindig a szélén laktunk, a bikaistálló mellett, majd egy bányapatak partján, kertünk végében kezdődött a Vértes erdeje, amiben kétnapi járóföldnyire, Székesfehérvárig el lehetett barangolni úgy, hogy embert nem is láttunk. Az erdőjárás (apám a háromszéki havasok alól jött) meg a porfelhőben hazatérő, a kerítésünket döngető csorda az első emlékem, ahogy a vitézül csaholó Csöpi kutyával „megvédtük" házunkat a marhák naponta ismétlődő ostromától. A szomszédos udvarokon és istállókban a Marcikkal, Szepikkel, Fánikkal együtt kergettem a tyúkokat, cipeltem esténként a kanna tejeket, és nagy teleken a Gerecse felől kavargó hófúvásban törtettünk be az iskoláig. A falu gazdag volt, mert a földjei alatt fekvő szénért, az akkori bányatörvény szerint (amely persze nálunk is elsősorban a nagybirtokos Eszterházyakat védte a „zsidó" MÁK-kal szemben) évente pausálét kapott; így Felsőgallán egy kimustrált parasztházban községi polgári iskola nyílt, ott tanított az apám.

Mikor a bányával közösen új polgári épült, mi is beljebb költöztünk. De ahogy a falunak is csak a széle fogadott be, a bányatelepnek is a határán laktunk. Ugyanannak a bányapataknak a partján, ugyanúgy a Vértes takarásában, de már nem a község, hanem Mésztelep, Hatos telep, a kőbánya, a mészkemencék, a szénosztályozó szomszédságában.

Milyen egy iparvidék? Még a megszépítő emlékezés se mondatja velem, hogy szép. Sose tartottam annak.

Gyerekkoromban se. Elvágyódtam onnan, vadul gyötrődve-gyűlölködve, és az ifjúság kétségbeesett vágyakozásával vártam, hogy megszökhessek. Sikerült – és azóta minden írásomban benne van Tatabánya, nem tudok szabadulni tőle... A Vértes és a Gerecse találkozásánál, a két egymásnak futó hegyvonulat V alakú völgyében fekszik a város, és a hegyeken át Pest felől érkezve ma is elszorul a szívem, ha fentről lepillantok rá: akár egy óriási, rendetlen hamutartó, tele gigantikus csikkekkel, ágaskodó és düledező gyárkéményekkel, s minden szürke füstben úszik, mintha a telep örökké egy tűzvész utáni pillanatban pihegne, a megsemmisülés küszöbén. Hatlakásos barakk-házak, nyitott kanálisok, a sertésólak bűze – ez volt gyerekkorom bányatelepe. A kötélpálya még megvan, ott húzódik a régi telep szélén, a magasban hintáznak a csillék, egymás mögött vonulnak feketén, konokan, az aknáktól a szénosztályozóig. Csikorgásuk a régi, távolról a fülembe jajongtak, ha fülledt éjszakákon álmatlanul feküdtünk. És a szénpor ma is finoman szitál a magasból, elkeveredve a cementporral, a karbidgyár és a mészkőbánya kemencéinek gáza pedig lecsapódik a kertekre, nyár elejére felkunkorítja a leveleket, csökött gyümölcsök árválkodnak az egészségtelenül nehéz levegőben. Mindent belep a korom, a por, és akár egy elhagyott lakásban, szürkés rétegben üli meg a környéket. Nehéz szénvonatok csattognak-dübörögnek a síneken – semmi nem változott. (Csak annyi, hogy a néhány kilométerrel arrább új város épült, tízemeletes házkolosszusokban lakik a lakosság zöme, és ezt a Tatabányát én már nem ismerem.)

Az egyforma bányászházak egymással lazán összefüggő telepekben épültek: Hatos, Hetes, Nyolcas,

Mész-, Öregtelep, Harminchatház satöbbi. A papíron tervezett egyenes utcákat hosszában, az egymás mögött álló lapos házakat keresztben bárhonnan végiglátta a térmester és a csendőr. Szigorúan tagolt és ellenőrzött társadalom volt ez a bányavilág. Az altisztek házai a telepek szélén álltak, de ezek már nem voltak egyformák: amíg a lőmester egy kockaház négy sarkára épített, egymástól ugyan szeparált és verandával bővített, de mégiscsak szoba-konyhás lakásaiból kapott, az aknászt már kétlakásos, komfortos házban helyezték el. A tisztviselőtelepek pedig a változatosság és megkülönböztetés csodái voltak. Kétszobás összkomforttól a hat-nyolc szobás villákig terjedt a választék, főmérnöktől fölfelé volt, akinek autó járt, másnak csak hintó, az üvegházhoz kertészek, a háztartáshoz szakácsnő, szobalány. A bányászoknak kocsma és Munkásotthon, a többieknek külön Altiszti és külön Tiszti Kaszinó. Strand is három volt, egymás fölött egy domboldalon, a „tisztiből" folyt le a víz az „altisztibe", és elszennyeződvén a legalsó „bányászba".

Ebben a széttagolt és ellenőrzött világban ha valaki nem a neki kijelölt helyre tette be a lábát, azonnal kirítt onnan.

A húszas évek elején a bányász el sem hagyhatta a lakhelyét. Az állomáson negyvenötig állandó volt a csendőri ellenőrzés, igyekeztek kiszűrni a „jött-ment lázítókat". Sztrájk tört ki, mert a MÁK-nál eladósodott munkásoknak utalványukra romlott árut mértek ki a konzumokban, máskor meg azért, mert az előmunkások rugdosták a fejtésben dolgozókat. A munkásmozgalom valóban hősiesen, de változó sikerrel harcolt. Egy időben szociáldemokrata képviselőt sikerült választani;

aztán az is megesett, hogy a bányászszakszervezet – széthúzás, elfáradás, a sárga szakszervezettel való rivalizálás miatt – alig néhány embert mondhatott tagjának... Itt minden furcsán és kiszámíthatatlanul alakult. A svábok német művelődési egylete, mielőtt hitleri Volksbund lett, külföldről marxista irodalmat hozott be. A Székely Egyesület időnként a kommunisták fedőszervévé vált. A cserkészetet a csendőrség újra és újra baloldali szervezkedésen kapta rajta. Viszont egy nagy sztrájkot – a háborúba lépés évében – a nyilasok kezdtek gyűlésük betiltása miatt, hiszen a bánya azonnal hadiüzem lett; a bányászszakszervezet, elhatárolva magát a jobboldaltól, a munka folytatására buzdított; a kommunisták azonban jobban érzékelték a mindenképpen tiltakozni akaró tömeghangulatot, és a szórványos munkabeszüntetést általánossá téve, hetekig tartó baloldali sztrájk tört ki; katonaság szállta meg Tatabányát, Jány Gusztáv nevét már ekkor megtanultuk.

A telepek peremén, ahol laktunk, láthatatlan fal védte a bányát a „fertőző" külvilágtól, ezért itt torlódtak össze a munkából kikopottak, elzüllöttek, nyugdíjasok, a bányába még csak bejutni akarók, de a bányából kitiltottak is. Szomszédunkban egy özvegyasszony (tizenkilences múltja miatt a börtönökből tüdőbetegen szabaduló férje halála után) ablaktalan kis lyukban nevelte fiát, játszótársamat. A direktórium másik volt vezetője a Vértesben maga építette kőházban remetéskedett, gyógynövények gyűjtéséből élt – a fiával együtt jártam elemibe. A város legnevesebb mártírjára, Tóth Bucsoki Istvánra, a Népszava újságárusára és a helyi mozgalom egyik vezetőjére közös óvóhelyünkről emlékszem. De a mi utcánkban, a telepen kívül állt a leghírhedtebb nyilas-

kocsma is, ahol Szálasi többször megfordult, akinek egyik testőre ugyancsak a környékről került ki.

A politika ábécéjét ott nem könyvből oktatták.

Mióta elkerültem onnan, éltem szép városokban, az ódon Sopronban, a pezsgő Pécsett, határőrként évekig barangoltam a nyugati határvidék alpesi rengetegeiben és a Dráva elvadult nádas-fűzfás-mocsaras kiöntéseiben, sok éve Pesten lakom, ebben a sivár és kacér nagyvárosban, egy évtizede pedig Balatonfüred a nyári szálláshelyem, a szelíd nyugalomnak ez az opálos öble – de Tatabányától nem szabadulhatok. Úgy él bennem, kigyógyíthatatlanul, mint egy öröklött betegség. Durván hangzik ez? Sértően? Kegyetlenül? Mit tegyek, mindnyájan ifjúságunknak – annak a bizonyos első két évtizednek – a betegei-foglyai vagyunk, annak emlékei égtek belénk, meghatározták életünket, jellemünket, gondolkodásunkat. Más talán elkaparhatja ezt önmagában. Az író nem teheti. Végzetes öncsonkítás lenne. Újra és újra visszatér hát emlékeihez, küszködik velük, vallatja őket; minden dühét, tehetetlenségét és tehetségtelenségét ifjúságára zúdítja vissza, kétségbeesetten azt gondolja, hogy ha máskor és máshol született volna, bezzeg jobban és könnyebben írna... Gyűlölködve szereti hát ifjúsága városát. Mint én Tatabányát.

Megpróbáltam onnan elszökni. Mást írni. Nem sikerült. Minden irodalmi kudarc csak arra döbbentett rá, hogy közelébb, még közelébb kell lennem ahhoz, amit írok, nem időben, hanem emberként: ősélményekben. És fogcsikorgatva tértem vissza eredendő emlékeimhez. (A Magos-ciklus elbeszélései, Csapda című regényem és Az Öreg.)

Ma már nem menekülök Tatabányáról. Vissza se me-

gyek oda. Hiszen el se jöttem. A város bennem van, velem él. Átalakult az én városommá, ami nem pontosan az, ami ott a Vértes és Gerecse tövében lélegzett. Saját Tatabányám van.

Fantáziavárossá alakult, ez az én világmindenségem, ahol minden megtörténik, megtörténhet. Hová lett a város, az az igazi? És az a régi telep? Eltűnt, megsemmisült, elpusztítottam és újra megteremtettem magamnak. Néhány évvel ezelőtt elvetődtem a Hatos telepre. Ifjúságom színhelye volt. De süllyedt alatta a föld, a régi, rosszul tömített aknák odalent beomlottak, és magukkal rántották a fenti világot. Romok, romok, mindenfelé romok hevertek, szétdűlt házfalak, téglahalmok, vakolatdombok, a kiskertek helyén gyom, a kerítések a földre huppantak, a templomnak csak az alaprajza látszik a talajban, akár egy történelem előtti ásatás lelete, a bányatiszti villák eltűntek üvegházastól, teniszpályáik vörös salakja alig villan elő a fű közül, a konzum épülete szétnyílva meredezik, az egykori komor csendőrőrs helyén álmatag csönd, a hatlakásos barakkházak, szobakonyháikkal, bűzölgő disznóólaikkal és közös árnyékszékükkel mintha sose lettek volna itt ezen a szorongató, képtelen látomásnak tetsző rommezőn – és ahogy bolyongtam a régi utcákon, a nyitott kanálisok mentén, hirtelen azt gondoltam: csak nem én tettem? – ekkora az írói fantázia és akarat ereje? – amiről annyit írtam, álmodtam, az végül is belepusztult az én akarnokságomba?!... Hiszen csak úgy tudtam írni, akkor tudtam írni a telepről, ha előbb leromboltam magamban a valóságos várost, és újra megteremtettem magamban.

Hogy honnan és hogyan kerültünk oda?

Anyám apja, a nagykapornoki kovácsmester vala-

miért összekülönbözött a helyi szerzetesrend apátjával, és ez megrendítette a család falubeli helyzetét. Nagyapám nem adta meg magát, felnőtt fiai is kovácsok voltak már, gőzekét, cséplőgépet bérelt – de belebukott a vállalkozásba, messzire elért az apát keze. Nem tehetett mást, nyolc gyerekével Pestre költözött. A csepeli WM-ben kovácsként dolgozott, korán és búskomoran halt meg. A század első évében került Pestre a család, az öt fiú közül három kovács, egy asztalos, egy pedig fegyverműves lett, a lányok varrodában dolgoztak. Sosem tudtak igazi városlakókká válni. Összebújva éltek, gyanakodva, rosszkedvűen. Örök elégedetlenségben. Gyökértelenül. Értették a szakmájukat – semmi több. Annyi humoruk se volt, amivel az ajtóvasat meg lehetett volna kenni, hogy ne csikorogjon. Mindez megmagyarázza a sorsukat. Egyikük tizenkilencben műhelybizalmi lett, ennek politikai következményeit egész életében cipelte. Magányos farkas, agglegény maradt. (Az Öreg alakjában bányásszá változtattam, és ha a regényhős élettörténete nem is, jelleme az övé.) Másikukat orosz hadifogságból az uráli harcok sodorták el, hosszú ideig elveszettnek hittük, csak a negyvenes évek legelején, a szovjet–magyar kapcsolat időleges javulása idején írt levelet, és ebben két fiáról megjegyezte, hogy katonaiskolások – többet soha nem hallottunk róluk, de én negyvenötben minden fiatal szovjet kapitányban rokont reméltem. Egy harmadik fiú, az asztalos, különös csavargó alkat, évekre eltűnt, dolgairól semmit se lehetett tudni, gyanakvó élettársa szerint „elzüllött"; a háború után derült ki, hogy Szlovákiában is volt családja, és ott a helyi mozgalom őrzi emlékét – különben a háború legvégén, véletlen balesetként, átment rajta egy tank. Anyám

nővérének férje vitte a legtöbbre mint munkáskáder, húszéves, tragikus mozgalmi múlttal kisebb pesti üzemek vezetője az ötvenes években; humortalan, kőfejű, akaratos, kemény ember. (A Csapda kíméletlen funkcionáriusát mintáztam róla, Bársony Imrét, mert ez a látszólag tatabányai történet – fikciós regény, egy magatartás csődje, példázata, és csak a kulisszákat vettem hozzá az általam legjobban ismert környezetből.)

Apám családja a Háromszék megyei Lécfalváról a múlt század ötvenes éveiben – a székely szervezkedések megtorlása idején sokadmagával – Romániába húzódott át. Dédapám kocsigyártó volt, mulatozó, magát jól forgató ember. Halála után nagyapám, a múlt század végén visszajött Lécfalvára. Kevéske földje volt, kis erdőbirtoka, fával szekereztek, boltot is bérelt, mindent megpróbált – hogy mire vitte, azt egy székelykapus kicsi ház mutatja. Három fia igazi öröksége a dédapai vállalkozó kedv; sokféle segítséget kihasználva tanulni igyekeztek. Sándor nagybátyám már a húszas évektől kezdve Pesten szakszervezeti alkalmazott, a szociáldemokraták balszárnyához tartozott, a háború legnehezebb utolsó évét illegalitásban töltötte, olyan könnyed természetességgel kerülgetve az életveszélyt, amit ma is csodálok (minket is meg-meglátogatott Tatabányán, a fronton hányódó apánkat pótolva); nemcsak élt a politikával – mint mások körülöttem –, de érte élt, és értette „élvezte" rezdüléseit. Tanulhattam tőle. Béla nagybátyám kertész és sikeres szőlőnemesítő, falujában a szövetkezet alapítója, kezdeti vezetője; ő se ment a szomszédba egy kis észért, jókedvért, huncutságért. (A ménesgazdát nem tudtam megírni, amíg éltek. Pedig nem róluk szól,

csak egy-egy alak gondolkodásának jellegzetessége az övék.)

Apám a legfiatalabb fiú. A legnehezebben neki sikerült kiszakadnia Lécfalváról. Az első világháború közeledtével már bezárultak az iskolához vezető utak. Tizenkilencben a Székely Hadosztálynak ahhoz a kisebb részéhez tartozott, amelyik az utolsó percig harcolt a Vörös Hadseregben, ezért kétévi keserves fogságot húzott le Constantában. Utána háromszéki fatelepeken dolgozott, erdőirtásoknál, és ha összegyűlt a pénze, egy-egy évet elvégzett a képzőben. Így dolgozva-tanulva harmincéves korára szerzett oklevelet, és került rokoni segítséggel Felsőgallára. Tulajdonképpen mindent apámnak köszönhetek. Az általa teremtett körülményeknek. Hogy könyvek között nőttem fel, hogy a telepen kívül lakva is a telepen éltünk, mert a bányászok nemcsak mint polgárista gyerekeik tanárához jártak hozzánk. Magyart tanított, és a népi irodalom hűséges – noha kritikus – híve volt. Szinte nem is olvastam mást (átugorva Jókait és Vernét), mint amit apám: Móricz Zsigmondot, Tamási Áront, Nagy Istvánt, Illyés Gyulát, Szabó Pált, Veres Pétert. A hazai ízek miatt apám kedvence Tamási Áron volt; a „legokosabb" – vagyis az ideológus, akivel leginkább egyet lehet érteni – Veres Péter. Életem döntő olvasmányélményei (ezt ma már mint tényt említem, és okát magam is keresem) a Lakodalom, Keresztelő, Bölcső egymás után sorjázó kötetei; legfogékonyabb koromban kerültek elém, elevenségük elbűvölt, és megsejtettem belőlük, hogy lehet a körülöttünk látott világ is regénytéma – aztán évtizedek teltek el a keresésben, hogy a magam másfajta élményanyagát miként tudom megírni.

A háború szétszakította családunkat. A mind kelle-

metlenebb hellyé váló Tatabányáról apám Pestre húzódott, Sanyi bátyja mellé, majd katonaként a frontra vitték – mi pedig a telepen ragadtunk. Ettől az időtől fogva nagy fiúnak számíthattam magam, majdnem felnőttnek. Anyám és öcsém mellett én voltam a FÉRFI a családban, az intézkedő, a dolgok nehezét vállaló.

A felszabadulást kétszer értem meg. Negyvennégy karácsonyán a fővárost körülzáró szovjet hadsereg lovasai bukkantak elő a hegyek közül, beügettek hozzánk, ám néhány utcával arrébb megmerevedett a front, onnan németek lődöztek, és csak hat hét múlva szorultak hátrább kedves (bár kissé szilaj természetű) kozákjaink. A méteres havú télben, a nélkülöző telepen csonka családunk a szomszédság segítségével élt egyik napról a másikra. A háború vége még odább volt, valamit tennünk kellett. Zalába utaztunk anyám rokonaihoz. És mi, akik addig a frontvonal híg levesén tengődtünk, tepsiben sütött keletlen kenyereken s a feltört konzumokból lavórban széthordott babon – Kehidán kánaáni bőségbe pottyantunk: a front elől leöldösött disznók kolbászkerítése mögött, vastag zsírszagban, tejföllel locsolt réteshalmok párologtak. Március végén kidobolták ugyan, hogy korosztályom leventéi a községházán gyülekezni kötelesek, hogy végre megnyerjék valakivel a háborút – de délután a szőlőhegyről láttuk, hogy a távoli országúton szovjet tankoszlopok vonulnak nyugat felé; túlfutott rajtunk a front.

A háború utáni évek gyors politikai változásaiban apám Pesten rekedt, én pedig önálló „felnőttként", némileg sértetten, hogy még iskolára kötelesnek, az újonnan alakult tatabányai gimnáziumba jártam. Nem túloztuk el a tanulást. Lázas és zavaros időszak következett,

délutánonként a telepi párthelyiségekben biliárdoztunk, székeket tologattunk az előadásokhoz, gyűléseztünk, tüntetést szerveztünk, hiszen államosítások, kitelepítések, pártközi harcok folytak, kerékpáros futárokként repkedtünk a megyében. A Szikra sorozatban kiadott kis vörös füzeteiből tanultuk a marxizmus ábécéjét. Ebből lett a baj. Az én személyes kis „koncepciós pöröm". Ötven tavaszán, érettségi előtt, beidéztek egy sebtiben toborzott tanári konferenciára, és félóra alatt kirúgtak az ország összes középiskolájából. Ürügyet erre az adott, hogy Sztálinnak a leninizmusról írott brosúráját az osztályban – vitatva az ellentétes nézeteket – „bölcsen" így akartam szintetizálni: Lenin volt az alkotó zseni, utódja pedig a megvalósító, a nagy végrehajtó. Apám világosított fel, hogy csupán egy mechanikus, központilag elrendelt tisztogatás komikus áldozata vagyok; kizárásomat a Közlönyben apró betűvel szedett sorstársaim százai között mutatta meg. Minden iskolából ki kellett valakit csapni, egy „nem munkásszármazású" végzős diákot: az élesedő osztályharcban rendelkezett így a minisztérium. De egy sebtiben toborzott, Rákosiról elnevezett, különbözeti vizsgás bányászfiúkkal gimnáziummá emelt osztályban ki nem volt munkásszármazású? Legfeljebb névadónk a falon.

Elestem a továbbtanulás lehetőségétől, de úgyis csak a Testnevelési Főiskola imponált nekem. Mint minden sokat olvasó fiú, férfias életről képzelegtem. És ezt hamar megkaptam: besoroztak, és vittek a határőrséghez. (Ekkor zárult le a határ, háború lógott a levegőben, világszerte eszeveszett katonai készülődés, siettetett hadseregfejlesztés folyt.)

A határőrség államvédelmi szerv volt. Gondoltam,

politikai priuszommal csak tévedésből irányíthattak Sopronba, bekopogtattam hát a D-tiszthez, tisztázzuk mielőbb, hogy én „nem ravaszul befurakodtam ide", engem később ne „leplezzenek le", megmondtam mindjárt az elején, hogy a „nép ellensége vagyok", ez megjelent nyomtatásban. A politikai tisztnek kissé megrándult felfelé a szája sarka: és ha pont ezért van itt? Megérthettem valamit egy különös szerv speciális ábécéjéből... És egyszerre hitelesnek hatott minden, az öregkatonáktól hallott történet. Szerencsére egy Tatabányáról ismerős, szegről-végről rokon tiszt is szolgált a laktanyában. (A Magos-ciklus központi alakja lett tíz évvel később, de egy év múlva, mikor utolérte őt is a belső tisztogatás, nagy ijedelmet okozott nekem, mert akkoriban a patrónus lefogása következményekkel járt.) Az alapkiképzés hónapjai után beszerzett engem egy aknásztanfolyamra, mondván, hogy a szakszolgálatosoknak könnyebb életük van. Ez igaz. Én kétszer egész könnyen röpültem, egy-egy robbanás légnyomásában. Mégis örülök, hogy aknászként évekig kószálhattam az osztrák és jugoszláv határon, szinte háborús helyzetben, fegyverropogás közepette. Mindig oda rendeltek, ahol baj volt, tehát ahol történt valami. (A Patkánylyuk, a Magos-elbeszélések, az utóbbi években szőtt önéletrajzi katonanovella-ciklusom, de még A ménesgazda is innen való.)

Öt évig éltem katonák között.

Hogyan lehetett ezt elviselni? Sőt szinte szeretni? A társak miatt. Meg hogy fontosnak hitt dolgok történtek velünk. A játékszabályok pedig kiismerhetőek, és mindenkire kötelezőek voltak.

Riasztanak a határról, hogy megsérült a műszaki zár.

Lombhullatós, békés őszi napon kiautózunk a prérire Illés őrmesterrel. Szálas termetű, kevés beszédű fiú, a fejét mintha szekercével nagyolták volna ki egy fahasábból. A legjobb aknász, akit valaha is láttam. Leszerelés előtt áll, de továbbszolgálóként maradna. „Elvették" a földjüket, a téeszbe nem megy haza. Az aknamezőn túl a drótkerítésen lógva szarvast találtunk, egyik lába elrobbant, nem tudott átugrani. Utat kell hozzá nyitnunk, de addig vergődjön? Illés – mintha az ő istállójából bitangolt volna el az az állat – merev arccal nézi. Mozdulok, hogy megadjam neki a kegyelemdöfést: odamegyek, és a szemébe lövök. Így szoktuk csinálni. De az őrmester elkapja a karom. Egy megbontatlan aknamezőn átlépkedni (ha ismerjük is a telepítési rendszert) szabálytalan, mert veszélyes. A katonaság ősi, íratlan törvénye, hogy a nagyobb veszélyt a parancsnok vállalja. Belépked hát a szarvasig, csakhogy a döglődő állat megrémül tőle, utolsó erejével dobálni kezdi magát a zengő drótok között. Illés óvatlanul hátrál, robbanás, és már ő is ott lóg a drótakadályon a szarvas mellett. Mire kicipeljük a sofőrrel, feltuszkoljuk a nagy testet a weapponra (teherdzsip), a fityegő alsó lábszár fölött nadrágszíjjal szorítókötést ügyetlenkedünk a combjára, és az úttalan mezőn végre bukdácsolni kezdünk lakott hely irányába – az őrmester félhalott. Arca, mint a lakodalmas zsebkendő, olyan fehér. Hátul, a vaslemezzel borított platón ülök, fejét az ölemben tartom, hogy ne kocogjon oda a fenéklemezhez. Nyugtatóan beszélek hozzá, izzadó üstökű sofőrünket ordítozva hajszolom, rugdosom félre a nekünk csúszkáló aknásládákat, a weappon bömböl, dobálja magát a kátyús úton – Illés lehunyt szemmel fekszik. Az első faluban nem találunk

orvost, koszfészek, még bolt sincs. A másikban van orvos, a sofőr kidudálja az utcára, de az csak megigazgatja a szorítókötést, rázza a fejét, legfeljebb aszpirint tud adni, nyomás tovább a városi kórházba. Vérben ülök. Tocsog alattam. Ülepemen átnedvesedett a nadrág. Illés végre kinyitja a szemét, fejét megmozdítva maga köré néz. „Mennyi vér van az emberben?" – kérdi, és szürke szemével, ami olyan árnyalatú, mint a galamb hasalji tolla, már a másvilágról néz rám. Elkövült aggyal próbálom kitalálni, hogy ő hány literre saccolta a maga körül látott vérét – annál többet kell mondanom. „Öt! – ordítom túl a hörögve repesztő weappon motorját –, tudod, mikor a disznót megszúrják, abból is kigyün egy vájdlinggal..."

Nem novellát akartam írni, hanem csak felvillantani egy színfoltot emlékeimből, és máris itt van egy halott.

Feleségem, ha kézbe kapja frissen elkészült írásomat, kis gyanakvással húzza meg az orrát: már megint kit döglesztettél meg? Ez egy idill – morgom ingerülten. Mert a legtöbbször az is, ahhoz képest, ami a valóság volt. Történelmi időkben éltünk, vagy nem? – sorsfordulókban. Ezt ő is tudja, aki a pesti kisemberek nyomorúságát, a háború alatt gyerekként átélt csillagos házak, eltűnt hozzátartozók kitörölhetetlen emlékét hozta magával. (A Napimádót erről írtam.)

És mégis: semmi se tudja az embert megváltani?

Hiszen húsz éve élünk együtt, megunhatatlan, boldog összhangban, fél nap után találkozva már mohón beszélgetünk, újdonság minden óra, mert mindent együtt élünk át, könyvek, folyóiratok, hírek és értesülések csak akkor érvényesek, ha közösen megvitattuk azokat, százfelé rohanunk szét, de vissza csak egyfelé igyekszünk:

egymáshoz, és ebben a szimbiózisban már mindegy is, hogy ki írt regényeket és ki drukkolta végig a jogi egyetemet, és nem tudom, hogy a Jogtudományi Szemlétől az őstörténetig, a Micimackótól a szociológiáig tulajdonképpen mi az, ami őt érdekli, és mi az, ami engem; és nem győzöm csodálni, hogy mindig vidám, kiegyensúlyozott, jókedvétől a légkör felvillanyozó, ha a nevetést adóztatnák, félóra alatt tönkremennénk, de esze olyan csavarosan hatol bele mindennek a lényegébe, akár egy dugóhúzó, és így kibelezve-kifordítva már mulatunk mindenen, mert kisebb a rossz, ha átlátunk rajta, ártatlanabb a gonoszság, ha megfricskázzuk, és fele akkora a baj, ha vigyorogva viseljük; így kell tennünk, hogy fiatalságunk ideál- és igazságembrióit el ne vetéljük, de megőrizzük és kiteljesítsük magunkban, hogy kitartsanak, amíg élni és dolgozni lehet, a munka ugyanis egyre sürgetőbb, az idő csúszik ki alólunk, a szervezet kezd cserbenhagyni, püffed a máj, trombórögök csónakáznak az erekben, az égőn lüktető ízületek álmatlanná teszik az éjszakákat, a felejtésnek választott munkáról pedig kiderül, hogy prózaírónak lenni alig szórakoztatóbb, mint végigseggelni egy életfogytiglanra szóló ítéletet; külön öröm hát, hogy él velem egy tőlem mindenben különböző emberke, aki borzas fejét rázva trappol a fürdőszobába, hamisan bömböl a rádió után, munkájában a maga törvényei szerint teszvesz, gondolkodik, hoz határozatokat, folyamodik a bírósághoz, otthon pedig együtt hömpölygünk a lakásban, mint két gazdára talált kiskutya, kölcsönösen teljes biztonságban érezve magunkat a másikkal, kívánom hát, hogy legjobb művem ez a házasság legyen, és mégis –

– mégis, ez se, semmi se tudja az embert megváltani?

Nem tud az emlékeitől megszabadulni? Vagy épp hogy kiírni akarja magából? A gondolatilag tisztázott múlt, az elrendezett történelem, a kivívott és megőrzött magánéleti harmónia mind csupán mosópor, ami első harminc évem viseltes emlékeiből oldja ki a szomorúságot?

Tudom; amit írok, rideg történelmi körülmények rideg férfivilága. Mentegetődzöm avval, hogy ezt láttam? Ezt éltem át? Hogy engem is fáraszt már? Elgyötör a saját írói világom? És egyszer majd – talán – valami mást – és máshogy?...

Tatabányán minden szomszédunkban az udvarok mélyén, a ház mögött még egy kis ház van, meg egy ahhoz hozzáragasztott épület és még egy bódé és még egy sufniból kipofozott lakóhelyiség – ahogy ez az ipartelepek szélén lenni szokásos. Az egyik ilyen udvar mélyén laknak Mandlék, ott éltek gyerekkoromban is, a bácsi már akkor rokkant nyugdíjas volt. A környék hozzá járt hajat vágatni, borotválkozni. Amíg a vendég a hokedlin kuporgott nyakában a törülközővel, és Mandl bácsi szótlanul nyeszetelte arcáról a habot, felesége tartotta szóval az áldozatot. Ez adta meg a borbélyműhely légkörét. Meg a mindenfelé szétszórt újságok, zsíros könyvek, évtizedes képeslapok. Az asszony nagy olvasó hírében állt. Nemrég jönnek velem szembe az utcán, bicegve, csoszogva, egymásra indázva, a felismerhetetlenné formátlanodott ruhák alatt testetlenül, és ahogy megtorpanok előttük, a néni – aki figyelemmel kíséri írogatásomat – több száz éves arcát felém fordítva csak ennyit mondott legújabb regényemre: naty tyilkos maka, hajja, de ez kevés ám!...

Azt hittem magamról, hogy életismeretből eljutottam legalább az ábécéig. De Mandl néni elgondolkoztat.

GERA GYÖRGY

Miután T. Tivadar – férfi I/b, kettes ágy az ajtó mellett – egy szuszra közölte –

Engemnemtudszórabírni doktorúr énnembeszélek –

s miután Kemény dr. a beteg fülébe súgta: –

Schulek –

T. Tivadar elkerekítette szaporán hunyorgó szemét – s kövérkés petyhüdt arca megszálkásodott –

az orvos kijelentette –

amennyiben nem kap mindenre kiterjedő tájékoztatást –

kénytelen lesz ápoltat betegnek nyilvánítani –

Még – hogy – engem? –

nyögött fel T. Tivadar –

pillantása a három néma szobatárs közt repkedett – megmarkolta kórházi-szürke hálóingét –

Jöjjön

hallotta –

majd négyszemközt – – – – – – – –

*

Beléptek az orvosi szobába – T. Tivadar letapogatta a falakat – betakarta a falióra üvegburáját – füstszínű szemüveget vett fel –

Kezdjük a házaséletével – mondta Kemény dr. –

Irén tizenöt éve a feleségem –
Ő hozatta be? –
Elnyíló pupilla – száznegyvenes pulzus – villogó lámpa a homloklebeny mögött –
A zene! – jajdult fel T. Tivadar –
Felpattant –
megállította az órát –
lefedte az írógépet –
Nekem inkább az irodalom fekszik –
százhúsz Ady-verset tudok kívülről –
Nyár-éjszakán a grófi szérűn – Reccsen a deszkapalánk
Nem – inkább –
Nagyot kacagott tavasszal a Föld –
T. Tivadar elhallgatott –
hirtelen túrázni kezdett az emlékezet motorja –
zúgás –
dorombolás –
Cisz-dúr –
T. Tivadar megdörgölte füstszínű szemüvegét –
tavaszi bérlet –
nyári bérlet –
hazai mesterek és vendégművészek –
a szonáta szó olasz eredetű –
csacsikám – a Haffner-szimfóniát nem Mendelssohn írta –
T. Tivadarné szül. Szűcs Irén okl. zongoratanárnő –
Csodás ahogy egy karmester fölemeli a pálcát –
A zenekar elnémul –
egy suhintás – és felbőgnek a kürtök –
még egy – és döndül a dob –
Nincs szebb a harmóniánál – mondja T. Tivadar –

mindenki tudja a kötelességét –
elképzelni se lehet hogy a bőgős felálljon –
mert nem tetszik neki a karmester bajsza –
Vagy leborotváltatja elvtárs –
vagy nem játszom tovább –
Kemény dr. belelapozott a pszichiátriai kézikönyvbe –
Munkáját a beteg kifogástalanul végzi, de doxasmáinak jellege állandó harcot követel a harc elvonja a munkától – E személyiségek elviselhetetlenné tehetik környezetük életét – ugyanakkor maguk is szenvednek –
Maga csoportvezető –
Osztályvezető – helyesbített T. Tivadar –
Pánt facsavar szögecs – nyár óta a zsanér is hozzám tartozik –
bánt nekem a hivatal – az otthon – a család – fő hogy az akarat összecsendüljön –
Látott már facsavart doktor úr? –
Nahát ott is – nem összevissza emelkedik a menet – metszés szabja meg –
Kemény dr. éjszaka ügyelt –
A beteg negyvenhét éves – sch – első schub –
Mi köze a facsavarnak a zenéhez ? – kérdezte –
Orrrrriási! – – – – – – – – – – –

*

T. Tivadar ide-oda kapja a fejét –
a tolókocsiról –
a műszeres szekrényből –
a tüllfüggöny redői mögül –
Schulek vigyorog rá –
Szokásom elbeszélgetni a beosztottakkal –
Mit főz vacsorára Emőke? –

Hova rándul ki Marika?

Ha felszúrták kis Laci fülét – kétszer ellenőriztem Gitta kimutatásait –

ahogy az igazgatónk – Bencsáth elvtárs – találóan megjegyezte – a nagy dolgok kicsiken múlnak –

és Schulek –

hórihorgas – 190 centi –

gyámolításra szorult –

árvaház – viszontagságos gyermekévek –

én is mélyről verekedtem fel magam –

Szóval – bátorítottam – dicsértem –

tisztelettudó – szorgalmas –

új facsavar-lajstromot fektet fel –

kicseréli az elavult szögecskartonokat –

s közben – szolgálatára Tivi bácsi – szíveskedjék – parancsoljon velem –

annyira hogy Irén is felfigyelt –

ki ez a Schulek? –

Kemény dr. elbóbiskolt –

májusban neurológiai szakvizsga –

a gerincvelő fehérállományának pályarendszerei –

asszociációs –

felszálló (afferens) –

leszálló (efferens) pályák –

hatvanszemélyes osztály – kilencven ápolt –

gyógyszert rendelni – fertőtleníteni – megjavíttatni az eldugult vécét –

a rövidpályákat a gerincvelő kötélsejtjei alkotják –

És akkor – kiáltotta T. Tivadar – derült égből a villámcsapás! –

július 23. – kiscelli kastély – kilencedik sor – ötös-hatos szék! – – – – – –

T. Tivadar lekapja szemüvegét –
Százhúsz Ady-vers –
háromszáz telefonszám –
Irént is a memóriája kápráztatta el –
A kiscelli kastélyt 1774 és 78 közt építették –
Entzenhoffer tervei szerint –
zárt udvar – barokk kapu –
Mire odaértünk – mondja T. Tivadar –
lehűlt a levegő –
Irén két párnát bérelt –
első szám Bach
bemelegítés –
nyitány –
nála minden tiszta –
szabályos –
második szám Dvořak –
ki nem állom a versenyműveket –
csupa széthúzás –
két legény egy csárdában –
Ilyenkor szuggerálom a karmestert –
mereven bámulom a tarkóját –
szurkolok neki –
de aznap hosszú haja volt – a válláig ért –
hiába próbáltam –
képzeletben –
kopaszra nyírni –
Irén meg rám szólt –
Mit fészkelődsz? –
Úgy tudom – elsápadt – magába süppedt – kis híján elájult –
Csoda lett volna? –
Tessék csak elképzelni –

amint ott ülök a nyirkos párnán –
előttem két undok szeplős fülcimpa –
nem segíthetek a karmesternek –
nincs kihez igazodnom –
S ekkor lágyan – behízelgőn –
alattomosan –
mintha valaki azt susogná – mi árva gyerekek tartsunk össze –
Igen – lehet hogy remegni kezdtem –
féltem a dobogóra nézni – de muszáj volt –
s amikor odanéztem –
megkövültem –
hogy a fenébe ne kövültem volna meg? –
Képtelenség! –
Megőrültem! –
Hogy került oda Schulek? –
Ő csellózott – – – – –

*

Kemény dr. négyévi praxis után már semmin se csodálkozik, most mégis felhorgasodik benne valami, megdöbbentő, de irigy T. Tivadarra, nekem, gondolja, még egy rögeszmére se futja, kórlapok, anamnézis, szakvizsga, csupa adagolt rutin. Harmincnégy éves koromra leszáradtak kamaszkori pattanásaim, lábujjhegyen járok, pontos az ébresztőórám, megy a vonat. Naponta négyöt felvétel, egy-két sokk, két-három elbocsátás, két év, megnősülök, tíz év, és kineveznek adjunktusnak, ha jól viselkedem, húsz év múlva főorvos leszek.

Ez az épelméjűség?

*

Elhűltem – mondja T. Tivadar –
pedig szavamra –
pártolom az önművelést –
De van nekünk szép kultúrtermünk –
s az arány –
a súlypontozás –
Más dolog a műkedvelés –
vállalati szinten –
megint más nyilvánosság előtt –
Az fájt hogy ott kell ülnie tehetetlenül a nézőtéren? –
kérdi dr. Kemény –
A lényegre tapintott doktor úr! –
Így volt! –
Szóról szóra így! –
Mert szörnyű volt látni –
a bomlasztást –
a felforgató tevékenységet –
ahogy a karmester vergődött – vért izzadt – próbálta megzabolázni a zenekart –
de Schulek csak húzta –
húzta –
húzta –
a zenekar pedig –
csupa köpönyegforgató –
meghunyászkodott –
átpártolt –
a cselló meg megrészegült –
bőgött –
zúgott –
ujjongott –
ezentúl én – zúgta – mindenütt én – nekem – hozzám – tőlem – általam –

Képzelje – mi játszódott le bennem –
reszkettem – háborogtam – féltem –
Szóval ilyen –
befészkeli magát –
sunyít –
Kígyót melengettem a keblemen – – – – –

*

T. Tivadar rágyújt –
két szippantás –
elnyomja a cigarettát –
amikor folytatja rekedtes hangja feltisztul –
Nem vártam be a taps végét –
kifurakodtam –
át a nézőtéren –
irány a művészfolyosó –
Schulek! – Hol találom Schuleket? –
Valaki elém állt –
taszigáltuk egymást –
visszatértem a nézőtérre –
izgatott voltam – feldúlt –
már hogyne lettem volna az? –
Schulek – hebegtem – ő játszotta a csellóversenyt –
Surányi Csaba – mondta Irén –
Álnév –
Fél a következményektől –
Szenzációs tehetség – jelentette ki Irén –
Csuda jóképű –
Hívd meg egyszer –
Úgy szeretném megismerni – – – – – –

*

Másnap bementem Bencsáth elvtárshoz –
spanyolos –
partizán –
most is gyalog jár be –
paprikás szalonnát reggelizik –
Közvetlen volt –
hellyel kínált –
Rákezdtem –
Megszólalt a telefon –
Félmondat –
csing –
még egy fél –
csrrr –
Tömörítettem –
elhagytam –
lekerekítettem –
Hogy került Schulek a pódiumra? –
Ki adott rá engedélyt? –
Minisztérium –
Interurbán –
Pártbizottság –
Mire az igazgató elvtárs befejezte azt mondta –
legközelebb majd tüzetesebben –
addig is gratulál –
Schulek a Szabvány jó hírét öregbíti – – – – –

*

Visszabotorkáltam a szobámba –
Kihez forduljak? –
Kitől kérjek tanácsot? –
végül is – bár nem vagyok kis pont a Szabványnál –
országos viszonylatban nem láthatok tisztán –

Nem szólhattam Irénnek –
Nem vonhattam felelősségre Schuleket –
Kiugratni a bokorból –
de hogy? –
Résen voltam –
hátha elszólja magát –
Milyen eredetű szó a szonáta? –
Használt-e Dvořak népi motívumokat?
beugró kérdéseket tettem fel –
bevittem egy táskarádiót –
Délben –
Ki nyer ma? – Játék és muzsika tíz percben –
Gitta megvette a Hangversenykalauzt –
Marika felcsapott ifjú zenebarátnak –
ennyit értem el –
Schulek nem árulta el magát – – – – –

*

Leomlott falak –
gyorsjárat az elmeosztály és a Kürt utca közt –
T. Tivadar leszáll a repülőszőnyegről –
két szoba szövetkezeti összkomfort –
ragasztott parkett – duplaablak – begóniák –
gyűszűnyi konyha –
szanaszét selyempapír – papírszalvéta – csipkés papír – papírtálca – papír alátét –
a porcelán tálon mignonok –
az ezüstön rigójancsi –
Irén csökönyös –
keresztülviszi amit a fejébe vesz –
ráadásul édesszájú –
s most büntetlenül torkoskodhat –

Képzeld – áradozik – bekerülünk az életrajzába –
nyilatkozni fog –
Rengeteget köszönhetek Tivi bácsinak –
ő egyengette az utam –
T. Tivadar nem válaszol –
látja magát lefényképezve Schulekkel –
Bevallom – fordul Kemény doktorhoz – megtántorodtam –
Bánom is én –
megtettem a kötelességem –
Intézkedjenek a fejesek – – – – – –

*

A párbeszéd staccatóit forgószél sepri el, örvényt kavar a várakozás, november 4., délután öt óra, kellemetlen, híg idő. Schulek nem liften jön, T. Tivadar megbizsereg a csengetésre, három szál szegfű, kézcsók, parancsoljon, Tivi bátyám, csak ön után, nagyságos asszony, szólítson Irénnek, kitüntet, nagyságos asszony, Irén keblén hullámzó margarétamező, zümmögő méhraj, utoljára az elvarázsolt kastélyban ringott így a csípeje, harminckét foggal mosolyog, harminckét kézzel tessékel, kicsit szűken vagyunk, a zongora miatt, pompás lakásuk van, bókol Schulek, Csehovnál olvastam, az ember körül legyen minden szép, ó, Csehov! Szereti Csehovot, Schulek úr? Olyan bánatos nála minden, olyan hervadt, olyan őszies...

Aztán szinkópa, nyafogó trillák, egy szó se a facsavarról meg a zsanérról, mintha ő jelen se volna, mintha leváltották volna, önkényes lakásfoglalónak utalták volna ki a szövetkezeti összkomfortot, szenzációs, turbékol Irén, mert neki az is szenzációs, ha hó fedi a Lom-

nici-csúcsot meg az is, ha magához tér a levéltetves fikusz, tetszhalott kráter felmorajlik, közhelyek lavinái görögnek, minden életveszélyes, mint egy szerelmi vallomásban, ó, az elhivatottság, ó, az árvaházi gyerekek posztózubbonya, és Schulek könnybe lábadt glissandói, nekem kezicsókolom, ötmillió apám, ötmillió anyám volt, kézen fogtak, járni tanítottak, beoltottak torokgyík ellen, nyáron táborba vittek, télen gyapjúzoknit adtak, ha újra születnék, újra árva szeretnék lenni, nagyságos asszony,

Irén,

Igenis, Irén,

nem állami, társadalmi gondozott voltam, a szeretet és szolidaritás jelképe, elszavaltam az Anyám tyúkját, s felfedezték színészi adottságomat, pont, pont, veszszőcskét rajzoltam, és ösztöndíjat kaptam a Főiskolára, hadvezért akartak nevelni belőlem meg köszörűst, meg költőt, meg hídmérnököt, s én, kezicsókolom, meg akartam hálálni, hogy mindenki gondoskodik rólam,

mignont vagy rigójancsit?

Irén két süteményt rak Schulek tányérjára, mélyeket sóhajt, istenem, istenem, milyen megható, milyen idillikus, mintha balzsammal kenegetnék a lelkem, elfelejtem, hogy Pap Ilonka nem készült a Mikrokozmoszból, Hauman Tibinek piszkos a körme, reggelig hallgatnám, Csaba, ugye, szólíthatom Csabának? Boldoggá tesz, Irén,

s már megint Irén,

tudja, néha elábrándozom, hogy élhet egy lángelme, amihez hozzáért, minden arannyá válik, szürkék, kopottak vagyunk hozzá képest, s amikor először hallgattam, ott, a kiscelli kastélyban...

T. Tivadar erőlködve kiemeli fejét a válla közül, végre

megint van valami, ami valóságos és szilárd, zsigereiben bronzharang kondul, polaroidlencse a szeme, kattanás, színes kép, Schulek malomkő állkapcsa, süteményt őrlő szája, nincs egérút, muszáj színt vallania,
nem tagadja,
NEM TAGADJA!

*

Nem tagadta – mondta T. Tivadar –
gyűrött a homloka –
szúr a szeme –
Nem tagadta? – kérdi Kemény doktor –
NEM! – – – – – –

*

Áramszünet –
a kontaktus megszakad –
zökken a kerék –
ropognak a küllők –
Kemény dr. megvakarja füle tövét –
depresszív téveszme – féltékenységi téveszme – indukált téveszme, kataesztéziás téveszme – mikromániás téveszme – persecutorius téveszme –
de ha a beteg igazat mond – nem beteg –
Kemény dr. nem szokott csodálkozni – most mégis csodálkozik –
lappang itt valami –
differenciális gátlás esetén ambivalencia lép fel –
kóros regresszió – inadekvát heveskedés –
Visszakísérem a szobájába – mondja –
Próbáljon aludni – – – – – – –

*

Magyarországon 1000 férfira 1062 nő jut. S. Zalánkay Teréz, szociális nővér, noha nemcsak családja, hanem elfogulatlan ismerősei szerint is jó alakú, gémlábú és fejlett keblű, nem elemezte tudományos módszerességgel hátrányos helyzete okát; harmincadik életéve után ösztönösen ismerte fel. E felismerés roppant változást hozott visszahúzódó természetében. Terike egyik napról a másikra kiselejtezte valamennyi zöld és rózsaszín kardigánját; vörösre festette haját; beiratkozott karaté-tanfolyamra; csónakházat bérelt; barátnőjének, Mihalek Juditnak bevallotta: ráhajtok, gyereket akarok.

Kemény dr. nem sokkal ezután került az osztályra.

Harmincnégy éves. Nőtlen. Vidéki. Kissé ügyefogyott. Albérletben lakik. Özvegy édesanyja nem szorul anyagi támogatásra. Nincs káros szenvedélye. Barátja. Barátnője. Imádja a haboskávét kuglóffal. Vonzza a szociálpszichiátria.

S. Zalánkay Teréz lezárta a dr. Kemény-dossziét. Has és ügybuzgóság, jelentette be Mihalek Juditnak, jövő márciusban esküszünk a Mátyás-templomban.

*

Szolid –
jó munkaerő –
lelkiismeretes –
dr. Kemény már másodszor olvassa Terike jelentését –
szorgalmas lány –
három hónap alatt felkereste T. Tivadar házfelügyelőjét –
szomszédait –
igazgatóját –

személyzeti főnökét –
öt sűrűn gépelt oldalt írt –
Szóval Schulek: –
Surányi Csaba –
ő csellózott –
nem téveszme –
De akkor miért van itt T. Tivadar? –
Talán –
csakugyan –
útjában áll valakinek? – – – – – –

*

Rengeteg mostanában a visszaélés –
becsukják Mariskát mert Ica húsz évvel fiatalabb –
a társbérlőt mert hangosan énekel –
Kemény dr. gyanakszik –
másnap újra hívatja T. Tivadart –
Hol is hagytuk abba? –
Megmondtam neki hogy könnyű letérni az egyenes útról –
sok a kísértés –
a léha alkalom –
plakát – hírnév – pódium –
nem nehéz megszédülni –
Először úgy tett mintha nem értené –
aztán –
mialatt a kávéját kavargatta –
Elnézést – Tivi bátyám –
én –
éppenhogy –
viszonzásképpen –
a sok jóért amit kaptam –

De a történelmi példák is –
ugyebár?
Scarlatti szerzetes volt –
Borogyin sebész –
Irén is megszólalt –
Miért ne lehetne Csaba –
mellékállásban –
gordonkaművész?
Ez nem mellékállás – mondtam –
Példákat én is tudok –
Lully táncmester volt –
Schumann jogász –
De akkor az osztályviszonyok –
az elnyomás –
aki régen külön utakon járt –
forradalmár volt –
Nálunk azonban a zenekar –
a nép zenekara –
összeférhetetlenség áll fenn
a zsanér meg a cselló közt – – – –

*

Mire Schulek?

*

Hol rám –
hol Irénre pislogott –
Azt látni kellett volna –
milyen pofát vágott –
S amikor megszólalt! –
Hogy ő –

az árva gyerek –
azt hitte –
dicséret jár –
amiért ellopta a befőttesüveget –
mindenki biztatta –
s ő se kímélte magát –
Nyolc óra Szabvány –
nyolc óra gyakorlás –
nem panaszképpen –
mert boldog volt mihelyt kézbe vette a vonót –
eszébe se jutott hogy összeférhetetlenség áll fenn –
a kettő közt –
De most már tudja! –
szakítottam félbe –
Nem takarózhat többé semmivel – – – – –
Kemény dr. előző éjszaka nem ügyelt –
reggel kakaós kuglófot talál az asztalán –
meg haboskávét –
remek teremtés Terike –
szép hosszú lába van –
kerek feneke –
estére meghívta –
Maga olyan sápadt – Laci –
biztosan nem eszik rendesen –
agyondolgozza magát –
pedig egy kis szórakozás is –
Szereti a cicákat? –
Miért? –
Csak úgy eszembe jutott –
Nem elkalandozni –
gondolja Kemény doktor –

T. Tivadarra néz –
És? – kérdi –
Két hét múlva áthelyezték a Radiátorhoz – – – – –

*

Imbolyog a láb, botladozik a nyelv, T. Tivadar egy személyben hadvezér és mesterdetektív, lépre csal, bekerít, aknát rak le, rémképek senkiföldjén csatangol, postát bont és brómot szed. Kell. Erkölcsi parancs. T. Tivadart nem kényszeríti senki, bélyeget gyűjthetne, nyelveket tanulhatna, lejárhatna a Szabvány horgász-paradicsomába, Schulek már nem a beosztottja. De az erkölcsi norma. A belső hang. T. Tivadar nem tűrheti, hogy gaz verje fel a kertet, rés támadjon a sorfalon.

Bujkál – mondja –
éreztem –
meg voltam győződve róla –
Valahányszor a folyosón találkoztunk: –
Mi újság Schulek?
Semmi Tivi bátyám –
S már surrant volna is tovább –
Tudja mit ígért Schulek –
tartóztattam fel –
Elnézést Tivi bátyám –
vár a főosztályvezető elvtárs –
Utánanéztem –
bejössz te még az én utcámba –
de akkor megkeserülöd –
Munkaidő után mögé szegődtem –
követtem –
moziba ment –
kávéházba –

trafikba –
uszodába –
Hirtelen volt nincs –
felszívta a föld –
lebukott –
betokosodott –
füstként elillant –
Irén meg féltékenykedni kezdett –
Hol jártál? –
Ne mondd nekem –
Nem tarthatott mostanáig –
Malteros a nadrágod –
Boros a leheleted –
Nem tárhattam elé a tényeket –

*

Voltak? –

*

Hát ez az! – kiáltja T. Tivadar –
Nem voltak –
És mégis voltak –
ebből értettem meg –
mi forog kockán –
nem csak összeférhetetlenség –
valami átfogóbb –
rejtettebb és lényegesebb –
S mert nincs gyakorlat elmélet nélkül –
bújni kezdtem a könyveket –
filozófiát meg logikát meg történelembölcseletet –
A demokrácia formái –
Szabadság és szükségszerűség –

A személyiség szerepe –
A lélek mint olyan –
S ahogy haladtam –
mint egy hegymászó –
feljebb –
egyre feljebb –
megritkult a levegő –
lihegtem –
fulladoztam –
A változás összetevői –
Nagy Károly idején a papság –
Lefogytam –
Kilazultak a fogaim –
Rám jött a hasmenés –
Aztán hirtelen összeállt az egész –
Ez az! –
Világos! –
Az alaptörvényről van szó! – – – – –

*

Kemény dr. már nem irigykedik –
a téboly tökélyig torzult eszmerendszer –
a beteg szenved –
a kulcsélmény gyakran indokolt –
az érzékcsalódás leginkább szigetszerű –
bajos a vakbuzgót a paranoiástól megkülönböztetni –
Elborzadtam – mondja T. Tivadar –
irtózatos volt egyszerre átlátni –
a viszonyok kérlelhetetlen logikáját –
hogy a lét alaptörvénye –
az AZONOSSÁG ELVE –
vagy minden egyenlő önmagával –

és minden mástól különbözik –
vagy –
de ezt feltételezni is badarság –
bármi –
bármikor –
egyszerre –
ez is –
az is –
Szörnyű még elképzelni is –
Megszűnne a bizonyosság –
felbomlana a rend –
nem hallgatnának nevükre a tárgyak –
hétfő után hol kedd –
hol csütörtök következnék –
én is lehetnék Surányi Csaba –
ő is T. Tivadar –
Hová jutnánk így? –

*

Kemény dr. két morzsát pillant meg íróasztalán, a mama kovásszal készíti a kuglófot, nem élesztővel, körültekintően megnyálazza mutatóujját, felcsippenti a nagyobbik morzsát, Terinek külön szobája van, MÁV-főtiszt az apja, vacsora után visszavonulnak, sablonosan kezdődik, eltéved a kéz, megtorpan, rákulcsolódik az idegen ujjakra, hirtelen dunyhát húznak az ember fejére, de a cihán át eltágult szembogarakat látni, Kemény dr. felnyálazza a kisebbik morzsát is, szabadság és szükségszerűség, hallja, bánja a fene, már nem húzhatja soká, nyolc nap a megfigyelési idő, szerdán bírói szemle, este megcsókolom Terikét, határozza el, egy-két hét, és lefektetem, ádáz szerelmi tornák bajnokává lépteti elő ma-

gát, bugyikat ránt le, melltartókat, csak ne legyek gyáva, borzong át rajta, Teri nem olyan lány, mint a többi, csínján kell bánni vele...

Játszott velem –
riad fel Kemény dr. –
T. Tivadar felugrott –
előtte hadonászik –
vérbe forog a szeme –
Macska az egérrel! – kiáltja –
elszemtelenedett –
úton-útfélen rám köszönt –
kávézni hívott –
sörözni –
Na megállj csak –
az nevet aki utoljára nevet –
egyelőre hápogtam –
sok mindenre el voltam készülve –
erre nem –
Képzelje doktor úr –
ahogy egyik este ülök a televízió előtt –
áztattam a lábam –
csupa bütyök lett –
bőrkeményedés –
Irén a konyhában mosogatott –
hirtelen –
a hátsó sorból –
csizmás sujtásos legény ugrik elő –
nagyot toppant –
ő az! –
meghűlt bennem a vér –
Schulek!
gátlástalanul előrefurakodik –

mindenkit félreseper –
kapkodja a lábát –
cifrázza –
körülötte fodros szoknyák –
kerek térdek –
vastag combok –
s mind-mind felé tolakszik –
válassz közülünk –
rendelkezz velünk –
Hátrahanyatlottam –
feldöntöttem a lavórt –
Irén! –
Gyere gyorsan! –
akartam kiáltani –
de egy hang –
egyetlen hang se jött ki a számon –
Lehet –
nem tudom –
talán csakugyan nem volna szabad –
mire észbe kaptam –
ott voltam a tévé előtt –
nekiestem –
ezzel a két öklömmel –
ütöttem –
csépeltem –
szétvertem –
Majd én megtáncoltatlak –
Nekem te nem röhögsz a pofámba! –
Mire Irén beszaladt –
elvesztettem az eszméletem – – – – –
Dr. Kemény hallgat –

Mi minden szerettem volna lenni én is –
réved el –
mozdonyvezető –
cukrász –
riporter –
Legalább valakinek sikerült –
Egyre jobban tetszik neki Schulek –
Testvérem –
gondolja –
ne hagyd magad bekeríteni –
csellózzál – táncolj –
Nekem is elégtételt szerzel –
Köszönöm – – – – – –

*

Egy hétig otthon maradtam – mondta T. Tivadar –
Iszonyú volt –
Nem a szenvedés –
négy öltéssel varrták össze a kezem –
ezt még kibírtam volna –
hanem a vívódás –
a tehetetlenség meg a kiszolgáltatottság –
Schuleknek cinkosai vannak –
döbbentem rá –
bűntársai –
egyedül nem vetemedett volna erre –
Már mindenkire gyanakodtam –
még Bencsáth elvtársra –
meg Irénre is –
Tudják –
és semmit se tesznek ellene –
Leveleket írtam –

pedig fájt a kezem –
riadót fújtam –
megkongattam a vészharangot –
S ekkor –
az ötödik napon –
mindennek tetejébe –
belém hasított: –
Hát én? –
Engem ki bízott meg? –
Ki hatalmazott fel? –
Túlléptem a hatásköröm– – – – – –

*

Kemény dr. jól sejtette, paprikás csirke van vacsorára, Terike készítette, mondja S. Zalánkayné, Terike remek háziasszony, Terike gyönyörűen tornázik, Terike maga szabja, varrja a ruhát, Terike modern lány, maga vallásos, doktor úr? Terike se az, bár persze az isteni gondviselés, hagyd, anyukám, mondja S. Zalánkay, nem értjük mi a mai fiatalokat, mi kilencen voltunk testvérek, s amikor fölvettek a vasúthoz, még egy szelet tortát, doktor úr? szól közbe S. Zalánkayné, Terike receptjeit újság is közölte, bezzeg az osztálytársai, például Mihalek Judit, ismeri, doktor úr? kopogja le, manapság az ilyenek érvényesülnek, de tegyük el magunkat, holnap korán kelünk.

A leányszobában szakállasak az angyalok, a falon mozi-, kiállítási és idegenforgalmi plakátok, asztal, két karosszék, Teri mégis a heverőre ül, szép hosszú lába van, belátni a melle közé,

Mutassam meg az albumom?

Dr. Kemény lapozgat, Terike hason, Terike matróz-

blúzban, Terike koszorúslányként, Terike a Szent Márk téren,
Miért ilyen szótlan, Laci?
Eszembe jutott Schulek,
Az meg ki? Jöjjön inkább, megmutatom, három kiscicánk van,
Kemény dr. nem mozdul, gyógyítani annyi, mint rést ütni, gondolja, bizonytalanságot támasztani, de én? mi ütött belém? miért bizonytalanodtam el? sablonosan szokott kezdődni, eltéved a kéz, megtorpan, idegen ujjakra kulcsolódik,
nem vagyok gyáva, mondja magának Kemény dr. –
s még azt is gondolja:
futni, messze futni innen, csak semmi véglegeset...
Másnap –
megint –
az orvosi szoba –
így lesz ez holnap is –
két év múlva is –
boldog leszek – gondolja Kemény dr. –
ha megpattogzik a műszeres szekrény –
kiesik a szék lába –
Reggel bejövet –
átugrott egy bokrot –
szendvicset lopott a büféből –
gáncsot vetett a főnővérnek –
Tusakodtam – hallja T. Tivadart –
Ki vagyok én? –
Hogy jövök én ehhez? –
S közben a bűnjelek egyre szaporodtak –
Schulek nehézbúvárként –
a Képes Magazinban –

egy másik lapban amint átveszi a postagalamb-tenyésztők ezüstserlegét –
Schulek a sakknagymester –
a kerámikus –
a karsztvízkutató –
a hazai gyógyszergyártás büszkesége –
a Frans Hals-vetélkedő zsürielnöke –
napközben pedig –
bent a Szabványnál –
külföldi gyógyszert szerez Marikának –
bankhitelt Gittának –
És henceg –
hetvenkedik –
A reneszánsz ember – mondja –
a képességek szabad érvényesítése – mondja –
gyermekkorában mindenki teljességre vágyik – mondja –
mitől alkuszunk meg? – – – – –

*

Mitől? –
visszhangozza Kemény dr. –
Különbség van személyiség s én közt –
értelem – temperamentum – jellem –
az egyéniség hármasoltára –
Futóhomok –
skolasztika –
a teli skatulyába nem fér már semmi –
De tőlem megkövetelik – gondolja Kemény dr. –
nekem nyilatkoznom kell –
azért adtak diplomát –
T. Tivadar kövérkés petyhüdt arca –

tegnap óta megsárgult –
tépi –
marcangolja –
kórházi-szürke hálóingét –
Kitartani – tördeli –
engedéllyel vagy engedély nélkül –
leleplezni –
Egyszerre ráeszméltem –
ez van rám mérve –
nem megbízatásom van –
KÜLDETÉSEM – – – – – –

*

Körkörös beton, gyeptégla teknőalj, T. Tivadar csak a Szabvány SK meccseire jár ki, de szorgalma jutalmaként két jegyet kapott, kár, hogy Irén húga vidékről betoppant. Alvadt a nap, T. Tivadar kölcsönkéri nyershúsvörös szomszédjától a Népsportot, a törökök legerősebb összeállításukban, hazahívták külföldre szerződött játékosaikat. Fortyog az aréna, hajrá, magyarok, a nyershúsvörös szomszéd, két hete zárva tartott zöldségkereskedés, rettentő hangzsákok nyílnak, T. Tivadart görbe dugóhúzó rángatja egy szűk torkú palackban. A végén ezektől is kikapunk, dohog egy hasbeszélő, beteg az aranycsapat, az átrajzolt földgolyón nemzetiszínű zászlók lobognak, majd váratlanul itt az unalom, a perec, a szotyola. Félidő. A büfé előtt harmincezer szövetségi kapitány lobogtatja a magyar sport aranycsatos emlékkönyvét, T. Tivadar félrehúzódik, mialatt ő sörözik, Schulek új csillagot fedez fel, vízre bocsát egy tengerjárót.

Csapkod a csapat, csapkod a szakvezetés, cserebere,

az x-lábú 9-ést ó-lábú fiú váltja fel, rossz leadások, lapos játék, a zömök 5-ös helyett nyurga fiú áll be, mélypont, véli a nyershússzínű szomszéd, null-null a törökkel, hörög a hasbeszélő, szedelőzködik, T. Tivadar is indul a kijárat felé.

Hát ez mi?

Egyszerre torpannak meg harmincezren, tódulnak visszafelé, a gyeptégla teknőből hórihorgas fickó emelkedik ki, fut, megáll, mágnespatkó van a zsebében, a labda engedelmes vasreszelék, egy csel, még egy, jobbra billent törzs, balra pattanó labda, sorfal nő előtte, két török rohan utána, hova bújt? eltűnt, nincs meg, dehogy nincs, megvan,

gó-ó-ó-ó-ó-ó-ó-ó-ól! – – – – –

*

T. Tivadar felugrik –
ordít –
tapsol –
bömböl –
Aztán le a tribünön –
át az aluljárón –
be az öltözőbe –
Schulek! – lihegi – Hol van Schulek? –
Miféle Schulek?
Akkor Surányi –
Talán Suhánszki? –
Schulek – Surányi – Suhánszki –
volt egy buja görög isten –
az is örökké alakot váltott –
Néhányan köré gyűlnek –
taszigálják egymást –

egy rendőr is bejön –
de mielőtt hozzá érhetne –
ott magaslik előtte –
zihálva –
csatakosan –
Schulek –
T. Tivadar félrelök mindenkit –
átfurakszik a gyűrűn –
Akár hiszi – akár nem –
fordul Kemény doktorhoz –
megkönnyebbültem –
a boldogságtól –
sírva fakadtam –
s mialatt csorogtak a könnyeim –
felkiáltottam: –
Megvagy! – – – – – –

Kemény doktornak lüktet a gerince, világosan látja a jelenetet, van benne valami drámai, noha az egész röhögni való, körös-körül edzők, gyúrók, szurkolók, magyarok és törökök vegyesen, háttérben a kővé dermedt holland bíró, kissé előbbre a tumultus miatt erélyesen fellépni képtelen rendőr, s középütt tajtékozva, tombolva, T. Tivadar, aki nem akarja, hogy hétfő után hol kedd, hol csütörtök következzék. Mi történhetett még? Tulajdonképpen minden elhangzott már, az in flagranti véglegesítette ugyan a leleplezést, de nem gyarapíthatta az érveket, különben is egy lábszagú, zsúfolt öltöző nem alkalmas szemléleti kérdések tisztázására. Nem szólva arról, hogy T. Tivadar erősen felindult lehetett. Ami egyébként mellékes. Mindenesetre Kemény doktort cseppet sem érdekli, mivel fenyegetőzött T. Tivadar, hivatkozott-e az azonossági elvre, felidézte-e az

anarchia rémét. Kemény doktort csak az érdekli, mit válaszolt Schulek. Bár ezt sejti. S azt is sejti, hogy hamarosan valami jóvátehetetlen dolog következik, nem volna szabad, s ő mégis elfogult, sőt engesztelhetetlenül rosszindulatú.

Visszakísérteti T. Tivadart, előveszi a kórlapot, kitölti az üres rovatokat.

T. Tivadart február 21-én sokkolták, másnap Kemény dr. nem jött be dolgozni, harmadnap S. Zalánkay Teréz a lakásán kereste, de nem találta, február 25-én a kórház jelentette a rendőrségnek, hogy Kemény dr. eltűnt. Ezután sokáig senki se látta, s az év közepe táján felbukkanó szemtanúk szavahihetősége, enyhén szólva, kétségbe vonható. Mindazonáltal, a fenntartásokat hangsúlyozva, megemlítendő, hogy

valaki –
felfedezni vélte –
kötényben –
föveggel –
a nemzetközi szakácsversenyen –
fél év múlva –
Egyiptomban –
a philae-i ásatásoknál –
sőt –
olyan hajmeresztő hír is szárnyra kelt –
hogy –
a Göncölszekér mellett –
ingujjban –
mezítláb –
csónakázik – – – – – –

GYURKOVICS TIBOR

AZ UTOLSÓ KARÁCSONY

Apám szeme zöld volt.

Én akkor a nagyanyámnál laktam – apám költöztetett oda. Nagyanyám eltörte a combnyakcsontját vagy combcsontnyakát – azóta se tudom, hogy kell mondani –, nagyon elesett volt, durcás, nehéz teremtés, kőkék szemekkel, széles szájjal átkozódott. Szidott engem, pedig én szerettem. Hogy rendetlen vagyok, hogy rágom a körmöm, hogy ócska állásban dolgozom, egy pincében biciklialkatrészeket rakosgatok havi ezernyolcszáz forintért, pedig többre vihetném, mert eszem van, de makacs vagyok, és csak a magam élvezetét keresem (egy kórusban énekeltem, igaz), és hogy nem lesz belőlem ember. Alig tudott fölkelni az ágyából, de a botjával fenyegetett, hogy élek, hogy kevés parízert tettem a vajas kenyérre (ami egyébként nem volt igaz, minden reggelire tizenöt dekát vásároltam a saját pénzemből, mert ő eldugta a magáét, de féltem, hogy éhen hal, nem is tudtam pontosan, mennyi kell egy embernek), szidott, hogy későn járok haza, hogy barna a hajam.

Vasárnaponként fölbukkant az apám, teli lábasokkal, madártejjel, paprikás csirkével, rántott szeletekkel, hogy megetessem a nagyanyát, az anyját. Megsimogatta a fejemet, hogy ki kell bírni, tudja, hogy nehéz – zsörtölődött és kedveskedett nagyanyával, és elviharzott.

Nos, karácsonykor is ott járt. Később tudtam meg, telefonon. Ilyenkor karácsonykor elindult, volt egy budai otthona, onnan indult el, jókor, délelőtt. Fölrohant a nagyanyámhoz háromnegyed tizenegykor, májgombócos levest vitt, meg rántott pulykamellet, mákos gubát és narancsot, ételhordóval jelent meg, hozott ajándékokat, egy flanell hálóinget, egy lengyel sótartót, citromos tortát, két kék teáscsészét, a csillárra akasztható ünnepi szalmagömbvirágot; és a tizenöt centiméteres karácsonyfán, melyen volt két kék szaloncukor meg egy habkarika, s a régi díszekből egy törött ezüst templom lógott, meggyújtott két gyertyát, s kicsit beszélgettek.

– Nem szeretem a lányodat – mondta a nagyanyám.

– Anya, anya. Tudod, hogy ő segít rajtad.

– Köszönöm ezt a segítséget.

– Most is idekészítette neked a vajas kalácsot, a sajtot, a kávét, a sonkát, a leves a tűzhelyen...

– Most is elment.

– Hazament a testvéreihez.

– Nézd meg a cipőit, szanaszét a szobájában.

– Anya, hát karácsony van... Próbáld megérteni te is...

– Nem akarom megérteni. Nem akarok karácsonyt.

Apám hátrasimította a haját. Összeszedte nagyanyám cókmókjait, felöltöztette, botosan kibandukoltak a lifthez, és leszálltak a földre. Taxit kerített, és átevickéltek a városon. A járókelők boldog arccal rohantak ajándékok után, s a megritkult utcán utolsó kis karácsonyfát cipeltek magányos öreg férfiak.

A nagybátyámékhoz rohantak. Ott is karácsonyoztak, nagyanyám végre egy fotelban ült, mérges szemmel nézegette a rokonokat és apámat, aki zöld bársonykabát-

ban sürgött-forgott. Elénekeltek egy-két kis dalt, apám körszakállt hordott, egy kicsit Jézusra emlékeztetett. Alig evett a délutáni halból, rohant tovább.

Földalattira szállt. Ott állt magányosan a hazasietők utasok közt, kezében a batyukkal. A táj havas volt, a föld peremén vékony fehérség húzódott, apám utazott.

*

Nem tudom pontosan kideríteni azt a délutánt. Apám rohant. Következtetésem szerint először egy nőhöz szaladt, akinek fekete kardigánt vásárolt az ünnepre. Az Ulászló utcában lakott ez a nő, apám szerette. Ennek a nőnek volt egy gyereke – nem apámtól, egy svéd mérnökhallgatótól, aki aztán továbbállt a gazdag Svédiába. Apám fölszaladt a második emeletre, leadta a csomagját, a fiúnak is vitt egy játék autót, de azok már vidékre utaztak a nő szüleihez. Így csak a házinénivel beszélt, aki szidalmazta a nőt, hogy ide szült neki egy gyereket, pedig csak albérlő. Apám kavargatta a teát az idegen idős asszony szobájában, aztán átjött a szomszéd öregasszony, konzervhalat bontottak, ittak egy korty vörös bort.

– Maga is mással adhatná össze magát. Ennek albínó gyereke van.

– Hát, igen. Kicsit szőke.

– Igyon még egy teát. Maga komoly ember. Láttam egy-két írását a *Tükör*-ben. Ne szeresse ezt a nőt. Nem méltó rá.

– Nem vagyunk méltók rá, hogy szeressenek. Nem azért szeretnek.

– Maga így el fog veszni.

– De, karácsony van, gondoltam, egyedül vannak...

– Egyedül? Ezek – soha.

– Azért én szerethetem, nem? Én becsülöm. Igazi ember.

Az öregasszony nevetett, apám szaladt tovább. Behúzott nyakkal törtetett a havas úton, köhögött. Mindig köhögni szokott. Az emberek utolsó bebugyolált csomagjaikkal siettek hazafelé.

– Hány karácsony van? – néha azt kérdezem.

Ő egy budai villába ment, ha jól sejtem. Barátai gyűltek ott egybe; akik szerették. Előcsomagolta szerény ajándékait, melyek nagyon is gazdagok voltak, aztán megbeszélték a világ sorát és a szakma gondjait. Azt hiszem, a palesztin állam sorsáról is szót ejtettek, talán csak azért, mert Jézus is élt Palesztinában. Vagy ott nem volt állam? Már nem emlékszem. Apám ekkor már nagyon gyűrögette a szakállát, ideges lehetett, még két karácsony előtte állt. Vagy három?

A Bajcsy-Zsilinszky útra tartott. Átjött a 49-essel a hídon, fölment az első emeletre. Vörösbarna nő lakott ott, egyedül. Plafonig érő karácsonyfát vásárolt, teleaggatta díszekkel, csokoládés szaloncukorral. Apám egy aranyláncot vitt a nőnek, aki csinos volt, harisnyában jár le s fel, valószínűleg arra számított, hogy apám agyoncsókolja, szeretgeti. A nő harisnyás lábát az ölébe tette, már háromnegyed hat volt, apám mosolyogva nézte.

– Szép fát vettem?

– Szépet.

– Neked.

– Nekünk.

– Ugye, szeretsz?

– Mindenkit szeretek.

– De, ne így... Mondd, hogy szeretsz.

– Persze, tudod.
– Akkor csókolj meg.
– Megcsókollak, de mennem kell.

*

Körülbelül így jutott apám hozzánk. Agyonszeretve, csomagokkal a kezében. Mi is ünnepséget tartottunk, mi, az ő három gyermeke, rengeteg ajándékot hozott, két kofferra valót. Néztük arcán a gyertya visszfényét. Körszakállán csillogott az ezüst. Elénekeltük a Kis karácsony, nagy karácsonyt, töltött tojás volt, főtt sonka – még csodálkoztam is, hogy fér be apámba ennyi étel, ennyi ínyenc szeretet? Hogy győzi? Még az ételeket csak letukmálja magába, de a szereteteket? Hova fér? Nem fél attól, hogy belehal ennyi szeretetbe? Majd megy át a havas hídon – egyedül, mert apám egyedül volt, ezt állíthatom –, már senki sincs az utakon, de ő csak lohol és lohol tovább, új karácsonyok, új ünnepek, anyák, szeretők, testvérek, barátok, gyerekek, nyomorultak felé, hogy bekopogjon, ajándékot hozzon, lihegjen, fulladozzon. Megy a lucskos hóban, új háztól új házig – az utcákon senki sincs, hiszen ilyenkor mindenki otthon van –, beesik a nyakába a hó. Nagy ember volt az apám. Berobbant az ajtón, örömet, színt hozott, élénkséget, millió ötletes ajándékot – és ott volt a béke. A jó szagú, istenteremtette béke – s ő maga zakatolt belül, zöld zakója alatt, mint egy túlfeszített motor. Úgy hurcolta a szeretetet házból házba, mint egy kuli. De ki bír ennyi szeretetet cipelni?

Mi, mint egy elhagyott család, körülvettük őt. Nem a szemrehányásunkkal – bár arra is lett volna okunk, hiszen kisgyerekek voltunk, amikor elhagyott bennünket. Ma-

gunk maradtunk anyánkkal, négy nő-leány, akik áhították a férfiszagot, az emberszagot. De gondoskodott rólunk, és sűrűn megjelent, és itt volt ez a karácsony.

Ahogy ette nálunk a kiskanállal a majonézt – két kisebb testvérem is figyelte őt –, láttam, hogy siet. Tovább siet. Még el kell mennie, újabb karácsonyt tartani, az előszobában kis batyukban újabb ajándékok várták, beteljesíthetetlen ígéretek – egy istennek is sok volna. Még játszott velünk, mintha ráérne. Pedig már várták, este tizenegykor.

*

Nem tudom, miért jut mindez az eszembe. Hazament akkori családjához, egy asszonyhoz és egy másik gyerekhez, akik nagyon szerették őt, és ő is nagyon szerette őket. Megkarácsonyoztak. Rengeteg színpompás ajándékkal, igaz, félig alvó szemekkel, már alig bírták kivárni. Villanyégők voltak a fán, karácsonyi lemezt hallgattak, apám még rendesen evett a rántott halból. Hogy hogy bírta? Mindez tizenkilenc évvel ezelőtt történt. Apám akkor azt mondta, jár egy negyedórát, olyan szép, havas az idő. Csak úgy földobta magára a barna kord felöltőt, rövid csizmában ment ki a lejtős útra. Halkan fütyörészett, igaz, ott ivott még két pohár Tihanyi Carbernet-t. Azt mondják, a kis kerti vaskapuból visszaintett. A kutya a bozontos havat rázta ki a bundájából. A lábnyomai meglátszottak a hóban, ameddig elkísérte.

Azért közlöm ezt az írást az ausztráliai, dél-amerikai, új-zélandi, fokföldi, párizsi, japán és budapesti lapokban, hátha valaki ráismer. Zöld szeme volt, erre minden bíróságon meg merek esküdni.

HERNÁDI GYULA

I.

Martinique a Kis-Antillák számos szigetének egyike. A Kis-Antillák az a szigetvonulat, amely Trinidadtól Puerto Ricóig húzódik, az a szigetsor, amely Kubán és a Bahamákon át egészen Floridáig vezet.

Keletről az Atlanti-óceán, Nyugatról a Karib-tenger mossa partjukat, a szigetek a trópusi szépség csodái.

Miként a szomszédos szigetek, úgy Martinique is cukornád- és rumexportjából él.

A lakosság többségében színes bőrű, a franciák alkotják a vezető réteget.

A Mont Pelé vulkán Martinique északi részén emelkedik, nem messze Saint Pierre városától. Saint Pierrenek közel harmincezer lakosa van, a sziget társadalmi és gazdasági központja.

Sok mély vízmosás barázdálja a Mont Pelé lejtőit, egyes vízmosásokban hegyi patakok folynak, például a híres Rivière Blanche.

A hegy ormát több csúcstól körülvett, bemélyedt medence alkotja. Ennek a régi, beomlott, feltöltődött, üstszerűvé vált egykori kráternek a fenekén tó, a tó partján az Étang des Palmisters nevű kirándulóhely van.

A Saint Pierre városán uralkodó hegyóriás déli lejtőjén helyezkedik el az Étang Sec (Száraz tó) kráter.

M. Landes, a természettudományok professzora 1902.

április 2-án feljegyzi Saint Pierre-ben, hogy a Rivière Blanche-ból gázforrások (fumarolák) törnek fel.

Három héttel később vékony fehér hamuréteg rakódik le a város utcáira.

A levegő kénszagú.

Néhány földlökés érezhető, az Étang Sec kitör.

Hamufelhők és szilárd törmelékek repülnek a levegőben.

Néhány kíváncsi ember felkapaszkodik a vulkánra, és megfigyeli, hogy a krátert tó foglalja el, amelynek a közepén kis hamukúp emelkedik.

A fehér vulkáni por tovább hull Saint Pierre-re, s az csakhamar behavazott városra emlékeztet.

Az egész város környékén tompa morajlás hallható. A hamuréteg annyira vastag, hogy a lakosság tevékenységének abbahagyására kényszerül. Sok madár megfullad.

Ám a *Les Colonies* című helyi újság így ír: „Nincs veszély! A vulkán átmeneti kríziséről van szó csupán!"

Sőt elhatározták, kirándulást szerveznek, és vezetővel a krátert is felkeresik.

A hatóságok el akarják kerülni a pánikot, maga a francia kormányzó is a városba költözik, feleségével együtt, hogy ezzel is megnyugtassa a lakosságot: nincs semmi veszély!

Amikor a vulkán gyomra erősebben kezd morogni, katonasággal véteti körül a várost, hogy a lakók ne menekülhessenek el.

Egy vizsgáló bizottság kijelenti: nincs semmi veszély!

Mindazonáltal május 5-én a Rivière Blanche medréből forró iszapár zúdul alá, elsodorja a cukorgyárat, és száznál több munkást maga alá temet.

Az iszaptömeg a tengerbe zuhan, hatalmas hullámot vet, s az több hajót elsüllyeszt.

A tragédiát elhallgatják.

A kitörések egyre hevesebbé válnak.

A lakosoknak megtiltják a város elhagyását.

A város magára hagyatva, a sziget többi részétől és a világtól elzárva él, a hatóságok szándékosan megszakítanak minden összeköttetést.

A *Les Colonies* kijelenti: „A Mont Pelé nem veszélyesebb Saint Pierre számára, mint Nápoly számára a Vezúv!"

Május 7-én sűrű hamugomolyban villámok cikáznak.

A tűzhányó lejtőin forró iszapfolyók rohannak alá.

A hatóságok estére ünnepi bált hirdetnek.

Május 8-án reggel a nap teljes erővel ragyog Saint Pierre fölött.

A vulkán nyugodtabbnak látszik, de aztán váratlanul, pontban 8 órakor ismét kitör.

Hatalmas, perzselő gázfelhő zúdul a hegy lejtőire, és tűzlavinaként elpusztítja Saint Pierre városát: 29 933 ember pusztul el néhány másodperc alatt.

A kikötőben égnek a hajók, egymás után merülnek el.

Miként Alfred Lacroix, a nagy francia vulkanológus később kiszámította, a gyilkos felhő 800 Celsius fokra felhevült hamurészecskékből állott, és a tűzhányó lejtőin 150 kilométeres óránkénti sebességgel zúdult alá.

A város valamennyi épülete romba dőlt. A fák szénné égtek, a szobrok ledőltek talapzatukról, a vastárgyak megolvadtak és alaktalan halmazzá váltak. Az emberek borzalmasan összeégtek.

A romokat izzó homok borította.

A katasztrófát ketten élték túl:

Louis Cyparis, halálra ítélt néger rablógyilkos a börtönben, és Léon Compère, néger foltozóvarga, házának romjai alatt.

(Katia Conrad)

II.

1902. március elején a Mont Peléhez kiránduló turisták a tűzhányó kráterének szélén üldögéltek, nézték a mélyben csillogó víztükröt, gyerekek játszottak a közelben.

A kráter egyik öbléből hirtelen füstöt láttak az égnek szállni. Aztán lentről, a tóból vékony vízsugár emelkedett a magasba, ám rögtön vissza is hullott, és nem követte második. Erős, köhögésre ingerlő szag terjengett. Ez volt minden.

Ötvenegy éve mozdulatlanul aludt a Mont Pelé, a „Kopasz hegy".

Elmúlt az április, nem történt semmi különös.

Május 2-án azonban a hegy vulkanikus tevékenysége szemmel láthatóan növekedni, erősödni kezdett.

Május 2.
reggel: szürke por ömlik a kráterből,
délelőtt: lángok törnek fel a hegy csúcsából, sárlavina zúdul a völgybe, és maga alá temet egy csoport színes mezőgazdasági munkást,
délben: a csúcson lávafolyás jelentkezik, szürke hamu hull a városra,
délután: a lejtőn lyukak, hasadékok nyílnak,
este: a vulkán morajlik, a talaj vibrál.

Május 3.

reggel: újabb sártömegek csúsznak lefelé a lejtőn, a patakok és folyók vize megárad,

délben: erős földlökések, a lakosság nem törődik vele, sőt ellenkezőleg, május 6-ra kirándulást hirdetnek a Pelére, a veszély felmérésére hivatott vizsgáló bizottság szerint nincs ok aggodalomra,

este: a kirándulást egyelőre elhalasztják, az izzó hegycsúcsot „gyönyörű színielőadás részének" nevezik a helyi lapok.

Május 4.

reggel: ritkás hamuhullás, a hegyen lángvillámok cikáznak, vörös felhők támadnak, erős dörgéssel kísért „tűzijáték", tíz percig forró tajtékkövecskékből álló eső hull a városra,

délben: a lejtőn repedések keletkeznek, láva ömlik ki a hegyből, a botanikus kertet tönkreteszi a lávahullás, a mérges gázok madarakat ölnek, a csúcson hatalmas fekete füstfelhők lebegnek,

este: haláleseteket jelentenek, a hivatalos vélemény szerint a kitörés múlófélben van.

Május 5.

reggel: a folyók és patakok tovább áradnak, mindenütt hamu és por terjeng, egy négy méter magas iszaphullám eláraszt egy gyárat (159 halott),

délben: a tenger felől hatalmas, körülbelül 15 méter magas árhullám érkezik, tönkreveri a kikötőt,

este: nincs elég koporsó.

Május 6.

reggel: a tengeren száz kilométeres körzetben hamueső hull, a városra sötétség borul, villámok cikáznak a füstfelhőkben,

délben: a hatóságok szerint nincs közvetlen veszély,

este: fülsiketítő dörgés közepette hatalmas lávakitörés a csúcs közelében, az emberek el akarják hagyni a várost, a hatóságok megakadályozzák, csendőrök szögesdrót akadályokat helyeznek az utakra, nehogy a lakosság el tudjon menekülni.

Május 7.

reggel: a kráter egy része beomlik, a vulkán robbanások kíséretében lávát lövell ki, amely izzó lepények alakjában zuhan a völgybe, néhány száz méterre Saint Pierre-től, a város peremén égnek a házak,

délben: a kikötőben hajóroncsok úszkálnak a vízben,

este: a hamufedte városra trópusi eső hull. Saint Pierreben bálra készülődnek.

Május 8.

5 óra 00 perc: a vulkán ismét felébred,

5 óra 30 perc: füstképződés a csúcs körül,

8 óra 00 perc: hatalmas „tűzfelhő" emelkedik ki a kráterből, és nagy sebességgel Saint Pierre irányába halad,

8 óra 03 perc: a „tűzfelhő" eléri a várost, 29 933 ember pusztul el néhány másodperc alatt, ketten élik túl a katasztrófát: Louis Cyparis, néger fogoly a börtönben, és Léon Compère, néger foltozóvarga, az egész város lángok martalékává válik, a romokat izzó homok borítja.

(F. L. Boschke)

III.

Mikor elolvastam Katia Conrad és F. L. Boschke cikkét, feltűnt, hogy egyik se említi, miért volt olyan fontos a hatóságoknak, hogy a lakosság ne meneküljön el Saint Pierre-ből, és azt se, ki is volt valójában a két néger, aki megmenekült.

Mouttet kormányzó szerdán, a katasztrófát megelőző napon feleségestől a városba érkezett, hogy megmutassa, nem fenyeget veszély. Vele jött Gerbaud ezredes is, a sziget katonai parancsnoka.

Igaz, hogy a vulkán utoljára ötvenegy éve tört ki, és akkor se okozott túl nagy kárt, de így is esztelenségnek kell minősíteni a kormányzó és a helyi hatóságok intézkedéseit, amelyekkel megakadályozták a biztonságosabb délkeleti vidékre való menekülést.

A hegy viselkedése a leglaikusabb szemlélő számára is kitörést jelzett.

Estére bált rendeztek a Casino nagytermében.

A kutyák körülállták az épületet, és beleettek a legszerényebb füstbe.

A plébános két káplánjával a kormányzóhoz lépett, fekete gyertyát nyújtott át neki, és leköpte. Csendőrök vitték el.

A katonaság, csatárláncot képezve, körülvette a várost. A menekülőket agyonlőtték.

A koporsógyártó asztalosüzem tulajdonosa alázatosan köszönt Monsieur Mouttet-nek, apró aranykoporsó volt a kezében, megnyomott rajta egy gombot, s a koporsó bölcsővé változott. A kormányzó felesége mosolygott, az asztalos táncra kérte, s az asszony neki ajándékozta a teljes második keringőt.

A néger zenekar figyelmetlenül játszott, mintha köveket emelt volna ki trombitájából egy alázatos fiatalember.

Az utcákon a vastag, fehéres lávahamuban nem hallatszott a kocsik zörgése, és egy fiú arról beszélt szerelmesének, hogy olvasta valahol, messze északon szánon járnak az emberek.

Nem értettem, mit akart a kormányzó. Aztán megértettem: „*Pesti Hírlap* 1902. V. 13. kedd. Martinique második választókerületében, amelynek főhelye az elpusztult Saint Pierre volt, tegnap, hétfőn kellett volna a pótválasztásnak lenni, amelyet most a kormány formaszerűen elhalasztott. Azóta bizonyos lett, hogy a múlt csütörtöki katasztrófában a választókkal együtt mind a két jelölt, Pereine és Ciero is elpusztult."

Mouttet kormányzó a képviselőválasztás miatt nem engedte menekülni az embereket. Saint Pierre polgárai kormánypártiak voltak, s a kormányzónak szüksége volt a kormánypárti szavazatokra.

Az 1902. évi francia képviselőválasztások eredménye a következő volt:

szavazott:	8 863 727 fő
a kormányra:	5 196 193 fő
az ellenzékre:	3 352 827 fő
érvénytelenül:	314 707 fő

Tehát, ha Saint Pierre 29 935 lakosa, beleértve a csecsemőket is, az ellenzékre szavazott volna, akkor se lett volna ok aggodalomra.

Egyébként a 29 931. halott Gerbaud ezredes, a 29 932. halott Monsieur Mouttet, a 29 933. halott Madame Mouttet volt.

Louis Cyparis a börtönben, Léon Compère a házában élte túl a katasztrófát.

Ki volt Louis Cyparis? Erről egyik cikkíró sem tesz említést.

Cyparis huszonhat éves volt, amikor 1900-ban életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték. Az volt a vád ellene, hogy megölt egy csendőrt és kirabolta.

A valóságban Cyparis nem is látta az áldozatot. A gyilkosság napján, egy vasárnapon, Compère-rel, a foltozóvargával a hegyekben sétált, és a forradalomról beszélt neki. Mindent tudott, és akkora volt a szeme, mint egy kivilágított hajó. Compère megígérte neki, másnap megtalpalja a cipőjét, aztán hazamentek.

Cyparis Párizsból jött, a cukorgyárban dolgozott, és társai lassan megtanulták tőle, mit jelentenek ezek a fogalmak: szolidaritás, tőke, osztályharc, értéktöbblet.

Mikor letartóztatták, Compère-t nevezte meg tanúnak, aki bizonyítani tudja, hogy a gyilkosság napján együtt voltak, a hegyekben sétáltak.

Compère-t megkínozták. Egy darabig állta a verést, a tüzes vasat, de aztán megtört, a barátja ellen vallott. Azt mondta a bíróságon, aznap egyedül volt otthon, dolgozott.

A börtönt mélyen a föld alá építették, vastag volt a fala, kicsi az ablaka.

Compère háza összedőlt, maga alá temette, de nem ölte meg. Súlyosan megsérült, de életben maradt.

Cyparis sértetlen volt, amikor kiszabadították a romok alól.

Több újságíró beszélt vele, de aztán nyomtalanul eltűnt. A csendőrség keresni kezdte, vissza akarták vinni a börtönbe.

Nem találták. Sehol se találták. Soha többé nem találták meg.

Az oksági pályákat néha olyan gyönyörűen keresztezi a véletlen, mintha frivol testében maga a történelem lélegzene.

ILLÉS ENDRE

SZÚGONY

Nyár van, egyre csipdesnek a szúnyogok. Úgy látszik, szeretik a véremet. Mit szeretnek rajta, nem tudom. Lassú, sűrű vér.

Bosszantó, hogy szúnyog helyett néha szúgonyt mondok. Ha nem ügyelek, hamarosan kicsúszik a szúgony. Már többen figyelmeztettek rá, legelőször az a barátom, akit legjobban utálok.

Tettem magam, hogy nem értem.

– Mit akarsz tulajdonképpen? – kérdeztem bosszúsan.

– Azt mondtad, szúgony.

– Na és?

– Szúnyognak keresztelték a nyomorultat. Mióta cseréled fel a betűket?

– Mióta rossz a hallásod? – vágtam vissza, pillanatot sem késlekedve.

– A hallásom? – Elámult.

– Aki szúgonynak hallja, ha valaki szúnyogot mond, sürgősen vizsgáltassa meg a fülét, bár erre, úgy tudom, nincs orvosság.

Jól van, jól van, legyintett a barátom. Nem érdemes ezt tovább feszegetni. Jósága még jobban bosszantott, mint a csípése. Mert magam is tisztán hallottam, hogy szúgonyt mondtam, középre helyezett *g* betűvel, félreérthetetlenül szúgonyt. De sima járdán is botlik néha az

ember, miért kell ezt a szúgonyt rögtön elefánttá felfújni?

Nikinek, az unokámnak, hosszabb előadást tartottam néhány nap múlva, mert ő is rám pirított. Elvittem egy cukrászdába, ez mindig engedékenységre hangolja, s közöltem vele: a szúnyog, a szó eredetét tekintve, ótörök szavunk, régi feljegyzésekben még úgy írják: sugun. (A szomszédunk nyelvész, az ő Etimológiai Szótárából puskáztam az ötletet, eléggé meghamisítva.) Idővel, folytattam, a sugunt eltorzították, így lett a mai nyelvhasználatban, a *g*-t hátraugratva, helytelenül: sunug, szunyug, végül szúnyog. Eszerint, fejtegettem, a szúgony tulajdonképpen helyesebb, ősibb ejtés, mint a szúnyog, emlékeztet a régi sugunra.

Nikit, láttam, nemigen köti le az etimológiai levezetés, helyesebbnek véltem hatásosabb érvekkel meggyőzni.

– De másként is bizonyíthatjuk. Jól figyelj, Niki!... A szigony és a szúgony rokon hangzású szavak, ezt, ugye, te is hallod? Namármost... azt is tudod, hogy mindegyik szúnyognőstény egy parányi szigonyt rejteget a szívókájában, ezt döfi belénk. Ebből megérthetted, miért helyesebb a szúgony, mint a szúnyog.

Niki bólintott, s kanalazta a fagylaltját. Én egy konyakkal vigasztalódtam. Különben a fiamék vendége vagyok a nyári hónapokban, a szúnyogos Duna-kanyarban, már évek óta.

Amióta hazajöttem, újabb bosszúság ért. Egyik este benyitok a fürdőszobába, valami surrog. Felkattintom a villanyt, továbbra is hallom a halk surrogást. Körülnézek, a fürdőszoba üres. Gyanakodva beljebb léptem, s akkor láttam, a mosdókagylóba kisujjnyi sugárban

folyik a víz. Valaki úgy felejtette. Szerencse, hogy a mosdó nem volt bedugaszolva, különben a víz kifolyt volna a padlóra. Elöntött az epe – ki az, aki így hagyja a mosdót? A víz idegesítő surrogással folyt, egyre csak folyt. Odaléptem, elzártam a csapot, közben végiggondoltam, ugyan ki lehetett? Egymagam élek a lakásban, aznap nem csengetett be senki, nem nyitottam ajtót sem postásnak, sem rokonnak, senki idegennek.

És egyszerre furcsa szorítást éreztem fent a mellemben, átsugárzott a hátamba is. Gyorsan nyeltem egy nitromintet. A fájdalommal egyazon villanásban jutott eszembe: már tegnap is folyt a víz. Már tegnap is, de ügyet sem vetettem rá. Hetek óta folynak körülöttem a csapok, alig győzöm elzárni őket. Surrogó, csepegő csapok közt élek, de eddig nem nyugtalanítottak.

Talán én...?

Itt nyeltem le a görcsoldó nitromintet.

Talán én hagyom nyitva a csapokat?

Lehetetlen! Lehetetlen!

De ezentúl figyelni fogom magamat.

Én inkább elzárok mindent, még ajtót sem nyitok könnyen. A telefonkagylót is csak azért veszem fel, mert a fiam vagy a menyem időnként rám csenget: megvagyok-e? Semmi bajom, felelem bosszúsan. Ne babusgassanak.

Vigyáznom kell, nyitva hagyom a csapokat. A menyem angyal. Leszereltette a gázt. Fürdőszobámban a vizet, tűzhelyemen az ételt, szobáimban a kályhákat villany melegíti. Megvagyok, drágáim. Élek, megvagyok. Köszönöm, hogy vigyáztok rám.

Van egy játékom, senki nem tud róla. Úgy képzelem el a szürke agysejtjeimet: zárt dobozok, de a fedelük

néha felpattan, mint a régi paprikajancsi-dobozaim fedele. Felpattan a szürke agysejt, és kiugrik belőle egy emlék, vagy egy szó, és rám vigyorog. Megjelenik olyan szó is, amelyiknek semmi értelme, semmi köze a pillanathoz, a helyzethez, hozzám sincs köze – csak van. Ezeket kedvelem. Egy ilyen értelmetlen szót napokig hurcolok magamban és magammal, körbejárok vele a lakásban, ízlelgetem, hangosan kimondom, egyszer, tízszer, kimegyek vele az utcára, ott is mondom, néha valaki utánam fordul, visszanézek rá – mi kell? Ülök társaságban, és a szó ott sem hagy nyugton, egyre piszkál, hangtalanul ismételgetem, mosolygok, s arra gondolok, mennyire csodálkoznék itt mindenki, ha kimondanám.

Ó, nem! Nem illetlen szavak pattannak elő paprikajancsi-dobozaimból. Ez nem szexuális játék. Hát milyen szavak? – kérdezhetné valaki. Eláruljam?

Néhány nap óta például egyre azt ismételgetem: *töklinc*.

Ilyen szó nincs, egyetlen szótárban sem található. Mégis, hogyan, honnan fészkelődött be egyik agysejtembe – nem tudom. Soha nem hallottam, sehol nem olvashattam. Mégis él. És milyen kellemes kimondani: *töklinc*. Mintha egy kanál mézet nyelnék. Feldobom a magasba, elkapom: *töklinc*, *töklinc*. Csillog az őszi fényben. A parkettához vágom, visszapattan, mint egy labda. *Töklinc*. Bosszúság ér, legyintek, *töklinc*. Töklinc! – vágom egy utált arc közepébe, de csak magamban mondom. Akit arcul ütöttem a *töklinc*-cel, nem is sejti, mi tapadt rá.

Különben az emlékeimnek élek. Előveszem régi tanári noteszeimet, olvasom az elfelejtett neveket, válóga-

tok közülük – hosszú délutánokat eltöltök azzal, hogy még egyszer feleltetem a fiúkat. Madarász, hát hogyan is mondjuk görögül – gyűjtök valamit. *Ageiro*. Helyes. Most ragozza aoristosban... De ki volt ez a Madarász? Aki nem tudott szabadulni a náthájától? Vagy az a dagadt? Vagy akinek államtitkár volt az apja? Madarász... Madarász!... Ez nem aoristos, üljön le, elégtelen. Hegyi fiam, szép kérdést kap. Hogyan fordítaná le hevenyészve...

Aztán elunom. Latin–görög szakos tanár voltam, negyven évig. Eluntam.

A fene egye meg... Megint elfelejtettem, hogy Kázmérnak új száma van. Hová is tettem a cédulát? Megvan. Be kell már írnom az új számot a telefonkönyvbe, különben örökké kereshetem ezt a letépett újságdarabot.

Kázmér a legrégibb barátom... Olyan jó barátom, hogy néhány évig haragban is voltunk, ezt is megengedhettük magunknak. Akkoriban éppen csak köszöntöttük egymást, pedig ugyanabban az iskolában tanítottunk, naponta találkoztunk a tanári szobában. Biccentettem, ő is biccentett, semmi több.

Az a kedves, öreg gimnázium a Negyedik Béla király útján, a homorúvá koptatott folyosóival, nyikorgó ajtóival, széles, tág lépcsőházával... tavaly lebontották! Lebontották, már vissza sem mehetnénk, hogy még egyszer megöleljük... csákánnyal estek neki! Harminc évig ugyanabban a háromemeletes, öregedő, végleg elöregedett, ócska épületben!... Harminc évig kísértünk egy-egy osztályt emeletről emeletre, alulról felfelé, majd az érettségik után egy új osztályt ugyanazokon a lépcsőkön és emeleteken, amíg ők is kirajzottak... Veronka az ötödik évben jelent meg, tündér volt, Kázmér rögtön

belehabarodott, hamarosan férj és feleség voltak... Mikor is? Régen. Nagyon régen. És mind a hárman tanárok! És mind a hárman jó ideje nyugdíjasok már...

Hetenként felhívom Kázmért. Én őt, vagy ő engem. Kéthetenként meglátogatom. Szegény Veronka... két éve beteget ápol. Kázmér asztmás, legalábbis erősködik, hogy asztmás, sajnos, az orvos is megerősíti hitében. Kázmér ki nem mozdulna a lakásukból, hajnalonként felriasztja Veronkát, ilyenkor át kell ölelni őt, és csitítani, és orvosságokkal etetni, mert fulladva köhög... Mindenféle gyógyszert szed, mégis köhög... Hál' istennek, én egészséges vagyok, nem mondom, néha meghűlök, de ilyenkor iszom egy forró, rumos teát, és bekapok két aszpirint... máris rendbe jöttem!

De miért nem veszik fel a telefonkagylót? Veronka talán a városban jár – de Kázmér? Másodszor hívom őket, minden alkalommal tizenkettőig számolom a csengetéseket – ezt sem hallják?

Ó, elfelejtettem! Pedig mondták, igen, mondták, és elfelejtettem. Kázmér valamilyen új nyavalyát szerzett, kórházba kellett szállítani... nem az asztmájával. Mit is mondtak?... Intersticiális vérzés, ilyesfélét... Recsegett a telefon, elképzelhető, hogy rosszul hallottam.

Veronka sírt... Vigasztaltam, ne bőgj, drága Veronkám, mert a könnyektől felpuhul az arcod, és ilyenkor nem vagy olyan szép, mint amikor mosolyogsz. Intersticiális vérzés... ez valamilyen új találmány, nem lehet komoly betegség, sohasem hallottam róla... ne bőgj!

Amikor letettem a kagylót, elővettem egészségügyi tanácsadómat, a *Barátom, a háziorvos* című könyvet, de az sem tudott az intersticiális vérzésről. Ha komolyabb baj volna, mégiscsak megemlítenék... Eh!...

Ha náthás vagyok, és erősebben fújok a zsebkendőmbe, az én orromból is megindul a vér... ilyesféle lehet ez az intersticiális vérzés is... De miért szállították be? Mostanában minden apróságért kórházba dugják az embert. Veronka nyilván mellette van, ezért nem veszik fel a kagylót. Ki kell mennem Kázmérhoz a kórházba.

A temetés... Bénultan állok, velőmbe hasító fájdalommal. Magammal hoztam a botomat, arra támaszkodom.

– Kazi...

Meghallom a hangomat, motyogok.

– Kazi...

Valaki, egy ismeretlen nő hátrafordul, megnéz. Majdnem rávágok a bottal: mit csodálkozol, te buta liba? Hát mikor legyen megrendült az ember, ha nem a barátja temetésén? Kazi... Mi történt veled, Kazi?

Amikor bent jártam nála, két percre beengedtek. Pontosabban – Veronka belopott hozzá. Ő megismert, még intett is: „Itt vagy?... Kedves, hogy eljöttél..." De semmi több. Látszott, hogy nagyon gyenge. Mindenféle cső lógott rajta. A szeme üres lett, lassan a falnak fordult.

Kint a folyosón Veronka elsuttogta: már háromszor kapott vért, és literszám szivattyúzzák bele az injekciókat, egymillió vörös vérsejtje van... „Ez, ugye, kevés?" Nagyon kevés, mondtam ijedten.

Nagyon kevés, tudtam.

Hallgatom az éneket... Nagy ostobaság volt, hogy az egyház lemondott a latin nyelvről... *Circumdederunt*, már ez az első szó, egymagában, úgy megszorította mindig a torkomat, mintha fojtogatnának... Nem is szerettem soha a temetéseket. Látványosság, parádézás, suttogás, pletykák. Most csak beszélnek, hosszan beszél-

nek... fárasztó. És most is a régi móka folyik: kíváncsi fejforgatások, ki jött el, ki maradt otthon... Nagyon fáradt vagyok, úgy látszik, mások is észrevették, mert valaki egy széket hoz, leülhetek, hátul, egészen hátul, a többiek mögött.

Kazi, hát megelőztél?

Fázósan bújok a kabátomba. Szél fúj, hideg van, érzem, hogy megfázom. Nem! Nem kísérlek a sírhoz. Kazi... nem akarom hallani azt a zuhogást, a koporsóra lapátolt nedves földet... A latin ige könyörületesebb: *conficit cursum vitae*, vagy egyszerűen csak enynyit: *decedit*. A latin szóból hiányzik a zuhogás.

Üresek a napok. Ősszel mindig meghűlök, birkózom a huruttal, náthával, köhögök, fáj a fejem, ég a szemem, ólom a homlokomban – de az aszpirin végül rendbe hoz.

Ma kisétáltam, süt a nap, ragyog és tiszta a világ, mintha kisöpörtek volna belőle minden szemetet. Az orvos előírta, hogy naponta egy órát sétáljak. Jó orvosság, különösen ilyen szép, késői fényben.

Amikor fiatalabb voltam, ilyenkor nyúlra, fogolyra, fürjre vadásztam... kissé nehezen fogadtak be a régi vadászok – egy latintanár! De kiderült, jó lövő vagyok, mégis befogadtak, megszerettek. Szép az őszi vadászat, még zörög a száraz kukoricalevél, de a fecskék már nem köröznek fölöttünk, ők már elszálltak nagy felhőkben. A magasság megkeményedett, a szürke égbolt alatt vadludak kiabálnak, a kopasz fákon varjak hintáznak. Kutyák hozzák szájukban a véres madarakat...

Talán egy kutyát kellene szereznem. Üresek a napok. A fiamék faggatnak, miért vagyok náluk olyan ritkán, de én éppen azt latolgatom: ők miért nem jönnek át gyakrabban? Öregember unalmas ember, még a család-

ban is, ebbe bele kell nyugodnunk. Nekik nagy társaságuk van, ott én idegen vagyok, csak topogok vagy ülök a sarokban. Kell ez? Jó ez? Nekem, nekik?

De Kázmér! Miért nem jelentkezik Kázmér? Ő a soros, neki kellene becsengetnie hozzám. Nyilván felszedett valamilyen késő őszi nyavalyát, s most nyög és krákog. Világéletében érzékeny, sérülékeny volt, s Veronka nem tud rá vigyázni. No, rögtön felhívom...

Veronka jelentkezik.

Gondolhattam volna, Veronka veszi fel a kagylót.

– Aszpirint, drága Veronkám! Sok aszpirint az öreg fiúnak, az rögtön meggyógyítja. Az aszpirin a legkiválóbb gyógyszer a világegyetemben, még mindig nem tanultátok meg?

Hallom, Veronka hápog a telefonkagylóban, mintha tiltakoznék... Ezek könnyelműek, nem vigyáznak magukra. Veronka mindig könnyelmű volt, oktatni és irányítani kellett, Kázmér néha panaszkodott is...

– Veronkám, remélem, ágyba fektetted Kazit, s nem hagyod, hogy szokása szerint a lakásban ide-oda mászkáljon. Ilyenkor feküdni kell, feküdni és forró, rumos teát inni, és diktálj bele háromóránként egy aszpirint... Holnap táncolni fog, meglátod!

Veronka sír, veszekedetten sír.

– De hát ne bőgj, édesem! Nálatok ez mindig így van, féltek a nyavalyától, de nem kúráljátok magatokat. Ne sírj, drága! Kis, őszi hűléstől nem kell ennyire megijedni, én is átestem rajta, éppen most, azért is maradt ki az elmúlt hét.

Veronka még mindig sír.

– Hogy menjek át? Jó, átmegyek. Fél óra múlva nálatok vagyok.

Melegen öltözöm, a szekrényből előveszem a télikabátot. Bebújok, így! Most már nekem ronthat az utcán a szél.

Gyalog megyek, jólesik a mozgás.

Útközben eszembe jut: éppen ilyen hideg szél fújt, amikor Kázmért temettük. A szertartás után le is szakadtam a menetről, nem mentem ki a sírig. Szegény Kazi, korán ment el! Pedig mennyire vigyázott magára...

Veronka sír, nehezen vigasztalódik, értem őt, szerette Kazit, szép házasság volt.

Nem szabad vele sírnom! El kell fogadtatnom vele a világot olyannak, amilyen: tovább kell élni benne, most már Kázmér nélkül. Tárgyilagosan, szárazon fogok beszélni vele. Kegyetlen törvény, de át kell lépnünk a sírokon.

Hogyan is kezdjem?

Megvan.

Csengetek, Veronka nyit ajtót. Bevezet, leültet. A szeme bedagadt, az arca puha tészta. Amíg valamilyen italt kínál, már kezdem is, amit elterveltem.

– Édes Veronkám, csak sírsz, sírsz, s közben megfeledkezel mindenről. Rólam is elfeledkeztél. Az apró tárgyak... Emlékszel rá, mit mondott Kazi? Ha meghal, enyém a borotvája. „Minden reggel rám fogsz gondolni, amíg borotválkozol. Ott látsz majd engem is a tükörben, nem engedlek ki a markomból!" Emlékszel rá, Veronkám? Hát hol van a borotva? Remélem, nem adtad másnak? Az enyém!

Nem értem.

Miért kap az arcához ez az asszony?

Hazamegyek.

Megint folynak a csapok.

JÉKELY ZOLTÁN

MÁRTON LÚDJA, TÖHÖTÖM CSIRKÉJE

Nemrégiben idei libasültet vacsoráztam Gyöngyházyval a legjobb konyhájú budai vendéglőben. Bár megadták a módját, mégsem tudtam az egész adagot elfogyasztani. Nem is a szakácsnét kifogásoltam – ő igazán kitett magáért –, hanem az epémet szidtam, mely lám, még egy libacombbal sem tud annak rendje s módja szerint megbirkózni, s most arra kényszerít, hogy jó étvágyú barátom fitymáló megjegyzései közben a tányéron hagyjam porcióm felét...

Amint mentegetőztem, eszembe jutott egy történet, melyet Újfalvy Sándor emlékiratában olvastam évekkel ezelőtt. Elmondtam neki, nyomaték kedvéért, hogy lássa, hová csökevényesedtek emésztőszerveink az utóbbi másfél évszázad alatt.

Márton napján, zimankós november 11-én – 1799-et írtak – beállított a kackói Palatkay portára egy bizonyos Száva István úrfi, s lóról szállván, huszárjával jelentette a házigazdának, miszerint a szép Palatkay Eszter kezének elnyerése érdekében kész, a szokásnak megfelelően, próbát állni, vagyis a háziak és néhány vendég szeme láttára egy ültő helyében egy egész sült libát elfogyasztani. A házigazda örült az ifjú szándékának; betessékelte, asztalhoz ültette, s nemsokára elejébe tették hatalmas tálcán a hatalmas kövér ludat. Száva István az övén

hordott tarsolyból előszedte úti evőkészségét, megtörölgette, s nekilátott a lakomának. A háziak s a vendégek, mint valami versenybírák – ki ellen-, ki rokonszenvező szorongással – figyelték minden mozdulatát. Az ifjú állkapcsa dolgozott, nyeldeklője izgett-mozgott, a lúd fogyott, egyre fogyott. S egy rövid óra se telt bele, már csak a csontjai meredeztek a cintálban, s vihették a vadászkutyáknak. Az egybegyűltek tapsoltak, a menyasszonyjelölt irult-pirult, az ifjú pedig feltápászkodott, a szép Esztert táncra kérte, de alighogy egyszer-kétszer megforgatta, hirtelen elsápadt, megtántorodott, s ha meg nem kapaszkodik az asztalban, összeesik, mint a tótorgona; de megemberelte magát, bocsánatot kért, s kitámolygott a házból. Huszárja nagy üggyel-bajjal felsegítette, a ló elindult vele lassú baktatásban, s meg sem állt a szengyeli Száva házig. Akkor már az egész teste citromsárga volt. Ágyba fektették, s úgy halt meg három nap múlva, hogy jóformán ki se nyitotta többet a szemét.

– Őrület, tiszta őrület! – vonta le barátom a következtetést. És ez népszokás volt! És bizonyára szép számmal akadt emberfia, aki minden következmény nélkül birkózott meg azzal az átkozott libával!... Különben csak akadt volna valamilyen fórum, hogy eltiltsa ezt a barbárságot. S még innia sem adtak közben? Kenyeret sem kapott? – kérdezte jogos felháborodásában.

– Lehetséges, hogy adtak, válaszoltam, de az emlékirat sem borról, sem kenyérről, se semmiféle savanyúságról nem tesz említést.

– Hihetetlen – morfondírozott tovább, s néhányat kortyintott az előttünk pirosló borból. Majd így folytatta:

– Ha valaki, én tökéletesen átérzem a boldogtalan emlékezetű Száva István tragédiáját. Egyben tanúja vagyok, hogy még e század harmincas éveiben is tovább élt, bizonyos változatokkal ez a „népszokás". Huszonöt éves voltam, ún. állástalan diplomás, s házasodásra adtam a fejem. Még legátus koromban zártam volt szívembe egy nyírségi tanító leányának szív alakú arcocskáját, s aztán egyszer csak összefutok vele Pesten egy áruház előtt. Éppen bevásárolt s nagy batyukkal igyekezett a Keleti pályaudvar felé. Igen-igen megörültünk egymásnak, kivált ő nekem, mert most már volt, aki segítsen a cipekedésben; szó szót követett, s annyira belemelegedtünk, hogy csak az induló vonatról ugrottam le, s még sokáig integettem utána a peronról is. Boldog voltam, madarat lehetett volna velem fogatni. Anikó megengedte, hogy meglátogassam. Számtalan levelet váltottunk, s az utolsóban jelentettem, hogy van állásom – s ha kedves szülei beleegyezésüket adják –, megkérem a kezét.

Sorsdöntőnek ígérkező látogatásom hosszas kölcsönös mérlegelés után, végül is szeptember 25-re, vagyis Töhötöm napjára tűzetett ki. Förtelmes nap! Nem is értem, hogy nem tudták a naptárból mindmáig kitörölni!? Töhötöm!... Hát van magyar anya, aki Töhötömnek kereszteli a fiát? Ugye, nincs?... Talán lett volna egy, vagyis Anikó, ha a végzet durván bele nem szól gyönyörű terveinkbe. Figyelsz, hékám? – fricskázta meg az üres borospohárral játszadozó jobbomat.

– Nem látod? Csupa fül vagyok! – jelentettem ki.

– Csak egy kicsit émelygek, az ördög vigye el. Az epém, úgy látszik, felmondta a szolgálatot... De azért csak folytasd, figyelek.

– Hol is hagytam el? Igen. Egyszóval hosszú és fáradalmas utazás után leszálltam a vonatról, az utolsó állomáson. Anikó az apjával várt, fehér, magyaros hímzésű blúzban, piros babos szoknyában. – Isten hozta, tanár úr! – üdvözölt az igazgató-tanító, majd csézájába ültetett a lánya mellé, ő maga a bakra kapaszkodott, kapta az ostort, megbiztatta lovát, s nekivágtunk a poros, hepehupás nyírségi mezei útnak. A falu szürke bádogtornya messziről jelezte az irányt, peckesen, délcegen, ahogyan lelkemben is élt, különösen az Anikóval való pesti találkozás s levél- és levelezőlap-váltások óta, s minden gondolatomat e felé a falu felé vonzotta, mint valami mágnestű. S most, hogy egyre közeledett, miért ne reméltem volna, hogy álmaim rövidesen valóra válnak? Annál is inkább, mert ha az óvatosan fogalmazott s talán szülőszemek cenzúrázta levelek Anikó érzelmeinek hőfoka felől valamelyest kétségben is hagytak, parázsló fekete szeme, édes mosolya, de legkivált meleg, puha kezecskéje, mely az apja háta mögött minduntalan a kezemhez ért, sőt egy-egy percig a kezemben is maradt, világosan értésemre adta, hogy érzéseim viszonzásra találnak.

Végre befordultunk a tanítóék kapuján. Levertük magunkról a port, s a kutyák éktelen ugatása s a majorság – libák, kacsák, csirkék – zsinatolása közben kézcsókkal üdvözöltem a verandáról elősiető tanítóné asszonyt. Anikó két kamasz öccsével a leendő sógor kedélyes modorában kezet ráztam.

A rekkenő hőség után igen-igen jólesett az ebédlő hűsében felhajtott nagy pohár málnaszörp. Feltűnt azonban, hogy mindenütt legyek légiói dongnak, a falon, az ablakon, a poharak szélén csakúgy, mint az

ebédlőasztal fölött függő, régimódi, rézláncos petróleumlámpa körül. S méghozzá nem közönséges legyek: kövérek, lusták s rendkívül pimaszok. Nyugtalanságomat még tetézte, hogy mint valami ritka csemegét, főleg engem tiszteltek meg mohó érdeklődésükkel, s hol az orromra, hol a fülemre szálltak, vagy a bokámat csiklandozták hallatlan vakmerőséggel. Egy darabig hessegettem őket, s kapdostam feléjük, mint Bernát a mennykőhöz, de látva, hogy a háziak inkább mulatnak, semmint restelkednek, abbahagytam a védekezést, s megadással vállaltam sorsomat.

Az ebéden szerencsésen túlestünk. Ízletes, majoranná-val fűszerezett kappansült volt, pirított kiflikrumplival, mely burgonyafajta azóta, sajnos kiveszett. Feketekávéval szolgáltak, finom, a csésze pereme fölé kunkorodó fülű, lila festésű findzsákban, melyeknek formáját s mintáját merő udvariasságból megdicsérvén, boldogan vehettem tudomásul, hogy az értékes szerviz fele, vagyis hat darab, a hozzájuk való kancsóval, cukortartóval, Anikó hozományának részét képezi, úgyszintén az ezüstnemű egy része is (a többit majd csak később kapja meg, örökség fejében).

Sohasem voltam hozományvadász, de ez a tájékoztatás módfelett jólesett: a szülők irántam való bizalmának kézzelfogható jelét láttam benne.

Ebéd után a házigazda megmutogatta gazdaságát. A disznóólnál kezdtük, melynek beton kifutójában három, díjnyertes kocától származó süldő hentergett, vagy vakarózott az elmésen odaszerelt, hatalmas sajtreszelőhöz hasonlatos öntöttvas lapon; majd az istállóba „szagoltunk" be, ahol is megcsodálhattam a két gyönyörű, monumentális tőgyű szimentálit – melyek, vasárnap

lévén, nem voltak künn a legelőn –, aztán bejártuk a majorságudvart, ahol a rengeteg csirke, lúd, réce meg gyöngytyúk majd levert a lábamról, vagy állandó éhesriadt repkedéssel a kalapomat fenyegette. Közben leendő apósom módját ejtette, hogy értésemre adja, miszerint Anikó férjhezmenetele esetén, évente egy-egy hízott disznót kap, s vágottbaromfi-csomagokkal, valamint gyümölcsküldeményekkel is alimentálni fogják, amennyire szerény képességüktől telik... Mondom, bár a hozományvadászat távol állt tőlem, mégis gyönyörűséggel töltött el ennek az íratlan házassági szerződésnek tudomásulvétele. Most már bizonyos voltam vállalkozásom sikerében.

Annál kellemetlenebbül alakult a délután. Mihelyt a a tanító ebéd utáni, orvosilag javallott pihenésére hivatkozva, végre magunkra hagyott, elindultunk a temető felé, mely ott sötétlett a gyümölcsös felett, mindjárt a templom tövében. Anikó keze a kezemben, s alig vártam, hogy valami sűrűbb bozótba érjünk, s karomba zárva megcsókolhassam. Meg is álltam, dobogó szívvel s tettre készen, egy elvadult, szilvafára futtatott szőlő lugasszerű lombjai alatt. Anikót magamhoz vontam, s ajkunk már-már összeért, amikor a magasból egy jókora rothadt alma robbant elénk. S mintha valami röhögést meg lábdobogást is hallottam volna odafent a toronyban. Felnéztem, hát ott vigyorog a nagyobbik sógorramenendőm a torony fatornácán, s kezében egy másik, hajításra kész rothadtalma-gránát!

Én elsápadtam, Anikó haja tövéig pirult. – Marci, te disznó! – kiáltotta. – Nem lehet bírni vele – mondta –, az utóbbi két év alatt valóságos csiszlik lett belőle a debreceni kollégiumban! – Nem takarodsz onnan! – fenye-

gette meg felemelt kezével. – Megmondalak apunak! – Aha – vigyorgott lefelé a fickó. – Majd én is megmondalak! – Megint felénk hajított egy korhadt zsindelyt, de szerencsére fennakadt a sűrű szőlőlombokon. Én pedig keserűen mérlegelni kezdtem eshetőségeimet, s megállapítottam, hogy a finom porcelán kávésszerviz, ezüstkészség, hízott disznó stb. mellé hozományul két alávaló himpellér sógort is kapok...

Jobbnak láttuk, ha a temető ritkásabb, gondozottabb tája felé kanyarodunk; ott nem érhet bennünket, sajnos, semminemű gyanúsítás. Anikó kezét már rég elengedtem, s a sírkövek, fejfák közt botorkálva s minduntalan meg-megállva, egy néprajz szakos tudóspalánta buzgalmát felülmúlva, kezdtem noteszembe másolgatni az érdekesebb sírfeliratokat. Később a gyümölcsösbe mentünk, illemtudóan üldögéltünk egy fapadon, és sorra kóstolgattuk az éppen érő két-három őszi körtefajtát. Közben hol a kerítés reccsent valahol a hátunk mögött, hol egy újabb rothadt alma lottyant szét a közelünkben, amiből tudhattuk, hogy a két pernahajder egy pillanatra se téveszt bennünket szem elől. Nyilván utasításuk van rá, gondoltam, s nem annyira a nyílt tekintetű, modernebb gondolkodású tanítót, mint inkább félvállas, májfoltos arcú leendő anyósomat gyanúsítottam e kémkedés megszervezésével. Persze, Anikónak erről a gyanúmról nem tettem említést. Meg kell jegyeznem, őt nem zaklatta különösebben öccsei imposztorkodása; úgy viselte ezt is, mint a pimasz legyek állandó jelenlétét. Én azonban alig tudtam palástolni elkeseredésemet, hiszen a várva várt első csókról, természetesen, egyelőre szó sem lehetett, s alkalmasabb pillanatra kellett halasz-

tanom az élőszóval megteendő döntő szerelmi vallomást is, valamint közös jövőnkről szőtt álmaim ecsetelését...

Jóval alkonyat előtt tértünk vissza a tanítói lakásba. Haboskávé-uzsonna várt, mazsolás kalácccsal, majd a családi fényképalbum lapozgatása. Eközben tűnt fel nekem, hogy leendő anyósom mennyire rövidlátó: majdnem az orráig emelve nézegette s ismertette sorra a fényképeket. Szeme kétszeres nagyságban, iszonyú szemfehérrel meredezett a vastag üvegű okuláré mögött. Ez döntő tényező a későbbi fejlemények megítélésében!

Közben, a hangulat emelése végett, Anikó felhúzta születésnapjára kapott vadonatúj gramofonját, s divatos tánclemezeket forgattatott. Már nem tudnám, mik voltak műsoron, de egyet sohasem tudnék elfelejteni. – „Légy a kedvesem" – kornyikálta az orrhangú pesti szalonénekes a refrént, egy akkortájt úton-útfélen hallható francia filmdal magyar változata szerint. „Légy a kedvesem" – esengett a pesti kanpacsirta, s én az album fényképein, az orromon, a lábamon mászkáló ezernyi elvetemült légy támadásai közepette már-már félőrülten, a kínálkozó szójátékkal igyekeztem vigasztalni magam...

S aztán elkövetkezett a vacsora. Akkor még nem tudtam, milyen mély értelmű, jóslatszerű végzetességgel figyelmeztet az ebédlő falán Munkácsy Mihály vidéki otthonokban gyakran felfedezhető festményének olajlenyomata: Az Utolsó Vacsora.

Két galád üldözőnk, Marci és Miska, leendő sógorkáim alamuszi képpel, tekintetemet kerülve, foglalták el a helyüket, mint kik alaposan megszolgálták a vacsorát a jól végzett munka után.

Asztalkendőnket kibontottuk, a tanító elmondta az

asztali áldást, a felesége pedig, amint ez nagyobb családokban szokás, kiporciózta a vacsorát. Paprikás csirke volt, bő, rozsdás-tejfeles mártásban, csipetkével. S még valamivel, ami azonban fölös és meg nem engedett mértékben került a tányéromra. Léggyel. Legyek sokaságával! Egy darabig nem hittem a szememnek: légy, légy, légy a mártásban, a zúzán, a szárnyacskák könyökében, a csipetkére tapadva, hármasával, sőt ami a legborzalmasabb volt, még kettesével is, amint a halál őket nászrepülésük közben elérte... Egy darabig azon igyekeztem, hogy a tányérom szélére piszkáljam őket, majd hovatovább fondorlatosan valódi bűvészmozdulattal a tányér peremén túl pöccintettem, hadd essenek az abroszra, bánom is én. S közben szemem sarkából fürkésztem a famíliát. Jóízűen lakmároztak!

– Anyus, ezt eltaláltad! – dicsérte meg hitvesét a házigazda. – De talán még jobb lett volna, ha egy gondolattal kevesebb tejfelt s több paprikát teszel a mártásba!

– Megárt az epédnek! Nem megmondta két doktor is, hogy óvakodj a fűszeres ételektől? – volt rá a replika.

A kamaszok is farkasétvággyal kebelezték a légypaprikást. Csak Anikó arcán fedeztem fel némi zavart és riadtságot. Nem is szólt egy szót sem vacsora közben.

Én pedig csak nyeltem, nyeltem s egyre nagyobb kenyérdarabokkal próbáltam a fölösen számba kerülő szokatlan fűszerszámot torkomon leküldözgetni. Délben bor is, ásványvíz is volt az asztalon, vacsorára csak kútvizet kaptunk – talán szintén ama két doktor javallata szerint. Úgyszólván minden falatom után ittam egyet. De a szemem már meredezett, s homlokomról egy-egy verejtékcsepp pottyant a tányéromba. Azt is megettem. De amikor leendő anyósom látván, hogy ada-

gom elfogyott, a vidéki vendégszeretet kiáradó erőszakosságával a tányérom után nyúlt, hogy a második porciót is kimérje, halálfélelem fogott el, dadogva tiltakoztam és kértem bocsánatot. – Ejnye, de kákabélűek ezek a pesti fiúk! – rótt meg fejcsóválva, kedélyeskedve a derék asszony, s a nekem szánt porciót, legnagyobb örömükre, fiai közt osztotta el. Engem már akkor szörnyű émelygés és szédülés környékezett. Zsebkendőmnek sűrűn volt dolga izzadó homlokomon. De ezt, úgy látszik, csak szegény Anikó vehette észre, mert megkérdezte, nem innám-e egy pohár borocskát, s apja beleegyezésével mindjárt szaladt is utána. Megittam és nem is egy, de négy vagy öt borospohárral... s állapotomon ez átmenetileg könnyített.

Már nem tudom pontosan, hogy volt, mint volt, elég az hozzá, a vacsora utáni tereferét még elviseltem, sőt kissé kapatosan, diákadomákat, legátustörténeteket is adtam elő, a háziak nem kis mulatságára; még magasröptű teologico-filozófiai vitába is bocsátkoztam leendő apósommal, amennyiben fiatalos hévvel és optimizmussal cáfoltam Kierkegaard-nak az e világi üdvözülés kérdésében elfoglalt tagadó álláspontját...

Ekkor már ő sem tanár-urazott, én sem igazgató-uraztam: vígan tegeződtünk, sőt leendő anyósomat is következetesen Sára nénémnek szólítgattam.

Tíz óra tájban éjjeli nyugovóra tértünk. Én szülői megfontolásból a lefüggönyözött üveges verandán kaptam fekhelyet – jó messzire a lányszobától –, nehogy pajkos gondolatok foglalkoztassanak. De hol voltam attól, hogy ilyesfajta gondolatok akár csak meg is legyintsenek? Már éjféltájban irtózatos rosszullétre

ébredtem. A hideg futkározott rajtam, s ijesztő görcsök csavargatták a belső részeimet. Émelygés, majd olyan hányinger ért utol, hogy kénytelen voltam hálóingben az udvarra lopakodni. A kutyák nekem estek, alig tudtam elverni őket, s némileg könnyíteni magamon. Ez a jelenet még háromszor ismétlődött; a kutyák már üdvrivalgással fogadtak – s volt okuk rá –, míg végre derengeni kezdett a hajnal. De akkorra már olyan fájdalmaim voltak, s olyan gyengének éreztem magam, hogy azt hittem, reggelre meghalok. S ha nem is halok meg, gondoltam, itt kell ápoltassam magam, ki tudja, meddig, a vásott sógorkák rosszindulatú csínytevéseinek kiszolgáltatva, s egyáltalán, szegény jó tanítóéknak sok-sok gondot, bajt okozva. Összeszedtem hát maradék erőmet, egy kitépett naptárlapra röviden megírtam kényszerű távozásom okát, megfelelően bocsánatot kértem, s aktatáskámat hónom alá fogva – a kutyák díszkíséretében kitámolyogtam a tanítói lakból.

A határban felvett egy parasztszekér. Már hétkor vonaton ültem. Amikor otthon az előszobában meglátam magam a tükörben, már olyan sárga voltam, mint valami citrom: kitört rajtam a sárgaság...

Néhány év múlva hallottam csak hírt Anikóról; férjhez ment egy szomszéd falusi tanítóhoz. A fickónak szerencséje lehetett, nyilván téli időben ment háztűznézőbe, s megúszta a Töhötöm-napi legénypróba borzalmait.

– Főúr – intette magához a pincért a barátom. – Legyen szíves, hozzon egy késhegynyi szódabikarbónát!

– Nekem is, ha lehet! – toldtam meg a kérést, s összemosolyogtunk fanyarul. S amíg vártuk a szódát, barát-

tom tekintete elrévedt. Alkalmasint Anikó piros babos szoknyás alakját idézte egy messzeségben szürkéllő, de mágneses erejét számára régóta elvesztett, kopott süveges templomtorony alatt.

(1959)

KERTÉSZ ÁKOS

AKI MER, AZ NYER

Szerencsejáték hat leosztásban

Első leosztás,

vagyis a két nemes férfiú

– VOLNA SZÍVE MEGÜTNI EGY ILYEN KICSIT?

A kérdés elhangzott, még mielőtt Hajdik ökle lecsapott volna, s nem lehetett többé el nem hangzottá tenni.

Hajdik János százhetvenhat centi volt, és több mint kilencven kiló, a pasas viszont, aki a fenti kérdést föltette, másfél méternél nem sokkal magasabb, és az eseményekhez tartozik, hogy aznap, egy jelentéktelen szerdai napon, a nyár elején Hajdik mégsem indult este fuvarba (bár így diszponálták, de a vállalatnál közbejött valami), ezért fél tíz tájban, pontosabban kilenc óra huszonöt perckor váratlanul hazaért; az ajtót zárva találta, mint máskor is, a kulcs ott lógott belül az ajtófélfába vert szögön (mint máskor is), Hajdik tehát gyanútlanul belépett az előszobába, onnan a szobába, ahol már csak a narancsszín ernyőjű olvasólámpa égett az ágy mellett, s ebben sem volt semmi rendellenes, mert kilenc óra huszonötkor már lement a szerda esti főműsor a tévében, ilyenkor az asszony rendszerint elzárja a készüléket, és még olvas az ágyban a kislámpa fényénél egy kicsit; ezen az estén azonban Hajdik az olvasólámpa fényénél egy vadidegen pasast látott az asszony mellett az ágyban, és mindez olyan valószínűtlen volt, olyan távoli, mintha moziban látná, a pasas föl-

könyökölt, rábámult, aztán visszafordult az asszony felé – ez ki? – kérdezte természetes, szinte nyugodt hangon, és az ő felesége ugyanilyen magától értetődően válaszolt. – A férjem – mondta. Hajdik elbődült, illetve valami rekedt, artikulálatlan hörgést hallatott, és megindult az ágy felé.

A véletlennek sorsdöntő szerepe van az életben, mégis hajlamos az ember törvényszerűséget, okok és okozatok láncolatát keresni az események mögött, és nemcsak azért, mert az ember ilyen okoskodó, a magyarázhatatlant magyarázni, a megfejthetetlent megfejteni akaró képződménye a természetnek, hanem mert konokul bízik benne, hogy ha minden jelenségnek ésszerű oka van, ha megleli a törvényszerűségek hálózatát a dolgok mögött, akkor mindjárt a kezében is tartja a dolgokat, a sorsot magát – Hajdik azonban e téren kivételt képezett, mert Hajdik fatalista volt, tehát ellenkezés nélkül, megadón (legföljebb magában zúgolódva, mert morogni csak szabad, még ha sok értelme nincs is) elfogadta, AMI MEG VAN ÍRVA A SORS KÖNYVÉBEN, elfogadta mint olyan törvényszerűségek érvényesülését, amiken ő változtatni képtelen, vagyis egyfelől elismerte a dolgok mögötti oksági kapcsolatot, másfelől nem hitt benne, hogy e kapcsolat emberi szándék szerint befolyásolható.

Bizonyára ezért történt, hogy mikor öklét magasba emelte, hogy lesújtson, háborgó lelke mélyén, indulata viharának zúgása mögött halk, cinikus röhögést hallott (és ez a röhögés tőle magától eredt), és azt mondta egy hang (és a hang is a saját hangja volt), hogy „hát persze", hogy „naná", és ez Hajdik János gépkocsivezető szűkszavú fogalmazásában ugyanazt jelentette,

mint fenti féjtegetésünk: hogy tudniillik nem véletlen, és mikor Hajdik ökle, mely kemény volt és súlyos, mint a vasgolyó, megállt a pasas feje fölött (mert a pasas, aki vékonyan, cingáran, pucéran remegett előtte egy kispárnát szorítva szemérme elé, azt kérdezte vacogó fogakkal és a rémülettől ellilult szájjal, hogy volna szíve megütni egy ilyen kicsit), ugyanez a hang megint megszólalt benne röhögve, hogy ez az, ővele szükségszerűen ennek kellett történnie, kétévi boldog és zavartalan házasság után egy pasast *kellett* a felesége ágyában találnia, *ilyen* pasast méghozzá, ilyen sápkóros kis nyamvadtot, akin még csak elégtételt sem vehet, és *törvényszerűen* közröhej tárgya lesz, akármit csinál. És Hajdik ökle nem sújtott le, mert tudta, hogy ahová odaüt, ott szakad a hús, törik a csont, és félt, nem a büntetőjogi következményektől (ez eszébe sem jutott), hanem a szégyentől, hogy nagy marha ember létére volna szíve megütni egy ilyen kicsit, egy ilyen nyápic girnyót, egy ilyen patkányt, még akkor is, ha ez a kicsi (akit, mint később kiderült, Vukovics Bélának hívtak) az imént ugrott ki az ágyból a felesége mellől, az ő helyéről, épp csak egy kispárnát kapva maga elé; Hajdik nem bírt ütni, mert már előre megszánta, mert az öklén érezte a másik testének védtelenségét, és szinte a saját csontjában a fájdalmat, amit az ütése majd a másiknak okoz, nem bírt ütni, mert a Jóisten (vagyis inkább a természet, mert Isten, ugye, nincs) nem azért teremtett ilyen böhöm nagy izomkolosszusokat, hogy bántalmazzák a kisebbeket, ellenkezőleg, hogy védelmezzék őket, és a brutális testi erejükkel vissza ne éljenek. És azt is természetesnek tartotta Hajdik, azaz olyan dolognak, mely az előzményekből okozatként következik, hogy miután in-

dulata árjának egy bizonyos irányában hallatlan önuralommal gátat vetett, ez az áradat más irányba zúduljon tovább, és ő megkerülve az ágyat, kirángassa a feleségét csuklójánál fogva a másik oldalon, és megagyalja annak rendje-módja és az asszony érdeme szerint, már csak azért is, hogy végképp nevetségessé ne váljon nem is mások, de önmaga előtt, és mert Jolán Hajdik méreteihez szabott, szépséges, nagydarab nő volt, dús keblű, széles csípőjű (az a fajta, akit sóvár rosszindulattal tenyészkancának titulál a férfiember sikertelen hódítási kísérletek után); Jolán – szerencséjére – nem védekezett, és – ismét csak szerencséjére – nem volt meztelen a takaró alatt, ahogy Hajdik sebzett dühében képzelte: hálóinget viselt, s a gerince íve meghatóan rajzolódott át a hálóing anyagán, sűrű, barna haja nehéz sátorként borult az arca elé, melyet még a kezével is eltakart, Hajdik ökle tompán puffant Jolán hátán, de csont nem törött, mert Jolánt igencsak kemény fából faragták, gerelyvető volt boldogabb éveiben (ahogy ő maga, Hajdik, súlyemelő, a sportág reménysége, míg egyre romló bokasüllyedése miatt abba nem hagyta a versenyzést), Jolán tehát izmos volt, nem kövér, és Hajdiknak nem sok öröme tellett a háta püfölésében, szerette volna fölpofozni, de ezt Jolán arca elé emelt keze és előreomló haja akadályozta meg, így indulata elfulladt, és ő kétségbeesve, megalázva, fekete bánattal a szívében lerogyott az ágy szélére, és akkor csönd lett egy pillanatig.

Jolán a szekrényhez hátrált, fölvetette a fejét, nehéz, barna haját hátradobta, és szemében nem volt se megbánás, se félelem, bocsánatkérés sem, csak harag; hideg megvetés szikrázott szemében, ahogy azt kiáltotta (Hajdik látható kifulladása után): „tessék, ölj meg, na,

mért nem ölsz meg?!", és Hajdik János csak nézett keserűn, nézte az imádott Jolán szép kalácsképét, a máskor olyan meleg, mandulavágású, barna szemeket, és úgy érezte, *ezt* az arcot sose látta, vagy ha látta is, nincs hozzá köze, és csak ült megverten, kifosztva, magányosan, mint a kóbor kutya, és attól félt, elbőgi magát.

– Na, miért nem ölsz meg? – ismételte Jolán, s ő rántott egyet a vállán, nem felelt, Hajdik kevés szavú és lassú észjárású ember volt, de a szomorúságnak, veszteségnek, a saját tehetetlensége tudatának azt a bonyolult keverékét, ami elöntötte, azt az ÚGY KELL NEKEM-szerű állapotot akkor se bírta volna megfogalmazni, ha olyan könnyedén bánt volna a szavakkal, mint Vukovics Béla, aki a háttérben ezalatt nadrágba bújt, és egy atlétatrikót is fölkapott, és akiről Hajdik már teljesen megfeledkezett. Annyira megfeledkezett róla, hogy Vukovicsnak bőven lett volna ideje összekapni a cuccát, és észrevétlenül kiosonni az ajtón (simán megúszva a megzavart kalandot, a házaspárra bízván a folytatást), míg Hajdik szomorúságba kövülten, eltompult aggyal ült az ágy szélén jeges tekintetű Jolánjával szemközt, de Vukovics, talán mert föltámadt benne a lelkiismeret, vagy mert talán a szégyenletes, ám hasznos futásnál elegánsabb *abgangot* keresett, vagy más okból (ki tudja?) nem használta ki az óriás pillanatnyi tompultsága következtében kínálkozó egérutat, és megszólalt mezítláb és atlétatrikóban s a helyzethez képest viszonylag nyugodt hangon, hogy ő nagyon kéri az urat, ne ölje meg (tudniillik Jolánt), mivelhogy ő a bűnös.

Ó, te szomorú úristen, hogy ilyen pimasz vakarcsokat bírtál csinálni erre a világra! Tudta jól Hajdik (és tudta,

hogy a nyamvadék is tudja), hogy már se Jolánt, se ezt az emberutánzatot nem öli meg, mert már elmulasztotta az egyetlen alkalmas pillanatot, ahogy az életben mindig elmulasztotta eddig az alkalmas pillanatokat, föltápászkodott hát az ágy sarkáról, és fél kézzel megemelte a fickót a nadrágszíjánál fogva, hogy legalább megrázza istenesen, de még ez sem sikerült, mivel a nadrágszíj – tudvalevő – jóval az emberi test súlypontja alatt helyezkedik el, így a fizika törvényei szerint a fickó Hajdik öklén lógva majdnem fejre állt, és az ő nyakába kapaszkodott, akár egy gyerek. Hajdik érezte az arcán a fickó leheletét, érezte a védtelenségét, és ettől megint elszégyellte magát, elereszteti a szíjat, a fickó lehuppant és végigzuhant a padlón, az ajtófélfába nagy koppanással beverte még a fejét is; – gyilkos! – sikoltott Jolán, aztán egy pillanatig megint csönd lett, Vukovics nem mozdult (csak nem lett valami baja?, hökkent meg Hajdik, mert ezt már nem akarta volna), nem gyilkos ő, morogta, tudja azt Jolán is nagyon jól, ez meg szedje a sátorfáját és takarodjon, erre amaz fölállt olyan ábrázattal, mint aki még számít arra, hogy Hajdik belerúg, gyorsan a kezébe kapta a cipőjét, ingét, az asztalról fölmarkolta a holmiját: karórát, igazolványokat, kulcscsomót, közte egy slusszkulcsot is, tehát kocsija van, állapította meg Hajdik, Jolánnak ez is imponálhatott, és hogy nekikészült a bitang, még az óráját is letette, ahogy ő szokta, föl ne karcolja az asszony bőrét a csat, ettől a gondolattól megint elöntötte a bánat, Jolánra nézett, Jolán szemében most már megjelent egy csipetnyi aggodalom, mintha félne, hogy magukra maradnak, és jön a felelősségre vonás.

Hajdik Jánost föl-le dobálták indulatának hullámai

a bánat mélye és a harag magasba csapó tajtékja közt, most éppen gyűlölte az asszonyt, és megszánta ezt a szerencsétlent, aki gyanútlanul ilyen helyzetbe került (hisz Jolán bizonyára el sem árulta neki, hogy egyáltalán férje van), azért fölöltözhet tisztességesen, mordult a pasasra, maga meg, hogy ne lássa egyiket sem, kiment a konyhába, a hűtőszekrényből kivett egy üveg sört, letépte a kupakot, kiitta egyetlen hajtásra, lemosván a gyalázatot, ha nem vérrel, sörrel legalább.

Ettől egy kicsit meg is könnyebbült. Úgy döntött, megvárja, míg ez a kerti törpe elkotródik, sőt azt is, míg Jolán kijön, mert nem lehet, hogy ő menjen be hozzá, Jolánnak kell kezdeményeznie azt az egyetlen dolgot, amire Hajdik vágyott e percben, a békülést, várta, hogy nyíljon az ajtó (az előszoba ajtaja) és újra csukódjon, s ő hallja, hogy ezt a nyomorultat, élete megrontóját, kincsei elrablóját eleszi innét a fene, aztán újra nyíljék az ajtó (a konyhaajtó), és Jolán, akár bűnbánó Magdolna, megjelenjék a küszöbön, sűrű könnyével megmossa a lábát, sűrű, barna hajával megtörölje a lábát, és ő lehajolhasson hozzá, hogy magához emelje, könnyeit lecsókolja és megbocsásson, és elfeledhesse végre ezt az egész őrületet, várta, de félt is tőle, mert mi lesz, ha Jolán nem jön ki, nem követi meg őt, nem kívánja a bocsánatát, ha a végén ő lesz kénytelen kezdeményezni a békülést; ezt nem teheti, mert Jolán nem tekinti férfinak többé, mert ő maga sem tartaná férfinak magát, ha most azt tenné, amire vágyik, bemenne és ő kérne bocsánatot, ha könnyes szemmel kérlelné Jolánt, hogy szeresse őt; ő nem bocsáthat meg csak úgy, tőle *ki kell könyörögni* a bocsánatot – ilyenformán mondta Vuko-

vicsnak később, amikor az mindenáron ki akarta őket békíteni.

További adalékokat szolgáltatván a véletlen és törvényszerű dialektikájához, el kell mondanunk, hogyan történhetett, hogy minden ésszerű emberi logikával ellentétben Vukovics Hajdik váratlan betoppanása után két órával még a lakásban tartózkodott, sőt emelkedett eszmecserét folytatott a fölszarvazott házigazdával (mert bár Vukovics, Hajdik csillapítására, többször is kijelentette, hogy nem történt meg *az a dolog*, tudniillik nem tette magáévá Jolánt, és, becsületére legyen mondva, nem saját ártatlanságát akarta bizonyítani vele, mert elismerte, hogy a beteljesülést csak Hajdik érkezése akadályozta meg, no de tudták azt már a régi keresztények is, hogy a bűnös szándék s a bűn ikertestvérek, ha a tett végrehajtását csak külső körülmények akadályozzák, akkor a szándék maga a bűn: így hát a szarvak mégiscsak ott virítottak Hajdik homlokán), szóval, hogy a fonalat el ne veszítsük, az történt, hogy a sofőr állt a konyhában és várt, de az ajtó nem nyílott (sem az előszoba, sem a konyha ajtaja), és Hajdikban a feszültség egyre nőtt.

A szobában ezalatt Vukovics, élve a házigazda engedelmével, tisztességesen fölöltözött, Jolán is magára kapott egy pongyolát, figyelte a készülődő Vukovicsot, és irigyelni kezdte, hogy az leléphet, míg ő maradni kénytelen, s mivel tartott az urától, és egyáltalán nem volt biztos benne, hogy Hajdik dühe végleg elpárolgott, félt, hogy ha ez a csibész kihúzza a lábát innen, akkor jön csak az igazi haddelhadd. Vukovics képén – ez a narancsszínű kislámpa fényénél is világosan látható volt – elömlött a közeli szabadulás megkönnyebbült vigyora

(ráadásul minden mozdulata arra vallott, hogy csak a saját menekülése jár az eszében, és tudomásul sem veszi Jolánt, mintha nem is neki tette volna a szépet nap nap után már négy hete a presszóban, ahol Jolán dolgozott, mintha nem is vele száguldozott volna kis Fiat nyolcötvenes sportkocsiján őrületes tempóban végig a városon, mintha nem is őmellette forrósította volna a lepedőt még tíz perccel ezelőtt), ezért aztán Jolán átmenet nélkül úgy megutálta Vukovicsot, mint a svábbogarat, így hát halkan, meg ne hallja a konyhában szobrozó ura, megszólalt, hogy mi van, picinyem? Kapkodunk, kapkodunk? Meleg a helyzet? Vukovics keze már a kilincsen volt akkor, de erre megfordult, elengedte a kilincset, a hátára mutatott, és hangtalanul, csak a szájával formálva a szavakat azt javasolta Jolánnak, nézze meg, tollas-e a háta.

– Szeretem az ilyen kis brahis autóbuzikat, akik cserbenhagyják az áldozatot – közölte Jolán, és Vukovics ahelyett, hogy elindult volna, vitába bocsátkozott, mondván, hogy majd a következő veréb, akit Jolán fölvilágosít előre, hogy ad egy: férje van, ad kettő: hogy a férje ilyen hústorony, ad három: hogy haza szokott jönni... de be sem fejezhette, mert Jolán fuvolázva, a tőle telhető legnegédesebb hangnemben kíváncsiskodott, hogy vajon berezelt-e az ő picinye. Az ő kis szájhőse. Az ő Grál-lovagja.

– Alacsony vagyok, de nem hülye, mondtam már? – érdeklődött most Vukovics, de Jolánnak is volt még kérdeznivalója.

– Futunk, kis szövegelő vagányom? Most nem dobjuk be a nagy rizsát?

– Megmondjam, tündérem, mit dobunk be? – kér-

dezte ezzel szemben Vukovics, és eddig jutottak a kölcsönös érdeklődésben, mikor kinyílt a konyhaajtó, és Jolán soha többé nem tudta meg, mit akart bedobni Vukovics Béla, mert a fiatalember, ahogy megpillantotta a küszöbön az óriást, félbehagyta a beszélgetést, ismét megragadta a kilincset, fölrántotta az ajtót (az előszoba ajtaját), de egy hangyányit késett, mert mielőtt becsukhatta volna maga mögött, Hajdik megmarkolta a galléját, visszarántotta, és az ajtót ezúttal ő csukta be (Vukovics orra előtt).

Bizony nemcsak Isten útjai, az emberi lélek ösvényei is beláthatatlanok. Mert noha törvényszerű (magyarán szólva: természetes), hogy Jolán megundorodott a lelépni készülő Vukovicstól, érthető az is, hogy Vukovics nem hagyta Jolántól elkizni magát, és éppily törvényszerű, hogy Hajdik idegei a várakozásban fölmondták a szolgálatot, de másfelől ha Jolán nem szólal meg, ha magába fojtja dühét, ha Vukovics nem válaszol, fontosabbnak tartván, hogy mielőbb kívül legyen, ha a konyhában Hajdik két perccel tovább bírja a stokkolást, nyilvánvaló, hogy minden másképp alakul. Most viszont úgy álltak a dolgok, hogy nemcsak Jolán félt Hajdiktól, Hajdik is félt Jolántól (mint már említettük), félt, hogy még neki áll följebb (ami elég valószínűnek tetszett e pillanatban, mert Jolán tartott ugyan az ura tenyerétől, de semmiféle bűnbánatot nem érzett, csak keserű haragot mindkét szóban forgó férfiú, vagyis általában a férfiak, tulajdonképpen az egész világ iránt, és minél jobban félt, annál jobban gyűlt benne a harag), igen ám, de ha Jolán pimaszkodik, azt ő, Hajdik nem bírja cérnával, és minthogy a várakozás a konyhában egy kissé tovább tartott, mint amennyit zaklatott kedélye el bírt viselni,

úgy érezte, ahhoz képest, ami történne, ha magukra maradnának, minden jobb, még az is, ha ezt a férget egyelőre villámhárítónak itt fogja, mert Vukovicstól nem félt Hajdik egyáltalán, s az viszont, hogy Vukovics félt tőle, mégsem látszott döntő szempontnak.

Hajdik még mindig a gallérjánál kormányozta Vukovicsot a konyha felé, a fiatalember külső szemlélő számára nem volt épületes látvány, sőt határozottan mulatságos formát mutatott, annyira, hogy Jolán hangtalanul elröhögte magát, de a káröröm mellett még szeretet is csillant a szemében – először, mióta Hajdik hazajött –, szeretet és bizonyos elismerés a nagy behemót férje iránt, és mandulavágású, barna szeme megtelt azzal a vidám melegséggel, ami mindig elbűvölte Hajdikot, de Hajdik nem figyelt oda. Lám, megint a véletlen: ha a sofőr odanéz, meglátja az asszony cinkos nevetését, biztos, hogy nem vonszolja tovább Vukovicsot a konyha felé, hanem úgy, ahogy van, kihajítja az előszobaajtón, és a házaspár megkönnyebbülten röhögni kezd, röhögve bebújnak az ágyba, és a sofőrt az sem zavarja, hogy a párnája még a fickó fejétől meleg, de Hajdikot úgy elfoglalta a maga keserve és Vukovics, akinek a lábából elszállt az erő, és cipelnie kellett, mint a rongybabát, hogy nem nézett Jolánra (ismét elszalasztván az alkalmas pillanatot), lelökte Vukovicsot a székre, a hűtőszekrényből most két üveg sört vett elő, az egyiket Vukovics elé tette, a másikkal leült vele szemben maga is.

– Igyál! – förmedt rá, és Jolán már nem nevetett.

Vukovics megrázta a fejét, nem ihat, mondta, mert kocsival van, de ahogy kimondta, már bánta is, hogy ilyen óvodás módon föladta a labdát, hisz erre csak egy válasz jöhet, az ugyanis, hogy nem lesz neki arra már

szüksége többé. De meglepő módon ez a csodálatos balek annyit szólt csak, hogy „nem számít", és Vukovics rájött, hogy kivel van dolga: ez a manus becsületes ember, vagyis ostoba, kimondja, amit gondol, nem hazudik, ez nem akarja már agyonütni őt; ettől a fölfedezéstől visszatért belé az élet, és várakozóan figyelte Hajdikot. – Azt mondtam, igyál! – bődült el Hajdik, és a feje kivörösödött, jó lesz azért vigyázni vele, mert kissé dilis, gondolta Vukovics, és óvatosan kortyolt egyet a sörből.

Hajdik is a szájához emelte az üveget, félig kiitta, aztán némán bámulták egymást az asztal fölött, Vukovics várta, hogy Hajdik mond valamit, Hajdiknak viszont nem volt több mondanivalója, ettől zavarba jött, és elfordította a fejét. Jolán megjelent a küszöbön, háta közepéig érő, sűrű, barna haját laza kontyba csavarta, papucsba bújt, formás bokája, izmos lába szára ingerlően kandikált elő a pongyola alól, melyet öv fogott össze a derekán, kiemelvén királynői termetét. Jolán szép volt és kívánni való, figyelte a férfiakat, és várta, mi lesz. Hajdik a felesége látványától ismét zavarba jött, és most a másik oldalra fordította a fejét, érezte, hogy várnak tőle valamit, ha már visszarángatta ide ezt a fickót, folytatnia kéne a dolgot, valamit még lépnie illenék, ezért újból a szájához emelte az üveget, megitta a sör másik felét is, de még mindig nem jutott eszébe semmi sem.

Történetünkben ez a pillanat volt a holtpont. Vagyis hát az a pillanat volt ez, mikor történetünk bármilyen fordulatot vehetett volna, mert mind a hárman tanácstalanul és kiürült aggyal bámulták egymást, egyikük se tudta, mit tegyen, és azt sem sejtette, mit tesz majd a má-

sik. Bizonyos ideig tartó hallgatás után ekkor Jolán váratlanul beleröhögött a csöndbe, és a következő mondókával jellemezte a helyzetet:

Mátyás király Gömörbe'
beleszart a vödörbe...

A népszerű mondóka, amit bizonyára ismer az olvasó, egy gyerekjátékból származik, melynek tétje az, hogy ki tud tovább hallgatni, ugyanis aki először megszólal, az eszi meg a vödör tartalmát. Vukovicsnak egy arcizma sem rándult, nem lévén abban a helyzetben, hogy vigyoroghasson, Hajdik viszont nevetett, csakhogy nem megkönnyebbülve, nem fölszabadultan, hanem görcsösen és keservesen, mert nem akart nevetni, semmi oka sem volt rá, hogy nevessen, mégsem bírt erőt venni magán, hülyén és nyerítve röhögött, mintha Jolán isten tudja, milyen jópofát mondott volna, pedig tudta, hogy nem oldódott meg semmi sem, itt ül fölszarvazva, vérző szívvel, háborgó lélekkel, és ráadásul röhög, és minél inkább tudja, hogy nem kéne röhögnie, annál jobban röhög, és így volt ez mindig, és biztos, hogy ezután is így marad: hiába erős, mint a bivaly, nem bír az erejével mit kezdeni, hiába jószívű, nem hálás érte senki sem, csak kihasználják, visszaélnek vele, megcsalják, átverik, hogy ugyanott tart, ahol az első házassága idején, az is megcsalta, a Margit, az is visszaélt azzal, hogy jó barom, hogy robotol, mint az igásló, hogy (csekély dugipénztől eltekintve) minden fillért hazaad, hogy csak a családjának él, és most tessék, most itt van, most Jolán is, akivel olyan boldog volt, az is megcsalja, ráadásul hülye vic-

cekkel pimaszul röhögteti, és ő röhög, mint egy pojáca, mikor inkább sírnia kellene.

Vukovics azonban félreértette a sofőr nevetését, és fölállt, úgy gondolván, hogy már épp eléggé kitöltötte az első udvariassági látogatáskor kötelező időt, Hajdik erre átmenet nélkül megszabadult a röhögéstől, és ráüvöltött. A fölszólító mondat rövid volt, és kissé tagoltan, közönséges írásjelek segítségével ilyenféleképp rögzíthetnénk: „hőőő-he!!!" Természetesen, válaszolt azonnal Vukovics, és még a bokáját is összeütötte, picit meg is hajolt, mint egy snájdig hadnagyocska valamely operettben. Vukovics ép bőrrel akart szabadulni, esze ágában sem volt agyonveretni magát, és a módszerre még gyerekkorából emlékezett. Nyolcéves se volt, mikor megjelent a második általánosban a Bokodi, egy nagy langaléta kölök, legalább tíz-tizenegy éves, aki többszöri osztályismétléssel nyerte el a jogot, hogy a többiek közt császár legyen, mert magától értetődik, hogy ő volt a legerősebb közöttük, és alapos rendszerességgel verte sorra az osztálytársait oly módon, hogy megállt a kiszemelt áldozat előtt, azt mondta: túró a füledbe (vagy legalábbis hasonlót), mire az illető önkéntelenül azt felelte, hogy a tiédbe, mire Bokodi AZ ENYÉMBE?! AZT MONDTAD, TÚRÓ A FÜLEMBE?! ordítással rávetette magát. Vukovics tudta, hogy pillanatok alatt sorra kerül, és fölkészült Bokodiból, ezért mikor Bokodi előadta azt a véleményét, hogy szerinte túró Vukovics fülébe, Vukovics készségesen rábólintott, igenis, az enyémbe, mondta, és Bokodi megdöbbent. – Azt mondtam, túró a füledbe, kis Vukovics, nem érted? – szólt ismét, de Vukovics tántoríthatatlan volt. – Igazad van. Túró a fülembe. Az enyémbe.

Csakis. – Bokodi már akkor, tizenegy évesen fejlett erkölcsi érzékkel rendelkezett, ok nélkül senkit sem vert agyon, és nem lévén elég találékony ahhoz, hogy hirtelenjében új szisztémát dolgozzon ki, nem tudta megverni Vukovicsot, így hát barátjává fogadta, és Vukovics hatalom lett az osztályban, igazi hatalom, sokkal igazibb, mint Bokodi, mert azt verette meg Bokodival, akit akart, és Bokodi csak erős volt, de buta, Vukovics ellenben okos.

Amint ez a régi emlék eszébe jutott, el is mosolyodott egy kicsit, nagyon finoman persze, észre ne vegye a sofőr, és Hajdik nem is vette észre, amilyen gyanútlan volt, csak Jolán, de Jolán sem tudta, hová tegye, és várta, hogy alakulnak a dolgok tovább, várta vesztére, mert későn jött rá, hogy akkor kellett volna szájon vágnia Vukovicsot (neki, Jolánnak, ha már a szamár férje elmulasztotta), és megráznia a férjét, a fülébe ordítani (ha másképp nem érti meg), hogy te marha, nem látod, hát kiröhög, palira vesz téged is meg engem is, de (miként előbb az ura) Jolán is elmulasztotta az alkalmas pillanatot, meg nem is vette észre, hogy ez az alkalmas pillanat, csak később, olyan pillanatban, mely már alkalmatlan volt, mikor az ura meg Vukovics nagy egyetértésben szapulták a női nemet, és ő kulcspozícióból, az események középpontjából az események peremére került, némán szolgálva föl a két nemes férfiúnak a gyulai kolbászból, trappista sajtból, sózott szalonnából és ecetes paprikából álló hideg vacsorát a sör mellé (amit ugyancsak ő cipelt haza nem is a közértből, hanem a presszóból, ahol dolgozott, hogy az ura kedvében járjon, mert Hajdik a Radeberger sört jobban szerette, mint a Kőbányait), és közben tehetetlenül figyelte, hogy

húzza be a csőbe az ő nagy marha urát Vukovics a legalbérletibb dumával, olyan szövegekkel, hogy az ASZSZONYI ÁLLAT nem méltó arra, hogy a magasröptű eszmékkel vívódó férfiak között háborúság forrása legyen, és egyáltalán: MINDEN NŐ KURVA, mely általánosítás Jolánt éktelen dühre gerjesztette. Nem mintha szégyellte volna, ha az lett volna, ellenkezőleg, mert ostoba férjével nem volt képes elkurvulni, pedig – édes istenem! – mennyi alkalma lett volna reá; már a középiskolában is, mert korán fejlett, szép lány volt, az érettségi után pedig a vendéglátóiparba került, és volt büfés, kávéfőző, felszolgáló, üzletvezető-helyettes, gebines: dolgozott kétes hírű külvárosi kocsmában, előkelő belvárosi presszóban, osztályon felüli szállodában, éjszakai mulatóhelyen; volt bárban mixernő és italboltban csapos, produkció-büfés a filmgyárban, és a Balaton mellett nyári falatozót vezetett, és megkörnyékezték országos hírű művészek és milliomos maszekok, nőgyógyászok és olimpiai bajnokok, nyugatnémet gyárosok és osztrák üzletemberek, sőt egy afrikai diplomata is, valami arab, akinek földbirtokai, gyárai, palotái voltak otthon, az is feleségül vette volna, de ő csak azzal bírt lefeküdni, akit megkívánt: cingár diákokkal, csinos pincérekkel, szép, fekete zenészfiúkkal, volán-sofőrökkel, szállítómunkásokkal, kocsikísérőkkel; neki nem kellett a belga hajótulajdonos sem, pedig ötvennyolc éves ember létére gyönyörű szép férfi volt sűrű ősz hajával, kisportolt alakjával, akár egy amerikai filmszínész, és villát építtetett volna neki Budán, és olyan fehér Mercedesen furikázhatott volna, mint az a bizonyos arab diplomata, de neki pont Hajdik János tehergépkocsi-vezető kellett, mert pont erre volt gusztusa, erre a nefelejcskék szemű ele-

fántra, aki két gyerek után fizetett gyerektartást, a fizetése negyven százalékát (egy vagyont!), akit befogadott a lakásába, mert egy aktatáskával jött el az első nejétől, semmije se volt, de neki a belgát nem vette be a gyomra, csak ezt, ezt a nehézfejű, nagydarab állatot, ezt az óriáscsecsemőt, mert addigra harmincéves lett, megunta a hancúrozást, és nyugalmat akart. Ó, bárcsak kurva volna, ha nem is MINDEN NŐ, de legalább ő, Varga Jolán, most nem itt nyelné mérgében a könnyeit!

És tiltakozni se bír, pedig még csak le sem hurrogják, nem azt mondja Hajdik, hogy kuss, most akartál megcsalni (amit még meg is értene), hanem mikor megszólal, összemosolyognak fölényesen, beszélj csak, egyik fülünkön be, a másikon ki, ASSZONYLOCSOGÁS, a nőnek szája van, hát szájal, nyelve van, hát nyelvel, oda se neki, mert esze, az nincs, hisz CSAK nő; és sütkéreznek az ingyenfölényben, hogy ők véletlenül férfiak, eleve magasabbrendű lények, és ezt játsszák el vele, ővele! a híres Varga Anyuval, aki az újpesti csehóban egymaga tartotta a kormányt alkoholista vagányok, torzonborz huligánok, szenesemberek, sittről jött csavargók, piától elhülyült lumpenek között, és kidobóember se kellett, mert ő szórta ki a garázda elemeket, még az URH-s rendőr is úgy táncolt, ahogy ő fütyült; akkor haptákban állt előtte egy kocsmára való részeg férfi, annak adott inni, akinek ő akart, kiosztotta a pimaszokat, szájon kapta, aki a szoknyája alá nyúlt (ha nem volt ínyére), akkor nem volt ASSZONYI ÁLLAT – érdekes! –, a teremtés dülöngélő koronáinak eszébe sem jutott, hogy ő valamiféle alsóbbrendű lény, mert ő volt a „drága Varga Anyu, egyem a lelked, gondolj már ránk is egy kicsit!".

Mikor Vukovics fölállt, mint aki menni készül, és Hajdik ráordított, Vukovics azt mondta, nem is bírna elmenni addig, míg meg nem szorítja Hajdiknak azt a becsületes kezét, mert Hajdik a legigazabb ember, akivel ő eddigi élete során találkozott, és ezzel kezet nyújtott az asztal fölött (Jolán fölszisszent, mert ha az ő ura úgy istenigazában megropogtatja Vukovics kezecskéjét, nem marad belőle csak darált hús, egyenest a hurkatöltőbe való), de Hajdik nem is fogta föl hirtelen, mit akar tőle Vukovics, csak pislogott és tekergette a nyakát, és Vukovics belelendült: az asztal fölött kinyújtott kézzel bizonygatta, hogy Hajdik aztán férfi a javából, sugárzik belőle a lélek intelligenciája és az erkölcsi erő, s őneki csak az fáj, hogy ilyen méltatlan körülmények között kellett találkozniuk, neki most ég a pofája, hogy ilyen kiváló ember ellen vétkezett, s bár nem történt meg *az a dolog* (mert Hajdik megakadályozta), ő mégiscsak bűnösnek érzi magát, mert bűnös szándékkal jött ide, és rendjén volna, hogy bűnhődjön, Hajdik mégis futni hagyta, pedig egyetlen ütéssel szétcsaphatta volna az agyát, és ezért ő mélységesen tiszteli, mert csak igazán kemény ember, csak egy TALPIG FÉRFI lehet ilyen humanista, aki tudja magáról, hogy mennyire erős, hát ezért szeretné ő most a legnagyszerűbb férfi kezét megszorítani, és mikor Hajdik végre lekezelt vele, Jolán látta, hogy az ura feje fényleni kezd, akár majálison a lampion, csinos kis glória kerekedik a homloka köré, és ha Vukovics azt mondaná, hogy okos, mint Einstein, szép, mint Alain Delon, azt is elhinné neki.

Jolánnak (akkor még) határozottan tetszett, ahogy a kis Vukovics lehetetlen helyzetéből kivágta magát, és egy pillanatra megfeledkezett arról is, hogy az ő Hajdik-

jával nehéz lesz szót érteni, miután Vukovics belédumálta a tökéletes férfiúságot, mégis úgy képzelte, hogy Vukovics most, megfelelő pozícióba kerülvén, elköszön, és ő majd csak megszelídíti az urát valahogy, arra azonban nem számított, hogy Vukovicson úrrá lesz valami (akkor még Jolán számára ismeretlen) mámor, és ahelyett hogy elkotródna, békéltetni kezd (tudniillik közte és az ura között), és az ő Hajdikja nem küldi el a vérvörös pokolba, hanem bánatos magyarázatba fog arról, hogy ő nem kezdheti a békülést, mert őt érte sérelem, és noha Jolán először még meg is hatódott Vukovics lovagiasságától, hamarosan rá kellett jönnie, milyen álnok komédia folyik itt, mert Vukovics minden szava, melylyel látszólag jobb belátásra próbálta bírni őiránta az urát, egy-egy alattomos szúrás volt ellene. Az erős ember, az ilyen TALPIG FÉRFI, kezdte az érvelést finoman Vukovics, megengedheti magának, hogy gyöngéd, akár gyönge is legyen, mert az abszolút erős ember mindig megengedheti magának a gyöngeség luxusát, csak a gyönge embert kényszeríti rá a sorsa, hogy mindig erős maradjon (és ez az ő élete tragédiája, mármint Vukovicsé) – hogy el ne bőgjem magam! – jegyezte meg Jolán könnyedén, mert nem tudta még, hogy Vukovics gondolatainak menete merre kanyarodik, s derült magában azon is, hogy Hajdik, míg ezt hallgatta, láthatóan egyre nagyobbra nőtt (csoda, hogy ki nem lyukasztotta a plafont), Vukovics azonban ekkor más oldalról közelítette meg a kérdést, mondván, hogy a nőkre haragudni különben sem érdemes, ez férfiemberhez méltatlan, hisz AZ ASSZONY INGATAG, amint a költő is mondja, így van ez, mióta világ a világ, de hogy így van, érthető, érthető, hogy a nő megbízhatatlan, álnok és csalfa lény,

hogy csak játszik a férfiszívekkel, a férfiak nemes és állhatatos érzelmeivel, hisz gyöngének az erőssel szemben mindig is ravaszság volt a fegyvere.

– Akárcsak neked, picinyem – próbált közbelépni Jolán.

Vukovics nem felelt, Hajdikra függesztette a tekintetét fájdalmas mosollyal (ugye, lám, megmondtam) és olyan ártatlanul, mint a ma született egérke, akit azzal vádolnak, hogy megette a macskát. Jolán megpróbálta még föltárni a Vukovics szavaiban rejlő ellentmondásokat és tárgyi tévedéseket, mindenekelőtt, hogy az „asszony ingatagot" nem a költő, hanem a mantuai herceg énekli a Rigolettóban, továbbá, hogyha egyfelől a gyönge ember tragédiája, hogy mindig erős kénytelen maradni, akkor másfelől nem lehet a ravaszság a fegyvere, de abbahagyta, mert rájött, hogy ezek itt „asszonylocsogásnak" tekintik megföllebbezhetetlen érveit. Hajdik csak akkor vett róla tudomást, mikor megéhezett.

– Adj valamit enni – szólt királyian. – Nekem meg ennek az úrnak itt. – Az úr fölállt, összecsapta a bokáját, Vukovics Béla vagyok, mondta, és most az előbbinél hosszabban rázogatták egymás kezét. Jolánnak kedve lett volna röhögni, ha nem látta volna, mire megy itt a játék, mert Vukovics úgy viselkedett, akár egy diplomata, olyanokat mondott Hajdiknak, hogy „fogadja őszinte nagyrabecsülésemet", és Hajdik ezt sem vette észre, mert majd elfolyt a gyönyörűségtől, és minden nyilvánvalóan hazug hízelgést szomjasan beszopott (mert MINDEN FÉRFI HIÚ ÁLLAT, ha dicséred, nem bírsz olyan képtelenségeket kitalálni, amit ne hinne el; mondd a malacképűnek, hogy angyalarcú, a lópofának, hogy markáns profilja van, a butának, hogy bölcs,

a csámpásnak, hogy a járása izgató: egy életre megnyered), Hajdik is rájött, hogy mindenki félreismerte eddig, sőt ő is félreismerte önmagát, és elpanaszolta Vukovicsnak az életét, előző házasságát meg a mostanit, és már teljesen egy kalap alá vették őt meg azt a tetves, repedt sarkú, elöl-deszka-hátul-deszka Margitot, és megállapították, hogy minden nő kurva (mint erről föntebb beszámoltunk már); ha a sofőr mondott valamit, Vukovics helyeselt, és Vukovics csak olyat mondott, amivel Hajdik egyetértett, és egymás szájából vették ki a szót, és már úgy néztek egymás szemébe egymás csodálatától elhülyülve, mint a lelki buzik.

Hajdik Jánosné született Varga Jolán több figyelemreméltó tulajdonsága mellett: határozott volt és okos, a művészet iránti érdeklődése sem merült ki abban, hogy anyás gyöngédséggel pártfogolta a művészetek ifjú képviselőit, színinövendékeket, zenészeket (régebben persze, a házassága előtt, s ez okból nevezték ismerősei Varga Anyunak), de színházba, moziba is örömest elment, ha elvitte valaki, továbbá jelentős vendéglátóipari szakmai ismeretekkel rendelkezett, tudott az emberek nyelvén, különösen részeg férfivendégekkel bánt ügyesen, erős volt: egy visszakézből leakasztott fülesét megirigyelhette volna bármelyik férfi (kivéve talán Hajdikot); mondom, e figyelemreméltó tulajdonságai mellett mindenekfölött nő volt, ízig-vérig nő, s épp női mivoltában hiú. És nem találván megfelelő magyarázatot arra, miért nem megy a fenébe Vukovics, hisz az ura *most már* nem akadályozná meg, csak egyre bírt gondolni: Vukovics folytatni akarja a kalandot, ezért eteti az urát, s ez a föltételezés, bár esze ágában sem volt tartós viszonyba bonyolódni Vukoviccsal, Jolán hiúságát

kellemesen legyezgette, ellentétben az ura viselkedésével, ami viszont módfelett sértette a hiúságát. Mert Hajdiknak minden oka meglett volna rá, hogy ővele foglalkozzon, őmiatta keseregjen (vagy tomboljon féltékeny dühében – az ügy szempontjából egyre megy), ennek azonban erről a kis incidensről, hogy váratlanul betoppanván, Vukovicsot találta az ágyában, nem az ő kapcsolatuk, vagyis ő maga, Jolán jutott az eszébe, hanem a volt neje, Margit (mert mindenről csak a Margit jut az eszébe ennek a szerencsétlennek), s ez Jolánt megzavarta, sőt fölbőszítette, annyira, hogy józan ítélőképességét elveszítve ostobaságokra ragadtatta magát, és a legalkalmatlanabb pillanatban tette föl az urának a kérdést, hogy mikor óhajt végre leszállni Margitról. Hajdik nem óhajtott leszállni Margitról, s őt csak egy lesújtó pillantásra méltatta, azt is férfiúi fensőbbsége ormairól, s ezt Jolán hiúsága már nem bírta elviselni, még ilyen kedvezőtlen pozícióból sem.

– Csak meséld a feleséged fiújának, hogy milyen hülye voltál – sziszegte –, attól okosabb leszel! – Hajdik fölnyögött, s most egész testével feléje fordult, még a széket is megfordította teljesen értelmetlenül, mert támla nélküli kerek konyhaszék volt, arra fordult rajta, amerre akart. – Mi köll? – kérdezte csöndesen, és szelíd, kék szemében lila viharfelhők úsztak. – Vedd már észre magad, te istenverte pipogya hülye, rólam van szó, nem a Margitról, a kedves barátod engem akart megkettyinteni, nem a Margitodat!

Hajdik nem emelte föl a hangját, csak az egyik (bal oldali) kese színű szemöldökét. – Te Jolán, ne hozz ki a béketűrésemből, mert megbánod! Én emberhez méltó módon, érted, emberhez méltó módon próbálok visel-

kedni, nem ütöttem le ezt az embert, mint a házinyulat, nem törtem össze a bordáit, téged sem vertelek agyon, ahogy megérdemelted volna, hát mit akarsz?

– Azt, hogy törd össze a bordáit, hogy verjél agyon, csinálj már valamit, akármit, csak ne nyavalyogj, mutasd meg egyszer végre, hogy férfi vagy!

– Ha teneked brutális állat köll – felelte Hajdik keserű méltósággal –, fogj magadnak valami börtöntölteléket a presszódból, de én temiattad nem fogok senkit agyoncsapni, te pedig nem vagy méltó rá, te cafat, hogy bemocskoljam veled a kezem.

Jolán erre hisztérikus rohamot kapott (földhöz ugyan nem verte magát, de kiáltozni kezdett), hogy meri Hajdik azt a lapos mellű, száraz kórót, azt a számító riherongy kurvát ővele összehasonlítani, de hát MINDEN FÉRFI EGYFORMA, mert csak az kell nekik, aki hisztis, dilis, önző, aki beléjük rúg, aki megkínozza őket, azért megtesznek mindent, azt persze imádják, megdöglenek érte, azt bezzeg nem felejtik el soha, és csak azt bánja, hogy Hajdikot nem rúgta ki mindjárt az elején, hogy két évig hű volt hozzá (ez nem volt igaz), hogy jó volt hozzá, mint anya a hülye fiához (ez igaz volt viszont), aztán Vukovicsra támadt (mert a hiúságát ért *valódi* sérelem erősebb volt a hiúságának hízelgő *föltételezésnél*, hogy tudniillik Vukovics óvégette és cselből tartózkodik még mindig itt), simlis stricinek nevezte a fiatalembert, és fölszólította, hogy hordja el magát. Vukovics fölállt, közölte, hogy végtelenül rosszul esne neki, ha jelenléte újabb háborúságok forrásává válna a házaspár között, és bár jól érzi magát, mert Hajdikban igazi barátra lelt, a béke érdekében inkább távozik, aztán e szózat után nem mozdult, Hajdik viszont érezte,

hogy a tenyerében érik, gömbölyödik és pirosodik a pofon, mint augusztusban az őszibarack, és Jolánnak nem sok kell hozzá, hogy leszakítsa, de hallatlan önuralommal türtőztette magát, fojtott indulattal, mégis halkan szólalt meg, csupán nyomatékul verte oda minden szónál az asztal lapjához az üres sörösüveg fenekét.

– Te, fogjad be azt a mocskos szád! Te, ne uszítsál engem, mert te semmivel sem vagy különb, mint a Margit, mert ugyanazt tetted velem, amit ő, és neked mától kezdve nincsen arra jogod, hogy a Margitot, a gyermekeim anyját a szájadra vegyed, mert neked hallgass a neved, ha a férfiak beszélnek, és majd akkor szólj, ha kérdez valaki.

Jolán egy sátáni kacaj kíséretében kijelentette, hogy Hajdik ezt megbánja még, aztán könnyedén megrántotta a vállát, és belenyugodva a vereségébe (ideiglenes vereségébe: ebben biztos volt), elhallgatott.

Hajdik kivette a hűtőszekrényből a két utolsó üveget, megkérdezte Jolánt, van-e még sör, mire Jolán rögtön és gyűlölködve rávágta, hogy nincs. A székről, amin ült, Hajdik a hosszú karjával éppen elérte a kamra ajtaját, megnyitotta, s a kamrában alulról a második polcon ott sorakoztak szép, katonás rendben a tele üvegek, szám szerint nyolc darab, csönd volt, Jolán dacosan nézett az üvegekkel farkasszemet, Hajdik szomorúan nézte Jolánt, aztán megszólalt. – Berakod őket a hűtőbe, kettőt meg a mélyhűtőbe – mondta, és Jolán jobbnak látta, ha most nem ellenkezik.

Tartozunk azzal az igazságnak, hogy a sofőr is elég felemásan érezte magát. A fekete bánat, ami a szívét megülte, csak nem akart oszlani, emellett állandósult benne valami zavaros sejtelem, hogy ostobaságot csinál,

mégsem cselekedett másképp, mert tudta, hogy mindez nem véletlenül történik, sőt mindennek törvényszerűen így kell lennie, mert eddig is így volt, és semmi sem indokolja, hogy ezentúl másképp legyen. Gyógyírt keresvén friss sebére, valami emberi kapcsolatra vágyott, s meg is találta a figyelmes, jó modorú, kellemes fiatalemberben, aki megértette őt, megértette, hogy mikor ő nem használja az öklét, nem egyszerűen JÓ EMBER (vagyis JÓ HÜLYE), nem mamlasz, pipogya, mint Jolán mondaná, hanem erős, tudja, hogy ahová odaüt, ott többé fű nem nő, hát meggondolja, hova üt, s azt is, üssön-e, és már csak azért sem csapkod felelőtlenül, mert ERŐS EMBER lévén bízik benne, hogy képes lesz elviselni, amit rámért a SORS (s ezt, ugye, idáig egyedül ez a Vukovics vette észre, sőt Vukovics végre hálás is volt neki, amiért nem csapta agyon, nem úgy, mint mások, akik kihasználták a jó természetét, visszaéltek azzal, hogy békés hajlamú, mint az imént Jolán és azelőtt Margit). Másfelől viszont Jolánt is meg kellett valahogy leckéztetnie, ha másképp nem, legalább úgy, hogy komoly férfibeszélgetésbe kezd ezzel a fickóval, akit Jolán csípett föl, és közben tüntetően nem vesz róla tudomást, sőt a Margittal foglalkozik, s hogy ez a taktika bevált, kiderült Hajdik számára Jolán föntebb leírt kiborulásából is. A sofőr mégsem volt elégedett, mert örömét megrontotta a föntebb ugyancsak jelzett sejtelem, hogy a felesége szeretője (vagy ha hinni lehet a fickónak: majdnem szeretője) mégsem a legmegfelelőbb személy arra, hogy kiöntse előtte a szívét, hogy nem lesz azért jó vége ennek, és neki nem is Vukoviccsal van dolga, hanem Jolánnal, ővele szeretné elrendezni megkavart életüket, de mit tegyen, ha Jolán fölfuvalkodott gőgjé-

ben arra sem képes, hogy csak egy kicsit, egy nagyon kicsit éreztesse vele a bűnbánatát, ilyen körülmények között neki nincs más választása, csak hogy finom célzásokkal elmondja a Margit esetét, hadd lássa az asszony, hogy ő sem különb, ő is ugyanúgy bánik vele, mert Hajdik tudta, hogy ez az, ami Jolánt kihozza a sodrából (ahogy a példa is mutatta), Jolán ugyanis szíve egész melegével szenvedélyesen utálta Margitot, és nem ismert nagyobb sértést annál, mint hogy a Margittal hasonlítsák össze. És legalább az asszony észreveszi majd, hogy nem olyan ostoba ő, mint látszik; amiért nem gyilkol, és megalázó helyzetét méltósággal viseli, még teljes egészében föl képes fogni Jolán tettének súlyát, és *mindent* azért óvele sem lehet, egyszer megtelik nála is a pohár, és akkor Jolán megnézheti magát, mint a Margit, akit a végén ő hagyott ott, nem a Margit rúgta ki (hiába állítják most *egyesek*), annyira nem, hogy bőgött, hisztizett, a nyakába csimpaszkodott, öngyilkossággal fenyegette, aztán megígért fűt-fát, csak ne hagyja el, de akkor már késő volt, elszakadt a húr, mert Hajdik János nehezen mond ki valamit, de ha kimondja, akkor nincs kecmec.

Második leosztás,
azaz a Margit tanulságos esete Hajdik Jánossal

Igenis, sivalkodott a Margit, és kapaszkodott – ismételte meg Hajdik nyomatékkal –, de meg is volt rá minden oka, tudta, hogy ilyen jó bolondot még egyet nem talál, mert ő aztán nem kímélte magát, dolgozott szakadásig (szerencsére bírta erővel is), magára jóformán egy fillért

sem költött, még a pénzt is a Margit kezelte, pedig ő jobban tudott bánni a pénzzel, de Margit egyszer elbőgte magát, hogy ő nem bízik benne, erre megesett a szíve rajta és átengedte neki, meg aztán MINDEN RENDES CSALÁDNÁL különben is az a szokás, hogy az asszony a pénzügyminiszter, és a Margit napi tíz forint zsebpénzt adott sörre és cigarettára, de még azt is fölhánytorgatta, hogy az egy hónapban háromszáz forint. Vukovics itt közbeszólt, ezúttal azonban nem magasztalva Hajdikot, inkább hasznos tanácsokkal próbálván segíteni (s ez új szerepkörében észrevétlenül oktató, majd kioktató hangokat ütött meg, és ez a kioktató hangnem később a lekezelés és fölény felhangjaival gazdagodott; Jolán észrevette ezeket a felhangokat, rokonszenve Vukovics iránt mégis növekedett, mert Vukovics szórul szóra azt mondta, amit a murugya férjének ő már két álló esztendeje papolt), tehát Vukovics közbeszólt, mondván, hogy Hajdik nyilvánvalóan itt tolta el a dolgot már az elején, mert a pénzzel – így igazságos – az rendelkezzék, aki megkereste, és Hajdik a jó szívével, engedékenységével már akkor elrontotta az asszonyt, aki lám, azonnal vérszemet kapott, és Hajdik csak azért nem bólintott rá, mert Jolán túl hangosan helyeselt.

– A te véleményedet nem kérdezte senki – mordult rá, és továbbra is Vukovicshoz intézte a szavait. Náluk is az volt a szokás, hogy az apja hazaadta az anyjának a pénzt, így van ez például a húgáéknál is, másutt is (csak nálunk nem – próbálta Jolán ismét megzavarni az ura gondolatmenetét –, mert ami neked a gyerektartás után megmarad, még zsebpénznek sem elég), szóval ő azt akarta, hogy Margit minden tekintetben IGAZI asszonynak érezhesse magát, ne legyen hiánya semmiben,

és a világért sem akarta éreztetni vele, hogy mi mindent köszönhet neki, mert hát a Margit nem volt túl szép lány se, csak (akkor még) kedves és fiatal, aztán meg kocsimosó volt a szervizben, ahol ő akkoriban dolgozott, és ahogy összekerültek, ő azonnal kivette a mosóból, és áthelyeztette az anyagraktárba a művezető haverja segítségével, és mire kiderült, hogy még erre a munkára se jó (nem mintha buta lett volna, mert megvolt neki a magához való esze nagyon is), szóval mire a raktárban mindent összekutyult, mert nem volt benne ambíció, és nem bírta (vagy nem akarta) megkülönböztetni a metrikus menetet a gázmenettől, a rézperselyről azt hitte, igazi persely, csak rézből van, mint a templomi perselyek, és összekeverte a köpenyt az abronccsal meg a tárcsával, a sármentőt a sárfogóval, a fékbetétet az üvegbetéttel, a Kossuthot a vasúttal, nahát addigra otthon maradt, mert már útban volt az első gyerek, és attól fogva, míg együtt voltak, soha többé nem dolgozott, mert mire lejárt volna a gyerekgondozási segély, már jött a második gyerek, őneki ellenben már huszonöt éves korára három szakmája volt: hivatásos gépkocsivezető, motorszerelő, és elvégzett egy lánghegesztőtanfolyamot is, egyszerűbb karosszérialakatos-munkát is megcsinált, és a kőműves szakmához se volt egészen hülye, ami azonnal kiderült, ahogy építkezni kezdtek, mert lakásuk nem volt persze (őhozzájuk nem költözhettek; a húga férjhez ment, ott lakott a sógorral meg a gyerekkel, otthon addig se nagyon volt már helye, míg maga volt), így aztán az apósa budafoki házához hozzáragasztott előbb egy szobát, később konyhát, fürdőszobát meg egy verandaféleséget is, és jóformán egyedül, mert az apósa csak a száját jártatta, hogy ő majd segít, ha dol-

gozni kellett, azt nézte, merre osonhat el, hát ezt nem akarta ő éreztetni soha, hogy a Margit őhozzá képest... szóval hogy ő kaphatott volna különbet is (épp elég volt, hogy az anyja éreztette vele), mert a Margit egyébként is hajlamos volt arra, hogy rágja magát, hogy ő milyen semmit érő ember, mert azt a nyolc általánost is épp csak hogy elvégezte, nem bírt kitanulni egy tisztességes szakmát, és szégyellte magát a raktár miatt is (pedig Hajdik el sem árulta, hogy miután elment onnan, leltárt kellett csinálni, kiszórták az összes kartont, amit a Margit vezetett, újakat írattak, hogy valamiképp rendet teremtsenek, és ő munkaidő után társadalmi munkában a raktárban körmölt éjfélig napokon át, mert égett a pofája a felesége miatt a többiek és főleg a művezető haverja előtt), Margit azon is gyötrődött, és persze gyötörte vele Hajdikot is, hogy ő milyen csúnya, mert kicsi melle van (és Hajdik valóban a nagy mellű nőket szerette, de ezen csak nem múlhat egy családi élet!), meg hogy milyen vacak, seszínű, vékony szálú a haja, és befestette vörösre (az egyetlen színre, amit Hajdik utált), és nem lehetett megértetni vele, hogy erre semmi szükség. Őszerinte minden baj gyökere az volt, magyarázta a sofőr, hogy a Margit önbizalmát valamikor, talán az iskolában, elvették, és ő mindent megtett, hogy a Margit önbizalmát visszaadja, és az meg is jött, mikor megszülte a gyereket. Attól jött meg az önbizalma? – csodálkozott Vukovics. A szülés azért mégiscsak nagy dolog, nagy emberi teljesítmény, vélte Hajdik, de Vukovics azt mondta, szülni mindenki tud.

– Hát csak próbáld meg, kisfiam – kottyant közbe Jolán az ellentmondás ördögétől hajtva, s így közösséget vállalt, akaratlanul is, Margittal. Vukovics elnézően

vette tudomásul az újabb „asszonylocsogást", és helyesbített, szóval ha valaki nő, egészséges, semmiféle emberi nagyság nem kell ahhoz, hogy gyereket hozzon a világra. Hisz épp ez az, mondta Hajdik, hogy nem volt egészséges. Mi baja volt? Hát az idegeivel volt baja, szóval gyöngék voltak az idegei, neurózisa volt, megmondta az orvos is, kórházban is kezelték, részletezte Hajdik, és Jolán meg Vukovics egyszerre kezdtek röhögni, Hajdik zavartan pislogott, és magyarázkodni próbált, hogy az idegesség igenis, betegség, de minél jobban belebonyolódott a magyarázatba, annál nyilvánvalóbb lett, hogy félreértik.

Igaz, a gépkocsivezető maga sem értette, miért kapnak szavai más értelmet, mint amit szánt nekik, de tény, hogy miközben Hajdik az ellen a sértő föltevés ellen tiltakozott, hogy ő valamiféle jóságból, szeretetből vagy emberbaráti érzéstől indíttatva kímélte volna a Margit gyönge idegeit, és próbálgatta volna elveszett önbizalmát visszaadni, mert épp ellenkezőleg, a saját jól fölfogott érdekében, színtiszta önzéstől vezérelve tette ezt, és nincs mit csodálkozni rajta, mert rossz idegzetű, megtépázott önbizalmú nővel élni maga a pokol, aközben elkeseredetten tapasztalta, hogy a szájából akarata ellenére megállíthatatlan panaszáradat tör elő. Elmondta többek között, hogy mikor egyszer Margittal ellátogatott régi klubjába, a HFSC-be, ahol boldogabb éveiben mint a súlyemelő-szakosztály reményteljes tagja tevékenykedett (országos ifjúsági bajnokságot is nyert, az érmet ma is őrzi), és a régi sporttársaknak, haveroknak, országos hírű válogatott focistáknak, Európa-, sőt olimpiai bajnokoknak bemutatta a nejét, Margit épp önbizalmának hiánya, beteges érzékenysége következtében úgy érezte,

hogy mindenki lenézi, sőt a háta mögött kineveti, pedig ebből egy szó se volt igaz, mert a haverok ott ugye, az ő haverjai voltak, őt ismerték, hát vele foglalkoztak, Margitnak csak a szokásos udvarias mosoly és néhány kedves szó jutott, de Margit aztán tett róla, hogy fölfigyeljenek rá, hogy ne az urával, hanem vele foglalkozzanak, de sajnos visszájáról, mert úgy viselkedett, hogy aztán valóban lenézték, kinevették, még meg is utálták (és szánakoztak rajta, mármint Hajdikon), s ő azt se tudta, hová süllyedjen el, és mikor kétségbeesve kérdezgette az asszonyt hazafelé menet, hogy végtére mi baja van, illetve volt, Margit konok hallgatásba burkolózott, Hajdik nem bírt kiszedni belőle egy hangot sem, és ezt addig csinálta, míg ő (pedig neki aztán kötélből vannak az idegei) már kis híján letérdelt előtte az utca kellős közepén könyörögve, hogy legalább azt mondja meg, őrá miért haragszik, mi a vétke őneki, ja, és az egész azzal kezdődött (ez is a dologhoz tartozik), hogy Margit már el sem akart menni vele, azt mondta, nem ismer ott senkit, meg hogy úgyis rosszul néz ki, meg nincs is jól, meg nincs egy tisztességes rongya, amit fölvegyen, úgyhogy Hajdik már napokkal előbb kezdte a könyörgést, mert nem bírta volna megmagyarázni a haveroknak, hogy ha nemrég nősült meg, mért nem hozta el a nejét. Margit aztán vett egy olyan lehetetlen színű, se piros, se barna tisztagyapjú pulóvert ezerkétszáz forintért (ő nem szólt érte, pedig azért a pénzért háromszáz darab téglát vagy húsz zsák cementet kaphattak volna), és az utolsó percben nagy kegyesen úgy döntött, hogy mégis elkíséri Hajdikot.

Margittal nem lehetett elmenni sehová, és Hajdik hamarosan leszokott arról is, hogy meghívja a barátait,

mert először a keresztelő, aztán, mikor elkészült a szobájuk, a lakásszentelő, aztán az ő születésnapja is hasonló botrányba fulladt; Margitnak üldözési mániája volt, mindenkiről föltételezte, hogy lenézi, megveti, csúnyának tartja, valamennyi barátja, sőt a volt századparancsnoka, Gerbár elvtárs is, aki egyszer meglátogatta őket, mind-mind ellenség, mindnek az a véleménye, hogy Hajdik rosszul nősült, és uszítják ellene, és ezt különböző *nyilvánvaló* és *holtbiztos* jelekből (melyeket Hajdik furcsamód sose vett észre) vaslogikával következtette ki, és bizonyította be Hajdiknak. Így aztán senki sem csodálhatja, hogy ő szinte örült, mikor Margitnak először tette a szépet valaki, a hentesbolt vezetője méghozzá, bizonyos Boros úr, olyan harmincöt-negyven körüli, elég jóvágású családos ember mustárszínű Wartburggal, mert a hentes udvarlásától Margit valahogy megszépült, kedves lett, barátságos és elnéző, és nem látott már ellenséget mindenkiben, és mintha újra beleszeretett volna Hajdikba, más lett még az ágyban is, Hajdik örült a változásnak, nem jött rá, hogy mindez a hentessel függ össze, mert a pasassal nem törődött: mért ne szerethetne bele valaki az ő nejébe, Margit van olyan jó nő, hogy bolonduljon érte egy ilyen zsíros tökű. Mikor aztán rajtakapta Margitot, hogy alkonyattájt a hentessel csókolózik a parkban, mialatt otthon a járókában magára hagyva ordít a kisfiú (egyéves volt talán), és mint mindig, akkor is elszalasztotta a megfelelő pillanatot, mert a hentest nem vágta szájon, igaz, nem is lett volna könnyű, mert Boros úr, megpillantva Hajdikot, fölhúzta a nyúlcipőt, akkor Margit bőgött, és esküdözött, hogy nem csalta meg, azaz nem feküdt össze a palival, sőt ez idáig nem is csókolóztak még, ez volt az első

eset, és ő elhitte, mert úgysem járhatott utána, meg el is akarta hinni, hogy ne kelljen meggyűlölnie az asszonyt. Erre Margit nyeregben érezvén magát rögtön támadott, hogy mindennek ő az oka, mert elhanyagolta, mert nem foglalkozott vele (hogy az úristenbe foglalkozott volna, mikor dolgozott látástól vakulásig, elvállalt minden túlórát, fusit, feketefuvart, és ha egy kis ideje maradt, folytatta az építkezést, és még a háztartásban is rámaradt a munka vastagabbja, ilyesmi, hogy favágás, fűtés, a kert fölásása, permetezés, mert az apósa betegeskedett), azt is sérelmezte Margit, hogy nem volt féltékeny, pedig ő már hónapok óta mondogatta, hogy a hentes nem hagyja békén, utoljára kisütötte, azért csinálta az egészet, hogy őt féltékennyé tegye, mert már azt hitte, Hajdik nem is szereti. Kölcsönös fogadkozások után helyreállt egy időre a rend, Hajdik megfogadta, hogy ezentúl többet törődik Margittal, Margit meg azt, hogy ilyen többé nem fordul elő.

E fogadkozások ellenére Hajdik ugyanúgy hajtott, mint azelőtt, mert a pénzt meg kellett keresnie valakinek, és Margit megint lompos lett, ideges, hisztis, gyanakvó, és rákapott a cigarettára, sőt az italra is, akkoriban kezdett szomszédolni, átjárt a kisfiúval hasonló korú, GYES-en levő asszonyokhoz, és míg a gyerekek játszottak, az asszonyok cigiztek, pletykáltak, ittak és szapulták – nyilván – a férjüket. Megszületett aztán a második gyerek, a kislány is, és Margit zugivó lett, Hajdik a legelképesztőbb helyeken talált üres vagy félig telt cseresznyepálinkás meg konyakosüvegeket, és az asszony leheletén is érezte esténként, hogy ivott, de nem tehetett semmit, mert Margit egyszerűen letagadta, s ő nem ülhetett a szoknyáján, hogy vigyázzon reá. A kis-

lány alig múlt egyéves, mikor Margit ismét előnyére változott, olyanformán, mint három évvel ezelőtt a Borosügy idején, Hajdik megint csak gyanútlan volt, mert örült a változásnak, és nem *akart* gyanakodni, úgy magyarázta a dolgot, hogy Margitnak lassan megjött az esze, érettebb lett, és már két gyerek anyja, s az nagyobb felelősség is, az sem volt gyanús, hogy Margit állandóan a Sallaiéknál lógott, akiknek két utcával arrébb volt maszek asztalosműhelyük, mert az öreg Sallai meghalt, a műhelyt a fia vette át, és Margit azt mondta, meg kell vigasztalni a nénit, akit az ura halála nagyon összetört. Később aztán kiderült, hogy Margit nem annyira a nénit vigasztalgatta, mint inkább a fiatal Sallait, és mikor végre Hajdik gyanút fogott, és szóvá tette, Margit nem bőgött és nem fogadkozott (mint korábban a hentessel való kalandja után), azt mondta, a Sallai fiú neki igenis, gyerekkori jó barátja, és nem hajlandó a Hajdik *hülye féltékenysége* miatt *minden barátját* elveszíteni, és a legnagyobb baj az volt, hogy az ügyhöz a tulajdon apósa (Margit apja) falazott, mert az öreg kárpitos volt, és már hónapok óta szövögették a Sallai fiúval a terveket, hogy ha ők ketten összeállnának, gennyesre keresnék magukat, ami így is lett, mert közvetlenül az esküvő után (tudniillik Margit és a Sallai gyerek esküvője után) az öreg kilépett a munkahelyéről, és most is a Sallaival dolgozik.

Ő nem akarta elhinni, hogy mindez megtörténhet vele, hogy annyi kemény munka, jó szándék és igyekezet ellenére ilyen sorsra jusson, elvesztette a fejét, és dilizett, fenyegetőzött és könyörgött, hogy Margit térjen észhez, gondoljon a gyerekre, föl is pofozta, de csak magának ártott ezzel is, mert úgy szégyellte magát utána,

mint a kutya, hogy egy gyönge nőre, gyerekei anyjára kezet emelt, és könnyes szemmel, térden állva kért bocsánatot, amitől Margit még fölényesebb lett. Aztán egyszer csak belátta, hogy minden hiábavaló, neki olyan lehetetlen természete van, hogy nem bír egy nőt megtartani, bármit tesz, nem képes elérni, hogy egy asszony megbecsülje őt, hiába akar jót, minden visszájára fordul, ha ő hozza meg, értelmetlen az áldozat is, türelemmel, gyöngédséggel, szeretettel semmire se megy, pedig egyetlen esettől eltekintve (mikor a csalódás és a bánat elvette az eszét), az erejével soha vissza nem élt, s ahhoz mérten, hogy ő egyszerű melós ember, kiegyensúlyozott anyagi körülményeket teremtett, mellette a Margit békességben, nyugodtan, gond nélkül élhetett, de hát MINDEN NŐ EGYFORMA, nekik csak az kell, aki hisztis, dilis, önző, aki beléjük rúg, aki megkínozza őket, azt persze imádják, megdöglenek érte, azt bezzeg nem felejtik el soha, és akkor föladta, elsősorban a gyerekek miatt, mert minden cirkusz a gyerekek előtt zajlott le, és ő nem bírta nézni, ahogy a két kicsi a rémülettől néma, egymás kezét fogva bámulta a kiabáló szülőket, mert még ha sírtak volna, de sírni sem mertek szegénykék, és akkor eljött egy sportszatyorral – aktatáskával! – szólt közbe Jolán, és ezen megint elvitatkoztak egy darabig.

Sportszatyorral, mondta Hajdik, ő csak tudja, ő jött el vele, aktatáskával, mondta Jolán, az a tetű Margit nem is hagyta volna, hogy egy sportszatyorra való cuccot elhozzon, és ő csak tudja, mert látta, és Hajdik nem volt olyan állapotban, hogy emlékezzen rá, mi van a kezében (s ez igaz is volt, nem az aktatáska, hanem Jolán látta őt, mert úgy adódott, hogy aznap ismerték meg

egymást, mikor ő eljött a Margittól. Nem messze onnan, ahol Hajdik anyja lakott, volt egy kiskocsma, a Sárga Kacsa nevezetű, s ő ide tért be az utolsó nagyjelenet után, szívében a tenger keserűséggel, kezében a sportszatyorral, hogy mielőtt beállít az anyjához, némileg összeszedje a gondolatait, és kiszellőztesse a fejét, meg hogy egyen is egy falatot, mert se az anyjáékat, se a sógorékat nem akarta kizabálni a vagyonukból. Rondelt egy sört, egy brassóit, aztán egy pirított májat, aztán egy vesevelőt, s ott kornyadozott sötét gondolataiba merülten egy üveg sör mellett, míg egyszerre előtte termett fehér köpenyben egy szép, derék asszony, barna hajú, mandulaszemű, és azt mondta nevetve, hogy a kedves vendéget szívesen látjuk máskor is, de most már záróra van, mi is haza akarunk menni. Hajdik zavartan fizetett, s ráeszmélt, hogy a fojtott röhögést, amit régóta hallott, de ami a tudatáig csak most jutott el, az ő személye váltotta ki, s utóbb kiderült, hogy Jolán, aki a Sárga Kacsában felíróként dolgozott, már fél órája röhögi a két pincérrel ezt a szőke óriást, aki szemmel látható búbánatában nem *leitta*, hanem *leette* magát. Így ismerkedett meg később, mert többször betért aztán a Sárga Kacsába, Jolánnal, de ezt csak zárójelben jegyezzük meg, mert a sofőr erről Vukovicsnak nem beszélt.).

Sportszatyorral vagy aktatáskával, nem ez a lényeg, vágta el a vitát Vukovics, hanem hogy mi történt azután, azután az történt, mondta a sofőr, hogy a Sallai fiúnak mint afféle maszeknak jó dörzsölt ügyvédje volt, először is a válást az ő hibájából mondták ki, mert a Margit ki lett oktatva, hogy a Sallait egyszerűen tagadja le, és az ügyvéd hosszú listát állított össze az ő bűneiről, hogy elhanyagolta a családját, indokolatlan féltékeny-

séggel gyötörte az asszonyt, ráadásul verekedett, Margit arra hivatkozott, hogy még az utolsó pillanatban is sírva könyörgött neki, hogy ne menjen el, sőt a bíróság előtt is kijelentette, hogy hajlandó visszafogadni az urát, és végül úgy állították be, hogy ő volt az, aki rútul elhagyta hűséges feleségét és két pici gyermekét. Így aztán Margitnak ítélték a gyerekeket és minden úgynevezett közös szerzeményt, a lakást is, amit ő épített, mert a lakás, mivel az apósa házához épült az apósa telkén, az apósa nevén maradt, és figyelmeztették, hogy az egész lakásügyet jobb, ha nem bolygatja, mert az építési engedély körül sem volt minden rendben, továbbá megítélték a gyerektartást, a fizetése negyven százalékát, és ezt szigorúan legombolják róla ma is, pedig abban a bűnszövetkezetben, a Sallai gyerek és az apósa közös vállalkozásában azok ketten majdnem tízszer annyit keresnek, mint ő, és örülhetett, hogy legalább a ruháit elhozhatta, mert azokon kívül nem adtak oda egy szöget se, az összes szerszáma, de még a zsebrádiója is ottmaradt.

Harmadik leosztás,
melyben a járványos szomorúságnak jut fontos szerep

A szomorúság ragályos, akár a nátha.
A sofőr mondta, csak mondta a Margit tanulságos esetét, s lassan megérezvén, hogy a levonható tanulság nem pontosan az, amit ő a történettől remélt, egyszerre szomorúan elhallgatott, és Hajdik szomorúságától valahogy elszomorodott Vukovics Béla is. Nem volt kedve nyilatkozni, pedig nyilatkozatot vártak tőle mindketten: a sofőr, aki szorongva gubbasztott a kerek konyhaszé-

ken, fölmentést várt, Jolán, aki még mindig harcra készen magasodott közöttük, az ajtófélfát támasztva, igazolást; de ő nem szólt, mert már jó ideje nem is figyelt a sofőrre, a saját szomorúságára figyelt, ami úgy terjedt szét a mellében, akár a föntebb említett nátha. De minek is örült volna? Hogy a gépkocsivezető hatalmas öklét egy ihletett mondatával megállította a levegőben, hogy álnok beszéddel átverte, s a maga pártjára állította Hajdikot, hogy összeugrasztotta ezt a derék emberpárt? Talán az egykori Vukovicsot, a MITUGRÁSZ Vukovicsot, a HÓNOM ALÁ KAPLAK, ÉS ADDIG FUTOK VELED, MÍG EL NEM VESZÍTLEK Vukovicsot még kielégítették volna efféle talmi győzelmek (és már eleve fölhozta volna a kocsiból a magnót, számítva rá, hogy dicsőségét majd dokumentálni kell a haveroknak, hadd röhögjenek – Vukovics elektroműszerész volt, tévé-, rádió- és magnószerelő, kocsijában most is egy privát kuncsaftjának mindent tudó kis japán kazettás magnója lapult, melyet alkatrészhiány ürügyén hurcolt magával már hetek óta –, hadd röhögjenek a haverok, míg ő majd önelégült mosollyal bezsebeli a cinkos és elismerő fejcsóválásokat, csettintéseket, hátbaveregetéseket, „azanyád, Kisvukovics, frankó egy pali vagy, figyelitek ezt a csúcsdumát?!...", és a végén persze ő fizetett volna egy rundót a haveroknak), igen, valamikor győztesnek, menőnek, janinak képzelte volna magát ettől a leosztástól, de hozzá, a mostani Vukovicshoz méltó-e ilyen játszma, aminek még tétje sincs? Mert Dániel megszelídítette a kiéheztetett oroszlánokat, Dávid legyőzte a vérszomjas, öntelt Góliátot, de ez az oroszlán laposakat pislog, akár egy kólikás teve, ez a Góliát olyan szomorú, hogy a végén még kénytelen lesz megsajnálni,

de hát mire föl?! Miért sajnálja ő ezt az egészséges, kizabált, nagydarab állatot, nyolcvan kiló fülledt asszonyiság jogos birtokosát, akivel csak érdeme szerint baltázott ki az a bizonyos Margit, mert a hülyeség igenis, bűn, és rendjén való, hogy elnyerje jogos büntetését, de ez a pörköltpusztító ezt is megúszta, hiszen most itt csücsülhet a Jolán piros konyhabútorai között a pirosra festett kerek konyhaszéken, és piros kockás műanyag terítőre könyökölve nyakalhatja a sört, és piros kockás tálcáról falhatja bánatában a szalonnát, és búsan meredhet a konyhakredenc polcain sorakozó piros pöttyös bögrékre, miközben a piros mintájú faliórán vánszorognak a mutatók (mert Jolán szereti a pirosat) – mit sajnáljon ő Hajdikon?! Hogy lefektette a szépséges Jolánját? Ő, a cingár kis Vukovics, a Varga Anyut, akiből két Vukovicsot is ki lehetne szabni, lefektette, mert megőrjítette ez a bársonyos tapintású, kemény hústömeg, ez a rengeteg far, ezek a combok, mellek, le bizony, mégpedig fillér nélkül, egzisztencia nélkül (mert még ha VALAKI volna: zenész, színész, újságíró vagy akár csak valami diplomás, de miféle egzisztencia egy nyavalyás könnyűáramú műszerész, akinek még lakása sincs?), ő maga volt a csáberő személyesen, a százötvennyolc centijével, ötvenhét kilójával, egy vacak 850-es Sport Fiattal meg egy jó szöveggel, némi vagánysággal, jópofasággal, de ez még csak nem is tudja, mert beszopta a maszlagot, hogy időben érkezett, mert ügyesen adta be neki elismerve a bűnös szándékot (mivelhogy mégiscsak az ágyából mászott elő), ha ő lelép innen, ezek boldogan kefélnek reggelig – de ő?!... Ő hova megy? Őreá mi vár? Mit ér az ő élete?

Ő majd hazaballag rideg és szellőztethetetlen albérle-

tébe, ahol a hat év alatt, mióta valami tehetetlenség folytán képtelen elmozdulni innen, a falakba beivódott már a saját szaga: lábának, hónaljának, alkoholos böfögéseinek, fosízű másnaposságainak, rosszul sikerült szeretkezéseinek a szaga; beivódott a húsz éve ki nem festett, málló vakolatú falakba, melyeket rikító filmplakátok (maiak és a húszas, harmincas évekből valók) harsány tapétájával tett elviselhetővé, sőt vonzóvá, hogy a fölcipelt csajok pisilnek a gyönyörűségtől, MILYEN HANGULATOS, MILYEN MODERN, MILYEN BABA, nem tudják, mi van mögötte, de mi közük hozzá, kinek van köze hozzá (kinek van köze Vukovics életéhez, érzékeny és sebezhető lelkéhez egyáltalán?), Vukovics hazamehet, bebújhat a fanyar, nyirkos ágyneműjébe, és onnan gondolhat Jolánra meg a sofőrre, hogy kalimpálnak a kétszemélyes franciaágyon a Jolán takaros lakásában, ahol minden zug Jolán szorgos keze munkájától ragyog, ő meg bámulhatja a polcon porosodó könyveit, melyeket levenni sincs kedve már, nézheti a vagyont érő jazzlemez- és magnószalag-gyűjteményét, az erősítő csillagó gombsorát, a lemezjátszót, a négycsatornás stúdiómagnót, az egész sztereó biciklit, élete, munkája egyetlen fölmutatható eredményét (a kocsin kívül), bámulhatja a nagy teljesítményű, néma hangfalakat, az *örökké* néma hangfalakat, mert a házinéni nem állhatja a zenét, és Vukovics belefáradt már a veszekedésbe (jobb a békesség), és végiggondolhatja százszor, hol vétette el a kanyart.

Ott talán, mikor még kisiskolás korában lefékezte a bunyós Bokodit, szolgálatába állította, és rajta keresztül kvittelt: visszafizette az ugratásokat, a gúnyolódást és a pofonokat, és bebizonyította a társainak, hogy a Kisvu-

kovics nem akárki, mert hatalma van? Azóta nincs egy igaz barátja, pedig hapsija, haverja, cimborája: akár egy hadsereg; és hiába hajtja föl a jobbnál jobb csajokat, ha nincs egy nő, akit igazán szeretne, aki hozzátartozik, aki puha csókkal várná otthon, míg körülötte két csacska kisgyerek gügyög... otthon! Hát van egyáltalán otthona? Akár régen a bujdosóknak, *kebelén kenyere, hátán van a háza*, csak a forma változott: az ő otthona a kocsi lett (váltás fehérnemű, pulóver, nagykabát, pokróc és gumimatrac, butángázos kempingfőző, edény, evőeszköz, italok, de még a kedvenc kazettái is, határidő-napló és csekkek és számlák, szerszámok és alkatrészek: minden, ami fontos, ott van a kocsiban), hátához nőtt a kocsija, mint csigának a háza, szabadulni se bír tőle, kocsin száguldozik egyik ágyból a másik ágyba, egyik otthontalanságból a másik otthontalanságba, hát nem szomorúbb történet az övé, mint a Hajdik esete? Most vigyen haza még egy trófeát? Használja ki a helyzetét, hisz helyzetben van, üres kapu elé játszotta magát, oda rúgja a gólt, ahová akarja, egymásnak ugraszthatja Jolánt meg a sofőrt, elérheti, hogy a szeme láttára verjék egymást agyon, lefektetheti Jolánt másodszor is, az ura tudtával is, könnyűszerrel tönkreteheti két ember életét, de minek? Boldogabb lesz tőle, megoldódik attól valami? Nem kéne egyszer kipróbálni valami mást, valami újat, az ellenkezőjét annak, amit eddig csinált, mert eddig harci készültségben élte le az életét, védekezett vagy azonnal támadott, tudta, ha Vukovics nem lő, Vukovicsot lövik, ha ő nem csavarja a másikat az ujja köré, őt verik át, nem kéne végre lazítani, nem engedheti meg magának, hogy egyszer jó legyen? Miért ne tehetné, hiszen a kezében vannak, hatalma van fölöttük,

mert esze, lélekjelenléte, az neki volt, és játszani, blöffölni, hazardírozni, azt ő tudott, mert ő az erős, nem ám Hajdik János, az izompacsirta (a huszadik század végén, az atomkorban, mikor gombnyomással fél országot levegőbe röpíthet egy nyomorék is, csak az idióta képzeli, hogy a kötélizmok, az atlétatermet jelentik az erőt!), s ha ő az erős, *megengedheti magának azt a luxust, hogy gyönge legyen*, hogy egyszer végre érdek nélkül segítsen valakin, és megmagyarázza ennek a baromnak, hogy hülye, vagyis hogy nem ismeri az élet törvényeit, és mivel nem ismeri, törvényszerű, hogy szájra essen, de ő, Vukovics, aki mindent tud az életről (csak a saját boldogságát nem képes megtalálni, de ez most nem tartozik ide), majd kiokosítja a teendők felől...

Míg Vukovics a fertőzés hatására ekképp töprengett és szomorkodott, feje fölött váratlanul kitört a vihar, mert Jolánt még nem érték el a ragály vírusai, és mivel Vukovics nem szólt, ő szólalt meg, hogy ha már Hajdik képéről nem ég le a bőr, legalább őt, Jolánt ne égesse, amiért egy magatehetetlen balfékkel összeadta magát, egy rongycsomóval, akiből hülyét csinálhatott egy szemétbánya, egy sótlan seprűnyél, egy nőutánzat, egy nímand, egy akárki, akibe még ez a Punci Manci is beletörölhette a szaros cipőjét; a sofőrt viszont készületlenül s a szomorúságtól elgyöngülten érte a förgeteg, s erejéből csak arra futotta, hogy szánalmasan pisszegve mutogasson az ablak s a válaszfal felé, jelezve, hogy a szomszédok alszanak, vagy ha nem, akkor sem kívánatos, hogy karácsonyig a Hajdikék családi életén csámcsogjanak s röhögjenek; mindezek hatására Vukovics úgy döntött, hogy nem habozik tovább, s akcióba lép, lecsillapítja a

kedélyeket, és megkezdi áldásos működését, melynek során a helyes útra tereli majd a tévelygő házaspárt.

Jolánnal viszonylag könnyű dolga volt, igaza van, mondta neki, de ne kiabáljon, mert annyira azért nincs igaza, és örüljön, hogy az ura a Margiton rágódik, mert ez azt jelenti, hogy ők jól vannak egymással, és a jót hamar megszokja az ember, a sebeit viszont hosszan nyalogatja, ez természetes állapot, Hajdik különben sem rongycsomó, csak túlságosan rendes ember, és ott követte el a hibát, hogy *nem nézte meg, kinek csinál gyereket;* ez utóbbi megjegyzésével Vukovics végképp Jolán szívébe lopta magát, az asszony ettől kezdve csillogó szemmel figyelt és helyeselt, le is ült melléjük az asztalhoz, föladván ellenzéki állását, Vukovics ily módon talonba tette Jolánt, és Hajdik megdolgozására fordíthatta teljes szellemi fegyverzetét, Hajdik azonban reménytelen esetnek bizonyult.

Pedig Vukovics minden ékesszólását mozgósította, mert valami számára is érthetetlen indulat és sóvár vágyakozás tüzelte, hogy kibillentse mozdulatlanságából ezt a sziklatömböt, nem is sziklatömböt; salakhegyet, de a sofőr konokságáról lepattantak pontos, célba találó, robbanó töltetű érvei (vagyis inkább nyomtalanul eltűntek benne, ahogy a salakba vágódó lövedék ledöglik, befullad), miután Jolán leült, Vukovics fölugrott, így nem csupán szellemi fölényével, de fizikailag is Hajdik fölé magasodva föl-alá járt, verte az asztalt, s agitált, hogy ez még nem lejátszott meccs, ez csak az első forduló, kérjen Hajdik perújrafölvételt, mondassa ki a választ Margit hibájából, bizonyítsa be, hogy a Margit fél éven át a Sallai szeretője volt, hogy a házasságukat ez tette tönkre, de Hajdik csak kuporgott a széken, halántékát dörzsölte,

és érthetetlen szavakat dörmögött, majd azt mondta, nem teheti, mert nem is igaz, mert rossz volt már az ő házasságuk, mielőtt még a Sallai gyerek megjelent, csak ő nem akarta észrevenni, s ő különben sem haragszik a Margitra, amiért a Sallaiba beleszeretett, minden embernek van joga ahhoz, hogy beleszeressen valakibe, ő Margitra csak azért haragszik, mert becsapta, kihasználta, mert hazudott, mert kifosztotta, és a gyerekeket is ellene neveli. Hát pereld el őket tőle, mondta Vukovics, bizonyítsd be, hogy alkalmatlan, te mondtad, hogy dilis, orvos is kezelte, te mondtad, hogy hisztériás, hogy üldözési mániája van, de Hajdik erre is csak a fejét ingatta. Hogy alkalmatlan volna Margit arra, hogy a gyerekeket nevelje, ezt ő nem állította soha, mert Margit a kicsiket tisztán tartja, szépen öltözteti, a nagyobbik első osztályba jár, és jó tanuló, és ha elvenné tőle a gyerekeket, abba a Margit bele is pusztulna, s ettől Vukovics elvesztette a fejét. – Hát aztán?! – kiáltott föl –, hadd pusztuljon, legalább nincs több gond vele! – És ő akkor hogy álljon a gyerekei elé, kérdezte Hajdik szelíd mosollyal. Mint az anyjuk gyilkosa?

Vukovics belátta, hogy túllőtt a célon, és megnyugtatta a sofőrt, hogy Margit nem halna bele, azt ő garantálja. Majd lélegzetnyi lazítást engedélyezvén (magának is, Hajdiknak is) elkanyarodott a témától, és Jolán helyeslő másodszólamától kísérve arról muzsikált, hogy szégyen és gyalázat, hogy Hajdik az ő képességeivel még mindig egyszerű gépkocsivezető, mikor már régen góré lehetne vagy esetleg kamionos, és hordhatná Jolánnak a szebbnél szebb külföldi cuccokat, és csak bízza rá, majd ő utánanéz, neki megvannak a megfelelő összeköttetései; külföld, legyintett Jolán, ő boldog volna, ha

már meglenne végre az a kis Trabant, és elmehetnének Jugóba, a tengerpartra vagy Olaszba, megnézni közelről, hogy fest a pisai ferde torony. – Trabant?! – háborgott Vukovics, egy Hajdik János, öt-tíz tonnás tehergépkocsik pilótája, vontatós szerelvények, nyergesvontatók mestere, az országutak császára egy Trabantba préselje magát? Ő ismeri a piacot, megvannak mindenütt a hapsijai, olyan kocsit szerez viszonylag fillérekért, hogy a Margit a Sallai gyerekkel sárgaságba esik, csak bízza rá! És ha már Hajdik magára nem gondol, gondoljon Jolánra, hogy veszi az ki magát, hogy Hajdik Jánosné, a Fehér Liliom presszó üzletvezető-helyettese papírjaguáron pöfögjön be reggel a melóba? – Legalább az álmaiban legyen merész, tábornokom! – egészítette ki fejtegetéseit a műszerész. – Aki alacsonyra céloz, sose lő messzire, hidd el, ezért nem érvényesülsz a melóban sem úgy, ahogy illenék, hidd el, a nők is ezért vernek át!

Ismét a tárgyhoz kerülve Vukovics tovább támadott, ezúttal a gyerektartás felől, mert Jolánnak a nőkről, akik Hajdikot átverik, különös módon Margit jutott az eszébe, és bekapcsolódván a vitába, elmondta, hogy Hajdik csak a Margit felügyelete alatt találkozhat a gyerekeivel, mert Margit nem engedi őket ide, nehogy az a kurva (mármint ő, Jolán) megronthassa a kicsiket, nem mehetnek a Hajdik nagymamához se, és a Sallait már Apukának szólítják (megkülönböztetésül Hajdik simán csak „Apu"), és Margit beadta nekik, hogy Apu a Jolán nénit őnáluk jobban szereti, ezért nem jön haza, és nem is igazi apa, aki nem alszik a gyerekeivel, de azért az Apu nem rossz, csak buta, nagy buta gyerek, akit a gonosz Jolán néni hatalmában tart, mert Apu fél a Jolán néni-

től. Ebben a pillanatban le kell állni a gyerektartással, mondta ekkor Vukovics, ha nincs gyerek, nincs pénz, de Hajdik csak ült a széken apatikusan, a gyerektartást megítélték, mondta, az törvény, arról a Margit akkor se mondhat le, ha akar, és ő tudja jól, hogy minden reménytelen, neki csak kötelességei vannak, jogai nincsenek, megmondta az ügyvéd is annak idején. Mert Hajdik egy agyalágyulttal, egy dilettánssal állt össze, ide zseniális ügyvéd kell, egy igazi gengszter, aki tudja, hogy kell megcsavarni a Sallai tökeit, mert a hülye is láthatja, hol lehet megfogni őket, Hajdik most mesélte, hogy a Sallai gyerek és a volt apósa közös bulija egy bűnszövetkezet, neki van egy haverja, aki a legreménytelenebb pereket is megnyeri; ezzel a haverjával fogja összehozni ő Hajdikot, ez a pasas már gyilkost is kihúzott a szószból, ez mindenkit ismer, ennek a keze mindenhova elér, ennek egy fél nap elég, és kinyomozza, mivel zsarolhatják a Sallait, de a sofőr kijelentette, hogy ő ilyen eszközöket nem vesz igénybe, mert mondhat róla a Margit akármit, ő igenis, úgy akar élni, hogy a gyerekeinek sohase kelljen szégyellniök az apjukat. Akkor a Margitot pereljék be, hogy elidegeníti Hajdiktól a gyerekeket, javasolta erre Vukovics, de a sofőr ezt is ellenezte, mondván, hogy arra nincs tanú; mi az, hogy nincs, háborgott Vukovics, egy jó pszichológusnak öt perc se kell, és kiszedi a gyerekekből az igazat; de hogy tehetné meg ő, hogy a gyerekeket meghurcoltassa, védekezett egyre bizonytalanabbul a sofőr, elég azoknak, szegényeknek, hogy elváltak a szüleik.

Hajdik verítékezett a rázúduló érvek súlya alatt, és kemény, életrevaló rámenősségéért irigyelte a műszerészt, irigyelte is, tisztelte is, szavaira mégsem bírt rá-

bólintani, pedig tudta, hogy Jolán szemében ő már csak egy tehetetlen, gyáva és mulya puhány; Vukovics viszont izmosodó fölénye lendületével folytatta az oktatást, és szabdalta darabokra a sofőr megmaradt önérzetét, áldozata vergődését és Jolán helyeslését egyaránt élvezve. Értse meg végre Hajdik, hogy cselekednie kell, nem táncolhat úgy, ahogy a Margit fütyül, és ne csodálkozzon Hajdik, hogy a kis krapekok tojnak a fejére, amíg ilyen majrés. Mert mi kell egy kis hapsinak? Az, hogy a faterja frankó legyen, hatalmas legyen, az ő faterja legyen maga az Úristen! – És itt van Jolán. Hát Jolán nem fontos neked? El akarod baltázni a második házasságodat is?! Jolánt is hülyére veszi a Margit, nemcsak téged! Hát lekurvázza a feleséged, te meg föltekered az ablakot, bocsánat, nem is hallottam, indíts, gáz, aztán gyerünk?! Így nem lehet! Ezzel eladod a gyerekeidet is, a feleségedet is, magadból pedig, bocsáss meg, paprikajancsit csinálsz, akit a Margit rángat zsinóron.

Milyen igaz, gondolta Jolán (de most jobbnak látta, ha csöndben marad), Vukovics pedig megtorpant Hajdikkal szemben, félúton a hűtőszekrény és a gázresó között, metsző tekintetét a sofőr szemébe (nem is szemébe: a szívébe) mélyesztette, szinte szuggerálva emberét, akár egy mágus vagy hipnotizőr, és lélegzetét visszafogva várta, hogy Hajdik megadja magát. Pillantását a sofőr nem sokáig állta, tekintete elködösült, és lehajtotta a fejét, végre megszólalt fátyolos hangon, megtörten és szerencsétlenül, hogy akkor pedig ő paprikajancsi marad, mert a zsinór, aminél fogva a Margit rángatja őt, az nem más, mint a két gyerek, és ezt a zsinórt elengednie nem lehet, feszíteni meg ő nem képes.

Ez a megátalkodott jámborság végül is kihozta Vuko-

vicsot a sodrából. – Ember, hát tanulj meg ütni! – kiáltott a sofőrre –, mert téged ütnek agyon! Engem se mertél megütni, tessék, itt a pofám, tessék, csapjál bele, a feleséged ágyában találtál, hallod, miért nem vágod szét az agyamat?!

És ahogy ezt kimondta, megfagyott benne a velő. Megint elkapta a sebesség mámora, most már késő fékezni, mert fejre áll, most már csak a puszta szerencse mentheti meg, mégsem bánta, mert sohasem élvezte még így a veszélyt (a veszélyt, amit ő idézett föl, ő vállalt), akkor se, mikor kicentizett előzései közben százhetven kilométeres sebességgel és tizedmásodperces pontossággal vágódott vissza a jobb oldalra két egymással szemben száguldó kamion között, akkor se, mikor az egri székesegyház lépcsőin gurult le részegen a kocsival egy szombat éjszaka (fogadásból; ötezer forintot nyert vele; és csak azért nem kapták el a rendőrök, mert nem hitték, hogy a mutatvány után a kocsi üzemképes marad, látta is őket, amint a katakomba mellől megindultak komótosan ballagva a lépcső alja felé, ahová föntről megérkezett, de ő, mintha ez volna a közlekedés természetes rendje, besorolt a gyér éjszakai forgalomba és elszáguldott, a meglepett rendőröknek arra sem hagyva időt, hogy a rendszámot leolvassák), Vukovics sohase érezte magát ilyen nagynak, merésznek és szabadnak, mint akkor, tekintetét Hajdik borús szemébe mélyesztve, míg szinte ösztöneivel figyelte az öklét, mely ernyedten pihent két üres sörösüveg között az asztalon, és érzékelte Jolán rémületét, féltését és csodálatát a konyha dermedt csöndjében.

Azt az önkéntelen mozdulatot, mellyel aztán rögtön arca elé kapta a karját (Hajdik ugyanis fölemelte a kezét,

de nem ütött, csak legyintett vele), azt a szánalmas és megalázó mozdulatot, gyöngesége és kiszolgáltatottsága nevetséges bizonyítékát, Vukovics soha többé nem bírta Hajdiknak megbocsátani, nem bírta annak ellenére, hogy szégyenletes tikkelése észrevétlen maradt, a házaspár figyelmét más kötötte le: Jolán félreértette Hajdik viselkedését, ismét szerephez juttatván a véletlent, mint annyiszor az itt leírt események során, és magából kikelve nekiesett. – Te erre legyintesz, te énrám legyintesz, neked mindegy, hogy én kivel fekszem összse?! - kiabálta. – Úgy kiváglak innét, mint a taknyot! – Pedig Hajdik nem Jolánra legyintett, arra legyintett, hogy nevetséges az egész, mit tartja ide Vukovics a pofáját, akár egy ökölvívóedző a homokzsákot, az ő öklei elé, nem ezt a nyavalyást kell neki leütnie, de nem is Margitot, más az oka az ő szerencsétlenségének, valaki, akit nem ismer, talán a dolgok rendje maga, valami rejtélyes tényező, ami mindig is homályban maradt a sofőr előtt, erre legyintett ő, de Jolán véletlenül félreértette (vagy épp törvényszerűen, ki tudja, van abban valami elgondolkoztató, hogy az asszonyok oly sokszor vonatkoztatnak magukra dolgokat, melyekhez sem eredetüket, sem céljukat illetően nincs semmi közük), Hajdik passzivitása ily módon aktivizálta Jolánt, és sértett hiúságában talán ő ad a sofőrnek egy pofont, ha Vukovics le nem csillapítja. És Jolán Vukovics első szavára azonnal lecsillapodott, pedig ha véletlenül nem érti félre az ura magatartását, és észreveszi az árulkodó reflexet, mellyel Vukovics pislogva félrekapta a fejét, és alsó karját védekezőn az arca elé emelte (ha csak egy pillanatra is), nem látta volna ekkora hősnek a kis műszerészt és olyan hitványnak Hajdikot, és nem érzett volna ösztö-

nös tiszteletet az iránt, aki tisztelete és szeretete korábbi tárgyának, a bivalyerejű, ám bárányszelídségű sofőrnek fölényes okosságával és vakmerőségével fölébe nőtt, tiszteletet, mely, mint látni fogjuk, a következő percekben még anyás érzelmekkel is gazdagodott.

– Ne bántsd – mondta Vukovics –, ő ilyen. Én bezzeg nem vagyok ilyen – tette hozzá sötéten, és egyszerre ismét kitört rajta a járványos szomorúság, mint a lázroham. – Én nem vagyok jó, én egy szörnyeteg vagyok. Engem nem lehet átrázni, engem nem lehet büntetlenül megsérteni, én mindenért megfizetek. És aztán?! Én talán boldog vagyok? – És Vukovics az iménti színháztól és kínos (noha észrevétlen) megszégyenülésétől kimerülten, csöndes szóval mesélni kezdett, és elmondta az ő szomorú életét, üres szobáját, hideg ágyát, magányos kóborlásait, értelmetlen hódításait, örömtelen szeretkezéseit, zárójelben és mellékesen azt is, hogy ő annyit keres, amennyit nem szégyell, mert mindenből üzletet csinál, ami a keze ügyébe kerül: seftelt ő már tévével, magnóval, kazettával, lemezzel, de főleg autókkal, a magáéval és másokéval, ő vesz, elad, közvetít, és a maga részét keményen bevasalja mindenütt, de mit ér, ha egy éjszaka elbokázza, elkurvázza, elkártyázza, ha nem bír fölmutatni semmit, mert nincs egy célja, nincs egy *valaki*, aki értelmet adna az életének, nem szeret senkit, őt sem szereti senki, lehet ő az éjszaka császára, de mikor hazamegy, magányos, mint a kivert kutya; és ebben a tónusban folytatta, még egy jó darabig mélyről fakadó keserűséggel és oly eredményesen, hogy a szomorúság fertőzete hatalmába kerítette Hajdikékat, s szívükben szánalommá nemesedett, szánalommá, melynek jeleként két fénylő igazgyöngy gömbölyödött elő Jolán szeme sar-

kából, és a sofőr is együttérzőn horgasztotta le nagy busa fejét, észre sem véve, hogy Jolán a Vukovics sorsa miatt érzett bánatában az ő kezét simogatja, mely gesztus pedig eléggé meglepőnek tűnhetett az előzmények után. Ó, ha ezt tudja! – gondolta magában Vukovics, figyelve a hatást, melyet a szavai Jolánra tettek –, így kellett volna Varga Anyunál kezdenie, mennyivel előbb fúrhatta volna be magát Jolán két keble halma és combjának forró bástyái közé, ha nem játssza négy hétig előtte a menő vagányt hódítás céljából!

Új fölfedezésének hatására Vukovics lelkesen és egyre nagyobb intenzitással folytatta az önsajnáltatást, változatos, meghökkentő, már-már költői képekkel írva le az ő szomorú helyzetét (miközben a legkevésbé sem volt már szomorú), de még mielőtt a hallgatósága elbőgte volna magát, váratlanul megundorodott; megundorodott elsősorban önmagától, hogy egy nagy valagú, szentimentális liba és egy vajszívű bunkó előtt lelkizik, hogy jön ő ahhoz (még ha a fele sem igaz a sódernak), hogy akár csak egy hangyányit is eláruljon legszemélyesebb ügyeiről ezeknek, akik más porból vétettek, mint ő (mert egyformák ezek, megtalálták egymást, mint zsák a foltját, összevalók), ezeknek, akiknek a hülyeség a vérükben van, akiken nem lehet segíteni, de nem is szabad segíteni rajtuk, mert ez a bárgyú jóindulat megbénítja a küzdő szándékot, ez a korlátolt gyanútlanság a mozgásteret rabolja el a cselekvő akarat elől, ez a szánalom szánandóvá aljasítja, akit célba vesz, a harcost harcképtelenné, a szabad embert szolgává teszi; és hogy jönnek ezek ahhoz, hogy egy főzelékszagú konyhából, a piros bútorok, piros pöttyös bögrék, a piros kockás abrosz mellől, a narancssszínű lámpaernyő alól, áporo-

dott, langyos, vattával bélelt puha kis otthonuk falai közül, cukros érzelmeik mögül sajnálják őt, Vukovicsot, a vagányt, országutak száguldó vándorát, a bujdosót, a szegénylegényt, esők, szelek, viharok emberét; ezek a rabszolgák: család és gyermek, lakás és munkahely, szeretet és szánalom rabszolgái, ezek merik lesajnálni őt, a nagy magányost, a szabad embert?! Hát mit tudhat róla egy ilyen Hajdik, mit tudhat az életről, arról az igazi, örvénylő, háborgó Életről, amit ő, Vukovics ismer?! Ez a fantáziátlan ökör a penetráns, hónaljszagú problémáival, a Margitjával meg a Jolánjával, a fejére szaró gyerekeivel, a pitiáner riválisaival (a hentessel meg a maszek asztalossal), az apósa házához ragasztott lakásával, a fix fizetésével meg a negyvenszázalékos gyerektartásával, a Trabantjával, amire még három évig várnia kell, mit tudhat ez arról az életről, amit élni egyáltalán érdemes, mit tudhat a játék örömérőről, a kockázat kéjéről, a veszély mámoráról, a győzelem gyönyöréről? Mit tudhat a képzelet szárnyalásáról, az elérhetetlenül merész álmokról, a sóvár vágyakozásról az, akinek nincsenek álmai, papucsban csoszogtak vágyai; ennek a panaszaira akart ő rálicitálni a saját panaszaival, ennek a szomorúsága fertőzte meg őt?! Ennek a szériaembernek, aki akkor se jön le a futószalagról, ha elkészült, mert az egész élete a Nagyolvasztóig futószalagon halad? Bár emberforma az ilyen is, hisz két lábon jár, és a két füle közé nőtt a feje, mégsem érdemli meg az ember nevet, az ilyet meg kell leckéztetni, hogy ne feledje, kicsoda ő, és kicsoda Vukovics. Vukovics, AZ EMBER! A homo ludens. Aki játszani mer. Játszani önmagával és másokkal, játszani a világ erőivel, játszani a veszéllyel és játszani a gondolatokkal. Aki hazudni tud. Mert a hazugság nem más,

mint képzelet, mindaz, ami lehetséges, ami jó volna, ha lenne, de nincs, játék és képzelet együtt pedig maga a blöff, mert ha elhitetem azt, ami nincs, akkor már van, és blöffölni csak az ember tud (állat soha!), a képzelettel megáldott EMBER, aki vállalja a bukás veszélyét, hogy ezzel meghatványozza az erejét. És ezt nem adják ingyen, de nem ám, ő is megfizetett érte kamatostul, ő azért tud hazudni, mert meg *kellett* tanulnia, mert nem fogadhatta el a dolgok megszokott értékét és megszokott rendszerét, mert ha elfogadja, akkor az erősek eltaposták a kis Vukovicsot, ő csak úgy nyerhetett, ha blöffölt, mert neki így osztották le már az indulásnál a lapot, ő előbb kárhozott el, előbb járta meg a poklokat, a tudás fájáról csak azután ehetett, ő megszenvedett a játék gyönyöréért, őt százszor meggyötörte a félelem, míg egyszer megérezte a veszély, a kockázat mámorát, ő végigkínlódta a kiszolgáltatottság és a megaláztatás minden stációját, míg a győzelemtől és a hatalomtól először megrészegedett; de sokszor leteperte a sors, míg megtanulta, hogy a sors is legyőzhető, de sokszor húzta át terveit a véletlen, míg rájött, hogy a véletlen is kiszámítható, csak merni kell, csak veszteni is tudni kell, és az igazi játékosnak a véletlen is szolgája lesz.

Meg fogja büntetni. Ezt a barmot. Aki sohase félt. Akit sohase vertek. Sohase csúfoltak. Akit soha senki sem mert kiröhögni. Aki sose járta meg a pokol bugyrait. Aki csak éli az életét. Vegetál, mint állatkertben a víziló. Zabál, és emészt, és fingik, és böfög, és mirigyei váladékát néha beleereszti egy nőbe, hogy hálából a rabszolgája legyen. Aki nem tudja, hogy van értékesebb élet, hogy a Sorsot csak az állat fogadja el, az ember kihívja a sorsát, kihívja, és legyőzi, mert az ember győze-

lemre született. MINDEN HATALMAT AZ EMBERNEK! Hatalmat a Sors, a Természet, a Véletlen és a Hajdik-féle rabszolgafajzatok fölött! Meg fogja büntetni ezt a Hajdik János névvel jelölt mázsányi hústömeget, mert félt tőle, mert a szűkölő félelem pattantotta ki agyából azt a zseniális mondatot, ami megállította a sofőr lesújtani készülő öklét, mert a félelem hideg verítékében fürdött, mikor a sofőr gallérjánál fogva visszapenderítette az ajtóból, és becipelte a konyhába, mert reszketett belül a félelemtől, mikor megalázkodott, mikor az egekig magasztalta, mert a félelem reflexe rontotta meg a legszebb, mámoros pillanatát, mikor arcát a sofőr ökle elé tolva már azt hitte, legyőzte a félelmeit, kétszeresen megbünteti, mert ráadásul ártatlan is, mert bamba gyanútlanságában nem is sejti, hogy Vukovics fél, és percenként emberfölötti küzdelemmel vesz erőt a félelmén.

Negyedik leosztás,
melyben az nyer, aki mer

Még akkor is félt Vukovics, mikor később, a büntetőakció keretében indított Nagy Kártyacsata egyik döntő ütközete előtt, Jolán megtagadva a teljesen megkopasztott Hajdiktól minden további anyagi támogatást, váratlanul azt ajánlotta az urának, hogy a Vukovics által elnyert teljes összeg ellenében tegye föl a kártyára őt, vagyis Jolánt magát, félt, pedig ezt akarta, el akarta nyerni az asszonyt a sofőrtől (kártyán vagy anélkül – egyre megy), nem azért, mert oly hevesen kívánta, hanem mert ki akarta fosztani Hajdikot: a pénze után meg

akarta fosztani egyetlen kincsétől, minden férfiak sóvár vágyakozásának tárgyától, a szépséges Jolántól, akit (még ha Jolán önrendelkezési jogát fönn is tartotta) egyedül ő birtokolt; ki akarta forgatni érzelmeiből, vélt tisztességéből, emberi tartásából, hogy egy életre tanulja meg: brutális erejével együtt gyönge féreg, és Vukovicsot nem lehet büntetlenül megszánni, nem lehet futni hagyni, nem lehet átnézni fölötte, nem lehet rá legyinteni, Vukovics ellenfél, Vukovics hatalmas, Vukovics félelmetes; ezt akarta, de nem most, nem volt megfelelő a pillanat, ráadásul Vukovics Jolánra is gyanakodott. Az ötlet, hogy elkártyázzák Jolánt – így okoskodott a műszerész –, eredhet tőle, eredhet az ő sugalmazására Hajdiktól (ez lenne az ideális), csak éppen Jolántól nem eredhet; Jolán valamiért – Vukovics nem tudta megállapítani, miért – föl akarja bőszíteni Hajdikot, de neki most semmiképp sem illik a terveibe, hogy Hajdik megvaduljon; így bizonyos tisztelettel tekintett Jolánra, mert nincs kizárva, hogy Jolán partner, azaz játékos, ha nem is azon a színvonalon, mint ő; Vukovicsot, bár félt, kellemes izgalomba hozta, hogy Jolán is ellenfél lehet, így nagyobb a játszma, mert nagyobb a tét s a rizikó, de egyben bosszantotta is, hogy előbb nem kapcsolt, csak a sofőr nyers erejétől tartott, s kihagyta a számításból Jolánt. Át kell értékelni a stratégiáját, határozta el, és Jolánnal taktikai szövetséget kell kötnie.

Addig a percig minden jól haladt, Vukovics tervei szerint; a nagy szomorúságjárvány után Hajdik váratlanul földerült, egyrészt mivel ösztönösen utálta sajnáltatni magát, és szívesebben bánkódott más ember sorsán, másrészt mert Jolán megfogta a kezét (amint erről szól-

tunk már), s ettől, mikor végre fölfogta, a sofőr rögtön más színben látta a világot, neked se könnyű, pajtás, mondta Vukovicsnak, senkinek se könnyű, tette hozzá tűnődve, és óvatosan kihúzva a kezét Jolán tenyere alól, átölelte az asszony vállát, Jolán nem húzódott el, és Hajdik ragyogott, mert erre várt, mióta ezen az istenverte estén hazavezette a balsors, Jolán pedig kicsit el is fészkelve magát Hajdik karja alatt, a maga gyakorlatiasabb asszonyi módján Vukovicshoz fordult.

– Meg kéne nősülnöd.

– Minek? – kérdezte váratlan fordulattal Vukovics. – Úgyse bírnék ki egy nőt két hétnél tovább.

– Akkor meg mit nyavalyogsz itt nekünk? – mordult rá Jolán. – Nézd csak: siránkozik, hogy milyen magányos, de egy asszonyt már nem mer a nyakába venni. Nem is való az ilyen önző palinak, kisfiam!

Hajdik örvendezett. Mindhármuknak töltött, mindhárman ittak is, ő pedig élvezte a megváltozott légkört; olyan barátságos lett egyszerre így együtt, olyan családias: most, hogy Jolán ismét a régi, s az ő oldala mellől barátian kiosztja Vukovicsot, Hajdiknak úgy tűnt, mintha ők hárman ősidők óta haverok volnának, és egészen elfelejtette azt a kisded affért, ami a kellemes társaságot néhány órával ezelőtt összehozta – és ekkor Vukovics megfelelőnek találta a hangulatot, hogy a kártyát elővegye.

Vukovics tehát elővette, vagyis inkább elővarázsolta a kártyát, egyszerre csak ott volt a pakli a kezében, mégpedig a jobb kezében, ahonnan – csiribi-csiribá! – a rugalmas lapokat kissé meghajlítva átlőtte az egész paklit a bal kezébe, majd ugyanígy vissza a jobba és ismét a balba (és így tovább), a kártyalapok, mint a gépfegyver-

sorozat röpültek ide meg oda az elképedt házaspár orra előtt egymást érve, s így egyetlen folyamatos ívet alkotva a levegőben, akár valami szivárvány. Vukovics hirtelen egy oszlopban kiterítette a lapokat az asztalra, húzzál egyet, mondta Jolánnak, Jolán húzott egy pikk bubit, megnézte, Hajdik is megnézte, Jolán visszadugta a többi közé, Vukovics kevert, Hajdik emelt, aztán Vukovics odatette a paklit Jolán elé, hogy üsse föl a legfölső lapot. A pikk bubi volt. Jolán álmélkodott, Hajdik röhögött, és Vukovics bemutatta a szexuálcentrikus kártyát. Hajdik húzott egy káró kettest, visszadugta a pakliba, Vukovics kevert, aztán a paklit odaérintette Jolán karjához, és egy követhetetlen kézmozdulattal kipöccintette belőle a káró kettest; a következő mutatványhoz a sofőr három lapot húzott, megnézte őket, megmutatta Jolánnak is, és három különböző helyre visszadugta őket a csomóba, Vukovics kevert, majd a paklit Jolán melléhez érintette (Jolán a kezére csapott, egy villanásra a sofőrnek is elsötétült a tekintete, de Vukovics elővette legaranyosabb kisfiús modorát, három laphoz már nagyobb szexuális delej szükséges, magyarázta, és olyan kedves volt, olyan ártatlan, hogy nem lehetett haragudni rá), aztán megfordította a paklit, és alul volt az egyik, mögötte a másik, amögött a harmadik lap, amelyeket az előbb Hajdik kiválasztott. Vukovics több tucat kártyatrükköt tudott, és olyan gyorsan mozgott a keze, olyan ügyesen variált, olyan szédítő tempóban nyomta hozzá a szöveget, hogy Hajdikéknak káprázott a szemük, és Vukovics eltüntette az egész paklit, aztán előhúzta a nadrágja szárából, aztán Hajdik választott megint egy treff hatost, Vukovics kiterítette az asztalra a lapokat, de a treff hatos nem volt köztük, és Vukovics

Jolán pongyolája zsebéből húzta elő, aztán Vukovics még további lapokat tüntetett el, és elővarázsolta őket Hajdik nyakából, a piros kockás terítő alól, Jolán hajából vagy csak egyszerűen a levegőből, és volt tréfamóka-kacagás, és Hajdikék jobban érezték magukat, mint a cirkuszban.

– Nos – kérdezte Vukovics a helyzet magaslatán –, póker? – Hajdikék egymásra néztek. – Persze, nem tudtok pókerezni – mondta Vukovics –, akkor legyen huszonegy. Azt csak tudtok. Na! Forintos alapon. Aki mer, az nyer!

Ezzel kezdődött Hajdik János módszeres megsemmisítése, melynek során Vukovics később föltetette Hajdikkal a kártyára Jolánt, és csak azért nem nyerte el tőle, mert félt, hogy Hajdik megvadul, pedig a sofőr addigra úgy le volt törve, hogy ha Vukovics kézen fogja Jolánt, és elviszi, azt sem akadályozta volna meg, maga is csak azért nem bujdosott világgá, mert ahhoz sem volt már ereje. Nem volt könnyű lépre csalni a sofőrt, a kártyatrükkök és bűvészmutatványok hangulatkeltő tűzijátéka ellenére sem; Hajdik igencsak ódzkodott, egyrészt mert nem volt kártyás, másrészt mivel Jolán is ellenezte, s ő nem akart Jolánnal a nehezen megtalált harmónia után ismét összekülönbözni, s elmesélte, hogy sráckorában, igaz, ultizott is, huszonegyezett is a haverokkal, de mivel nem volt pénzük, farbarúgásba játszottak, később viszont megjelent a vállalatnál Kugli Apó (polgári nevén Kugler Zoltán), egy kicsi, kopasz, szakállas ember, amolyan kerti törpe, aki az akkoriban szabadult fiatal segédeket rákapatta a zsugára, és mikor Kugli Apó egy szombat délután százötven forintot elnyert tőle rablóultin (nagy pénz volt az akkoriban), Hajdik elhatározta,

hogy nem kártyázik többé, mert százötven forintért tizenötször elmehet moziba, megihat belőle húsz fröccsöt, vagy csinálhat akármit, amivel ezért a pénzért sokkal jobban szórakozik, mintha órákon át verné a blattot, és idegeskedne, hogy veszít. Vukovics nevetett. A kártyában nem az a szórakozás, hogy veszít az ember, hanem éppen az, hogy nyerhet. A Nagy Lehetőség, az benne az izgalmas. Hogy az ember próbára teheti a szerencséjét. A bátorságát. A merészségét. Mert aki mer, az nyer. Na?

– Az kellene még csak! – mondta Jolán. – Hogy kártyás is legyen.

Vukovics helyeselt. A kártya nagy átok. Öl, butít és nyomorba dönt. Olyan, mint az alkohol: csak annak való, aki bírja. Ő nem is javasolná Hajdiknak, mert Hajdik nem az az ember. A kártyásnak mindenekelőtt tudnia kell veszteni. Aki görcsösen ragaszkodik valamihez, mint például annak idején János Margithoz, biztosan veszít, mint ahogy János is veszített. Mert a kártya: játék. És mi a játék? Mondjuk, hogy Hajdik János nem Hajdik János, hanem Mátyás király, Jolán a királyné, és Vukovics az udvari bohóc. Ez nem sörösüveg, hanem vadászkürt. Ez a hokedli a trón, az asztal a kincsesláda, színültig arannyal. Ez a játék. Mondjuk, az ász tizenegyet ér. Miért? Csak. Játékból. Az alsó kettőt, a fölső hármat. Miért? Játékból. Aki huszonegyet húz, az nyer. Miért? Játékból. Mert az élet is játék. Annak, aki nem görcsös, aki laza, akinek van fantáziája, akinek elgondolásai vannak, aki kockáztatni mer, annak játék. Izgalmas játék az élet, ha valaki packázni mer a sorssal, nem fogadja el a végzetet, ha valaki tudja, hogy a szerencse forgandó, és nem szarja össze magát, ha egy kicsit rosszul jár a lap,

azért aztán a kártya csak bátor embernek való, aki nem lesz a körülmények foglya soha, aki maga teremti meg magának a körülményeket; persze, akinek nincs fantáziája, akinek az asztal asztal, a szék az szék, aki szerint játszani komolytalan dolog, linkség, az ne kártyázzon! Aki a járt utat szereti, aki forintot forintra kuporgat, aki minden fizetéskor beteszi a takarékba azt a pár fillért, amit megspórolt a hasán, aki a szamárlétrán kúszik fölfelé, és megvárja, amíg a főnöke észreveszi, hogy ez kidolgozza itt a belét, aki nem követel, csak lesi, míg megszánják, és az alamizsnát elébe lökik, annak a kártya tényleg nem való, az kerülje az ördög bibliáját, mert a kárhozatba viszi. De aki nem rezel be, aki hisz önmagában, és próbára teszi magát, aki maga választja meg az útját, és nem arra megy, amerre lökik, aki szabadságra született, az biztos, hogy jó kártyás lesz, igazi játékos, nagy játékos, mert a kártya csiszolja az elmét, fokozza az állóképességet, serkenti a képzeletet, edzi az idegeket, megacélosítja az akaratot, a kártya kimenti híveit a hétköznapok dohos börtönéből, a törpe örömök cukros vizéből, a kártya széttöri a korlátokat, a kártya fölszabadítja az embert! Vukovics megszépült, szinte megnőtt, szeme égett, homloka világolt, úgy állt ott Hajdik előtt a piros kockás terítővel letakart konyhaasztal mellett, mint a kártya fölszentelt papja, egy új hit prófétája, egy forradalmi eszme elszánt harcosa, és akkor azt mondta a sofőr, hogy egye fene, lássuk a medvét, de csak forintos alapon – és Vukovics hiába próbálkozott, nem bírta róla lebeszélni.

Próbálkozott Jolán is, de Jolán is kudarcot vallott, pedig neki több esélye lett volna, ha okos asszonyi szóval, szelíd tréfálkozással, kérleléssel kezdi, hisz ezzel

még mindig levette a lábáról az urát, de Jolán nem volt abban az állapotban, hogy használni bírta volna a jobbik eszét, a békesség rövid időszaka, mely Hajdik végzetes döntését megelőzte, kevés volt ahhoz, hogy feledtesse Jolánnal friss sérelmeit: hogy Hajdik őt döntögette meg Vukovics helyett, hogy nem rúgta ki Vukovicsot, hogy együtt gyalázták a nőket meg őt, hogy Hajdik megszégyenítette, Vukovics előtt legorombította, s ahelyett hogy egy csöppnyi egészséges féltékenységet mutatott volna, ismét a Margit miatt siránkozott, sőt Vukovics okos rábeszélésére sem bírta elszánni magát, hogy a sarkára álljon, és megmutassa végre, hogy ő sem a lába kapcája akárkinek, és ez még régebbi sebeket is fölszakított az asszonyban, mert két éve hallgatta Hajdik siralmait (na persze, kinek panaszkodott volna, ha nem őneki, de másfelől milyen szerelmes férfi az, aki örökké az előző nője miatt nyavalyog?), ráadásul minden tanácsa, miképp most Vukovicsé is, akár a falra hányt borsó, hiábavalónak bizonyult, Hajdik csak nyafogott, de tenni nem mert a „gyerekei anyja" ellen semmit sem, és ez a két lábon járó balsors, aki vonzza magához a pechet, mint a lámpa a bogarakat, aki minden szélhámosnak bedől, akinek nem volt a lottón életében még egy kettese, ez az ügyefogyott, aki kettőből egyet nem bír eltalálni (hogy Jolánnak melyik füle csöng, a bal vagy a jobb), ez akarja kipróbálni a szerencséjét, ez akar Vukoviccsal, ezzel a hamiskártyással játszani?! Jolán dühöngött.

De minél jobban dühöngött Jolán, Hajdik annál csökönyösebben ragaszkodott ahhoz, hogy Vukoviccsal megmérkőzzék, és erre a kártya látszott a legalkalmasabbnak, mert testi erejét tekintve a sofőr olyan nyilvánvaló fölényben volt, hogy ezen a téren a győzelem érték-

telen és maga a küzdelem is nevetséges lett volna, az viszont, hogy a kártyában Vukovics rendelkezett nyilvánvaló fölénnyel, nem érdekelte a fatalista gépkocsivezetőt (minthogy Vukovics sem érdekelte igazán), mert ha a kártyához szerencse kell, akkor úgyis az történik, ami MEG VAN ÍRVA A SORS KÖNYVÉBEN, és Hajdik szabályos *istenítéletet* akart. – Most mit arénázol? – csillapította Jolánt a műszerész. – Eddig az volt a baj, hogy mindenki palira veszi, miért nem hagyod, hogy egyszer kipróbálja magát? Ha megtanul játszani, más ember lesz, hidd el nekem! – Jolán nem hitte; Hajdik maximum elkártyázza az ingét is, de ugyanolyan tehetetlen hülye marad, mint volt.

A huszonegyezés kemény, ám kicsiben unalmas hazárdjáték, s csak olyan ember űzi forintos alapon, aki előszeretettel piszkálgatja esernyőjével a rács mögé zárt oroszlánt, hogy bátorságát fitogtassa, de sem Vukovics, sem a sofőr nem tartozott e hitványak közé: különböző előzmények miatt ugyan, de mindkettőnek volt elég oka, hogy nagyban játsszon. Vukovics pontosan kidolgozott taktikát alkalmazott, mely mindig bevált a Hajdik-féle verebekkel szemben: előbb elnyert tőle néhány forintot (ezt a sofőr magától értetődőnek találta), majd jó darabig nyerni engedte, aztán megkopasztotta egy kicsit, aztán megint hagyta, hadd nyerjen, közben fokozatosan emelte a tétet, de úgy, hogy Hajdiknak az legyen az érzése, nem is a műszerész, ő maga az, aki a tétet egyre följebb emeli. Ezzel a taktikával ébren tartotta Hajdik reményeit, hogy talán a szerencse ez egyszer mégis mellé áll, és elaltatta a gyanúját, hogy ő esetleg tisztességtelenül játszik (mert Hajdik tapasztalhatta, hogy a szerencse – annak rendje és módja szerint – forgandó, egyszer az

egyik nyer, aztán a másik), és suba alatt élesztgetni kezdte a sofőrben a játékszenvedélyt, hisz nyilvánvaló, hogy nem reménytelen, érdemes reszkírozni. Így folyt a játék váltakozó szerencsével addig, amíg már ezer forint feküdt az asztalon, benne Hajdik összes vagyona, mind az ötszáz forintja (nem dugipénz, hanem a mellékesből származó, mert Jolán sokkal bölcsebb és nagyvonalúbb volt annál, hogy fizetéskor fejre állítsa és kirázza az urát, mint például Margit és sok más ostoba tyúk, Hajdik annyi pénzt tett le otthon, amennyit jónak látott, és Hajdik úgy látta jónak, hogy a mellékesen kívül minden fillért hazaad; az se volt sok, mert a gyerektartást levonták belőle); Vukovics megütötte a bankot egy másik ezressel, nyert, és besöpörte az egészet, teljesen megkopasztván Hajdikot, s ekkor történt, hogy Hajdik Jolánhoz fordult némi anyagi támogatás reményében, és Jolán megtagadta azt.

– A gyerektartást, apukám – mondta Jolán –, a gyerektartást elkártyázhatod, az a tiéd, de tőlem egy vasat se kapsz, az én fejem fölül nem kártyázod el a tetőt azzal a két lyukas bal kezeddel!

Ötödik leosztás,
melyből kiderül, hogyan játszik egy nő

Gyerektartás!...

Hajdik alatt megbillen a szék, a konyha forogni kezd vele, Hajdik tántorogva föláll, s akár egy vak Sámson, keresi azzal a két lyukas bal kezével a mindenség oszlopait, hogy beléjük kapaszkodjon, hogy kirántsa őket a földből, a betonból, az épület alól, hogy Jolán fejére

döntse a tetőt, hogy önmagára rogyassza azt a magasságos fekete mennyboltozatot, és csak azért tétovázik a bensejében tomboló indulat, mert hatalmas tenyere nem talál semmi megragadhatót, mert a konyhát nem tartják sámsoni kőoszlopok, mert körülötte minden kicsi és törékeny ahhoz, hogy romboló haragjának tárgya lehessen (és nem annyira Jolán szavai dúlják föl, hanem mert kicsordult a pohár, betelt a mérték, mert egyedül a méltánytalanság bírja kihozni a sodrából, és ebben a pillanatban összegeződni látszik minden méltatlan bántás, ami hosszú évek óta érte: Margit kicentizett zsebpénzei, reménytelen küzdelme, hogy kievickéljen a filléreskedésből, miközben másokra költi mindenét, Jolán övön aluli döfései a gyerektartás ürügyén, ez az egész pokoljáró éjszaka, attól kezdve, hogy az ágyában egy idegen férfit talált, akit emberségből megkímélt, és Jolánhoz a tett súlyához mérten olyan volt, mint egy megbocsátó Krisztus, és akkor ezzel a sunyi alakkal együtt röhögnek rajta, ugratják, kioktatják, megszégyenítik és megalázzák, mert megalázza Jolán ezzel is: férfi voltában, családfői mivoltában teszi nevetségessé egy senki, egy nyikhaj előtt); Hajdik halántékán fájdalmasan lüktetnek az erek, látása elhomályosul, hullámzik alatta a mozaikos konyhakő, szörnyű robbanás készül feszülő izmaiban, mint mikor a föld mélye dübörög, és mázsás sziklatömböket bugyborékol a sistergő láva, most meglódul a vak végzet, és nem fogja vissza többé józan ész és önfegyelmező akarat, és Hajdik roppant tenyere kinyúl, hogy összemorzsoljon valamit: oszlopot, házat, húst vagy csontokat, valamit, ami ellenáll, hogy aztán reccsenve elemeire szakadjon, szétfröccsenjen, összezúzódjon, megsemmisüljön... és akkor vad, éles csörömpölés

hallatszik, és Hajdik magához tér, mert amint az ajtó felé hátráló Jolán után fordul, könyökével lever a kredenc sarkáról egy tele sörösüveget; Hajdik nézi a zöld üvegcserepek között habzó sárga lét, melyből mint fölriasztott vízisikló, vékony ér kígyózik sietősen a mosogató alá, merre a konyha lejt, nézi és csodálkozik, hogy megúszta, hogy nem követett el helyrehozhatatlan szörnyűségeket, Hajdik áll szédülve, mint a részeg, tüdejéből zihálva tör föl a levegő, és hörögve, összefüggéstelenül dadogni kezd, hogy itt az történik, amit ő akar, itt ő a családfő, ő a férfi, és ha ezt Jolán csak úgy érti meg, mint a többi rohadt ribanc, ő akár naponta laposra elverheti, ha Jolánnak az kell, ha Jolánnak ő túl jó, túl szelíd, túl hülye (és ezalatt még Vukovics is pöntyög valamit a háttérben arról, hogy igaza van, így egy férfival beszélni nem lehet), de Jolán azt mondja, nem, nem és nem, pénzt nem ad, egy fillért sem ad, inkább őt kártyázza el, igen, őt elkártyázhatja Hajdik, ha akarja, őt tegye föl a kártyára, ha még nem volt elég, de pénzt azt nem ad, ha mindjárt agyonüti, akkor sem.

Hajdik visszarogy a helyére, s ha eddig a föld gyomrának héphaisztoszi erői morajlottak a szívében, most a bánat hideg tengere borítja el, hallja, de nem érti Jolán szavait, aki mellé ülve magyarázza, hogy: ide figyelj, te vén marha, a pénzünk, amiért mindketten megdolgoztunk, az *közös*, ami a lakásban van, amit együtt vettünk, az közös, és ha közös, nekem is közöm van hozzá, nem gondolod (Hajdik nem gondolja, mert jelenleg gondolkodni se bír), én viszont, öregem, a *tiéd* vagyok, én vagyok a te kis feleséged, a te Anyucid, és ami a tiéd, azzal te rendelkezel, ami a tiéd, azt elkártyázhatod; Hajdik tompa aggyal mered maga elé, és képtelen érzékelni a

finom különbséget a *közös* és a *tiéd* fogalma közt, és nem látja Jolán mandulavágású szemében azt a vidám csillogást (amit Vukovics lát, és meglehetős gyanúsnak ítél), Hajdik csak azt érti, hogy soha semmije nem volt még, de nem is lesz, ami az ÖVÉ, mert mindenét másokra pazarolta, és hiába kapott erőt, egészséget, rendkívüli munkabírást a természettől, hiába megbecsült dolgozó ő a munkahelyén, valójában egy koldus, akinek a gyerektartási kötelezettségén és az egy Jolánján kívül tényleg nincsen egyebe, aki mindig veszít, és megint vesztett, most már Jolánt is elvesztette, de jól van így, rendben van így, ennek így kell lennie, hiszen ő az ÖRÖK VESZTES, hogy is képzelhette, hogy egyszer nyerni fog, hogy képzelhette, hogy Jolánt meg bírja tartani, hogy lehetett ilyen elbizakodott; mert akár ő nyeri meg a következő játszmát, akár Vukovics, Jolán már nem az övé, Vukovicsé lett már abban a pillanatban, mikor eszébe jutott, hogy ő legyen a tét, mert Jolán azt *akarja*, hogy Vukovics elnyerje tőle, Jolán Vukovicsé akar lenni, és hogy ő kártyán veszítse el, az már csak arra jó, hogy porig alázza, hogy végképp összetörje a szívét.

Hajdik hallja, de nem fogja föl Vukovics érveit sem. – Még hogy örök vesztes! – mondja Vukovics. – Ez meg miféle marhaság?! Hát hiába pofáztunk neked ketten is? Mert mindenáron meg akarod tartani. Ne ragaszkodj hozzá! Merj kockáztatni! Ne légy görcsös! Legyen humorod! Csak imponálsz Jolánnak, ha nem vagy majrés! Tudod; aki mer, az nyer. Úgyse ezen múlik. Az egész úgyis csak játék. Na gyerünk!

Hajdik látja, hogy Vukovics már nyúl a kártyáért és kever, Hajdik meredten bámulja a paklit, Vukovics

fürge ujjait, és nem veszi észre, milyen osztozkodás folyik a feje fölött (Vukovics úgyis nyer, győzedelmes pofával mutatja föl a huszonegyet, egy tízest meg egy ászt, és mintha ő itt se lenne, föláll, és diadalmasan Jolán ölébe ül, Jolán tartja, mint egy gyereket, feje hátrabillen, ajka megnyílik, és... ő már nincs jelen, megsemmisült, Hajdik már nem is létezik; kisomfordál, de nem aktatáskával, nem is sportszatyorral, innen üres kézzel, üres zsebbel, egy szál ingben megy el, nagy a világ, majd csak elalszik valahol, bokor alatt vagy kútgyűrűben, betoncsőben vagy pályaudvaron, híd alatt vagy a Duna fenekén: őnéki mindegy már), nem veszi észre, hogy a műszerész vizsla tekintettel fürkészi az asszonyt: hogy Jolán játékos és kemény játékos, az nyilvánvaló, csak azt nem tudja még Vukovics, ki ellen játszik, az ura ellen vagy őellene; Jolán nevet, rákacsint, Vukovics leplezetlenül visszakacsint (tehetik, mert a sofőr a bánattól bénán gubbaszt, mint egy beteg túzok, se lát, se hall), Vukovics tudja, hogy *ezt a játszmát* nem nyerheti meg, most taktikázni kell, hogy a végén ő maradjon fölül, mert van abban valami fülledt erotika, ahogy Jolán elkártyáztatja magát, és ez a kihívás nyilván neki szól, mert a sofőr minden, csak nem férfias jelenség ebben a pillanatban, Hajdik most száz kiló pacal, Hajdik rongycsomó; Vukovics tehát félelmei és kételyei dacára bizakodik, és leteszi az asztalra az ötszázast, amit a sofőrtől nyert.

– Ilyen olcsó nő vagyok én? Az egészet! – mondja Jolán.

Vukovics hozzátesz még egy ötöst, tehát azt az ezer forintot, ami utoljára a bankban volt. Jolán mosolyog.

– Az egészet, kis vagányom. Na, ne félj. Vedd szépen elő. Vedd elő nyugodtan, tedd ki ide az asztalra.

– Elővegyem? – röhög Vukovics.

– Vedd elő – búgja Jolán kétértelműen. – Látni akarom.

Vukovics megborzong. Bolond ez az asszony? Meddig feszíti a húrt? – Túllépjük a sebességet, tündérem . . . – próbál viccelni, de Jolán nem hátrál. – Na, mi lesz?

Vukovics vigyorog és jópofáskodik: – Szégyenlős vagyok – mondja.

– Én nem vagyok szégyenlős – mondja Jolán. – Tedd ki mindet, ami nálad van, mert ezzel a drága urammal forgattatom ki a zsebedet, de nem garantálom, hogy egészben maradsz.

Vukovics elsápad. Ez nem tréfa. Ez játék a javából. De nem baj. Egy kicsit elnéztük az erőviszonyokat, de majd résen leszünk. Azért még mindig mi vagyunk a Vukovics Béla, majd megtanulják ezek. És szépen kiteszi az asztalra az összes pénzt, ami nála van, kétezerháromszázhetvenhárom forint és negyven fillér, a Hajdik ötszázasával együtt. Így, mondja Jolán, még most sem túl sok olyan tét ellenében, mint ő maga, de később kiegészíthetik, van még idő. És ránevet Vukovicsra sokat sejtetőn; félig leeresztett pillái alól villantja rá a tekintetét kacéran, buján és olyan kihívóan, hogy Vukovics ágyéka megforrósodik: vigyázz, mondja magának, veszett szuka ez, észnél légy, Béla!

Hajdik nem érti, mi történik, nem érti, hogy nyert, hogy Jolán még mindig az övé, hogy ez a halom pénz az asztalon, ez is az övé, gépiesen zsebre gyűri az ötszáz forintot, amit Jolán a kezébe nyom, hogy tedd el, öre-

gem, Hajdik már tudomásul vette, hogy ő a vesztes, és lassan belenyugodott, hisz veszíteni is kell valakinek, végtére ez a világ rendje: vannak nyertesek, és vannak vesztesek, és Hajdik nem buta ember, tudja, hogy a két dolog összefügg, csak akkor nyerhet az egyik, ha a másik veszít, ez így volt mindig, és így lesz, míg a föld forog, mert ez a természet törvénye (a nagy hal is megeszi a kis halat), és a természet törvényét az ember úgysem változtathatja meg, és míg Hajdik az örökkévaló természet törvényein tépelődik, nem is figyelhet a körülötte folyó kicsinyes alkura, Vukovics ügyeskedésére, aki folytatni akarja a játszmát, mert Vukovics nem Hajdik, Vukovics nem veszi tudomásul, hogy ő lett a bálanya, Vukovics nem mehet el innen úgy, hogy megkopasztották (viszont e pillanatban nincs egy vasa sem), tehát fog egy darab papírt, fölírja rá, hogy 100 FORINT, bón, mondja, ha veszít, ennek fölmutatása ellenében majd később fizet, de Jolán kineveti, nem vagy te, kisfiam, se bank, se pénzverde, minek nézed te Varga Anyut, ilyen cetliket akarsz föltenni jó kemény magyar forintok ellenében? Ezt mondja Jolán, és közben Vukovics farmerját mustrálgatja, jó kis nadrág, majdnem vadonatúj (Vukovics tíz napja vette másfél rongyért az Ecserin), ha beviszi a presszóba mint külföldi csomagból való eredeti Levi Strausst, egy ezresért el tudná passzolni, de ő nem kicsinyes, és hajlandó föltenni az egész dohányt, mind az ezernyolcszázhetvenhárom forint és negyven fillért (mert Hajdik ötszázasát az előbb már kivette belőle) Vukovics farmerja ellenében.

– Benne vagyok – mondja Vukovics.

– Az a baj – mondja Jolán.

– Hogyhogy baj, hát te javasoltad – csodálkozik Vukovics.

– Jobban szeretném, ha nem volnál benne. – Vukovics nem érti. – Ha kibújnál belőle, kisfiam, és szépen kitennénk ide a pénz mellé az asztalra.

– Nem mindegy? – Vukovics még most sem érti. – Ha elnyeritek, a tiétek.

– Nem mindegy – kacag Jolán. Vukovics megsejt valamit.

– Meztelen póker?... – kérdi, és vigyorog.

– Ha úgy tetszik... – mondja titokzatosan Jolán.

Vukovics kibújik a nadrágjából (Hajdik tompa kábulatba hullva, fásultan mered maga elé), és már valahogy nem érzi olyan pikánsnak Jolán ötletét, pedig Jolán még most is sokat ígérően kacarászik, szép kis nasztród van, mondja, Vukovics valóban mutatós, színes spanyol fürdőnadrágot visel alsó gyanánt, nincs mit szégyellni rajta, mégis zavaró a szőrös, meztelen lába, mely a fürdőnadrággal igen ellentétes hatású csíkos zokniban és tükörfényesre suvikszolt cipőben végződik, s míg Jolán aszszonyi pedantériával szépen összehajtogatja és az asztal közepére helyezi a farmert, Vukovics igyekszik elrejteni megmagyarázhatatlan okokból dicstelennek érzett futóműveit az asztal alá. Aztán kever, és már adja is Hajdiknak az első lapot, a sofőr mintegy félálomban érte nyúl, de Jolán félretolja a kezét, most én játszom, mondja, de a lapot nem veszi el, nyitott tenyerét nyújtva a paklit kéri, ám Vukovics hirtelen nehéz felfogású lett.

– Add csak ide. Én osztok. Én adom a bankot – mondja Jolán, és most nem kacarászik.

– De miért?

– Nem bízok benned, kisfiam. Nekem nem fogsz bűvészkedni.

– De hiszen ez nem bűvészkártya, ez magyar kártya – érvel a műszerész. – Nézd meg: ez egy másik pakli; amivel bűvészkedtem, az francia kártya, itt van, nézd meg, ha nem hiszed.

Jolán szótlanul nyújtja a tenyerét, nincs vita, és Vukovics rájön, hogy behúzták a csőbe, eddigi közönséges félelme, a nagyobb testi erőtől való félelme helyébe most más minőségű, nemesebb szorongás költözik: a játékos szorongása; Vukovics tudja, hogy mostantól *igazi* a játék, ettől a perctől kezdve vegytiszta hazárd, most már valóban a szerencse dönt, és figyeli Jolán kezét, ahogy kever, ha ő nem csalhat, a partner se csaljon (aki Vukovics szeme láttára csalni bír, az különben is megérdemli, az nem csupán klasszikusa a szakmának, az zseni, olyan száz évben egy születik), Vukovicsot lassan elkapja a játék izgalma, a kockázat mámora, minden idegszála pattanásig feszül, a második lapot nem nézi meg azonnal, lassan tolja ki az új kártyát az első mögül, „skubizza" a lapot, aztán újra kér, még egyet kér... és győztesen fölröhög. Befuccsolt. Most csak a blöff segít. Most el kell hitetnie Jolánnal, hogy minimum huszonegye van, mert akkor Jolán is megpróbálja a huszonegyet megközelíteni, és befuccsol ő is. Ez Vukovics egyetlen sansza az adott helyzetben. Elégedetten hátradől tehát, és diadalmasan vigyorog Jolánra. Jolán lehúz magának egy lapot, aztán még egyet, még egyet, semmi se látszik rajta, pedig nem vesz föl fapofát, arca érdeklődő, sőt kíváncsi, nézi a három lapot, kicsit tűnődik, aztán azt mondja, elég. Tizenkilence van.

Hát jól sejtette Vukovics, csak egy kicsit későn kap-

csolt, hogy nem kellett volna kihagynia a számításból Jolánt, itt Jolán az ellenfél; de hogyan is nézhette el, mikor ő a játékost száz méterről szél ellenében is fölismeri, vagy csak arra nem gondolt, hogy a nők tanulékonyabbak, mint a férfiak? Most kénytelen lemenni a kocsihoz a dohányért, mert a kocsiban van még pénze, és nem is kevés, Vukovics nem gyullad be a komoly játszmáktól, Vukovics folytatja most már végkimerülésig. Vukovics még csak nem is ideges, mert olyan nincs, hogy egy kezdő két vállra fektesse Vukovicsot, csak éppen nem szívesen hagyja el a helyszínt, nem akarja amúgy is megcsappant helyzeti energiáit tovább csökkenteni, nem célszerű most egyedül hagyni ezeket, de nincs más választása. Vukovics meghúzza a sört, hogy erőt gyűjtsön, teheti, hisz nem is spicces még, egyébként pedig vezetett ő már olyan részegen, hogy úgy kellett besegíteni a kocsiba, más tette be neki a slusszkulcsot is, mert nem találta a lukat, de ha ő egyszer a feneke alatt érzi a kocsit, lehet akármilyen tajtsiker, hibátlanul működnek a reflexei (múltkor egy éjszakai mulató előtt a portást kérte meg, hogy dugja be a slusszkulcsot, de olyan részeg volt, hogy csak későn vette észre, hogy nem a portással, a szolgálatos rendőrrel beszél, mivelhogy tányérsapkát viselt az is, szerencséjére a rendőr akkorát röhögött, hogy elengedte, hisz tettenérés esete nem forgott fönn, csak a szándék volt világos, elengedte a rendőr, csak ahhoz ragaszkodott, hogy a szeme láttára üljön be a taxiba), szóval Vukovics kortyol, „kölcsön"-kéri Jolántól a nadrágját, csak amíg leszalad, Jolán sietség nélkül fölemeli a farmert az asztalról, hóna alá dugja, és derűsen rázza a fejét. – Az enyém – mondja. – Elnyertem.

– Persze – bólogat Vukovics –, persze hogy a tiéd, csak amíg leszaladok a kocsihoz, aztán visszaadom... Na ne hülyéskedj, itt hagyom zálogba érte az igazolványomat, a személyimet, a jogsit, a forgalmi engedélyt, csak nem hiszed, hogy le akarok lépni, vissza akarom nyerni a gatyám! Nem hiszed?! Jó, leteszem a slusszkulcsot is, az indítókulcsot, csak az ajtó kulcsát viszem le, hogy be tudjak menni a kocsiba... Most mi van? Hülye vicc...

– Nem vicc. Elnyertem a gatyád.

– Ez nem fair play.

– Tőled tanultam, kisfiam.

– Most mit akarsz?...

– Tetszik nekem ez a farmer. Meg akarom tartani. Te is tetszel így fürdőnasztróban. Jól áll neked.

Veszteni tudni kell, gondolja Vukovics. – Na jó. Akkor legalább add ide a kulcsot. Benn van a farmer zsebében.

– Igen? – Jolán most bűbájos. – Akkor azt is elnyertem. Úgy nyertem el, ahogy itt volt az asztalon. Mindenestül.

– Nem adod?! – sziszegi Vukovics fenyegetőn.

– De nem ám, kisfiam!

És köztük ül a sofőr. Lehorgadt fejjel, kábán, érzéketlenül. Kifosztott szívére, mélységes mély bánatára figyel. És mégis ő határozza meg a helyzetet. Tudja Jolán, és tudja Vukovics, és mindketten tudják egymásról, hogy a másik is tudja: Vukovics itt nem fenyegetőzhet. Ha Vukovics egy rossz mozdulattal fölkelti Hajdikban a szunnyadó vadembert, úgylehet, nem ússza meg élve. Vukovics ráfázott. (Csak azt nem érti, miért. Miért fordult a szépséges Varga Anyu ilyen kegyetlenül ellene? Bosz-

szú? Sértett női hiúság? Hisz láthatta Jolán, hogy neki nem volt más választása, ha ő nincs észnél, ez a vadbarom ura agyonveri!) De Vukovics nem csinálja össze magát. Nem azért játékos ő. Lehetetlen helyzetből nyerni, az az igazi mulatság! Vukovics figyel, keresi a rést az ellenfél védelmén. Van otthon másik kulcsa is, de nem vándorolhat keresztül éjszaka fürdőgatyában a városon. És egy fillér sincs nála, még egy taxit sem foghat. És különben sem az az ember ő, aki meghátrál. Ő, a homo ludens! Akinek humora van. Hát röhögni fog, mert a helyzet röhejes, és aki röhögni bír, az van fölényben. Most várni kell. Figyelni. És kihasználni a kellő pillanatot.

– Kéne a nadrág? – érdeklődik Jolán.

– Csak a kulcs, hogy fölhozzam a pénzemet. A nadrágot elnyerted, igazad van, le bírok menni nadrág nélkül is, de a kulcs véletlenül került hozzád. A kulcs az enyém.

– Kéne a kulcs?

– Kéne.

– És mi vagyok én?

– Nem értem...

– Azt mondtad, minden nő kurva. És én?

– Te a világ legszentebb asszonya vagy. Ártatlan, mint egy hófehér liliom.

– Nem mondtad elég szépen.

– Tiszta vagy, mint a szűz hó!

– Gúnyolódsz?

– Én?! Esküszöm...

– Mire esküszöl? Nem hiszel te, kisfiam, semmiben!

Vukovics nevet, de kínjában. Vukovics elvesztette a humorát. Annak az érzésnek, annak a nagyon jól ismert érzésnek, ami most a feje búbjától a talpáig hatalmába

keríti, semmi köze a humorhoz. Az gyűlölet. Gyilkos gyűlölet az erősebbek, a nagyobbak, a hatalmaskodók, a kisebbet és gyöngébbet megalázó ostoba barmok iránt. A kiszolgáltatottság és a tehetetlenség keserű tudata. Vukovics nevet, de a szemében hisztérikus gyűlölet izzik, és nem bír uralkodni magán, és bár tapasztalatból tudja, hogy marhaságot csinál, mégis fölugrik, és megpróbálja kirántani a farmert az asszony kezéből, de Jolán gyorsabb, és elkapja előle.

– Hohó, lassan a testtel!

Vukovics most hidegvérrel és minden lelkiismeret-furdalás nélkül ölni tudna.

– Kell a nadrág? Kérjed szépen. Pitizzél, picinyem! Szolgálj, mint a kiskutya.

Csak nyugalom. Nyugalom és türelem és önfegyelem. Vukovics nem először kerül ilyen helyzetbe, s valószínű, hogy nem utoljára. Tudja, mi a teendő. Bokodi-szindróma. TÚRÓ A FÜLEMBE. AZ ENYÉMBE CSAKIS. Hajdik zavaros szemmel fölpillant, látja Jolánt, amint a nadrágot a feje fölé emeli, sudár termete megnyúlik, asszonyos csípője, lapos hasa, nagy kerek melle kőkemény, mellbimbója majdnem átszúrja a pongyolát, Jolán fönséges és csodálatos, Vukovics előtte ugrál békaügetésben, könyökét oldalához szorítva mellső tartásban lógatja a kezét, és szabályosan pitizik. Hajdik nem figyelt, nem követte az események menetét, de a jelenet önmagáért beszél, a kép ellenállhatatlan, és a sofőr röhögni kezd, a lelke legmélyéből szakad föl a bömbölő röhögés, mely betölti a konyhát, és megremegteti az ablakok üvegét. Nyugalom, gondolja Vukovics. De hiába gondolja, teste nem engedelmeskedik elméje parancsának, Vukovics ismét fölugrik, hogy kikapja a

nadrágot Jolán kezéből, és Jolán ismét gyorsabb (és főképp: nagyobb) – Apuci! – kiáltja, és Vukovics feje fölött átdobja a nadrágot a sofőrnek.

APUCI?!

Hajdik egy csapásra fölébred. Hiszen akkor megszűnt a rémálom, elmúlt a boszorkányszombat éje, a sötétség árnyait elűzte a győzedelmes nap: ha ő Jolánnak újra Apuci! Akkor nemcsak madarat lehet most fogatni vele, de colos vasrudat is csomóba kötne hidegen, ha Jolán akarná! Elkapja a nadrágot, és ahogy Jolántól látta, nyújtja Vukovics felé, Vukovics fél az óriástól, de félelmét legyőzi a gyűlölet, és a sarokba szorított patkány öngyilkos dühével Hajdiknak rohan, csakhogy Hajdik, akár a bronzszobor, meg sem inog, és a nadrágot Vukovics esetlenül kaszáló karja közt visszadobja Jolánnak. Vukovics megfordul. Most Jolán incselkedik vele, ideoda lóbálja a nadrágot Vukovics előtt, Vukovics kapkod utána – most! –, ám Jolán pördül, cselez, a nadrág, mint kiterjesztett szárnyú, nagy kék madár átrepül a konyha légterén, magasan Vukovics feje fölött, és már a sofőr kezében van.

– Hopp! Hepp! Itt van! Passzold! Ide! Itt vagyok! Kapd el, Apuci! Dobjad, Anyuci! – és Vukovics ugrik a meztelen szőrös lábaival, mint a szöcske, és földönti a hokedlit, és elesik, és a konyhakő fölhorzsolja a térdét, és beletenyerel az összetört sörösüveg cserepeibe, és vérzik, és izzad, és sípolva szedi a levegőt, de kínzói nem kegyelmeznek. Kínzói szörnyeteg kolosszusként tornyosulnak fölé, mert egészségesek, szépek, mert szeretik egymást, mert ők összetartoznak, míg Vukovics idegen, Vukovics betolakodó, kínzói élvezik a játékot, mert fölfedezték, hogy erősek, mert rájöttek, hogy ők

vannak fölül, és most kéjjel gyötrik a gyöngébbet, a kiszolgáltatottat, a védtelent; Vukovics kergülten ugrál, szemében a téboly lobog, önuralmának, emberi méltóságának foszlányai is leszakadtak róla, elsötétült tudatában egyetlen mániákus gondolat ég: visszaszerezni a nadrágot, nem fontos, miért, és mindegy, milyen áron, Vukovicsról lehullnak felnőttségének összes álarcai, és csupaszon zuhan vissza gyerekkora lidérces rémei közé, Vukovics most nem játékos, nem vagány, nem az éjszaka császára, nem műszerész, Vukovics egyszerűen csak KICSI, akit a nagyok bántanak, gonosz melákok hülye vicceinek céltáblája, pofozóbaba, a pukkancs, akit büntetlenül pukkasztani lehet, az örök Madárfejű Lajcsika.

Hirtelen megtorpan. Eszelős tekintete a nadrágra tapad, de nem mozdul.

– Mi van? – kérdi Hajdik gyanakodva.

Jolán lóbálja a nadrágot. – Nem tetszik a játék? Ilyen játékos vagy?! Azt hittem, jól szórakozol.

– Istenien – közli a nyilvánvaló tényt Vukovics.

Jolán elégedetten bólogat. – El is várom. Na, drágám... – folytatná, de nem bírja folytatni, egyszerre leküzdhetetlen röhögés fogja el, Hajdik bámulja, s mivel úgy tetszik, a röhögés is ragályos, nemcsak a szomorúság, már ő is vihog, de csak azon, hogy Jolán nevet, mert nem tudja még, hogy Jolán mit nevet, mert Jolán a röhögéstől nem jut szóhoz – na, drágám, na, drágám – nyögi ki végre –, enyém a nadrág ám! – és ettől a pompás mondókától a sofőrön is úrrá lesz a fetrengő röhögés, és nem bírják abbahagyni, mert meg kell szakadni, olyan mulatságos, minden olyan mulatságos, ahogy egymásra néznek, ahogy Vukovicsra néz-

nek, ahogy Vukovics rájuk néz, ahogy ők kinéznek... így hárman együtt és egyáltalán... a konyha... a fölborult hokedli, a fölborult poharak... a sörösüveg cserepei... Vukovics gatyában... a vékony lába szára...

Na, drágám, na, drágám,
ugrik a nadrág ám!
itt van a nadrág ám!
ott van a nadrág ám!

...és Hajdikék megállíthatatlan, boldog, fergeteges röhögőgörcsben vonaglanak, hogy nyilallik belé az oldaluk.

Vukovics dermedten néz egyikről a másikra.

– Madárfejű Lajcsika – szólal meg síri hangon.

– Madárfejű Lajcsika!... Hát meg kell veszni!... – Jolán fuldoklik.

– Madárfejű Lajcsika – ismétli eltökélten Vukovics. – Mikor az iskolában a zöld kalapját dobáltuk...

– Zöld kalap... dobáltuk... Jaj, a szívem!...

– Anyukája vette neki! – kiáltja Vukovics eltorzult arccal.

– Na, drágám, na, drágám, ugrik a nadrág ám! – szavalja Hajdik stentori hangon, és a feje a röhögéstől már céklaszínű.

– Anyukája... jaj, belehalok!... – kapkod levegőért Jolán.

Vukovics elkeseredetten ordítja túl a hangzavart: – Madárfejű Lajcsika!

Csillapul a tomboló jókedv. Zihálnak.

– Madárfejű Lajcsika? – kérdi a sofőr, és szemrehányóan csuklik. – Hogy jön ez ide?

– Nagyon szerette a zöld kalapját. Vadászkalap volt... olyan kicsi... gyerekkalap... büszke volt rá... azt dobáltuk az iskolában, irtó jó hecc volt, sose bírta elkapni. Aztán ráültünk. A kalapra. Igen.

– Mit dumálsz?

– Állati jó sztori, ezt hallgassátok meg. Akkorát fogtok röhögni, hogy kiestek a gatyátokból.

– Te már kiestél – mondja Jolán.

– A röhögéstől. Ja. Szóval Kiss Lajosnak hívták. Osztálytársam volt az elemiben. – Vukovics már nem ordít. A szája lila, és reszket. Fázik. Sebesült tenyerét szopogatja, és közben elkeni arcán a vért. – Kicsi gyerek volt, kisebb, mint én, szóval igazán kicsi. Ráadásul zöld vadászkalapja volt. Ez persze nem probléma felnőttek között. Mint tudjuk. KISS LAJOS FŐMŰVEZETŐ. Teljesen rendben van, nem? Még ha KISS LAJOS kicsi ember, és zöld kalapot visel, akkor is. KISS LAJOS FÉMNYOMÓ. KISS LAJOS TÉESZTAG. DOKTOR KISS LAJOS FOGSZAKORVOS. KISS LAJOS AUTÓFÉNYEZŐ MESTER. Nincs semmi baj. Ha már Kiss Lajos meglett ember. Na de addig? Mert ez a Kiss Lajos nem jámbor és bárgyú felnőttek között volt Kiss Lajos és kicsi, hanem vérszomjas gyerekek között. És ő lett Lajcsika. Sőt: Madárfejű Lajcsika. És egy osztálynyi gyerek sipította, visította, rikácsolta a fülébe cérnavékony gyerekhangon, kottára, énekelve, hogy MADÁRFEJŰ LAJCSIKA! MADÁRFEJŰ LAJCSIKA!!! A tanító néni meg... ugyan kérem! A tanító néninek van éppen elég baja: ott a többi gyerek, a tanmenet, a szakfelügyelő meg az igazgató meg

a saját gyerekei meg a kevés fizetése meg a férje, aki megcsalja, meg az anyja, akinek rákja van, az apósa, aki alkoholista, szóval nem csoda, ha a tanító néni soše látja, ahogy dobálják azt a zöld kalapot, és a füle sose szűri ki a gyerekzsivajból azt a MADÁRFEJŰ LAJCSIKÁT. A tanító néni csak azt veszi észre, mikor a Kiss Lali padtársa, a Schurek, kizuhan a padból feleltetés közben. A feleltetés, ha még emlékeztek rá, rohadt egy állapot, minden srác be van rezelve, hát szegény Schurek, hogy egy kicsit földobja magát, odasúgja a Madárfejű Lajcsikát a Lalinak. Ez aztán betette. A Lalinál elfogyott a benzin, és kilökte a Schurekot a padból. Mit csinál ilyenkor egy Schurek? Mit csinálhat? Ujjal mutat a Kiss Lalira, hogy tanító néni, kérem, ő volt! És a kölykök nemcsak vérszomjasak, de igazságérzet is van bennük, hát egy egész osztályra való gyerek mutat a Lalira, és mondják kórusban, hogy tanító néni, kérem, ő volt. Erre a tanító néniből kitör az anyatermészet, és Lalika leszakítja a nagy ruhát, már csak azért is, mert a Lali szülei nem elég nagy fejesek ahhoz, hogy a tanító néni a bokáját megüthesse. A Lali szülei egészen kicsi emberek, akik nem engedhetik meg maguknak, hogy csemetéjük az iskolában rosszalkodjon. Ezért aztán otthon a Lalika anyukájától is kap egypár pofont. Elvégre ő rúgta ki Schurekot a padból, nem igaz? Sőt este még apukájától is leakaszt néhány fülest. Hát így van ez.

– Aztán mi lett ezzel a Kiss Lalival? – kérdi Hajdik.

– Fölakasztották – mondja rezzenetlen arccal Vukovics. – Ja. Amikor előre megfontolt szándékkal, bestiális módon, tizenhét késszúrással megölte az élettársát. Fölakasztották. C'est la vie!

– De miért ölte meg?

– Ráült a zöld kalapjára. Az áldozat. Mert a Kiss Lali felnőtt korában is zöld kalapot viselt, és nagyon allergiás volt rá. Meg aztán ideges természet is volt. Már ott az elemiben a sok Madárfejű Lajcsikától meg a pofonoktól meg a kalapdobálástól tönkrementek az idegei.

Csönd van a konyhában, most senki sem röhög.

Hajdik összeráncolt homlokkal töpreng, még nem emésztette meg a Madárfejű Lajcsikát, bizonytalan szorongás fogja el, mintha megint rosszul csinált volna valamit. Jolánra pillant, de Jolán nyugodt, mosolyog. Derűsen figyeli Vukovicsot.

– Na, kell a nadrág?

– Nem – mondja Vukovics szárazon.

– Nem kell?

– Nem.

– Akkor szétvágjuk. – És Jolán már hozza is a nagyollót, szól az urának, hogy fogja, Hajdik tartja a farmert, de morog, azért szétvágni mégse kellene, ez túlzás.

– Már megint hülye vagy? – csattan föl Jolán. – Nekem ne játszd megint a jó embert! Pimasz volt. Bohócot csinált belőlünk. Főleg belőled! Egymás ellen uszított. Ki akart fosztani. Aztán meg ez a tanmese itt a Madárfejű Lajcsikáról. Hát mit képzel? Minek néz ez minket?! Tartsd! Húzd szét a szárát! Úgy.

Jolán az olló élét a farmernek arra a pontjára illeszti, ahol a két szára összefut, oda tehát, ahol Vukovics heréi volnának, ha benne volna a nadrágban. És akkor, mintha Jolán nem is farmert, hanem Vukovics eleven húsát nyiszálná az ollóval, Vukovics fölüvölt.

Vukovics égre szegett fejjel áll, vékony teste megfeszült, arca szederjes, szeme kidülled, nyakán vonaglanak

az erek, és üvölt, mint a csapdába esett sakál, vijjog, mint a sziréna, tátott szájjal, egyenletes hangerővel, folyamatosan üvölt (érthetetlen, hogyan vesz közben levegőt), Jolán kezéből kiesik az olló, csörömpölve hull a konyha kövére, de Vukovics üvöltésétől nem hallani, Vukovics kis testéből olyan valószínűtlenül hatalmas hang tör elő, hogy a sofőrt elfogja a rémület, gyomra összerándul, éles fizikai fájdalmat érez a fülében, és lehunyja a szemét, Vukovics üvölt, csak üvölt, üvölt, üvölt, és mikor Hajdik hunyorogva ismét fölnéz, látja, hogy akár a kilőtt puskagolyó vágódik az ajtó felé, és föltépi, és kirohan a gangra; erre a sofőr is meglódul, két lépéssel utoléri, visszarántja (kint már világos van), mert az nem történhet meg, hogy Hajdikék lakásából hajnali, isten tudja, hány órakor egy elmeháborodott üvöltő dervis rohanjon elő, és alsónadrágban körbeüvöltse a gangot a lépcsőlejáratig; mit gondolnának a derék és megbízható, példás életű Hajdik házaspárról az emberek, a házmester, Gyurákovics úr, három gyermek atyja és a lakók: Veszely úr a negyedikről, aki több ízben bevitte Jolánt a munkahelyére kocsival, a kedves Szirmai néni a szomszédból, Pintér elvtárs, a munkásőrparancsnok, özvegy Lezsákné és Hirsch bácsi, a szabó, Czikéli Robi, a buszsofőr, aki ilyenkor *már* ébren van és Lakatos Brunó bácsi, a zenész, aki ilyenkor *még* ébren van, és a kacér Rosta Katika és a komoly Rosta úr; Hajdik belöki lábával az ajtót, Jolán becsukja még a szellőzőablakokat is, Vukovics vergődik a sofőr kezében, mint a fába szorult féreg, és üvölt változatlan hangerővel, szünet nélkül és folyamatosan – hallgattasd el, hallgattasd már el az istenért! – kiabál Jolán, Hajdik Vukovics szájára tapasztja a tenyerét, de Vukovics

beleharap, Hajdik birkózik a vonagló üvöltőgéppel, és közben motyogva könyörög: hagyd abba, hagyd már abba, Béla, Béluskám, hagyd abba, visszakapod a nadrágod, a kulcsod, a pénzed, hát csak vicceltünk, na, hát haverok vagyunk, mit akarsz; de a saját szavát se hallja, mert Vukovics üvölt, és hangja, mint három sivító Rapid fúró, háromfelől hatol be a sofőr koponyájába: a két fülén keresztül és a homloka felől; az orra nyerge fölött szakítja át reccsenve a homlokcsontot vakító fájdalommal, és három veszettül pörgő fúró veri föl habosra Hajdik agyvelejét, és ő újból érzi azt a szagot, ugyanazt a szagot, és fölordít (patkányt fogtak egyszer a garázsban a szerelők, acélhurokkal fogták, nem bírt elmenekülni, és három ember izzó vasrúddal égette a dögöt büntetésül, mert megette a kajájukat; Hajdik akkor is *ugyanazt* a vakító fájdalmat érezte, mintha fúrók kotornák az agyát a hangtól, mert a patkány visított, sikoltott, üvöltött, szinte emberi hangon, éppúgy emberi hangon, ahogy nem emberi hangon üvölt most Vukovics, és mikor a pörzsölt szőr és az égő eleven hús émelyítő szaga az orrába csapott, Hajdik őrjöngve ordítani kezdett, mert úgy érezte, meg kell szüntetni ezt a hangot bármi áron, mert megtébolyodik): – elég! – ordítja Hajdik –, a rohadt anyádat, elég!!! – és ökle, mely, tudjuk, kemény és súlyos, mint a vasgolyó, most nem áll meg a levegőben, és akkor jótékony csönd borul a konyhára, áldott és békés csönd, simogató.

Vukovics kicsavarodott végtagokkal hever a kövön.

Utolsó leosztás,
melyet tekinthetünk akár epilógusnak is

Ezerszer szent a káromkodás: az emberség s a humánum kezdete (igen, az istenkáromlásra gondolok), ezerszer szent, mert régi meggyőződésem, hogy az a tiszteletre méltó ősapánk, aki ahelyett, hogy kőbaltájával fejbe verte volna, kőkésével keresztüldöfte volna ősembertársát, haragját szellemi természetűve szublimálva első ízben mondotta, hogy: „csapjon beléd az Isten nyila!" vagy hogy „rohasszanak meg az istenek!" (aszerint hogy egyistenhivő volt-e, vagy több istenben hitt), szóval, hogy ez a férfiú volt az első humanista a földön, és az első káromkodás indította el hódító útjára azt az emberi kultúrát, melynek mindannyian részesei vagyunk, csakhogy nem tudható, hogy néhány nappal később, midőn lefojtott haragja már erjedni kezdett, s mérgező gázokkal árasztotta el különben jóravaló szívét, vajon nem vágta-e fejbe mégiscsak a kollégát, olyan helyzetben méghozzá, mikor brutális tettét már kevésbé indokolta a hirtelen fölindulás, mert ha így volt, akkor ezzel viszont a bűntudatot indította el hódító útjára fönt jelzett ősünk, azt a bűntudatot, melynek szintén részesei vagyunk mindannyian, s amelytől nem menekülhetett Hajdik János gépkocsivezető sem, amint döbbent tekintetét Vukovics élettelen testére szögezte.

E vészterhes pillanatban pedig megszólalt a csöngő, Hajdikék egymásra néztek, majd egyszerre fordították fejüket az ajtó felé, de mozdulni nem bírtak (Vukovics ott feküdt közöttük, véres tenyere kifordult, összemaszatolt arcára csíkokban száradt rá a vér), és Hajdik most sem a büntetőjogi következményekre gondolt, ha-

nem a szégyenre, hogy mindjárt benyomulnak, és körülveszik, és kérdéseket tesznek föl, és neki válaszolnia kell, el kell mondania, mi történt, ki ez az ember, és hogy került ide, és Gyurákovics úr és Veszely úr és Szirmai néni és Pintér elvtárs, özvegy Lezsákné, Hirsch bácsi és Czikéli Robi, Lakatos Brunó bácsi, Rosta Katika meg Rosta úr összesúgnak, és ujjal mutatnak rá, a vadállatra, a gyilkosra (fölszarvazott gyilkosra, ráadásul), őrá, aki pedig kétesztendei példamutató életmóddal nyerte el tiszteletüket, sőt szeretetüket, és a csöngő csak szólt, egyre szólt (nyilván türelmetlenek odakinn): – mozdulj már! – kiáltott Jolán, de ő maga mozdult, csakhogy nem az ajtó felé, mint Hajdik várta volna, hanem beviharzott a szobába, és elzárta a vekkert.

Öt óra volt.

Sietek közölni, mivel nem szokásom méltatlan eszközökkel tartani izgalomban az olvasót, hogy Vukovics Béla könnyűáramú műszerész, rádió-, tévé- és magnószerelő nem halt meg, csupán elvesztette az eszméletét, és enyhébb agyrázkódáson kívül nem történt komolyabb baja, Hajdik mégsem bírt örülni, többek között azért nem, mert Jolánnal újra összekaptak, amin nem is csodálkozhatunk, ha tekintetbe vesszük mindkettőjük földúlt lelkiállapotát, mert a vekker csörgése, melyet csak a rossz lelkiismeret téveszthetett össze a bejárati ajtó csöngőjével, nemcsak az idő múlására figyelmeztette őket, de arra is, hogy pillanatokon belül munkába kell indulniuk. Mármost Hajdik gépkocsivezető volt, és gépkocsivezető nem sörözheti át az éjszakát, ha reggel fuvarba megy, még akkor sem, ha különben ötször annyi sör sem látszana meg rajta, mint amennyit megivott. Ahogy Hajdiknak mindez átvillant az agyán,

olyan ideges lett tőle, hogy majdnem elejtette Vukovicsot, akit Jolán utasítására fölnyalábolva épp a szobába cipelt; ahol, miután az asszony elsimította a meggyűrt ágyneműt, közös erővel belefektették az eszméletlen műszerészt hitvesi ágyukba. Vukovics elég siralmas látványt nyújtott, korábbi sebei mellé, melyekről említést tettünk már, galambtojás nagyságú púp nőtt a fején (hogy a sofőr öklétől-e vagy a konyha kövétől, melybe beverte a fejét, mikor összerogyott, már sose fogjuk megtudni), Jolán nedves törülközővel lemosta arcáról, kezéről, térdéről a vért, a horzsolásokat sebporral hintette meg, tenyerét szakszerűen bekötözte, fejére vizes ruhát helyezett, de Vukovics még mindig nem tért magához. – Ne játszd itt a hullát, picinyem – szólt rá Jolán –, úgyis látom, hogy pislogsz, nyisd csak ki a szemed nyugodtan! – A beteg e szavakra valóban fölnyitotta a szemét, s intett az asszonynak, hajoljon közelebb, mondandója lenne. Jolán közelebb hajolt.

– Sört... – sóhajtott a sebesült elhaló hangon. – Sört! – mondta harsányabb hangon Jolán, és a sofőr hanyatt-homlok rohant a konyhába sörért, azután csak ácsorgott az ágy mellett szerencsétlenül, és nézte a megható jelenetet, amint a felesége fél karjával fölemelve gyöngéden megitatja Vukovicsot, nézte, míg az asszony rá nem förmedt, hogy mit bámulsz, készülj, öltözz, elkésel, mindjárt fél hat, és akkor megkérdezte, hogy mi lesz.

– Hogyhogy mi lesz?

– Vele mi lesz? – mutatott Vukovicsra a sofőr.

– Te azzal törődj, veled mi lesz! Hogy fogsz ma dolgozni? Dől belőled a sörszag, hogy ülsz így kocsira?!

Ez volt az, amit Hajdik maga sem tudott, de azt

tudta, hogy valóban készülődni kell, megmosakodott tehát, és megborotválkozott, de közben Jolán is öltözködni kezdett, és egyre idegesebben kapkodtak mind a ketten, útban voltak egymásnak, és összeütköztek, és a lakás, melyben mindig remekül megférték idáig, egyszerre szűknek bizonyult. Hajdik semmit sem talált, a máskor oly kezes tárgyak összeesküdtek ellene, borotválkozás közben megvágta az arcát, a vért nem bírta elállítani, közben Jolán értelmetlenül rohangált, morgott és csapkodott, és Hajdikot szidalmazta: mit piszmog még mindig (tudniillik a fürdőszobában), és legalább azt a rohadt kávét tenné oda, és hogy lehet egy férfi ilyen lassú, és amilyen nagy melák, olyan lusta; ezzel maga leült az ágy szélére Vukovics mellé, megbeszélték, hogy Jolán majd a presszóból beszól Vukovics vállalatához, hogy ma nem megy be, egyenest a kuncsaftnál kezd – van tévétek? – kérdezte Vukovics –, akkor majd aláírsz nekem egy munkalapot, van nálam a kocsiban –; míg Hajdik a kávét főzte, és a feleségétől (aki Vukoviccsal meghitten értekezett) csak ingerült félszavakat kapott, hogy: „kész van már?!", „nem tudod kitölteni?!", meg hogy „tettél bele cukrot?", és Hajdik érezte, hogy fejvesztett kapkodásuk közben alattomos gyűlölködéssel telítődik meg a levegő (mialatt Vukovics hunyt szemmel lapított az ágyban, és attól az enyhe hányingertől, nem túlságosan erős fejfájástól eltekintve, amit a sofőr ütése okozott, fejedelmien érezte magát); egyszerre Hajdik torkig lett az egésszel, és ismét megkérdezte, most már határozottabban, sőt fenyegetően, hogy mi az úristen lesz hát Vukoviccsal.

– Semmi se lesz – közölte Jolán. – Itt marad. Rázárom az ajtót.

Hajdik nem hitt a fülének. Hogy ez itt marad? Az ő ágyában? Az ő otthonában? Hogy Jolán még rá is zárja az ajtót, ki ne röpülhessen a madárka?! Hát nem. Azt már nem! És megindult az ágy felé, hogy kidobja lepedőstül, ágyastul, kivágja innét, lehajítsa az emeletről, de Jolán elébe állt; és Jolán most félelmetes volt, egy anyatigris elszántsága lobogott a szemében. – Hát normális vagy?! – kiabálta –, te vadállat! Hát képes volnál egy embert ilyen állapotban kilökni az utcára, egy embert, akit ráadásul te vertél félig agyon? Hát nincs benned egy szikra emberi érzés sem?! – Vukovics az ágyban fájdalmasan felnyögött, és Jolán megsemmisítő pillantással mérve végig tetőtől talpig az urát, folytatta, hogy akkor lett volna ilyen harcos, mikor az este hazajött, akkor dobta volna ki Vukovicsot, arra bezzeg nem volt esze, csak arra, hogy nekimenjen a feleségének, mint egy bunkó, mint egy tahó paraszt, hogy Vukoviccsal a női nemről és a férfiak felsőbbrendűségéről filozofálgasson, hogy a Margitjáról siránkozzon, mint egy fürdős kurva, igen, arra volt esze, hogy piáljon, hogy kártyázzon (egy ilyen pancser, akit minden hülye át bír verni), ha ő nem lép közbe, Vukovics megkopasztja, ahogy embert meg nem kopasztottak még – és tulajdonképpen kinek a lakása ez? Nem az én lakásom? Akkor pedig én mondom meg, ki marad itt és ki nem. Mit akarsz, mondd meg, te istenverte hülye, te, mit akarsz?! A körzeti orvost hívjuk ki vagy a mentőket? Vagy a rendőrséget talán? Kinek akarod elmesélni ezt a kis történetet, kinek akarsz eldicsekedni vele? Mitől félsz? Hogy ez a szerencsétlen kirabolja a lakást? Hisz lábra se bír állni! – Ezt csak bízza Hajdik őrá, tette hozzá, ne izguljon, ő majd napközben hazaszalad, megnézi, mi

a helyzet, nincs-e Bélának szüksége valamire, mert ő reggel eligazítja a presszóban a lányokat, aztán elkéredzkedik, mert ő ezt is el tudja intézni, nem úgy, mint Hajdik, aki hülye még ehhez is, és inkább azon gondolkozzon, mit mond majd a munkahelyén.

Hajdik nem felelt. Ha Vukovics szimulál is, és csak fele annyira beteg, mint amilyennek tetteti magát, akkor sem lehet kilökni, ebben Jolánnak igaza volt. A többire meg mit felelhetett volna? Tudta ő, tudta abban a pillanatban, amikor hazajött, és az ágyból kiugorva ott remegett előtte a nyavalyás, tudta, hogy úgyis ő lesz, aki ráfizet, akárhogy fordul is a dolog, a végén rajta csattan az ostor. Nehéz szívvel ballagott a buszmegálló felé, és lassan elhatalmasodott rajta valami fenyegető szorongás, hogy ez most már mindig így marad. De hát lehetséges ez? Valahonnan belepottyan az ágyába, az otthonába, az életébe (az ő szép, nyugodt, kiegyensúlyozott életébe, ami ezen az éjszakán visszahozhatatlanul véget ért) egy girhes majom, egy hízelgő és okoskodó, zsugázó és üvöltöző nyikhaj pasas, és ő ahelyett, hogy eltaposná, mint a férget, belátja, hogy igenis, az ő ágyában a helye, ott kell pihennie szépen, vizes borogatással a fején?! Baljós előérzet kerítette hatalmába a gépkocsivezetőt. Vukovics este is ott lesz még. Holnap is. És nem szabadulhat tőle – sohasem.

Jött a busz, és Hajdik fölrezzent töprengéseiből. Sorra vette a teendőket. Először Fekete Jóska, aztán a főnök. Jóskával remélhetőleg cserélni lehet, csak el kell kapnia még otthon, nehogy bevegye reggel a szokásos féldecit, mert akkor ő sem ülhet kocsira; ezt a Jóskát valami feketefuvar miatt büntetésből félévi garázsszolgálatra osztották be, de a büntetése épp lejárófélben volt, és

már hetek óta sóhajtozott arról, hogy egy csaj miatt Nyíregyházán lenne dolga, és mivel Hajdiknak ma éppen Nyíregyházára kéne mennie, a Jóska biztos örömmel vállalná a cserét, csak a főnököt kell megdumálni minél előbb, mielőtt még aláírja a menetlevelet. Persze nem köti az orrára, mi történt, majd hazudik valamit. Hogy a sógorának névnapja volt. Vagy inkább, hogy a húgának fia született, az nagyobb ok az ivásra. Nem lesz könnyű, mert a góré szigorú. Nem baj. Legföljebb nem sikerül. Az ember legyen laza. Veszteni is tudni kell. Kockáztatni. Bátran. Merészen! És blöffölni, ha rosszul jár a lap. A fő, hogy ne majrézzon az ember. Aki mer, az nyer!

KISS DÉNES

1.

Végül mégiscsak én öltem meg apámat?... Legalábbis elősegítettem halálát. Az ölés nem gyorsan, határozottan történt, hanem lassan, konokul. Úgy is mondhatnám: sunyin. Az sem vigasztal, hogy Dosztojevszkij egyik hőse így vélekedik: „Ki nem akarta még szülei halálát?" József Attila nyomán a fülünkbe kondul: „Ölni szeretnék, mint mindannyian!"... Én lassan morzsolgattam sajátos magabiztosságát, önzéseinek pogányságát, alkohollal romlasztott dacosságát, amely haláláig kisfiús maradt. Ezt az ősz hajú kisfiúságát teljes meggyőződéssel hihetem.

Nem örült a szép, új kocsimnak. Sose volt többje rossz kerékpárjánál, csorbult, törött szerszámainál. (Kivéve azt a születésem előtti nyarat, amikor szülei – nagyanyámék – megtakarított pénzükből, egy másik fiatalemberrel felesben, cséplőgépet vettek neki. De hát ez is legenda maradt. Egy nyáron csépelt csak vele. Őszszel elmulatta a gép árát és azt is, amit keresett.)

– Hm – csak ennyit „szólt", amikor fölgyűrt homlokkal körüljárta a citromsárga 1500-as Zsigulit... Azt kellett volna megtudni, hogy mit gondol magában?! „Szedte a mérget", amit én csöpögtettem sorsába? Lehet.

Ez az ölés emberi rendje? Ha így van, sem menthetem föl magam!

– Hát hogy van? – kérdeztem tőle újra, amikor nem szólt a kocsimra semmit.

– Rosszul, fiam, rosszul... Én már!... – legyintett. A mozdulattal lesöpörte az égről a fényt, kivágta az amúgy is koszlott gyümölcsfákat, lemetszette a templom tornyát és a falut. Talán az egész világot. Akkor mindez nem volt ennyire egyértelmű bennem, csak később világosodott meg igazsága.

Az őszinteség önmagunk iránt elsősorban, de mások iránt is, életelem. Olyan, akár a levegő, víz, napfény. Megérezzük ezt már gyerekkorunkban is, pontosabban olykor-olykor élesen belénk villan a sejtelme. Később azonban, ahogy a harminc, majd a negyven év kézzelfoghatóan közel jön a látóhatáron, egyre jobban tudatosul ez bennünk. Két út kínálkozik: a fölismerést erősíteni, vérünkké változtatni, alapul rakni minden gondolat, cselekedet alá, vagy visszagyűrni, összekaszabolni, ráhányni minden mást, csak ne látsszon, ne zavarjon, merüljön el végleg a tudatalatti meszesgödrébe... Azt hiszem, apám ezt tette. Jól tudom, egy idő után késő, kényszerpályára áll az ember, és álmodozik, hazudozik, önző lesz. Szeme elé függönyt von, csak kimondott, kiordított szavait akarja hinni. Valahogyan őriznie kell méltóságát – úgy hiszi –, s közben mást sem tesz, azt rombolja. S e mögött pedig semmi más nem sötétlik, fekete fénnyel vakítva, mint a hiúság!... S ha már itt tartunk, én magam is hiúságból szántam rá magam a kocsivételre. Hiába tagadnám, bizonyos dolgok összejátszása kilökött saját pályámról, s már-már dühödten, elvakulva vágtam neki a tulajdonosságnak.

– Nem, nem vagyok jól, fiam – jártuk körbe a kocsit. Ő nézte, de nem nagyon láthatta, én őt néztem. Hátha elárul valamit az arca? De nem. A ráncok, törések álarca mögé nem pillanthattam. Kissé meggörnyedt, már alacsonyabb volt nálam. Járta körbe a kocsit, furcsa, billegő járással, lába fejét kifelé fordítva, sarkára nehezedve, mint mindig.

– A kert... – mondtam, és nem folytattam. A sárga fémjószág békésen állt a régi kút mellett ezen a nagyszombaton, elütött a kopott, tarolt, rendezetlen kert összképétől. Csúfondárosan állt ott, elismerem. Létezése olyan volt – olyan lehetett – apám számára, akár a kiütés az öreg, reménytelen bokszolónak. Tudatta: már végképp nincs semmi lehetőség. Nincs álmodozás új kerékpárról, hazudozás saját motorkerékpárról... S ha már én ebben olyan bizonyos vagyok, akkor nem térhetek ki saját hiúságom következményei elől sem. Talán ez a kocsi éveket is elvett életéből?!...

B barátom már negyedik kocsiját nyűvi. Balatonszárszón nyaraltunk együtt családostól: T-vel és K-val. Egy nap E társaságában megjelent B egy új kocsival. Kékes árnyalatú Moszkvics volt. „Ez az én kocsim" – mondta. Nézegettük. Nem tetszett... Azaz, nem akartam, hogy tetsszen! Ez az igazság. „Na, ülj bele!" – biztatott. – „Csinálunk egy kört." Beleültünk. B izgalmában, s minden bizonnyal az én fitymáló arckifejezésem sem csökkentette, inkább növelte izgalmát, tolatáskor csaknem az árokba kormányozta új kocsiját... Mindez csak még erősítette az én meggyőződésemet, hogy a gépkocsitulajdonosság nem más, mint ördögi cimboraság. Vagy valami ilyesmi. Semmiképpen nem tisztességes, rendes dolog.

Mindezeket persze fokozottabban éreztettem vele azután. Holott B előrelátó volt, élni akarta a kort, amelybe született. K később Trabantot vett. Furcsa volt mellette ülni, amikor vezetett. T-vel együtt csúfolódtunk a gépkocsi-tulajdonosokon. (De az is lehet, hogy igazában csak én csúfolódtam, és T csak szeretetből és nem pedig meggyőződésből csatlakozott hozzám. Csakis így lehet, másként nem érthetném meg későbbi viselkedését... Hacsak, igen, hacsak nem veszem figyelembe az ő hiúságát is!) T ugyanis egy nap bejött a szerkesztőségbe – ez már évekkel később volt, K a második Trabantját nyúzta és negyedszer nősült, B-nek megvolt a negyedik kocsija, Zsiguli –, nos, elém tett szótlanul valamit. Fölvettem, és nem hittem a szememnek: gépjárművezetői igazolvány... „És a kocsi?" – érdeklődtem reménykedve, hogy nem igaz az egész. Húszéves barátság után nem csinál ilyent... „Megvan – mondta –, két hete megvan, csak bejáratja valaki..." Igen, ekkor dőlt össze bennem minden. De ráláttam saját ostobaságom ködfelhőjére is. El kell szakítani ezeket a gúzsokat!...

– Szóval, nem tetszik? – kénytelen voltam rákérdezni apámra, miután negyedórája járjuk körbe a Zebut – a ZB-s rendszám miatt lett ez a neve, s hogy kislányom, Anikó is úgy szólhasson hozzá, mintha élő volna –, de apám még egy szót sem mondott a kocsival kapcsolatban. Most már tudom: a saját életét járta körbe, álmai, hazudozásai, dühöngései hirtelen vakítással fölismert hiábavalóságát.

– Ilyen... – mondta végül. Később hozzátette még: – Hát ilyen, hm...

– Nézze csak a motort – felnyitottam a motorház fedelét.

– Hm, motor.

Vártam, úgy vártam, hogy kérdezzen. Az árát, aminek előteremtése csaknem összerokkantott, vagy valamit. Hogyan megy? Mennyi a legnagyobb sebessége? Ilyesmit. De nem szólt. Alig állt meg, járt körben.

Amikor T kitette elém a jogosítványát, elhatároztam, hogy nekem lesz közülük a legjobb kocsim!... Gyerekség, de ez így igaz. Erre kell gondolnom, amikor az ölés emberi rendjét fürkészem. Ha meghalok a kocsival, mert abban is elkaphatja az embert a hiúság – már ezt is tudom! –, és az halálos veszélyt jelenthet, akkor egy kissé ők, a barátaim is bűnrészesek lesznek. Ártatlanul, akaratlanul, mégis. Mert mégsem egészen akaratlanul. Csaknem annyira, amennyire én is bűnös vagyok apám halálával kapcsolatban!

Vagy talán bűnös akarok lenni mindenáron? Csak a bűntudat kámzsájában érzem jól magamat? Ez sem kizárt. Ha meggondolom, mindig is éreztem valamiféle bűntudatot... Nem is valósan magam mögött hagyott silányságaimért, már előtte. Amikor még nem is lehetett módom igazán bűnözni, vétkezni. Visszavezethetném ezt vallásos neveltetésemre és azokra a napokra, amikor elhatároztam, hogy igenis káromkodok, ha kell, ha nem. Számra veszem hiábavalóan is, ok nélkül is az Isten nevét. Talán mégsem ok nélkül. Akkor már tudtam: nincs rendben magam körül a világ, az igazságot csak hangoztatják, de nem gyakorolják. Az Isten se, amikor az emberi sorsokat irányítja.

Apám csak járta köreit. A sárga kocsi pedig mind idegenebb lett. Csak akkor szelídül hozzám, ha vezetem –

gondoltam, és alig vártam, hogy otthagyjuk apámat, anyámat, a falut, amelyre csak emlékezni jó.

– Egyetek, fiam – mondta anyám, és asztalt, székeket hozott ki a ház elé a kora tavaszi napsütésre. Csak Anikó evett. Ő nem vette észre a már örökre tisztára moshatatlan evőeszközöket, az apró házból kiáradó szegénység nehéz szagát, anyám körmének fekete félholdjait, az egész jelenet visszásságát. Húgom és kisfiam, Dani, azt a néhány tyúkot és kacsát hajkurászta, amelyek éppen olyan idegenül hatottak a düledező ól, fáskamra, a pisai torony ferdeségét utánzó falusi árnyékszék környezetében, akár a sárga autó. Akkor magam se gondoltam, hogy ez a húsvét olyan gyorsan és váratlanul változik örökös, megismételhetetlen állóképpé.

– Nem vagyunk éhesek – mondtam, mondtuk. – Ettünk útközben. – Ez igaz is volt. Éppen azért ettünk, hogy otthon ne kelljen enni... Talán ez is egy kis adag méreg volt?

2.

Tagadhatatlan gőg és dölyfösség volt az utazásunk. Így még sohasem közeledtem magam sem a szülőfalumhoz. A saját gépkocsimat vezettem. (Különös is a sors. Talántalán csak álmaimban, azoknak is elsötétített, halvány zugában moccant meg az a sejtés, hogy ez a nap is elkövetkezik. Ezt a sejtelmet fölerősíteni sosem mertem. Nem játszogattam vele, mint annyi más elérhetetlennek gondolt lehetőséggel.) Hatan ültünk a kocsiban, de Zebunak meg se kottyant ez a terhelés. Persze, a három gyerek közül kettő, a kis Endre és Anikó, tíz éven alu-

liak voltak. Dani is csak tizenegy éves, húgom és mi a feleségemmel se nőttünk nagyra, kövérre. Húgom az elmúlt tizenöt év alatt ezúttal lesz harmadszor otthon. Kisfia, Endre, először látja a pacsai nagymama és nagypapa faluját, házát.

Ahogy közeledtünk a faluhoz, mintha elbizonytalanodott volna kezemben a kormánykerék. Annyira szorítottam, hogy megfájdult a kezem. Elébem rajzottak apám sosem-volt motorkerékpárjai. Mindig elviselhetetlen hazugságnak tartottam őket, pedig sokszori emlegetésük talán nem volt más, mint a tehetetlen ember álmodozásai?! Ha így fogom föl, nem gyűlölöm, nem szégyenlem, hanem szeretem! Igen, ezt a lehetőséget meg kellett volna adni a részeges országcsavargónak, meg kellene adnunk egymásnak is. A szeretetnek kellene meghatározni, eldönteni, mit érzünk a másik ember iránt.

Meg kell adni utólag. Álmodozó volt apám, és nem hazudozó!... (Lehetséges, hogy álszent dolog az, amikor a gyilkos elemzi áldozatát?!)

PACSA

Amikor szülőfalum névtáblájához értünk, hármat dudáltam: „Üdvözlégy, falum, a legkisebb fiú megérkezett!"

– Miért dudálsz? – Dani érdeklődött, mert mindig elítélte, ha szerinte megszegtem a közlekedés szabályait.

– Köszöntöm a falut – mondtam.

– A pacsai nagymamát, nagypapát?

– Igen, őket is – válaszoltam elgondolkozva. Dani ebben az évben megy hatodikba. Alig látta néhányszor a nagyapját, nagyanyját. Pacsán kétszer volt csak. Eszembe jutott, hogy körötte kulcsok, lakatok nőnek,

gubóznak. Fürtökben lógnak a vasvázas virágállványon, a gang rácsán, a bútorok fogantyúin. Lakat, lakat mindenütt a lakásban, kicsik, nagyok, rozsdásak, hosszúkásak, keskenyek, kövérek. A zsebeiben kulcsok tömege. Este, amikor leveti a nadrágját, a ruhadarab keményen ütődik a székhez, vasnehéz. Úgy koppan, mintha páncélöltözetet vetne le. Ez valami tudat alatti, csak azért is tisztelet a pacsai nagyapa iránt, akiről egymás közt annyi elmarasztalót mondtunk? Mert azt tudja, hogy géplakatos. Igen, ő elkészítette a pacsai nagyapa emlékművét! A lakatok betöltik a szobát, észre se vettem, hogy apránként rakta-e fel őket vagy egyszerre? Ellensúlyozni akarta szidalmainkat? Ha így van, jól van. Már gondolataink következménye is kifürkészhetetlen, hát még szavainké, tetteinké!

– Akkor dudálj még! Sokat! – mondta, és a visszapillantó tükörben láttam, ragyog az arca.

– Nem dudálok! Lakott területen belül nem szabad!

– Most szabad!... Hallod, apa! Most kell!

– Jól van – dudáltam még néhányat.

Beértünk a főtérre. Lassítva kanyarodtam a templom felé.

– Látjátok, apa abba az iskolába járt – magyarázta Dani a kis Endrének és Anikónak.

Elgurultunk az iskola előtt. A kis térségről megint eszembe jutott a csendőrsortűz. De más is: meghalt tanáraim álltak ott sorfalat. Pontosabban, csak az arcuk. A legteljesebben Gyuri bácsit láttam, nyúlánk alakjával, már homályosabb volt Hárs Lajos képe, s egészen elmosódott Kovács tanító úré és feleségéé. Dudus tanító nénit nem is tudtam odaképzelni. Őt az otthoni, a már összedőlt, régi házban „láttam". Nagyanyámnál lakott

albérletben, az első szobában. Még huszonöt éves sem volt, amikor meghalt. Sokkal később tudtam meg, hogy rákja volt. A két lelőtt fiatalember is ott fekszik a tér szélén, eltemethetetlenül.

Még száz méter sincs az a kis utcarész, amely az én halálom színhelye lehetett volna! Saját kocsimat vezetve, hirtelen olyan éles lett a kép, mint még soha! Ami fontos, lényeges, azt saját törvénye szerint, tőlünk függetlenül kódolja és raktározza el az agy. Amikor az az eset történt, kisebb voltam, mint bármelyik gyerek a kocsimban. Talán hároméves lehettem...

3.

Át akartam futni az utcán. Bizonyára Földi Lacihoz igyekeztem. Ők csaknem szemben laktak annak a kis zsákutcának a torkolatával, amelyikben mi laktunk. Az utca – postaútnak hívtuk – domború volt, nagyocska bazaltkövek álltak ki itt-ott belőle. Napsütéses délelőtt fénylik bennem. Futok át, és az utca közepénél veszem észre, hogy az úton autó közeleg. Valami kőben megbotolva vagy éppen az ijedtségtől, hirtelen hasra estem a közeledő gépkocsi előtt. Azt talán már esés közben is tudtam, hogy a járműSzunyogh bácsi autója. Akkoriban csak az az egy autó volt a faluban. Szunyogh bácsinak (a másik nevét talán sose tudtam?) cséplőgépe és darálója is volt.

Arcom a durva kövön, szívdobogásom már-már az égre röppent, az ijedtségtől dermedten vártam, hogy fölém magasodjon a szögletes, fekete kocsi. Az az ijedtség is elraktározódott, borzongásra késztet ma is. A fáj-

dalomra nem emlékszem: a gyerek is el tud készülni a halálra. Már-már rajtam volt a kocsi, amikor éles csikorgás hallatszott – de láttam is mindent. Kimeredt, becsukhatatlan szemmel néztem a közeledő kocsit! – s a kocsi hirtelen éleset kanyarodott közvetlen előttem, és belefordult féloldalasan az árokba.

Még akkor is a kövön feküdtem, amikor Szunyogh bácsi odajött. Ő emelt föl: „Történt valami bajod, kisfiam?" Ezt kérdezte, és mind a két kezével erősen fogott. Fájt tőle a karom. Fölemelt az utca fölé, a válla fölé, és magához szorított: „Ugye, semmi baj? Semmi baj?" A válla fölött láttam az árokba csúszott kocsit. Azt már nem tudom, hogy ő vette-e észre, hogy vérzik mind a két térdem. Leütöttem, amikor elestem. A gyors esemény még a sírást is visszaszorította. Függtem karjain a levegőben. Ez a két kép vágja egymást: az, amikor a kövön hasalok, a félelemtől megdermedve, de felemelt arccal, és látom, hogy a házak az égig érnek és a fél eget elsötétíti a szögletes gépkocsi, majd a másik: fönt vagyok Szunyogh bácsi válla fölött, kisebb minden, s a kocsi az árokban csak egy nagy fekete bogár.

Azon az úton lépésben hajtok azóta is. Nemcsak a hirtelen balra betorkolló zsákutca miatt, hanem egy kissé Szunyogh bácsira is emlékezve.

„A gyilkosok egy része a tettük után átszellemül." Azt hiszem, T mondta ezt egyszer, miután visszajött Kalocsáról, ahol női elítéltekkel találkozott. „Még az arcuk is angyali."

– Miért mész ilyen lassan? Csaknem állunk.

– Itt így kell – válaszoltam a feleségemnek.

– A KRESZ miatt? – érdeklődött Dani is, arca megint megvillant a visszapillantó tükörben. „A kis her-

ceg." Ezt is T mondta vagy talán K Daniról. Mosolytól, szeretettől sugárzó kisfiúarc ragyogott mögöttem.

– A KRESZ miatt hát... – mondtam, s magamban hozzátettem: meg egy kisfiú miatt, akinek régi fényképét nézve ez az élő kisfiúkép jutott már az eszembe. S ha melléjük tenném az azóta elveszett, apámról öt-hat éves korában készült megkopott fényképet, akárki azt hihetné, hogy a három kép egyetlen kisfiút mutat. Mindegyik arcon ábrándos semmibe nézés. A fejalkat, a hajnövés vonala is azonos. Apám apjának, Kiss János nagyapámnak csak öregkori arcára emlékszem, de a fejalkata a ma is meglevő képen ugyanaz, mint a három kisfiúé! Hát hol is a sor vége? Sose halunk meg végleg, vagy egyikünk sem él igazán? Meddig visszük még ezt az élhetetlen, ábrándos homályt arcainkon?

– Hé, itt fordulj be! – Dani kiáltott rám, mert már csaknem túlmentem a zsákutca bejáratán.

– Jó – lassan befordultam a Deák Ferenc utca e kis zsákcsücskébe, amit valaha Benna utcának hívtak.

Ez az utca mélyebben van a többinél. Ezt az utcát sose kövezték le, ha esett, bokáig ért benne a sár, nehézkesen mozogtak a szekerek. Már a bejárata veszélyes volt mindig, mert féloldalra is meg befelé is lejt. Amikor a cséplőgép befordult, mindig a fél utca kint volt, és figyelte a fejleményeket. A traktor által vontatott fagépet meg kellett támasztani rudakkal. A masinások olyankor mellette mentek, és ki-ki támasztotta valamivel. Ha nyár volt, ugyancsak bokáig merült a láb a porba, ami belső pereméig ellepte a szekerek, kocsik kerekét is.

Vigyázva fordultam be. A nagy „Zsiga" ringott egyet-kettőt, amíg leereszkedtünk a zsákutcába. Élő

jószágként még nyögött is valamelyest. Tyúkok, libák futottak szét előttünk lassan, tempósan. Lépésben mentünk a „zsák" végéhez. Jobbról hat, balról négy ház van az utcában. Amelyek a kövezett – most betonozott – utcától távolabb, mélyebben vannak, már düledeznek. A miénk volt legbelül, lezárta az utcát, már nyolc-tíz éve összedőlt. De ahogy a másik kettőt-hármat nézem, azokból is leváltak már kisebb-nagyobb falrészek, házrészek.

Nagy bennem az izgalom. Anyám, apám nemsokára először látja meg az új kocsit. Hoztam mutogatni, dicsekedni – gondolom őszintén és keserűen. Mielőtt lezárul, kissé kanyarodik az utca vége. A bal oldali utolsó ház öreg kapuszára fölött a megtöpörödött arcú Naca néni könyököl. Mintha kitették volna a fejét a kerítésre. De a ráncok mögött is mosoly villan, amikor megismer. Visszamosolygok az örökös ellenségre, haragos szomszédra. Visszamosolygok őszintén, szeretettel. Nekem sosem volt vele bajom, én sosem gyűlöltem, csak a nagyanyám meg az apám huzakodott, pörlekedett vele. Persze, volt is miért.

– Hát meggyüttek? – kérdezi, amikor kiszállunk.

– Igen, Naca néni. Jó napot!

– De szép a család, de szép!

– Hm, igen... Hogy tetszik lenni?

– Haát, fijam... – és mond valamit, motyogva. Meg se hallgatom.

– Örülök, hogy egészséges – mondom, miközben mindenki kiszáll a kocsiból.

– Valahogy még létezem – válaszolja. Én befelé, a hátsó udvarunkban sebtében felhúzott kis ház felé intek a fejemmel.

– Hát apámék?... Itthon lehetnek? Nem tetszik tudni?

– Hun lennének azok... Persze, én nem tudom. Nem nagyon beszélnek azok senkivel, fijam. Hátiszen tudod...

– Tudom – mondom, és tétován állok a mi rozzant kapunk előtt. Azt nézem, befér-e a kocsi? Naca néni is mustrálgatja a kapunkat.

– Befér az, fijam, de itt se zavar...

– Neem? – Bizonytalankodok, éppen ott, ahova Naca néni öntette annak idején a nagy kocsi akácfát.

– Nem hát, hadd csak itten.

– Jó, hagyhatom, ha nem zavar.

Indulunk befelé az udvarra. Nem könnyű kinyitni az elég kontárul összetákolt kisajtót. Apám műve, akárcsak a ráakasztott pléh postaláda. Valahogyan kidrótozzuk a kallantyút. A postaláda rozsdás, horpadt, ilyet Dani is tudna csinálni, pedig nem különlegesebben ügyes. Teljes erővel meg kell emelnem a kiskaput, hogy ki tudjam nyitni. Félig sikerül csak, aztán lerogy. Nem baj, így már beférünk.

– Gyertek – mondom, mert húgom is tétovázik. Még ő is emlékezik a szép, nagy, régi házra, amely előtt takaros kiskertet kerített el a nagyanyám. Emlékszik körben a nagy szemű eperre, a paprikaágyások katonás rendjére, a sóskára, a virágokra, az orgonabokorra a kút mellett. Hol van mindez? A házból semmi. Helyén alig tíztizenöt centivel magasabb a kert. A nemes pázsit is satnya. Nemcsak azért, mert még kora tavasz van; lerí róla a gondozatlanság. Még az a szerencse – gondolom –, hogy április második felében szép, napsütéses idő kö-

szöntött ránk. Ha esne, nem lenne hova bemenni, hiszen ennyien még állva sem férünk a mostani, kis házban.

Átbóklászunk a volt belső udvaron. Nem nagy sietséggel. A régi kerítés egy része most is megvan. Csak a nagykapu tűnt el, amit akkor nyitottunk csak ki, amikor szekér vagy kocsi hozott fát, egyebet, és a hátsó udvarban rakodtak le. Itt is rozoga kisajtó vár bennünket girbegörbe drótakasztóval. Azt is nehezen bogozzuk ki, Ancsit meg is karmolja a rozsdás drót.

– Nahát – mondom, és izgulok, mint aki élete nagyon fontos eseménye előtt áll. – Nahát, az istenit! – Végül csak kiakasztom a drótgubancot. Fürkészek a még hátrébb álló házikó felé. Semmi mozgás. Pedig megírtuk, hogy jövünk. Csak azt nem, hogy kocsival: az én kocsimmal. Ez lenne a meglepetés. Csakhogy nemsokára újra kiderült, apámnak nem lehet meglepetést okozni. Ebben ő mindig mindenkit megelőzött!

Jobbról a tyúkól, a fészer, megtámogatva, átdrótozva, így is hasasodik a vályogfal, majd az elbillent árnyékszék és a disznóól következik, a hidas. Alighanem idősebb nálam is. Egyre csak az ólak irányába nézelődtem, nem nagyon mertem a balra levő kis ház felé nézni. Hátha valami rettenetes meglepetés vár. Erősödött bennem a szorongás is. Nem ok nélkül, amióta ez a kis ház helyettesítette a porba roggyant nagyot, azóta lett a kert, az udvar s valamiképpen az egész falu is idegen világ. A dolgok, utcák, tárgyak vonásait fölismertem ugyan, de nem ismertem rájuk! Csak a magamban hordott képpel egyeztetve váltak számomra elfogadhatóvá.

– Na, pont itt állsz meg? – Eltűnődhettem, mert nem vettem észre, mikor álltam meg, éppen tíz lépésre a kis

háztól. Ha még hármat előrelépek, már meglátom a ház elejét, a bejárati ajtót. De rossz előérzetet sugárzott a lakatlan csönd, amiben elveszett a tyúkok kapirgálásának zaja is.

– Megyek, megyek – mondtam, és azon igyekeztem, hogy senki se vegye észre rajtam az izgalmat. – Már itt is vagyok – humorizálni akartam, de megakadtak a torkomban a szavak. Beszorultak és keményen feszíteni kezdtek, de csak nem tudtam kimondani őket.

– Mi az? Mi van? – Ezen az oldalon embermagasságig ölfa foglalta el az utat és egy másik kis tyúkól. Köztük kellett átjutni a házhoz. Ott volt favágító tuskója is. De csak egy pillanatig tartott, hogy nem engedtem át a szűk részen a többieket. Aztán előbbre léptem, mert nem értettem az egészet.

Apám „ünneplő" ruhában a puszta földön feküdt. Igaz, odasütött a nap, de mégis csak április tizennyolcadika volt. Valami rossz lópokróc volt a dereka alatt. A földön!... Aligha lehet az ilyesmit fölfogni! Közelebb lépve megismertem rajta az esküvői ruhámat.

– Apa!... – a szó úgy esett ki a számon, mint a visszaöklendezett falat. De apám nem mozdult. A kis ház ajtaja nyitva volt. Félve léptem oda is, de hallottam, hogy bent motoz anyám. – Csókolom... Hát apa? Mi van vele?

– Na, te vagy? – a félhomályban rám nézett, arca nem árult el sokat.

– Megjöttünk! – mondtam szemrehányóan. – Írtuk, hogy jövünk, nem?

– Írtátok, írtátok... De azt hittük, korábban jöttök. Vártunk egy darabig, aztán apátok bement a faluba, és...

– Ivott, mi?!

– Nem tudom.

– Dehogynem tudja!...

– Biztos ivott – mondta anyám halálos nyugalommal. – Miért ne ivott volna éppen ma, amikor mindig iszik?

– Hm – igaza van. Erre nem lehet semmit se mondani. Ő már negyvennégy éve tudja ezeket a dolgokat, ha jól számolom. Volt ideje belefásulni. Néztem anyámat, nem öltözék volt rajta, inkább csak gönc. Egy gombot rosszul gombolt be a réklin... Ilyen itt minden. Ember, ház, kert, sors, egymásra mutat!

Amikor kimentem a ház elé, apám még mindig a földön feküdt. A rossz pokróc is összegyűrődött alatta, teste nagy része a puszta földön volt.

– Apa – szólongattam elkeseredve. Körben álltunk körülötte. Szégyelltem magamat, dühös könnyekkel küszködtem. Végre, hosszas vállrázásra felnyitotta a szemét. Először nem ismert meg, talán azt se tudta, hol van... Ijesztő volt az arca, szeme csak félig nyílt ki. Nagy szomorúság gubózott benne, és szemrehányás, amiért az álomi nemlétből visszahoztuk erre a világra. Mindezt nemcsak utólag tudom (most már teljes bizonyossággal!), hanem akkor átsuhant rajtam valami finoman, csontokig borzongató sejtelem. Csaknem durván szóltam rá: – Keljen már föl a földről!... Pont ide kellett lefeküdni?!

– Te vagy?... Én csak... – motyogott valamit, s közben fölsegítettük. Tántorogva állt a fényben, hunyorgatott, szeme beragadt, zöldes nyálka látszott és könny a táskás szemsarkokban. Bántotta a fény is.

– Széket! – Dani kihozott egy öreg széket, az még a régi házból való volt, csak egyenesen szabadott rajta

ülnöm. Sárga, faragott ülőjószág, a lapján barna csíkokkal... „Ne feszegesd!... Ne feszegesd!... Ne rakd föl a lábad!..." Hallottam harminc év mélységéből nagyanyám hangját. A kis szikár öregasszony rászólt Dudi tanító néni tanítványaira is, akik hetenként kétszer hozzánk jártak külön németórákra. Csak azért nyitott be olykor-olykor az első szobába, hogy megnézze, hogyan ülnek a féltett székeken. Ó, az a szék nem ez volt. Ez már semmit sem ér. Rozoga, a festék is lekopott róla, nem illett volna a szépen rendben tartott szobába.

– Jó, jó, le is ülhetek – motyogta apám, de még mindig nem tudta, mi történik vele, hol van és miként kerültünk mi is oda?!

– Beteg?

– Nagyon beteg vagyok – mondta halkan. Akkor el is kellett volna hinni neki, de nem hittem el.

– Inkább sokat ivott! – vágtam az arcába.

– Nem, fiam, nehogy azt hidd... – dörgölte a szemét, valami nehéz sötétséget akart kitörölni belőle. – Én igen-igen beteg vagyok, már nem húzom sokáig. Meglátod, nem húzom sokáig.

– Ugyan már! – Nem hittem el, hiszen örökösen panaszkodott, és azt gondoltam, már maga sem tudja, hogy melyik szava igaz, melyik nem. Régóta nem volt hitele szavainak. Nemcsak előttem, senki előtt. Csak talán néhány ivócimborája figyelt rá, de azok is csak akkor, ha fizetett nekik. Ő pedig fizetett. Az italboltban százasok estek ki a zsebéből, s mikor figyelmeztették, dühös nevetéssel – a röhögés talán igazabb lenne! – taposott rájuk. Otthon pedig anyámnak nem volt – szó szerint! – kenyérre való.

– Tudom én, érzem én... – motyogta a napsütésnek.

Alig nézett ránk. Aztán később imbolyogva fölállt, és rekedt hangján kiabálni kezdett:

– Anya!... Anyu!... – nem nagyon illettek a szájába ezek a szavak. Úgy beszélt ilyenkor, mintha anyámmal a legjobb egyetértésben élt volna, soha semmi baj nem lett volna köztük. – Hallod?!... hozzál valamit ezeknek a gyerekeknek.

– Hozok hát, látjátok, már parancsol. Az előbb még halott volt, most már parancsol, kiabál. – Anyám becsoszogott a házba. Rajta is olyan ruha volt, amit mi küldtünk haza, lábán felismertem feleségem cipőjét.

Apám ide-oda imbolygott a ház előtt. Mi is tétován támogattuk a kis fák törzsét. Bent nem volt ülőhely, csak ácsorogtunk, és nem tudtunk mit kezdeni magunkkal és egymással. A gyerekek elszéledtek. Dani meglelte a padlás kulcsát – vagy a zsebéből vette elő a kulcsgyűjteményét? –, kinyitotta a létra tetején a padlásajtó lakatját, s máris mind a hárman fönt voltak az alacsony padláson.

– Menjünk el a faluba – mondta apám, de akkorra anyám kitette az asztalt a ház elé a napra, két széket is kerített.

– Üljetek le – mondta. – Mindjárt hozok enni.

– Ettünk már – mondtam, aznap ki tudja hányadszor.

– Menjünk a presszóba – apám imbolygott, levette a kabátját, megismertem azt a mellényt, amit egyik ruhámhoz csináltattam (ki tudja, miért), de sose vettem föl. Sapkája félreállt a fején, azt se vette észre. Ezután mentünk a kocsihoz.

Mire visszaértünk, anyám egy nagy tálban egymásra hányt húst tett az asztalra. Jó illata volt. Frissen sült rántott csirke és sült disznóhús púposodott egymáson.

Összefutott a számban a nyál, még éhes is lettem, de nem mertem enni. Még evőeszköz nélkül sem. (Iszonyú dolog, ha az ember az otthoni tányéroktól, evőeszközöktől undorodik!... Mintha szüleitől undorodna!)

– Nahát, egyetek – biztatott anyám is. – Van ám leves is, jó csirkeleves.

– Nem kérünk! – intettem le határozottan a kínálást.

Tágult a kör. Mindannyian messzebb mentünk az asztaltól. Ki-ki elfoglalta magát valamivel. Húgom a cipőjét kötötte meg, a feleségem rágyújtott, pedig nem nagyon dohányzott. Szétszéledtünk a billegő asztaltól, bár én előzőleg még igazgattam a lábát, fontoskodtam vele, mintha életbevágóan halaszthatatlan tevékenységet végeznék. Közben arra gondoltam, mégiscsak kellene enni egy falatot, de sehogy se tudtam erőt venni magamon. A délutánra vártam. M barátom, aki lapjának zalai–somogyi tudósítójaként Zalaegerszegen lakott családjával már két éve, megígérte, hogy átszalad ezen a napon Pacsára. Elmentem az asztaltól, a kocsin babrálgattam, és folyton az órát néztem. Vártam az időt, ami majd megszabadít ettől a helytől, apámtól, anyámtól.

Apám később leült az asztalhoz. Régről ismert terítőt is tett rá anyám, de az is annyira sötétlett a gyanús foltoktól, hogy eloldalogtam végleg. Apám egyedül ült az az asztalhoz, görnyedt tartással, mintha rólunk és mindenről megfeledkezett volna. Nézett maga elé, talán azt se fogta föl teljes valójában, hogy levest kanalaz. Kis csenevész bajuszán levestészta-darabok fehér kukacai kunkorodtak.

KOLOZSVÁRI GRANDPIERRE EMIL

Ki gondolkozzék a sorsformáló erőkön, ha nem a regényíró, aki az emberi sorsok krónikása? A kérdés, amelyre válaszolni kellene, ez: miért alakult ennek a regényhősnek a sorsa így, a másiké amúgy.

Vannak megközelíthető, nyomon követhető sorsformáló erők. Ilyen a család. Az, hogy milyen családba születtünk, gazdagba-szegénybe, népesbe-szűkkörűbe, egész életünkre kihat. Márai Sándor szerint – „a család ellen nincs orvosság". Ugyancsak tetten érhető a történelem is mint sorsformáló tényező. S a történelem ellen sincs orvosság, nem tőlünk függ, hogy békében pergetjük le éveinket vagy forradalmak, ellenforradalmak feszültségei között. Bármilyen hatalmasok ezek az erők, az ember mégsem teljesen védtelen velük szemben, fegyvere az értelme. Ahogyan Pascal mondta, az ember nádszál ugyan, de gondolkozó nádszál, s a gondolat módot ad arra, hogy a kényszerű helyzetek határain belül valamelyest szabadon mozoghassunk.

Mielőtt tovább ölteném a fonalat, hadd tegyek különbséget sors és végzet között, ezt a két fogalmat ugyanis gyakran összetévesztik. A végzet egyértelmű. A sors nem, hiszen van jó sors és balsors. Végzete viviszont mindenkinek csak egy van, s az a végünket okozza. Jó végzet nincs, legföljebb a könnyű halál.

Múlnak az évek, gyarapodnak a tapasztalatok. Múlnak a meggyorsult idő órái, gyarapodnak a tudományok, a végső kérdések azonban makácsul a sírig kísérnek. A válasz e kérdésekre éppolyan bizonytalan, mint századoknak előtte volt, legfeljebb árnyaltabb. Az újonnan fölfedezett árnyalatok viszont nemhogy megnyugtatnának, inkább fokozzák a tudatunkat betöltő bizonytalanságot.

Freud erősítgette, hogy az ember gondolatainak túlnyomó része a szexualitás körül mozog. Fiatalkoromra vonatkoztatva igazságszámba vehettem ezt. Persze csak a létfenntartástól független gondolatokat számítva ide, mert ha a megélhetésünk forog kockán, nem a szeretkezés a legfőbb gondunk, nem beszélve az életveszélyről. Nagyjából ugyanez érvényes a hivatás körüli tűnődésekre azoknál a szerencséseknél, akik hivatásuknak fogadják el a mesterséget, amit űznek. Az efféle mennyiségi becslések nagyon szubjektívek, tehát kevéssé megbízhatók. Gondolkozásunk színes szőtteshez hasonlít, egy soha nem látott szőtteshez, amelynek a mintáit csak elvétve érzékeljük, filmhez, melyet magunk vetítünk, de nem látunk. Hogyan ítélhetnénk hát felőle?

Annyi azonban bizonyos, hogy ebben a szőttesben van egy szál, amely végigvonul rajta, s valószínűleg búcsúzó eszmélésünkben is felcsillan: az a szál, amit a tenyérjósok a sors vonalának hívnak. Jó szerencse és balszerencse nem olyan üres fogalmak, mint első pillanatban gondolnók. Életünk folyását belső adottságok és külső események irányítják, más szóval ki-ki magában hordja sorsát, amely aztán a külső körülményekhez képest hajlik, tekeredik, torzul, teljesedik, duzzad, zsugorodik a maga körén belül.

Mi hát a sors?

Sorson én azokat az akaratunktól független körülményeket értem, amelyek tevékenyen részt vesznek földi pályánk formálásában. Ilyen a család, ilyen a történelem, ilyen a társadalom; bajos volna viszont tagadni, hogy az egyén sorsát befolyásoló tényezők legmélyebb, legnehezebben hozzáférhető elemét a szervezetünk géneknek nevezett részei alkotják. Ezek származtatják ránk őseink tulajdonságait. A maguk módján.

Ha annyi időm, annyi pénzem volna, mint egyik-másik szerencsés nyugati pályatársamnak, talán feláldoznám hátralevő éveim egy hányadát, és kiképezném magam szükségképpen gyarló genetikussá. Tiszteletre méltó hólyagság! Bár annyira gyarló genetikus talán mégsem lennék, hogy a tájékozatlan olvasót meg ne legyintse a bámulat. „Micsoda káprázatos műveltség!" – lelkendeznének a mutatvány láttán Sznobinszkyék és Szobikovicsék.

Lemondtam e becsvágyról. Mindazonáltal elolvastam nehány szakkönyvet. Watson egyedülálló művét. „A kettős spirál"-ról nem tudom hova sorolni. Ennyi tájékozódás megerősített abban a meggyőződésemben, hogy tudományos genetikai alap nélkül is nyugodtan megírhatom, ami mondandó az emberi sorsokkal kapcsolatosan feszeget.

Hogy miért? Íme a válasz.

Idézem C. Kallert, művének címe „Kromoszómák és gének".

„A biokémiai genetika területén végzett felfedezések alapján a génekről új fogalom alakult ki: a gént jelenleg úgy tekintjük, mint különálló kromoszomális régiót, ahol lineáris sorrendben helyezkednek el az egységek

vagy helyek, és mindegyik egység a végtermék szintézisében egy különleges lépést befolyásol. A végtermékek az aminosavak és a fehérjék."

Az öröklés tényezői a kromoszómák, s maga az öröklés olyanszerű folyamat, mint a gépkocsik összeszerelése a futószalagon. Erre utal az, hogy a különféle „egységek vagy helyek" lineárisan helyezkednek el ezen a biológiai futószalagon, s mint ahogy előbb jön a csavar, aztán az anyacsavar, előbb a tengely, később a kerék, ugyanúgy lépnek egymás nyomába különféle öröklött tulajdonságaink, a kromoszómák struktúrájához képest.

A kromoszómák „kódolják belénk" a genetikus információt, tőlük függ, hogy mi változtathatatlan, azaz öröklött bennünk, és hogy hol kezdődik a változás, és milyen tág határok között érvényesülhet. A kromoszómák továbbítják a genetikus információt egyik sejtből a másikba, ősökről utódokra.

Káprázatos gondolatmenet, amely tudósít a folyamat mechanizmusáról, nem tudósít viszont a tartalmáról. Kivéve egyetlen esetet: eszerint a száznyolcvan centiméter magasságot meghaladó egyének, akiknek eggyel több Y kromoszómájuk van, hajlamosak a gyilkosságra. Bár lehet, hogy azóta érvényét vesztette ez a megállapítás.

Az átörökítő gének anyaga a dezoxiribonukleinsav, mint a tudósok mondják: az élet lánca. Ennek a röviden DNS-nek nevezett fölfedezésért kaptak Watson és társai Nobel-díjat. A DNS rendkívül bonyolult szerkezet. Hogy mennyire az, annak illusztrálására egy népszerűsítő cikkből vettem szemléltető példát. Egy viszonylag egyszerű bélbaktérium génjei gyűrű formájú DNS-molekulában helyezkednek el. A molekula hossza körülbelül

egy milliméter, de ez az egy milliméteres molekula tízmillió alapegységből álló láncot alkot.

Ha egy ilyen, a legcsekélyebb becsvágyat is nélkülöző bélbaktérium öröklési anyaga ennyire bonyolult, milyen lehet az emberé, akinek a bélrendszerében ezeknek a bélbaktériumoknak a légiói tanyáznak?

S amíg nem tűnik föl a tudomány láthatárán egy zseni, aki pontosan meghatározza, hogy a kérdéses bélbaktérium mit tesz öröklési kényszerből, és mit szabad akaratából, addig a szabad akarat problémáját továbbra is csak teológiai, filozófiai és irodalmi eszközökkel közelíthetjük meg.

Következzék némi kazuisztika.

Premisszául annyit, hogy valamennyi cselekedetünk, a legjelentéktelenebb is, a sorsunk felől üzen, és hogy virtuálisan számos cselekedetünk elhatározó lehet további pályafutásunkra, más szóval sorsdöntő. Így azok az apróságok, amelyeket a továbbiakban elbeszélek, az életem, tehát a sorsom részei, s minden bizonnyal azért megfejthetetlenek számomra, mert a főszereplőjük nem én vagyok, hanem a génjeim.

Gyakran fogott el a csodálkozás egy vagy más esemény után, hogy az adott helyzetben miért viselkedtem másként, mint kellett volna, másként, mint szoktam. Azaz inadekvát módon, minden szempontból rosszul, mert viselkedésem nem volt sem ösztönös, sem a helyzetnek megfelelő. Ha valakibe váratlanul belecsípnek, az felszisszen, fölkiált, oldalt ugrik, tiltakozik vagy támad. Ki-ki vérmérséklete szerint. De semmi esetre sem az a reakciója, hogy elénekli Manrico áriáját a Trovatoréból, előterjeszti a csipdesőt vitézségi éremre, háziál-

dást kér tőle, vagy felszólítja, hogy tájékoztassa a telekadó-rendeletről.

Márpedig velem ilyesmik történtek, mint ahogy az alábbiakból kiviláglik.

A kép kitörülhetetlenül belevésődött az agyamba. Színhely az elemi iskola, padom a terem végében. Óra előtti szokásos tombolás, hogy zúg bele a tanterem. Hirtelen kivágódik az ajtó, és belép tanítónőnk, az enyhén kövérkés Kálmán Juliska. Nem veszi azonnal észre, hogy a padon állok, de aztán megtapad a szeme rajtam. Egyik lábom az ülésen, a másik a pad tetején. Nem az első eset, hogy ilyesmit művelek. Első és egyetlen eset viszont az, hogy mindenkor gyors reflexeim most nem működnek, nem ugrom azonnal a padlóra, hanem megbénulok. Kálmán Juliska néz, én visszanézek. A látszat az, mintha kihívnám, mintha szembeszállnék vele.

– A sarokba! – mutat rám haragosan. Ebben a másodpercben a bénulás megszűnik. Megkönnyebbülten, fürgén, szinte boldogan sietek a sarokba.

Másik kóros eset. Öcsémmel Kolozsvárt, a sporttelep környékén kószáltunk. Egy sereg csiszlik belénk kötött. Én akkoriban már nagy verekedő voltam, öcsém viszont vézna, beteges kis kölyök, még iskolába sem járt. Féltettem, és igyekeztem elkerülni az összeütközést. Kézen fogtam öcsémet, hogy rajta, szaladjunk el. A csiszlikek közül csak egy tartott ki, s minthogy sebesen futottunk, viszonylag hosszú idő után ért utol, a Malomárok hídján. Bemutatkozásképpen alaposan fenékbe rúgott. Noha a veszély elmúlt, nem csoporttal, hanem egyetlen kölyökkel állottam szembe, a reflexeim ismét csődöt mondtak, s én ahelyett hogy visszaadtam volna a támadóm baját, védekezés nélkül tűrtem az ütéseit. Öcsém

támadott, ő akarta megtorolni a bátyján esett gyalázatot. Ebben a másodpercben megszűnt a bénulás. Megkönnyebbülten, fürgén, szinte boldogan csépeltem támadónkat.

Úgy emlékszem e két bénulásra, mintha tegnap történt volna, holott több mint hatvan éve. A harmadik esetnek nemrég ünnepeltem húszesztendős fordulóját. Az ismerkedést a történet szenvedő hősével, a minden tekintetben kedvemre való, kreol bőrű lánnyal, hosszú szemezgetés előzte meg. Kevéssel azután, hogy bemutattak neki, közös nőismerősöm fölhozta a lakásomra, majd egy este betoppant ő maga. Leült a karosszékbe, én melléje telepedtem a karfára...

És ekkor jött a bénulás, azaz a részleges bénulás, mert egyébként normálisan, barátságosan viselkedtem, sőt el is szórakoztattam. Bulgáriába készült, én már jártam ott, elővettem a prospektusokat, visszaültem a karfára és elmagyaráztam, hogy ide érdemes menni, amoda nem, melyik a jó bor, a jó étel...

Szép keze volt, hosszú, frissen lakkozott körmei. Egyik karfán én ültem, a másikon ő dobolt az ujjaival egyre idegesebben. Oda-odapillantottam, a hosszú, kecses ujjak játéka megfogott.

– Ideges vagy? – kérdeztem jóindulattal.

– Nem – válaszolt szárazon. – Miért?

Röviddel azután, hogy elbúcsúzott, a kapu küszöbét léphette át éppen, megértettem, hogy miért táncoltatta az ujjait, miért festette a szemhéját kékre – akkor még Nyugaton tartott ez a divat –, miért szorította össze a torkát az idegesség. Akkor értettem meg, hogy azért, ami történt, vagy pontosabban, ami nem történt, a felelős én vagyok. Láttam magam a szép, a gusztusos, a haj-

landó nő mellett a fotel karfáján, amint félig átölelem, a testünk összeér, és abban a figurában, aki a testemet, az arcomat viselte, nem ismertem magamra.

Ha nőlátogatóm volt, nekem a megközelítés okozott egyedüli gondot. A nő az egyik karosszékben, én a másikban, ki kellett találni valamilyen trükköt, valamilyen ürügyet, hogy a kettőnk közötti távolságot megszüntessem, és a támadásra alkalmas testhelyzetbe jussak. Jelen esetben ez úgyszólván automatikusan bekövetkezett, felakasztottam a kardigánját, aztán melléje telepedtem a karosszék karfájára, félig át is öleltem.

Miért nem indult meg mégsem a támadás reflexe? Miért mondott csődöt, miért dugult belém, éppúgy, mint az elemi tantermében, a Malomárok hídján? Hiszen, ami a diákcsínyeket illeti, álcázásra voltam kondicionálva, a verekedésben ütésre vagy visszaütésre, a nőkkel próbálkozásra.

Olyasmi akadályozott szabad akaratomban, amihez a pavlovi elmélet nem ad kulcsot, a freudizmus lelki meanderei közül sem igazít útba valamiféle Ariadnéfonal. A freudi magyarázat szerint a Malomárok hídján azért hagytam magam ellenállás nélkül fenékbe rúgni, mert az agresszor imponált nekem, tehát azonosultam vele, s akivel azonosulok, azt csak nem ütöm meg. Mihelyt viszont láttam, hogy öcsém támad, visszaazonosultam magammal, fenékbe rúgtam az agresszort olyan alaposan, hogy futásnak eredt, minden bizonnyal abból a célból, hogy futás közben azonosuljon Nurmival, Zatopekkel.

Furcsa ez az azonosulási elmélet. Ha többen vetik rám magukat, akkor mindig azzal azonosulok, aki éppen pofon vág? Ki bírja ezt szusszal? S mi lesz, ha

agyonazonosítanak? Egyáltalában miképpen működik az azonosulás gépezete tömegverekedés esetén?

Freudista barátom megismertetett egy másik hipotézissel: az adott helyzet – bármelyik a három közül – valamely, mély traumát kiváltó, de nyomtalanul elfelejtett helyzetre emlékeztet, a bénulás azért dermesztett meg, mert tudat alatt meg akartam takarítani azt a fájdalmat, melyet annak idején átéltem, de amelyre nem emlékeztem. Az alaphelyzetet elfelejtettem, a viselkedési modellt viszont megőriztem. Tehát bénulásom regresszió következménye. Más szóval, mialatt a szép lány mellett tétlenül üldögéltem a fotel karfáján, egy régen meghaladott viselkedési formához tértem vissza: évekkel ezelőtt a csendőrparancsnokné foteljének karfáján csücsültem, hirtelen benyúltam a blúzába, és kiemeltem az egyik mellét, amely bágyadtan omlott a hasára. A csendőrparancsnok hitvese először pofon vágott, aztán visszakanalazta mellét a helyére. A pofon miatt megfeledkeztem a nevezetes eseményről, tudat alatt viszont rettegtem a pofontól s a megszégyenítéstől, tehát nem nyúltam be a szép lány blúzába, holott alig várta.

Ha ezek a bénulások sorozatosan mutatkoznának, akkor igen, akkor megfontolás tárgyává lehetne tenni e hipotéziseket, ezek azonban kivételek – különben hogy a csodába emlékeznék vissza ilyen semmiségekre évtizedekkel az esemény után? – S e kivételek mechanizmusára nemhogy kielégítő, de megközelíthető magyarázat sincs. Hemmung, regresszió csak akkor jelentenének puszta szavaknál többet, ha más rokon tartalmú tényezőkkel együtt nyilvánvaló bénulásos sorsszerűségekre utalnának.

Tálcán kínálkozik a beteg valóságérzék mint magyarázó elv. Olyan környezetben nevelkedtem, amelyben mindenki betegesen húzódozott a cselekvéstől, és ritkaságszámba ment, ha valaki alkotóelemeihez híven ismerte föl a szituációkat. Zsenge gyermekkoromban, mikor legképlékenyebb a lélek, túlnyomórészt olyan benyomások értek, amelyek eltávolítottak a valóságtól, és kiölték belőlem a vállalkozó kedvet. Ez a föltevés nemcsak tetszetős volna, de összhangban állana egy sereg tétellel, amit évek óta iparkodom bebizonyítani. Mégsem hiszem, hogy ezen az úton célba érhetnék.

Már csak azért sem, mert az első gyerekkori bénulás azelőtt történt, hogy a szocializálódás folyamata kellő súllyal éreztette volna hatását. Ha mégis megindult volna már e folyamat, épp ellenkező irányban, a tekintély irányában hatott volna: a kisgyereket általában tekintélytiszteletre tanítják. A személyiségbe beépült és megmerevedett tekintélytisztelet idézhet elő bénulást, de alig hinném, hogy olyan természetűt, mint amilyennek én voltam az áldozata. Én úgy viselkedtem, mintha lázadnék, holott mi sem állott tőlem távolabb. Mármint akkor.

Más elbírálás alá esik a Malomárok hídján bekövetkezett bénulás. Noha kivétel volt, mégis intő jelként, a betegség tüneteként fogható fel – amikor a csiszlikbanda meg akart támadni, futásban kerestem menekülést, mert féltettem az öcsémet. Mire a Malomárok hídjára érkeztünk, már megváltozott a helyzet. Csakugyan a valóságérzék rossz működésére vall, hogy ezt nem vettem észre. Ezt a viselkedést nyugodtan a megkezdődött szocializálódás számlájára írhatom.

Ugyanez érvényes az ujjaival doboló nővel kapcsolat-

ban ért fiaskóra is. Az adott helyzetről akkor vettem tudomást, amikor megszűnt, vagyis agyam nem működött a külvilággal szinkronban.

Ha a három bénulási eset nem volna a sok közül egy vonásban kísértetiesen hasonló, megnyugodnék ebben a hipotézisben. Ez a vonás a saját, merőben szubjektív reakcióm, az a mindennél erősebb érzés, hogy aki nem kapta le időben a lábát a pad tetejéről stb. – az nem én voltam, hanem valaki más, aki egy időre belém költözött. Noha ezt úgy is felfoghatom, mint a vérmérsékletem meghatározta *én* összeütközését a szocializálódás létrehozta *én*-nel, a géneket, vagyis az öröklött anyag tömegét semmiképpen nem hagyhatom figyelmen kívül, bármennyire föltáratlan még működésük törvényszerűsége.

Hadd közelítsem meg a kérdést nem annyira a fantázia, mint a hangulatok birodalma felől. Elképzelhető, hogy bénulásaim a gének valamilyen kódolási hibájából származtak. Az az otthonos világ, amelyben éltem, oly hirtelen tűnt el és tűnt elő ismét, mint az alagút sötétjébe fúródó, majd újra a napfényben robogó vonat. A sötétség a másodperc tört részéig tart, ennyi idő azonban bőven elég gyilkosságra, rablásra, erőszakra, oktalan bénulásra. Az első két esetben gyorsan követték egymást a helyzetek, a harmadik esetben önámítás volna lelki rövidzárlatra hivatkozni, hiszen az áramfejlesztő maga mondta föl a szolgálatot, mégpedig huzamosan.

Ezután hadd beszéljek el nehány esetet. A gének mindegyikben alaposan megtréfálták áldozataikat. Mert a gének éppoly játékosak, mint a delfinek. Igaz történetek következnek, csupán a neveket és színhelyeket változtattam meg.

Vidéki rokonaim ebédre láttak vendégül, rég nem találkoztunk, tehát fölvonultak a nagybácsik, nagynénik; vendéglátónk, az özvegy nagymama a lányával lakott együtt s a lány fiával, Lacival. Ezt a bűbájos kamaszt állandó jelleggel idegesítette, hogy úgy „hasonlít a nagyapjához, mint egyik tojás a másikhoz". Ha csak szóba került a téma, Laci elkomorodott. Márpedig gyakran szóba került. Amellett Laci csak fényképről ismerte a nagyapját, az öregúr még unokája születése előtt meghalt.

A pompás ebéd utolsó fogásaként Vilma néni maga készítette rétest tálalt, odakünt a konyhán vágta fel és rakta a régimódi, forgatható, négyrekeszes tálra. A négy rekeszben négyféle rétes – káposztás, túrós, mákos, almás.

Miután a felnőttek szedtek a tálból, Laci sora következett. A szobát betöltő vidám csámcsogás mintegy varázsütésre megszűnt. Mindenki a kamaszra bámult.

– Na mi van? – kapta föl Laci a fejét, teli szájában eltorzultak a szavak.

– Nem! – hangzott a nagynénik véleménye. – Nem! Ez lehetetlen!

– Vegyél még, Laci – unszolta édesanyja.

A kamasz dacosan és gyanakvón pillantott egyik rokonról a másikra, nem értette, mit bámulnak rajta, a rétes viszont ízlett, tehát ismét kinyúlt a tál felé. Ebben a pillanatban a nagymama felüvöltött, és ugyanakkor megeredt a könnye:

– A nagyapja! szakasztott a nagyapja!

– Hát sohasem lesz nyugtom a nagyapámtól?! – fakadt ki a gyerek, azzal kirohant a szobából.

Nem értettem, mi történt, Vilma néni magyarázta

meg könnyeivel küszködve, következésképpen kissé zavarosan. Laci csak fényképről ismerte a nagyapját, de a rétest ugyanúgy vette ki a tálból, mint annak idején az öregúr: bal keze begörbített kisujjával az óramutatóval ellentétes irányban lendítette meg a tengelye körül forgó tálat, ugyanúgy a középső ujjával állította meg, s ami mindennél kísértetiesebb, ő is a túrót választotta, a másik háromra rá sem nézett.

Vagyis a gének jóvoltából Laci születése előtt már eldőlt, hogy ha rétest eszik, a túrót választja, s hogy ha forgatható tálban kínálják a rétest, az eleve belekódolt különleges mozdulatokkal perdíti meg a tálat.

Félelmetes, de nincs ellene orvosság.

Laci helyzete, már ami a rétesfogyasztást illeti, nem egészen reménytelen. Ha ily nagymértékben idegesíti nagyapjával való hasonlósága, némi edzéssel elérheti, hogy túrós helyett káposztás rétest egyék, s a tálat úgy forgassa, ahogy mindenki más.

Ezen a szinten az akarat viszonylagos szabadsága nyilvánvaló. Mindenképpen tény, hogy rés nyílt a determinizmus sziklafalán.

Csakhogy hány ilyen belénk kódolt viselkedési formának eszmélünk tudatára? Hány száz ezrelékre?

Bele kell nyugodnunk, hogy holtig ehetjük a túrós rétest. Igaz ugyan, hogy semmi nincs bennünk, amit ne készen kaptunk volna, a túrósrétesszerű problémákkal, sőt azoknál sokkal súlyosabbakkal mégis napról napra megütközünk, az érvényesülésünk, az örömeink, a keresetünk, az előmenetelünk stb. megszerzése céljából, néha sikeresen. Nem vetjük rá magunkat a megkívánt nőre, amikor a lépcsőház egy fordulójánál elénk bukkan, nem

vágjuk szájon a rágalmazót; ha kólikában szenvedünk, megfelelő alkalomig féken tartjuk a beleinket.

Másik történet a csínytevő génekről.

Kétszeres áldozata gyerekkori pajtásom. Ingrid szabadabban nevelkedett, mint akkoriban szokás volt a kolozsvári középosztálybeli családoknál. Egyedüli gyerek volt, s ahelyett hogy elkényeztették volna, ami már-már törvényszerű, ráhagyták, hogy fiúkkal barátkozzék, elsősorban velem, minthogy közel laktunk egymáshoz. Ingrid nemcsak focizott, de betörésekben is részt vett. A padláson át behatoltunk a télen lakatlan házsongárdi villákba. Semmit sem loptunk, megelégedtünk annyival, hogy koromba mártott kezünket rányomtuk egy lap fehér papirosra, így üzentünk a tulajdonosoknak, hogy „a fekete kéz" számon tartja őket.

Zsiga bácsi, Ingrid apja, csődbe ment mint vállalkozó, egyébként mint valamennyi nagyevő, nagyivó, szerette a gyerekeket. Más szülők boldogok, ha a gyerekek elmerülnek a játékban, Zsiga bácsi épp ellenkezőleg, következetesen megzavart bennünket, mert valamilyen formában mindig részt kért a játékunkból. Ez mindkettőnket idegesített. Málika néni, a mama, saját magán kívül a világon semmivel nem törődött, sem a férjével, sem a gyerekével, órákat töltött a tükör előtt, aztán a körmét ráspolyozta, majd hirtelen megint a tükör elé állott, s eltűnődött.

Egy napon, hogy ellátogattam hozzájuk, Ingrid mutatóujját keresztbe tette a száján, nyomon követtem nesztelenül, mint egy indián, s csakhamar ő alul, én felül, az ajtó résén kukucskáltunk az előszobába. Zsiga bácsit láttuk, amint a vécén üldögél, letolt nadrággal, élénk szeme úgy járt ide-oda, mintha keresne vagy

mintha várna valamit. Ha felénk fordult a tekintete, elkaptuk a fejünket, s összebújva hangtalanul vihorásztunk mindaddig, míg a lezúduló víz harsogása nem tudósított az előadás végéről.

Megesett, hogy mialatt mi kukucskáltunk, Málika néni libbent be az előszobába:

– Jaj, megint! – sziszegte s tenyerét a mellére szorította.

Nemcsak a felesége nem ejtette zavarba, más sem, például a vízszerelő:

– Rég nem láttam, Takács úr, hogy van? – kérdezte Zsiga bácsi olyan fesztelenül, mintha a pucér feneke nem világítana az előszoba félhomályában.

Mai fejjel úgy magyaráznám ezt a szokását, mint a kielégületlesnég változatát. Zsiga bácsit egész pályáján a sikertelenség kísérte, mind a családon kívül, mind a családon belüli életben. A felesége nem szerette, Ingrid irtózott tőle, mert ha elkapta, úgy összevissza csókolta és szorongatta, hogy másnap kék foltok lepték el fiatal testét. Hivatalában idő előtt nyugdíjazták, csakhogy megszabaduljanak tőle. Tehát Zsiga bácsi még várt valamit az élettől, s a vécéajtót azért hagyta nyitva, hogy ha a várt esemény épp olyankor következne be, amikor ő a szükségét végzi, el ne szalassza. Ha a géneket kihagyjuk a számításból, elfogadható magyarázat.

Zsiga bácsi hű maradt szokásához; Ingrid időközben eladó lánnyá serdült, s most már nem tartotta oly mulatságosnak a házi műsornak ezt a makacsul ismétlődő számát.

Valahányszor meglátogattam, előbb földerítette a terepet, és csak azután engedett be az előszobába. Egyébiránt csak úgy dőlt belőle a panasz:

– Micsoda borzalom! – fakadt ki. – Ha gyümölcsszezon van, távol tartom udvarlóimat. Nagyon szereti a görögdinnyét! Még ez is!

Málika – az anyja – ugyancsak tömérdek keserűséget okozott Ingridnek.

– Idegrohamot kapok, ha vele kell vásárolnom. És hiába próbálok kibújni, nálam nélkül nem tud.

A kép mindig ugyanaz: a pult mögött a kereskedő, verejtékben fürdik, vöröslő képpel, de nyájasságot erőltetve, a pulton a kibontott selymek, bársonyok, gyapjúszövetek. Előttük Málika néni teljes bizonytalanságban, ide-oda kapkodva, idegességében süketen, mert akár a kereskedő szól hozzá, akár a lánya, ha mondott valamit, azt nem lehetett válaszszámba venni.

Hirtelen szélcsend, a kereskedő arcáról leválik az erőltetett mosoly, kezében már-már csattan az olló. Ám ekkor felhangzik Málika táncoló hangja:

– Talán ne abból, hanem inkább a sárgából.

A jelenet még kétszer-háromszor megismétlődött, sőt mi több, otthon folytatódott, hogy mégsem a lilát kellett volna megvenni, hanem a szürkét, nem a szürkét, hanem a kéket, nem a kéket, hanem a pirosat.

– Holnap visszaviszem, az a drága ember kicseréli nekem.

Jött a háború, letarolta a fél világot, múltak az évek, Ingrid felkerült Pestre, elvált, a gyerekei férjhez mentek, egyedül maradt. A nagykörúton találkoztunk össze. Megörültünk egymásnak, mindjárt beültünk egy presszóba beszélgetni.

– Jaj – ütött a homlokára egy óra múltán Ingrid –, nekem még vásárolnom kell. Elkísérsz?

Az Aranypókban Ingridet persze nem a család barátja

szolgálta ki, nem a türelmes Kukk Ferdinánd, hanem egy nyomott kedélyű alkalmazott, aki egyre ingerültebben viselkedett, amikor látta, hogy Ingrid sehogyan sem tud választani, tőle, a kiszolgálónőtől már nem mert kérdezni – engem faggatott hát, hogy ezt vegye vagy amazt. Az emlékek valahol távol lapultak a múlt valamelyik homályos zugában, csupán a déjà vu sejtelme ragadott meg, bizonytalan borzongás, aminek nem tudtam volna az okát megmondani. Aztán föllebbent a fátyol, már Ingrid lakásán.

Még le sem ültem, megkérdezte:

– Mit iszol?

– Mi van?

Rövidre vágott ősz haj, visszeres pozsgák az arc kétoldalán, nagyon kevés vonás emlékeztetett Ingriden a régi, fiús lánykára. Konyakot ittunk, csakhamar bocsánatot kért, és kiment a szobából. Töltöttem még egy pohárral, lehajtottam, s nézelődni kezdtem, egy csergére akadtam, ami ugyan nem hazulról származott, de a hangulata ugyanaz, egy kalotaszegi hímzésre s a falon nehány régi metszetre. Az ajtó közelében voltak elhelyezve olyanformán, hogy a nézőnek arra kellett gondolnia, hogy odakint folytatódik a sorozat. Lenyomtam a kilincset, de még mielőtt kiléphettem volna a keskeny előszobába, elfojtott sikítást hallottam, s nyomban utána egy ajtó becsapódását.

Viszonylag nyugodtan hagyta el a szobát, feldúltan tért vissza. Engem mintha nem látott volna, vakon ment a csomaghoz, az egyik karosszékbe dobta, remegő ujjakkal bontotta ki, szinte rémülten nézte az elegáns, francia importszövetet, téli kosztümöt szándékozott csináltatni belőle.

– Ki kell cserélni – mondta már-már tragikusan –, nem ilyet akartam.

Ekkor szakadt fel a homály, láttam Zsiga bácsit a trónon, Málika nénit a pult előtt. Hallottam Ingrid ingerült szavait apja csúnya szokásáról, anyja beteges bizonytalanságáról. Aztán láttam Ingridet az áruházban, s láttam képzeletben, amint angol tweedszoknyája felhúzva, szétmeresztett combbal a vécén ül, s a nyitott ajtón át az előszobába réved, majd rémülten rántja magára az ajtót.

Ingrid. Ugyanaz az Ingrid, aki azelőtt...

Sokkal titokzatosabb az efféle atavizmus, mint a nemzedékeken át összenőtt lábujjak, a denevérfül, a farkastorok, az arccal összenőtt cimpák.

Utolsó „geniádám" hősei az ugyancsak kolozsvári Győrke lányok. Öten voltak. Szorosabb kapcsolat csak a velem egykorú Margithoz s nálam fiatalabb Annához fűzött. Miután az öreg Győrke meghalt, Margit Sepsiszentgyörgyre költözött a nagybátyjához, Dezső tiszteletes úrhoz, a hírhedt flekkenfalóhoz. Az anya a többi gyerekkel Sopronban telepedett meg.

Körülbelül tíz év telt el, míg újra találkoztunk, ismét Kolozsvárt. Anna csupán látogatóba ruccant le, nehány nap múlva visszautazott Sopronba.

Margit viszont Kolozsvárt dolgozott, idestova fél éve. Ennyi idő azonban nem volt elégséges ahhoz, hogy megszabaduljon a kisváros hatásától, mely kívül-belül elfonnyasztotta, s valami olyanszerű légkörbe vonta, ami leginkább a napok óta nedves frottírtörülközők sajátja. Félreértés ne essék, a lelkivilága áporodott meg. Fukarkodott és óvatoskodott, fukarkodott a mosollyal, nehogy kihívásszámba vegyék, nehogy föltételezzék róla,

hogy érti, amit hajajajj, mennyire értett. Keveset beszélt, minden szót megforgatott a szájában, hogy nincs-e mögötte ez vagy az, nem vezet-e kívánatos, de veszedelmes tájakra. Az a fajta volt, aki meztelenül az ágyban, a férfi alatt is tagadja, ami visszavonhatatlanul megtörtént.

Egy házi mulatságon, hogy a táncosnőm lekérték, kissé kapatosan már, vaktában lerogytam egy sötét sarokban.

Ijedt hangocska tudósított felőle, hogy nem céloztam pontosan. Oldalt néztem, s megpillantottam Győrke Margitot.

– Ja, maga az – mondta megnyugodva.

– Bocsásson meg. Remélem, nem löktem meg?

Vele már táncoltam ugyan, udvariasságból mégis megkérdeztem, nem akar-e. Fáj a lába, mondta. Homályban indult a beszélgetés, és csaknem vaksötétben folytatódott, ismét eloltottak egy lámpát. Vendéglátónk, Ödön, buzgón verte a zongorát, élvezte a muzsikálást.

Az itt megkezdett flörtöt egy hónap múlva az albérletemben folytattuk. A meghívást Margit úgy fogadta, mint aki nem akar hinni a fülének, s egyben úgy, mint aki fél, hogy szó szerint veszik tiltakozását. Végül azzal engedett, „de-csak-akkor-ha-semmit-nem-csinál".

Megígértem.

Odabent a szobámban átkaroltam Margitot. Eleinte amolyan „hát-maga-minek-néz-engem-mit-nem-képzel" módon ellenkezett, nyilván Sepsiszentgyörgyön megszokta. De aztán begerjedt, taszító két keze a mellemről a hátamra csúszott. Két izmos karjával mintegy satuba szorított, s miután ilyenformán előkészítette a talajt – mármint engem – a műveletre, hozzálátott a csókoláshoz.

Azzal a különleges technikával, ahogyan Margit csókolt, odáig nem találkoztam. Pontosan leírni többek között azért bajos, mert Margit csókja magánszám volt, partner nélkül ugyan végrehajthatatlan, ám a partnernek önálló szerep alig jutott benne. A másik akadálya a leírásnak a ritmusbeli, sőt a szinkópák következetlensége. Miközben teli szájjal csókolt, a fejét körbe forgatta, váltakozva balról jobbra és jobbról balra, alulról és felülről jobbra. Nyelvmunkáját ugyancsak a körkörösség határozta meg, ezen belül gyakori előreláthatatlan irányváltoztatások. A fej mozgását semmilyen ütem nem igazította a nyelv mozgásához, mintha a száj és a nyelv nem ugyanahhoz a nőhöz tartozna.

Rövid együttműködési kísérletezés után belenyugodtam, hogy nem avatkozom bele, nem okvetetlenkedem, a legokosabb, ha ráhagyom, a csók kizárólag őrá tartozik, az ő dolga, mégpedig a jelek szerint fontos, majdhogynem életbe vágó ügy, különben miért csinálná a tragikumot súroló komolysággal?

Hogy a csudába menekülök ebből a csapdából, tűnődtem e különleges kalodában. Azon imádkoztam, az istenért, be ne duguljon az orrom a nyálkahártyáim ellen intézett támadástól. Az egyenlő volna a biztos fulladással, hiszen a mozgó tapadókorong légmentesen elzárta a számat.

Abban a pillanatban, hogy a veszély elmúlt, az ijedelem mögül előbújt a felizgatott férfi, aki eddig a háttérben guggolt, hogy észre ne vegyék, mert hátha abból még nagyobb baj lesz. Margit a mutatványtól fáradtan szuszogott, és szinte észre sem vette, amint ruhái egy részéből kihámoztam.

Valamivel többet védekezett az illendőnél, de minden

jel arra mutatott, hogy nem zárkózik el a folytatástól, viszont hamarosan olyan igényekkel lépett fel, amelyeket én – naivságomban – Sepsziszentgyörgy erkölcseivel összeegyeztethetetlennek véltem. A viszonzást kereken megtagadta, amiben viszont ráismertem Sepsiszentgyörgy szellemére. Még két-három légyott, ezzel a viszony lassan, csendesen elszenderült.

Közben annyi minden történt, hogy az események bizonyára maguk alá temették volna az emlékeket, de újabb tíz évvel ezután megjelent a színen a fiatalabbik Győrke lány, Anna, rokonlátogatóban Budapesten.

Már említettem, hogy Margit Sepsiszentgyörgyön élt, ott végezte iskoláit, ott nőtt eladó lánnyá, s minthogy szegény volt, sosem mozdult ki Erdély területéről.

Húgának gyökeresen másképp alakult a pályája. Sopronban járt iskolába, de gyakran ellátogatott Ausztriába, megtanult németül, állást vállalt egy bécsi cégnél, majd feleségül ment egy berlini ügynökhöz.

– Emilke, Emilke... – hajtogatta fényes hangon –, maga nem változott semmit.

– Annál inkább maga. Sokkal szebb, mint Kolozsvárt volt, amikor utoljára találkoztunk. Pedig akkor is elállt a lélegzetem, ha csak magára néztem.

– Maga sose javul meg... Tizenhárom éves voltam, mikor Kolozsvárt találkoztunk.

– Lehet, de máris kész nő.

– Liliom! – suttogta Anna nyomatékosan. – Liliom.

Ebből a korszerűen kozmetikázott, gusztusos, modorában, szokásaiban nagyvárosi asszonyból valósággal sütött az erotika. Személyi vonzását fokozta, hogy Berlinben élt, az első világháború utáni Berlinben, melynek a rossz híre Párizséval vetekedett. A szabadosság mind

itt, mind amott a férfihiányban, azaz a női kereslet túltengésében gyökeredzett. Anna nagyjából úgy viselkedett, mint amilyen a német nők híre volt, akiknek – úgy hírlett – fütyülni sem kell, mert azt is elvégzik ők maguk.

A viszony kezdetét az akkoriban virágzását élő új tárgyilagosság szelleme lengte körül. Egyenes kérdések, egyenes válaszok, semmi kisvárosi bújócska, álszembeköttsdi. Örömmel állapítottam meg, hogy Annát nem bénítják gátlások. Nyugodtan, esztétikusan vetkőzött le.

Mennyire más ez az asszony, mint a nénje – gondoltam. Margit mindjárt mindent elrontott azzal, hogy nem akart levetkőzni, pontosabban valójában levetkőzött, ahhoz viszont konokul ragaszkodott, hogy valami azért legyen rajta, nem a meztelenséget, hanem a meztelenség tudatát utasította el, mert az a valami, amit semmi pénzért nem akart ledobni magáról, az én pizsamakabátom volt, nyitott pizsamakabát, nem is takart mást, mint a vállát, a lapockáit, s már az első percekben vastag hurkába gyűrődött a nyak táján. Ez a hurka többnyire épp a legalkalmasabb pillanatokban bomlott ki. Anna a tiszta meztelenség derűs nyugalmával állott meg egy másodpercre a tükör előtt, hogy tarkóján a haját megigazgassa.

Nem állt el, hanem meggyorsult a lélegzetem.

A szerelmi játékot Anna épp azzal kezdte, amitől nénje mélységesen idegenkedett. Nyugati nő – állapítottam meg elégedetten, nem titkolja, miben leli kedvét, miben nem; nem átall beszélni arról, hogy most éppen erre és erre vágyik, így és nem amúgy. A változatos előjátékok végére hagyományos módon tettünk pontot.

A mennyekben éreztem magam, félálomban nyúltam cigaretta, majd ital után. Lustán nyúltunk el egymás mellett, a gyönyör még benne rezgett az idegeinkben, egyre

rövidebb hullámokban. Lassan elenyésztek, hogy csakhamar újra éledjenek, hullámról hullámra tágulón, szélesedőn, hatalmasodón. A varázs egyik másodpercről a másikra tört meg, hirtelen kicsúszott alólam a tér, vakon fordultam a múltba, s úgy éreztem magam, mint aki valami csúszós-ragacsos anyagba nyúl. Anna megtorpant, eleresztett, és csodálkozva bámult rám.

– Nem szeretek csókolódzni... – motyogtam bambán, mikor végre szavamra leltem.

– Vagy úgy...

Kedvetlenül húzódott hátra. Ismét szépnek, kívánatosnak láttam, már alig-alig emlékeztem rá, hogy az előbb éppúgy satuba szorított, mint annak idején Margit, szája, ez a szexuális imamalom, most már nem őrölte tovább a számat s nem fojtotta belém a lélegzetet.

Ugyan honnan tört elő a Győrke lányok csókja, ha nem a fizikum legmélyéről, a játékos gének titokzatos birodalmából?

Azóta olyanformán érzem magam, mint aki sötét szobában ébred, s pontosan tudja, hogy őmaga legalább egy tucat példányban jelen van az áthatolhatatlan sötétben...

KOLOZSVÁRI PAPP LÁSZLÓ

Pák megállt a dombtetőn. Előtte a lágyan kanyargó vonalak, mint megannyi. Mögötte zöld suhogás. Micsoda csönd. Lekanyarította, kiterítette a hátizsákját. Falatozáshoz látott. S talált egy mókust is. Barna csomó, ott kuporgott előtte a fűben. Pák elgyönyörködve nézte-nézte, aztán, mint akibe villám hasít, odébb vitte az elemózsiáját. A mókus nem mozdult a pázsiton.

– Tán nem is mókus – vélte Pák, s jót kanyarított.

Tudta, ma beszélnie kell vele. Történjék bármi. Szétnézett. Az aljban, zárt, fegyelmezett sorban közeledtek. Milyen békés, gondolta Pák. S ő is ott van közöttük. Most is fent, de ott. Közébük tartozik.

– Pere puttya – mosolygott Pák, és eltűnődött.

Hogy is kezdődött? A hivatal, mint minden reggel. Az asztalok mögött percegés, izzó munka. Mi volt más mégis aznap reggel? A fűrészporos láda ott bólogatott, mint máskor is, az ajtó mögött. A szakácsok, mint mindig, jókor reggel odatették főni. A fal mellett aznap kiosztásra kerülő ceruzák sorakoztak. Semmi, de semmi nem vetítette előre...

– Pere puttya – csapott a bokájára Pák, és eltűnődött.

Csak a portás arca, igen, a portás arca. Ahogy odahajolt, elővette a zsebéből a lázmérőt. Igen, a portás arca.

– Kirándulás lesz – mondta indulóban, majd visszatért; szeretett elábrándozni a kapuban. Le-letette, fölvette, vissza-visszanézett. Pák értette. A portás nem. Aztán elnyújtottan, mintha a füléből beszélt volna (Pák egy pillanatig tisztán látta; vagy csak érzékei játszottak volna vele?; de nem, tisztán látta), megismételte.

– Kirándulás lesz. Perde mobile.

Erre igen büszke volt a portás. Erre és az unokáira. (Néha behozta egyiket-másikat, ott gurigáztak a kis lurkók napestig. Zsolozsmai nem haragudott. Tudta mindenki. Zsolozsmai nem az az ember. Egyszerűen nem tudott. S a kis lurkók csak gurigáztak, lacskóztak napestig.) A portás háborús élményeit mesélgette. Ilyenkor csönd lett, némán figyelt valamennyi (csak a kis lurkók gurigáztak, lacskóztak napestig).

Páknak készen állt a terve. Csak egy szavába került volna, és elmondja: de ő hallgatott.

– El kell menni? – kérdezte még a portás.

– Mindnyájunknak el kell menni – mondta Pák, és elment.

A portás egy bizonytalanságban nézett utána (csak a kis lurkók gurigáztak napestig). Aztán erőt vett magán, kiemelte a kis Petit a repedésből. Magasra emelte a gyereket, egészen a szájához tartotta, s így mondta, mintegy neki:

– Nagypapának el kell menni. Nagypapa elmegy, s ha visszajön, nyulacskát, madárlátta mezeiegeret hoz nektek. – Ezt mondta a portás (Pák még látta), és kicsordult a szeméből a könny.

Így kezdődött. Semmi különös nem volt, nem jelezte semmi. Talán csak a felhők úsztak az égen, néhány esőcsepp is lehullott; Juliska fölnézett – látni lehetett

benne? – nem, nem lehetett látni! –, s a portás kisunokái gurigáztak, lacskóztak napestig.

– Igen, így. Pere puttya – tört ki Pákból az elfojtott feszültség, míg a dombtetőn ülve nézte az aljban közeledő kirándulókat. Zsolozsmai is közöttük van. Beszélni fog vele. – De miről? – hasított bele Pákba a fölismerés, és üres tekintettel meredt a fűben lapuló barna mókusra. – Mindegy, beszélnem kell, akármiről.

Aztán az események követték egymást. Brebódán bácsi boldog volt. A vén hivatalsegéd. Sokat mesélhetne. De ő csak derűsen ingatta nagy busa mellét, és azt mondta:

– Otthon meg csip-csip-csókát játszanak az ember fején...

Páknak a legapróbb részlet is elkerülte a figyelmét. A portás, Juliska, Lajos bácsi... Az egészben volt valami a jól megszokottból, és mégis...

– Átalakulások veszik kezdetüket – kiáltott belépve Baumann, s letette a félig kész kötést.

Pák nem szerette Baumannt, de megfigyelte, hogy mindenkinek megáll egy pillanatra a kezében. Juliskának az ölébe csúszott. Miért mered oda Baumann? S egyáltalán... Pák lázasan gondolkozott.

– El kell menni? – kérdezte Bereniszné Bende Rozália.

– Elmegyünk, jó lesz – kiáltotta lelkesen Baumann.

– Otthon meg csip-csip-csókát játszanak az ember fején – fűzte hozzá Brebódán bácsi, és derűsen ingatta.

– És be kell fizetni?

– Be kell, de nem kötelező. Adjátok ide nekem a pénzt, én majd befizetem – mondta Baumann. – Semmi sem kötelező. De gondoljatok csak bele, kinek jó?

– Nekünk? – tétovázott Juliska, s hogy egészen a bokájára csúszott, visszaigazította.

– Nekünk – folytatta Baumann (Pák megfigyelte, hogy az ezüstös szőrszál a szája sarkában zöldbe megy át). – Mert hogyan is élünk?! Egészségtelenül. Csak ülünk, ülünk. Semmi testmozgás, élet, játék...

– Csak a kis lurkók gurigáznak napestig – jegyezte meg Brebódán Lajos, és megfontolt léptekkel lement a pincébe.

Miért épp engem küldtek előőrsbe, füstölgött magában Pák, és a rezzenetlen mókusra nézett. Milyen furcsa szaga van egy ilyen kis barna állatnak a smaragdzöld fűben, kalandozott el, de gyorsan visszatért. Így kezdődött. És most az aljban közelednek. Hozzák a felszerelést. Pák bekattintotta csillagos bicskáját. Felállt. A barna mókus a farkát sem billentette. Feszültség ülte meg a tájat. A fák mintha a földből nőttek volna ki, az ágakon húsos levelek fityegtek. Itt-ott egy-egy szárcsa iramlott át a fenyőgallyak árnyékában. Csobbanás hallatszott. Pák elővette a messzilátóját (Matild ajándéka, sokáig törölgette selyemzsebkendőjével, míg átnyújtotta; mintha mondani akart volna valamit, de a könnyek elfátyolosították a homlokát), és az aljban kanyargó kiránduló csapatra irányította. Pák jól látta az élen menetelő Zsolozsmait. A sort Zoltika és Zsóka zárta. Brebódán bácsi a céltáblákat vitte. Öles vállán keresztlécek ingadoztak. Baljában tűzhely, a szalonnasütéshez. Jobbjában gáztűzhely, a hamvasztáshoz.

– Mindenre gondoltak – vélte Pák, s szorongása elillant. Előrelépett. Rátaposott a mókusra. – Furcsa szaga van – állapította meg. Aztán eszébe jutottak Zso-

lozsmai szavai az indulásnál, és hirtelen úgy érezte, sietnie kell.

– Bárkinek bármire szüksége van, forduljon hozzám – kezdte Zsolozsmai, és valóban, szorosabbra fogta a két hatalmas szelindek pórázát. – Ettől a pillanattól fogva megszűnik a főnök és beosztott, az alá-, fölé-, mellérendeltségi koefficiens. Kirándulunk. Megértettétek?! Játszunk?! Világos?! Jól érezzük magunkat együtt. Ez legyen a csillag. Megint lecsúszott, Juliska, húzd fel!

– Lejár – mondta Juliska, és visszaigazította. – Tág a gumija.

– Tág természet nyílik előttünk a mai napon – folytatta Zsolozsmai. – Én többet nem vagyok vezető.

Aztán a sor elejére állt, és elindultak. Mindenki az alkalomhoz öltözött. Sokan gratuláltak Brebódán bácsi tiroli nadrágjához. Baumann horgászkészséget is hozott. A lányok egyforma zöld hárászkendőt, harangnadrágot, egyforma, mélyen kivágott rózsaszínű cipellőt öltöttek. A tűt, cérnát a paszpólba tűzték. Bereniszné Bende Rozália hattyúprémes síruhában jelent meg a találkahelyen. Pák úgy érezte, hogy Zsolozsmai egy pillanatra angóranyúllá változik. Megrázta a fejét. Bereniszné Bende Rozália elpirult, csak Brebódán bácsi csóválta derűsen:

– Otthon meg csip-csip-csókát játszanak az ember fején.

– Láttad Zoltikát és Zsókát? – lépett Pákhoz Baumann.

– Láttam.

– Akkor biztos láttad.

– Nem láttam semmit.

– Hát csak figyelj – mondta Baumann, és felvonta a

sátorlapot. – Indulj előre. Foglalj el megfigyelőállást azon az emelkedőn. Bárkány kaloda. Na menj már. És tartsd nyitva a szemed.

– Miért?

– Hátha jön az ellenség.

– Miféle ellenség?

– Te csak ne törődj semmivel. Zsolozsmai mondta. Az ellenség.

– Nem kirándulni megyünk? – csodálkozott Pák, és bekattintotta csillagos bicskáját. – Pere puttya – tette még hozzá.

– Kirándulni megyünk. De nem alszik.

– Kicsoda?

– Az ellenség!

– Ahá!

– Szóval: =.

– És nem: +?

– Zsolozsmai azt mondta: &.

– Nem kellene fontolóra venni: %?

– Egyszer s mindenkorra megmondtuk: §... Miért nem válaszolsz?

– Nincs több ilyen jel az írógépen.

– Jól van, na. Na menj. Aztán nyisd ki.

Baumann beleolvadt a kirándulók nyüzsgő. Pák csak állt. Nem értette. Gondolta, teljesíti, majd csak megérti valahogy. S ahogy ott állt az eltaposott barna mókus mellett, jéggé dermedt benne az elhatározás: meg fogja kérdezni Zsolozsmaitól. Lenézett. A kirándulók megtorpantak. Mi történt? Persze. Brebódán bácsi esett össze a felszerelés súlya alatt. Míg az öreg összeszedte magát, a fiatalok kifújták magukat. Bereniszné Bende Rozália virágot szedett. Aztán segítettek

visszarakni Brebódán bácsi hátára a rakományt: céltáblákat, lőréseket, acélhálót, s egy egészen apró kis szélmalmot. (Hozzuk csak el, mondta volt Baumann, ki tudja, mire lesz még jó.) A portás unokái, a kis lurkók meg csak gurigáztak, lacskóztak napestig.

– Beszélnem kell vele, meg kell kérdeznem, mire való ez az egész – mondta halkan Pák, és az eltaposott mókust nézte –, fura illata van. Lehet, hogy nem is mókus? Lehet, hogy...

Nem fejezhette be. Megzördült a haraszt. És ha tényleg az ellenség?, hasított Pákba. Lassan tolta előre az egyik szemét. Semmi sem mozdult. A közeli veteményeskertből ide hallatszott a taposómalom ordítása. Pák megnyugodott, ismerte még gyerekkorából. Méghogy az ellenség, tört ki idegesen. És hátha mégis az ellenség, szállt magába. Kicsit megütötte magát.

A zöldellő tisztáson csatlakozott. Zsolozsmai körbehordozta. Az övét semmi sem kerülhette el. Ki-ki. Brebódán bácsi elnyúlt az árnyékban. Még nem jutott hozzá. De aztán magához tért, és derűsen fordult a fölébe hajló Baumannhoz:

– Be jó itt... Otthon meg csip-csip-csókát játszanak az ember fején.

Ilyen volt. Ilyenek voltak valamennyien. Tenyere kifordult, a szeme is.

– Hát csak a napra, Lajos bácsi, a napra. Klorofill-asszimiláció – veregette meg Zsolozsmai, de közben a távolba, a jövőbe tekintett. Csak úgy csillogott. Érezte, hogy lépést tett. Teleszívta. Valami fura, jellegzetes illatot érzett. Pák érkezett a dombról.

– Nos? – mintha ezt fejezte volna ki Zsolozsmai szúrósan.

– Nem értem, de épp...

– Épp erről van szó. Mondj el részletesen mindent – mondta Zsolozsmai, és úgy tett, mintha szalonnát sütne.

– Csak egy mókust láttam – adta meg magát Pák –, de eltapostam.

– És az ellenség? – szólt közbe Baumann, és úgy tett, mint aki érzelmes népdalokat énekel. – A patvarban!

– Csak egy mókust... Pere puttya! Tessék.

És fölmutatta. A két férfi érett megfontolással. A többiek szétszéledtek. Rőzsét hegyeztek, fölállították a nehézségeket, legyőzték. Juliska visszaigazította. Bereniszné Bendő Rozália csiperkegombát szedett. Az andalító csöndben csak Brebódán bácsi derűs hörgése hallatszott: „Otthon meg csip-csip-csókát játszanak az ember fején..."

– Nem látom – mondta éretten Zsolozsmai.

– Én sem – vonta föl Baumann.

– Csak ezt találtam – mondta félénken Pák.

– Azt hiszem, be kell avassuk – suttogta Zsolozsmai, és úgy tett, mint aki kenyeret pirít.

– Ezt, azt hiszem, nem kerülhetjük el – fogta vissza Baumann, és mintha levetette volna az ingét.

– Ez hasznos – mondta Zsolozsmai, és fölszaladt a homlokára –, de nem érhetjük be ennyivel. Minden szemünket nyitva kell tartsuk, ahogy a nép tartja. Nyitva. Összekapcsoljuk. Érted?

– Értem – mondta Pák. De nem értette.

– Béke van – mondta Zsolozsmai, s ahogy odanéztek, úgy tett, mint aki lepkehálóval körbeszaladja a tisztást. – Béke poraira. De mi nem tehetjük ölbe. Az utolsó cseppig ki kell élezni. Rendületlenül.

– Ó, magyar – vonta föl Baumann.

– Máriasiralom – tette hozzá Pák, hogy ő is mondjon valamit.

– Látom, kezded érteni – ömlött el Zsolozsmai. – Rád is hárul. Acélossá, szívóssá, ruganyossá, vidámmá kell. De játékosan, vidám szórakozás közepette. És óvatosan, hátha lesnek – s vidáman szórakozni kezdett, majd folytatta. – Föntről egészen leig. Kezdetnek ez a mókus is megteszi. De ez még csak a kezdet, sokkal nagyobbak hárulnak. Most menj, és nem győzöm eléggé, tartsd nyitva.

Pák kétségbeesetten kinyitotta a száját, de Zsolozsmai, mintha csak erre várt volna, sípot tett bele, és jelentőségteljesen a bokor felé intett.

– Arra? – sípolta Pák.

– Arra is, mindenfelé – fojtotta el Baumann, és úgy tett, mintha beleaprítaná a bográcsba. – A patvarban!

– Arra jobb?

– Te döntöd el – biztatólag Zsolozsmai, és zajosan elvegyült a kirándulók tarka sokadalmában.

Pák elgondolkozva lépett a bokorba. A smaragdzöld pázsiton mindenféle mókusok kuporogtak. Érezte, hogy nézik. Maga elé szögezte. Úgy érezte, hogy megértéssel nézik. Ettől megnyugodott. Átvágott az irtáson. Nyilván tele van ellenséggel. Zsolozsmai tudja, Baumann is úgy véli. Pák már nem kételkedett. Kimeresztette. Aztán lehasalt, kivette a tarisznyájából. Igazított rajta, beállította. Gondolataiba mélyedt. Ha tényleg így van, valamennyiünknek hasznára válik. Az ép testben. Leszögezte a műszert, és belenézett. Előbb a táborhelynek kiépülő tisztást vette szemügyre. A férfiak cölöpöket vertek, a nők megfonták. Bereniszné Banda Rozália apró kék tulipánokat tűzött a hegyébe. Baumann a fa-

puskákat vette elő a ládából. Az árnyékban a portás kisunokái, a kis lurkók gurigáztak napestig. Milyen szép is a béke, gondolta Pák, de aztán eszébe jutott, és megfeszült. Brebódán bácsit kitették a napra. Csak úgy gőzölgött. Páknak fülébe csengett a szavajárása, de elfojtotta. Körbeforgatta a műszert. Ameddig csak a szem ellát, földbe gyökerezett fák. Pák azt hitte, hogy földbe gyökerezik. A bokrok között lopakodva Zoltikát és Zsókát látta közeledni.

– De hisz akkor, hisz akkor... – remegett meg az ajka; de aztán acélossá vált. Fölvette a telefont. Baumann jelentkezett.

– Zoltika és Zsóka...

– Tudjuk... Nem alszanak...

– Talán mégsem – hebegett Pák.

– Ki tudhatja a lélek legmélyét – fojtotta el Baumann, és látszólag vidáman körbesétált a tisztáson. – Minden lépésüket. Még kialakulatlanok.

Kialakulatlanok? Jó volna megkérdezni Zsolozsmait. De hát csak nem zavarhatja minden csip-csup üggyel Zsolozsmait! Pák elhatározta, hogy a kezébe veszi. Aztán észrevette, hogy már ott van. A szeméhez emelte. Furcsa látvány tárult... Mintha küzdöttek volna. Zoltika szorosan zsebre dugott kézzel ült. Vajon mit rejtegethet ott, töprengett Pák. Zsóka vizes ruháját tereget az ágakra, figyelte meg Pák. Hol fürödhetett, hisz itt nincs víz, gondolta, és egyre gyanúsabbá vált. Lehet, hogy csak napozni akar, vélte, de aztán észrevette, hogy Zoltika is napozni akar. Aztán Zoltika eltakarta Zsóka elől a napot. Pere puttya! – gondolta Pák, majd megismételte:

– Pere puttya!

Zoltika egészen eltakarta Zsókát a fűben. De hisz így még levegőt sem kaphat, gondolta Pák, és felvette a tábori telefont.

– Zoltika teljesen eltakarta Zsóka elől a napot – mondta Baumannak.

– Mivel? – döbbent meg.

– Önmagával, de még mozog.

– Mi? – fojtotta meg Baumann.

– Az egész.

– Hogyan?

Pák összeszedte.

– Fölpúposodik és lelappad, aztán megint fölpúposodik, és megint lelappad. Hangot is ad. Az egész nap csak Zoltikát éri. És zörög a haraszt.

– Fúj a szél – vélekedett Baumann.

– Már félig betolta a bokor alá.

– Skandalum.

– Zsóka ruhája meg az ágon szárad.

– Kirándulni jöttünk, nem fürödni.

– De szép rózsaszín.

– A patvarba! Azonnal intézkedj.

Pák izgatottan falatozni kezdett. Megéhezett, hiába. Még látta Baumannt és Bereniszné Bandi Rozáliát, amint odalopóznak, és összeszedik Zsóka száradó ruháját. Evett. Úgy érezte, megérdemli. Valami ilyesmit várhattak tőle. Szüntelenül a lesen, és nyitva. Bekattintotta a csillagosat. Nagyot törölt rajta, visszadugta, de előbb összehúzta a zsineget. Egészen takaros kis csomag lett belőle.

– Játszódjunk, csak mindenki, a szabad akarat kell itt kidomborodjon – mondta Zsolozsmai, és a fölállított akadályokat szemlélte. – Jer te is közénk. Aktív pihenés.

Klorofill-asszimiláció. Ki más indulhatna az első futamban, mint a mi szeretett öreg munkatársunk, Brebódán Lajos.

– De jó, hogy eljöttem – mondta Brebódán bácsi –, de jó itt, otthon meg csip-csip-csókát játszanak az ember fején.

– Az egész alig másfél kilométer. Fussunk együtt. Egészség – toldotta meg Baumann.

– Fussunk – kiáltotta Juliska, és két kézzel tartotta.

De már szaladtak is. Fiatalosan, vidáman. Elöl Brebódán bácsi haladt megfontolt, tapasztalt léptekkel. Zsolozsmai Pákra villant; mintha azt mondta volna:

– Na, mit mondtam! – De nem szólt.

– Na, mit mondtam – mondta később Zsolozsmai, és kinyújtotta a kis rózsaszínt. Épp hogy belefért a két ökle. – Nem volt hiába. És nézzétek!

Nézték. Brebódán bácsi futott be elsőnek a célba. Még egyszer jól ökölbe szorította, aztán kiadta. A lelkét. Érezhette, mert ezt mondta:

– ...játszanak az ember fején...

– Milyen szép halott – tűnődött Baumann.

– Nevezzük el róla a tisztást – ünnepélyesen Zsolozsmai.

– Virágot is nevezzünk el róla – mondta Bereniszné Bende Rozália.

– De minden virágnak van már neve – akadékoskodott Juliska.

– Brebódán-rózsa? – ízlelgette Baumann.

– Brebódán-mókus! – bátorodott Pák, és a smaragdzöld gyepen kuporgó sok kicsi mókus jutott eszébe.

– De most a komolyság – vette elejét Zsolozsmai. – Némelyek félreértelmezték a mi kirándulásunkat. Nem

a friss levegő, az asszimiláció, ellenkezőleg, a disszimiláció. A derű, a napfény a közös nap alatt. De ők félrehúzódtak. Külön hely a nap alatt, ezt akarták. Ez szégyen. S különben is, teljességgel érthetetlen.

– És most hol vannak? – kérdezte izgatottan Bereniszné Bende Viktória.

– A bozótban. Bujkálnak. Nem mernek kibujkálni a közös napra – szögezte le Baumann, és nem lehetett félreérteni.

– Én ma nem vagyok főnök – sietett Zsolozsmai, és átvette a vezetést. – Ti kell eldöntsétek.

– Büntetést nekik – mondta Juliska, és a bokájára csúszott.

– Én nem akarok véleményt nyilvánítani – sietett Baumann is –, de le kell szögeznem, hogy meg kell őket büntetni.

– De csak a játék szempontjából. Csak abból – tűnődött Zsolozsmai.

– Játszódjunk! – kiáltotta Bereniszné Bende Rozália.

– Játszódjunk? – hökkent meg Pák.

– Játszódjunk – figyelt föl a portás.

– Jácoggyunk – mondták a kis lurkók, és gurigáztak napestig.

– Talán ha odakötnénk egy fához – mondta vidáman Juliska.

– Az bizony jó lesz.

– Nadrágszíjjal?

– Inkább mogyorófavesszővel.

– De előbb adjuk vissza neki – mondta Zsolozsmai, s ahogy kihúzta belőle az öklét, az egész csöpp rózsaszín falevélhez kezdett hasonlítani.

– De az fáj – akadékoskodott Pák.

– Hiszen csak játék; mi tanulunk, de ők is tanulnak belőle. Játszva tanulunk – mondta Baumann.

– De hol?

– A Brebódán tisztáson.

– Előbb Zoltikát – mondta Julişka, és elvesztette.

– Előbb Zsókát – mondta Baumann, és megtalálta.

– Én ma nem vagyok főnök – szögezte le Zsolozsmai, és leszögezte. – Szerintem egyszerre.

– Fölverik a természet csöndjét.

– És még idején... – mondta Zsolozsmai, de elharapta. – Te őrködsz – mondta Páknak, és gondolataiba mélyedt.

Pák eltávolodott. Még látta a kis lurkókat, amint abbahagyták a lacskázást, és játékosan, a két kezénél fogva a tisztásra vonszolták Zsókát. A lány vidáman ölelte át a vastag tölgyfát. Zoltika a másikat szorongatta. Pák közben körbehordozta, nehogy épp most toppanjon közéjük az ellenség. Nem toppant. Baumann galylyazta le, s Juliska, amikor a kezébe vette, végleg elvesztette. Víg sikolyok töltötték be a lombokat. Érdekes, vélte Pák, vajon, miért nem adták vissza a ruhájukat. Mekkorákat csattan, észlelte Pák, de a sikongatásoktól nem hallotta egészen tisztán. S milyen furcsán görbül meg, ha nem tudnám, hogy ő az, rá se ismernék erre a Zsóka lányra. Bereniszné Bende Viktória Zoltika körül fáradozott. Egész jól sikerült ez a kirándulás! Máskor is eljövök, gondolta Pák a dombtetőn, a megfigyelőállásban, és fölkattintotta csillagos bicskáját. Falatozásba mélyedt. Szalonnát szelt, elhallgatta Zsóka rikkantgatásait.

– Reggelig elhallgatnám. Pere puttya! – mondta jókedvűen. – Egészen belepirult a játékba. Hiába, a fiatal-

ság. Csak okosan kell vele bánni. Né, hogy tetszik neki, szinte táncol, az ember azt hinné, hogy ki akarja tépni tövestől azt a fát. Micsoda erők szunnyadoznak a mai ifjúságban. Pere puttya!

A félárnyékból Brebódán bácsi lépett hozzá. Üldögéltek, nézték a tájat. Nem voltak hiába. S a délután lassan éjfélbe hanyatlott.

– Virrad – mondta Pák.

– Az tegnap volt – mondta Brebódán bácsi.

– Reggeledik.

– Az már más – mondta Brebódán Lajos.

– Én ezentúl már csak azon leszek.

– Én is megértettem.

– Jobb későn, mint soha.

– Mennyi mókus – csodálkozott a mindig pontos hivatalsegéd.

– Én is csak ezen csodálkozom.

– Itt élnek körülöttünk.

– Itt biza – mondta a régi Brebódán bácsi.

Pák érezte, hogy kisebbedik. Aztán mintha ő is mókussá változott volna. Úgy érezte, mindent jól csinált. Semmit sem hagyott. S most végre ő is mókus. Az aljban újabb kirándulók kanyarogtak. Sok, egyre több kiránduló. Végeláthatatlan sorban. Pák békésen hunyta örök éberségre a szemét.

KUTASI GYULA

A csörgőóra szétfröccsenti álomtalan álmomat. Megint egy reggel. Ma még felkelek, de egyszer... hát egyszer fekve maradok egy hétig. Valami unalmas filmben azt mondta az egyik szereplő, szereti a reggeleket, mert minden hajnal egy új napra nyit ajtót, és az mindig rejteget valami meglepetést. Jó, mi? Hát nem! Gyűlölöm a reggeleket, mert álmos vagyok és törődött. A csoda pedig az lenne, ha egyszer nem így ébrednék.

APA NEM HALT MEG.

Kiengedték a kórházból, és azóta köp a világra. Én pedig tavasszal otthagytam az üzemet. Nem tudom, mi jött rám, azt hiszem, begerjedtem. Gondoltam, ráhajtok valami pénzesebb melóra...

Csendben lenyomom a kilincset, vödörrel a kezemben kilépek az alacsony ajtón. A csípős szél vadul beleborzol a hajamba, kedvetlenül botorkálok előre a vízcsapig.

Apa jó időben rákapott az udvarra. Nem olvas, csak ücsörög naphosszat. A sétakert már megszűnt, fölszántották. A megfarigcsált padokkal együtt eltűntek az öregek is, mint a költöző madarak, akik készülnek a hosszú útra.

Az udvart fölverte a gaz, a magasra szökkent paréjok közt hátukra fordított csónakok repedeznek a tűző napon. Apa rátelepszik egy korhadt ladikra, és sütteti

magát. Bőre cserzett, s éppolyan mozdulatlan, mint egy gyík. Leszokott a cigarettáról, helyette pipázik. Akár egy elfuserált hajós, csak a mentőöv hiányzik a derekáról.

Az udvar most sötét, a jeges víz sisteregve zubog a vödörbe, mintha föl akarná verni az alvó házat.

Prüszkölök a lavór fölött, fél szemmel az órára sandítok. Muszáj indulnom.

A munkába mindig gyalog járok. Itt a kapuban rágyújtok, és ott a másikban taposom el a cigarettavéget. Egy szimfóniaszívásnyi távolság az egész. A leghosszabb út persze az, amíg este hazaérek.

Gyászos hajnal, hogy vinné el a franc! Nem akar kivilágosodni, bárhogy is kívánom. Ez a nyavalyás Váci út mindig huzatos, télen-nyáron, akár egy folyosó. Villamos sikkant, álmosan kanyarog le a hídról; sötét, arctalan tömeg tipródik. Ázottruhaszagú a villamos belseje, füstölögnek a fonnyadt télikabátok. Lódul a VÁROS.

APA TOVÁBB ÉL, de mi külön mentünk.

Azzal kezdődött, hogy a házból a Lencsésék lányát fölcsinálta valaki. Az anyja, az a kocsmatöltelék, a haját tépte, és rikácsolva fenyegetőzött, hogy ha a lány be merészeli tenni a lábát a lakásba: megöli. A kiátkozott a lépcsőházban aludt. Hajnalban Szumrák házmester kaparta össze, és bevitte a lakásába. A felesége forró teával itatta, s közben azt sütötték ki, hogy a lány költözzön a sufniba. Ha már így esett, miért ne! Így is történt.

Lencsés Irma önálló sufnitulajdonos lett, és akinek nem tetszett, tehetett neki egy szívességet.

Nekünk tetszett, ragyogó ötletet kaptunk. Három héttel később a következő bódéban vertünk tanyát Zsuzsával és a gyerekkel. Irma gyakran kér fűszert kölcsönbe, de soha nem adja meg. Igazi szomszédasz-

szony. Ez a szobává varázsolt lyuk lett a mi birodalmunk. Itt nem parancsol senki, a magunk urai vagyunk.

Sűrűn kavarog a hó, pihés, mintha menekülő ludak hagyták volna maguk után. De nem marad meg, amint az aszfalthoz ér, szétolvad. Játékosan megcsiklandozza a tarkómat, most már késő lenne fölhajtani a galléromat. Résnyire húzom a szemem, az orrom fölvetem, akár egy cirkáló tépek a kereszteződésen.

A fekete léckerítés, mint a vénasszony szája, foghíjas. Néhány nyaktörő lépcső vezet le a szuterénbe, itt van az ELOSZTÓ.

Eldobom a parázsló cigarettavéget, lenyomom a kilincset. A helyiség, mint minden kábult reggelen, füstös és zajos.

Tata az asztal tetején gubbaszt, mindig ő érkezik elsőnek. Ilyenkor még jobb nem szólni hozzá, mert csak káromkodni tud. Szürke, csontig gyalult deszkaarc, mintha már most fáradt lenne. Negyven-valahány múlt, és húsz éve trógerol. Ez nem kevés. Ezért is nevezzük Tatának.

A sarokban íróasztal, mögötte Dam ül. Vastag szemüveget visel, kobakja fénylik, akár egy golyó. Vaksin görnyed a papírok fölé, egyenként szólítja a brigádvezetőket. Tőle veszik át a szállítóleveleket.

A szemközti falon ottfelejtett dekoráció. Talán kihúzza a soron következő ünnepig: az ÉLJEN az biztos.

Végre Gubó nevét ordítják, ő a vezetőnk. Hórihorgas alakja átvág a tömegen, elmaradhatatlan műanyag kabátja csattogva verdes utána.

Kibámulok az alagsori ablakon, még mindig száguldoznak a hópelyhek. Legszívesebben hazamennék.

Vissza az ágyba. Zsuzsa mellé. De már biztosan fölkelt. Reggelit készített a gyereknek. Másfél éves múlt.

Gubó az asztalra dobja a szállítóleveleket. Bangó a nyakát nyújtogatja, aztán gyorsan előrefurakszik.

– Emelet van? – vakkant Tata. Őt csak az érdekli.

– Még szép! Följuthatsz a hetedik mennyországba – feleli Bangó. – Itt van – olvassa. – Magasföldszintről a hetedikre, a másik, elsőről az ötödikre és egy közületes – úgy tologatja a papírokat egymás alá, mintha kártyát keverne.

Gubó arca komor. Rövid pillanatra találkozik a tekintete Tatáéval.

Tatán borsózöld pufajka, göbös ujja a középső gombbal babrál: másfél hónapja, hogy összeesett és magára rántott egy hűtőszekrényt. Akkor azzal védekezett, hogy rosszul lépett.

– Doki? – néz keresztül a tömegen Gubó.

Tata fölenged, hálásan néz.

Már mind megvagyunk, csak Doki hiányzik. Szokás szerint. Otthon lerántják róla a takarót, kihúzzák a feje alól a párnát, de ő durmol tovább. Ilyen hétalvó.

Tata lázasan forog körbe, már száján a szitok, de Gubó leinti. – Hagyd csak! Majd kint várunk.

Szedelőzködünk, az ajtó melletti beszögellésben Ócsaiékat szondáztatják. Szúrópróbával csípnek ki egy brigádot, és így nem lehet sértődöttség. Egyenként, kedvetlenül fújnak bele az üvegcsőbe. Akit rajtakapnak, hogy ivott, fegyelmit kap. De ilyen nincs. Mert nem létezik az a marha, aki munka előtt inna. Majd később. Legtöbben munka közben sem iszunk, mert akkor legyengülünk. Hát ez az ábra, aki nem tudná.

Elballagunk a teherautóhoz. Surmó a mellékutcában

várakozik, járatja a motort. Mind dühösek Dokira, nyomorgunk a sofőrülés mögött, de itt legalább meleg van. A társaság álmos, törődött. Nem beszélgetünk, csak várunk és cigarettázunk.

A Tizenháromház sarkán végre fölbukkan Doki. Lohol, vadul lobog utána a kabátszárny, mintha föl akarna röpülni. Tüskés szakálla van, turcsi orrát vörösre csípte a szél. Nevetve ugrik föl az ülésre.

– Helló, Penészvirágok! – üdvözli a kókadt társaságot.

– Mehetünk! – mondja Gubó. – Újpest, Gerenda utca öt. A Kerepesire visszük őket. – Nem csinál ügyet a késésből. Belemélyed a papírba, a bútorokat számolja. Miből, mennyi van.

– ...ülve nyalnád a holdat – morog Tata. Nem értem a káromkodás elejét.

– Ma a Fiorentinával játszunk – hajol előre Doki. – Szeretnék korán végezni!

Hallgatunk, mintha tojásgránátot dobtak volna közénk. Átmegyünk az összekötőhíd alatt, a térnél pirosat kapunk.

Váratlanul megszűnik a hóesés. Megtörik az ég szürkesége, és előbukkan a nap. Úgy néz ki, mint egy bekapcsolva felejtett főzőlap. Lánycsapat halad el mellettünk, jókedvük szétömlik a lucskos járdán.

Doki sietve letekeri az ablakot:

– Lányok, voltatok már férfival?

A lányok vihognak, a kontyos túrót küld Dokinak. Átvágnak a kopár téren, talpuk alatt csikorognak a fényes, nedves kavicsok.

Mindig ugyanaz a mese: rémesen unalmas.

Megrázkódik a kocsi, zöldre váltott a lámpa. Az út

bal oldalán mozdulatlan a kikötő. Téli álmukat alusszák a fehér ruhás hajók.

Szűk, zötyögős mellékutcákon nyargalunk keresztül. Föltúrt telkek, bedeszkázott ablakok, letarolt házak mellett haladunk el, mintha robbantottak volna. Előttünk az úton egy görnyedt vállú pasas. Négykerekű kiskocsin deszkákat és egy tömzsi vaskályhát húz. Az alacsony házacskák megpucolt ablakai mögött cédulácskák: micsoda írások! Itt majdnem minden eladó.

Ez az utolsó napom itt, többet nem jövök. Már egy hete be vagyok pörögve. Az egész ott kezdődött a totózóban, mintha kirántották volna a szelepemet. Úgy hiszem, időben. Valaki rátenyerelt a vállamra, megfordultam, és az öreg Hajagos állt előttem vastag télikabátban. Mosolygott.

– Na, mi van, nagyokos? – kérdezte mellém lépve, és három üres szelvényt tett le a pultra.

– Mi lenne? Semmi – mondtam. Azt hiszem, örültem a találkozásnak, csak nem vagyok valami lelkes. Aztán meg is voltam lepődve, váratlanul ért, ez az igazság. Hajagos volt a művezetőm, ha lehet úgy mondani: a keze alatt nőttem föl. Az öreg rendes pasas volt, ami elég ritka a főnökök között, értette a szakmát is, és ami a fő, soha nem játszotta az eszét.

– Guzmics elment nyugdíjba – kezdte. – Üres a nagygép – a szelvényre bevésett két x-et egymás után.

Mindezt úgy mondta, mintha tegnap váltunk volna el. Ez tetszett, hogy nem jött hátulról.

– Miért nem jössz vissza? – folytatta a főzőcskét. – Szeretted a nagygépet, igaz? – laposakat pislogott, úgy figyelt.

Nem válaszoltam. Mi a fenét lehet erre felelni, gondoltam.

– Még mindig trógerolsz? – kérdezte.

– Igen, ott vagyok...

Megrázta a fejét, tekintete a kezemre tévedt.

– Ezzel a kézzel – csodálkozott. – Mire vegyem a Győrt? – nézett a szelvényére.

Milyen hülye is az ember, ez piszokul jólesett. Magam is rápillantottam a kezemre, aztán gyorsan a pult alá dugtam, mintha piszkos lett volna.

– És a pénz? – kérdeztem lángoló képpel, pedig nem is ezt akartam mondani.

Ezen az öreg is meglepődött. Ezt az arcát nagyon is jól ismertem.

– És a meló? – kérdezett vissza. Hajagost nem lehetett egykönnyen átejteni. – Majd meglátjuk, mit tudsz még! Gyere, próbáld meg.

Nocsak, lassan a testtel. Honnan veszi, hogy egyáltalán visszamegyek?

– Megérkeztünk – jelenti be Gubó. Az öreg Hajagos képe elfoszlik bennem.

Kétoldalt kiszáradt gaz, meredek gyalogösvény kanyarog a házig. Vörösbarna hamuval van fölszórva az út, hasas lépcső vezet föl az ajtóig. Hitvány egy ház, belül még inkább az.

Barettsapkás férfi fogad bennünket, meg két öregasszony. Mintha meg lennének lepődve. Odabent egy srác várakozik, stüszikalapja van, előremeredő vörös bajuszt visel. A szoba közepén ácsorog, és a csupasz falakat bámulja. Mindezt olyan kitartással végzi, mintha búcsúzkodna.

A barettsapkás a kezét dörzsölgeti, későbbre vártak bennünket. Láthatóan ideges, sípolva szedi a levegőt. Lehet, hogy asztmás.

– Csaba! – süvít a ferde hátú öregasszony a fiúra. – Mit bámészkodsz, nincs dolgod?

Csaba némán forog, akár egy üres körhinta. Nem kezd semmihez, mert úgy látszik, nem tudja, mi a dolga.

– A szekrények... – figyelmezteti a másik, a kurta lábú öregasszony. Sápatag arca van.

Piszkosak a falak, a padló mocskos. A garnitúra régen elegáns lehetett, de az évek során megkopott. A fénye is eltűnt. – A Banknál kezdtem – mondja a barettsapkás –, de a Cérnagyárból mentem nyugdíjba. Raktáros voltam, a pincében szedtem össze a nyavalyámat. – A kanapé és a fotelok selyme nyűtt, finom szitává vékonyodott.

Tata hátán zöld huzatú heverő, bal kezében egy éjjeliedénnyel fordul ki az ajtón. Mintha tartana valamitől, úgy iparkodik.

Áporodott, fojtós szag leng körül. Csaba szögeli a szekrényajtókat, mindegyiknek hiányzik a kulcsa. Egyszer rávág az ujjára, szájába kapja, és kirohan az udvarra levegőzni: – Ennél a srácnál valami difi van – súgja felém Doki. Fölsegítem rá az ebédlőasztalt, görnyed a teher alatt, de bírja. Kell hogy bírja.

A kurtalábú kopácsol tovább, akár a harkály az erdőben. A barettsapkás a szoba közepén táncol, mutogatja a bútorokat, ami már kész, és lehet vinni.

– Csak a sparheld és a falikút marad – nevetgél Gubóra. – Leltárban vannak – még jobban kuncog, mert viccnek szánta. Aztán vadul köhögni kezd, belevörösödik a képe.

Doki nyakában az ágyneműs szekrény, karjára fűzve

egy imatérdeplőt lóbál. Menet közben Gubóra pillant: – Elküldöm az anyósomnak – mondja.

Gubó nem tud válaszolni, most segítenek föl a hátára egy széles fehér szekrényt.

A ferde hátú öregasszony a ház sarkánál hajlong. Megkopott gumi lábtörlőket és szeneslapátot csomagol újságpapírba. Szipog, kezét vörösre csípte a hideg. Mindent el akar vinni, a tekintete elszánt.

Az ajtó előtti nyíratlan orgonabokrokban belefúródva egy háromkerekű nyomorékbicikli rohad. A barna üléshuzat fölszakadt, a gumik tök laposak.

– A nővéremé volt – mondja a ferdehátú –, de már három éve eltemettük. Övé volt a belső szoba... – A szenesedénnyel sehogy sem bír, valahol mindig kiszakad a papír. A spárgacsomókat egy széles konyhakéssel nyesi le.

A zsúrkocsiról hiányzik az üveglap, talán eltörött. Főzelékek, paprikás krumplik, főzőzsír itatódott a furnérjába: egy megfeketedett könyvborító hever a tetején. Fölemelem, ovális égési lyuk bukkan elő.

A kurtalábú hozzám tipeg.

– Szegények betegek. Itt főztek a szobában.

Viszem a zsúrkocsit, hátamon az agyonhajszolt fotel. Pillantásom a rádión akad meg. A keresőgomb mögé alumínium villa van beékelve, hogy ne másszon el az állomás.

– Negyven évig laktunk itt – fújtat mellettem a barettsapkás, ő is segít. Háromméteres karnist hoz a hóna alatt. – Itt voltunk fiatalok, itt ismertem meg Mártuskát. – A ferdehátú éppen a stelázsiról feszegeti föl a rajzszögeket, hogy megmenthesse a viaszosvászont. – Nem

hiszem, hogy meg tudom szokni az új környezetet. Jobb lett volna, ha mindez előbb történik velünk...

Csaba a szobaablak előtt áll, ráérősen az orrát piszkálgatja. Tűnődve bámul az elvadult kertre, az ágasbogas bokrokra.

A telek alján egy földgyalu csattog, dohogva rugaszkodik neki az emelkedőnek. Vaspofája leborotválja az alvó gyümölcsfákat.

– Nincs dolgod? – förmed rá a baretisapkás.

Csaba megrántja a vállát:

– A FÁK... – mutat kifelé, aztán elfordul az ablaktól.

A barettsapkás nem figyel. Senki sem figyel rá.

– Mindig marják egymást – sorvadozik a kurtalábú. Ősz tincset gyűr vissza a kendője alá. – Nem bírom tovább. Csak már vége lenne!

– Hol van az aszparáguszom? – türelmetlenkedik Csaba, átviharzik a kisszobán. – Ki látta az aszparáguszomat? – jön vissza a konyhából.

Apa gyakran lelátogat az emeletről, a nyomunkban szaglászik. Zsebéből fruttit halász elő a gyereknek, ő is azt szopogatja a hokedlin. Onnan osztogatja a zseniális ötleteit. Jobb, ha nem említem őket. Most már akkor sem mennénk vissza, ha kórházba kerülne ismét. Én megmondtam, hogy cseréljük el a rohadt lakást egy nagyobbra, de ez már nem téma.

Gubó csípőre tett kézzel áll: – Micsoda palimadarak ülnek a központban! Tudják, hogy van négy szekrény és két szoba, mégis beveszik, hogy csak tíz kiscsomagot kell elszállítani – dühösen pillant végig az apró batyuk tengerén.

– Nem félsz, hogy kisebesedik a csípőd? – torpan meg Doki, ölében televíziót tart.

Gubónak nincs kedve szórakozni, fölmarkolja a vitrint: – Na, nyomás előre! A repedés átlósan fut keresztül az üvegen.

Gubónak két sráca van, nyáron költöztek új lakásba. Minden árva fillért megnéz, panaszkodik a törlesztésekre, csak a gyerekektől nem sajnál semmit. Ezért hajt. Én leállok, nem akarok kipurcanni idő előtt.

– Szombathelyről utaztam föl – meséli a kurtalábú –, hogy segítsek a költözködésben. Ezek gyámoltalanok – int a barettsapkás felé. – Már három napja itt vagyok – ezt úgy mondja, mintha itt élte volna le az egész életét.

– Ezt az átkozott hülyét is a nyakunkba sózták – dohogja a ferdehátú. – Semmi hasznát nem látjuk – egy kibelezett hősugárzóval a kezében tűnik el a konyhában.

– Igen, a Csaba az én fiam, de a húgom neveli! – bólogat a kurtalábú. – A harmadik házasságomból kerültem Szombathelyre. A férjem egyetlen kikötése volt, hogy egyedül jöjjek...

– A „zöldség" megy? – kérdezi Tata. Kétméteres pálma alatt áll, a növény cserepe széttörött. Most kék színű műanyag vödörbe van belehúzva.

Nem válaszol senki. Tata óvatos léptekkel indul el a kocsihoz, mintha szárnyasbombát vinne.

– Az új lakásban másként lesz minden – mondja a kurtalábú. – Én is adtam bele.

– Mi van? – kérdezi a barettsapkás ellenségesen.

– Fiam is megnősülhetett volna már.

– Csaba? – csodálkozik a ferdehátú.

– Igen. Mert ide nem hozhatott senkit...

Doki úgy néz ki, mint egy szőnyegkereskedő. Mindkét karja szőnyeghurkákkal van megrakva, a gyűrűs-

ujján egy üres madárkalickát himbál. Megcsípdesett szépia csúszkál az alján.

– Mi is beférünk a kocsiba? – nyafog a ferdehátú. Már télikabátban van, fejére egy kopott szőrű kucsmát húzott. Rémesen néz ki.

– Én a fiúkkal megyek! – rendelkezik a kurtalábú. – Ti üljetek taxiba. Bulcsú, bevetted a gyógyszeredet?

A barettsapkás belebújtatja a kezét a kesztyűbe.

– Elcsomagoltátok a poharakat. – Visszafordul a ház felé, nagy sokára megszólal: – Hozunk mindent?

Nem válaszol senki.

Csaba kezében bronzcsillár, aranyszínű bojtok lógnak a széléről, a másik kezében az aszparágusza.

A barettsapkás tekintete rácsúszik a csillárra, szúrósan néz.

– Ez az enyém – magyarázkodik Csaba. – Nálam fog világítani.

– Csaba, már nem lesz külön szobád. Tudod, az asztmám, a kisszobában én alszom.

– Igen? – elkomorul, nem akar hinni a fülének.

A ferdehátú egy falitükört tart az ölében. Az üveget a sáljával törli meg.

– Te velem alszol a nagyszobában. Remélem, zavar, hogy horkolok – nevetgél.

Doki röhög, amikor beszáll a kocsiba.

– Srácok, ezek olyan csórók, hogy a végén nekünk kell őket meghívni egy pofa sörre.

Nálunk senki nem hoz otthonról ennivalót. Mindig az első fuvar végén eszünk, a legelső borravalóból. Már úgy megszokta a gyomrunk, hogy addig nem is vagyunk éhesek. Nem vicc!

A kurtalábú a teherautó nyitott ajtaja előtt toporog. – Lassan, fiúk – kéri –, már nem vagyok egészen fiatal. – Nem tud fölkapaszkodni a hágcsóra.

Gubó úgy rakja föl, mint egy játék babát. Egy elpiszkált, kóchajú, kicsavart lábú babát. Surmó kiengedi a kéziféket, és elindulunk.

Lóg a nyelvünk. Az utolsó bútorokat is fölvittük a hetedikre. Pénzt ígértünk a gondnoknak, de hajthatatlan maradt. Az a trampli, mint egy papagáj, úgy ismételgette: „RENDELET, RENDELET, RENDELET van rá." Az új házakban a liftet használni TILOS. Még az apróholmit sem vihetjük föl rajta. Semmire sem szabad használni, csakis akkor, ha már az utolsó lakó is beköltözött. Ki van ez csinálva, mi?

A barettsapkás négyszáz forintot ad, ennyire nem számítottunk. A dohány jókedvre hangolja a társaságot. Csabával kezet rázok, minden jót kívánok neki. Őszintén gondoltam.

Menet közben reggelizünk. Bangó szalonna katonákkal eteti Surmót, aki közben vezet. Magunk mögött hagyjuk a gödrös és szemetes lakótelepet.

A szanatóriumba tizenkét szekrényt viszünk. Emeletenként váltunk. Doki hozza a kocsitól. Surmó a platóról segíti föl a hátára. Ha ezek ketten rávernek, akkor nincs megállás.

A helyem a kocsiban a Tata mellett van. Imád magyarázni.

– Figyeltelek, kölyök – kezdi –, úgy mész a cuccal, mintha zászlót vinnél a fölvonuláson. Ne tartsd annyira fölfelé! Ide, a vállra tedd – közben mutatja is, hová. – A Kropa vitte így, mint te – mondja Bangó.

– Na, de neki kikészült a dereka – magyarázza

Tata. – Fiatalabb korában fogadásból egy zongorát vitt föl az elsőre. Egyedül.

A földszintről Doki hozza az elsőig, aztán átpasszolja a Tatának. Utána én következem. Hűvös, régi lépcsőház, negyvennégy grádiccsal. Visszasétálok a harmadikról a másodikra: ennyi időm jut, hogy kifújjam magam. Könyöklök a fordulóban, várom, hogy fölbukkanjon Tata. Nyolc nyavalyás szekrény már fönt van.

Bárcsak délután lenne, túl lennénk az egészen. Mindennap erre gondolok, pedig nem szabad. Kell a pénz. Zsuzsa három évig otthon marad a gyerekkel. És mi lesz, ha visszamegy? Továbbra is a sufniban maradunk. Nyáron lekátrányoztam a tetejét. Jöhet az eső meg a fagy. GYŰJTÜNK! ABBAHAGYOM az egészet, a szentségit!

Aztán az Ütegre gondoltam, a törzshelyünkre. Ahol délutánonként kedvünkre ácsoroghatunk, és néhány korsóval lecsúsztathatunk a torkunkon.

Tegnap este. A szemközti bérház fekete sarka úgy vágott bele az esti homályba, akár egy uszály orra: még néhány méter, és beúszik a pultok, az ácsorgók közé. Mindjárt szétspriccel bennünket. Sikerült, újra beszívtam. Most aztán spuri haza, mert Zsuzsa nem szereti, ha elmaradok. Igen, ezt gondoltam, és úgy elegem lett az egész társaságból. Micsoda pancser vagyok.

Tata cammogva közeledik. Átizzadta a trikóját, az arcát nem láthatom, biztosan az is az. – „Ha megtorpansz egy szörnyű teherrel – mondta múltkor –, nem tudsz többet elindulni. Még ha csupán egy lépcsőd is van hátra."

Mi a jó fenét akarok én? Otthagytam az üzemet, a szakmát, amihez ÉRTEK. Eljöttem trógerolni, mert

itt van jatt. Mert úgy nézett ki, hogy itt előbb jutok célba. Rühes dolog ez: akartam, hogy előbb legyen kéglim. Álmodozó. Többet költhessek, jobban akartam élni. Marhajó! Hát csak jöjjenek, és próbálják meg.

Nálunk nincs tolongás, ajánlás sem szükséges. Ide hamar fölvesznek mindenkit. Rendes embert, csavargót egyaránt: csak bírja.

Ez nem egy jól fűtött iroda, ahonnét lehet szövegelni, hogy így elvtársam, meg amúgy, én értem, miért viszket maga. Itt kevés a duma, sok a meló.

Kipurcantam. Amennyivel többet keresek, megkajálom és megiszom. Ebből elég. A rohadt átverésekből is.

Apa valaha gőzmozdony volt, de tönkrement a kazánja, és leszázalékolták. Ahol nincs erős tüdő, ott nem moccannak a vagonok. Hogyan is tehetett volna sínre engem. Nevetséges.

Amikor valaki annyi idős lesz, mint én most: már régen megcsinálta a maga homokozóformáját. Csak úgy szarják a homoksüteményeket. Lehet úgy is. Újrakezdek mindent, visszamegyek a szakmába.

Apával álmodtam. Csíkos pizsamában könyökölt az üres gangon. Nem tudott aludni, és kijött levegőzni. – Ugye, mondtam... – kezdte. – Én megmondtam előre.

Elhúztam a sufni ablakán a függönyt, hogy ne lássam.

Mit?! Soha nem mondott semmit, gondoltam. És most mégis itt kárál.

Tata már annyi lépcsőt mászott meg, hogy följuthatna a Holdba is, gondolom. Nem áll meg, pedig rettenetesen kínlódik. Nagyokat fúj, dühödten csikorgatja a fogát.

Az emeletek készítenek ki bennünket. Ezek az átkozott, rohadt lépcsők. Bangó hátán kemény, szilvaszem nagyságú csomó dudorodik. Hiába simogatja, nyomo-

gatja, már soha nem tudja eltüntetni. Akár Tata lábszáráról a visszércsomókat: mint a vadsóskaindák, úgy fonják körül a lábszárát. De őt ez kevésbé érdekli. A lánya idén végez Egerben, tanárnő lesz.

Egyszer megmostam az öregem lábát a bádoglavórban. Akkoriban az öntödékben facipőt adtak. Addig állandóan nyaggattam, hogy meséljen a munkájáról. Akkor este mindent megtudtam az öntödékről.

– Én le fogok innen lépni – mondom útközben a kocsiban.

Gubó rám néz, de egyelőre nem szól.

– Hová a francba mennél? – kérdezi a Doki.

– Vissza a szakmámba, mielőtt elfelejtem.

– Na és! – csodálkozik Bangó. – Én is a vágóhídról jöttem.

– És a borravaló? – sandít a volán mellől Surmó.

Tudom, mi jár a fejében. Surmónak telke van Biatorbágyon, és ha csak egy kis szabad időhöz jut, rohan ki. Zöldséget termeszt. Ott érzi jól magát. Fröccsözik meg kapál.

– Mi nem szeretjük a kötöttségeket – kezdi Tata. – Egy gyárban biztosan megfulladtam volna – rázza a fejét.

Ez igaz, gondolom. Mindennap más emberek, új arcok, lakások és életek. Csórók és tehetősebbek. Az okosok, akik mindig kiszagolják, hol van a dohány. Az ócska nagymenők. Eleget láttam belőlük, nem vagyok rájuk kíváncsi.

– Visszamegyek... – mondom. – Már döntöttem.

– Menj! – szól Gubó.

– A gyárban azt sem szerettem – szól közbe Doki –, hogy van kisfőnök meg nagyfőnök, ott csak mindenki

parancsolgat az embernek. Az ablakon drótfonatú rács, nehogy kiszajrézz valamit. Maszatos az olajtól, és a kék eget is csak akkor láthatja az ember, ha brunzolni megy.

– De van fürdő – mondtam. Mondhattam volna mást is, de éppen ez jutott az eszembe. – Az ám! Kettőkor kinyitod a melegvizes csapot, és egyre csak ömlik a fejedre, mintha zuhatag alatt állnál. Utána meg belebújsz a rendes ruhádba, nem úgy, mint itt.

– És üres lesz a zsebed, marhajó! – röhög Bangó. – A vágóhídon én is *Népsport*-tal jártam a budira. Addig föl sem álltam a deszkáról, amíg az utolsó betűig ki nem olvastam. De mondd csak, itt megtehetném?!

– Széthasítanálak, mint egy malacot – mondja Gubó nevetve. – A kabinosokkal cserélnék. Két kulcsocska spárgára fűzve, ez az összes tudományuk. Mindent kinyitnak vele, és csak tartják a markukat a jattért. Én mondom, irigylem őket.

Tatának még öt hatalmas lépcsője van hátra. Váratlanul megtorpan. Némán, tehetetlenül bámulom. Ha lerohannék segíteni, elküldene az anyámba. Várom, hogy mi lesz. Szoborként áll, aztán egy helyben kezd el toporogni, mint a gesztenyesütők a körúton, hogy ne fázzon a lábuk. Talán így pihentet, gondolom. Már nem fog tudni elindulni. Ez holtbiztos. Bárcsak így megérezném, mikor jutok lakáshoz. Hirtelen nekivágódik a szekrény a márványlapokkal díszített falnak, élesen csattan, talán még hallani a hatodikon is. Tata rutinosan kifordul alóla, és a lefelé csúszó teher alá ugrik. Viaszsápadt az arca, de a következő pillanatban céklavörös lesz az erőlködéstől. Ha elengedi, rádől a szekrény, aztán végigszánkázna a lépcsőkön, aki arra jár, szétfröccsenti.

– Várj! – ordítok. Hármasával szedem a lépcsőket lefelé.

Itt van már Gubó is. Együtt visszük föl a szekrényt a pihenőig. Tata bénultan áll, mellkasán a trikót markolássza a szíve táján. Még mindig a falnak támaszkodik, az arca újra krétafehér lesz. Megkínzott tekintettel mered ránk.

– Tata, jól vagy? – kérdezi Gubó.

Ha Tata helyében lennék, átkérném magamat a gépesekhez. Ott valamivel könnyebb: nincs emeletezés, és mindent géppel végeznek. Ebben a munkában az utolsó állomás. Aki kiöregszik, mind oda kerül, vagy szétfújja őket a szél. Ez sem ritka. Csak egy a bökkenő, ott nincs borravaló. Ezért hát: Tata marad...

Hegymenetben erőlködik a teherautónk, a pótkocsi is rogyásig rakva bútorokkal.

Fiatal lány nyitott bundában várakozik a buszmegállóban. A kocsi lépésben halad, nyugodtan guvaszthatjuk a szemünket. Mohón faljuk, kihámozzuk a bundájából, megcirógatjuk és ágyba visszük. Csak mintha sokan lennénk rá.

Ezeket az utcákat és tereket sajnálni fogom.

MÁNDY IVÁN

Megvárt.

Az előszobában várt rám barna csomagolópapírba beburkolva. Akárcsak egy felöltőben, amit úgy gyorsan rádobtak, és aztán kifelé tuszkolták. A csomagolópapíron kartonlap, kissé ferdén rátűzve. Dr. Marosvári Béla XV. Perczel Mór utca 12. A cím. Ahova majd elviszik. Az új gazdája, aki majd ajtót nyit neki, és befogadja.

De ő azért még megvárta a régi gazdáját. A szobaajtó becsukva, mögötte, az előszobaajtó nyitva. Jönnek érte. Mindjárt jönnek érte.

Kicsit közelebb mentem a pálmához. Én se tettem le a kabátomat. Ezzel talán megbántanám. Ha ugyan még egyáltalán megbánthatom valamivel.

A konyhaajtó résnyire megnyílt. Egy női hang a résből.

– Még mindig nem vitték el. Elviszik egyáltalán?

– Elviszik.

Legszívesebben visszanyomtam volna ezt a nőt a konyhába. De ő kijött bekötött fejjel, kék tréningruhában, valamilyen porronggyal. Megállt a pálma mellett.

– Egyedül csinálta?

– Mit csináltam egyedül?

– Hát ahogy így összekötözte a leveleket.

Ahogy így összekötöztem a leveleket! Mit locsog

itt?! Menjen vissza a konyhába! A konyhába vagy a szobába, de tűnjön el innen!

– Tényleg egyedül csinálta?

– Átjött valaki a szomszédból. A Borbásné.

– Akkor ketten csinálták. Maga meg a Borbásné. – A cédula felé bökött. – Ezt nem maga írta. Doktor Marosvári.

Még mindig nem mozdult a pálma mellől. Mit akar itt? Majd mi megbeszéljük ezt az egészet. Ez a mi ügyünk. Az enyém meg a pálmáé. Nem tartozik senki másra.

Mögöttem a nyitott előszobaajtó. Nem csuktam be. Minek? Mindjárt beszól egy hang. Zsámboky lakás?

Nem szólt be senki.

A nő végre eltűnt.

Magunkra maradtunk a pálmával. Egy mozdulat, mintha be akarnám hívni a szobába. Talán azért menjünk be egy pillanatra, úgy mégiscsak más.

De ő sértődött gőggel. A szobába?! Ugyan! Most már csak maradjunk itt! Arra a kis időre... arra a rövidke, kis időre. Mesélj valamit. Hol voltál? Merre jártál? Ebédeltél? Abban a sörözőben? Aztán még egy kis délutáni séta. És közben arra gondoltál, hogy én már... Igazán megtehettem volna ezt a szívességet.

Az előszobában álltunk. Két felöltős alak.

A hang a konyhából.

– Ugye, a Borbásné mondta magának, hogy el kell adni?

– Nem a Borbásné mondta.

Nem a Borbásné mondta. Én kotortam elő valahonnan Marosvári doktort. De előbb még bent jártam egy szállodában, egy étteremben. Az Állatkertben, a Pálma-

házban. Meglehetősen gyanakodva néztek rám. Pálma? Miféle pálma? Az Állatkertben valaki azt mondta, hogy majd kijön valaki. Nem jött ki senki. Még szerencse, hogy ez a doktor Marosvári...

A pálma előtt álltam valami egyre növekvő ingerültséggel. Mentegetőzöm! Még én mentegetőzöm!

Faképnél hagytam.

Odabenn kinéztem az ablakon. A hátam mögött, az üvegajtón túl, a pálma. Meddig ácsorog még itt? Most már mégiscsak elindul abban a lehetetlen kabátjában. Vagy bejön utánam? Feladja gőgös sértődöttségét, és bejön?

Kopottas láda a sarokban. Az ő ládája.

Vékonyka, kamasz pálma, amikor idekerült. Szerényen, szinte elveszve a sarokban. Egészen jól elfért azon a kis tányéron. Később már egy törött szélű levesestányéron. Ahogy egyre jobban kibújt a sarokból. Leveleit legyezőszerűen széttárta. Körülnézett a szobában. Ismerkedett. Külső cserép a tányér helyett. Egyre nagyobb külső cserép, ahogy ő maga is egyre nagyobb lett. Gőgösen előrenyúltak a levelei. Elfoglalta a szobát. A magáénak tekintette. Meghódította. Arrébb toltam a ládát.

Majd valamilyen más növény kerül ide. Vagy semmilyen növény. Ezt a ládát pedig kivágom.

Lehet, hogy megint megajándékoznak valamivel.

Az a szemüveges lány volt előttem, ahogy körülnézett a szobában. Mustárszínű rövid bunda, mustárszínű rövid csizma.

– Milyen csupasz ez a lakás!

Egy napon beállított a pálmával. Meg egy nyakaspulóveres öreg úrral. Ketten hozták a pálmát. Betették

a kádba. Apró rongyocskákkal lemosták a leveleit. A lány sálja belelógott a kádba. Az öreg kedélyesen dudorászott. Néha, a kád fölött összemosolyogtak. Kedvesen, családiasan. Az öreg megfogta a lány nyakát, kicsit megrázta. Hátraszólt.

– Így kell ezzel bánni!

A lány még többször is megjelent. Olykor egész váratlanul. És mintha tulajdonképpen csak a pálmát ellenőrizné.

– Rendesen öntözi?

Rendesen öntöztem. Kissé ingerülten, de rendesen. Hiszen a szemüveges lány bármikor lecsaphatott rám. Egyébként mintha sose tette volna le a bundáját.

Akkor már sok mindent tudtam a pálmáról. Kétnaponként kell öntözni. Nem száradhat ki a földje. De víz se maradhat a külső cserépben.

Mindig maradt víz abban a cserépben. Úszott a vízben. És akkor jöttem én egy kis tálkával meg egy ócska ronggyal.

A szobaajtóhoz mentem. Talán ki akartam szólni a pálmának.

Emlékszel rá? Emlékezned kell!

Ott térdeltem előtted, és azzal a ronggyal meregettem ki a vizet. Belecsorgattam a tálkába. Azt a szürkésfekete vizet, tele apró, nedves földdarabbal. A padló is úszott. És hát valahogy én magam is.

A lány, aki megajándékozott veled, egyre ritkábban jött. Eltűnt. Megszűntek a látogatások. Az ellenőrzések. De te itt maradtál. És én most már magamtól indultam el feléd az öntözőkannával. Ezt is a lánytól kaptam, tőle maradt rám. Közben a hangját is hallottam. A tövénél öntözze! Mindig csak a tövénél! Hát úgy öntöztem.

Alighogy kimásztam az ágyból. Rosszkedvű reggeleken rosszkedvűen. Éppen csak magamra kaptam a házikabátot, és már indultam is a kannával. Be se ugrottam a fürdőbe. Föl se tettem a teát. Hozzá se kezdtem a kenyérpirításhoz. Le se ültem az asztalhoz, hogy mégis megpróbáljak összepofozni egy novellát vagy egy rádiójátékot vagy egyáltalán valamit! Veled indult a nap.

Olyan alattomosan tudtad kiengedni a vizet! Bele abba a cserépbe! Mintha fürdőt akarnál venni.

Akkor már az asztalnál ültem. Előttem a kézirat azokkal a tántorgó sorokkal. Hirtelen fölnéztem. Föl kellett néznem. De hiszen már megint!...

Jöttem a tállal és a ronggyal. Te meg csak nézted. Kajánul, fölényesen. Ahogy az a hólyag ott csúszkál a padlón.

A leveleidet nem mostam le. Még csak le se töröltem.

Az öreg egyszer becsöngetett. Az a nyakaspulóveres, nyugdíjas sítréner. Az ajtóban állt, és mosolygott. A lány nem jött vele. Ő meg csak annyit mondott.

– Ha megengedi!

És már melletted állt. Két régi barát találkozása. Egyszerre olyan otthonos lett az a sarok. Végighúzta az ujját egy-két levélen. Váratlanul ölbe kapott.

– Nem árt egy kis zuhanyozás!

Nyitottam előtte az ajtókat.

Előttetek, ahogy benyomultatok a fürdőbe. Beállított a kádba. Rád eresztette a zuhanyt.

– Egy ideig nem kell öntözni.

Bólintottam.

Majd csak előkerül a lány. Szemüvegesen, rövid bundában, rövid csizmában. És az egész olyan mustársárgás.

A kád fölött hajladozik. Az öreg megint megfogja a nyakát.

Elzárta a zuhanyt.

– Na, kérem!

Ez meglehetősen zordul hangzott. És olyan zord képet is vágott. Egy pillanatra még rád nézett. Nem emelt ki a kádból. Úgy ment el, köszönés nélkül. Egy darabig még az előszobában ténferegtem, ahogy becsuktam utána az ajtót. Te meg ott maradtál a kádban.

Le-föl járkáltam a szobában. Egy pillanatra leültem a ládára. Egyáltalán nem otthonosan. Inkább úgy a levegőben guggoltam.

Az előszobában megreccsent a padló.

– Akkor majd egy hét múlva, Zsámboky úr!

Nem mozdultam. Csak néztem az ajtó üvegjén át, ahogy ott áll kabátban, kalapban a fogasok alatt. Karján azzal a hatalmas táskával. Elindult a pálma felé. Talán oda akar neki csúsztatni valamit. Emléket. Ajándékot.

Mozdulatlanul állt a pálma előtt. Megfordult és elment. Becsukta maga mögött az előszobaajtót.

Térdemet nekifeszítettem a rekamiénak. Elkezdtem tolni a pálmasarok felé. Most már akár oda is beállíthatom! Akárhová.

Hát igen!

A rekamién is túl kellett volna adnom. Az asztalon. A könyvszekrényen. Semmi se maradt volna a szobában. Csak ez a vad, erőszakos pálma. Semmit se tűrt meg maga mellett. Rátelepedett az asztalra. Lesodorta a kéziratokat. Bekúszott a takaró alá. A leveleket lehetett érezni a párnán. Azokat a hosszú, éles leveleket. Nem tudtam úgy feküdni, hogy ne érezzem. Befeküdt mellém.

Minden az övé volt.

Én meg csak jöttem az öntözőkannával. Egyre nehezebben lehetett megközelíteni. Alig tudtam behatolni a levelek közé. Előretörni, hogy valamilyen ösvényt találjak. Talán egy dzsungelvágó kés kellett volna.

Egy hajcsat. Egy barna női hajcsat a levelek között. Ki járt itt? Ki vesztette el? Egy nő abban a dzsungelban? Egy expedíció női tagja? Forgattam, nézegettem. Visszatettem a levelek közé. Néhány nap múlva eltűnt.

Belehajoltam a levelek közé.

– Csak vigyázzon a szemére!

Borbásné állt mellettem pongyolában.

– Hoztam magának egy csésze teát. Tudom, hogy még egy tisztességes teát se tud csinálni.

Letette a csészét az asztalra.

– Meddig akarja még itt tartani ezt a pálmát?

Borbásné úgy tudott becsúszni! Nesztelenül, észrevétlenül.

Majd most is átjön. Végignézi, ahogy a pálmát elviszik.

Talán már el is vitték.

Ugyan! Most is ott áll, és vár. Kimegyek hozzá. Még azt hiszi, hogy elbújok előle.

Nem mentem ki. Éppen csak megnyitottam az ajtót. Ott állt, de nem várt semmire. Semmi se érdekelte. Legkevésbé az az alak, aki megjelent az ajtónyílásban. Aki éppen csak kidugta az orrát. Felöltője hátul szétnyílt. Egy rossz mozdulat, és szétesik.

Nem jönnek érte. Elfeledkeztek róla. Itt marad az előszobában. Lassan leveti a kabátját, és besétál. Ismét elfoglalja a helyét.

Becsuktam az ajtót. De csak azért, hogy az üvegen át nézzem.

Mikor vetted észre? Mondd, mikor szagoltad meg, hogy készül valami? Különben nem is titkolóztunk. Előtted beszéltünk meg mindent. Én és az a nő a szomszédból. Lehet, hogy nem is gyanakodtál? Hiszen továbbra is öntöztelek. Jöttem feléd az öntözőkannával. A tállal és a ronggyal. Még tegnap reggel is... igen.

Aztán este...

A lámpa fénykörében álltál. Mi meg a szoba sötétjéből indultunk feléd. Borbásné spárgadarabokat tartott a kezében. Egyenlő nagyságú spárgadarabokat. Meg egy nagyobbat. Az már valóságos kötél. Úgy tartotta, mintha lasszót akarna vetni.

– Bízza rám, Jánoska! Legfeljebb ezeket tartsa addig.

És már az én ujjamon lógtak a spárgadarabok. Ő meg, mintha most már csakugyan lasszót dobna.

Hirtelen megmerevedett. Megmerevedtem én is, ujjaimon azokkal az ostoba spárgákkal.

A ládán a pálma, megvilágítva, mint valami színpadon. A szoba többi része sötétben. Ő pedig még nagyobbnak tűnt, még fenyegetőbbnek. Betöltötte a szobát. Valósággal összegörnyedtünk előtte. Ha most megmozdulna! Ha csak egyetlen moccanás! Egy pillanat, és eliszkolunk. Vissza valahova a sötétbe.

A pálma nem mozdult. Úgy állt gőgösen, magányosan.

Borbásné rádobta a hurkot. Körülkötözte a leveleit. Fölfelé simította. Mintha fölfésülné a haját. Felém fordult.

– Hát akkor!

Az ujjaim! Apró kis akasztófák azokkal a spárgákkal. Egyenként leemelte, egyiket a másik után. Egy-egy makacsabb levelet kétszer is megkötözött.

Meddig tarthatott ez? Nem tudom. Csak azt tudom, hogy nem néztem a pálmára. A padlón guggoltam elzsibbadva. Már semmi se volt az ujjaimon. De még mindig olyan mereven előretartottam őket.

Borbásné az asztalnál ült. Egy kartonlapra írt.

– Tehát doktor Marosvári. – Fölnézett. – Ez nem valami fogorvos?

– Nem tudom. Lehet, hogy fogorvos.

– Mindenesetre jól mutat majd nála a pálma.

– Mindenesetre.

Fölálltam. Előttem az összekötözött pálma. A barna csomagolópapírba burkolt pálma.

A papírra tűzött cédulával. – Dr. Marosvári XV. Perczel Mór utca 12.

Borbásné kisurrant a szobából.

– Jó éjszakát, Jánoska!

Megágyaztam. Nem néztem a pálmára. Mégis láttam, ahogy ott áll a sarokban, cédulával a kabátján. A deportált. Csomagja sincs. Csak magánya. Nőtt, sűrűsödött körülötte a magány.

Mozdulatlanul feküdtem. Nem oltottam el az állólámpát.

Feltérdeltem. Szembefordultam vele. Hatalmas, alaktalan árny.

Tervezel valamit? Mit tervezel? Mire készülsz, hogy ha majd eloltom a villanyt?

Ő meg csak úgy állt fölém tornyosulva, borús fölénnyel.

Eloltottam a villanyt.

És most a sötétben feküdtem mozdulatlanul. Lassan, óvatosan befordultam a fal felé. Megigazítottam hátamon a takarót. A kezem a takarón egy érintésre várt. Valamilyen érintésre.

Csöngetés. Mintha már nagyon régen csöngettek volna. Valósággal kizuhantam az ágyból. Belecsavarodva a takaróba.

Körülöttem a reggel kedélytelen szürkesége.

Záporozott a csöngetés.

Kövérkés, szürke kabátos nő az ajtóban.

– Mi az? Elaludt?

Bizalmatlanul nézett, ahogy ott álltam előtte pizsamában.

– Vegyen fel valamit, és aztán puccpaszta! Nem szeretem, ha takarítás közben itt lábatlankodik!

Bent volt a pálmánál. Elolvasta a cédulát.

– Doktor Marosvári.

– Egy fogorvos. Tudja, Rózsi, az mégis nagyobb lakás.

– Itt is egész jól megvolt. És mikor jönnek érte?

– Ma délelőtt. Majd kivisszük az előszobába.

– Majd én kiviszem. – Megigazította a cédulát. Egyáltalán, mintha kissé rendbe akarná tenni a pálmát. – Ezt most már csak bízza rám.

Eltűntem a szobából. A fürdőből hallottam a hangját.

– És mennyit ad érte az a fogorvos?

Nem feleltem. Csak ki innen! Ki ebből a lakásból!

Beugrottam egy presszóba.

Benéztem egy szerkesztőségbe. A Rádióba. Megint egy másik szerkesztőségbe.

De közben csak a pálma volt előttem. Ahogy ott áll az előszobában.

Ahol aztán megvárt. Nem ment el. Nem tette meg azt a szívességet. Ott állt a lámpa alatt.

Lepke a lámpában. Ferdén, törött szárnnyal, beleragadva a bura aljába. Halott lepke.

Lehorgonyoztam a pálma mellett.

Kilökjelek? Azt akarod, hogy kilökjelek?

Csöngettek.

Ketten álltak az ajtóban. Egy bőrsapkás férfi meg egy vöröses hajú. A bőrsapkás cédulával a kezében.

– Zsámboky lakás?

– Zsámboky lakás.

Aláírtam a cédulát. Odaadtam egy százast. Osszák el egymás közt. És aztán vigyék, vigyék!

Vitték.

Két oldalról közrefogták. Felemelték, mint valami furcsa játékban.

A pálma a levegőben féloldalra billenve. Visszafordul. Visszanéz. Mintha még mondani akarna valamit úgy elmenőben.

Betuszkolták a liftbe.

Még láttam, ahogy ott áll a két férfi között furcsa felöltőjében.

Behúzódtam a szobába.

Elkezdtem rendezkedni. Az állólámpát ide a sarokba. Mindig is ez volt a helye. De lehet, hogy egy széket teszek ide. Egy puffot. A láda repül. Semmi keresnivalója nincs itt többé!

Ha most felbukkan a lány! Egy kis pálmaöntözésre, zuhanyozásra. Szinte hallottam azt a hangot. Mit mond? Nincs itt? Eladta?

Eladtam, kisasszony! Igenis, eladtam! Az öntözőkannát pedig elviheti! Köszönettel visszaadom!

Megszólalt a telefon. Már régen figyelhetett a sötétedő szobában, és most rám mordult. Ingerült hang a kagylóból.

– Nem zavarja, hogy nincs itt semmiféle doktor Marosvári?! Hogy itt nem tudnak semmiféle doktor Marosváriról?

– Nem tudnak?

– Jól hallotta, uram. De azért még elismételhetem egypárszor.

– De hát a cédulára rá van írva...

– ...hogy ötödik kerület! Doktor Marosvári Béla, ötödik kerület, Perczel Mór utca...

– Tizenötödik kerület!

– Ötödik, drága uram! Guszti, olvasd el te is.

– Nem látom, nem tudom kivenni, de inkább mintha ötödik...

– Mondom, hogy tizenötödik!

– Inkább ráírta volna.

– Higgyék el, hogy...

– Higgyük el! Hallod, Guszti, higgyük el neki!

– Vigyék el, kérem, arra a címre!

– Arra a címre? Milyen címre? – Röhögés a kagylóból. – Sétáljunk még egy kicsit? Sétáltat bennünket?

Lecsapták a kagylót.

Rámeredtem a telefonra.

És most?

Még mindig ott állnak a fülke előtt. Röhögnek, a vállukat vonogatják. Beugranak valahova egy féldecire.

A pálma meg egy kapualjban. Egyre gyűröttebb és valahogy egyre türelmesebb. Akármeddig elácsorog. Lehet, hogy továbbviszik. De lehet, hogy nem. Sötét,

huzatos kapualj. Ő még vár. A cédula lecsúszott a kabátjáról. Maga a kabát is szétesett.

Rossz címre vitték.

De hol egy jó cím?

Elhagyta a kapualjat. Járkál a városban.

A felöltője levált róla. A kötélcsomók kibomlottak. Kibomlottak, vagy félig kibomlottak. Züllötten lógó pertlik. És most úgy meredeznek elő azok a levelek. Azok a kopár, töredezett levelek.

Bolyong a városban.

Egyszer majd jön fölfelé a lift. Alattomosan csúszik fölfelé. Nehézkesen kapaszkodva, csikorogva. Nagyokat zökkenve. Megáll itt, a negyediken.

Nyílik az ajtó.

És az ajtóban kopottan, megöregedve...

MESTERHÁZI LAJOS

A ZEBEGÉNYIEK

Nagy sikerű családregény

A kedves Olvasó talán engedélyez egy rövid irodalomelméleti bevezetést. Szükség van rá két okból. Egyrészt tisztáznom kell: a „nagy sikerű" jelző az alcímben nem holmi előzetes minősítése, öntelt vagy éppen szédelgő feldicsérése művecskémnek, hanem a műfaji megjelölés tudományosan semleges tartozéka. Közismert tény, hogy a családregények sikeresek. Még azok is, amelyek egy nagy család dekadenciájáról szólnak, mint például Maurice Druon kolléga jeles főműve (akadémiai tagság, miniszteri tárca stb.), vagy amelyek tragikusan végződnek, mint például a Thibault-k (Nobel-díj). Ugyancsak közismert tény, hogy a karrierregények is sikeresek. Sajátos módon még akkor is, ha semmi közük a való élethez, ha giccses fércművek, mint például az agyonverhetetlen Mese az írógépről (milliók minden valutában). Mindezek alapján okkal jelölhetjük „nagy sikerűnek" azt a regénytípust, amely – miként az alább következő – család- és egyben karrierregény. (És amelynek szerzője jámborul reméli, hogy a valóságot realista módon, valamelyest míves formában tükröző írást ad közre, nem pedig giccses fércművet.)

Ez volna hát az egyrészt. Másrészt úgy érzem, magyarázattal tartozom a terjedelmet illetően is. Megszoktuk ugyanis, hogy a családregény vastag, nem is egyszerűen vastag, a családregény legalább tri-, de többnyire tetra-, penta-, sőt hexa- vagy akár heptalógia. Így szoktuk meg. Csakhogy, miként

nemegyszer a megszokások mechanizmusában, itt is jogot követel magának az esszenciális kapcsolatok kérdése: lényegéhez tartozik-e a családregénynek a vastagsága? Rájövünk az elemzés során, hogy nem. Itt állunk a huszadik század végén. Nem mintha ezzel magával olyan nagyra volnék: a huszonkettedik század egyszer ugyanúgy lenézi, mint majd amazt a huszonnegyedik. Tehát nem erről van szó; csupán, hogy ezt a mi korunkat megelőzte a teljes tizenkilencedik század és a huszadik század első fele, vagyis a regény ragyogó százötven éve. Öt nemzedék íróiban s nem kevésbé olvasóiban (újraalkotóiban) mintegy szervültek már egy diadalmasan uralkodó műfaj konvenciói. Magyarán: van itt egy írói-olvasói köztudomás, könyvtárnyi klasszikus regény emlékén tenyésző gondolattársítási flóra, amelynek jegyében mi már kevés szóból, apró utalásból is megértjük egymást. Ez pedig törvényszerűen visszahat a stiláris eszköztárra.

Egyetlen példát: az úgynevezett „szemléletességet"! A régi regény lapjainak jó felét elfoglalták a leírások, tájleírások, lakberendezési leírások. Ámde ma már a festő sem úgy festi a tájat, hogy azon fényképszerűen minden rajta legyen; mégis kielégíti a látásunkat, elfogadjuk realista ábrázolásnak: látjuk azt is, amit nem cirkalmaz oda. Ugyanígy avitt és szörnyen unalmas volna olyképpen leírni egy szobabelsőt, ahogyan – mondjuk – Anatole France. A mai olvasó asszociációs és érzésvilágát félretájékoztatná, vakvágányokra vinné. („Nagy ég! Ki törölget ebben a Vörös Liliomban?! Hol kap ez bejárónőt ahhoz a töméntelen nipphez?!")

Átsugárzott a prózára is a dramaturgiai funkcionalizmus: ha pipatóriumot írok a szobába, akkor valaki gyújtson rá; vagy legyen az a pipatórium a maga fölöslegességében jellemző: a gazda értelmetlen gyűjtőszenvedélyére, sznobságára, netán

arra, hogy imádott nagyapja emlékét őrzi; akármire: legyen a pipatóriumnak szerepe! A század első felében szinte megfürödtünk mindannyian a lélekelemző regényekben; képzett freudisták vagyunk, akik egy sort sem olvastunk Freudtól: elkaptuk az ismerőseinktől. Ráadásul a behaviouristáktól is tanultunk valamit. Szükségtelen hát a bővebb elemzés: egy gesztusból is megértjük a belső folyamatot, pár jellemző adat nyomán lelátunk a lélek mélyébe, sőt tovább.

Ha pedig egyszer a kevés is elegendő, akkor annál az elegendőnél egy szóval sem szabad többet mondani! Mert a fölösleget művészietlennek ítéli az ízlésünk. Valójában miért? Öntudatlan is sértésnek érezzük: „hülyének néz, hogy annyit magyaráz?" (Bár elképzelhető olyan szociológus, aki szerint a mi korunk nem szeret és nem is tud olvasni, úgy istenigazából elmerülni a délibábos közegben, ott élni hetekig egy könyvben. Vagy hogy szikkadt utilitarizmusunkban nem tudunk örülni annak, ami igazán ér valamit az életben – és irodalomban –: a fölöslegesnek, a játéknak; hogy tehát ez a mai ember „nugarum surdus".) Arra is gondolhatunk, hogy a regényt fölváltó új uralkodó műfajok – film, rádió- és tévéjátékok, a modern és a modernül megrövidített klasszikus drámák – hozzászoktatták a mai közönséget a műélvezés bizonyos adagjához, mondhatni – amiről majd szó esik alább –, egy esztétikai „Zebe Hamm"-hoz. Que sais-je! – legyintek végül Montaigne-nyal; magyarázattal vagy sem, lejárt a vastag regények ideje, népszerűbbek a rövid műfajok.

És ez a harmadik ok, hogy leírtam – dehogyis jóslat- vagy hencegésként! – a legobjektívabb semlegességgel: „nagy sikerű családregény." Mert hogy – terjedelem ide vagy oda – virtigli családregény az írásom – tehát több szálon futó cselekmény szövete, egy vérből sokféle figurával, érdekek, szándékok, tettek színes fonódásával, és mindez mögött egy kor és társadalom,

mint mondani szokták, freskójával –, azt bizvást előre jelezhetem.

Köszönöm a szíves figyelmet, és a tárgyra térek.

*

Zebegényi János bemutatását úgy szokás kezdeni, hogy „a világhírű magyar matematikai iskola is legföljebb ha százévenként terem ilyen tudóst". Igaz-e? Meglátjuk száz év múlva. Tény, hogy már kisgyerek korában úgy játszott a számokkal, ahogyan más a kockákkal vagy golyókkal. Mondjam úgy, hogy neki a kockák és golyók is számok voltak? Nyolcéves korában azzal lepte meg a tanító nénit, hogy „minden több jegyű szám osztható kilenccel, ha kivonjuk belőle a számjegyeinek összegét". A tanító néni azt mondta, szamárság. János gyerek kiment a táblához, és bebizonyította. Azt hitték, boszorkányság történt, vagy káprázik a szemük. A felsős tanár úr már azonnal ráismert a kis Zebegényi legújabb játékára: „Hisz ez a Pascal-féle háromszög!" Algebrát még nem tanultak, a gyerek még nem tudta, hogy á plusz bé az enediken együtthatóit ábrázolta csekély huszonöt emelet magasságig; ő a szimmetrikus rendszer „egyéb szépségeit" látta meg. A következő háromszög pedig már csak pontokból állott: a száztizenegyes szám mennyiségi tartalmát ábrázolta különféle számrendszerekben a kettestől a húszasig. Tizenkét éves volt. És attól kezdve a tanár úr is zavarba került az egyre újabb számelméleti játékoktól. Huszonkét éves volt Zebegényi János, amikor a Zebegényi-képletet megalkotta, a Zebegényi-képletet, amely – az Encyclopaedia Britannica szavaival – „a mathézis relativitáselmélete".

Sajátos dolog, hogy valaki, aki ennyire csak elmélet-

ben foglalkozott mindig a számára testetlen számokkal, végül olyan fölfedezésre jut, amely – hogy úgy mondjuk – abszolút gyakorlati értékű. De hát van ilyen. A Zebegényi-képlet egyszeriben világhírre emelte az Eötvös Loránd Tudományegyetem ifjú docensét. A fejlett tőkésországokban – már az ötvenes évek elejétől – állami, városi költségvetést nem készítettek a Zebegényi-képlet nélkül; de alkalmazták iparvállalatok alapításakor, gyártásszervezésben, a legkülönfélébb készletezésekben, a vetőmag optimális mennyiségének megállapításában, a racionális állattakarmányozásban, általában mindenütt, ahol csak számítógépek használhatók, sőt ott is, ahol nem. Hisz még egy közepes vidéki áruház is a Zebegényi-képlet szerint tölti fel raktárát és intézi könyvelését. És törvény írja elő alkalmazását közkórházakban, gyógyszertárakban, szociális, oktatási és sportlétesítményekben, 1952 óta pedig az Egyesült Nemzetek minden intézményében.

Mindebből különösebb hátránya Zebegényi Jánosnak nem származott. Támadták, nyilvánvaló, hogy támadják. Az idő tájt két nagydoktori habilitáció és akadémiai tagság is született a Zebegényi-képlet bírálatáról. (Dr. Botorka Gyula: A Zebegényi-képlet idealista szemlélete; Dr. Anarithmy Károly: Idealista vonások a számtartományi periodicitás és exponenciális regresszió úgynevezett „törvényében"!) De a Zebegényi név oly jól csengett a Béke Világmozgalomban, hogy Góró elvtárs mindig megvédte, sőt – „bár mindannyian jól ismerjük Zebegényi János korlátait" – még a professzori kinevezését is támogatta. (Debrecen – természetesen – tiltakozott ellene; a mindig is pannóngyanús Pécs, persze, örömmel befogadta.) Nem érdekes ugyan politikai

szempontból, de azért megemlítem: Zebegényi János őszinte harcosa volt a békének, és a maga póztalanságában is izzó hazafi. (Ötvenhatban egyetlen tanítványa sem disszidált; úgy hírlik: személyenként kereste föl és térítette észre a hőbörgőket.) „Hátrány"? Istenem, a nyugati vendégprofesszori kiküldetéseket Botorka és Anarithmy kapták, míg Zebegényi a testvérországok egyetemeire látogatott. Egyrészt azonban ő ott is nagyon jól érezte magát – koreai és vietnami tanítványairól ma is meghatottan beszél –; másrészt érthető, hogy nem akarták őt kitenni a rothadó kapitalizmus kísértéseinek: Zebegényi tanár úr valóban kicsit fejletlen volt. (Az egyetem káderesének, Böjti Macának egész gyűjteménye van azokból az újságpéldányokból, amelyek margója sötétlik a matematikai levezetésektől: íme mivel töltötte Zebegényi János a Szabad Nép-negyedórákat!) Végül bizonyos elégtétel a legborúsabb években is jutott neki; ha csak olyan apróság is, mint az a londoni UNESCO-szeminárium, amelyen Botorkának A Magyar matematika története a Bolyaiaktól Zebegényi Jánosig címen kellett előadást tartania; vagy az az ováció, amellyel Anarithmyt Berkeley egyetemén fogadták, minthogy a korábban kinyomott meghívón tévesen Zebegényi előadása szerepelt. Egyébként is: hősünk a hiúsági sérelmekre mindig érzéketlen volt. De mi is bántotta volna? Hatvankettőben – harminckilenc éves korára – tanszékvezető professzor lett Budapesten, két év múlva Állami díjas, az Akadémia levelező tagja. A díszdoktori okleveleit általában személyesen vehette át, következésképpen bejárta úgyszólván a világot. És a hatvanas évek végétől a Zebegényi-képletet már a hazai tervezésben is alkalmazták. Mi kell még? Emlékeztessek a nagydoktori

habilitációjára? Ahol Anarithmy fulmináns ítélettel csapott le „az ötvenes évek elejének bigottjaira" (mindenki tudta, hogy ez Botorka), akik „nem egy jóhiszemű és rangos szakembert is – ez ő – megzavartak"; könnyes szemmel hirdette, hogy „ez az aktus most az egyetemes magyar matematikai tudomány fényes rehabilitációja".

Zebegényi János pécsi tanársága idején feleségül vette egy végzős tanítványát. Egymást követő öt évben öt gyermekük született – két fiú, három lány –, és ebben csöppet sem az a bizonyos Ratkó-korszak játszott szerepet, hanem az a talán szokatlan tény: ép lelkületű emberek módjára mindketten nagyon szerették és akarták a gyereket. Pestre jövet a szülői ház fogadta be őket, a Horváth Mihály téri lakás, boldogan, hogy boldogabban már nem is lehet.

A nagyapa most nyolcvanegy éves, a nagymama hetvenöt, a legidősebb unoka – János – huszonöt éves, közgazdász-matematikus tanársegéd; a három kisebbik még tanul; Zsuzska, a nővérek idősebbike férjnél van, sőt immáron gyermekgondozási segélyen; a férje tudományos munkatárs, történész. Istennek hála, valamennyien kiváló egészségnek örvendenek.

*

Roger Durand szerint a matematikusok hétszázötven generációval távolabb vannak az ősmajomtól, mint a népesség átlaga. (Részletezve: négyszázzal előzik meg a munkásokat, hatszázzal a parasztokat, kilencszázhetvennel az orvosokat, ezerkétszázzal a bírákat, ezerkilencszázötvennel a megyei és városi közfunkcionáriusokat.) A Durand-elméletet a genetikusok elég tekintélyes része – amerikai iskola – elutasítja. Vitatják az alkalmazott

IQ-tesztek megbízhatóságát; egyébként is lényegtelennek tartják a húszvalahány-ezer évet a törzs fejlődésében, jelesül az agy kialakulásában; továbbá: sok genetikus maga is orvos; többen közülük közfunkcionáriusok gyerekei; végül: csak! Ám ha semmi érvük sem volna a Collège de France ismert nevű tudósa ellen, itt az eleven érv: a két Zebegényi testvér. Egyazon nemzedék! És egyfelől, ugye, János, akit ma már mi magyarok is a világ legnagyobb élő matematikusának tartunk, ha nem is mondjuk ki olyan nyíltan, mint az Encyclopaedia Britannica, hiszen tekintettel kell lennünk Botorkára és Anarithmyra, akik közül az előbbi párttag, az utóbbi – pláne! nem párttag. És ott van másfelől János öccse, aki egy balszerencsésen megválasztott keresztapa következtében a keresztségben a Zoárd nevet nyerte – ha ez ugyan nyereség.

Zebegényi Zoárd nemhogy a matematika, de semmiféle tudomány iránt nem tanúsított – nemhogy hajlamot, de halvány érdeklődést sem. Érdekelte őt egyáltalán valami vagy valaki? Kedélytelen, zárkózott gyerek volt, az a fajta, aki még maszturbáláskor sem valamely kívánatos nőismerősére gondol, csak magára. Apja megkérdezte őt egy ízben: vannak-e barátai. „Miért ne volnának? – kérdezett vissza. – Ott a Lovas, az első padban ül, ő súg nekem. Ott a Szutrély, róla írom le a dolit. És ott a Bogdán, a papája újságíró, uszodába, meccsre, moziba, mindenhová szerez potyajegyet." A gimnázium osztályain üggyel-bajjal átcsúszkált, a negyvennégy-negyvenötös csonka tanévben megkapta, mint mindenki, a hadiérettségit. Apai protekcióval valami ötödik kerékféle helyet szorítottak neki a Globus konzervgyárban. (Az öreg Zebegényi banktisztviselő volt szorgalmas,

előzékeny, okos ember, az ügyfelek közül sok lett a személyes jó barátja.) Várták, hogy „majd megkomolyodik". Mert váltig bíztak benne, hogy nem is olyan buta. „Megvan a magához való esze!" Hát annyira valóban megkomolyodott, hogy a nagy kulturális tömegmozgalom idején statisztikai adatként hozzácsapódott egy üzemi tanfolyamhoz, és megszerezte a konzervtechnikusi diplomát. Elég potyán, hiszen főként arra kellett ügyelnie, amire tanárai, üzemi elöljárói, szakszervezeti oktatási felelőse is főként ügyeltek: hogy le ne morzsolódjék. Hát nem morzsolódott le: végtére is a tanfolyamot munkaidő alatt tartották. A diplomától önérzete megnőtt, valamelyest a fizetése is. Ötvenhatban úgy disszidált, hogy még csak el sem búcsúzott a szüleitől. Rádión üzent Bécsből. A gimnáziumban franciául tanult – le père lit son journal, la grand-mère tricote un bas –, ezen a kultúrnyelven valamit pötyögött, tulajdonképpen Kanadába akart jutni, de lehorgonyzott egy átmenőtáborban Nancyban. Ott regénybe illő körülmények között megismerkedett egy lekvárfőzőkisüzem-tulajdonos lányával: tíz csomag Gauloise-ért kéz alatt átvette őt egy korábban érkezett bajtársától. „Élelmiszerüzem – az én asztalom!" A lány eszmei alapon rajongott a szabadságharcosokért. Egyébként is lehetnek, úgy látszik, helyek és szituációk, ahol a Zoárd névnek tragikopatetikus mellékzöngéje van. Az idényhősök felkarolásából frigy lett, és hamarosan kiderült, hogy az egyetlen sarja védelmében kétségbeesetten rúgkapáló atya sem járt rosszul.

Almalekvárt gyártott az öreg kétszáz munkásnővel, cégpapírjainak szövege szerint immáron 1773 óta, amiért különféle típusú uralkodóktól és világkiállítási

zsüriktől egy kalap érmet is összeszedett. Mind rajta volt a levélpapíron és a dobozokon.

Ralph Nander sokat tudna beszélni egy efféle nyugati élelmiszeripari termék összetevőiről. Zebegényi Zoárd egy romlatlan kelet-európai agrárország friss megtermékenyítő erejével lépett az ősi lekvárfőző családba. Veszszen a vegyipar, éljen a tök, egy az egyhez arányban! Megszületett a Zebe-Zaba. (És egy unoka, méghozzá fiú, alig fél évvel a házasságkötés után!) Zebegényi Zoárd levette a dobozokról a töméntelen királyi meg császári címert, az egymásra halmozott medáliákat – elég, ha ott vannak a céglevélpapíron –, s a Zebe-Zaba (Trade mark) alá csak a varázsszót írta: Nature. A tök végtére is természetes. És az is természetes, hogy valamelyes cukor, zselatinpor, illatosító meg színezőanyag kell hozzá. De mégsem annyi! A vegyszereken elért megtakarítást és az árkülönbözetet – mert hiába, a természetért korunkban egyre többet kell fizetni! – bedobták a reklámhadjáratba. Zebe-Zaba itt, Zebe-Zaba ott, Zebe-Zaba mindenütt. Minek is folytatnám, hiszen az egész ország nézi a világversenyek televíziós közvetítését, kivált a korcsolyabajnokságokat, legkiváltabb a női korcsolyabajnokságokat! Lehetetlen, hogy olyankor csak a popsi kösse le figyelmünket, s ne lássuk mögötte a pályakerítés föliratait! És elképzelhető, hogy nem minden magyar néző tudja, mi az a „Kukident", de hogy mi a mellette virító „Zebe-Zaba", azt nálunk is mindenki tudja, mióta létrejött a nagyszabású kooperáció.

Ez azonban egyelőre még odébb van, lássuk a fejlődés néhány közbülső fokozatát! Zebegényi Zoárd rávezette apósát, hogy nemcsak egy alma vegyíthető egy

tökkel, de – például – egy szamóca is. Létrejöttek a Zebe-Zaba különféle ízei. (Pontosabban: különféle föliratai, hiszen a gyári lekvárok íze... Nem véletlenül nevezi a magyar nyelv a lekvárt egyszerűen csak „íz"-nek.) Rávezette továbbá, hogy meglehetősen sok a világon a cukorbajos, még több az elhízástól rettegő asszony: cukor helyett szaharinnal létrejött a világhírű Dia-Zaba.

Zebegényi Zoárd a házassága révén francia állampolgár lett, ami egyszerű adminisztratív tény, nem csoda. Az már viszont csoda, hogy milyen gyorsan és mennyire teljesen sikerült a francia természetet is elsajátítania. Zárkózott lényét nem ismerhetjük ugyan, valószínű, hogy feszélyezte őt az elhagyott haza emléke, vágyat nemigen érzett a viszontlátásra. Azt azonban mégiscsak kiszámította, hogy Magyarországon nyaralni olcsó. Érden, az apai vityillóban ingyen nyaralni egészen olcsó. Családostul Érden nyaralni – el nem mulasztható alkalom! A hatvanas évek elejétől nem is mulasztotta el soha. Gyorsan rájött, hogy hazánkban a legmagasabb státusz idegenbe szakadt hazánkfiának lenni. Körülbelül olyan, mint az ötvenes évek elején egy afgán békeharcos státusza volt. (Még olyanabb!) Ráadásul a nancyi jobb körökben Olaszországgal vagy a Costa Bravával igazán nem lehetett fölvágni; Portugáliában vagy Marokkóban nyaralni – majdhogynem snassz dolog; francia üdülőhelyre menni kockázatos: minden évben más halászfalu jön divatba, és a tavalyi divatos hely az idén nevetségesen divatjamúlt. De Magyarországon nyaralni! Az igen! Ezeregyéjszaka vasfüggönnyel! Ráadásul még milyen olcsón is!

Milyen olcsón? Néhány doboz Zebe-Zaba, természetesen. A nőknek bugyi, kombiné, harisnya, áruházi ki-

árusításból. De hisz a legszebb ajándék, hogy az unokák magyarul mondják: „Kezé sokolóm nadmamá, kezé sokolóm nadpapá."

És Magyarországon született a Vita-Zaba kooperáció ötlete!

Félek, úgy állítom itt be a nancyi jobb köröket, mint akiknek csak a pénzen, jelesül a spóroláson jár az eszük. Nem igaz. A nancyi jobb körök azért sznobok is. S ha elemeznénk Zebegényi Zoárd gyors fölívelésének tényezőit, abban a tökön és a reklámon kívül erkölcsi értéknek is szerepe van. Az erkölcsi érték pedig csak mintegy 1957 végéig volt az, hogy Zebegényi Zoárd szabadsághős. Azóta egyre inkább, majd egyedül az, hogy ő a világhírű matematikus öccse. Ne feledjük, azért a franciák is elég nagy matematikus nemzet!

*

Mit is hisznek az emberek – itthon csakúgy, mint külországban – egy ilyen világhírű matematikusról, akinek a képlete – az Encyclopaedia Britannica szerint – a mathézis relativitáselmélete. Nehezen rekonstruálható, hogy mit hisznek, mivel a legtöbben a relativitáselméletről is csak hallomásból tudnak. Könnyebb úgy föltenni a kérdést, hogy mit nem hisznek. Szerintem senki sem hiszi például, hogy Zebegényi Jánosnak anyagi gondjai volnának.

Ejnye! Csak nem?

Ez nem olyan egyszerű, hogy „igen" vagy „nem". Mert vegyük csak: egyetemi tanszékvezető professzor, hozzá a nagydoktori, akadémiai pótlék. Nem kevés. Egy munkásnő fizetésének a háromszorosa. Majdnem annyi, mint egy hétvégeken maszekoló építőmunkás

jövedelme. (És Zebegényi nem iszik!) Csak hát öt gyerek! És ez öt gyerek miatt Ilonka nem vállalhatott állást. Vagyis: családi bér, hét ember megélhetése. Így mindjárt más.

Mindenki úgy számol persze, hogy az ilyen professzorok amúgy sem a fizetésükből élnek. Igaz. Nem is kell mindjárt az orvosprofesszorokra gondolni! Még egy nyamvadt filozopter is: könyveket ír, cikkeket ír, meghívják a Ki mit tud? zsürijébe. A természettudósok, technikusok, közgazdászok különféle iparvállalatoktól kapnak különmunkákat. Sőt, még a matematikusok is. Kivéve az elméleti matematika művelőit, mert az kinek kell! Zebegényi János csak nem állhat oda számítógépprogramokat készíteni! Meg sem merik kérni rá. A tanársegédei, eminens tanítványai csinálják, főként nyugati exportra; nem is kapnak érte keveset (még ha töpörtyűjét is annak, amit a külkereskedelmi vállalat keres rajtuk).

Hohó, hát a képlet! Amit az egész világon használnak! Csak úgy dőlhet a pénz Zebegényihez – szabadalmi vagy jogdíj vagy micsoda –, még ha esetenként csak húsz fillért fizetnek is!

Tévedés. Lehet, hogy az erkölcsi világrendé, de mindenképpen tévedés. Szabadalmi díjat csak találmányok után fizetnek. A tudományos fölfedezés nem találmány. Jogdíjat csak szellemi termék után fizetnek. Sajátságos módon a tudományos fölfedezés nem szellemi termék. Érthető. Zebegényi a mindenfajta számításoknak és számítási rendszereknek egy mindodáig rejtett törvényszerűségét tárta föl. És a törvényszerűség nem az ő szellemi terméke, hanem a számok és a számolás objektív tulajdonsága. Szellemi termék csupán a törvénynek képlet-

ben történt megfogalmazása. Nos, a szellemi terméket, mint tudjuk, méretre fizetik. A Zebegényi-képlet pedig ekkorka, ni, mint ez a mondat. A levezetéssel és a hozzáfűzött kommentárral együtt sem tesz ki egy nyomdai ívet. Zebegényi János kapott érte az Acta mathematicától – első közlésben – nyolcszáz forintot. (Botorka ugyanebben a számban az egyetemi fölvételi példákat fejtette ki kétezerért.) Megjelent a kis tanulmány persze máshol is; könyv alakban – sok egyébbel együtt – az Akadémia kiadásában (Fejér Lipót-emlékkönyv), kis példányszámban. Megjelent többfelé külföldön is. Bár ott már többnyire nem a fölfedező kommentárjával, maga a csupasz képlet pedig nem üti meg a jogdíjköteles „nagyobb terjedelmű idézet" mértékét. Mindent számítva: Zebegényi a világraszóló fölfedezésért, apró részletekben, még tízezer forint jogdíjat sem kapott. Mások kerestek rajta. Mindenki. Mint mondjuk, Archimedes vagy Newton tételén. (Kőmíves Elek, az összes természettudományok divulgátora például tekintélyes vagyont szerezhetett a Zebegényi-képlet alkalmazásáról írott könyvein, hiszen csak a Zebegényi-képlet a büntetőjogban című kötet is négy kiadást ért meg eddig. „Az ezres tartományban kiszabott lopási büntetési tételek a milliós tartományban regresszívek." Ami már nem is divulgálás, hanem – valljuk be – vulgarizálás!)

Mielőtt bárki most fölvetné az akadémikusoknak járó különféle természetbeni kedvezményeket („új kiváltságok"), gyorsan elmondom: vannak üdülői az Akadémiának, elég olcsók, sőt családosan is igénybe vehetők. Vagyis két gyerekkel, holtszezonban. De ha egyszer öt gyerek van! És az apa holtszezonban dolgozik, nem is veheti ki a szabadságát máskor, mint nyáron...

Nem folytatom, mert az olvasó hovatovább félreérti a helyzetet. Az az igazság, hogy Zebegényi Jánoséknak soha nem fájt a fejük anyagi gondok miatt. Az öreg Zebegényi Ferenc, a nagyapa, cégvezetőségig vitte az Angol–Magyar Bankban, megfelelő ranggal vette át a Pénzintézeti Központ, onnan ment nyugdíjba 1959-ben havi ezerhatszázzal, ami akkor igazán szép nyugdíj volt. Nagyon megörültek, amikor Jánosék feljöttek Pécsről, nehezen viselték már a nagy lakás rezsijét. (Zoárd míg otthon volt, sem adott haza, jó, ha nem kért.) Az öregek a volt hálószobába vonultak vissza, velük aludt a nagyobbik unoka, Jánoska; az ebédlőt kapták a profeszszorék, velük aludt a hároméves Ferike; Zsuzska, Olgi és Ilike megkapták az udvarra néző szép, napos néhai gyerekszobát. Még maradt is egy szoba fölösen, az a hosszúkás helyiség a konyha mellett, amelyet a ház építése idején cselédszobának, később személyzeti szobának neveztek, majd pedig „éjszakai dolgozónak". Mint olyat, előbb „apa" használta kizárólagos joggal, majd osztozott rajta az éppen érettségire vagy szigorlatra készülő valamelyik sarjával.

Az öregek háztartásában minden megvolt, ami csak egy század eleji háztartásban kellett. Apránként megszerezték hozzá a mosógépet, és a jégszekrényt is kicserélték hűtőszekrényre. Praktikusan és tisztán öltöztek, soha nem flancosan. Tavasztól őszig szombat-vasárnap fogták a csemetéket: irány a Nagykevély, Dobogókő, Visegrád, Kisinóc; télen szánkázni mentek: Frank-hegy, Harang-völgy. Nyaralni ott volt Érd, a „vityilló". Ferenc nagyapa márciustól novemberig minden szabad idejében kijárt oda: a szőlőskert megköveteli a magáét. Kirándulásra alkalmatlan szabad idejükben leültek

kamarazenélni, mindegyikük játszott valamilyen hangszeren. Rendeztek rendkívüli lemezkoncert estéket is. Versmondó estéket is. (És – röstellem – „hülyéskedő estéket", amikor minden ostobaságon tódítottak, és rettentő nagyokat nevettek.)

Mennyország? Olyasféle. Kevés anyagi, sok szellemi igénnyel, harmonikusan, és amennyire már lehet, boldogan éltek.

Egy kis anyagi felhőátvonulást Zsuzska menyasszonysága okozott. Ilonka mama és Olgi nagymama megoldották. Takarékban volt az Állami Díj második fokozatának harmincötezer forintja, egy egyetemi tankönyv ötvenezer forintja, eladták Érd felét százezerért, s a maradék kétszáz négyszögölön téliesítették a vityillót. Nagyiék kiköltöztek, régi vágyuk volt. Szobájukat megkapták apáék, az ő szobájukat Zsuzska és férje, a gyerekszoba maradt Olgié és Ilié. A két fiú pedig kivonult az „éjszakai dolgozóba"; emeletes ágyat csináltattak, egymással örök heccelődésben, de jól megvoltak ott.

„Minden nagyon szép, minden nagyon jó" lett volna – hogy történelmünk leghosszabb uralkodóját idézzem – mindaddig, amíg egy napon – ami végül is várható volt – Olgi be nem jelentette lángoló nagy szerelmét és férjhezmeneteli szándékát. Azon a napon Zebegényi János és neje rádöbbentek, hogy tulajdonképpen semmijük sincs, hogy szegény emberek. Afféle boldog „lelki szegények", ha úgy vesszük, de szegények. És akkor bizony az egész család, nagyapától dédunokáig, kétségbeesett. Olgi csak bőgött, bőgött, és a szerető családnak látni kellett, hogy nem segíthet rajta.

Itt még arra a körülményre is különleges figyelmet kell fordítani, hogy Olgi Jolánka nénire hasonlít, szakasztott olyan, mint Jolánka néni volt húszévesen!

*

Az egyetlen családi vagyontárgy: Érd.
Az is hogyan lett!
A húszas években a magyar bankok és nagyvállalatok, hogy szerencsétlen származásukat Horthynak elfogadhatóvá tegyék, megspékelték az igazgatóságokat szegedi vitézekkel és arisztokratákkal. Így kapta meg az Angol–Magyar Bank is a maga grófjait. Közülük az egyik mindjárt sikkasztott. Ebben még nem volna semmi följegyzésre méltó, hiszen valamennyien sikkasztottak, azért jöttek, hogy sikkasszanak. Ez a gróf azonban túlzásba vitte a bankászati buzgalmat: egymillió pengőt sikkasztott, ha lúd, legyen kövér! Egymillió pengő nagyon sok pénz volt akkoriban, nem lehetett a könyvelésben csak úgy elmismásolni, és az alkalmazottak fizetésén megtakarítani. No persze arról sem lehetett szó, hogy bíróság elé vigyék az ügyet, bár egyik-másik ellenzéki újság pimaszkodott. Összeült a kegyelmes család és a méltóságos igazgatóság, kiegyeztek az érdi uradalomban. Egy részén karsztos, más részén belvizes, nem valami fényes birtok volt a külterjes gazdálkodás viszonyai közt. Utóbb derült ki, hogy földje sokfelé kitűnő gyümölcsöt terem. Akkor csak egy bukófélben levő tejgazdaság tengődött rajta. Ötödrészét ha érte az elsikkasztott pénznek. De a bank úgy gondolta: az is valami; rádob még pár tízezret a reklámra, kiparcellázza fix fizetéses kisembereknek, kalauzoknak, altiszteknek, szegényebb tisztviselőknek törlesztésre, majd csak be-

jön a pénze. Be is jött, még sokan kerestek is rajta, nem pár fillért. Alapítottak egy álomvállalatot, hiszen a sivár pusztaságon levert cövekek látványa senkit nem ajz föl, hogy a tárcájához nyúljon. Paraszti származék a legtöbb kisember, nehezen adja ki a nehezen összegürcölt pénzt, megnézi a földet, amit vesz. Hát csinosan megtervezték, milyen lesz majd az az Érd, ha lesz. „Liget", „Parkváros", csábneveket adtak a dűlőknek, és minden lesz ott, szálloda, uszoda, mozi. Budapest utcáin, a hirdetési oszlopokon, a fákat védő bádoghasábokon megjelentek a majdani távlati képek: piros tetők a sötétzöld fenyők sűrűjében, feszülő kék ég, gyümölcstől roskadozó fák alatt pufók gyerekek, lubickoló fiatalok az uszoda kristályos vizében. Szemiramisz függőkertjei a Riviérává hibridizált Alpokban: Érd!

Abban az időben volt már hivatalos munkaidő, de csak az hivatkozott rá, aki föltétlenül azt akarta, hogy kommunistának tartsák. Volt fizetett szabadsága is, de a legnagyobb illetlenség lett volna kivenni. A cég iránti hűség bizonyítékául volt társadalmi munka is, az vett részt benne, aki akart, mármint – megmaradni az állásában. Vasárnaponként szürke autóbuszok indultak a Körtérről, ingyen vitték az érdeklődőket az ígéret földjére, és minden autóbusszal ment néhány álérdeklődő, álvásárló: a bank tisztviselői, akik turnusokban erre áldozták havonta egy vasárnapjukat. Persze önként. És ingyen. Sőt, a kedvcsináló álvásárlásra még pár száz pengő foglalót is invesztáltak, amit ugyan a bank a rákövetkező héten visszafizetett.

Azazhogy!...

Azon a vasárnapon is magához vette Zebegényi Ferenc az erre a célra tartalékolt kétszáz pengőjét, és ment

„palicsalinak". (Így nevezték maguk között ama „kapitalista vasárnapok" résztvevőit.) Gyönge nap volt, kevés jelölt, még kevesebb vevő, már úgy látszott, skalp nélkül marad, amikor egy sarokteleknél észrevett egy tébláboló házaspárt. „Pardon – lépett hozzájuk a szokásos szöveggel. – Már foglalni tetszettek?" „Még gondolkodunk." Ez az! Zebegényi a térképet nézte. „De hisz ez a Tündér Ilona utca és az Alkonypír utca sarka! Nézzük csak! Amott lesz a buszmegálló és a vegyesbolt, emitt az orvosi rendelő, a Szirén Strandfürdő legföljebb öt percre... A Költő-park a Zenepavilonnal és Szabolcska Mihály szobrával! Igényt tetszenek tartani rá?" Ilyenkor a vevő legalábbis közeledik a horoghoz. „Attól félek – szólt a nő –, itt már nem is igen találunk szabad telket." „Nem, nagyságos asszonyom, ez a sarok még szabad, megnéztem a mérnöki sátorban. De mivel önök voltak itt előbb..." Akkor megszólalt a férfi: „Én nem ragaszkodom a saroktelekhez, azok a legdrágábbak." A nő azonban, úgy látszott, ragaszkodik: „Miért? Két pengő ötven négyszögölenként drága?" „Igaza van, nagyságos asszony. Ezer pengő ezért a telekért nem pénz! Én gondolkodás nélkül megvenném, ha önök nem tartanak igényt rá." A férfi azonban még vacillált: „Ha a saroktelek kettő ötven, talán van az utcában kétpengős is." Végtére mindegy, hogy saroktelket ad el nekik vagy mást: „Gyerünk a sátorhoz, nézzük meg a nagy térképet." A biztos hatás végett Zebegényi Ferenc már a pénztárcáját is kezében tartotta. A sátorban kiderült, hogy a közelben nincs olcsóbb telek. „Én igényt tartanék erre a parcellára – folytatta a palicsalizást a buzgó banktisztviselő –, persze csak akkor, ha a kedves házaspár..." A kedves házaspár

azonban elvonult vitatkozni, aztán visszajött, és a szentenciát is a férfi mondta ki: „Jövő héten megnézem még a diósdi részt." Zebegényi Ferenc tehát a látszat végett bediktálta személyi adatait, és lefizette a kétszáz pengőt. Amit majd holnap visszakap.

De nem kapta. Kiderült, hogy a „házaspár" nem házaspár. A hölgy: kolléganő a bank budai fiókjából, maga is „palicsali", a férfi pedig már biztos vevő volt a saroktelekre, amikor Zebegényi közbelépett. Nem részletezem a vitát; a banknak nem egy alkalmazottja vásárolt telket Érden, s hogy hasonló baleset miatt-e vagy sem, azt nem tudni. A cég iránti lojalitás nem engedte, hogy túlságosan megkösse magát, kivált hogy a „kebelbelinek" húsz százalék engedményt is adtak. Tudomásul kellett vennie, hogy a kétszáz pengő – minden megtakarított pénzük – már nem az övé, hogy két éven át levonják a fizetéséből a részleteket, viszont övé a leendő Tündér Ilona utca és Alkonypír utca sarka, a Szőke Szirén, Szabolcska Mihály s az egyéb ígért gyönyörűségek.

Két év törlesztés, azután kerítés, azután budi és kút, azután gyümölcsfák, azután Ferenc nagyapa kincse: az ötven tőke „Szőlőskertek királynője". Merthogy – ha már földbirtokos, ő „csak a saját termésű borát issza". Ferenc nagyapa egyáltalán nem ivott, de a szőlővel és a borral minden évben nagyszámú kísérleteket folytatott. Olgi nagymama bosszúságára, a család mulatságára.

Olgi nagymama bosszúságai az ötvenes évek elején kulmináltak. Nehéz erről finomabb körökben – és olvasóimat föltétlenül odaszámítom – úgy beszélni, hogy a jó ízlést sérelem ne érje. Megpróbálom.

Tudvalevő, hogy a második világháború iszonyú

pusztítást végzett hazánkban. Egyebek közt az állatállományban is, a ló és szarvasmarha úgyszólván kiveszett. Ugyanakkor vegyiparunk, azon belül a műtrágyagyártás bizony még nagyon gyöngécskén eresztett. Vegyük még, hogy a nagybirtokok többségén a háború alatt ocsmány rablógazdálkodás folyt. Sokszor emlegetjük a hősi éveket, amikor földhöz jutott parasztságunk, gépek és iga nélkül, a puszta keze munkájával fogott a mezőgazdaság újjáépítéséhez. Kevesebbet szólunk róla, hogy ráadásul jobbára kiuzsorázott, sovány földeken. De hiszen az akkori terméseredmények magukért beszélnek! Ilyen körülmények között érthető, hogy a szervestrágya minden fajtája kincset ért. Minden fajtája, tehát a – nevezzük így – házi kanalizáció terméke is. Ügyes, úgynevezett szippantókocsik gondoskodtak a gödrök ürítéséről, tartalmuk összegyűjtéséről. És minthogy a tervgazdálkodás a szocializmus lelke: a gödrökre is – amennyiben itt helyes a szó – „fejadagot" vetettek ki. És tulajdonképpen nagyon méltányos fejadagot. Zebegényi nagyapa esetében például figyelembe vették, hogy a vityillót csak tavasztól őszig és csak hétvégeken használják, átlagban három személy (vagyis még arra is tekintettel voltak, hogy a nagyfiúknak, Jánosnak és Zoárdnak esetenként egyéb víkendprogramjuk lehet, mint a vityilló), továbbá nyaralási idényként egyre-másra csak három hetet számoltak, és csak négy személyre, holott a fiúk a vakáció nagy részét töltötték ott, és gyakran hoztak barátokat is. Mindent egybevetve: a kor egyébként oly szigorú beszolgáltatási rendszerén belül a Zebegényi családot érintő gödörfejadag a legmesszebbmenően kulánsnak volt nevezhető.

És még így sem teljesítették soha. Elképesztő!

Elképesztő, mire ragadta Zebegényi Ferencet – ezt az egész élete során oly mintaszerű családapát és állampolgárt – a vitikultúra szenvedélye. Ő ugyanis kiszámította, hogy az ötven tőke Szőlőskertek királynője most érkezett élete virágjába, minden eddiginél jobban igényli tehát a tartalmas táplálékot. Következetesen az éj sötétjében osont ki, és bizony nem a kis deszkaházba osont. Ravaszul úgy kalkulált, hogy hiszen vendégek is jönnek, akikről az az envé (így rövidítették a hosszú nevű Nemzeti Vállalatot) nem tud. Igen ám, csakhogy a vendégek többsége vasárnap reggel jött, délután hazament, a budi szilárd bázisát nem növelte. Továbbá – röstelljük bevallani – a tőkéibe kótyagosult öreg a bizalmasabb szállóvendégeket is titkon fölbujtotta, hogy (hacsak sürgősség esete nem forog fenn) várják meg a sötétedést, mert ugye szabad ég alatt, az illatos szőlőlevelek sűrűjében mennyivel jobban esik az ejtőzés, mint abban a légydongásos, rossz szagú odúban. (Persze volt ennek fordítottja is. Amikor úgy érezte, hogy közeleg az elszámolás órája, pánikba esett, kapkodott, és zavarában szokatlan szívességet kért a meglepett ismerősöktől.)

A szippantó évente jött; várhatóan, mégis mindig váratlanul. És a gödörnek mindig híja volt. Akkor elkezdődött, hogy „hiszen két öreg ember, mit eszünk mi, egy csésze tejeskávét..." De a szippantósok hatósági jogkörrel rendelkeztek, legalábbis úgy viselkedtek, egyikük végigjárt egy bottal a szőlősorok között, és egy finánc érzékével tudta, hová nyúljon, mindig talált valami homokba panírozott hengerecskét. „No lám! A szőlő! Az elvtárs félrejár!" Hát akkor, hogy:

„kérem, az valami kutya." „De nem kutya!" „De biztosan kutya!" „Ha az elvtárs kívánja, bevihetjük a laboratóriumba, mert ez nem kutya!"

És jött az idézés nemsokára. Ha legalább csak kivetették volna a büntetést, slussz, passz! De meg kellett hallgatni a prédikációt. „Zebegényi elvtárs nem tudja, mivel tartozik a szocialista közösségnek! Művelt értelmiségi létére..." Minthogy pedig visszaesőnek, egyre makacsabb visszaesőnek bizonyult, a büntetés évről évre több lett. Ráadásul megvolt a családban kezdettől a rossz szokás, hogy a fizetést Olgi nagymama kezeli, nem lehetett stikában elintézni az ügyet.

Amikor a büntetés először érte el az ötszáz forintot, az öregasszony kiborult. „Csapna belé már valami nyavalya ebbe a rohadt szőlőbe! Tavaly is: harminc liter zavaros lőre, egy csatossal udvariasságból megittunk, te meg, hogy majd kezeled és deríted, mi az ördög, büdös, nyúlós massza lett az egészből, az üvegeket alig tudtam kimosni! Ötszáz forint! Életünkben nem volt az asztalunkon ötszáz forint ára bor! Ezen a te saját termésű mániádon Chateauneuf du Pape-ot ihatnánk, meg Veuve Cliquot-t, az is olcsóbb volna!" Mert sok regényt olvasott Olgi nagymama, és tudta, elméletben, mitől döglik a légy.

Az öreg Zebegényiék szépen éltek, igazán senkinek sem kívánhatunk a házasélet nemében boldogabbat. De az a szerencsétlen Érd, már a balul esett megvásárlása óta is, a rossz küszöb lett, amibe sokszor bele kellett botlani. Pedig mennyi örömük forrása is volt – gyerekekkel, unokákkal – még a vityilló is. (Olyan igazi vityilló, képzelhetjük: a legszűkösebb években sem

igényelte ki senki lakásnak.) Most pedig már: jól fűthető, szép szoba-konyha, fürdőszoba, a padláson tíz pilleágyat is fölállíthatnak nyáron, az udvarban helyet talál Zoárdék „hét nyelven beszélő" lakókocsija. Hát nem Érd tartja össze a családot? Hát eshetnének bárhol ennél csodásabb nyaralások? (Jusson eszünkbe: Zebegényi Jánosék az országjáró hétvégeken turistaházakban aludtak. A magyar turistaházakhoz képest pedig már a vityilló is háromcsillagos szálloda volt.) De mindentől eltekintve is: hol laknának ma az öregek? Hogy tudtak volna Zsuzskának és családjának lakást biztosítani a Horváth Mihály téri otthonban?!

De hát most Olgi!...

Bizony az öregasszony még azt is kimondta egy gondban gyötört éjszakán: „Legjobb volna, ha mi meghalnánk már, apa! Helyet csinálnánk a fiataloknak..." Isten bűnéül ne vegye, hisz ott van még Ilike is, az sem kicsi már, neki majd haljanak meg Jánosék is, és így tovább? Hát a két fiú! Még ki haljon meg helyet csinálni? (Különben sem az hal meg, aki valóban károsan és fölöslegesen foglalja a helyet!)

A sóhajtás azonban Olgin nem segít. Szegény Olgin. A fiú elektromérnök, jövőre végez. Faluról jött, de egy pesti nagyüzem ösztöndíjasa: itt kell maradnia. A szülei pedagógusok, ezzel mindent megmondtunk. Szegény Olgit igazán szereti, de azért biztosan számít rá, hogy a nagy Zebegényi János, akinek háromnegyed hasábja van az Encyclopaedia Britannicában, legalább egy szoba-hallos lakást ad a lányának. Nem is titkolja, hogy számít rá. A falujában a fejőgulyás legkisebbik, tizennégy éves lányának is megvan már a sátortetős háza,

komplett berendezve, olajkazánnal, televízióval, automata mosógéppel.

Szegény Olgi! És Jolánka nénire hasonlít, de szakasztott olyan, mint Jolánka néni volt húszévesen!

*

Jolánka néni, nagymama nővére, a tízes évek derekán a legszebb lány volt Bonyhádon, de talán egész Tolnában is. Bakfisnak még kis dagi volt, de a „csecsemőhájj" egyik évről a másikra eltűnt róla, megnyúlt, mindenből ott és annyi lett rajta, ahol és amennyi a legkívánatosabb. „Júnói" meg „királynői" termetnek hívták az olyat akkoriban, úgy lehet járni, ülni, hajolni, mozogni vele, hogy attól még egy aggastyánnak is gyorsan nyelnie kell. Mindehhez pedig az arca! Kezdjem a bőrével, amely hiszen még most, nyolcvankét éves korára sem veszített a porcelán fényéből? Hollófekete hajához a világító szürkéskék szeme: már csitri korában jól megjegyezte, hogy ez a „hét szépség" egyike, bár akkor még csak biztatásul mondták neki. De nem is a színe, hanem az a pikáns mandulaforma, amely (újabb antropológiai kutatások szerint) arra utal, hogy az ősei közt valamikor neandervölgyiek is lehettek. Csoda, hogy ünnepelték, hogy elkényeztették, hogy amikor első bálozóként bevezették a társaságba, minden lány és asszony elhomályosult: ő lett az egyetlen élesre állított kép az úri kaszinó nagytermében?

Pedig akkor háború volt, a közfigyelem a férfiakat illette: a fontos hivataluk miatt fölmentett dzsentrifiúkat, a gazdasági érdek miatt fölmentett földbirtokos fiúkat, leginkább pedig a könnyű sebesülésükből sikeresen lábadozó katonatiszteket. Most azonban egyszeri-

ben fölöszlott a spleen a majomszigeten; akik előbb még unták „ezt az egész ugrabugrát", meg akik még „egyelőre kíméletre szorultak", meg akik az imént még olyan férfiasakat mondtak a táncosabb kedvű öcsikéknek, hogy: „tánc?! nekem a nő csak az ágyban kezd érdekes lenni", ezek mind-mind sürgősen fölkérték a hölgyet, akinek a társaságában jöttek, aki távoli rokon vagy közeli ismerős, aki a főnökük felesége vagy lánya, vagy aki éppen a közelükben ült, mind szorgalmasan táncolni kezdtek, hogy az illedelem megsértése nélkül, hogy pletyka és föltűnés nélkül sorra kerüthessék mielőbb Jolánka fölkérését is, és az isteni csoda derekának átkarolásával, keble illatával jutalmazhassák meg magukat a többi nő körül teljesített szolgálataikért. Pár pillanatra, néhány lépésen át, mert az úri kaszinó nagyterme igazában nem is olyan nagy, de arra példa nem volt, hogy Jolánka egyszer is ugyanazzal a táncosával körbetáncolhassa. „Kézről kézre adták", „kapkodták" Jolánkát – ez volt az ilyesmire akkoriban a báli sajtótudósítások szava. És nem különbül a megyebálon sem, így ment végig az egész farsangon, a sok házi mulatságon, majd kitavaszodván a garden partykon, júniusban a saját névnapi bálján, júliusban az Annabálon, augusztusban az akkoriban nagyszámú Istvánok és Lajosok névnapi mulatságain, de minek is soroljam: mindenütt, ahol csak megjelent. Pedig háború volt!

Így ment három éven át.

Máskor az ilyesmit Bonyhádon igen rossz néven vették volna. Egy lánynak – egy szezon. Mondjuk, ha kettő! De három! Csakhogy a háború ebbe is beleszólt! Mert mint tudjuk, négy évig tartott. Nem büszke finnyásság, nem nagyralátó válogatás – lehet az hűség

is, ami őrzi a lányszív pecsétjét feltöretlenül. Hiába ünneplik, kapkodják, adják kézről kézre, ha egyszer a lengyel síkság jege vagy az olasz hegyek dühöngő pokla felé száll a titkos sóhaj a hófehér leányszobából!

Jolánka néni később – s ma is még – táplálta ezt a hiedelmet. Bizonytalan célzásokat tett rá, hogy az ő boldogsága „ott maradt a háborúban". Közelebbi földrajzi megjelölés nélkül. Hiszen a közelebbi személyt sem tudta volna megjelölni. Szebb titkot akart sejtetni a banális valóságnál.

És tulajdonképpen nem is hazudott. Nem nagyot. Mert az Olvasó úgysem hinné el – még magam sem –, hogy Jolánkának ne lett volna kérője, akár minden ujjára kettő. Ne lett volna, aki már a státuszviziten megpróbált házifiúskodni; ne lett volna, aki szemmel, sóhajjal, kimondott szóval is jelezte, hogy csak egy csöpp biztatásra vár; ne lett volna, de hány, aki a papa és mama felől próbált keríteni. Hiszen csak az a négy vagy öt is, akiről a szélesebb család tud: egy állatorvos főhadnagy, szállítmányátvevő Szekszárdon. Igaz, elmúlt harmincéves, de jóképű, és minden jel szerint vagyonos. Egy akadémiát végzett, egészen kikupálódott sváb gazdafiú, helyben. Kicsit szeplős, de megvolt a magassága Jolánkához, szép párt mutattak együtt. Egy paksi dúsgazdag molnár fia. Igaz, zsidó, de kikeresztelkedett volna, beszélt is a mamával. Egy fiatal vegyészmérnök a simontornyai bőrgyárból. Tény, hogy az rettentően büdös mesterség, de Jolánka – az egész család bizonysága szerint – csak hisztizett, a fiúnak nem volt semmi szaga. Egy jogász dzsentrifiú, megyei hivatalnok. Vörös, hát vörös (mármint a hajszíne), nagyon szép, nyírott, „angol" bajuszt viselt, és azt írta Jolánkának 1915 karácsonyán, hogy ő bizony nem tud várni, mert ha nem kapja meg Jolánkát, akkor ő bizony megy a frontra, és ott majd meglátja, mi lesz vele. Jolánka nem hitte el, hogy ez komoly, de azért nem is nevetett rajta. Ez a fiú tetszett neki a legjobban. Ő is tetszett neki, de nem tudta, hogy szerelmes-e belé. Ő is tetszett a papának és a mamának, de ők sem tudták, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a nővérének, Ilonkának, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a bátyjának, Gyulának, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a bátyjának, Ferinek, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a bátyjának, Lacinak, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a bátyjának, Pistának, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a bátyjának, Jenőnek, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a bátyjának, Károlynak, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a bátyjának, Józsinak, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a bátyjának, Andrásnak, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a bátyjának, Tamásnak, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a bátyjának, Mihálynak, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a bátyjának, Istvánnak, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a bátyjának, Lászlónak, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a bátyjának, Ferencnek, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a bátyjának, Józsefnek, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a bátyjának, Sándornak, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a bátyjának, Gyulának, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a bátyjának, Ferinek, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a bátyjának, Lacinak, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a bátyjának, Pistának, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a bátyjának, Jenőnek, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a bátyjának, Károlynak, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a bátyjának, Józsinak, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a bátyjának, Andrásnak, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a bátyjának, Tamásnak, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a bátyjának, Mihálynak, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a bátyjának, Istvánnak, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a bátyjának, Lászlónak, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a bátyjának, Ferencnek, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a bátyjának, Józsefnek, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka. Ő is tetszett a bátyjának, Sándornak, de ő sem tudta, hogy szerelmes-e belé Jolánka.

csonyára: „Magácska olyan, mint egy húszéves rózsa." Íme, akikről csak tudunk!

Jolánka igenis válogatott. Hitt a nótának – de sokan jártak rosszul az ilyesmivel! –: „mind elvitték a legények elejét." Tehát akik maradtak, az a kukacosa. Majd visszajön még a java is, nem tart a háború örökké. Nyilván egy sem akadt a kérők közt, aki úgy istenigazában szíven találta volna. De még inkább: eleve is lefitymálta, akik voltak. Majd jön az igazi!

Tény, hogy egy nyolcadik fizetési osztályba sorolt állami tisztviselő lányának lenni nem könnyű pozíció. Úrilánynak úrilány, még a kelengye is összejön, de hozomány – miből?! (A nyolcadik fizetési osztályban még nem volt korrupció, az akkoriban a jóval magasabb körökben kezdődött.) Ha csak ilyen-olyan csinoska lány, a fölsorolt kérők bármelyike pompás férjjelölt lett volna. Ha csúfocska, hozzámehet egy tanárhoz, tanítóhoz is. De ha egy egész megyére szólóan gyönyörű (pláne dunántúli megye)... Még arra is volt példa, hogy főhercegi férjet talált az olyan. Jolánka néninek azonban akkora ambíciói nem voltak. Csak várta, hogy vége lesz a háborúnak, várta az igazit. Válogatott, tehette.

Három évig. A negyedik év meghozta a háború végét, a forradalmakat, viharos és dicsőséges időket, amitől azért még farsang volt a farsang. Bonyhádon éhezni, szomjazni sem kellett. Diszkrétebbek, csöndesebbek, de azért egész jó kis bálok meg zsúrok voltak, s ami a legfontosabb: „megjött a legények eleje". Aki megjött.

Csakhogy...

Múzsám, válts hangszert, verd a gyászdobot! Miként is tudnám érzékeltetni a maga mélységében a tragédiát!

Egy-két kiló hús – egy júnói termeten (a királyság átmenetileg megszűnt) – számít az? Sajnos előforduł, hogy számít. Például az arcon. Ha körülhízza a szemet. Azt a szürkéskék szemet, a hét szépség egyikét, a hollófekete hajkorona alatt. Körülhízza, s ettől a pikánsan mongoloid pofika egyszerre egészen más lesz, ki sem merem mondani, milyen. Miért bántanánk szegény Jolánka nénit, tehet róla? Azon az 1918-as szezonkezdő Katalin-bálon... (Megtartották, hiszen a népköztársaság kikiáltását is ünnepelték vele, ráadásul az elnök felesége is Katalin! Casus bibendi·és casus saltandi minálunk, hálistennek, mindig akad.) Nos, azon a bálon az udvarlók, jóhiszeműen, ilyesformán kezdték a beszélgetést: „Mi baj, Jolánka, ne is tagadja, maga sírt?" „Mi baj, Jolánka, nem aludtunk az éjjel, nem aludtunk a báli izgalomtól?" Vagy kijelentő módban: „Jolánka, magát valami megcsípte, úgy nézem, pók." És csak hetek múlva vették tudomásul a rettenetes valóságot.

Hagyján! Más is van még.

Tudvalevő, hogy a „darázsderék" divatja a századforduló táján megszűnt, s némelyek szerint akkor kezdődött el korunk „szexuális forradalma". Nos, én egy ideje fölhagytam az efféle dolgok firtatásával, még kevésbé szereztem újabb tapasztalatokat. Nem tudom tehát, létezik-e manapság is a ruhadarabok legborzalmasabbika, az a vászonpáncél, amellyel a nők hónaljtól combtőig prágai sonkává pácolják magukat. Nagyon remélem, hogy nincs, hogy a mai fiatalság ezt már nem ismeri. Épp elég súlyos keresztjük a harisnyanadrág. Ezért hát leírnám pár szóval. Ezt a ruhadarabot immáron csak azok a nők viselték, akik nem tudtak lemondani a nemrégiben még júnói (királynői) termetükről,

illetve a nemrégiben még fölhúzható báli ruhájukról. Rendeltetése folytán mérete jóval kisebb volt, mint a test, amelyre húzták. Hogy mégis fölmenjen, hátul végig nyitott volt. Hogy be lehessen csukni, a szegélyeken egy-egy sor acélkarimával biztosított lyuk futott, amelybe x-kötéssel erős zsinórt fűztek. A zsinórt rendszerint a legerősebb nőrokon vagy alkalmazott húzta feszesre olyképpen, hogy egyik térdét, olykor talpát is, a befűzendő hölgy hátának feszítette. Hogy a terhelést a fűző kibírja, a legdurvább kendervászonból készítették, amelyet a bálna szűrőfogazatából készült, úgynevezett halcsonttal, gumival (emlékeim szerint azt sem tartom kizártnak, hogy gipsszel vagy mészhabarccsal) erősítettek. Ha sikerült a fűzővel a nőt akkorára zsugorítani, amekkora tavaly volt, mínusz a fűző térfogata, akkor fölment rá a tavalyi ruha. És akkor a nő, példánk esetében Jolánka, végzetesen naivul azt hitte, hogy az alakja ugyanolyan, mint tavaly volt.

Végzetesen naivul, mert számításon kívül hagyta, hogy bálban van, s hogy a táncnál a férfi a nő derekát karolja át... Mármost, amikor a táncos fölkéri a lányt, arra számít – hiszen az átkos darázsderék-divat rég elmúlt már! –, hogy tenyere alatt a lány gerince mentén végigfutó két izomszalag fog játszadozni. Ami, ahogy emlékszem, nagyon kedves élmény. Molettabb lánykák esetében az izmoknak ez a játéka – mint hajnali párában a fák körvonala – lágyabb rétegen át érvényesül. Olyan lágyságú ez a réteg, mint a jól kidolgozott kenyértészta; olyan élő és meleg is. Az sem rossz élmény. Merem állítani, hogy lehet – már a változatosság jegyében is – nagyon kellemes, fantáziaindító élmény. Ám ha ugyanez a nő fűzőt húz – nincs az a fölajzott képzelet, amit azon-

nal le ne lohasztana. Mint egy pofon az önérzetnek, olyan a tenyérnek egy halcsontos, fűzős női derék. Mint egy horrorfilm: jóságos ég, egy hirdetőoszlop női fejjel, még beszél is, szűzanyám, egy emberszabású languszta, hova meneküljek! Ráadásul az ilyen bálteremben mindig akadnak – eléggé el nem ítélhető módon! – afféle kiélt, minden mocsokban megfetrengett férfiak, akiket már befűzött egyszer egy ilyen befűzött nő, s ők kifűzték. Tudják tehát, és első tapintásra szinte látják is, hogy az ilyen nő hátára mintha két sor piros karikát stancniztak volna, az ilyen nő melle: mint két tehénlepény, amin átment egy mintás autókerék, az ilyen nő hasa: mint egy csúnyán összefirkált lépcsőház. Undorítóak tudnak ám lenni az ilyen mindenféle dolgokat megtapasztalt férfiak, a piszkos megjelenítő fantáziájukkal!

Ó, ha módom volna, időn s téren át, tanácsot súgni az egykori Jolánka néninek! Nem baj az, ha kicsit nagyobbra sikerült az a popsi, bizony nem, ismerek férfiakat, nem is egyet, különben értelmes és tisztességes emberek, akik direkt szeretik és keresik a kétmarkos, sőt, négymarkos ülepet, a világon semmi kiábrándítót nem találnak benne, sőt! De a recemintás ülep...

Nem tudok súgni jó tanácsot időn s téren át. A huszonhárom éves Jolánka néni az életnek ezeket a sarkalatos dolgait még nem ismerte. És senki sem került, aki férfiasan elébe álljon és megmondja. Illegett-billegett hát, és mosolygott, és juszt is legyőzve a páncél fájdalmas szorítását, juszt is mulatott, kacérkodott, pillogott a kis lukon át, ami a szép szemének a behízott arcban megmaradt, képzelte, mert képzelni akarta, hogy kézről kézre adják, hogy ő még mindig ünnepi központja az úri kaszinó – pardon, Demokrata-kör – nagytermének.

Közben pedig már felnőtt és bálra virágzott három új évjáratú bonyhádi lány! És hogy mást ne mondjak, köztük is volt mandulaszemű, pikánsan mongolos arcú szépség. Mert miért ne lett volna, amikor Bartucz szerint a magyar lakosság öt százaléka tartozik ehhez a típushoz, Bonyhád pedig – mely immáron iparral rendelkezik és városi rangot nyert – már akkor is reprezentatívan népes nagyközség volt, járási székhely, híres a szarvasmarháiról.

És eljött az idő, amikor Jolánka néni nem bánta volna már a szeplőt, a bőrgyár szagát, a haj vörösségét, a nagyobb korkülönbséget, de még azt sem, ha nem keresztelkedik ki a molnár fia. Ők azonban már mind megtalálták sebeikre a gyógyító írt. Eljött az idő, amikor egy pedagógushoz is hozzáment volna. Eljött az idő, amikor bárkihez hozzáment volna. Sőt, bár ezt még gondolatban sem mondta ki: egye fene, akár hozzá se ment volna. De akkor már Jolánka néni olyan kövér volt, hogy elcsábításának a puszta technológiai részét is problematikusnak ítélték a férfiak.

Az orvosok szerint a hormonok okozták ezt a kövérséget, vagyis, hogy nem ment időben férjhez, és nem szült. Viszont a pártában maradást meg éppen a kövérsége okozta. Ez az úgynevezett circulus viciosus, ami hibás kört jelent, és amit circulus vitiosusnak szoktak írni, bár az tulajdonképpen kör alakú szőlőlugast jelentene, ha egyáltalán volna értelme.

Mindezt pedig azért mondom el, hogy az Olvasó megértse Olgi kétségbeesését, az egész Zebegényi család lelkén rágó nagy gondot. Olgi huszonkét éves. Hollófekete haj, szürkéskék mandulaszem, fess alak, mert sportol is, az egyetemi kézilabdacsapat beállósa.

És a nagy meccseken ott van a családból, aki ráér. Vagyis ott van Jolánka néni az ötnegyed mázsájával, és a világért sem mulasztaná el megjegyezni, amikor Olgi a kisnadrágban, trikóban kifut az öltözőből: „Szakasztott, mintha magamat látnám!"

Most tehát, de sürgősen vagy rendeltetésszerűen fognak működésbe azok a hormonok, vagy zsírt termelnek!

És a fiúnak se szeplője, se bőrgyár, se semmi, ez a kölcsönös nagy, lángoló szerelem iskolaesete!

Ámde hogyan engedné a lányát a világhírű Zebegényi professzor albérletbe? Mikor a másik lányát, ugye, férjestül, gyerekestül befogadta az apai, sőt nagyapai házba! És mellesleg a világhírű Zebegényi professzornak pénze sincs a méregdrága pesti albérletre. A fiatalok pedig egyelőre pénzt nem keresnek. Jaj, de hány év, amíg annyit keresnek majd, hogy albérletre futná!

Lakás kell! Tanácsi, szövetkezeti? Ne játsszunk az illúziókkal! Lakást kell venni! Vagy építeni társasban, önállóan, tetőtérben, a városkörnyéken, ahogyan gyorsabb és olcsóbb. Mondjuk – egy-két éven belül. És elérhető áron!

Elérhető áron? Induláshoz ötszázezer forinttal.

Zebegényi professzornak történetünk e drámai fordulata idején ötezer forintja van az OTP nyolcadik kerületi fiókjában. (A tulajdonos engedélyével sértem meg a takarékbetéti titkot.) Bel- és külföldi cikkhonoráriumokból gyűlt össze az évek folyamán. Tehát négyszázkilencvenötezer hiányzik.

Megértjük már, miért sír Olgi?

Pedig a kisírt szem – vigyázat! – csak még sietteti a végzetet!

*

A nyárral megérkezett Zoárd, Zoárddal a családja. Kiosztották a szezon végi kiárusításból származó női alsóneműt. A két kicsi mondta, hogy „kezé sokolóm", amitől a nagymamának meg kellett őket enni. És elkezdték a nyaralást. Pontosabban: Zoárd még nem kezdte, neki hol a Nemzeti Bankban, hol a Külkereskedelmi, hol a Földművelésügyi Minisztériumban voltak fontos tárgyalásai; szombat délre jutott el odáig, hogy nyugton leülhetett a családi asztalhoz. Mely is ez alkalommal a házban és ház körül található összes asztalok sorbakapcsolásával jött létre a kertben. Nagyanya csillogott a boldogságtól: körülötte két fia, két menye, hét unokája, másfél dédunokája (Zsuzska az ötödik hónapban). Csillogott a boldogságtól, csak – nagyon is érthető módon – a lába fájt. És hát a szíve, immár krónikusan, mert látnia kellett Olgi keserves képét. Ráadásul – ugye, nem lehetett nem meghívni – ott tornyosult az asztalnál az eleven mementó is, Jolánka néni.

A „franciák" mintha semmiről sem tudnának; Jacqueline asszony pedig már kiszedte a nagymamából s férjének is elmondta a kétségbeejtő újságot. De hát ők diszkrét nyugatiak. A szót Zoárd vitte, üzleti terveiről, s hogy hétfőn Hevesbe utazik, az Őnyegi Állami Gazdaságba, viszi a gyerekeket is, országot nézni.

Csöndes, szép nyári dél volt.

És akkor meglepő dolog történt. Nagyapa korát meghazudtoló fürgeséggel ugrott föl, lépte át a padként szolgáló vasalódeszkát, rohant a házba, fordult is már ki, kezében két lobogó százforintos, futott az utcára, és kiabált: halló, halló! Az utcán méltóságteljes tempóban egy szürke tartálykocsi gördült végig a nemrég elvirágzott jázminbokrok mögött.

Zoárd fölhúzta szemöldökét, elvigyorodott: – Mi az, már ők szedik be a büntetést is?

Harsány nevetés a fiatalok tájáról. – Büntetés?! Még hogy büntetés?! Hol élsz te, Zoárd bácsi? Ja, persze, Nancyban!

Bővebb magyarázatot azonban nem adtak. Evés közben hogyan is beszélhetnének ilyesmiről? Nagyapa kipirultan a futástól, reménytelen legyintéssel kullogott a helyére. – Nincsenek szolgálatban, szabad szombat! A kocsival Perbálra mennek, lakodalomba.

Nagyanya ijedten: – És a kétszáz forint?

– Azt elfogadták. Hogy majd a héten jönnek.

– Jaj, te! Elisszák a lakodalomban, dehogy jönnek! Mint a múltkor is! Te meg odaadod nekik!

– Kivették a kezemből, mit csináljak! Csak aztán mondták...

Zoárd valamit sejtett már, de nem akart hinni a sejtésének. A magyarázattal viszont meg kellett várnia az ebéd végét.

– Te még mindig azt hiszed – kezdte Zebegényi János –, hogy az ötvenes évek elején tartunk.

– Ugyan! Nagyon jól látom a fejlődést, a liberalizá...

A professzor rendületlenül folytatta. – Ilyesmi, hogy büntetést, mert nincs meg a fejadag a gödörben... Ugyan! Minden egyébtől eltekintve is: ezt a módszert ma már nem ismerjük.

– De mit akart apa a pénzzel?

– Hogy szippantsák ki a gödröt.

– Tessék?! Még ő fizet érte? Kétszáz forintot?

– Tévedés. Esetenként vagy ezer forintot kell fizetni a szippantásért. A kétszáz forint csak előleg a borravalóra.

– Nem igaz!... Hiszen pár éve még...

Zebegényi János nemcsak nagy tudós, de – mint közismert – kiváló pedagógus is. A jelenségeket mindig, minden oldalról, alaposan igyekszik megvilágítani.

– Nem követed nyomon a tervhivatali statisztikát, így nem tudod, milyen hatalmasat fejlődött a magyar vegyipar, azon belül is a műtrágyagyártás. Ma már a fekáltrágyára semmi szükség. Még az istállótrágyára se nagyon. Mármost, ugye, tudod, hogy még a főváros területéhez is mekkora falusias jellegű, csatornázatlan kerületeket csatoltunk. Hát még a környék, ahol a népesség szinte robbanásszerűen megnőtt. Érdnek például már csaknem ötvenezer lakosa van.

– Fantasztikus! De akkor is...

– A telkeket fölaprózták mindenütt, a népsűrűség túlterheli a talajt, az emésztőgödrök elzsírosodtak, nyilván apáéké is. Most, hogy sokan használjuk, apa fél, mert bizony gyakran előfordul kibuggyanás, túlfolyás...

– Világos, hogy már régen csatornázni kellene.

– Csatornázással ezt a növekedést nyomon követni még egy nagyon gazdag ország sem tudná. Egyedül Érdnek vagy félezer kilométer csatorna kellene, plusz tisztítóberendezés. A legdrágább közmű. Azonkívül – ismét csak a talaj túlterheltsége miatt – mindenütt sürgősebb a vezetékes víz! Elképzelni sem tudod, mekkora terhek nyomják ma a főváros és környéke közigazgatását. Csatornázni pedig elsősorban ott csatornázunk, ahol az ökológiai szempontból a legsürgősebb. Tehát például az üdülést szolgáló állóvizeink védelmére.

Zoárdot már diákkorában is idegesítették bátyjának higgadtan kimerítő magyarázatai.

– Akkor pedig szippantani kell! És azt hiába is próbálnád megmagyarázni, Jánoskám, hogy aminek a hiányáért pár évvel ezelőtt még büntetést szedtek, azt ma... Mit mondtál? Ezer forint?...

– Olyanformán.

– Hát ezt nekem soha nem magyarázod meg!

– Dehogynem. Amire te emlékszel, húsz évvel ezelőtt a szippantás termelőtevékenység volt, ma pedig szolgáltatás. Mármost minálunk objektív okok miatt, amelyekre, ha kívánod, majd kitérek, a szolgáltatás a legelmaradottabb ágazat. Egyebek közt, az általános munkaerőhiányon belül, munkaerőben is az áll legrosszabbul.

– De hisz ez gépesített művelet!

– A géphez is kell az ember.

– Igaz! Nektek nincsenek arabjaitok.

– Te vállalnád ezt a munkát?

– Mit keresnek vajon?

– Nem tudom. Biztosan nem keresnek rosszul. Először is férfimunka, amit ab ovo jobban fizetnek. Azután, ha nem fizetnék jól, az a sofőr átmenne teherautóra vagy taxira.

– Azt mondod, a kétszáz forint csak borravaló lett volna? Hány szippantást csinálnak naponta?

– Nem hinném, hogy nagyon sietnek. Az ilyen munkában elég érthető, ha megállnak egy kocsmánál... két fordulót biztosan csinálnak egy nap!

– Te, János! Kié a kocsi?

– Tanácsé, téeszé? Akinek kiadják. Nem tudom.

– Bárhogyan is, ez fantasztikusan gyors amortizáció! Hiszen itt megérné, ha tucatszám állítanák be a...

– Mondom, hogy ember sincs hozzá!

– De hisz... Csak úgy nyersen kalkulálok... Ha egy nyugdíjas kétszáz forintot lobogtat... Szerintem ezek csak borravalóból is megkeresik a hat-nyolcezret! Másfél ezer frank csak borravalóból!

– Begerjedtél! Talán vissza akarsz jönni Nancyból, hogy az élelmiszeripar inverz műveletében tevékenykedjél?

– Hülye vagy! Veled nem lehet beszélgetni!

Volt még néhány efféle vitájuk a nyár folyamán. Csak a legérdekesebbikből idéznék. Akkor már létrejött a megállapodás a PASANA (Production Aliments S. A. Nancy) és az Őnyegi Állami Gazdaság között, Zoárd elégedettnek látszott. „Lehet, hogy a termelésünk nagyobbik felét dobom át Magyarországra!"

Ebben a vitában az ifjabb János, a közgazdász is részt vett.

– Megmondanád, Zoárd bácsi, hol találod meg a számításodat?

Zoárd egy hamisítatlan francia P-DG módjára válaszolt: – Mert itt nem pofáz bele a dolgomba a szakszervezet!

Ifjabb János a fejét ingatta: – És még? Mert itt olcsóbb a munkaerő, nem?

– Igaz.

Idősebb János vette át a szót. – Igaz? Ejnye! Valóban igaz? Mondd meg, de őszintén: jobban él Nancyban a te francia munkásod, mint az őnyegiek?

– Nem tudom.

– Dehogynem tudod! Nem él jobban. Sőt! Az őnyegi munkás egy sor olyan igénnyel is föllép – külföldi utazás, a fiának egyetem, szanatóriumi beutaló és így

tovább –, amire a te nancyi munkásod nem is gondolhat! Így van?

– Nem vitatkozom. Ezek összemérhetetlen dolgok.

– Nagyon is összemérhetők! Ha tudnál kalkulálni, kiszámíthatnád, hogy az őnyegi munkaerő sokkal drágább. Csak az a különbség, hogy a nancyi munkaerőt neked kell megfizetned, a tőkésnek! Nálunk viszont: a kenyeret, a húst, majdnem minden élelmiszert az állam szubvencionál, az állam fizeti az utazásunk, a színházjegyünk, a könyvünk, újságunk költségének nagyobbik felét, az orvosunkat, gyógyszerünket, iskolánkat és a gyerekeink iskoláját. Folytassam? Így aztán neked valóban olcsóbb az a magyar munkaerő, ami azonban nekünk bizony meglehetősen drága, biztos, hogy drágább a franciánál!

Zoárd még őrizte a nyugalmát. – Nem tudom, miért örült akkor ennek a kooperációnak úgy a magyar állam, mint majom a farkának! Én azért a negyvenkilenc százalékért egy know-how-t adok, egy márkát adok, egy világreklámot adok. Tudod, hogy a konzervek árában mekkora hányad a reklám? Nem negyvenkilenc százalék, megnyugtatlak!

– Mindjárt megsajnállak, öcsi, tönkre fogsz menni a jó szíveddel!

Zoárd iróniája mögött már érzett a feszültség. – Nem fogok tönkremenni, kedves bátyó, megbízható képlettel számítottuk ki a vállalkozás várható rentabilitását. Nem tudom, hallottál-e már róla: egy nagy magyar elméleti matematikus találmánya, aki épp csak azt nem tudta, mire való a képlet, amit föltalált!

Zebegényi János fölötte állott a kicsinyes gyarlóságnak. Ne feledjük azonban, hónapok óta milyen gondok-

ban élt. Ilyen körülmények között még azt sem zárhatjuk ki egészen, hogy Zoárd sikerei, de akár csupán a nagy fehér BMW, a „hét nyelven beszélő" lakókocsi, az az egész bárányfelhős könnyedség, amely a nancyiakból áradt, valami irigységfélét támasztott benne.

– Az az elméleti matematikus – válaszolta – pontosan tudta, milyen mankót ad a gondolkodás rokkantjainak.

Övön alul ütött? Vissza is kapta övön alul:

– Tudom, János, hiszen gyerekkoromban elégszer hallottam, hogy te vagy a zseniális Zebegényi, én meg a buta Zebegényi. Nem vitatkozom, mert sokan állítják, legyen, elfogadom! De egyet mondhatok: az én fiam nem úgy fog nősülni, hogy egy szobában szorong majd a feleségével, két gyerekével, egy lakásban a széles családdal. És ha majd a lányom férjhez készül, meglesz hozzá a berendezett lakása. Ez biztos. Hálás volnék, ha egyszer valaki meggyőzően megmagyarázná, mire való az olyan zsenialitás, amelyiknek legalább a fenekén nem található legalább egy fikarcnyi életrevalóság! Volna-e ma egyáltalán ember a földön, ha őseink ilyen bizarr módon lettek volna zseniálisak?!

Ennek a beszélgetésnek tanúja volt jószerint az egész család. Nagyapának ugyan sürgősen dolga akadt, amikor megérezte a puskaporszagot, a lányok-asszonyok az asztalt szedték le, jöttek-mentek, mintha oda sem figyelnének. Feri és Jánoska viszont nem is titkolták, hogy élvezik az eseményt.

Zoárd pedig folytatta: – Lehet, hogy én és a hozzám hasonlók a gondolkodás rokkantjai vagyunk. De vajon minek nevezzem azokat, akik itt élnek, és nem látják, vagy nem akarják merő kényelemből meglátni, hogy ez az ország aranybánya.

A professzor valóban mérges lehetett, nagyon telibe talált az előbbi mélyütés, mert különben mindig volt annyi humorérzéke, hogy kerülje a fennkölt pátoszt.

– Ez az ország – kiáltotta – lehet, hogy másoknak aranybánya, de nekünk a hazánk!

Zoárd megérezte, hogy most valóban fölénybe került; nyugodtabb hangon folytatta, szinte békülést kínált.

– Nem tudom, miért mondana ellent egymásnak ez a kettő? Szavakkal és elméletekkel szeretjük a hazát? Én, aki milliókat hozok ide, kemény valutában, talán nem szeretem? Sajnálom, ha megbántottalak, János, nem rólad: az általános magyar betegségről van szó. Még mindig a feudalizmusban éltek: szégyenlitek a munkát. Mert az a jobbágyok dolga!

– Márhogy mi?! Talán nem dolgoztunk egész életünkben, mint a...

– Jaj, nem a fehér galléros munkáról van szó, hanem amit az ember a két kezével végez! Azt hiszed, nem látom? Már a paraszt sem dolgozik, csak az asszonya, annak még lehet! Az őnyegiek: ott hajlong háromszáz nő a dinnyeföldön, három férfi meg az árnyékban pipázik, és nézi. Mert ők már brigádvezetők, vagy mi a fene! Én talán az irodában kezdtem az apósomnál? Egy szál gatyában izzadtam az üstöknél a többi melós között, forgattam a keverőlapátot szakadásig. És nem lettem tőle kisebb a menyasszonyom szemében, hanem nagyobb!

Feri szólt közbe: – És mi, a bátyóval? Mit csináltunk tavaly ősszel minden szombaton? Vagont rakodtunk a Józsefvárosin, szenet, követ, cementet, ami jött! Egy szál gatyában!

– Kirándulás!... Nálatok, ha valaki egy arasznyira kinőtt a közrendből, már sofőrje van. A Fiat elnöke maga vezeti a kocsiját, de a magyar osztályvezető elvtársra ott vár egész nap egy erős, egészséges, nagymelák ember a sofőrszobában! És akkor: munkaerőhiány! Ne arról meséljetek, hogy egyszer vagy tízszer vagont rakodtatok, nem érdekes! Tudjátok-e és főként: nem rühellitek-e a két kezeteket használni már ebben az országban?...

– Ez a ház talán fölépült volna, ha nem keccsölünk itt valamennyien, még apa is?

– ...nem alkalmankint: rendszeresen! Tudtok-e például, amit minden kalapossegéd tud minálunk: kocsit vezetni? – (Miért pont a kalapossegédeket szúrta ki?)

A három férfi, apa és fiai egyszerre nevették el magukat.

– Most telibe találtál, Zoárd bácsi. Én – mondta Jánoska – a szabharcosoknál szereztem jogsit, hivatásosat, személyre, teherre, pedig lehet, hogy sohasem lesz kocsim.

– Én – így Feri – négy évig ezt tanultam a politechnikán. Egy év alatt nemhogy a jogosítványt, de az autószerelői bizonyítványt is megkapom, ha idén nem jutok be a Zeneművészetire.

– Én pedig – szólt Zebegényi János –, bár bizonyos már, hogy soha nem lesz kocsim, letettem a sofőrvizsgát. Mert a külföldi konferenciákon sokszor előfordul, hogy a meghívottak vezető nélkül bérelt kocsit kapnak, és nem akarom zavarba hozni a házigazdákat... És ha már – tette hozzá – a magad szerencséjének magasából, Zoárd, az egész család legfájdalmasabb sebére pöccintettél: elhiheted, hogy elmennék utcát söpörni vagy

lovat vakarni vagy bármit csinálni, ha a gyerekemen segíthetnék vele.

És föllángolt volna ismét a vita, mert ezt már megint sértett komolyan mondta Zebegényi János, nem is tudni, mire vezetett volna az újabb szóváltás. Megjelent azonban Ferenc nagyapa, kezében háromliteres demizsonnal:

– Most pedig megkóstoljátok a tavalyi ezerjómat!

És a várható közös megpróbáltatás kibékítette az ellenfeleket.

*

Tárgyilagos külső szemlélőként vallom: meg kell értenünk Zoárd érzékenységét is. Nemcsak gyerekkori sérelmek újultak föl benne, hol vannak azok már! De ő ezen a nyáron élete addigi legnagyobb sikerén tette föl a pontot az i-re. Az őnyegi kooperáció ötletétől nehéz volna megtagadni a „zseniális" minősítést. Az egy tök–egy szamóca (alma, szilva és a többi) arányból egy sütőtök–egy szamóca (satöbbi) arány lett. Szinte csacskásan egyszerűnek látszik az ötlet, de vajon minden igazi nagy ötlet – például a kerék – nem ilyen csacskán egyszerű?

Gondoljuk csak végig! Először is: a nemesebb alapanyag magas kalória-, főként pedig vitamintartalommal (az életünkhöz elengedhetetlenül szükséges, főként pedig a gyerekek és serdülők számára nélkülözhetetlen A-vitamin). Másodszor: a sütőtök révén megtakarítható a cukor jelentős része, ami az önköltséget csökkenti. Harmadszor: olcsósága ellenére is nagyobb az így keletkező konzerv táp-, tehát használati értéke. Ily módon – megfelelő propagandával – a termék magasabb

áron értékesíthető, mint a főzőtökkel készült Zebe-Zaba.

Megszületett a Vita-Zaba! A Vita-Zaba, amely Őnyegen készül, de francia zászló alatt a legnagyobb kedvezménnyel fut be a világ minden piacára.

Bővebbet kár róla mondanom, hiszen valamennyien veszük, esszük, szeretjük, ha nem szeretjük is, hiszünk benne, csecsemőinket is Vita-Zaba (Baby)-vel tápláljuk, és csecsemőink ezt nem veszik rossz néven; tehát amióta (az időközben várossá nyilvánított) Őnyeg megtízszerezte a termelést, beolvasztott egy másik gazdaságot, egy cukorgyárat, egy alumínium hengerdét, egy gépgyárat és egy nyomdát a teljes Vita-Zaba vertikum céljaira; tehát amióta már nem a teljes mennyiség megy nyugati exportra, azóta mi magyarok is, minden külön argumentáció nélkül, beláthatjuk Zebegényi Zoárd ötletének hatalmas horderejét.

És tiszteljük is fenntartás nélkül Zebegényi Zoárdot. Nem is annyira az ötletért, amely egyébként már évekkel ezelőtt megfogant benne. Hanem hogy ezt az ötletet – noha jó ötlet! – a nehézkes magyar adminisztráción és mezőgazdasági-ipari komplexumaink ragacsos tunyaságán keresztül tudta vezetni a megvalósulásig! Alig három év alatt! Noha – ismétlem – az ötlet már első látásra is jó, s az országnak rendkívül hasznos! Vagyis olyan, amitől minden magyar hivatalban minden magyar hivatalnoknak az jut eszébe: „Mit akarhat vajon ez az ember, ha úgy tesz, mintha azt akarná?"

Pár évet most előreszaladtunk, azután meg vissza. Maradjunk az idő rendjében!

E pillanatban tehát ott tartunk, hogy Zoárd sikeresen megkötötte a kooperációs üzletet, s az Alkotmány ün-

nepén letették Őnyegen a leendő élelmiszeripari kombinát alapkövét. A további szédületes fejlődést pedig még csak a Zebegényi-képlet alapján végzett számítások jelzik.

Az alapkőletétel után egy héttel a nancyi Zebegényiek haza is utaztak. És bár többé a veszekedést szóba sem hozták, Zoárd a búcsúcsók mellé odasúgta Olginak: „Most már ne bőgj, húgocskám! Amire az okos apád képtelen, majd megoldja a buta nagybácsid." És senki sem tudta, mit akar mondani, alig is hitték, hogy valamit mondott vele.

Ámde néhány hét múlva, körülbelül szeptember huszonhetedikén délelőtt negyedtizenkettőkor, megjött a postai értesítés „külföldi ajándék gépkocsi"-ról, „elvámolva, vámköltség valutában befizetve", átvehető személyazonosság igazolásával a csepeli Mobil-telepen, csupán a rendszámtábla meg az egészségügyi csomag árát és a folyó csonka év adóját kell forintban befizetni. Ezt az utóbbit azonban meglepő nagy összegben szabták meg. Amiből rögtön tudták, hogy Zoárd nemes bosszút állt, és bármily hihetetlen, valóban segített szegény kis Olgin. Mert az a kocsi, amelyiknek ilyen magas az adója három hónapra...

És találgatni kezdték, hogy talán az is egy nagy BMW vagy a legnagyobb luxus Volvo vagy egy háromszázas Mercedes. Hirdessék meg? Vagy már ott licitálnak majd Csepelen az aspiránsok, hiszen minálunk az ilyesminek villámgyorsan híre megy! (De milyen igazuk volt. Este már jött is egy interurbán telefon Zalaszentgrótról! Egy vásározó üvegfestő kisiparos nevében ígért valaki hatszázezret „a nagy Merciért". Tehát Mercedes!) Megállapodtak, hogy spekuláns hiéná-

nak nem adják, csak közvetlen vevőnek. És abban is, hogy csak készpénzért. Esetleg, mert olyan is van, beköltözhető lakásért. Persze újért, de nem lakótelepen; vagy egye fene, lakótelepen, de nem akárhol.

Álmodtak ébren és – mint látjuk – nagyon józanul, számolva minden lehetőséggel.

És igen! A kocsi hatalmas Benz–Mercedes volt, fehérre lakkozott, csupa krómos csillogás. Hatalmas, húsz köbméteres Benz–Mercedes szippantókocsi. Szállítólevelén, „a feladó magánközleménye" rovatban pedig két szó: „Szavatokon foglak!"

Őket bizony foghatta!

Egy héten át, amíg a hivatalos formaságok intéződtek, mind az öt férfi – apa, két fia, vő és vőjelölt – a használati utasítást tanulmányozták. Mert az, kérem, valami csodálatos dolog, az ilyen Benz–Mercedes szippantókocsi! Ha nem hívtam volna már egy ízben a Múzsa segítségét, most hívnám. De nem akarom a hölgyet annyit molesztálni, különben is, ősi jogszokás szerint: egy műhöz egy múzsacsók! Megpróbálom tehát anélkül, röviden és egészen prózaian:

A szívócsövet automata állítja össze a kívánt hosszúságra, a szippantóvég központi irányítással vezérelhető a kívánt helyre. A szippantás teljes vákuummal, rendkívül gyorsan és egyenletesen történik, olyképpen, hogy az anyag buborékmentesen, tömören tölti ki a rendelkezésre álló teret. A művelet után a csővég önműködő fertőtlenítő zuhannyal tisztítja magát ragyogóra. A tartály abszolút csöpögés- és gázkibocsátásmentes, a fertőtlenítő oldat következtében a kocsit enyhe vaníliaillat lengi körül. A tartály ürítése négy atmoszféra nyomással történik, szinte pillanatok alatt, utána a tartály és cső

ismét automatikus fertőtlenítő öblítést kap. Ez pedig olyan tökéletes, hogy – mint a műleírásban olvasható – visszaúton a kocsi akár tejet vagy sört is szállíthat. (Ez a mozzanat nem érdekes. Egyébként a KÖJÁL-rendelkezések talán nem is engedélyezik.)

A hivatalos eljárás, persze, nem futott egész simán. Illetékes szokatlannak találta, hogy egy világhírű tudós, Állami díjas akadémikus efféle szolgáltatásra kér úgynevezett „félállásos iparigazolványt". A szokatlan dolgokon pedig, mint tudjuk, Illetékes mindig fönnakad. Zebegényi János nem tudott precedensre hivatkozni. Azt, hogy a futballisták munkaidőn kívül különféle vállalatoknál hivatalnokok, nem fogadták el precedensnek. Illetékes azonban végül mégiscsak jóindulattal kezelte az ügyet, már a nagy Zebegényi névre tekintettel is. Segítségül jött ezúttal is a magyar történelem ezeréves kísérő jelensége: a szerencse a szerencsétlenségben. Illetékes édesapja nyugdíjas, mégpedig úgynevezett „régi" nyugdíjas. Ez a szerencsétlenség. Viszont amíg dolgozott, a Fővárosi Csatornázási Műveknél volt szerelő. Szakember! Vagyis kiadható az iparigazolvány az ő nevére, és ezért Zebegényiéknek nincs is más kötelezettségük, mint átvállalni azt a havi ezer forintot, amivel apját eddig Illetékes segélyezte. No és természetesen szippantani. Ez a szerencse.

*

Minek is tovább? Zebegényi János egyetemi munkája pénteken délig tartott, a legközelebbi órája hétfőn délután volt. Vagyis péntek délutántól hétfő délig, kerek három napon minden héten szippanthatott. Olyankor valamelyik fia-veje is szabaddá tette magát, fölváltva

vezettek, adminisztráltak (az is jár vele). Az iparengedély a főváros külső kerületeire és húsz csatlakozó nagyközségre szólt. Nem mondom, sok munka, sokszor dolgoztak éjjel-nappali váltott műszakban. Viszont olyan munka, aminek aztán van láttatja is! Aranybánya! Tavaszra megvolt Olgiék lakása. Őszre Zsuzsiék is átköltöztek egy budai társasházba. Újabb egy év: szép kúria Csopakon, ahol nagymama, hogy ne unja magát, panziót rendezett be tizenhat vendégre, amikor a család nem nyaralt, nagypapa pedig valódi nemes borokat pancsolhatott kedvére. Nem sorolom, hogy kinek milyen márkájú autója lett, sem a külföldi utazásokat. Biztos, hogy a harmadik év után Zebegényi Jánost már igazán nem a tudósi életében megismert és megszokott anyagi feszesség, hanem a kristálytiszta munkaszeretet tartotta ott továbbra is az Elefánt – ahogy kocsijukat becézték – volánjánál. Egy pénteki napon is éppen Törökbálinton szippantott, amikor a kormányőrség motorosa utolérte az örömhírrel: megkapta a Nobel-díjat.

Ezzel aztán igazán pontot tehetnék ennek a nagy sikerű családregénynek a végére. Úgy érzem azonban, érdemes átgondolnunk még egyszer: ki mindenki csinált itt karriert?

Nyilván mindenekelőtt Olgi és vele a Zebegényi család, szám szerint – unokákkal és hamarosan születő további dédunokákkal – tizenhét ember.

Item. A magyar matematikai tudományok, minthogy Zebegényi János – szabadulván anyagi gondjaitól és szűkös lakáskörülményeitől, továbbá a szabadban folytatott rendszeres fizikai tevékenység következtében – szinte megfiatalodott, s most ért el mind tudósi alkotó-

munkájának, mind pedagógiai tevékenységének legtermékenyebb, legérettebb korszakába. (Főművek sora.)

Item. Illetékes, aki most saját céljaira költhette azt a havi ezret, amit addig nyugdíjas apjának adott.

Item. Nyugdíjas apa, aki addig valójában csak ötszázat kapott, és arról is gyakran megfeledkezett a fia.

Item. Nagymama csopaki panziójának vendégei. Minthogy nagymama pompásan főzött, és az egész vállalkozásba nem nyerészkedési céllal fogott, csupán hogy akkor is legyenek körülötte emberek, amikor a család nem nyaral.

Item. Regényünk nem szereplője, aki az érdi házat megvette, mert igazán olcsón kapott egy, a maga szerénységében is szolid és lakályos házat.

Item. El ne felejtsük: Jolánka néni is, mert láthatta nemsokára, hogy hormon ide, hormon oda, Olgi is alaposan meghízott a második gyerek után.

(Következésként Olgi férje: lévén az a kisfiús típus, amelyik – titkon – mindig is szeretett volna egy jó kövér nőt magának. Megkapta.)

Item. Nagyon jól jártak a XV–XXII. kerület és a környező húsz község lakói. Mert Zebegényi professzor előzetes borravaló nélkül is pontosan jött a hívásra, soha nem volt részeg, nem káromkodott, nem frócsögtette szét a mocskot a ház körül, nem dugta a szennyes csövet az illetékes lyuk helyett delíriumos tévedésből a kútba. Mindig aznap jött, amikorra ígérte! Még köszönt is a háziaknak!

Item. Kitűnően járt a magyar környezetvédelem.

De hiszen tudvalevő: ha egy ügyes gép meg néhány jóravaló, értelmes ember dolgozni kezd, akkor mindig sokan jól járnak.

Hopp, ha így folytatom, Zoárd megmarad a jóságos nagybácsi szerepében! Szó sincs róla, még nincsenek itt azok a bizonyos apokaliptikus idők. Zoárdtól senki se várjon önzetlenséget. Nem. Hanem:

Ezek azok az évek, ugye, amikor az ökologikus cancrofóbia Nyugat-Európára is átterjedt már Amerikából. Vagyis hogy a növényvédőszerek, műtrágya és általában a mezőgazdasági kemikáliák rákot okoznak, és tehát vissza a természethez! Az őnyegi Magyar–Francia Élelmiszeripari Kooperáció a hármas országút mentén, a főváros határában, hatalmas komposztálótelepet létesített, az Elefánt tartalmát éjszakánként oda kellett üríteni, s a francia fél szigorú előírása a sütőtökföldek trágyázását csak onnan engedélyezte. A Vita-Zaba teljes márkája tehát úgy hangzott: Vita-Zaba Nature Verticale. A dobozok meg a reklámcédulák szövege pedig külön keretben hangsúlyozta: „Készült kizárólag természetes anyagok felhasználásával, saját gyümölcsöseink terméséből, ahol semmiféle kemikáliát nem alkalmazunk." És ott látható még két neves onkológus m. p. aláírt véleménye is a daganatos megbetegedések hátrányairól.

Vagyis – item – jól jártak a Vita-Zaba fogyasztói, száz- és százmilliók, mert biztosan tudhatták, hogy rákjukat nem a Vita-Zabától kapták.

És – a Vita-Zaba átütő sikere folytán, mondanunk sem kell: jól járt a magyar népgazdaság, az életszínvonal, a haza.

Az epilógus epilógusaként pedig hadd mondjam még el: milyen jól járt hamarosan az egyetemes matézis! Hiszen a nemrég alapított, a Nobel-díjnál is magasabb összegű és nagyobb tekintélyű Zebegényi-díjat évről

évre kifejezetten az elméleti matematika kiválóságai kapják!

Nyilván tudja a kedves Olvasó, hogy a Zebegényi-díjat – teljes nevén „Zebegényi Zoárd Elméleti Matematika Díjat" – a világhírű élelmiszeripari tröszt elnök-vezérigazgatója alapította. Néhány szót azonban a kevésbé közismert előzményekről.

Akkoriban került forgalomba a Zebe-Hamm, a PASANA chicagói gyárának készítménye. A Zebe-Hamm elsősorban katonai célokra készül. Régi tapasztalat, hogy a hadseregben iszonyú pazarlás folyik az élelmiszerrel. Nem az ő zsebükre megy! A nagyméretű konzervet az a katona fölbontja, elkezdi enni; közben rohamot vezényelnek, az a katona elesik, a félig bontott konzerv meg ott rohad. Vagy találat éri a fedezéket, ötvenen meghalnak, a fölbontott, megkezdett konzervjük ott rohad. Vagy – mert előfordul – váratlanul meg kell erősíteni a védelmi vonalakat, azaz sietve vissza kell vonulni: a katonák éppen esznek, a katonák folyton esznek, amikor nem harcolnak: a sok félig bontott konzerv ott rohad. Egyáltalán, miként a Zebegényi-képlettel kiszámították, a háborúk költségeit hét és fél százalékkal lehetne csökkenteni pusztán a racionális élelmiszer-felhasználással.

Nos, a Zebe-Hamm, a maga összetételével és csomagolástechnikájával, olyan adag, amelyet a katona egy falásra bekap, és mintegy harminc percre megszűnik az éhségérzete. Akkor bekap egy újabb Zebe-Hammot. De természetesen már csak az a katona, aki a harminc perc leteltével még életben maradt! Aki elesett, annak a Zebe-Hamm adagjai érintetlenül, változatlanul gusztusos formában továbbra is felhasználhatók. Latin-

Amerikában, Dél-Afrikában sok üzem, építő-, közlekedési és bányavállalat is bevezette munkásai táplálására a Zebe-Hammot, de a fő megrendelők a hadügyminisztériumok békében is. Van egyáltalán beke a hadügyminisztériumokban? Hiszen a legtöbb most is éppen afféle helyi háborút, polgárháborút folytat, vagy éppen készül rá. Nem kell mindjárt világháború az iparnak! Azt se felejtsük, hogy a világ országainak többségében mégiscsak katonai diktatúra van, a katonák pedig különösen fogékonyak a racionális ötletekre. Zebegényi Zoárd amerikai üzeme, ahol a Zebe-Hamm (a Pentagon tudományos segédletével) készül, ily módon már az első években akkora nyereségre tett szert, hogy lényegesen olcsóbb megoldásnak bizonyult egy matematikai díj alapítása, mint az adó. Érthető.

Ma már az az üdvös helyzet, hogy a katonai élelmezésből csak az megy kárba, ami az elesett katona gyomrában emésztetlenül marad. Ám a PASANA Food Corporation laboratóriumaiban lankadatlanul folynak tovább a kísérletek.

Vége a nagy sikerű családregénynek.

Egyelőre. Hiszen itt még óriási távlatok nyílnak.

MÉSZÖLY MIKLÓS

SZÁRNYAS LOVAK

Titkos Rákhel mondta egyszer a hajnalra, hogy „megjöttek a szárnyas lovak" – de lehet, hogy az egész csak egy álom mérgezése, a Bálint-híd csurgójánál már tegnap ott ült egy varjú. A felhőszakadás a Duna-kanyarból söpört végig az eperfás országúton, és pontosan eltalálta a várost. A lezúduló víz beomlasztotta a szurdik bejáratát, s úgy eltorlaszolta, hogy borulás veszélye nélkül nem lehetett kihajtani rajta. Nekünk azonban pontos méreteink voltak, hogy milyen széles árkot kell ásni, ha a kádat is föl akarjuk rakni. Teleszkai többször is kimérte a távolságot, és két gálicos karót szúrt le. Fennhangon magyarázta, hogy mi lesz a teendő, a szekeret hogyan készítjük elő, s a fenékdeszkák alá, a zsámolyokra hogyan csúsztatunk gumialátétet. Igyekezett minden lehetséges veszélyt számításba venni. – Ha nem látunk, majd eligazítanak a karók – mondta markába fordított cigarettával. – A gálic télen se kopik le. Világít a havon. – S odaheveredett ő is a rámpasorompó mellé, sötétedett már, hallgattuk a konzervgyári szirénazúgást. Kezdődött ott is az örök második műszak.

Szüleinek a dombok túlsó oldalán negyven évig volt birtoka, s telente alig láttak embert a távol eső völgyben. Két ridegen tartott lovukat egyszer kint érte a havazás

a dombtetőn, ott nyerítettek, s amire nem volt példa, a fiatal rudas a hóesésben rámászott a kancájukra. Aznap este paprika erével készítettek forralt bort, az ajtóra láncot akasztottak, s az apja nem rakta ki éjszakára a csapdákat. A hatóság később engedélyt adott, hogy szülei a kertjükbe temetkezzenek. A ház már beomlott, a két kereszt azonban megvan, benőtte az akác, csak a tető maradt ugyanolyan perzselt-kopár, a szél minden magot elfújt a nyeregről. A két almásderest mi is fönt hagytuk a présháznál, hosszú kötőféken, hogy használni tudják az esővizes hordót. A szekeret meg farral odahúztuk az ajtó elé. Ennek nem volt különösebb jelentősége, csak annyi, hogy ha végeztünk a kubikolással, ne kelljen ezzel is időt vesztegetni. A szurdikból meredek rámpa vezetett a házig, ahol akkora hely volt a diófa körül, amekkora egy szekér lovastól. Ha tetszett, ha nem, ott kellett mindenkinek elférni, aki ott volt. A hordókban második hetet dolgozott a bor, és még mindig magasra kellett akasztani a gyertyát, hogy a pincelég el ne nyomja a lángot. Teleszkai présházában mindennek megvolt a rendje. A kármentőben a tarkabab, a vakablakban az akonaverő kalapács, mustfokoló, néhány drótszálra öntött kénrúd, egy szögön patkókarikába húzott rafiaköteg, mint a szálára fésült lófarok. A meleg nyirkosságban órák múlva se porlott szét a seprűbarázda a földes padlón. Most gondosan újra fölsepert a kád körül, és eltüntette a régi nyomokat. – Egy ilyen vihar megbolondítja a füveket! – mondta, mielőtt kinyitotta volna az ajtót, és beleszagolt a levegőbe. – Még a kulcslukon is kifúj a szüretszag! – Ez délután háromkor történt. A hegyen át jöttünk, nagy kerülővel, s még nem sejtettük, hogy az omlást nekünk

kell eltakarítani. Oda csak négy óra felé vonultunk le; addig azonban Teleszkai alig szólalt meg. Úgy fedezte fel a halálesetet, hogy a csömögedöngölő hiányzott a kád tetejére fektetett deszkáról. Amikor odament, feleségét, Rákhelt találta a kád aljára szórt szalmán Töttös Estvánnal, már mindkettőjüket mozdulatlanul, ahogy szeretkezés közben a pincelég megfojtotta őket. Erős állathang-horkantás jött ki a torkán, közben belekapaszkodott a nadrágövembe, és csavarni kezdte a csatját. – Most eljössz innen! – kiáltottam rá, és lefogtam a karját, amihez már koromnál fogva se lett volna jogom, de olyan erővel lökött el, hogy nekivágódtam a présvasnak, és véresre vertem a homlokomat.

Amikor este odaheveredett mellém a fűbe, megpróbáltam elképzelni az éjszakát, amit bizonyára együtt fogunk tölteni, bár még nem volt fogalmunk, hogyan. – Szóval, akkor ásunk tovább? – kérdeztem. – Nem kockáztathatjuk a borulást – rázta meg a fejét. – Az volna a legnagyobb szégyen, ami érhetne bennünket. Ha megdőlne a szekér. De ez nem történhet meg. Úgy kell maradni mindennek, ahogy a gyertyafényben hagytuk. Egy szálkányit se mozdulhat semmi! Aztán úgyis megállnak a vizek. – Kis pontatlan mozdulatot tett, a szeme ugyanakkor merev lett, és egy fekete kupacra szegeződött rá, a saját idegen nadrágjára: éppen egy vakond kezdett túrni mellette, mint egy betemetett ősi szerkezet. Gatyája nedvesen tapadt a combjára, s mintha egyáltalán nem érzékelte volna, hogy a párás slicchasítékon ki-be járnak a legyek. – Nem tudhatja az ember, hogy mit tesz egy kis kopácsolás – mondta, s hirtelen felém fordult. – A barackmag-kopácsolás! Csak belebotlasz, ahogy a gyerek a küszöbön ül, és képes napes-

tig törögetni azokat a magokat. – És ha mégis a Batikereszt felé mennénk, amerre jöttünk? – Visszafelé nem mehetünk ugyanazon az úton. Ennyivel tartozunk magunknak. – Miért nem? Te vagy babonás, vagy a lovak? – Nem jól kérdezel – mormogta, s a talpát belenyomta a puha túrásba. – A föld alatt sincs békesség. Te meg, látszik, nem tudod, mi az ünnep! – Pedig szerintem itt már föl tudna kapaszkodni a két ló. Csak arra kell vigyázni, hogy ők is meg ne tiporják egymást. – Teleszkai fölállt. – Attól ne félj! Én már belekalkuláltam a lovakat.

Elképesztő volt a kitartás, ahogy a kubikolásba belevetette magát. A földmunka, amit elvégeztünk, négy embernek is sok lett volna ilyen rövid idő alatt. A négyből azonban csak ketten lehettünk jelen. Amikor az első pihenőt tartottuk, négy akácgallyat szakított le, és az egyiken még volt néhány kései virág. – Ezt Rákhel kaphatná fizetségül! – nevetett föl, s mikor már az ökrendezésig kinevette magát, a gallyakról markába húzta a leveleket, és azzal vonult félre a bokrok mögé, hogy elvégezze a dolgát. Tiszta, kisimult, majdnem papos volt az arca, amikor újra előlépett. – Mit csináltál a homlokoddal? – kérdezte gyöntató hangon, s az ujjával odanyúlt a sebemhez, mintha rég nem találkoztunk volna. Néhány megoldás jutott akkor eszembe, hogy a mi helyzetünkben mit lehetne tenni, józan és kétségbeesett megoldás, amilyenre egy tanú akaratlanul is gondol; csupán azt lett volna képtelenség kitalálni, hogy őneki mi a szándéka a káddal. Mikor már ötödször és tizedszer beszéltük meg, hogy milyen módszerrel lehetne elkerülni a túlságos rázkódást, rájöttem, hogy legszívesebben lekötözné vagy átlátszó viasszal öntené le

a két halottat. Másképp hogyan gondolta elérni, hogy a két test centire se távolodjék el vagy közeledjék egymáshoz, és pontosan úgy maradjanak, ahogy rájuk akadtunk? Később bebizonyította, hogy megvolt a részletesen kidolgozott terve.

Kubikolás közben néha dúdolt is, egyszer azt, hogy *Szerelemszín, piros virág, fújja a szél;* máskor meg közönséges söntésnótákat. S mindig igazított egy keveset a két karón. A szemközti domboldalon a Remete-kápolna bádogtornya piros lett, s hamarosan onnét is felhallatszott a harangszó. A kápolna harangját a pap maga húzta. Ő volt az, aki az elmúlt karácsonykor megintette Rákhelt, amikor úgy vitte a fején a fenyőfát, ahogy az asszonyok a piaci kosarat szokták. A konzervgyárból jövet Töttös István egy zacskó friss barackmagot akasztott a kerítésre, amit a gyerek reggel talált meg. – Rákhel ma reggel Sárszentiványra utazott. Te tudtad ezt? – kérdezte a földhányás tetején, ahol éppen dolgoztunk. Lassan visszacsúsztam az árokba, hogy időt nyerjek. – Jön délután is visszafelé vonat – és folytatni akartam az ásást, de hirtelen rálépett a vállamra, és odanyomott az árok falához. – Ha ilyeneket akarsz válaszolni, jobb, ha elmész innen! – s az ásójával felém szúrt. A legyek úgy ellepték, mintha tényleg egy lóval tévesztenék össze. Később elcsöndesedve leült. – Van neked fogalmad, hogy mik jutnak az ember eszébe ilyenkor? Régi dolgok... Kiszedik a májadat, te meg nézed, ahogy belevágja valami madár a csőrét... – Az apja még igazi mesélő volt; ha meghívták, három menyegzőt is végigmesélt, és nem vették észre, hogy múlik az idő. Azt hittem, Teleszkai is képes lesz folytatni, és megnyugszik tőle, de mintha egyszerre elveszí-

tette volna a fonalat, belemarkolt a frissen kiásott iszapba.

A kád oldalán krétajelzések mutatták, hogy szüretkor hány sajtár mustot hordott le a pincébe. Most hosszabb ideig ezeket a strigulákat nézte, aztán a saját kezét, amelyikkel a kád széléhez hozzáért. A pincelég már kezdett enyhülni a huzattól. Egy idő múlva úgy találtam, hogy nagyobb a világosság bent, mint amire szükségünk lehet, s be akartam hajtani a külső ablaktáblát; de mire kiértem, már megelőzött, és közvetlenül az üveg mögül figyelte, hogy mit csinálok. Szó nélkül visszamentem a présházba, és leültem az egyik sajtárra. A bogarak lüktetve hullámoztak az ajtó előtt, de még véletlenül se sodródtak beljebb. Teleszkai először az ingét dobta le, majd ugyanolyan természetességgel a nadrágját, az alsónadrágját is, s csak utána próbált középutat keresni meztelenség és felöltözöttség között. Bizonytalanul összefonta a mellén a karját, ettől azonban még meztelenebb lett, a heréi feltűnően följebb húzódtak, és a két farhúson feszesebbre mélyült a horpadás. De még most sem annyira zavar látszott rajta, mint inkább meglepődés, hogy a döngölő kivételével mindent a régi helyén talál. Egy hajdani lepkefogó rámájára (tréfából?) a Providencia biztosító társaság pléhcímkéjét szögelték rá, bár azt, hogy az idegen szó „gondviselést" jelent, kevesen tudhatták a felsősoron. Később odalépett a téglával föltámasztott bárdolóasztalhoz, és fölemelt meg ugyanoda visszarakott különböző vasakat. Egyedül a rafiaköteget akasztotta át egy másik szögre, amikor a két ló fölnyerített. És engem is akkor szólított meg először a megérkezésünk óta. – A víznek ereje van, tudod? – s ahogy guggolva felém

hajolt, olyan lobogás jelent meg a szemében, amire ő se lehetett felkészülve. – Mi most elvégzünk itt egy munkát, amiért a szomszédok is hálásak lehetnek. Szerintem időre elkészülünk vele, de áldomás az nem lesz, a mai nappal nem nyúlhatunk hozzá a borhoz. Az szentség! – Este pedig már határozottan arról beszélt, hogy legjobb volna a Dunához kivinni a kádat. – Érted? A Dunánál lesz az itatás! – mondta boldogan és gyűlölettel, s attól kezdve még erősebb iramot diktált, és egyre többet énekelt. Most azonban még hátra volt, hogy mindent az emlékezetébe véssen. Újra a kád szélére könyökölt, és nem vette le a szemét a két halottról. Tulajdonképpen ez tartott el majdnem egy óra hosszat. A módszer, amivel a két testet rögzíteni lehet, nyilván nem volt még világos előtte, de a felismerés, hogy nincs más lehetőség, ebben az első egy órában dőlt el. S amikor tíz óra felé visszaindultunk a présházba, már nem kellett rögtönöznie.

A kád aljára szórt szalmát a padlásról rángatták le, még ott voltak a nyomok. A szűk helyen a lábuk csak úgy fért el, hogy begörbítve egymásébe fonták; a Rákhelé alul. A hasig nyitott ingrésre Töttös Estván arccal feküdt rá, s egy fogával leszakított gyöngyházgomb, a tompa fényű felével, odatapadt a nyáltól a két mell közé. – Nincs ott az ujján a kék gyűrű! – lepődött meg Teleszkai, és megtörölte a száját. A ruhájuk csak annyira volt nyitott, hogy fel is voltak öltözve meg nem is, az ágyékukat erősen egymáshoz nyomták, s ezen a hirtelen kábulat se változtatott. A merevedés, mint a kivégzetteknél, még valamennyire megvolt Töttös Estvánnál; csak Rákhel combján kezdett pattogzani a szivárványos hártya. – Ezt nem fogom elfelejteni –

mormogta, s aprókat bólintott. A tervet azonban sokkal nehezebb volt végrehajtani este, mint ahogy most elvégezhettük volna. Két gyertya volt csak, és azokat kellett úgy elhelyezni, hogy hozzáfoghassunk az aprólékos munkához. Teleszkai még otthon tanulta a szalmából varkocsfonást; a téli csapdákat ilyen fonadékkal vették körül, hogy az állat kuckót sejtsen mögötte. Az apja még erős fagyban is rést nyitott, hogy meghallja a hangjukat, és mindig hagyott annyi időt, hogy az állat egymaga fejezze be a szenvedést. – Én nem tudtam, hogy ennyi jót is lehet ilyenkor érezni! – mondta csodálkozva; később meg elérzékenyedve a nyakamra kulcsolta a kezét. – Figyelj rám... Neked ide kellett jönni, hogy sikerüljön... hogy mondani lehessen. Egyedül talán ki is miskároltam volna őket, de most én tartozom. Mi élünk! – kiáltotta, s egy pillanatra kifülelt az ajtón. A bogárzúgásban nem volt egy másodpercnyi szünet sem. – Majd meglátod! Szép lesz... Az a baj csak, hogy az ember már nem emlékszik elég jól – s néhány gyors mozdulattal tömör fonatot csavart, és elkötötte a végét. – Az apám még fél kézzel csinálta a térde között. Egy csapda vitte el neki a másikat. De nem gondolod, hogy ennyi elég lesz már? – és nyújtózkodva felállt. Nem mászott bele a kádba, ahogy tartottam tőle, hanem egy gereblyével tömködte be a szalmát a résekbe, amit a két test nem töltött ki. Végül legfelülre, a kád körívét követve, a hosszú fonat került, mint egy abroncs. – Ez most jászol meg koszorú is – mondta elégedetten, és kiment, hogy szénát dobjon a lovaknak. Csodálkozott, hogy a két állatot alig bántják a bogarak; inkább csak körülöttük felhőztek.

– Te hiszed, hogy lehetne szárnyuk? – kérdezte, ami-

kor visszajött, és felült a bárdolóasztalra. – Mi az istent akarsz még? – néztem rá. – Nem elég, ami van? – Éreztem a köhintésén, hogy elmosolyodik. – Ha nem kellene indulnunk, megfigyelhetném, hogy mikor kezdek így pucéran fázni – mondta, s az erős szívástól fölparázslott a cigarettája. Teleszkaival nem voltunk közvetlen szomszédok, de a verandáról az ő lábas górékjukra láttam, s lehetetlen volt nem arra gondolni most, hogy ez a jövőben is így lesz. Reggel kimegy a kúthoz, és este is meghúzza a vizet. A sarokból foszlott kötélvéget emelt föl, és maga után húzva kiment a holdfénybe. – De erről a papnak egy szót se! – fordult vissza. – Ebbe nem ütheti bele az orrát! – s ahogy körbejárta a szekeret, lába belegabalyodott a kötélbe. Végigtapogatta magát, és megszagolta a kezét. – Te fiú... nem kellene lemosakodni, mielőtt hozzányúlunk? – és odament a hordóhoz. Biztos nem vette észre, de nekem feltűnt, hogy ugyanazzal a mozdulattal könyökölt rá, mint a kád szélére. Először a karját és a fejét nyomta bele, és értelmetlenül hosszú ideig így maradt, anélkül hogy egyetlen bugyborék feljött volna; aztán fölegyenesedett, erőszakosan csapkodni kezdte magára a vizet, és törülközés helyett a ló hasához dörgölte a hátát. – Szóval, te megdöntöd a kádat annyira, hogy a két deszkavéget alája tudjam nyomni – magyarázta. – A két deszkát lekenjük zsírral. Mind a négy kereket megkötjük lánccal. Amíg itt az erős lejtőn leérünk, az ülés felől berakunk éket a kád alá, hogy vízszintben maradjon. Amúgy pedig kiszedjük az éket. Marad a vastag szalma, az a legpuhább merevítés. És csak maradjon így az idő! Nem felhősödött el. Jó ez a holdfény. Így egészen más, holdfényben. – És a kötél? – kérdez-

tem. Még amikor elvonult a bokrok mögé, akkor határoztam el, hogy nem csinálom vele végig az éjszakát, ott hagyom, az ilyesmire nem lehet kényszeríteni az embert; és még mindig nem döntöttem végleg. A kötél szóra mindenesetre úgy ütődött meg, mintha durván odadobtam volna eléje valami tárgyat. Szemrehányóan nézett a szemembe, de ezúttal teljesen tanácstalanul. Aztán megfordult, s mintha parancsszóra vésné a betűket, csikorgó krétavonásokkal odaírta a dátumot az ablaktáblára. Zavaromban szorosan odaálltam melléje. - Ne haragudj, de én nem tudok helyetted gondolkodni... Egyszerűen nem tudok. Én ezt nem csinálnám. Értsél meg! – Bólintott. – Értem én, csak most nem rólam van szó, hanem róluk. Rákhel alkalmat adott nekem, és ezt nem lehet megismételni. – S közben vigyázott, hogy az arca árnyékban maradjon; én meg nem mertem megmozdulni. Éjfélre fönt volt a kád a szalmával bélelt szekéren. Szó szerint centiről centire toltuk fel a két deszkán, és minden rövidebb szakasz után hallgatóztunk, hogy nincs-e koppanás. De még a gyöngyházgomb se mozdult el. És még kötéllel is biztosítottuk, amit lehetett. A lejtőn én kapaszkodtam rá a kocsirúdra, hogy a lovak ne tudják fölrántani; a földhányás tetején pedig csakugyan világított a két karó. Amikor visszaültem melléje, azt mondta, elfelejtette bezárni a présház ajtaját, de most már jobb is, hogy így történt. – Próbálnál csak egy erdőt vagy egy folyót kulccsal bezárni! – tette hozzá.

A Remete-téren a kápolna felé kanyarodott el, s hosszabb ideig nem adott magyarázatot, hogy miért. – Fölmegyünk a paphoz – mondta később röviden. – Azt akarom, hogy előbb ő is lássa. – Azt hittem, hogy

ebbe nem ütheti bele az orrát – lepődtem meg. – Persze! Csak ugye, itt a kápolnánál volt meg az esküvő annak idején, és szüretkor is ott ült a diófa alatt. Szerintem most már mondhatna valamit, amire akkor nem gondolt – s a zablájánál fogva odavezette a rudast a szerpentinúthoz. Igazában utólag sem értem, hogy mi szükség volt erre a kitérőre, hiszen amire készült, abban egy pap úgyis csak megzavarhatta. A látogatás után pedig éppen ő kezdett faggatni, hogy mért mentünk oda. – Én akartam? Tényleg én akartam? A fene egye meg! Csak vesztegettük a drága időt! Pedig még jön egy késő éjszakai is Sárszentiványról... Tudod, amelyik Csibráknál szokott vizet venni. Ezek az öreg mozdonyok! Piros kerekűek! Egyszer a gyerektől volt ilyen rendelés karácsonyra. Szép kívánság, mi? – és két ujjal megszorította a könyökömet. – Csak ül ott a küszöbön, és mindenfélére gondol! – S ahogy a gyeplő megrándult a kezében, mindjárt hátra is intett. – Eredj, nézd meg őket. Aztán gyere, üljél vissza. – Angalit Mészáros Osvalt plébános pár éve nagyobb összeget örökölt, s ebből a pénzből önként rendbe hozatta a stációkat. Teleszkainak annyi köze volt ezekhez a munkákhoz, hogy néhány ingyenfuvart ő is felajánlott. A pap hosszú hálóingben nyitott ajtót, széles pamutövvel a derekán, s csak többszöri figyelmeztetésre lépett vissza, hogy magához vegyen egy kis barna keresztet. Biztonság kedvéért zseblámpát is hozott magával. – Megbomoltál? Mi az ég szerelme történt? – A víz beomlasztotta a szurdikot... kicsit sokáig tartott a kubikolás – mondta Teleszkai. – De tessék ide fellépni, innét majd tetszik látni. – A szekérről?! Nincs eszetek... És nem is ittál? Azt mondod? Tudhatnád, hogy a rendőrség mindent

figyel. A tegnapi viharban nem jött senki ide, amikor leszakadt a villámhárító... – Teleszkai összekulcsolt kézzel állt, egy pillanatra lehunyta a szemét. – Tegnap még nem volt lehetséges, hogy jöjjünk. Ma délutánig kellett várni. – A plébános közben a kád fölé hajolt, és hirtelen elnémult. A keresztet odahúzta a szája elé. – Az Isten megver, te! Ez nem igaz... De hogy jutott eszedbe, hogy így?... Legalább pokrócot teríthettél volna! – Hiszen azért jöttünk... Hogy ha mondana nekik valamit, ami eszébe jut... Megköszönném a plébános úrnak. – A pap sietve lemászott a szekérről, Teleszkai meg azonnal utána ugrott. Közelről nézték egymást. – Be kell jelentened őket, fiam. Megvan annak a módja. És a ruhájukat! Tudod te, hogy mi az, amit csinálsz? – Hiszen azért kérem, hogy hallgasson rám – mondta Teleszkai halkan. – Másképp csak az oltár elé boríthatom őket. – A kápolnakert fáin még ott lógtak a búcsúsok virágcsokrai, s a két ló azokat harapdálta. A plébános először a Miatyánkot mondta el, aztán különböző imádságokba kezdett bele. – Te bűnt gyűlölő Isten... A halál postái megérkeztek... Elbomlott a földi házam hajléka... Vess závárt az indulataidra... – De befejezni egyiket se tudta. És végig ott kellett térdelnie a bakon.

A konzervgyárnál, ahol másfél hete a helyettes miniszter egy új üzemegységet avatott fel, még nem bontották le a felvirágozott díszkaput. Teleszkai nem tett rá megjegyzést, csak újra megfogta két ujjal a könyökömet. – Na, milyenek? Megnézted őket? – Az előbb sikerült eleresztenem a fülem mellett a kérdést, de most már nem térhettem ki. A két test nagyjában ugyanúgy feküdt, csak mintha Rákhel bimbója húzódott volna

beljebb, és a karjuk hajlása lett más. De azért változatlanul olyanok voltak, mint két virágvasárnapi kicebábu; csupán azt nem tudtam eldönteni, hogy mindezt hogyan közöljem vele. Mondjam azt, hogy szálkányit se mozdultak el? Lehet azonban, hogy nem is érdekelte a válaszom, s csak azt akarta, hogy valaki idegen nézze őket, ő meg pontosan tudja, hogy mi az, amit a háta mögött néznek. – Figyelj rám... – mondta mesélős hangon. – Te ismerted Rákhelt. Ez az asszony volt nekem ötödik éve minden. Az ember öt évig nem érez mást, csak ugyanazt a húst... meg a szemében azokat a... A kezed odaszokik, elalszol benne, otthon vagy nála... Ha választani lehetne, hogy ki támadjon fel, azt hiszed, hogy egy Jézus? Még a vérét is akarnád, mert az övé... Pedig az egészet megeszi a tűz. – Aztán újra magába süppedt. A paradicsom-pusztai elágazásnál odabökött a síkság egyetlen ívlámpája felé. – Szerinted dolgoznak még az égetőknél? Ezek is a jövő hétre ígértek két fuvar olcsó téglát – és vigyázva ráhajtott a salakos bekötő útra. – Csak nem most akarod megbeszélni velük?! – kérdeztem. – Dehogy! Nem szállunk le, csak átvágunk Borrév felé. Régen a kisvasút is onnét indult, arrafelé nem annyira vizes az ártér. – A bekötő út a telep szétszórt épületei között kanyargott. Először a szárítóbarakkok közé hajtottunk be, és szétugrasztottunk néhány kutyát. Meg se vakkantak. A kemencéknél erős fény szivárgott ki, és megvilágított egy tűzfalat. Itt már nemcsak a kocsizörgés, a két lófej árnyéka is felhívhatta volna ránk a figyelmet, ahogy egyre magasabbra nyomult a falon. De semmi mozgást nem vettünk észre. Teleszkait meglepte, hogy ennyire kihalt minden. – Mit akarnak ezek? Még ügye-

letet se tartanak? Máskor legalább a fűtő ide szokott köszönni! – Szombat van, biztos elmentek pálinkázni – mondtam. – Gyanakodva nézett rám, hogy csakugyan így gondolom-e, aztán fölnevetett. – Egy kis víkendre, mi? A rendőrség meg mindent figyel! – S szándékosan úgy hajtott tovább, hogy amennyire lehet, ne kerüljünk közel a kemencenyílásokhoz. Valamennyi üzemelt, és mindegyiknek megvolt a maga külön fényudvara. Ahogy az egyik fényudvarból átdöcögtünk a másikba, a lovak szőre mindig felfénylett; Teleszkai meg erővel azon igyekezett, hogy megpróbálja elfoglalni magát. Cigarettát sodort, a gyeplőszáron szétbontotta a burkot, s csak mikor az utolsó épületet is magunk mögött hagytuk, akkor lett újra feltűnő, hogy nincs semmi tennivalónk, csak ülni meg várni.

Bent az ártéri erdőben Teleszkai váratlanul kigombolta a nadrágját, és vigyázva nyomogatni kezdte a heréit. – Azt hiszem, meghúztam kicsit őket az utolsó emelésnél... Egész a tövemig fájnak. De hát muszáj volt, nem? Másképp sose végeztünk volna. – S mire fölocsúdtam, már hátracsúszott az ülésen, és négykézláb körbetapogatta a kádat. – Mit csinálsz? Hallottál valamit? – csúszott ki a számon, és én is odamásztam melléje. – Benne hagytuk az akonát! – mormogta. – Ezt nem csináltuk jól. Ki kellett volna ütni – s egyszerre olyan kétségbeesett lett, mintha minden találékonyságát elveszítette volna. Végül én adtam a kezébe egy követ, s azzal addig ütögette a dugót, amíg ki nem lazult. A lukból a markába esett a tömítéknek föltekert, mustszagú kukoricahéncs. Úgy nézte, mint valami fertőzött kötést, aztán összemarkolta és eldobta. – Szegény pap! Az se tudja, hogy mire lehetne emlékezni! – és újra a

gyeplő mellé ült. A pocsolyákból gyökeres rönkök álltak ki, az abroncsra tapadt sárvánkoson simán gördültek a kerekek. Az erdei holdfényben majdnem maszkszerű volt az arca; s már nem is számítottam rá, hogy hajnal előtt ágyba kerülök. – Figyelj rám... – mondta, és a térdemre tette a kezét. – Énnekem nem kell hogy vigasztalj. Nekem csak az a fontos, hogy megcsináltuk, amit lehet. A kubikolást, a díszítést, a bölcsőt... Most majd mindig így lehet látni őket. Ugye, itt vannak ezek a fák is, lent meg minden rohad. Szegénykém meg azt hitte, hogy lehet másképp is! Mint öt éve! De szerintem neki már akkor kezdhetett rohadni, csak a haja lobogott fönt. Ha megszámolod, talán egy tiszta szó se marad, csak hazugság. És mégis abból lett a boldogság, ami volt. Most ebből a bölcsőből engedjem ki őket? Énnekem nem kell hogy vigasztalj. – Észrevettem, hogy rá akar ütni a rudasra, de még időben kivettem a kezéből az ostort. – Nyugodjál... most már csak két kilométer a vízig. Tovább úgyse lehet menni, itt már nincs komp. – Az a jó – mosolyodott el. – Arra úgyse lesz szükség. – Titokzatoskodása inkább gyermekes volt, mint eszelős. S időnként gyanakodtam is, hogy nemcsak színjáték-e, amit csinál, hogy ne azt kényszerüljön tenni, amit esetleg a legszívesebben tenne: még egyszer magához húzni Rákhelt. Egy biztos: számunkra ismeretlen módon szenvedett, s mintha csakugyan dolgozott volna benne valami ősi, elfelejtett szerkezet.

Több mint fél órát töltöttünk a Duna-parton a régi révállomás mellett. Az épület bedőlt már. A csalánosból kupacokban fehérlett ki az odaszórt mész, a betontörmelék, az iszappal feltöltődött vashordókból fűzbokrok nőttek ki. A hullámtörőnél karvastagságú drótkötél-

gubanc magasodott, uszadékfák meredtek föl, tele szakállfonatos szeméttel, közöttük nylon tejeszacskó, rongy, néhány horpadt lábas, egy laposra száradt macska. Az irodahelyiségben, a fölhasított szalmazsák fölött révmenetrend, képes Lottó-plakát lógott. Egy pástétomos konzerv színültig volt csikkel. Teleszkai egyetlen szót sem szólt, mindent megnézett és megfogott, s amit lehetett, föl is emelt, és alája nézett; végül csípőre tett kézzel megállt a vízzel szemben. Én mögötte támaszkodtam egy vashordónak, kicsit oldalt; hátrébb a fák alatt a szekér nyikordult, amikor a lovak belekaptak a fűbe. A szemközti parton reflektor világított meg egy hatalmas kavicspiramist, de maga a darus munkagép sötét tömegként jóval messzebb hajolt a vízre, mintha odazuhant volna. Mégis, a hosszú és makacs felkészülés után egy pillanatig elképzelhetőnek látszott, hogy Teleszkai fennhangon utasításokat ad, hogy mit készítsek elő, mit csináljak, a lovakat hová vezessem. Az arca azonban egész mást árult el, amikor megfordult. Mintha kicserélték volna. Azt hiszem, most roppant össze visszavonhatatlanul, és most mondott le arról, amiről végül is soha nem mondott közelebbit. S ingerült szégyenkezéssel kerülte a pillantásomat, mintha terhére volnék. – Maradsz? – kérdeztem. – Hazamehetek gyalog is, ha egyedül akarod... – Itt senki se maradhat közülünk! – mordult fel. Aztán csendesebben: – Kibolondítottalak ide. Az a rohadt sok szar, amit beleengednek a vízbe! – És sietve felült a bakra. – Gyere, még világos előtt otthon leszel. – Hazafelé már nem ügyelt annyira a döccenésekre, és cigarettára se gyújtott rá. És szólni is alig szólt, csak a legszükségesebbet. Már volt valamennyi forgalom, mikor a városon végig-

mentünk; a plébános éppen harangozott, amikor a Kápolna-téren elkanyarodtunk a szurdik felé; s a présházajtót csakugyan nyitva felejtettük. Megint odaálltunk farral az ajtóhoz, és féloldalt döntve, lezöttyentettük a kádat a földre. Mind a ketten úgy tettünk, mintha a tompa huppanást nem hallottuk volna. És centire az eredeti helyére állítottuk vissza. Utána egy percet sem időztünk tovább bent, Teleszkai gondosan bezárta az ajtót, az ablaktáblát is behajtotta; s csak akkor kérdezte meg, hogy vigyen-e haza a felsősorra, vagy gyalog akarok-e hazamenni.

PÁSKÁNDI GÉZA

ÉZAGH

ÉZAGH, a keleti nevű bölcs, fönt élt az irdatlan Zöld Hegyen, a hidakon, a Legszebb Kék Folyamon is túl. Ézagh nem volt sem ifjú, sem öreg: ifjúnak túlságosan bölcs volt, öregnek túlon-túl eleven. Ézagh nem volt se rút, se szép: rútnak túl sugárzó-szellemes, szépnek túl-túl lehunyt szemű volt. Háza Kisvalakik, Nagyvalakik, Apró Senkik, Böhöm Senkik és szegény megtévedt halandók, esendő párák zarándokhelye gyakorta volt. Tanácsért, okos szóért jöttek Ézagh tornácára. Vélük folytatta párbeszédeit, meséit is nékik mormolta mindig. Ezért Ézagh napfényt aligha látott, sugarait elfödte mások gondja, kérdezése: úgy csapódott mások kételye, aggodalma Ézagh lelkére, mint ablaküvegre a lehelet. S mint ahogy a párás-jeges ablaküveg mögött ülők befelé nézelődnek, akként cselekedett Ézagh is. Olykor azonban írt valamit ujjával a párás üvegre, s a betűkön át kiláttak a világba. Ám csak annyit láthattak, amennyit a betű engedett. És e szavakon át beláthattak Ézagh lelkébe is. Ézagh választhatta volna lakhelyéül a Hallgatás Hajóját, mely fenségesen úszik, s rajta minden szó új léket jelent, a sok szó pedig a fenség süllyedését. Ám Ézagh beszélni akart, de úgy, hogy közben mégsem süllyedjen hajója. Ezért, amidőn sok-sok szót mondott, utána rögvest betapasztotta a temérdek lyukat mély-

séges hallgatással. Így telt élete szó és hallgatás közt: midőn beszélt, az Isten pihent, aludt, ilyenkor az ember hallgatta Ézaghot, s midőn hallgatás övezte ajkát – Isten megébredt: ez már néki szólt. Ám Ézagh azt akarta: az ember is megtanulja a hallgatás beszédét, s az Isten is a szót. Ekként lett bölcs. S róla ezért emlékezünk. Ha Prométheusz a tüzet lopta el, Ézagh Istentől a hallgatást. Elvitte az embereknek, de közben kárpótolta istenét is: szókkal beszédre tanította. Ezért istene nem büntette meg: hagyta élni. Ézagh boldog és szabad volt: beszélt és hallgatott. Szküllák és Kharübdiszek. Halljátok meg hát Ézagh beszédét s hallgatását!

Az önmagában is kétkedő bíráló

E napon is ott ült gyékényből fonott székében Ézagh, tornáca árnyékosabbik oldalán, mikor észrevette az embert közeledni. Ezt az embert a kutya sem merte megugatni, pedig nem volt rajta semmi különös. Rózsás arcán csak a penészzöld színű bőr kelthetett némi feltűnést, ha nem számítjuk gömböcskövérségének némiképp ellentmondó ösztövér soványságát. Egyszóval: közepes volt. Ézagh hangja állította meg.

– Ki vagy te, idegen?
– Ó, Ézagh, bölcsek bölcse, nincs nevem.
– Miből élsz?
– Bírálni szoktam. Kritikus vagyok.
– Hogy fizetik?
– Rosszul.
– Akkor miért csinálod mégis? Ki kényszerít?
– A sors rendelése.

– Melyik sorsé?

– Csak egy sors van, ó, Ézagh.

– Már Hérakleitosz mondott valamit arról, hogy akár ugyanabba a tehénlepénybe, akként nem lehet kétszer ugyanabba a sorsba lépni.

– Ó, Ézagh, bocsáss meg: Hérakleitosz, mintha folyót mondott volna.

– Minden helyettesíthető, pótolhatatlan fogalmak nincsenek. Folyó vagy sors egy és ugyanaz, ha „minden folyik".

– Szóval a sorsom az ok, ó, Ézagh.

– Ugyancsak ő mondta azt is, hogy kinek-kinek az erkölcse a démona, a jelleme a sorsa. De hadd hallom, mi szél hozott?

– Erőt akarok meríteni bölcsességeidből, ó, Ézagh. A hivatásomban hitem megrendült...

– Nem olvastam tőled semmit.

– Azt mondják, szellemes vagyok, ó, Ézagh.

– Meglevő szellemességedhez keresed a hibákat, vagy a hibák szülik szellemességedet?

– Ez az, ó, Ézagh. Úgy érzem: keresem a hibákat, hogy szellemem tündökölhessen. Csattanók villogjanak.

– Így a világ csak arra kell, hogy téged igazoljon. A világ egyetlen értelme, hogy néked igazat ád. Nem unod a világból mindig azt a részt bámulni, mely véleményedre hasonlít? Mintha önmagad lennél önmagad tápláléka. Egy önevő kannibál. Pazarló és önző is vagy: túl nagy röppentyűt keresel kis színes kavicsaidnak. Rosszul cselekszik, ki a gombhoz igazítja a kabátot, még ha fényes gomb is az. A kabátot termetre kell venni, és arra, hogy meleg legyen, meg olykor csinos szabású. Előbb a kabát, azután a gomb. Előbb a törvény, azután

a szeszély. Előbb a gondolat, azután a stílus. Ám, ha együtt születik e kettő, de mégis úgy, hogy a gondolat egy picit megelőzi a stílust, még jobb. Egészséges az, ha legelőbb a csecsemő feje bukkan világra.

– Köszönöm bölcsességedet, ó, Ézagh. Aztán néha úgy vélem: én gyanakvásaimból élek, s ez lehangol. És úgy érzem: akire gyanakszom, az a fontosabb a létezésben, s nem én, aki gyanakszom.

– Ez jó észrevétel. Mindig a gyanúsítottra irányul a nagyobb figyelem. Számítsuk ki: a gyanúsított felé először is a gyanakvó, tehát a te fokozott figyelmed irányul. Előbb-utóbb azonban ezt mások is észreveszik, tehát immár a többiek figyelme is feléje és nem feléd igyekszik. És végül: a gyanúsított is észreveszi, hogy gyanúsítják, s ekkor saját figyelme is önmaga felé fordul: vigyáz arra, miként viselkedik, faggatja önnön bensejét: vajon mi okot adhatott a gyanakvásra. Nem számoltad még meg: egyetlen üldözöttre hány üldöző jut általában? Igen: minden gyanakvónál fontosabb az, aki gyanús. A gyanúsított figyelmünk sztárja. A negatív kitüntetett. Ez mind így van. No, de a kritikus maga korántsem a Gyanakvó Szellem. A bíráló inkább a rendet kívánó szellemnek a része, mely a rendet nem teremti ugyan, de rendre int. Az igazi, jó művész az, aki egyben tehetséges, ám dilettáns műkritikus is (elsősorban önmaga iránt), viszont már megnyugodott dilettantizmusában. Az igazi, jó kritikus tehetséges, ám dilettáns művész, de aki higgadt, és nem pályázik művészi babérra. Lehet valaki persze nagy művész és nagy kritikus is egyben: ilyen a zseni, de legalábbis a zsenik egy faja. A nagy ész, a nagy tudás, a nagy kiválasztó hajlam és a hatalmas, ömlő intuíció, ösztön sziámi párban.

– Köszönöm, köszönöm, ó, Ézagh. Azt mondd meg még: a művészetet ismerjem jobban, vagy az életet s a folyó időt?

– Jó, ha mindkettőt. De számodra valamivel fontosabb a művészet. A borkóstolónak nem kell tudnia, hányszor s mikor kell kapálni a szőlőt. A szőlősgazda ezt jobban tudja, a borkóstoló munkáját mégsem végezheti el. Ám az sem vitás: mi volt előbb, és melyik szülte a másikat. Az ember kétkedő szelleme intézményesült a kritikában. Ha minden esetben, amikor megzördült a bokor, s az ősember azt hitte, medve van ott, és kivétel nélkül medve is lett volna, ha sosem ugrott volna szemünk elé érzékcsalódása, ha minden ítéletünk mindig pontos és maradandó lett volna – ugyan mi szükség lenne kételkedésre? Kezdetben a teremtő szellemben kialakult önmaga felülvizsgálásának szelleme is, amiként az evésben nem csupán az étel magunkhoz vevése a fontos, hanem a megrágás, az emésztés és az eltávolítás is. Az ember szervezetében a hasonítás és a kiutasítás egymást kiegészítők. A társadalomban a kritikai szellem áthatja cselekedeteinket. Ám a munkamegosztásban a kritikai szellem kissé függetlenül is. A művészeti életben különösképp. Ez általában azért van, merthogy nem ugyanazok fogyasztják a kenyeret, akik sütik, illetve csak nagyon kis részét fogyasztják ugyanazok. Ezért a péknek meg kell mondanunk, milyen a kenyér. De nem mondhatja meg mindenki, mert részint erre nincs hely és idő, másrészt pedig nem mindenki ért egyformán a kenyérhez, s nem is mindenki eléggé igényes, vagy van, aki túlzóan igényes. Kijelölnek egy embert, aki képviseli a kenyérfogyasztók véleményét is. Ezt, mondjuk, úgy hívják: minőségi ellenőr. Ő részben tulajdonképpen

a fogyasztók képviselője, küldötte, másrészt a sütőiparé is. A művészetben, irodalomban a kritikus az olvasók küldötte, minőségi ellenőre, ám ugyanakkor a művészet, az irodalom képviselője is az olvasók, műélvezők felé. Közvetít. Tolmács, műfordító is a maga nemében. A kereszténység ezt Szentléleknek nevezné. A kenyérfogyasztókra visszatérve. Képzeljük el: a szokásosnál szárazabb a kenyér. A minőségi ellenőr megmagyarázza a fogyasztóknak: ennek oka ebben az esetben nem a rossz munka, hanem hogy tartósítani akarják a kenyeret, ugyanis hetekig javítják majd az üzemet: tehát nehogy ránk penészedjen a kenyér az új sütésig. Erre a fogyasztók megnyugosznak, mert átmeneti a helyzet. Ám az is lehet: közben rájönnek, a szárazabb kenyér egészségesebb, s miután az üzemet megjavították, ők maguk kérik: ezután is ilyen kenyeret süssenek. A bölcs kritikus is így beszél a modernebb irányzatokról: „majd ki fognak forrni, letisztulnak, ez csak átmeneti állapot." De meglehet: közben a műélvezők érteni kezdik az új műveket, s ízlésük apránként módosul. A kritikus nem lehet türelmetlenebb az alkotónál, sem a műélvezőnél. Sőt: sokkal türelmesebbnek kell lennie mindkét félnél. Inkább békebíró. Egyik fiktív megbízójától (műélvező és alkotó) sem szabad elszakadnia, mert akkor úgy járhat, mint Antaiosz, kit Héraklész azért tudott legyőzni, mert levegőbe emelte, s így Antaiosz elszakadt anyjától, a Földtől. A műkritika földje a művészet és a műélvezet. Persze a kritikán belül is megosztják a munkát, akárcsak az életben. Az egyik kritikus inkább a műélvezői igényeket képviseli, míg a másik inkább a művészet fejlődésigényeit. Itt is jó, ha egyensúly van. Rossz az a kritikus, aki eltávolítja a művészt a művé-

szettől, a művészetet a műélvezőtől és a művészt a műélvezőtől. Bűnös az ilyen.

– A borkóstoló példád tetszett a legjobban, ó, Ézagh.

– Ám azért ne véld magad valami királyi előkóstolónak, aki a pompás asztal ételeit csak azért ízleli meg, hogy időnként felkiálthasson: ez mérgezett! A te felelősséged ennél kisebb is, nagyobb is, de főként: másabb. Az orvosok leteszik a hippokratészi esküt. A tanúk is esküsznek, hogy csak az igazat mondják. Ilyen esküre a kritikusokat senki sem kényszeríti. Ezért emberi-művészi-műélvezői lelkiismeretük marad a legfelsőbb bírájuk. Ezért igen jó, ha a kritikusok egymást is bírálják, hogy céhes cinkosság vádja se érhesse őket, s az is jó, ha olykor a művészekkel is vitatkoznak. A művész csak akkor vitatkozzék a kritikussal, ha emberi becsületében, erkölcsében (és nem az alkotás szépségét illetően) sértik meg. Ilyenkor egyenesen kötelessége tiltakozni. Milyen nevetséges lenne, ha egy szép nő, akire azt mondják: csúnya, felháborodna. Hiszen: ha tudja, hogy szép, miért is törődik mások véleményével, ha viszont nem tudja, hogy szép: milyen jogon állítja, hogy ő nem csúnya? Ám, ha azt mondják rá, hogy szajha – lévén, hogy ez nem látszik azonnal, nem nyilvánvaló (mint a szépség és a csúnyaság), tehát a könnyen hivők el is hihetik – joggal pöröl becsületéért. Az a kritikus, ki idegen vagy hamis szempontot hoz bírálatába, hasonlatos ama bűnös bolondhoz, aki így vélekedett egy bölcsről: „Miféle bölcs az, akinek izzad a tenyere, ami nyilvánvalóan az izgatottság, zavarodottság jele. Hogyan lehet egy bölcs – izgatott és főként: zavart? A zavartság bizonytalanság. A bölcsesség pedig nem tűri a bizonytalant." Íme, szofizmákkal hogyan járatná

le a bölcs becsületét a világ előtt az ádáz orvbíráló! Az oktondi nem tudja a legfontosabbat: a bölcs nem attól bölcs, hogy semmiben sem bizonytalan, hanem, mert bizonytalanságát is bizonyossága szolgálatába állítja. Saját gyöngéjét is gyümölcsözteti, akár egy bölcs és ravasz Akhilleusz, ki szántszándékkal tudatja az ellenséggel, hogy sarka sebezhető, mert így biztos lehet: a nyilak többségét ide irányítják.

– Hálám örök lesz, ó, Ézagh. Annyit kérek még tőled: hessentsd el legnagyobb kétségemet. Már hivatásom megnevezésében ellentmondás van. „Kritikus", tehát bíráló vagyok, így hát igaz szívvel dicsérhetek-e?

– Dicsérned nemcsak jogod, kötelességed is, sőt: számodra haszon, mert dicséret az aranyfedezete minden megrovásnak. Kinek semmi sem jó, arról hihetik: nem tudja, mit akar, nincs is fogalma jóról, szépről. Vagy ha volna is, azt eltitkolja, de miért: talán, mert káros, vagy mert nem elég biztos saját eszményében? Az örökös dicséret éppúgy jogos gyanakvást szül, mint az örökös megrovás. Egy ember, ha egyszer, kétszer, tízszer mondja, hogy nem – elfogadják, ám ha milliószor, joggal hihetik: nem is tud más szót, csak ezt az egyet. Aztán az efféle ember könnyen olyan látszatba keveredhet, hogy tulajdonképpen nem érti, amit néki mondanak, ezért okosabbnak tartja mindenre elutasítóan válaszolni. Tudniillik a buta és gyanakvó ember mindig elutasító, mert veszélyt sejt ott is, ahol nincsen. Ez afféle önvédő butaság: olyan buta, hogy már-már ez a védő vértezetje. Önvédelme az oktalan elutasítás lesz. Russell mondá valahol, hogy „nemigen lehet megérteni egy szerzőt, ha csupán azért olvassuk, mert meg akarjuk cáfolni". Tudniillik a megértéshez elsősorban nem a

támadó és a védekező szellem reflexeire van szükség, hanem az önmagát átadó szellem oldott, simulékony, próteuszi reflexeire. A megértés után majd aztán ismét támadhat a szellem, de amíg nem érti: mit is támadna? Csak vagdalkozik, és ez hiábavaló, botor vállalkozás. Az ilyen csapnivaló kritikus. Nem is kritikus, csak mímeli, hogy az, mert ez előkelőnek tűnhet. Gőgjét cirógatja, hogy ifjú létére egy aggastyánt „kioktathat", hogy meddő szellem létére (mert az ilyen az), „irányíthatja" a termékeny szellemet. A jó kritikus, az igazi bíráló viszont élvezni akarja, amit néz, olvas; amit tehát: lát, hall, ízlel, tapint és szagol. Sőt: a sejtést is élvezni akarja, mintegy a szellem hedonistájaként. És csak azután kezdi tulajdonképpen a kritikusi vizsgálódást. Hiszen, aki előítélettel, gyanakvással közeleg feléd, az téged csak később ismerhet meg, vagy soha. Mert bezárulsz előtte, és ekképp zárul be előtte műved kapuja is, ami pedig a jóhiszem leghalkabb kopogtatására is megnyílott volna. Az igazi és okos bíráló mindig mélyen jóhiszemű. Csak jóhiszemre nyílik meg érzés és értelem. Ki méltónak tartja magát irigységre, elfogultságra, előítéletre, rosszhiszemre, gyanakvásra – az méltatlan a művészetre. Az ilyan kotlókritikus a dogma tojását költi ki. A dogma ugyanis a szent gyanakvás kábaköve. A dogmát a fejlődés iránti gyanakvás szüli. A dogma a fogalmakká kövesedett félelem. Ég veled, fiam.

– Ó, Ézagh, ne küldj el még. Mondd, szerethet engem valaki, érezhetem én valaha is mások melegségét, ha hivatásomnak élek halálig?

– Sokan erre a kérdésre így válaszolnának: botor az a vadász, aki úgy vágyik a vadállatok szeretetére, hogy közben puska van a kezében. Én azonban mást mon-

dok: ha jól összeszámolom, viszonylag egy kritikusnak sincs több ellensége, mint annak, aki sohasem kritizál. Mert gondold csak el: azt az embert, aki sohasem bírál, utálják mindazok, akik időnként kritizálnak, mert szolgalelkűnek, gyávának tartják. Aki véleményét elrejti, a mellé nincs aki álljon, mert titkolt vélemény mellé állni nem lehet. Viszont: megvetést titkolt véleménnyel is ki lehet váltani. Melléd fognak állni mindig mindazok, akik szerint az igazságot írtad. És szembeszegülnek veled mindig, akik szerint hazudtál. Léted mindig megvetés és megbecsülés partjai közt sodorja sorsodat. És most ne mondd azt, amit egy példabeli beteg mondott orvosának. Ez az ember meg akarta tudni, hogy neui halálos beteg-e; így hát egy napon ezzel fogadta orvosát: „Azt álmodtam, még ma meghalok." Az orvos megsimogatta a beteg fejét, s így válaszolt: „Botorság, gyermekem. Te csak a jövő héten halsz meg." A beteg ezt nyögte: „Jól megvigasztalt a doktor úr." Nem tagadom, sokszor emberi vigaszunk ilyennek tűnhet. Ám indokolt esetben jobb az ilyen vigasz is, mint az, amit némelyek kegyes hazugságnak, bocsánatos csalásnak neveznek.

– Hála néked, ó, Ézagh. Hallgasd hát meg utolsó kételyem.

– Mentsen Isten, hogy ez legyen utolsó kételyed.

– Hallgasd hát meg, ó, Ézagh, eddigi utolsó kételyem. Néha gyalázatos embernek érzem magam, hiszen a költő is mondá, neki „pénzt hoz fájdalmas éneke", ekként okoz nekem kéjt, ha hibát lelek. Minden ember akkor boldog, ha valami épet, tökéletest láthat: én viszont éppen fordítva. Nékem minden hiba öröm forrása, ó, Ézagh. Az én heurékám akkor a leghangosabb,

ha hiányt találok. Nem a jellem, nem az érzékek ferdesége ez, nem betegség? Nem sekélyes létezés ez, ó, Ézagh? Nem saras létezés?

– Bármi csekélységet, hitványságot is keresel, a megtalálás maga tökéletességélményt ád, mert bezárul a kör. Midőn Szókratész azt mondá Parmenidésznek, hogy csak a jónak van ideája, az olyan dolgoknak, mint sár és szenny, nincsen, Parmenidész ezt a bölcsességet mondá néki: „Ne kicsinyeld a leghitványabb dolgokat sem!" Így hát, ha netán saját hivatásodat a világ legesleghitványabb hivatásának fognád is fel – akkor sem szabad kicsinyelned. Végezetül ezt mondom néked: légy jóhiszemű önmagaddal is, akár másokkal és műveikkel. Mert önmagad iránti minden kételyed, megvetésed százszorosan ott visszhangzik majd abban a véleményedben, melyet mások műveiről írtál. Ha vidám önmagadat megveted, azokat is megveted, kik még vidámabbá akarnak tenni. Ha szomorú önmagad émellyel tölt el, émelyítenek mindazok, kik még szomorúbbá kívánnak tenni. Ha épeszű vagy. Menj hát utadra békességgel!

– Ó Ézagh... – motyogta hálásan az az ember, és letevén a tornác küszöbére a tarisznyában ajándokul hozott kecskesajtot és füstölt ürühúst, visszabaktatott poroszkálva a városok felé.

Ézaghhoz egy gyűlölködő asszony jön

És megálla a dúscsecsű, kecses ifjú asszony Ézagh tornáca szélén. Ézagh már régebb elpillede, de most mintha drága krizmák lehelete ébresztené, mintha áldott olajjal kenegetnék álmában – úgy nyitotta föl szemét jólesően.

A szép asszony látványától Ézagh elfordula, s azt mormolá: Ó, olykor csak hátat fordítva tudok bölcs maradni. Mert Ézagh néhanapján sajnálta is, hogy bölcs, és hogy bölcsnek kell lennie. Bár néha az is megtörtént, hogy mások nem bölcsességét elfogadta anélkül, hogy közben a saját bölcsességét eldobta volna.

– Ki vagy?

– Egy asszony vagyok.

– Sosem azt mondd, mit a másik is lát.

– Ó, Ézagh, én az az asszony vagyok, ki első férjét cudar módon elhagyá, s egy másik ember házába mentem.

– Nem vagy egyedül. Miért hagyád el az elsőt?

– Néha italos volt, és közben meg is tetszett nékem egy másik, rendes ember.

– Jól érzed magad ennél a másodiknál?

– Mint mondám, ez rendes ember. Igaz, hogy aszszonyságomhoz nem nyúl, csak igen ritkán. De nem iszik. És van egy szép gyermekünk. Kis gazdaságunk bőséges. Panaszra nincs okom.

– A kérdésed mi hát?

– Néha az első uram iránt, kit cudar módon én hagytam el, olyan gyűlöletet érzek, mintha ő hagyott volna el engem. Pedig az első uram nem pletykál rólam semmit, ha lát menni az úton, szépen köszön, egyszer-kétszer még kölcsönt is adott. Amidőn eljöttem tőle egy szót se szólva, levelet írt, könyörgött: menjek vissza. Hosszú ideig várt rám, de sohasem állt utamba. Aztán újraházasodott, s van egy gyermeke. Ám azóta is nagyon nyájas, és ha kérdezik, milyen asszonya voltam, azt mondja: ilyen jó nincs is a világon. Ó, Ézagh, nincs okom tehát, és mégis gyűlölöm. Mitől, honnan e gyű-

lölet bennem, Ézagh, bölcsek bölcse, midőn inkább neki lenne oka gyűlölni engem?

Ézagh kinézett kertjébe, aztán a tornác párkányán egy hangyát figyelt, amint az morzsát próbál egyedül cipelni.

– Egy történetet mesélek, te asszony. Élt egy folyó partján a faluban egy ember. Mindennap kiült a háza elé, ahonnan át lehetett látni a túlsó partra, ahol egy másik falu volt. Ez az ember elég nehezecskén élt, és legfőbb öröme ez a bámészkodás. Elképzelte, milyen derűs lehet az élet amott a túlsó parton, elképzelte, milyen jók ott az emberek, milyen gazdag a legelő, mennyi az étel, ital, mennyi a tánc, a viháncolás. És így ment ez napról napra. Alig várta, hogy a kaszát letegye, máris ment ki a partra bámészkodni. Míg más a kocsmát járta, őt saját képzelete mámora járta át. Egy nap aztán így szólt magában: ez így nem jó, át kell költöznöm a túlsó partra. Igen, de hogyan? Előtte a folyó, hídja pedig nincsen. Építek egy hidacskát – gondolta, és el is kezdte. Csúfolták is a kölykök, hogy egyedül ilyesmibe fog, nevették sutaságát, ám végül is három nap és három éjjel megépült a zsenge hidacska, amely csak annyira volt erős, hogy csak az embert és szekerét bírta el. Át is ment rajta a kölykök csúfolódása közepette a túlsó partra. Ott ült a szekér tetején, holmijai csúcsán, midőn jött a falu bírája.

– Ebben a faluban szeretnék élni.

A bíró kételkedve csóválta fejét, nem nagyon hitte, hogy volna valaki, aki éppen ebben a faluban kívánna élni.

– Hogy higgyem el neked?

– Elhiheted, hiszen mi másért építettem volna ezt a hidat?

– Nos, elhiszem, hogy itt akarsz maradni, ha kihúzod hidadnak innenső két cölöpjét. – Az ember máris ugrott, hogy bizonyítson, mert érezte: olyan a világ, hogy sokszor még a leghihetőbb dolgokat is bizonyítani kell. Hiába zöld a fű, ha vakok s színvakok is élnek. A cölöpöt s a deszkákat vízbe dobta, hadd sodorja.

Élt, éldegélt az ember új falujában, mígnem egyszer valami pörös ügye nem támadt. Úgy érezte: igazságtalanság történt vele. A bíró előtt kifakadt:

– Ha nem szégyellném, visszamennék régi falumba.

Erre a bíró:

– Menj csak, ott a hidad, menj!

Erre megijedt az ember.

– Csak tréfáltam.

Ám a bíró nem hagyta annyiban.

– Tréfa ide, tréfa oda, nem hiszem, hogy csak tréfáltál, amíg hidad másik két cölöpjét is ki nem húzod.

Fogta magát az ember, és nagy sebbel-lobbal kiszedte azt is.

Telt-múlt az idő, s az embernek újabb pöre akadt.

– Ha nem röstellném, szedném a sátorfámat, s visszamennék a falumba.

– Akkor máris szedd a sátorfádat, és indulj! – kiáltotta a bíró.

Megrémült most már az ember, mert a bíró szeme szikrázott a haragtól.

– Dehogyis mennék én innen, inkább, ha kell, szétszedem az egész hidat.

– No, lássuk – szólt immár enyhültebben a bíró.

Hozzá is fogott volna az ember, de a többi cölöpöket

már nem tudta elérni, igen távol voltak a vízben, ezért hát tüzes csóvát dobott pallatára és felégette a maradékot is. Valami suhancok kikacagták, merthogy ha megépítette, miért égeti föl, de nem bánta. Élt, éldegélt tovább a faluban az ember, és egyre több pörös ügye támadt. Hogy megnyugodjék, néha kiült a vízpartra, s látta, hogy odaát zajlik az élet. S ekkor szívében megmagyarázhatatlan gyűlölet támadt hajdani faluja ellen. Ám csak ő nem értette ezt a gyűlöletet, mindenki más igen. Hiszen most már láthatta, hogy ott sem volt olyan rossz, és itt sem olyan jó. Ám nem ez volt a legfontosabb, hanem az, hogy csak ez az egy folyó volt, s ez a két falu. Amíg amott élt, az ember gondolhatta, milyen szép lehet ezen a parton, elképzelhetett mindent, jót és derűset. Ám amikor átjött, s pörlekedni kezdett, hiába nézett vissza: arról ott már tudta, hogy milyen. Nem képzelhetett többé semmit. Ez az ember a lehetőséget veszítette el. És azóta is mindennap erről a partról kiabál át, szinte tébolyultan, kígyót-békát, hadd hallják régi falujában. Gyűlöletét tehetetlensége nemcsak szüli, tetézi is, mert tudja: a hidat fölégette, új hídra erejéből már nem telik, más falu nincs, a régibe nem térhet vissza soha többé.

– Ó, Ézagh, köszönöm bölcs mesédet. Szó szerint megértettem. Amikor első férjem könyörgő levelét eldobtam, ez volt az első két cölöp. S akkor égettem föl hidamat, midőn gyermekem lett.

– Így van, leányom.

– No de én nem perlekedek második urammal, mégis gyűlölöm az elsőt.

– Mert most már tudod, milyen a második, és már vissza az első felé sem ácsingózhatsz, mert őt is ösme-

red. Harmadik férfi pedig nincs, s ha lenne is, már késő újabb életet elindítani. Nincs, amit elképzelj többé.

– Így van, ó, Ézagh. Nem is tudom, hirtelen mivel ajándékozhatnálak meg bölcsességedért? Mert azt, ki okos mesét mondott, ajándék nélkül én sem hagyhatom.

Ézagh kezdetben mintha vonakodott volna, ám végül úgy vélte: az ajándék, amit jószántából, sőt kedvéből ez az asszony ád néki, csak még jobban megvilágítja a mesét, hiszen saját ajándéka révén a nő megösmerheti gyűlöletének másik gyökerét is.

– Ám legyen, de csak mesénk érdekében – szólt Ézagh, és máris beszívta a gyűlölködő asszony szelíd illatú, engedelmes sóhajait.

PILINSZKY JÁNOS

Ónix Lenke

Születtem szilveszter éjjelén, tizenhárom évvel ezelőtt. A nevem Ónix Lenke. Fréditől és Annától karácsonyra megkaptam Verne Gyula Grant kapitány gyermekei című regényét, kétnyelvű, magyar és francia kiadásban. Szívesen és rendszeresen olvasgatom, de valahogy nem és nem sikerül előbbre jutnom benne. „Le 26 juillet 1864, par une forte brise du nord-est, un magnifique yacht évoluait à tout vapeur sur les flots du Canal du Nord." A gőzös nevét nem lehet elfelejteni: „Duncan". A szép lady Helena mindennap más-más színű bársonyruhát visel, és bár figyelmetlenül, fecsegő modorban: szinte kizárólag hozzám beszél. Férje, lord Edward Glenarvan ilyenkor hátat fordít nekünk, miközben távcsövét a hullámokra irányítja. Hátat fordít, de nem mindig.

– Petra, nem gondolsz arra, hogy kinőtted a ruhádat? Legalább az ujjából eressz le valamennyit.

– Lenke vagyok, és nem Petra – igazítom ki lady Helenát, miközben a napsütötte gyerekszobában olvasgatom történetüket. A „Duncan" mindig ennél a mondatnál fordul át Glasgow irányába.

Petra különben – akivel lady Helena folytonosan összecserél – a legkisebb közöttünk, még csak novemberben lesz négyéves; ő a legfiatalabb Ónix lány. Én

tizenhárom, Beáta hét-, Petra még négyéves se. Szerintem ő a legszebb közülünk, csak engedetlen, és végképp nem bírok vele. Se ruhát, se cipőt nem tűr meg magán. Egyedül a zongoraterítőt. Először a csücskét veszi a szájába, gonoszul körülnéz, aztán leszegett fejjel félig belecsavarodik, félig maga köré tekeri. Utána még üt is egy-kettőt a levegőbe, ami mindig kivétel nélkül nekem szól.

Lord Glenarvan ekkorra leereszti távcsövét, és szembefordul velem. Csupán fiatal felesége iránti udvariasságból tenné? Arca vörös cserepei közt alig jut hely vértelen ajkának.

– Kislányom, miért nem olvas tovább? Hónapok óta ácsorgunk a fedélzeten, veszteglünk ugyanazon a szélességi fokon! Feleségem még beteg lesz maga miatt! Mi ezentúl mindenképp figyelemmel kísérjük sorsát, efelől nyugodt lehet. De kitől örökölte ezt a rettenetes ruhát? Olyan öreg meg csupasz is benne. Hogyan is mondjam? Ez az! Mindenestül kiáll belőle, akár az öregapja cipőjéből!

De kit érdekel lord Glenarvan? Hányszor aludtam el ennél a mondatánál, dobtam félre, ejtettem ki kezemből ezt a dögletesen unalmas, kötekedő, igenis kötekedő és szószátyár könyvet! Ruháimat magam alakítgatom, szabdalom szét és varrom össze Anna levetett ruháiból; vagy egyszerűen, minden kérdezés nélkül, kiakasztok egyet a szekrényéből. A gyerekekről is én gondoskodom, én fürdetem és öltöztetem őket, a körmüket is én nyirbálom le. Előszeretettel ápolom Beáta haját. Kacskaringóit valósággal ráragasztom a koponyájára. Halott sapka élő anyagból; szerintem nagyon jól áll neki. Petra épp az ellentéte. Piskótalábú vadóc. Én lehet,

hogy kilógok a ruhámból, de Beáta, ő más. Ő afféle állig begombolt kislány, míg Petra mindig rózsaszínű, ahogy csak a haragoszöld szeműek. Mosdatlanul tiszta még a körme alja is.

Milyen mások Grant kapitány gyerekei, Mary és Robert! Magát a kapitányt sajnos még nem ismerem, de gondolom, napégette, kék szemű férfiú, aki keskeny, vöröses körszakállt visel, ami kivált jól illik vitorlavászonból készült durvakék zubbonyához. Egyszer ugyan aludt már a díványomon, de erről csak annyit tudok, hogy délután történt, s fölébredve, az alkonyodó vöröses égbolton épp akkor gyulladtak fel az utcai lámpák. Ez az a pillanat, amikor az égbolt már lehűlt, de az égők, mint görögdinnye belében a fehér magocskák, még nem forrósodtak át. Ez mindig rövid ideig tart, gyönyörű, de kivált a mi szobánkban s kivált gyerekek számára elviselhetetlen. Nem valószínű, hogy Grant kapitányról ennél valaha is bármi lényegesebbet megtudhatnék. Itt feküdt díványomon, és fölriadt, ahogy most én fekszem itt ugyanazon a díványon. Öt óra múlt. Az előszobazárban kétszer megfordul a kulcs. Hazajöttek.

Lakásunk két szobából áll. Az egyik, a gyerekszoba – a mi szobánk – csupa ablak, még éjszaka is világos az utcai lámpáktól. A szomszédos másik szoba viszont állandóan sötét, a spalettákon és az összehúzott nehéz függönyökön soha nem hatol be semmi fény. A két szoba közt eredetileg szárnyas üvegajtó volt, de Frédi ezeket is bedeszkázta és elfüggönyözte. A két szoba így „légmentesen" él egymás mellett, és persze lakóik is. Egyedül dobhártyánk érintkezik egymással. A mi szobánkban minden napszítta rom, lyukakkal és téglák-

kal a falakon. Az ő szobájuk viszont sötét kamra, fotelekkel és egy óriási plüss-szarkofággal kibélelve.

Szóval hazajöttek. Mint legtöbbször, most is egyszerre. Mindketten ugyanabban a képzőben tanítanak. Frédi gazdaságtant, Anna angol nyelvet és irodalmat. Hallom, ahogy Frédi visszazárja az ajtót, és helyére akasztja a kulcsot, miközben Anna berámol valamit a jégszekrénybe. Frédi minden szava és mozdulata mélyén ez áll: „Kövesd el." És Anna minden válasza: „Elkövettem."

Már bent vannak a szobájukban, hallani, hogy fölgyújtják az állólámpát. Frédi leül a fotelbe, és Anna lehúzza Frédi cipőjét, lába alá igazítva a zsámolypárnát. Aztán kinyitja az első üveg bort, tölt Frédinek, s utána a maga poharába.

– Elölről, drágám? – hallom Anna hangját, mely hangnak is legfeljebb visszhang csupán.

– Olvass! – És Anna elkezdi fölolvasni az újságot. Közben Frédi kimegy a fürdőszobába, és Anna emeltebb hangon, a csukott ajtó előtt álldogálva folytatja a megkezdett cikket.

– A következőt! – hangzik belülről, s Anna máris átvált a következőre.

– Kövesd el!

– Elkövettem.

– Azt mondtam, kövesd el!

– Már el is követtem, drágám.

A gyerekszobában eközben mélyülő a csönd és növekvő a tétlenség. Petra a szoba közepén áll, majd ledobja magáról a zongoraterítőt és rááll. Beáta az ablak előtti polcocskán tesz-vesz. Sejtelmem sincs, mit. Homlokát ráncolja, mintha csipesz lenne a kezében. De nin-

csen. A legtöbbet magamról tudom. Hallgatásommal mindinkább kirajzolódom, és hallgatózásommal egyre jobban fölszívódom, megszűnök. Fölveszem az esőköpenyem, mert nem bírom tovább. Kopogtatás nélkül átmegyek a szomszéd szobába, és kiveszek egy húszast Frédi zsebéből. Anna épp a másik üveg bort szorítja a lába közé; Frédi átfekszik a plüssheverőre. Anna sietve melléje telepszik, de a háta kilóg a pléd alól. Mögöttük, a polcba süllyesztett tükörben hátulról látni tarkójukat, egyre szürkülőbb, „se férfi, se nő" hajukat.

Frédi arca régóta nem ismer változást. Olyan, mint egy késsel ledöfött kés; mintha egész arca egyetlen szemüveg volna.

Anna olykor pár perccel előbb jön haza férjénél. Döbbenetes, milyen gyöngéd ilyenkor hozzánk. Árad belőle a szelídség szabadesése.

– Ki öleli meg édesanyát? – Aztán megfordul Frédi kulcsa a zárban, s Anna ismét alvajáró szeretővé alakul át. Ránk csukja az ajtót, és napverte szobánkban megkezdődik az a gyűlöletes fülelés, amiről föntebb beszámoltam.

Kettejük közt nincs többé semmi szemérem. Frédi zavartalanul turkál az orrában, és Anna egyre züllöttebb tejfogú és foghíjas örökös mosolyával. Éjfél körül Frédi mereven részeg már. Cipőstül fekszik a matracon, a tükör előtt újabb üvegek és poharak sorakoznak. Anna fölhúzott lábbal gubbaszt a párásan ráhűlő pongyolában, a maga alá gyűrődött lepedőn.

De most még csak fél hat van, amikor is benyitok a szomszédos szobába, és kiveszek Frédi zsebéből egy húszast. Nem bírom tovább, és ennünk is kell valamit. Le kell mennem az utcára, a vásárcsarnokba. Se hideg,

se meleg nincsen. A görögdinnye vörös belében a fehér magocskák látszatra senkit se zavarnak. Csak már a csarnokban lennék! A karfiol- és répahegyek, a lemészárolt növényistálló, a simára mosott paradicsomosládák, az eltaposott káposztalevelek a földön, a mennyezet vastraverzei, végállomás és pályaudvar, igen, ez végre jó, még az élő természetnél is jobb és élőbb, az ődöngés meg a sorban állás, a véres kötények patyolatnyugalma, a krétával felírt árcédulák, a tétován ácsorgó türelmetlenség, céltalanság, kofák és kisdiákok, aranyeső, napraforgó, egymásra slihtolt baromfiládák, áporodott és frissen locsolt levegő, szóval mindaz, ami nélkül nincs se hétköznap, se karácsony, se ingyenesség! Itt végre nincs se unalom, se idő. A sorbanállók szebbnél szebb fáradtságot növesztenek magukra. Ki egy nagy kendőt a vállára, ki egy kucsmát a fejére, ki egy bő köténytt a hasa alá.

Készakarva a leghosszabb sor végére állok, van időm. Paprikát, vajat és kenyeret veszek csak. Minek siessek?

Valaki néz. Egy, a titokzatos ácsorgók közül. Először nem tudtam, ki a sok közül. De a nyakamon éreztem, hogy néz. Csak nagy sokára jöttem rá, hogy egy kövér, borostás képű férfi. Nadrágja alaposan kiült, zsebében stanicli. Hónapok óta néz, most is. Merev, kifejezéstelen halszemekkel, de sose közelít, próbál megszólítani. A félemeletnél áll, a napraforgók és krizantémok alatt. Talán szégyenkezik megmozdulni? A zakóján is mind a három gomb szorosan begombolva. Lopkodásból, kéregetésből vagy rakodásból él? Pontosan ismeri a standjaimat, de sose kínálja fel szolgálatát. Szatyromban már ott a vaj, a kenyér és a paprika.

*

Frédi és Anna évek óta nem törődik velünk, csak a szanaszét szórt pénzüket használhatom. Időnként úgy berúgnak, hogy napokig hang nélkül, tetszhalottként fekszenek a félig megvetett kanapén. Ilyenkor sose hívok orvost; a telefon ott áll a földön, az ágyuk előtt. A szőnyegen szétszórt és eltaposott altatók. Néha valamelyikük mégis kimegy a fürdőszobába, és nagyokat zuhan közben. Aztán újra mozdulatlan csend. Frédi beburkolva alszik. Anna félig kitakarva. Ha résre nyitom az ajtót, finom por lebeg felettük a fénysugárban, de ők maguk olyan jeltelenek, mint a halottak. Azt kell mondanom, hogy nagyon-nagyon szépek, mint két természetesen egymásra dőlt s félig megkövesedett fatörzs. Igen, mosolyognak, s halálukban egyszer majd föl is könyökölnek talán.

*

Július közepén elhatároztuk, hogy föltörjük a sötét szoba asztalfiókját. A nehéz és zajos munkában Beáta és Petra is segített. A fiókban, mint azt előre sejtettem, csomó pénzt és egy jeligés betétkönyvet is találtam. Ekkor megszólalt a telefon, és mintegy húszat csengetett, de se Frédi, se Anna nem vette föl a kagylót, bár Anna egy pillanatra mintha fölemelkedett volna fektéből. Mi is dermedten álltunk, s alig bírtuk visszatolni a fiókot, amikor végre ismét csend lett, s visszamenekülhettünk a világos szobába. Minden tagomban reszkettem, s életemben most először találtam gyönyörűnek az ablakokon bevágó ragyogást. Majd engedve egy hirtelen támadt ötletnek, fölkaptam a legnagyobb szatyrot, amit találtam, és leszaladtam vele az utcára.

Először két csomag fehér gyertyát vásároltam, majd

egy fehér mintás, alapjában ugyancsak hófehér damasztabroszt, három hozzá való szalvétával. A csarnokba úgy léptem be, mintha éjféli misére, és szatyrom szinte magától telt meg dióval, mákkal, kenyérrel, borral és kalácccsal, miközben a borostás képű kövér fiú egyetlen pillanatra se vette le rólam a szemét. Veszek még margarétát is, gondoltam, és egyenesen megindultam a fiú felé. Lesütött szemekkel mentem, de ugyanakkor a túlcsapó feszültség nyugalmával. Amikor megpillantottam a cipőjét, gondolkodás nélkül fölnéztem rá, egyenesen az arcába. Semmi kétség. Grant kapitány állt előttem. Arca inkább vöröses volt, mint napbarnított, s mintha minden pórusa szétszállni készült volna; vonásai egyszerre voltak nyugodtak és feszültek, akár a napsütötte tenger vagy bármi elemi erő felszíne.

– Siess haza, és teríts meg karácsonyra! A delelő nap ma a legerősebb az esztendőben.

Pontosan délben meggyújtottam az abrosz közepére állított gyertyacsokrot, és színültig teletöltöttem borral először Beáta, aztán Petra és végül a magam poharát. „Boldog karácsonyt!" kiáltoztuk szinte egyszerre, „Boldog karácsonyt!" Újra töltöttem, és újra ittunk. És újra kiáltozni kezdtünk: „Elkövettük! Elkövettük! Boldog karácsonyt!"

Szobánk most felhőtlenül barátságos volt, ünnepélyes és akkora nyugalom honolt benne, akár egy félreeső tükörben. Érintetlen volt, mint a természet egy darabja, és rendezett, ahogy egy erdő vagy egy csillag se lehet elhanyagolt. A terített asztalon a gyertyák és a nap egyre fehérebben, egyre inkább senkiért és semmiért, egyedül értünk, az ünnepért, az ünnepek ünnepéért, egyedül önmagukért égtek.

– Indulhatunk – mondtam, búcsúzóul még szélesre tárva a sötét szoba ajtajának mindkét szárnyát. Petra először életében nem ellenkezett, hagyta, hogy fölöltöztessem és megigazgassam a haját. Beáta félénken belém karolt. Az utcán megállítottam egy fiákert. Délután három óra lehetett; a város kihalt volt és éles, mint a kövezeten a lovak patájának kopogása. Mindhárman szótlanul és falfehéren ültünk a kifakult bőrülés fekete keretében.

Mennyire más és más a különböző színek súlya! Egyes épületeken négy óra, megint másokon öt, sőt hat fele járt az idő! A Világbank szürke műmárvány homlokzata alatt sokkalta lassabban és keményebben haladtunk, mint a Nemzeti Képtár sárga oszlopsora előtt. Mikor végre a vásárcsarnok elé értünk, hevesen megérintettem a bakon ülő kocsis hátát, és leszálltam. A csarnok vörös téglafala és cirádás vasváza most valóban olyan volt, mint egy pályaudvaré. A tovagördülő kocsiból egyedül Petra nézett vissza, de az én tekintetem konokul állva maradt a járdaszélen.

– Tolmács vagyok, közönséges tolmács – tette vállamra kezét egy ismeretlen férfi. – Tolmács Szilveszter. De neked ezentúl egyszerűen Szilveszter. Méghozzá örökös Szilveszter!

Az elkövetkező órákat, napokat és éveket nem kívánom részletesen leírni, ahogy a szobát se, ahol ezentúl együtt éltem vele. Szilveszter este kezdte a napot, egy vekkeróra pontosságával. Hideg vízben tetőtől talpig lemosdott, haját-körmét hosszasan fényesítgette, s minden alkalommal friss inget vett, gondosan megválasztva a hozzá illő nyakkendőt.

Pont nyolckor léptünk be a kocsmába. Én akkorra

már izzadtam, és remegtem az alkohol hideglelős szomjától. Alig vártam, hogy leülhessek valamelyik asztalhoz, s kihörpintsem végre az első féldecit. Tudtam, hogy Szilveszter még két féldecit hozat, többet nem. A másodikat ezért már lassan, sok-sok cigaretta közben fogyasztgattam; a harmadikhoz pedig sokáig hozzá se nyúltam. Hagytam színültig telve minél tovább magam előtt állni, akár egy szent, aki egyetlen pillanattal se sietteti üdvösségét.

Közben Szilveszter fölült a bárpulthoz, és ásványvizet kért. Iszonyatos volt piperkőc józanságában és makulátlan züllöttségében, miközben én a motyogó arcok társaságában egyre beljebb és beljebb könyököltem a szürke bakelit asztallapon. Még fél óra se, és többé lehetetlen volt különválasztani az erjedt arcokat az ödémás hadarástól. Ki, kihez és miről beszélt? A moslék legmélyéről olykor kinyúlt egy előkelően tagolt kéz, aztán megütötte a fülemet egy váratlan mondat, egy hihetetlen mondat a püffedt és százszorosan elátkozott ragyogásban. „1864. július 26-án erős szél segítségével egy előkelő jacht haladt teljes gőzzel az Északi-csatorna hullámain." A bárónő volt. Feléje nyúltam a cigarettámmal:

– Grant kapitányra várok, eltalálta.

– Azt hittem, a húgaidra vársz.

– Beátára és Petrára? Pincér, hozzon még egy féldecit, egy negyediket! Kivételesen.

Mire a bárónő: – Hozzon kettőt. Egyet nekem, egyet a kislánynak.

Ez a negyedik pohár már úgy fénylett előttem, akár egy szentségtartó, vagy még inkább, mint egy áldozókehely. Tudtam, egy öröklét elmúltával iszom csak ki.

– Szegény szüleim – néztem végeérhetetlenül a bárónő szemébe –, milyen szépen éltek egymás mellett!

Szilveszter ekkor pattant le a bárszékről, és az érintetlen kehely egész tartalmát az arcomba csapta. A bárónő még csak föl se nézett rá.

– Pincér, hozzon még egy pohárral a kisasszonynak – majd saját poharát a világ legtermészetesebb mozdulatával a háta mögé hajította. Ami történt, jóvátehetetlenül megtörtént. Nem az, hogy Szilveszter megalázott, és nem is a bárónő válasza. A jóvátehetetlen az volt, ahogy a hajítás mozdulatából visszavonulva az öreg hölgy keze a holtpontra érve fejedelmi erővel kirajzolódott, és megállt, mint valami plazmatikus ítélet.

A hatodik féldeci után szék, székek, aztán egy üres és egy más üresebb asztal. Végigtapogatóztam az udvaron ázó kukák közt, és benyitottam a fakeretes üvegverandára, mely lehetett volna otthonos is, de csak korhadt és fenyegető volt. Innét, ebből a huzatos verandából nyílt az a különszoba, ahova Szilveszter időről időre visszavonult. „Ez az én bunkerem" – szokta mondani az ablaktalan, faburkolatos helyiségről, amit faltól falig eltorlaszolt a kétszemélyes tölgyfa asztal. Itt ült Szilveszter, meggörnyedve egy tál porhanyós sütemény előtt, és evett. Egyik süteményt a másik után ette, miközben a morzsák komótosan meg-megtapadtak, szétmálltak és leperegtek ajkán és ujjain.

– Szeretlek, Szilveszter. Nem téged. Azt a valamit, ami már nem te vagy. Tudom, hogy van egy telked. Vigyél el oda, kérlek, még ma éjjel.

Szilveszter arca robbanásszerűen megnőtt, és széthúzódott egészen apróra, egészen picikére.

– Legyen meg a te akaratod. Megígérem, hogy még

ma éjjel ráállítalak a fehéregér mennyezetre, csak előbb megeszem ezt az isteni süteményt.

Ebben a pillanatban, mintha Petra kiáltozott volna álmában, azt éreztem, hogy fölriadok; fölriadok, és talpra ugrom az utcai lámpák fényétől kivilágított szobában. A sötét szoba ajtaja tárva-nyitva állt, s a behatoló fényben tisztán láttam szüleim szoborszerű alakját. Félig felkönyökölve feküdtek egymás mellett, és mosolyogtak. Arcuk egyenletesen szállt-szállt befele.

Ónix Petra

A mikrobarázdás lemezen lassan forog és még lassabban halad befele a tű. Mintha szüleim, Frédi és Anna libegnének a sötétben egyre beljebb húzódva a hanglemez közepe felé. A legjobban azt szerettem, amikor Lenke a Stabat Matert tette fel, ennek a műnek befejező Glóriáját, amit egy leningrádi fiúkar énekel. Dicsőségről talán sose számoltak be szomorúbban és méltóságteljesebben, mint ez a gyerekkar. „Ilyen lehet egy elefánttemető – mondogatom azóta is tanítványaimnak –, ilyen a haldokló elefántok vonulása, ahogy ez a Glória szól, és ahogy ez a kórus énekel, és megáll, amikor a tű is megáll."

– Álljon meg! – szerettem volna odakiáltani én is a fiáker kocsisának, de nem tudtam, nem mertem. Állni most Lenke áll. Ha az életben egyszer hazaérünk még, egyfolytában gyertyákat égetek érte, merthogy egyedül egy senkiért-semmiért gyertyaláng elegendő ahhoz, hogy ő lehessen.

Fiákerünk ezalatt egyre szűkülőbb körökben rótta

az aszfaltot, a várost, először a kunyhók, majd egyre beljebb a paloták sorát. A Királyi Vár homlokzata alatt beállt ugyanarra a sebességre, amivel a gramofontű forgott, és amire a leningrádi fiúkar most is azonnal és készségesen rázendített a feledhetetlen Glóriára, s nem hagyta abba mindaddig, amíg a fiáker meg nem állt.

De ez csak egy örökkévalóság után következett be, miközben a székesegyházak és paloták egyre hatalmasabbak lettek, és egyre kiürültebbek. Az oszlopsorok ekkorra, mintha álarcot rántottak volna elő farzsebükből, szobrokká alakultak át; tagolatlan törzsük csípővé és redőkké változott, míg oszlopfőikből fejek és arcok lettek, a kifürkészhetetlen bölcsesség és az egykedvűvé ázott úszólányok megkülönböztethetetlen kifejezésével.

Ezután hajtottunk be abba a szűk sikátorba, amit azóta is hazának hívok. Életemben először éreztem, hogy hazaérkezem, haza az anyaföldre. Lábamat már régóta égette a cipő. Eljött végre a pillanat, hogy levessem őket. Ezután azonban valami egészen váratlan következett, ami ugyanakkor az álomban kicsorduló nyálnál is természetesebb volt. A cipő után levetettem ruhámat, de nemcsak én, hanem Beáta és a kocsis is.

Megérkeztünk a térre. A kocsis leszállt a bakról, s állva maradva összefonta a kezét. Mi ketten követtük példáját, de egyáltalán nem az ő példáját követve. Mezítelenül leszálltunk a kocsiról, s férfi módra leeresztett karokkal összefontuk a kezünket magunk előtt.

A tér mérete? Nem tudom. Talán nagyobb volt a Saturnus vagy a Nap felszínénél, de a környező épületek (három palota és egy székesegyház) a tér kiterjedését saját méretükkel tökéletesen kiegyenlítették olyannyira

emberszabásúra, amilyennek az atyai ház udvarát érezhette a tékozló fiú, amikor hazaért.

Főpróba volt, amit a téren láttunk, vagy egyszerűen a végsőkig, a szentségig természetes gyülekezés? Sokan voltunk mezítelenek, de néhányan magukon hagyták a ruhát. Azt hiszem, ők voltak azok, akik már életükben megdicsőültek úgy hordván ruhájukat, mint testüket, és testüket, mint valami ruhát.

Elsőnek szeretném leírni a székesegyházat, de nem tudom. Párkányait az erények és az áldott, megbánt és megszenvedett bűnök leginkább román vagy gótikus vízköpőire emlékeztető kőpofák díszítették. A paloták azonban határozottan görög paloták voltak, s lakóház létükre ugyanabban a dicsőségben osztoztak, mint a székesegyház.

A német tábornokok kapitulációja árnyjáték volt ahhoz a mélységes önismerettel járó vereséghez képest, amivel a pápák végeláthatatlan sora most itt a téren átvonult. Egy szerencsétlen idióta nem engedte, hogy VII. Gergely megcsókolja a lábát. Végül is a két ember kibogozhatatlanul összefonódva, közösen csókolta meg a földet. A tér padlózata üvegből volt, de gyertyák égtek, lélegeztek benne egyenes lánggal, ahogyan a tér maga is tükörsima volt, de nem tükör, hanem végre és először anyaföld.

Mindenki itt volt. Senki se kereste egymást. Senki se hiányzott.

Egy sápadt kisfiú hímzett párnán letette a katedrális elé a világ kulcsát, egy néger kisfiú pedig a Könyvet. Erre hirtelen zavar támadt, pánik és zűrzavar. Érezni lehetett, hogy a teremtő Atyaúristen is lehunyja a szemét. Én titokban kilestem keskenyre tárt szemhéjam

alól. Láttam, amint a tömeg, akár egy hullámzó búzaföld, hol itt, hol ott homorítva megnyílik és megdől. Az egyik konflisló fájdalmasan megnyúló nyakkal fölnyerített, s nyomban utána a másik. Közöltek, közöltek, közöltek! A kocsis csukott szemekkel imádkozott. A homorúan maga előtt tolt hullámhegy átcsapott a fejem felett, s az egyenesen lélegző gyertyákon megpillantottam a Bárányt. Világöreg szemekkel és kivérzett falábakon járt, mint akinek minden lépése az utolsó. A néger kisfiú megszánhatta, s elébe sietett a Könyvvel.

– Lapozz bele, Fiam! – biztatta a Bárányt az Atyaisten, de a Bárány tétovázott. – Lapozz bele! – sürgette a Lélek. De a Fiú csak engedetlen maradt. Fölemelte egyik elülső falábát, aztán éppúgy visszahelyezte a földre.

A lovak erre ismét fölnyerítettek mellettem, de mi emberek csak tátogtunk a gégénkre toluló fuldoklástól. Ekkor történt, hogy a Bárány elkiáltotta magát, s a tömegből kilépve valaki hatalmas bárddal végképp leütötte. A kivérzett testből egy vékony erecske azonban így is fölfakadt, és keskeny csíkban utat találva leírta világunk utolsó mondatát. Vékonyka volt ez a csík, mintha a kormos égen egy csecsemő álmatlan ujja húzta volna meg. Elsőnek a vakok olvasták el, a süketek hallották meg, és a némák üdvözölhették, kiáltván: „Mindannyian egyek vagyunk!"

Mindez nagyon régen történt. Ma ötvenhat esztendős vagyok. Zongoraleckékből tartom fönn magam, de éltetni a zene és tanítványaim szeretete éltet.

Ónix Beáta

(Hommage à F. M. Dosztojevszkij)

Ónix Beáta a Szűz jegyében született, az univerzum egy nagyon nehezen bemérhető, föltehetőleg a Tejútrendszer valamelyik félhalott csillagán. Teremtő Istenem, de hiszen ez én vagyok!

Amikor fölszólítást kapott önéletrajza megírására, Ónix Beáta váratlanul minden parancsnak ellenállt. Makacsul, szavak nélkül valahogy ilyesféléket hajtogatott magában: „De hiszen én semmiféle fonalat, aminek nyomán papírra vethetem életem történetét, nem látok." Igen, ez így igaz, ezt én mondtam, szóról szóra.

S az igazság az, hogy az életfonál csakugyan képtelen metafora. Beáta legfeljebb dobozokban élt és gondolkodott, afféle rozzant, papírmaséból összetákolt cipőskatulyákban, amikre kívülről, nemtörődöm módra ráírták a legkülönbözőbb címszavakat, olyasféléket, mint „Szülői ház", „Árvaház", „Javítóintézet", „Az E.-i kastélyban" és így tovább.

Teremtő Istenem, de hiszen ez én vagyok! Eressz ki dobozaidból!

A „Szülői ház" két szobából volt összeragasztva, méghozzá úgy, hogy a papundekli egyik felét örökösen verte a nap, míg a doboz másik felét levegőtlen sötétség uralta, de az a sötétség és ez a ragyogás valami módon mégis egy volt.

Igen, ez volt az én gyerekkorom. Ami a második dobozt illeti, szeretném fölégetni, és valójában az is, marék hamu, még csak doboz se, csak egy doboz hamuja a földön vagy a kezemben. A kezemben?

Ónix Beáta mint fiatalkorú csavargó és került a

virginita apácák felügyelete alatt álló javítóintézetbe. Igen, ez nagyon szép épület volt, a száműzött gróf Károlyi hajdani vadászkastélya, parkkal, zöldséges kerttel, egy dögletes halastóval a mélyén és körös-körül magas kőfallal övezve.

Az elkárhozásban nem hiszek, de a pokolban igen. A semmi és a valóság között fekszik egy óriási tenger, a *mintha* sugárhatású holtvize, s ennek a partján, ennek a visszfényében élünk mi, emberek.

Ónix Beáta hamar beilleszkedett a különös közösségbe, elrejtve és bedeszkázva a fiatal és öreg apácák ölelgetései és szigora mögé. Kicserepesedett, fagyzúzta kezét Alexia nővér térdre hullva megcsókolta egyszer az alvadozva hegesedő szürkületben, míg Gabriella nővér, igen, Gabriellától rettegtem. Elég volt, hogy megállt a küszöbön, és csend lett. Tekintetében az őrtornyok reflektora világított, és a farkasok torka égett. Egy mozdulattal vágta arcomba a forró levest, tépte föl bennem azt, ami nyüszítve rejtezkedett és hátrált volna, fűzte be csuklómat a mosókonyhában fölszerelt vaskarikába. Kápónyugalmú arcából a tömeggyilkosok biztonsága, jó lelkiismerete és felhőtlen álmú tekintete világított, masírozott egy helyben. Ahhoz képest, amit meg se tett, eltörpült mindaz, amit mi lányok valamenynyien együttvéve valaha is elkövettünk. A bűnben, az igaziban, mindig van valami szűziesen képletes. Egy ráncosodó kéz vagy egy tisztesen kihűlt bajusz soha senkit se tévesszen meg ebben a büdös életben!

Az ördög azonban szerencsére nemcsak kegyetlen és közönséges, de legvégül korlátolt is. A vesénkben tud olvasni, de a szívünkben soha. Ellene úgy védekezhetünk, hogy egyedül a szívünk szintjén, hullámverésében

élünk. Ahogy az a kisfiú is, Jánoska, Anyánk, a főnöknő unokaöccse, aki minden vasárnapját velünk tölti, nővére, a sellő szépségű Erika és elmegyenge öreg nagynénje, Bébi, egy szerencsétlen és rendkívül nemes, idős hölgy társaságában. Jánoska nem ismeri a védekezést. Ha elbotlik, egyenesen arcra zuhan; szétálló lábai közt – miközben Micsicsákra vár zokszó nélkül, és megindító vággyal és türelemmel – fészket rak a lemenő nap, vagy épp a háttér koronás-pázsitos zöldje, ligetje.

A mélységes kíntól nem idegen a mélységes boldogság, ahogyan a nagy öröm teljességétől se esik távol a tökéletes boldogtalanság, amint azt Beáta rövidesen megtapasztalta. Egy vasárnap reggel minden lány friss alsóneműt és ruhát kapott, és reggelire olyan reggelit, olyan omlós kalácsot, mint karácsony éjszakájára se. Herceg E.-t már a kapuban fogadta az apácák sorfala; nehézkesen mozgó csigateste körül valósággal röpködtek a virginita fecskeszárnyak. A herceg leeresztett Kutuzov-szemekkel közeledett a sárga sóderon, váratlanul és nagy kegyesen el-elvétve a lépést, a kijelölt útról a gazos pázsit fele oldalozva. Nehézkes volt és ideges, mint egy elhízott versenyló. A főnöknőt köszönés helyett egyszerűen félretolta, aztán egyetlen tekintettel megindult felém, s a következő pillanatban már rajtam volt a kabát és kezemben az útipoggyász. Jánoska fölsikított valahol a fűben, de erre senki se vetett ügyet, egyedül én hagytam, hogy a szerencsétlen kisfiú hangja eltaláljon.

A gumikerekű hintóban E. herceg egyetlen szóra, egyetlen tekintetre se méltatott. Már fölmért egyszer, s ez elég volt neki. Úszóhártyás ujjai a térdén; kidülledt szemgolyóin átsütött a nap. Aludt és ébren volt egy-

szerre, s akár egy kétéltű béka, hol tüdővel, hol kopoltyúval lélegzett.

– Mária hercegnő, Beáta kisasszony. – Gyönyörű korombeli kislány állt előttem a valószínűtlenül szép kastély följárójában, s ebben a pillanatban már tudtam, hogy örökbe fogadtak. Itt következik „Az E.-kastélyban" című bekezdés.

Istenem, eressz ki dobozaidból!

Mindez az univerzum egy nagyon nehezen betájolható, föltehetőleg a Tejútrendszer valamelyik félhalott bolygóján történik. A két gyerek egyelőre csillagtávolból fürkészi egymást, aztán Mária ellenségesen toppant egyet, és kutyáját hívja, Cézárt.

– Hogy fél, hogy fél! – lelkendezik a gyönyörű gyermek, miközben a másik gyűrötten áll előtte, halott hajjal élettelen fejében.

– Gyűlöllek, érted, gyűlöllek – suttogja a hercegkisasszony négyszemközt a szobában, amire nem lehet mással felelni, mint hagyni Jánoska kiáltását egyre mélyebbre fúródni a mellembe, ebbe a fájdalmas homokzsákba.

Vacsoránál Mária kisasszony kénytelen eltűrni, hogy Beáta is az asztalhoz üljön, méghozzá édesapja oldalán. Ez az első vacsora olyan volt, akár egy Grimm-mesében. A gyertyaláng át-átsütött a herceg hártyás ujjain; senki se beszélt; Beáta nem merte eltakarni az arcát, amikor sírni kezdett, és nem mert meggörnyedni, amikor a hányás vaskeze minden tagjában meggörbítette volna. Istenem, eressz ki dobozaidból! Vak rovarod térden állva imádkozik, könyörög, kiáltana, kiáltozna, kapirgál.

Lefekvéskor, az ágyban, szinte ráégett a hálóing

finom selyme, akár a cigarettapapír. Beáta letépte magáról az inget, s föltérdepelve imádkozott, hogy a fáradtságtól végre elkábulhasson. Ötödik napra már csak egy rongybaba volt Cézár szájában.

Cézár készségesen a hercegkisasszony elé vitte, s ott földre ejtette a kislányt a kislány előtt. Az egyik kislány állt, a másik feküdt. A nap besütött a leeresztett függönyökön, s az egyik kislány megváltozott, tökéletesen átváltozott ebben a pazarul berendezett naplementében.

– Édesem – suttogta Mária –, Beáta, Beátám, mit tettem veled! – És átölelte őt, egyik kislány a másikát, s ez az ölelés olyan volt, mintha egy seb sebesült volna meg, vagy még inkább olyan, mintha egy seb egy másik sebet ütne, egy még súlyosabb és talán még keservesebb sebet ütött volna. Az egyik kislány átölelve tartotta a másikat, és a másik kislány átölelve mindkettőjüket, miközben közösen álltak a lángsírszobában.

Este a vacsoránál egyikük se evett, és az éjszakát együtt töltötték az ágyban.

– Édesem, maradjunk itt, vagy menjünk el innen? Mit akarsz, mit vegyek neked? Tükörpalotát tükörpadlóval? Vagy selyempalotát selyemmennyezettel? Veszek neked egy nagyon szép énekes madarat. Olyat, akinek fölvágták a torkát, mint te az enyémet. Jaj, édesem, de meggyötörtél! Pedig neked, Beáta, Boldogságos a neved. Bár lettem volna én Cézár szájában! Hidd el, neked volt könnyebb. De így van ez jól, boldogságom. Holnap megparancsolom Cézárnak, hogy vegyen a szájába, törjön meg és köpjön ki a lábad elé. De szerencsére messze még a holnap! Milyen szép a hajnal... Érzed, ahogy megszületünk? Milyen puha a levegő... Félig

fölkönyöklünk... Így, így! Érzed, ahogy befele szállunk?

Istenem, Istenem, dobozodba, zárj be, zárj be lángdobozodba, én Istenem, én Megteremtőm!

Ezentúl nem eresztették el, két egybeácsolt, -illesztett, -szegecselt seb, szünet nélkül siratták, szerették és ölelték egymást. A kertben, az ágyban, az asztalnál.

Másnap egy durva kéz kitépte Beátát álmából, földre állította, és fölöltöztette. A bokrok közt Cézár vonított. A gumikerekű hintó némán gördült ki vele a félreeső vasútállomás irányába. Beáta szegényes motyója ráncosan hevert a lába előtt, de ahogy távolodtak és távolodtak, egy adott pillanatban a puha poggyász, akár egy kaszapenge, föntről lefele és lentről fölfele ütni-verni kezdte a tehetetlent. Beáta hátracsukló fején a címeres hintó meredek keretében most valóban félholtan repkedett a haj, mint félrecsúszott levélparóka.

Mária tör-zúz, dulakodik a leányszobában. Én nem. Én mozdulatlan vagyok, s az is maradok ezentúl.

RAFFAI SAROLTA

Nemere már a déli harangszótól kezdve csak a lakásajtóra figyelt, mikor csikordul benne a kulcs. A rádiót türelmetlenül kapcsolta ki, bár érdekelte volna a műsor, s kellemesebb dolgot az idő gyors elűzésére máig sem talált, pedig fél éve feküdt már itthon, úgyszólván tehetetlenül. Mert hogy az ember maga körül ezt-azt elrendez, huszonöt éves munkaviszony után már-már halálos ítéletnek tűnik.

Az asszony ellátta őt konzervekkel, azon túl, hogy egy egész csirkét pörköltnek főzött meg – az ételhez alig nyúlt, lágy tojáson és tejen élt.

No igen, a tej.

Komótosan vett elő egy litert a hűtőszekrényből. Kancsóba öntötte, bevitte a szobába tálcán, nagy pohár kíséretében, kenyér nélkül. Nehézkesen, óvatosan mozgott, gerince minden lépésnél enyhén nyilallott még, s a napokban tudta meg, mennyire kevés javulás várható, hogy ez most már szinte örökre így marad. De hát élni akkor is érdemes, ha az ember mindig ugyanabban a karosszékben üldögél, folyton egyazon heverőn fekszik, amíg ablakából a régi diófának csak néhány ágát láthatja, amint zöldellni kezd, fürtösen virágzik, termést hoz, s nekivetkezik a télnek, hogy a mezítelen ágak

rajzát mindig új és új ábrává rakhatja össze a figyelő szem s az elpusztíthatatlan, konok fantázia.

S ott a gyerek is, akit ágya mellé ültethet-kényszerít-het néha, a tanítási szünetek idején, kortyintgatni egyet-egyet a messze tűnt ifjúkor hangulatából, ha mégannyira más volt is, mint a mostaniaké. Azután itt a rádió, a különböző lapok, folyóiratok... néha még a tévét is érdemes bekapcsolni, bár egyre ritkábban. Ha jól meggondolja, voltaképpen gyűlöli a valamikori varázsdobozt, gyakorta tulajdon két öklével verné szét. De ha az ember csak táppénzt kap, és nem sokat, mi több, nemsokára csak rokkantnyugdíjat, sok mindent nem engedhet meg magának, ami pedig egyértelmű állásfoglalást s korlátlan véleménynyilvánítást jelenthetne. Kíméletlen akaratnyilvánítást... még így, csaknem tehetetlenségre ítélten is.

De Márta... ha a napi gondoktól szabadulni akar, le-leül esténként, s beléfeledkezve nézi a képernyőt. Gyakran üres tekintettel, rajtakapta, nem kevésszer – csak éppen szólni nem lehet. Hátha tőle, a vele való gondoktól, beszélgetéstől menekül? A magafajta, félnyomorékon életre ítélt soha nem tudhatja, megtudnia nem is ajánlatos. Máskor meg úgy érzi, szüksége van rá az asszonyának múlhatatlanul. Hogy kétségbeesve kapaszkodik az egyetlen élőlénybe, a társba, aki soha nem hagyja el, hűtlenné nem válik, nem válhat. Aki mindent alaposan megfontol, mindent egybevet, aki már nem egyetlen szoba foglya, aki félórákat sétálhat, órákig üldögélhet, kísérője lehet, s aki talán-talán mégsem fölösleges ember. Aki vár. Csöndes konoksággal, mint a házőrző ebek, s biztonságot nyújt minden ellen, ami kívülről veszélyként közelít.

A tej már csaknem átvette a szoba hőmérsékletét, meleg-fehéren habzott fel a pohár szájáig, amint kiöntötte, s hogy közben csuklójára esett a pillantása, meghökkent. A karóra tanúsága szerint huszonöt perce kellett megérkeznie az autóbusznak. Lehetséges, hogy késik? Az időjárás jó. S ebben az évszakban, így kora ősszel... nem valószínű.

Minden másról megfeledkezve sietett a telefonhoz, most az állandó sajgást sem érezte. Futólag felködlött emlékezetében Márta folyton ismétlődő intelme:

– Foglald el magad mással. Ha én is folyton önmagam figyelném, öt perc sem múlna el, hogy valahol lüktetést, szorítást, mit tudom én mit, ne éreznék. Legfeljebb merevség... az igen. Egy-egy érzéketlen pont... De hogy nem tudod túltenni magad rajta... – És következik a mindig egyforma lemondó legyintés, amit ő igyekszik újra és újra észre nem venni, tudatában el nem raktározni, s lám, most előtolakszik a kép, a folyton ismétlődő... Neki lenne igaza? Akkor is, milyen jogon tudja, fensőbbséggel, fölénnyel... hogy most emléke is félelmet, szorongást okozhat?

Az ügyeletes tiszt megnyugtatta: az autóbusz időben érkezett.

Nézte a megnémult készüléket, amelyet hiába faggatott volna tovább, legfeljebb majd egy táviratszöveget olvasnak belé, részvétlenül, érdektelenül, monoton hangon. Nincs embertelenebb, mint táviratszöveget telefonon közvetítve hallani, s a valóságos, az írott sorok, amelyeket több ízben közel emelhet szeméhez az ember, hogy a szavak mögé, közé sajnálkozó, meleg vagy diadalmas érzést odaképzeljen – a lehetőség nincs sehol. Majd csak huszonnégy óra múlva koppan a méregzöld

boríték a levélszekrény alján... Hogy miért éppen méregzöld?

Bolond vagyok – gondolta. – Színnek, illatnak, tárgynak, formának félelmetesen nagy, eltúlzott jelentőséget tulajdonítok... noha soha nem voltam érzelgős. Rám fogni sem lehet. De a lélek... a lélek változást kell szenvedjen, ha a test vegetál csupán.

Huszonöt perc. Pontosan kétszer elég ahhoz, hogy Márta hazaérjen. Lehet, hogy ennyire fáradt? Hiszen mindig rohan. Valósággal beesik az ajtón, megtámaszkodik, s hosszú másodpercekig levegő után kapkod. Mindig, amióta az eszét tudja, óvó intelmei ellenére.

Bár az ő intelmei inkább játékosak voltak, talán nem is nagylelkűség diktálta az óvást... milyen ostobán volt bizonyos és elégedett. Bizonyos az állandóságban, a változatlanban, asszonyban, otthonban, a társadalom humanitásában, a világmindenségben.

Kicsit szürkült már, az árnyak lassan meghosszabbodtak, pörkös barnává színeződtek, kézfején az erek csomóit körülrajzolták, mintha alattomosan növekedő dombtetőre telepítették volna őket, vagy légpárnát pumpált volna alájuk a szemérmetlen lassúsággal tovavánszorgó percek sora – de ő még uralkodott magán, amint ajkát, szemhéját is összeszorította, nem nézett az órára, nem, nem és nem. A múltba nézett, s nem gondolt arra, hogy az visszahozhatatlan – nem akart gondolni reá –, a megjelölhetetlen jövőbe vetítette mindazt, ami volt, munkát, kevéske barátságot, szerelmet, asszonyt, önzőn boldog éveket – mert csak utólag tudja az ember, mikor volt boldog valójában, igazán, amikor már minden elmúlóban.

Váratlanul sok közeli lépés zajára ijedt fel, kapkodva

nyúlt arcához, köntöséhez, párnáját megtapsikolva igazgatta el. Erőltetett mosolya rettegésről árulkodott, érezte, hogy akarata ellenére megfeszül széles, kemény arccsontjain a bőr, de még mindig egy helyben állt, várakozott. A hangokat tisztán hallotta, a kulcs nyikordulását, az asszony lágyan ejtett szavait:

– Erre parancsoljon.

Tehát valóban vendéget hoz – bosszankodott, s erőteljesebben állt talpára, hogy lába remegésén uralkodni tudjon.

A belépő férfi valamivel idősebbnek tűnt nála, szeme alatt ugyan kevesebb volt a ránc, de alakja köpcösebb, nyaka vastagabb az övénél, előrenyújtott keze az új ismerősökkel való találkozásban meglehetős gyakorlottságról árulkodott. Vagy csak ő látta így? Az első pillantásra ellenszenvesnek találta. Mozgékonyságáért? Könnyed, szívélyes modoráért?

– Kovács kartárs – lehelte Márta, miközben puha ajka éppen csak megérintette férje arcát.

– Kovács Endre – mondta a vendég érthetően, tagoltan. – Örülök, hogy megismerhettelek.

A tegezés hallatára megdühödött.

– Nemere – préselte ki torkából a szót nagy keservesen, s vonakodva nyújtotta a kezét.

– Elhúzódott a megbeszélés... éppen az utolsó. S Bandi volt olyan kedves, hazahozott a kocsiján – mosolygott zavartan az asszony.

– Bandi?

– Ne légy csacsi. Igen, ő. Bandi. Kollégám.

Márta fejét csóválva még mindig mosolygott, s óvatos tapintásokkal ellenőrizte, rendben van-e a frizurája.

Hogy senki meg nem szólalt, s nem mozdult, elszántan mondta:

– Drágám... talán hellyel kínálnád a vendéget, igen?

– Hogyne... hogyne! Parancsoljon.

Kovács egyszerre szűknek érezte inge nyakát, tágítani szándékozó, felemelt keze azonban félúton megakadt, csak nyakizmai tettek némi tekergő kísérletet a megkönnyebbülésre – eredménytelenül.

– Azt hiszem, úgy gondolom... én lehetek az idősebb. Ha megengeded... – s most már félszegen nyújtotta a kezét, a visszautasításra is felkészülten, s várt. Lassan folytatta: – Szervusz.

– Szervusz.

Ő valamelyest eltúlozva mozgási nehézségeit, kitapogatta maga mögött a fotel karfáját, lassan, mereven ereszkedett le, s közben kitartóan nézte a vendéget.

– Parancsolj.

Az most már nem beszélt, köszönetképpen kimérten, kurtán biccentett, leült.

Nemere némi elégtétellel nézte őt, halványan, alig észrevehetően mosolyodott el, mint amikor legyet sikerül puszta kézzel fognia, s a rovar egyre hangosabb, izgalmasan változó s erősödő zizergését hallgatja másodpercekig gondosan zárt markából előremegni.

Magán érezte Márta hidegen figyelő tekintetét, de az a másik a bútorokat bámulta üres szemmel, a néhány cserép, egy hete vizet nem látott, kókadt virágot, majd a szőnyeg ostoba, idétlen, a kísérleti szövések időszakáról árulkodó, stílustalan, beugrató mintáját.

Az asszony az asztalhoz lépett, fölpattintotta a faragott fadobozka tetejét, gyufát, hamutartót készített oda sebtében.

– Tessék. Azonnal főzök egy jó erős kávét... köszönetül.

Egymásra néztek. Márta pillantásában könyörgés bújt meg, a férfi komoly tekintete rezzenéstelenül állta az asszonyét, elborultan, kitartóan, együttérzéssel.

– Köszönöm – mondta –, megvárom.

S hogy a férfiak magukra maradtak, újra a szőnyeget bámulta, ő pedig csöndes kitartással figyelte a zavart, határozatlan arcot, amelyik pedig az érkezés pillanatában még maga volt a határozottság, értelem, fölény. Nos, igen... Az ember sok mindent megtanul ágyhozkötöttségében, a már-már elbírhatatlan magányban, a várakozás iszonyú heteiben. A lélek látszólag bejárhatatlan mélyeit-útjait is megismeri. A tisztességet, tisztességtelenséget, s azt is, amikor a kettő már eggyé mosódik, mert igazolja egyik a másikát. Milyen gyakori jelenség, s milyen kevesen figyelnek rá!

S megtanult játszadozni is. Ugratni. Gyötörni és gyötörtetni. Bármikor, bárki ellen s bárki által.

Most én vagyok előnyben, barátocskám, én, Nemere István, a beteg, úgyszólván nyomorék, a volt mérnök, aki ma már semmi sem vagyok. A valaha sokkal-sokkal kevesebbet töprengő, vidám, csaknem felelőtlenül vidám legény. Az ám. Murci koromban pezsegtem, édeskedtem, tréfáltam, elviselhetően voltam csípős... óborrá lettem. Nehézzé, fanyarrá, bölccsé... ravaszdivá. És türelmessé.

– Nos... – kezdte elnyújtottan, az idegen arcba bámulva, csücsörített szájjal, s váratlanul elhallgatott.

A másikat most már elviselhetetlenül feszélyezte a nevetségesen egyszerű, hihetetlenül egyszerű eszközökkel, majdnem eszközök nélkül megteremtett ostoba,

gyilkosan ellenséges helyzet, vergődött, mintha óriási gombostűre tűzték volna – csak illendőségből nem futamodott meg. Hátradőlt, lehunyta szemét, s újra maga előtt látta az asszonyt, mint teljes öt napon át, kecsesnek, vibrálóan okosnak, jókedvűnek, tréfálkozásba menekülni látszónak... Most már tudja: valóságos menekülés volt az.

Nagy nehezen összeszedte magát, s már csak szánni tudta a házigazdát, amint alattomosan, töppedtségében is felfuvalkodottan figyelte őt.

– Amint látom, nem a legjobbkor jöttem. Végtelenül sajnálom – s tette, mintha fel akarna állni, mintha menekülni akarna, hogy soha vissza ne nézzen.

– Ugyan, kedves barátom... ugyan... kedves... no...

– Kovács Endre.

– ...kedves... Bandi!

– Igen?

– Hozzánk... mindig, mindenki jókor jön.

– Valóban?

– Nos... igen.

– Tudtommal...

– Tudtoddal?

– Tudtommal szinte soha senki.

– Tessék?

Szünet, keserves, torokszorongató.

A két szempár egymást kereste. Nemere tudta, hogy az övé tovább, jobban bírja – csapdába ismét a másik esett.

– Hiszen nem éltek társadalmi életet – ágaskodott a dac a vendégben.

No, ez már nyílt ellenségeskedés. Úgy, amint várta, percre következett be. Kiszámítottan, pontosan.

– Helyesen informáltak – mondta elégedetten, s könnyedén dőlt hátra, lábait látható erőfeszítés nélkül, könnyedén helyezte egymásra, lábfejét himbálni kezdte, úgy várakozott.

A másik kínjában rágyújtott, jobb híján cigarettájára összpontosította figyelmét, amint a szövegét elfelejtett színész mókol a színpadi kellékek valamelyikével. Közben – láthatóan – gonddal keresgélte a szavakat.

– A feleséged... páratlan asszony.

– Márta?

– Igen, Márta. Ragyogó szakember. Gondolom, ezzel újat nem mondok, de...

– Ra-gyo-gó?!

– Úgy emlékszem, ezt a jelzőt használtam. Ragyogó.

S ő mosolygott fölénnyel, mert, mint hitte, újra magára talált. Végérvényesen.

– Mit nem tesz a környezet! – mondta éles fejhangon, majd előrehajolt, s bizalmaskodóra fogta: – Már úgy értem, az új környezet. Van, aki éppen csak felfénylik, s aki tündökölni képes...

– De kérlek!

– Bocsáss meg. Fejlett humorérzékkel rendelkezem.

– Tapasztalom.

Most ő jött zavarba.

– Tulajdonképpen... született adottság.

– Lehet.

– Jelen esetben... afféle akasztófahumor.

– Hm. – A másik nem hatódott meg, nem érzékenyült el, a csikket a tálcába fojtotta hirtelen.

– Mondjuk: a halál árnyékában – tette ő hozzá erőlködve.

– Hosszú életre ítélten.

A szavak kíméletlenül, keményen hangzottak, ám ő csak mosolygott.

– Amint látom, sokoldalúan tájékoztattak.

A vendég váratlanul állt fel.

Kovács. Te jó isten, miféle név!

De a répaszínű, reszkető ajkak közül dühvel törtek elő a szavak.

– Ennek azután semmi értelme. Én nem vagyok se kurafi, se pojáca, se...

Nyílt az ajtó, Márta jött be, nagy tálcán kávét hozott s a szokásos szertartáshoz szükséges kellékeket.

– Bandi, kérem – riadt meg.

Nemere kegyesen dőlt hátra, kajánul somolygott.

– Ha a feleségem ennyire ragaszkodik hozzád...

Kovács kényszeredetten s komoran ült vissza.

Azután csak az edények halk csengése, a porceláné, az ezüsté... a kockacukrok parányi sóhajtása a nagy csendességben, amint a forró, sötét lébe fúltak... semmi más nem hallatszott.

– A... te feleséged is ragyogó szakember? – kérdezte Nemere két korty között, miközben hóka tenyerei árkában dédelgette a csészét – csak úgy, mellékesen.

– Volt.

– Volt?

– Míg élt.

– Nocsak!

A felkiáltás túl gyors volt, ösztönszerű, meggondolatlan, ízléstelen. Ajkába harapott, s most nem nézett egyikükre sem.

– Egy éve halt meg szegény – mondta az asszony riadtan is, esdőn is, kétségbeesve.

– Ismerted?

– Nem, dehogy. Kovács kartárs... Bandi... négy-öt hónapja került a járáshoz.

– A járáshoz!

– Igen, oda.

– Te a városhoz, ő a járáshoz... – megint csak mosolyoghatott – szóval nem bajtárs, legfeljebb kolléga.

– De annak kifogástalan.

– Értem – mondta ő nagyon-nagyon szelíden.

Az árnyalatokhoz mindig, egészséges korszakomban is hallatlan érzékem volt – gondolta. – Mindig... mindenütt.

A másik kettő láthatóan megenyhült.

– Sajnálom, Bandi... nem sejtettem – s lefegyverző ártatlansággal, szomorkásan mosolygott. – Őszintén sajnálom.

– Kérlek. Nem történt semmi.

– Nagylelkű vagy. Köszönöm. – Kis csend után: – Voltaképpen... honnan is jöttél?

– A megyétől.

Kacagott.

– Éppen ide?

A vendég elhúzta a száját, az asszonyra nézett, s azután mégis válaszolt.

– Ide vagy máshova... mindegy volt. Csak el. Nem voltam képes... hagyjuk. Magánügy.

Nemere megélénkült.

– Miért lenne az? Hiszen...

A másik keményen szakította félbe:

– Mondtam: magánügy.

– Rendben, ahogy gondolod. De azt csak megkérdezhetem, gyerek van-e?

– Lányom van. Egyetemista.

– Nekünk meg egy stramm fiunk!

– Márta említette.

– Természetesen. Tudhattam volna.

Hangja színére a másik kettő megint gyanakodva kapta föl a fejét. Mint az erdei vadak – gondolta elégedetten. Mint a megriasztott, fülelő, szimatoló...

És újra kínos csend. A tekintetek most már végérvényesen elkerülték egymást. Kovács óvatlanul tette le a csészét, az megcsörrent, kezei láthatóan remegtek.

– Köszönöm a kávét. Nagyon jólesett – mondta rekedten, de nem fordult az asszony felé.

– Semmiség, nekem van mit megköszönnöm.

S amikor a vendég felállni készült, a férj előrehajolt.

– Bocsáss meg, de... elárulnád, mi volt a kedves feleséged...

– Könyvelő – a válasz kurtán koppant.

– Nem arra gondoltam. Halálának oka felől...

Kovács beharapta ajkát, a karfákba kapaszkodott, hirtelen mozdulattal, megfékezhetetlenül állt fel.

– Gerincvelő-gyulladás – köpte szinte a választ a másik arcába, s Mártához fordult. – Most már igazán mennem kell.

– Ó – sóhajtott ő fájdalmasan. – Ezt hagytam én ki... ugye, asszony?

– Tessék? Mit hagytál ki?

– A gerinc-sérv mellől a velőgyulladást.

– István! Elég volt!

– Ugyan már...

– Ne légy ízléstelen. Va-ló-ban elég volt!

A vendég menekülésszerű gyorsasággal hagyta el a szobát, a lakást, csaknem végigügetve a bejárót. Az asszony kikísérte.

S ő tudta, hogy azok ketten odakint, a csukott utcai ajtón belül kétségbeesetten nézik egymást, hosszan, s hogy fájdalmuk égetőbb az övénél, sebesülésük hirtelen és mély, nehezen gyógyul. A férfi az asszony kezét fogja, s mert elkésetten, reményvesztetten, hát görcsösen, talán megcsókolja majd az agyondolgozott két kezet, egyiket a másik után, félénken, szégyenkezve, összetörten. S tudta, hogy Márta nehezen fojtja vissza könnyeit, s hogy ő maga, aki itt üldögél s most fizikai fájdalmat sem érez, mássá lenni képtelen. Az élethez így is joga van. Az élethez mindenkinek joga van.

Az asszony szótlanul jött be, viaszbáb-arcán a megalázottak halálos merevsége. Nem nézett rá, tálcára halmozta az edényeket, de nem a megszokott rendben, a csészék felborultan csorgatták el sűrű, barna nyálukat, összemocskolva kiskanalak nyelét, cukortartót, szalvétákat.

– Semmi beszámoló? Elvégre öt egész napot voltál el!

– Semmi – s indult kifelé.

Őt meghökkentette a szokatlan válasz, mert hiszen egyik látogatóval se mézeskedett soha. De hogy a kicsibeteg-uram alaphang sehol, most ő fülelt kifelé, mint a megriasztott vad.

A csapból jól hallhatóan zubogott alá a víz, Márta hosszan pancsikolt benne, úgy tűnt, élvezettel. A kisegítő asszony, akit napi néhány órára idekértek, mindent rendbe tett, érthetetlen volt a hosszadalmas szöszmötölés odakint.

Ha utánamegyek, kiszolgáltatom magam – gondolta.

Az asszony a másik oldalról jött be, a folyosón és előszobán át. Táskáját magával hozta, konokul villanyt

gyújtott, határozottan, anélkül hogy tőle megkérdezte volna, mint szokta, nem zavarja-e. Aktákat szedett elő, rendezgetni kezdett az íróasztalon.

– Mi ütött hozzád?

– Dolgozom.

– Tessék?

– Dolgozom – s lapozott tovább rendíthetetlenül.

– Ne játszd itthon is a pénzügyi osztályvezetőt, légy szíves.

– Nem játszom. Az vagyok.

De nem néz rám. Rám nézni nem mer.

– Úgy látszik, tetszik neked. A rang. Az tetszik.

– Kérlek, ne zavarj – tolta feljebb orrán a szemüvegét az asszony.

– Márta!

Semmi válasz, csak a ceruza sikárolása a folyton új lapon, pipák, egyenesek, párhuzamosok.

– Mi van veled?

– Tudod te azt nagyon jól.

– Igen?

– Ocsmányul viselkedtél.

– Ne mondd!

– No persze – és újra az aktákba borulás.

– Szíveskedj megmagyarázni... – s elhallgatott.

– Mit magyarázzak meg? Igyekszem elvégezni a dolgom. Estére moziba megyek.

Elállt a lélegzete.

– Hová? Hová mégy?

– Moziba – mondta nyugodtan az asszony. – Együtt az egész társasággal. Este tízkor kezdődik, közlöm veled szíves tudomásulvétel végett.

– Sehová nem mégy!

– Továbbá: te is eljöhettél volna, ha nem viselkedsz ilyen minősíthetetlenül. De így csak egyetlen – tetszik érteni? –, egyetlen jegyet kértem.

– Persze, Kovács váltja meg.

– Úgy van, Kovács – hangzott a válasz szenvtelenül.

Várt néhány percet, s elszántan, gyűlölködve mondta, szinte sisteregve:

– Mi akar ez lenni! Te soha nem tettél ilyet... Nem is fogsz. Nem is fogsz! Mert én bekapcsolom a biztonsági zárat... haza pedig nem jössz, drágaságom!

– Jó. Megyek máshová.

– Följelentelek.

Közömbös vállvonás.

– Vezető állásban vagy...

– Óhajodra. Hogy mindened meglegyen... így is. Most is. Vagy rosszul emlékszem már?

– Fegyelmit kapsz.

– Ha engem illet, én kapom.

Hangja most már hisztérikusan sikoltozott, férfiatlanul.

– Aki vezető állást tölt be, köteles példát mutatni! A beosztottaknak! A fiataloknak! Az ifjúságnak! Igen! Az ifjúságnak!

Márta hátradőlt, még mindig formás melle nekifeszült kötött blúzának, s kacagott fékezhetetlenül.

– Melyik... melyik... ifjúságnak? – kérdezte végre, s csorogtak a könnyei, ujja hegyével itatta fel őket.

Várt, tehetetlenül szorította össze ökleit, a kettőt keményen egymásba zárva, hogy ütnie ne kelljen.

– Beteg emberrel így bánni... megőrültél. Te megőrültél!

– Túl szép lenne, igaz?

A hang visszavonhatatlanul hideg, ellenséges volt. Váratlanul az. Hihetetlenül. Az egész beszélgetés, ez az egész...

– Figyelsz? – próbálkozott szelíden. – Tudod, menynyire megviselt a tehetetlenség...

– De élni jogod van, ugye? Mert mindig ezt hallom.

– Természetesen! – élénkült meg. – Élni?

Az asszony felállt, lesimította szoknyáját, aktáit szépen összerakta.

– Főzök teát... s készítek néhány szendvicset. Nem mintha annyira tehetetlen volnál... de mégis. Ne panaszkodj.

Most szinte futott, elállta az asszony útját. Az ajtót, a konyhát, s mint hitte, jelképesen a külvilágot is.

– Nem hagyhatsz magamra. Nem gyűlölhetsz... jusson eszedbe... gondolj a... – nem bánta már, hogy hangja siránkozó, kétségbeesetten kutatott emlékezetében, de semmit, egyetlen napot nem talált, amelynek programját az asszony kedvére változtatták volna vagy választották volna meg s amit mentségül felemlíthetne.

– Mire gondoljak?

Lassan félreállt.

– Mire? – tétovázott végül, hangja fénytelen volt, szánalmasan alázatos. – Hogy... hogy... a sonkás szendvicset jobban kedvelem. Ha lehetne szó róla...

– Hogyne. Arról igen – válaszolt az asszony, s kiment.

Ő ismét lefeküdt, a mennyezet különös, festéktöredezésből fakadó erezését bámulta, mint naponta annyi órán át s oly sok hónapon keresztül.

Megtörtént hát, amit soha nem hitt volna. Az ő felesége ezzel a Kováccsal, ezzel a... vagy csak éppen összemelegedtek? Csak éppen vonzódnak egymáshoz,

bátortalanul, gyámoltalanul? De akkor Márta nem így viselkedik. Ingerlékeny lehetne, az igen, de nem ilyen határozott. Hogy ő pimaszkodott? Végül nem bán semmit. Az a másik pontosan tudja legalább: itt nem lesz könnyű dolga. A férfiak félnek a bonyodalmaktól, a nők bátrabbak, eszeveszettebbek. Az úr majd keres magának mást. Túl friss az ügy, könnyű leírni, érvénytelenné, meg nem történtté tenni... Márta néhány jó szótól kezes báránnyá válhat... mint azelőtt. Mint régen.

Csöndesen lopózott ki a konyhaajtóig, s a függönyön át leskődni kezdett. Az asszony átöltözött már, őskori, agyonmosott háziruháját fázósan vonta össze magán egyik kezével, míg a másikkal tojásokat dobott forró vízbe – négyet, ötöt? Az asztalon nem egy személynek szánt mennyiségű, vajjal megkent kenyér, rózsaszínű sonkaszeletek, s mellettük teleholdfehér, őszi retekhalom.

Sóhajtott.

Ugyanolyan hangtalanul óvakodott vissza a nappali heverőjéig, amint kijött, s mosolygott elégedetten.

Dehogy készül el bárhová, dehogy.

Voltaképpen tudta ő ezt... meg akarta leckéztetni! Egyetlen beteges szeszélyért. Őt. Legyünk igazságosak: emberileg talán érthető is... talán. Bizonyos mértékig. Ilyen módon azonban ő maga is beszállhat a játékba... a többnyire magányos hónapok alatt nemcsak hallása, minden érzéke bámulatosan kifinomult. Az a bizonyos hatodik meg különösen.

Türelmesen várt. Különben a beteg házastársat elhagyni nem könnyű, ott az eltartás kérdése, vagyonjogi kérdések, a közös gyerek... hajjaj! Az asszony így is

agyonterhelt, hajszolt, fáradt... Hogyan félhetett egy percig is? Nevetséges.

Háta mögé újabb kispárnát gyűrt, inkább ült már, mint feküdt. Ölében gondosan eligazgatta a gyapjúplédet, hogy kényelmesen vackoljanak el mélyedéseiben az étkezőpolc lábai s azon a nagytálca. Untig elég, ha ebédkor asztalhoz ül az ember. Ha sajog a háta, az étvágya sem az igazi. Ő pedig még most sem, ennyi heverészés után sem kezd pocakot ereszteni, mint a Kovács pajtás. Ha jól meggondolja, vonzónak se vonzó. Csak egy ember a sok közül, s ami azt illeti, meglehetősen ügyefogyottnak látszik. És nála legalább... négy-öt évvel idősebb. Öregedő férfi. No nem. Mártának ennél jobb ízlése van.

Most már csak az ajtót figyelte, hogy lássa a megszelídült asszonyt belépni, a közös vacsorához szükséges sok mindent egyensúlyozva két karján, hogy a könyökével ügyesen kinyitott ajtót majd papucsa sarkával csukja-lökje be finoman, jól kiszámítottan, hangtalanul.

Nem csalatkozott.

Márta szemén ugyan mintha könnyek hagytak volna nyomot, bár lehet, csak a gőz csapta meg. A szokott módon rendezett el mindent, ő pedig úgy leste a mozdulatokat, hogy egyetlen áruló jelet se hagyjon észrevétlenül. S nem volt mit észrevételeznie.

– Hoznál még egy kis vajat nekem? – kérdezte közönyösen.

A másik szó nélkül állt fel, vállai rabszolgamód ereszkedtek meg, s nem papírban: tányérkán hozta a maradék vajdarabot.

Ő megpaskolta az engedelmes ujjakat.

– Mi volt ez délután, hallod-e?

– Semmi.
– Mosolyoghatnál.
– Majd igyekszem.
– Ne igyekezz, mosolyogj.
De az asszony elfordult, asztalhoz ült, kézbe vett egy szendvicset, étvágytalanul nézegette.
– Amint látom, az esti programról mégis lemondtál.
– Éles a szemed. Jól látod.
Elégedetten dőlt hátra, vajpöttyöket kenegetve a főtt tojás aranysárga karikáira. Kiszámított, enyhe gúnnyal mondta:
– Szegény, szegény, szegény kicsi feleségem. Kicsi mártír asszony. Úgy szánlak, te, ha tudnád... úgy, de úgy...
Márta felállt.
– Hová mégy?
– A szörpről megfeledkeztem – mondta az asszony, s kivonszolta magát, de nem a konyha, a fürdőszoba irányába.
Bizonyára bőg egy sort előbb – gondolta a férfi. Szamár voltam – éppen ma nem lett volna szabad. Ma nem. Hülye voltam – mondta félhangosan, s fejcsóválva nézegette a földúsított kenyérszeletet. Maga se tudta, miért: valamiként elment az étvágya.
A külső ajtó csapódására figyelt fel, de a kapu felé igyekvő, túlontúl ismerős cipősarkak kopogása riasztotta.
Felugrott.
Az asztalka, tálca, étel feldőlt, összemocskolta a gyapjútakarót, úgy tűnt, a zsiradék kéjjel törölközik belé. Ő pedig nem érzett fájdalmat, még sajgást sem a gerincében. Kirohant.

A fürdőszoba kövén hevert a kopott házikköntös, a széttaposott papucs, a levegőben illatos, meleg vízpára – de az előszobában már semmi nyom. Zárt ajtó. Saját kulcsáért futott vissza, a heverő faperemén meglelte, ám behozhatatlan másodperceket veszített.

Az udvaron mélységes csönd, a temetők csöndje – a kapu zárva. Esztelenül nézett körül. Fusson vissza megint a lakásba? Pillantása a levélszekrényre esett.

A reteszt rettegve tolta félre: semmi. Semmi üzenet. Csupán az alsó bádoglemezen feküdt békességben az asszony jellegzetesen megkoptatott, egyetlen kapukulcsa.

RÁKOSY GERGELY

ÁLMAIM

Lázár Ervinnek

Éber vagyok, mint a vadállat.
Várom, hogy odalenn a mélyben, a körletparancsnok szobájában megszólaljon a telefon.

Aztán csend.

Léptek a kopogós kőpadlón. (Rabok csak a középső járórácson mehetnek.)

A léptek megállapodnak a nagy hodály közepe táján.

Visszhangos kiáltás:

– Harmadik!

A házi kiugrik cellájából (a háziak cellája napközben nyitva), áthajol a korláton, hármas dróthálón kell lenéznie, de látja a főtörzset.

– Parancs!

– A százötvennégyesben a héthatvankilenc-kettőkilencvenhárom szedje össze minden cuccát... – Kis szünet, vagy tán csak nekem tűnik annak, és felszáll a szó gyönyörű fecskeszárnyakon: ...szabadul.

SZABADUL!

Aranyködben hallgatom.

A 769-293 én vagyok.

Nem meglepetés a szó. Már réges-rég közölték, már réges-rég tudtam a napot, de hát azért... négy év után... (Ez alatt az idő alatt a fecskék négyszer járják

meg Afrikát, és nyolcszor költenek... MÁR AMELYIK MEGÉRI...)

Felnézek a magas ablakon át az égre, gyönyörű kék, szeptemberi kék, a nap is süt talán, valahol biztosan süt, odakinn, eszembe jut a nyári Balaton, pedig nincs nyár, de most már lesz.

Ájulásszerű boldogságban megyek az ágyamhoz (felső ágy), felmászok. Lehet egy börtönbeli szalmazsákos vaságyra ájulásszerű boldogságban felmászni? Lehet!

Dobog a házi a trepnin.

Nyílik az etető.

– Hallottad? – A kérdés már nem is kérdés, hiszen látja, hogy pakolok.

– Naná! – mondom.

Becsukódik az etetőablak, eldobognak a léptek. Leszedem a polcról az „elvágólag" összehajtogatott szumánt, a rend csíkost – az egyik csíkos rajtam –, a szalmazsákról a lepedőt, a szalmapárnáról a huzatot, csajkát, kanalat, alumínium poharat, mindezt beleömlesztem a pokrócba, négy nagy szamárfüllel összebugyrozom. Kész a cucc.

Leugrom, leemelem a bugyrot, melléteszem a kis zsákomat, magam varrtam egy törülközőből (olyan, mint egy tornazsák, zsineggel összehúzható szájú), most elég lapos, alig van benne valami, vécépapír, fogkefe, egy Szabó Lőrinc-kötet, már tegnap szétosztogattam mindent, kockacukrot, nápolyit, könyveket – hiszen tudtam, hogy ma...

A vécépapír fontos, nagyon fontos, a köteg közepe táján erre vannak felvésve a zárkatársak címei. Tű fokával. Ez csak bizonyos szögből oldalt tartva a fény felé

olvasható. Tű fokával vécépapírra írni már régebben tanultunk meg, akkor még az ablakok is be voltak meszelve, és boldog volt, aki kikaparhatta a kondérból a vízbegrízt. Két-három naponta hipis, hosszabb távon nem úszhatta meg egyetlen ceruzacsonk sem... Esténként s éjszaka halk, óvatos morzejeleket vittek a falakat behálózó csövek.

Mit
jelent
angolul
kecske?

Mi
az
oroszul
kék?

Mit
jelent
franciául
cirógatni?

Némelykor hosszú-hosszú ideig kellett várni a válaszra. Nem mindenki ismerte a morzejeleket, s ha egy-egy cellában valaki tudta is venni a kérdést, nem biztos, hogy akadt ugyanott, aki a feleletet is tudja. De az alumínium kanál nyelével lekopogott kérdést ez esetben továbbadták, felerősítették, s az szállt emeletről emeletre.

Aztán egyik éjszaka – talán napok múlva – zümmögni kezdtek a csövek.

Angolul
kecske
goat (tátáti tátátá titá tá)

Cirógatni

franciául

caresser (tátitáti titá titáti ti tititi tititi ti titáti)

Oroszul

kék

szinnij (tititi tátátiti titi táti táti titi titátátá)

Ilyenkor előkerült egy kis fapálcikába beszúrt tű, és ha kellett, sötétben is bevéstük vécépapírkötegeinkbe legfrissebb értesüléseinket. És a reggeli sétán – egy-kettő-egy, bal-jobb-egy – nem azt hajtogatta az ember magában, hogy megint egy másodperc, megint egy másodperc, megint egy másodperc ment el az életemből, hanem inkább konokul azt: goat = kecske, szinnij = kék, egy-kettő-egy, bal-jobb-egy, cirógatni = caresser, caresser = cirógatni, kecske = goat, egy-kettő-egy, bal-jobb-egy, egy-kettő-egy, bal-jobb-egy, szinnij = kék, szinnij-kék-szinnij-kék-szinnij-kék...

Most a címek vannak bevésve. Címek és üzenetek. Nem bonyolult és nem is titkos üzenetek. Akár anyának, testvérnek, akár szeretőnek, feleségnek, barátnak szólnak, Szimonov egyetlen sorával összefoglalhatók: „Várj rám, és én megjövök, hogyha vársz nagyon..."

Talán Vén Pista üzenete a legkülönlegesebb.

Nagyon jóban voltunk mindvégig, mikor először kaphattunk karácsonyi csomagot, úgy törte szét a beiglijét... szóval a nagyobbik részt én zabáltam föl.

Most a sarokban ül egy hokedlin, és sakkfigura-alapanyagot rág. (Nem könnyű, legalább egy óra hosszat kell rágni a kenyérbelet, hogy aztán formálás után száradáskor ne repedezzen – a sötét figurák alapanyagát fekete cipőkrémmel gyúrjuk össze.) A válogatott öttu-

sakerettől már csak egy hajszál választotta el. Akkor. De azért nem adta fel. A vízbegríz-korszak elmúltával naponta birkózgattunk, hogy valami kis kondícióárnyék azért maradjon. És sakkoztunk, azt hiszem, egy életre kisakkoztuk magunkat.

Kiveszi a szájából az ökölnyi masszát.

– Ugye, nem felejted el?

– Megpöccintem pokrócbugyrom szamárfüleit, mit szamárfülek, lehetnének ezek nyúlfülek is. – Nyafi! – mondom.

Ő mosolyog, s megnyugodva rág tovább.

Benn a kis zsákomban Vén Pista címe mellé ez van bevésve:

NYAFI

Semmi nincs elfelejtve. Elmegyek a pestlőrinci szülőkhöz, és megmondom: Nyafit semmi körülmények között ne egyék meg. Soha.

Akkor Nyafi még csak egy gombócnyi fehér kisnyúl volt.

Most majd mindjárt jön a kulcsos őr:

– Na, nyomás le a cuccokkal a szabadulózárkába!

Ott megkapom a ruháimat, ezeket leadom, és aztán...

Milyen ruhában is voltam akkor?

Töröm a fejem, és ahogy spekulálgatok, egyszerre csak azon veszem észre magam, hogy már félhomály van, esteledik. Márpedig a szabadulás, az csak délelőtt...

Az ablakra pillantok – be van meszelve, az ég nincs sehol.

De hiszen az előbb, mintha...

Ájulásszerű kétségbeeséssel megfordulok – a szamárfüles pokrócbugyrom nincs sehol.

Mintha egy sima falú aknában zuhannék a mélybe.

A Nyafi-füles bugyrom nincs sehol!

Lassan felnézek az ágyamra, de mintha lenéznék a mélybe – ott van fönn a pokrócom, szabályosan betűrögetve a szalmazsák alá, s az ágy fölött a polcon elvágólag összehajtva egymáson a szumán, a csíkos, s polcba vert szögön ott lóg a törülközőből készített kis zsákom.

De hiszen...

Ordítani szeretnék, de nem tudok megszólalni, valahol rajtam kívül ver a szívem.

Akkor talán a tegnap se igaz?

Egyetlen ugrással fenn termek az ágyamon, nem törődöm az előírásos élek és sarkak szétzilálódásával, leemelem a kis zsákomat, beletúrok, nincs kockacukor, nincs nápolyi, a tegnap igaz. Remegő kézzel széthajtogatom a vécépapírtömböt, oldalt tartom a bemeszelt ablak felé, nincs kétség, ott van Vén Pista címe mellett bekarcolva:

NYAFI

A tegnap biztosan igaz!

És a ma is igaz, de csak annyiban, hogy a ma az ma. Az a ma!

Csak reggel az a bizonyos telefon nem szólalt meg.

És ha ma nem szólalt meg, akkor már többé semmi biztosíték nincs arra, hogy mikor szólal meg, vagy egyáltalán megszólal-e valaha.

Kuporgok az ágyon, egyre sötétedik. Vén már nem rág, a figurákat formálja, időnként felnéz rám, de nem mond semmit. Szeretnék megszólalni, nem tudok, szeretném megkérdezni, vajon hány partit, hány száz, hány ezer partit kell még lejátszanunk. Már annyira sötét

van, hogy Vén mozgó kezét is inkább csak sejtem, mint látom, formálja a figurákat.

Nehéz álom.

Szerencsére ma már egyre ritkábban tér vissza.

Viszont újabban jelentkezett egy nagyon kedves, talán ennek köszönhető. Jó lenne tudni, vajon hogy is van ez az álmokkal; vagy talán jobb nem tudni?

Karácsonyeste van, és süt a nap.

Apám belép, karján a kicsi medve. Mikor, hogyan, honnan szerezte, kideríthetetlen, nem is érdekes.

Alig tudom hinni, ájulásszerű boldogságban nézem. Hány éve vártam! Mikor apám először megpendítette a dolgot, anyám azonnal, szinte kétségbeesve sorolta az ellenérveket, pedig akkorára már rég megtanulhatta volna, hogy apám szava majdnem mindig álom és valóság határán egyensúlyoz.

Egy zuglói bérház harmadik emeletén medve!

Mit szól Háberstróhné hozzá?!

És a házmester?

A medve büdös.

A medve kiszámíthatatlan, váratlanul támad, harap, tép, marcangol.

Sétálni kell vinni – mit szól hozzá az utca!

A rendőrség!

Ki bírja az etetését, mikor amúgy is?...

A háború is a levegőben lóg, ha ne adj' Isten légitámadás lesz, hogy lehet egy medvével megjelenni az óvóhelyen?!

Apám leteszi elém a kicsi medvét, az szusszan egyet, megrázza magát, és vidám szemmel figyel.

Négykézlábra ereszkedem, úgy közeledem hozzá, most egy kicsit én is medve vagyok. (Boldog vagyok.)

Melléérek – szeder- és málnaillatot érzek –, megdöccintem vállammal a vállát. Visszadöccint. Megmancsolom a kobakját. Visszamancsol.

Átkarolom puha-bundás derekát.

Visszakarol – de semmi karmolás, semmi harapás, csak ruganyos, izmos mancsok, nevető barna szemek.

Hempergünk.

Bukfencezünk.

Birkózgatunk.

A szoba mintha sokkal, de sokkal nagyobb volna.

És nincs Háberstróhné.

Nincs házmester.

Hempergünk, birkózunk.

Apám valahol fölöttünk ezt mondja:

– Játsszatok!

Az ablak nyitva, tél van, hisz itt a karácsonyfa, de nincs hideg, nyáriasan süt a nap.

És – igen! – hallani a Balaton hullámzását az ablak alatt.

„Holnap leviszem, megtanítom úszni" – gondolom magamban, de talán ki is mondom, mert mindjárt utána hallom apám hangját:

– Ússzatok! – Lám, ő is tudja, hogy itt a Balaton, és nyár van.

Meleg napsütésben birkózgatunk.

És nem lóg a háború a levegőben.

Légitámadások sem lesznek.

Óvóhely sincs.

Szétválunk, már ki vagyunk fáradva, egymás mellé hengeredünk, és amint így heverek, érzem, hogy egy fura kis szőrgombóc furakszik a hónom alá.

Oldalt pillantok.

Egy kis fehér nyúl.

A bocs is látja a másik oldalról, vidám szemmel figyeli.

Nem akarja széttépni.

Nem akarja felfalni.

Egyik kezemmel a fehér nyulat, másikkal a kicsi medvét ölelem, arcomon a nap.

SZAKONYI KÁROLY

NÉHÁNY FENYŐDESZKA TÖRTÉNETE

Sebész barátomat látogattam meg a nyaralójában. Régóta hívogatott, nézzem meg, milyen házikót épített a Duna-kanyarban. Ígértem, hogy megyek, bekukkantok, ha arra járok, de valahogy nem jutott rá idő.

Az idén, Visegrádról jövet, felkerestem.

Meleg nap volt, még délutánra sem enyhült a hőség. A 11-es útról hétvégi házakkal szegett utácska kanyargott fel a hegyoldalra. A kertek gonddal nyírt gyepszőnyegein napernyők, hintaágyak tarkállottak, szemet gyönyörködtető gyümölcsösök, árnyas lugasok zöldelltek elő a kerítések mögül; a kapuk előtt, vagy benn, a házakhoz vezető terméskövekből rakott utakon autók csillogtak a verőfényben, de az emberek vagy a vízen, vagy a nyaralóik hűsében lehettek, mert az egész környéken csend honolt.

A barátomék is éppen szieszẗáztak; mentegetőztem, hogy alkalmatlan időben törtem rájuk, de megnyugtattak: a szabadságukat töltik, egész nap lazsálnak, a legjobbkor érkeztem. Biztatásukra magam is nekivetkőztem – fürdőruhában heverésztek a napsütötte teraszon –, nekem is jutott egy nyugágy. Innen fentről nagyszerű kilátás nyílt a Dunára. A háziasszony jéghideg ribizliszörppel kínált: az első korty után meg kellett dicsérnem az italt, amely az idei szüretelésű gyümölcsből

készült (a bokrok ott sorakoztak terméseiktől fosztottan a kerítés tövében), barátomék ugyanis hosszan magyarázták a házi konzerválás előnyeit; lelkesedésem láttán mindjárt egy üveg meggyszörpöt is bontottak volna, de én inkább kávét kívántam. Aztán, már a jó, erős feketét szörpölgetve és cigarettázva, egymás hogyléte felől érdeklődtünk, de barátom már alig várta, hogy megmutathassa a házat.

Körbejártuk.

Kétszintes épület volt, nem nagy, de kényelmes még lakóháznak is. („Öregségünkre talán ide vonulunk vissza...") Cserépkályhát is rakattak a nappaliba, a szobákat olajkályhával fűthetik. Az alsó szinten nem volt lakótér, ott a garázs meg a kamra kapott helyet, a főbejárat így a felső szintre került, ahová – vagy tizenkét fok lépcsőn – a teraszon át lehetett jutni.

– Ezeket nézd meg – mutatott barátom a lépcső korlátaira.

– Aha – mondtam szórakozottan, mert akkor már vagy félórája nézelődtem a nyári lakban, dicsérve az ötletes tervezést, a nappaliból a szép kilátást, az ízléssel összeválogatott bútorokat, a konyhán a mintás csempét meg a lambériát, a falakra aggatott antik rézedényeket. – Aha, igen, látom. A korlát.

– De nézd meg jól ezeket...

– Fenyődeszkák.

– Öreg fenyődeszkák.

– Ja, igen, öregek.

– Itt minden új, mindent új anyagból készítettünk, csak ez a korlát ilyen időette... de ezért tapogasd csak meg, milyen egészséges, erős.

– Ühmmm. Igen... – simítottam végig az egyik

deszkán, s máris tovább akartam menni, mert hiszen mi jelentősége lehet annak, hogy a korlát öreg deszkákból készült?

– Ezeknek a deszkáknak történetük van – mondta a barátom.

– István apjáéktól hoztuk őket – mondta a házigazda felesége. – Ott hevertek az udvaron... Na, leülhetünk végre? – nézett kedvesen a férjére. – Most már mindent látott – fordult felém. – A kőművesekkel és egyéb mesteremberekkel, vagy ahogy mi neveztük őket: inkvizítorainkkal folytatott küzdelmeink ecsetelését, remélem, elengedi? Lassan már mi is elfelejtjük az építkezéssel járó szenvedéseket, és így azokkal nem is akarjuk untatni magát. Inkább hozok egy kis uzsonnát.

Kértem, ne fáradjon, de kisietett; mi meg visszatelepedtünk a nyugágyakba.

– Ősszel megint lelakkozom ezeket a korlátokat – mondta kis idő múltán a barátom. – Ha már ilyen vénséges-vén deszkák, s megélték azt, amit megéltek, igyekszem még sokáig megőrizni őket épségben.

– Hát van mit gondozni ezen a házon – bólintottam.

– Van. De ezeket tartom a legnagyobb becsben.

– No, ugyan...

– El sem tudod képzelni, miért – nézett rám, s láttam, elmondaná az okát.

– Most már kíváncsivá tettél.

– Komolyan? Na, hallgass ide...

*

Ott kezdem, hogy amikor már nagyjából készen voltunk a házzal, eléggé kifogytunk a pénzből – mondta a barátom. – Amit nem kellett sürgősen befejezni, félbehagy-

tuk. Így például a feljárathoz sem csináltattunk korlátot. A feleségem sem tartotta fontosnak a kapaszkodót, hanem aztán valahányszor le-fel kellett szaladoznia ezen a meredek függőlépcsőn, jajgatott, hogy szédül. „Jól van, mondtam neki, meglesz a korlát." Hanem tudod, hogy van az ember a kiadásokkal: futja erre is, futja arra is, de a legfontosabbra mégsem. Pedig néhány köbméter fenyődeszkára még tellett volna a bukszámból, mégsem mentem el a fatelepre. Télen is ki-kijártunk ide; akkor karácsonykor csupa jég volt a lépcső, a feleségem megcsúszott, szerencsére a hóba huppant, ám alaposan megszidott a hanyagságomért. Az ünnepek alatt meglátogattuk apámékat is; akkor jutott eszembe, hogy odahaza, nálunk mennyi faanyag van felhalmozva fészerben, eresz alatt, s emlékeztem apám biztatására is, hogy vigyük onnan, ami kell, ott úgyis csak az idő eszi a „príma deszkákat". Tudnod kell, hogy apám mindent félretesz, mindent őriz: rozsdás láncot, ekevasat, elvásott talyigakereket, szekéroldalt, korhadó oszlopokat, zárakat, kilincseket, félrelökött léceket, deszkákat, vélvén, hogy minderre egyszer még szükség lehet a ház körül. Gyűjteménye igen nagy és felmérhetetlen. Ha a kacatokkal megtelik egy kamra, a kiszoruló holmik nem kerülnek az útszélre, hanem új hajlék emeltetik föléjük; az udvar egyik fele a fészerek és kamrák sora. Üvegek, szegek, csavarok, kampók, drótok, sarokvasak, cserepek, szíj- és bőrdarabok keveredtek rozzant székek, asztalok, szekrények maradékaival. Azt hiszem, apámban még elevenen él annak az időnek az emléke, amikor még nem bővelkedtünk javakban, amikor még a napi szükség diktálta a takarékoskodást; még ma sem engedi szemétbe dobni a kenyérmaradékot, ők ugyan

már nem tartanak állatot, de gyűjti az egyik szomszéd nyulainak. A kerti gazt is kosárba szedi, s áthív érte egy utcabelit, hogy vigye el a hízójának... szóval ilyen. Azt szokta mondogatni, az emberek ma jobban herdálják a pénzt, nagyobb pazarlók, mint régen a grófok... Na, elég annyi, hogy az udvarában, az időette tárgyak és lomok e menhelyén nyolc szál fenyődeszkára leltem, a roncsok és romok között nyolc szál épségben maradt és használható deszkára. Avíttságukat csak a színük mutatta: megfeketedtek az időtől. Szép, hárommétereS darabok voltak, erősek, egészségesek. Apám boldog volt, amikor látta, mennyire megörültem nekik: igaz, ami igaz, magam is sokszor mondogattam, hogy ne rakosgassa halomba a sok kacatot, most aztán hallgathattam, hogy: „Ugye, minden jó valamire!" Körmömmel a fenyőrostok közé vájtam, éreztem, milyen jó, száraz, korlátnak való deszkák lesznek ezek. A gomba sem támadta meg őket, az időjárástól sem vetemedtek meg. Amint egymás mellé fektettük az udvar földjén mind a nyolcat, szabályos lapot adtak ki, centire illeszkedtek egymáshoz. Mindegyiken felfedezhettünk három-három geometrikus pontosságú bevágást, a kereszti irányú összetartó bordák helyeit, vájatait. Ez azt mutatta, hogy valaha e deszkák egymáshoz tartoztak. Igen. Bizony, ezek asztalt képeztek egykor, mégpedig jókorát: háromszor másfél méterest. De még pontosabban: asztallapot, amelyet feszes szerkezetű, átlósan is megerősített lábakra fektettek.

– Nicsak! – mondtam meglepetten. – Hát ez a szabászasztal! Ez még megvan?!

– Miféle szabászasztal? – kérdezte apám, mert szabó nem akadt a családban: nemigen emlékezhetett rá, mi-

féle alkalmatosság darabjait látja maga előtt. Pedig ezt az asztallapot ő szedte szét néhány évtizede. Akkor talált rá a ház mögött, amikor negyvenhétben a fogságból hazatért. Emlékszem, említettük neki, hogyan került a házhoz, de az már régen volt.

– Nem más ez, most már látom! Tudja, amit a katonák hoztak.

– Miféle katonák?

– Negyvenötben. Az orosz szanitécek.

– Ez volna az? – nézegette hitetlenkedve.

– Ez, bizony – mondtam, magam is csodálkozva azon, hogy így előkerült. Negyvenötben apám nem volt itthon, az asztallap szétbontása idején pedig már én voltam távol otthonról: kollégiumban laktam.

– Ördög tudja, mióta őrizgetem – csóválta a fejét apám.

– Az, bizony – hajtogattam az emlékek hatására mindegyre. – Az bizony! Negyvenötben hozták az udvarunkba egy teherautón. Negyvenötben, a tél utolján...

*

– Ide nézz! – állt fel a barátom, s engem is a korláthoz hívott. – Nézd meg ezeket a sötét foltokat ezeken a deszkákon. Látod? Amikor a sógorom, egy pesti fuvarját kihasználva, elhozta ide nekem mind a nyolc szálat, az asztalossal legyalultattam valamennyit, úgyhogy az az időmarta feketeség szépen lehántolódott róluk, de néhány helyen... mint itt is, látod?... az ilyen sötét, mélyen beléjük ivódott foltok megmaradtak. S tudod-e, miért? Mert ez... meg ez... meg ez itt – vér!

*

– Valamennyivel idősebb vagyok nálad – folytatta –, tehát negyvenötben csaknem tizenhat éves voltam. Apám odakinn a fronton – nem hallottunk róla már egy esztendeje. Később megtudtuk, hogy akkor már régen fogságba esett. Azt mondhatnám, én voltam a családfő; anyám a két kis húgommal meg az öcsémmel vesződött, néha napszámba járt; én a hadiüzemnek nyilvánított húsgyárban dolgoztam. Amíg hozzánk nem ért a front. A németek egyetlen éjszaka feladták a községet, nem volt nagy harc, de az éjszakát a veremben vészeltük át, hajnalig szólt a géppuska az udvarunkon, aztán virradatkor csend lett. Később a csendben hallottuk a tankok lánctalpainak a csikorgását, majd a teherautók moraját meg az orosz katonák kiáltozásait. Már világos reggel volt, amikor megdöngették a verem ajtaját; anyám nyitotta ki, s mutatta, hogy csak ő van ott a gyerekeivel. A kicsik mind belekapaszkodtak; én utánuk léptem ki a szabadba. Kincstári bakancs volt a lábamon, a katona rám mutatott, azt hitte – amilyen nagy növésű voltam –, hogy valamelyik egységtől szöktem meg, s bujkálok. De tisztázódott a helyzet, hanem azért nem engedtek el, munkával bíztak meg; akkor láttam, hogy az udvarunkon egy vöröskeresztes autó áll, sebesülteket emelgetnek le a ponyva alól; katonák meg katonanők ládákat cipelnek be a házba. Nekik kellett segítenem. Valami táblát is tettek a kapunkra; egyszóval nálunk rendezték be a kötözőhelyet.

Bútorainkat ki kellett vinni a nyári konyhába meg a kamrába. Aztán szalmát hordtam be a szobákba; a szalmára sátorlapokat terítettek, azokra lepedőket – néhány óra múlva már működött a tábori kórház.

Néhány friss sebesültet helyeztek el a fekhelyeken, de

a front távolabbi pontjairól is hoztak átlőtt, vérző katonákat.

Kis idő múlva egy parancsnoki kocsi kanyarodott a ház elé, tisztek ugráltak le róla, köztük egy magas, fekete bajuszú kapitány – mint kiderült: orvos százados –, panyókára vetett köpenyben; a többiek mind körülötte forgolódtak, amint szétnézett a körletben. Utasításokat adott, majd átvonult a szomszédba, ott rendezték be a szállását.

Anyámnak be kellett fűteni az üst alá, forró vizet parancsolt egy dundi, fiatal katonalány. Róla megtudtuk, hogy amolyan főnővérféle volt az egészségügyiek között. Teknőt, lavórt kért; ők maguk is hoztak alkalmas edényeket a felszerelésükkel. A konyhát jelölték ki műtőnek. Mindez begyakorlottan, rendben történt. Elég nagy konyhánk volt, apám valamikor a kamra falát elbontotta, s így tágította a helyiséget. A földje ki volt öntve cementtel. Ezt is, meg azt a nagy asztallapot is, amit két katona cipelt be az autóról, anyámnak klóros, forró vízzel tisztára kellett sikálnia. Amikor az asztallap megszáradt, két kisebb asztalunkra fektették fel, leterítették fehér lepedőkkel. Ez lett a műtőasztal. Délután már operáltak is rajta egy sebesült kis kirgiz katonát.

Az orvos százados rengeteget dolgozott. A stábjához tartozó felcserekkel, szanitéclányokkal csakhamar összebarátkoztunk azokban a hetekben, hiszen állandó segítségük voltunk; nemcsak anyám, magam is. Emelgettem a sebesülteket, a lábadozókat etettem-itattam; vedrekben hordtam ki a véres tamponokat, gézeket, és égettem el hátul, a trágyadomb mögött a sok hulladékot. Az orvos századossal azonban nem alakult ki kapcsolatunk. Egyszer-egyszer észrevett ugyan, de jelét nem

adta; nagyon hallgatag ember volt. Hány éves lehetett? Talán még jóval innen a negyvenen. Csizmás öltözéke fölé vett fehér köpenyében néha kiállt az eresz alá elszívni egy cigarettát. Ilyenkor láthattam, mennyire magába zárkózott: senkivel sem elegyedett szóba, éppen csak biccentett a neki köszönőknek, de nem rátartiságból volt ilyen, mert akivel szót kellett váltania, azzal nagyon udvariasan beszélt, s inkább egy civil hangján, mintsem katonásan.

Észrevehetően mindenki tisztelte.

Mi kinn laktunk a nyári konyhában. Anyám nemegyszer invitálta a századost, tejjel, ezzel-azzal kínálta volna, de nem lehetett: tapintatos elhárítás volt a válasz. Hanem inkább ő rendelkezett úgy, hogy az ellátmányukból részesüljünk. Attól kezdve ugyanazt ettük, amit a katonák.

Távolról még hallottuk az ágyúdörgést: valahol megrekedt a front; azt mondták, nagy tankcsaták vannak tőlünk északra. Egyre-másra érkeztek a sebesülteket szállító autók.

Klórszag terjengett a házban, az udvaron. Még esztendők múlva is éreztük ezt a szagot; anyánk akárhányszor felmosta a konyhát vagy a szobát az ünnepek előtti takarítások idején, a fertőtlenítő átható bűze mindannyiszor újra előpárállott a ház zugaiból.

A különös szagoknál azonban elviselhetetlenebb volt a sebesültek nyögése-jajgatása. Akkoriban már én is fehér köpenyt kaptam a dundi szanitéclánytól, s naphosszat a betegek körül forgolódtam. Néhány szót meg is tanultam oroszul, úgyhogy eligazodtunk egymás közt, a kórháziak meg én. Olykor jelen voltam, amikor a százados egy-egy katonát kezelt. Talán a pácienseivel volt

a legbeszédesebb. Szóval tartotta őket, erőt öntött beléjük. Mai fővel visszaemlékezve: bravúros műtéteket hajtott végre, sokan kerülték el az amputálást az ő gondos, türelmes sebészi beavatkozása révén. Emlékszem, a főnővér mennyire dicsérte egyszer, s magyarázta anyámnak, hogy a százados egy leningrádi kórházból került a frontra; anyám persze nem sokat értett ebből, de bólogatott, s hajtogatta a lánynak, hogy jó ember a doktor kapitány, az, az, jó ember... – de én valamivel többet kivettem a szavaiból, olyasmit, hogy a doktor felesége meg kisfia odavesztek a leningrádi blokád idején. Persze, akkor csak homályosan fogtam fel mindezt én is. Hogy a százados felesége is orvos volt, meg ilyesmit...

A sebesültek látványához nehéz volt hozzászokni. Meg az a sok véres kötés, véres lepedők – nem kell mondanom, mi volt ott. Mégis, valahogy akkor fogant meg bennem a gondolat, hogy orvos leszek. Elképzelni sem tudtam, hogy miként, hiszen csak a későbbi években adódott lehetőségem a tanulásra, amikor kollégiumba kerültem. De hogy aztán a pécsi orvostudományi egyetemet válasszam, annak az előzménye mindenképpen ott keresendő a tábori kórházban szerzett élményeimben.

Egyszer egy fiatal katonalányt hoztak... ezt még el kell mondanom. Hordágyon cipelték be a mentőkocsiról. A híradósoknál szolgált; a katonák izgatott szavaiból megértettem, hogy kézigránát robbant a közelében. Amint elvitték mellettem, láttam az arcát: szép, szabályos arc volt, sápadt; homlokán vérbe tapadt a szalmasárga haja. A kigombolt, felszakított gimnasztyorka félrecsúszott a vállán: melle hófehér volt. Deréktól le-

felé betakarták, de a köpönyegen is átütöttek a vöröslő foltok. Nyitott szemmel, riadtan tekintett rám, csak félig lehetett öntudatánál, valamit mondott alig hallhatóan. Megrémültem és hátraléptem. A százados megjelent az ajtóban, a lányra meredt, furcsa torokhangot hallatott, majd szokásától eltérően idegesen, kiabálva osztogatta a parancsokat, a betegszállítókra üvöltött, hogy siessenek; én meg valahogy útba kerültem, a százados szitkozódva elpenderített, majd a sebesült után rohant a házba.

Bénán álltam az udvaron. A mentő elhajtott, csend lett. Csak a távoli ágyúdörgés meg a hátsó baromfiudvarról a tyúkok kárálása... Nem tudom, mennyi idő telt el így. Egyszer csak felpattant az ajtó, a százados – véres köpenyben – kilépett az udvarra, megállt, nagyokat lélegzett, a szája szélét harapdálta, aztán félig megfordult, ide-oda tekingetett, láthatóan keresett valakit, majd egy nevet kiáltott türelmetlenül. Fehér köpenyes katona ugrott ki a konyhából a hangra. – Cigarettát! – förmedt rá kurtán a százados. A katona sebesen a zsebeiben kotorászott, egy pakli hüvelyes szivarkát kapott elő a köpenye alól, reszkető kézzel kivett egyet, és a százados ajkai közé illesztette, majd ugyanígy, kapkodva, tüzet nyújtott. A doktor mélyeket szippantott, aztán kiköpte a cigarettát a földre, és dühösen eltaposta. Szitkozódott, tett néhány gyors, bizonytalan lépést, megállt, mélyet sóhajtott, aztán indult vissza a házba. De mielőtt belépett volna az ajtón, meglátott engem ott, a falnál. Nem biztos, hogy felfogta, engem lát-e vagy valaki mást, talán mindegy volt neki, hogy kit pillantott meg, elkínzott arccal nézett, majd csendesen azt mondta oroszul: – Vége!...

Az alacsony szemöldökfa alatt görnyedve lépett be a házba.

Odabentről hallottam a hangját, már megint fegyelmezett volt, a szokott modorában utasítgatta az embereit.

A híradós lány tetemét később letakarva kihozták, feltették egy teherautóra és elszállították.

Alighanem ott a sírja a falunk temetőjében.

Hetek múlva a kórház továbbindult. A százados, magára terített köpönyegben, még egyszer átment az udvarunkon. Senkihez sem szólt, akárcsak az érkezése napján. El sem köszönhettünk tőle, olyan gyorsan jött érte az autó. Csak a többiektől búcsúztunk. Segítettem kihordani a becsomagolt felszereléseket. Az asztallapot is ki akartam vinni az egyik kiskatonával. De a hadnagyuk intett, hogy az nem kell, már nem viszik magukkal.

Ott maradt, nekitámasztva a falnak.

Anyám forró vízzel lesikálta a vértől. Aztán eltettük az útból. Később a ház mögé került a kocsirúdnak, ennek-annak kivágott szálfák mögé. Mondom, apám szedte szét évek múlva.

*

Barátom felesége hozta az uzsonnát. A nap már alább szállt, kellemes lett a délután a hegyen. A Dunán egy hajó úszott Pest felé, a szigetmonostori rév előtt hosszan dudált.

– Bekapcsoltam az öntözőt – mondta a háziasszony. – Istvánkám, egy fél óra múlva figyelmeztess, hogy kicsit odább helyezzem a gyepen.

Nekiláttunk a szalámis, körözöttes szendvicseknek. Közben hűvös, savanykás vörös bort kortyoltunk. A szomszédos kertekben is feltámadt már a délutáni

pihenő után az élet. A kerítést befutó lonc mögül egy női hang a háziasszony nevét kiáltotta. A teraszról éppen oda lehetett látni: István felesége csak úgy a korlátnak dőlve válaszolt a hívásra. – Vendégünk van! – mondta kedvesen – ma nem megyünk át!

– Ó! – hallatszott a kerítés mögül. – Bocsánat, bocsánat! Nem tudtuk, nem hallottunk semmiféle autót!

Az asszony nevetve visszaült, kínálta a szendvicseit. Mondtam, ne zavartassák magukat, ha dolguk van, én nemsokára megyek.

– Bridzsezni hívnak – szólt a barátom. – Egyáltalán nem fontos. Maradj csak, hiszen oly ritkán találkozunk.

– Bridzs az esti általános program – mondta a felesége. – Hacsak nincs valami jó krimi a tévében. Tudja, a kártya nagyon jó, együtt vagyunk néhányan, társasági élet, de nem kell másról beszélni, csak a játszmáról, az egyik leosztást követi a másik, a harmadik, eljön az éjfél, és nem untattuk egymást a gondjainkkal.

– Csupa kellemes ember – bólogatott a barátom. – Szerencsések vagyunk a szomszédainkkal, igazán szívesen összejárunk velük. Ezeknek itt, akik most hívtak, mi ajánlottuk ezt az eladó telket. A férfi osztályvezető a minisztériumban. Néhány éve együtt voltam vele egy hivatalos úton a Szovjetunióban, akkor barátkoztunk össze. Hallottunk erről a telekről, szóltunk nekik. Tavaly húzták fel rá azt a faházat. Egész nyáron itt laknak, innen járnak be dolgozni. De miért nem iszol? Nem vagy kocsival!

Koccintottunk.

– Azt még el kell mondanom, hogy valamennyire kerek legyen a történet ezekről a deszkákról... – kezdte a barátom, de a felesége közbevágott:

– Miféle deszkákról, Istvánkám?

– A korlát históriáját meséltem...

– Á, vagy úgy? Tudja – fordult felém –, István mély szimbolikát lát abban, hogy éppen ezek a deszkák kerültek ide korlátnak. Itt szoktunk pihenni a teraszon, egyszóval leginkább itt engedjük át magunkat a lazsálásnak, s ha ezek éppen itt vannak a szeme előtt... De ő ezt szebben tudja elmondani.

– A nejem kissé patetikusnak tart, de nem bánom. Nézd, csupán arról van szó, hogy az ember olyan könnyen megfeledkezik a múltról... kényelem, békesség, miegymás, egy kis ellazítás, elpuhulás... azt hiszem, érted. Na, és ezek itt a szememben... emlékművek... hogy is mondjam... a történelem tanúi. A mi történelmünké, az én történelmemé. Annak, hogy ezek a vérrel átitatott fenyődeszkák annyi év után egy békés otthon... vagy ház, de most szimbolikus értelemben mondom: egy békés hajlék építőelemei lettek, van valami szép jelentése, egy üzenet... ilyenekre gondolok.

Elhallgatott; kicsit restelkedett, de leginkább a felesége előtt, hogy talán majd ismét érzelgősnek nevezi.

– Igen – mondtam gyorsan. – Igen, értelek. Persze. De valamit még akartál mondani a történethez.

– Ja, a történethez. Tavaly megint kinn jártam a Szovjetunióban. Egy orvoskongresszuson, Leningrádban. Voltál Leningrádban?

Bólintottam.

– Hát akkor tudod, milyen szép város. Nemegyszer megcsodáltam már. De most volt egy teljes szabad délutánom. Taxiba ültem, mondtam a sofőrnek, hogy vigyen körül a városban. Tudod, mennyire olcsó ott

a taxi. Három rubelt fizettem, ebből is láthatod, alapos túra volt. S ráadásul barátságos emberre leltem a vezetőben, amikor megértette, hogy csak nézelődni akarok, kalauzolt. Sok mindent elmondott. Ősleningrádi volt. A háborúról is beszélt. A blokádról. Hogy micsoda kilencszáz napot éltek át! Persze, már aki átélte. Ő akkor még gyerek volt, iskolás, a családja lemondott az evakuálásról, ott maradtak a gyűrűben. Éheztek. Egy kis lötty leves, maréknyi dara... de közben iskolába jártak, levizsgáztak, egyszóval dacoltak az éhínséggel, az ellenséges ágyútűzzel... De ezrek haltak éhen. Az iskolájukban volt egy orvosnő, egy gyermekgyógyász, annak a kisfia is velük járt. Ez az orvosnő jó néhányszor megtette, hogy a maga fejadagját küldte el valamelyik tanulónak, aki már olyan gyenge volt az éhségtől, hogy nem tudott elvergődni az iskolába. Az orvosnő férje sebész volt, a fronton szolgált. A taxis elmesélte, hogy jól ismerte az orvoscsaládot, mert a környékükön laktak, s azt is tudta, hogy a doktornő a fiával együtt 42 telén eltűnt. A hó alatt találták meg őket, a Néva partján. Az asszony megsebesült, erejét vesztette, s bizonyára megfagytak... – Milyen volt a doktornő? – kérdeztem, mert a mi egykori orvos századosunk felesége jutott eszembe. – Hogy nézett ki? Fiatal volt? – A kérdéseimnek persze nem volt semmi értelme, mert a kapitány elesett asszonyáról nem lehetett elképzelésem. A taxis szemlátomást csodálkozott izgalmamon, de hajlandó volt az emlékei között kutatni. – Várjon csak – mondta. – Igen, fiatal volt, talán harmincéves. Sokszor megvizsgált, na, hiszen tudom is, igen, szőke volt, olyan szőke, mint a len, és kék szemű. Igen, világoskék szeme volt, az ember mindig azt hihette, hogy nevet...

– Nekem meg az a sápadt, sebesült híradós nő tűnt föl az emlékezetemben, aki a kapitány keze között halt meg. Hallottam a sofőr szavait, és arra a fiatal, szőke katonanőre gondoltam. – Andrjuska... úgy hívták a fiát, hogy Andrjuska. Az is szőke volt... – És a doktor? A sebész? Rá nem emlékszik? – A sebészre nem – mondta a taxis. – Arra nem emlékszem. Megmondanám, de nem emlékszem... – Kihajtott velem egészen a Kirov stadionig, a magaslatról messzire lehetett látni az öböl vize fölött. Keresztül- s körbejártuk a várost, végül a Nyevszkijen tett ki.

A kongresszuson megismerkedtem néhány szovjet meg más nemzetbeli kollégával. Az egyik előadás szünetében, a büfében, éppen a délelőtt elhangzott referátumról vitatkoztunk, amikor egy ősz hajú, de csaknem fekete bajuszú, magas, szürke öltönyt viselő férfi vonta magára a figyelmemet. Teáspoharából aprókat kortyolgatva hallgatta a vitát, nem szólt, mintha csak véletlenül állt volna meg a csoportunknál. Éppen csak rátekintettem, de néhány pillanat múlva újra felé kellett fordulnom: mintha valahol már láttam volna, úgy véltem. Hanem amint jobban megnéztem, mégsem találtam ismerősnek. S mégis – noha igyekeztem a kollégáim szavaira figyelni –, ismét és ismét megfordult a fejemben, hogy valahol már találkoztam vele, de nem itt, a kongresszuson.

Közben a vita magasra csapott, ugyanis a délelőtti felszólaló a svéd érsebészet legújabb eredményeiről beszélt, különös hangsúlyt helyezve a legfejlettebb technikai felszereltségre. A vitázók közül senki sem tagadta, hogy a gépek milyen hasznosak, de néhányan megjegyezték, hogy a szuperfelszereléseket nem minden állam

engedheti meg magának, ezért nem lehet megvárni, amíg a gépcsodák majd mindent megoldanak, bár természetesen a gyógyítás érdekében minden találmányt a legszélesebb körben kell elterjeszteni, megismerni, használni...

Akkor az ősz hajú férfi, maradék teáját felhajtva, inkább csak úgy magában megjegyezve, mintsem a vitába kapcsolódva azt mondta: – Volt idő, amikor egy szabászasztalon operáltam...

Azt hiszem, senki sem hallotta vagy figyelte, hogy mit mondott. Megfordult, s üres poharát visszavitte a büfépulthoz. Akkor ocsúdtam, pardon, mondtam a kollégáknak, s a férfi után akartam sietni, de egy perc alatt szem elől tévesztettem. Kerestem a tömegben, de eltűnt. Nemsokára csengettek, bevonultunk a terembe. Az egész délutáni ülésen kerestem a tekintetemmel a hallgatóság között. Csak későn fedeztem fel az erkélyen; éppen csak annyi időm volt, hogy megkérdezzem a szomszédomat, ki az a szürke ruhás, ősz hajú úr. – Úgy tudom, sebész – felelte –, a neve most nem jut eszembe, idősebb korosztály, talán már nem is aktív... – de többet nem is mondhatott, mert az aznapi program befejeződött, a terem megtelt zsibongással. Megkíséreltem felfedezni a távozók között. Nem sikerült.

Még csak nem is érdeklődhettem meg senkitől, hogy hol érhetném utol, hiszen a nevét sem tudtam.

Másnap indultunk haza; még egy kurta délelőtt, aztán felszállt a repülőgép. Egész úton ő járt a fejemben – mert hiszen biztosra vettem, hogy őt láttam: az orvos századost. Biztosra vettem? Hát nem is tudom. Mindenesetre az, amit a büfében mondott, hogy szabászasztalon operált!... De aztán gyanakodni kezdtem,

hátha rosszul értettem, hiszen nem vagyok annyira perfekt orosz. De akkor miért tűnt ismerősnek? Akár így, akár úgy, beszélnem kellett volna vele. Meglehet azonban, hogy úgysem emlékezett volna rám, sem a falunkra, sem azokra a hetekre, amelyeket nálunk töltött, hiszen akkor sem igen alakult ki köztünk különösebb kapcsolat. De még ha emlékezett volna is, mit mondhatott volna? Annyi év után? – Hát igen, igen... – udvarias bólogatás, és kész.

*

– Na látod – mondta a barátom –, mégsem kerek a történet.

Felállt, bort töltött, ittunk. Elsétált a terasz széléig.

– Egy kicsit már frissebb a levegő. Ó, elfelejtettelek figyelmeztetni – fordult a feleségéhez –, hogy helyezd át az öntözőcsövet!

– Az ám! – pattant fel az asszony. – Meg is csinálom.

Ketten maradtunk, hallgattunk egy keveset.

– De tényleg – forgatta meg a poharát a kezében a barátom. – Tényleg, mit mondhattam volna neki? Hogy emlékszem rá... hogy itt él az emlékezetemben... hogy befolyásolta az életemet... hogy itt van valami a házamban... a házam részeként, az, amit – ha jól értettem a szavait – ő is említett, amit ő sem felejtett el, az a szabászasztal, amin embereket operált... De hiszen éppen így elmondhatnám annak a kirgiznek, meg még sok másnak is, akinek a vérét beitták ezek a deszkák, hogy bátyuska, itt van valami az életedből... Na! Szóval az ember többet érez, mint amennyit el tud mondani. Összefonódnak az emberi sorsok. Összefonódnak. Nagyon is összefonódnak...

TANDORI DEZSŐ

A D' Array álnevű lény ott ült egy Bulmárium nevű szekrény előtt és gépelt.

Az ablak csukva volt, így is jól hallotta a rigót, és egy pillanatra abbahagyta a gépelést; felvett az asztalról egy kis cserepet, s most egy darabig a Legújabb Szerzeményt nézegette.

A kaktusz hét és fél órája volt náluk, és Bulmáréknak eszébe sem jutott, hogy Legújabb Szerzeménynek nevezzék. Egyrészt, mert Bulmár *közvetlenül* sosem kezdeményezett; másrészt azért volt a kaktusz földjébe szúrva az Állat- és Növénykert üvegházi kertészetének fehér műanyag lapocskája a névvel. Brahi, így hívhatták volna – legfeljebb – Bulmárék; mert a műanyag lapon az állt, hogy Brachycalycium tilcarense. Végül pedig Bulmárék csendben voltak, mert talán tudták, hogy barátjuk ezúttal is felügyel.

Nem, gondolta D' Array felügyelő, a Kis Eminenciásnak ebből nem lehet nevet csinálni.

A Kis Eminenciást, akit viszont ő nem hívott így, sőt, név híján nem hívott sehogy, körülbelül hét és háromnegyed órája engedte át tenyeréből egy másik, egy *szak*tenyérnek, nem messze attól a helytől, ahonnét azután Brahi származott.

Az átadásra a Madárház mosókonyha-fürdőszoba-

tálaló-szerű mellékesebb, nyilván fontos helyisége előtt került sor; Madame D' Array akkor, pár pillanattal előbb, még hiába nézett be az ajtaján, nem volt bent senki, csak az asztalon hevert egy halott veréb.

Bár nem biztos az se, hogy veréb, gondolta D' Array felügyelő, hiszen mint kiderült ott nyomban, a Kis Eminenciás se veréb volt. A verebeket, mondta aztán a szaktenyér, *így* nem lehet fölnevelni.

Kicsavarta a gépből a papírt.

Elővette Bulmárék füzetét, beírta a dátumot, az ablakhoz lépett, a három levéltenyérnyi magángesztenyefájából lecsippentett egy levélnyit, aztán meggondolta magát, kiválasztotta a legkisebb, egészen apró levéltenyeret, azt vitte oda a Füzethez, celluxot vett elő az íróasztal fiókjából, vágott egy csíkot, beragasztotta az ötujjast, a csík a felső részét takarta csupán, újabb csíkot vágott, az öt zöld levél most már jó helyen volt. A Füzetbe nem írta be, amit ezzel kapcsolatban gondolt.

Ezt majd a fotoművésznek, gondolta; a levélbe.

Írt; egy sárga tollal. Szintén új szerzemény volt. Örömében vette; az öröm oka most egyáltalán nem tartozott ide.

A kaktuszt... Nem említette egyelőre azt sem a Füzetben. A fotoművésznek? Majd meglátja.

A hitelesség kedvéért, írta a zöld levéltenyér mellé. Ha ezt valaki, majd, ha már... ezt ugyanúgy nem tudta, mint a Kis Eminenciás nevét... csak erre is volt már szokásos szó, ahogy a Kis Eminenciást is mintha hirtelen megszokta volna; ha már nem vezetem ezt a Füzetet, gondolta, valaki megnézi épp ezt itt, nem fogja tudni, mi hitelesít micsodát. És a levél meddig marad zöld a cellux alatt.

Néhány levél így nagyon régóta zöld volt; néhány virágszirom hosszan őrizte ekképp az eredeti színt. A hiteleset.

„Kedves Barátom, leveled megkaptam", írta most már. „És érteni fogod, ha azt mondom: azért írok ma, mert... akár két hét is beletelhetne, amíg írok, ha... és lehet, hogy a kért könyvet, Bulmárékról, valóban csak hetek múlva küldöm... addig ki kell derülnie valaminek... nem írnék tehát ilyen hamar, bár soraidnak igen megörültem, ha válaszom hitelességéhez... nem jött volna össze egy s más... amit, tudom, érteni fogsz, és – nem, téged nem – mindez nem fog megbántani."

Úgy; ez volt a bevezetés. Felemelte Brahi cserepét; szárazabb volt már. Frissen öntözhették. Egy hete, amikor még csak úgy egészen mellesleg jártak az Állatkertben, vagyis azért, mert... Ezen elgondolkozott. Állatkertbe mentünk egy hete. Persze, *ma* is az Állatkertbe mentünk, csak... Egy hete fedezték fel, hogy működik az a kaktuszárusító; vagyis a levelezőlapos és jelvényes pavilonban kaktuszokat is árulnak. A pavilon nem volt messze a Madárháztól, és közel volt a Pálmaházhoz is, amelyet évekkel ezelőtt bezártak, mert – az eladásra szánt kaktuszokat szállító kertészettel együtt – süllyedt. Egy hete, amikor csak Állatkertben voltak – („Egy hete, amikor csak..." Gondolatban még nagy Á-val volt a Kert, de... „állatkertben voltunk", írta a Füzetbe, „ugyanezeket a kaktuszokat láttam; nem nagyon kapkodták őket; és a Lánynak igaza van, hogy aki kaktuszt akar vásárolni, nem megy *évek óta süllyedő pálmaházakhoz*... A Lány jóval szigorúbb nálam; én örülök, ha valaminek örülhetek, és vagyok olyan naiv,

hogy hamar boldog akarjak lenni; hanem ez talán nem is naivság, hiszen máskor azt mondom: akár erőnek erejével is boldog leszek; erőnek erejével, persze, nem lehet; én ezért örülök meg, ha azt látom", írta a Füzetbe, „hogy legalább egy ilyen Kertészet működik... Jó ötlet az árusítás is. Brahival kellemesen *egészítettem* egyet a gyűjteményemen. Talán itt is marad az asztalon...")

A rigó most már, ahogy rohamosan esteledett, egészen kis időközönként fütyült. Nem is fütty volt ez; ahogy azt se tudta volna megmondani, minek nevezi azt a mészfreccsentésféle fehérséget, ami a fa odvából az ötágú levéltenyerek „kézfejére" csorgott. Nem erről jött rá, hogy az odúban fészek van; villamosra várt, a villamos nem jött; átment a fák alá, látta, ahogy elröpül a közelből egy rigó, át arra az oldalra, ahol ő állt az imént. Felpillantott, és egy fióka dugta ki a fejét az odú nyílásán; és ahogy a – jóval szerényebb méretű – Kis Eminenciást tartotta aztán a két kezében, főleg a jobb tenyerében, és a Kis Eminenciás kinézegetett (talán) a taxi ablakán, ahogy az Állat- és Növénykert felé közeledtek, eszébe jutott ez a rigófióka.

A magángesztenyefája az ablakban, az is innen valahonnét került. Egy fa törzséről. A fák törzsén, afféle vadhajtásként, levelek zöldelltek. Persze, csak annyiban voltak vadhajtások, hogy a fák *vad*gesztenyék voltak. A levelek, gondolta D'Array felügyelő, a fa bármely részén *természetes* hajtások; ha ez a jó szó.

A Kis Eminenciás, ezt úgy tizenegy óra tájban Madame D'Array-val azonnal megállapították, nem volt természetes jelenség annak a házuktól mintegy hatszáz méternyire levő vadgesztenyefának a törzsén.

„A Lány vette észre", írta még gyorsan a Füzetbe. Mert ilyen bejegyzést nem talált. Igen, Madame D'Array vette észre, ő pedig azonnal odaugrott. Kettejükön kívül az egész közelebbi környéken senki sem mozgott. Csak a madár, persze; és akkor majdnem egy fél óra hosszat volt egy...

„A könyvet Bulmárékról, ez leglényegesebb közlendőm, küldöm. A boltokból – mint te is írod – elfogyott; szereted gondolataimat, írod, bármilyen költőnek tartsanak is, és, írod, így lehetnek ezzel azok is, akik a polcokat, a *polcaimat*...

Nem tudom.

Most még hagyományos géppel dolgozom, de Tasmaniából jön egy Villany; ezt Ők írják naggyal, mert ez a koalák ajándéka lesz, Bulmáréké, és remélem, előnyösen hat, mint írod, beteg vállamra.

A röntgensugarakkal annak idején jól megijesztettél. Egyébként gondoltam rád, ahogy mentem le tőletek a hegyről; elhaladtam egy sportpálya mellett, a gyerekek épp karlengetést vagy karkörzést végeztek. Túl jó volt, túl nagy poén, az a helyzet. Azokat a filmeket, amelyekbe én illettem volna ott, a rácson kívül állva, szinte moccanthatatlan vállal, évtizede-másfele megcsinálták már; ennek semmi köze ahhoz, hogy – bizonyos módon – nem vagyok jól fényképezhető; mindazonáltal megkérlek, bármilyen vagyok is, próbáljuk meg legközelebb valamelyest... majd ezt elmondom, akkor... tehát: *fotó*, de-csak-úgy, mintha nem is... vagy mondd ki végre, hogy tényleg rosszul fényképezhető vagyok. Hiszen azok nem egészen a természetes arcaim; engem ritkán kapnak el fényképezéssel. De akkor igen. Ahogy

mind többször gondolom: a hitelességnek nincs hozzám mindig kedve.

Nem tudhattad, amikor a röntgenbesugárzástól való félelmeiddel rám ijesztettél, tavaly ősszel, mit hallottam én erről abban a kórházban, ahol anyám meghalt. Az emberek, persze, sok badarságot beszélnek; hanem ott tényleg volt valaki (állítólag), akit ezzel a kobaltágyúval (ha azzal) *megégettek*, hát ezt úgy értsd, hogy túl nagy adagot kapott, vagy mi; ám korántsem merem azt mondani, hogy értsd jelképesen. Az nem volt jelkép, az, állítólag, valóban valaki volt, és így.

Hogy a könyvet jobban értsd, a következőket jegyzem meg, találomra. (A könyvet eléggé pontosan értik némelyek; valakinek így ajánlottam: X. Y-nak, akitől sokat tanultam 7–8 éves koromban, amikor nekem így máris annyira *volt* a világ, hogy – nekem is egy külön világ kellett. És másutt, egy könyvembe, ezt írtam: Rájöttem, én arra vagyok, hogy dicsérjem a dolgokat. Akkor pedig – ehhez – nem élhetek egészen az emberek közelében. Távolabb kell lennem, hogy elhitethessem magammal: boldog vagyok. Ezt nem a röntgen-ijesztésre mondtam. Utánad számosan említették. Azt. Csak ma, úgy érzem, több minden összejön.

A madarak is. Emlékszel, azt kérdezted – és ezt mind zárójelben mondom; a könyvhöz –, mi volt akkor ősszel valami összefüggő élményem. Jó, nem úgy hangzott ez, hogy »a vállam lemerevedésén kívül valami érdekes is«, nem! mégis *összefüggött* az az egész, mert ha nincs a szeptemberi hideg, ha a ház nem sugározza ott a nyirkot – mondhatom így, ugye –, ha nem menekülünk el onnét, amikor csak tehetjük, ha van velem meleg holmi, ha nem fúj át a tihanyi révhajón a szél, ha azon az úton,

ahol a három halott madarat találtuk, nem kapom szintén a jobb vállamra a szelet... és így tovább, ha mindez nincs, nincs a váll-ügyem, nem féltem volna legalább egy hétig, visszamenőleg is, a kobalt-hatástól, és így tovább.)

Viszont, egy pillanatra nem a könyvről mondom ezt, leveled ma is – s hogy így, expressz és ma! – nagyon »bejött«.

Ha már kívül kerültem – átmenetileg; mert a könyvről, úgy látom, még semmit se mondtam, pedig kellene – a zárójelen, hadd mondjam azt: *Egyetlen* dolgot félreértettél akkor, vagyis ha továbblépünk, ha én is lépek, ha nem akarok – rémületemben talán – mielőbb hazaérni, ha azt mondom neked: De hát olyan nincs, hogy minket – a feleségemet és engem, ahogy ott jártunk Tihanyban – *megkerestek* a halott madarak; és mi se kerestük őket, nem azért temettük el azt a hármat a kövek alá, nádak közé, nem azért késtük le miattuk kis híján az egyetlen délutáni buszt, mert beleavatkozni kívántunk a természet *természetes* rendjébe, amely szerint az élettelen anyag kerüljön vissza minden teketória nélkül a körforgásba – no de az élő anyag is körforgásban van, nem? –, nem a *halott* madarak vonzottak minket, hanem... *ezt* nem mondtam meg neked ilyen világosan; talán mert még ma sem vagyok eléggé felkészülve rá, ahogy pedig a tapasztalatok alapján lehetnék, hogy magyarázni *kell* magamat, hogy még ezekkel a kényszerfordulatokkal is megszégyenít valami... hanem tehát hogy mi az élő madarakat annyira kedveljük, hogy *ezt* tesszük még a halott madarakkal is. Ha úgy adódik.

(Talán a könyvemmel is ez lesz a baj. A könyvem he-

lyett is ilyesmit kellett volna, némelyeknek, mondanom. Akkor... Majd meglátjuk, persze, te mit szólsz hozzá; tudom, hamar írsz majd; kevesen írnak, eddig kevesen írtak az *olvasásáról;* így a jobb, kell hozzá idő.

Most itt ülök egy Bulmárium nevű szekrény előtt, amelynek tetejéről nem néz senki, nem fényképez senki, igaz, lentről sem; és van itt egy Brachycalycium tilcarense nevű kaktusz, ma hoztuk feleségemmel az Állatkertből, és megnéztem a kaktuszkönyvemben, és ott az áll, hogy: lásd... egy Gymnocalycium-fajnál, mert ez azzal azonos, ám olyan nevű gymnót meg a könyv nem említ, szóval itt tartanánk az én könyvemmel is? De hát a kaktuszlexikonban meg, melyet most már csakazértis leszedek a magas polcról, megvan; így, hogy brachyezmegaz, és a tilcarense az egyetlen faj vagy fajta.

Körülnézek inkább, hol is vagyok.

Mögöttem a Bulmárium. Bulmárról, a nehéz sorsú medvéről kapta a nevét. Bulmár annak az utcának a sarkán élt egy trafikban, amelyik utcában a kórház állt; azonosítom: amelyik kórházban anyám meghalt. Bulmárt nehezen azonosítottam; mindmáig – soha – sem biztos, sosem lesz biztos, hogy ő hitelesen ő-e; bár most ő már annyira ő, amennyire más, helyette, nem lehetne. De az a nagy mackó, aki ott ült a sarki trafik kirakatában, és mindig nézett minket, ahogy a beteg látogatására mentünk, egyszer, épp ahogy végre elszántam magam, hogy hazahozom, bekerült a kirakatból, állítólag valaki bekérte, hanem aztán nem vitte el, így mesélte a trafikos, és biztatott, vegyem meg. A raktárból hozta elő. Meg kellett vizsgálnom. Bulmár fején – az igazién; ő már alszik, nem hallja ezt, és különben sem kíváncsi, ebben is eltér a koaláktól; meg hát ő, önmagának, persze

hogy ő – sok hamu volt, por, minden ilyesmi; valahogy a nekem fölajánlott mackón ezt a szürke »glóriát« keveselltem. Nem azt mondom ezzel, hogy Bulmár afféle Nagy Szürke Éminenciás; mégis, valami ilyet mondhatnék. Idekerült; eleinte titokban élt nálunk, egy nagy, porosító előszobapolcon. Ez is a nehéz sorához tartozott. Majdnem egy évet töltött aztán egy hall ruhásszekrényében. Akkor leporoltuk; hitelességkétességének korszaka lezárult. A nevét úgy kapta, mint ezt már többször írtam – ne haragudj! –, hogy egy délvidéki városban, azon az őszön, amikor ott egy kisebb medvét egy trafik kirakatában hagytunk – aludt a napfényben; aztán elsötétült az ég; majd megint kisütött a nap; így váltakozott ez aznap, amíg a mackóra rá nem húzták a trafik redőnyét; és aludt, nem tudott rólunk –, akkor tehát az ottani Nagy Körutak egyikén, melyet *Bulvar Ez-Meg-Az*nak neveznek, ám a *bulvár* szót úgy ejtik, hogy az minden, csak nem boulevard, továbbá az a bulevár ott: sugárút, nekünk tehát, mondjuk, bulmár, meg azért is valami *más*, mert nekünk az a város valami más volt, ott szólt például egy Dömi nevű medve *komonátja*, a komonát, csak hogy tudd, mert ilyeneket is *szoktak* kérdezni, kitalált hangszer; ezzel megsértem a medvéimet, mert... de látod, ez van mindjárt, ha azoknak az embereknek a kedvére tennék – ó, nem a tiédre! csak ezt is neked mesélem –, akik képtelenek annyit kitalálni, hogy a komonát az ki van találva, ám már úgy van, hogy *van;* szólt a komonát, és hazahívott minket, tulajdonképpen az a dallam szólt, amelyet reggel – hajnalban! – a város előtt hosszan veszteglő vonatban egy vadidegen dúdolt, egy klasszikus magyar zenetöredék; és akkor a *Hajdan-Majdan*ban, amit egyéb-

ként normálisan Tasmajdan-parknak hívunk azért, megszületett ez a komonátszóló; ugyanaz a dallam – komonáton; és a bulmáron – a buleváron – láttunk egy hatalmas medvét, ahogy egy teherautó sofőrfülkéjére kötve – hogy le ne essen – délcegen vonult, magasan; és este, amikor már bármihez kevés lett volna az időnk, mert hamarosan indult a vonat, haza, bementünk egy élelmiszer-áruházba; alkonyodott, az áruház előtt a keramitkockás téren virágpiac volt, égtek az ernyőtlen, erős villanykörték, és bent, mindjárt a bejáratnál, ott ült a Hét Medve. Ezek nem jelképek; ez így csupa olyan dolog, ami volt, ami van, aminek összefüggése van. Összefüggő élmény számtalan akad. Tegnap még ilyen »irodalmias« összefüggőt is találtam; vagyis akkor még nem tudtam, hogy össze fog függeni; és azt ne hidd, hogy itt tréfálkozom.")

D'Array felügyelő most felállt az asztaltól, a polchoz ment, és leemelte az *Entrópiát*.

„Most már nem tudom, mit mondok a *könyvemről*, és mit csak úgy egyáltalán; és az akasztott verebet meg a halott verebet nem is merném elmesélni neked, kedves barátom... valamiféle *pálya* rajzolódna ki a... szemedben; az én állítólagos bolygópályám, amelyen kizökkenthetetlenül haladok, s amelyről egy váratlan vendégünk azt mondta: Mi lenne, kedves stb. stb., ha téged egyszer valami úgy jól kizökkentene erről a... Látod, fotoművészem, a röntgensugaras dolog milyen apróság, és én pontosan *értem*, és van mi *egyébhez* hasonlítanom, mert a váratlan vendég mintha bekívánta volna nekünk a kizökkenést itt.

Olvasd el Thomas Pynchon Entrópia című novelláját, a *Chicago ostroma* című kötetben van meg magyarul;

szívesebben küldeném azt az én könyvem helyett; Amerikában írták az Entrópiát, és döbbenten láttam, hogy legalább tizenegy éve. Óriási dobás; nem lehet rá azt mondani, amit rám, hogy mintha *váratlanul* behallatszó idegen telefonbeszélgetés fültanúi lennénk, mert az a képlet már megoldódott, általánosabb érvénnyel. És milyen érvénnyel mondhatok én bármit, így, ha magyarázkodás a látszat? Hogyan bizonyíthatom, hogy a kapcsolatokat – ha *vannak!* – nem bizonytalannak, de az egyetlen bizonyosságnak érzem; a nyelvben – ha újra meg újra el *kell* olvasnom valamit, hogy a titokzatosságát ne megfejteni, de vele együtt-őrizni akarjam –, igen, mégiscsak hiszek valahogy; csak utólag elolvasni, amit magam írtam, sose lehetne aztán!"

Kinyitotta a *Chicagót* az Entrópiánál. Nem akarta feszegetni ezeket a kérdéseket; D'Array felügyelőnek volt egy olyan pedagógiai-forma kényszerképzete, hogy minden helyzetben *van* jó megoldás, és minden véleménykülönbség közös nevezőre hozható: átütő erővel. Majd, egyszer, ez nekem is sikerül, gondolta a heves boldogságvágy egyre fanyarabb mellékízét érezve közben: hogy a dolog cseppet sem fontos. Hogy azonban Pynchonnak a legigazságosabban hódoljon, úgy, ahogyan írónak még ildomos, a novella mottóját olvasta el újra. Hogy „az idő továbbra is rossz lesz. További zűrzavarok, halálesetek és katasztrófák várhatók. Semmi jele a változásnak... Nincs menekvés... az időjárásban."

Ezt egy kicsit – a szelídség kedvéért – átalakította. Éjszaka néha felébredt, és szintén *átalakította* volna a műveit. Még szelídebbre, pontosabbra... így határozottabbra... vagy legalább efféle dolgok kedvéért.

Hogy ő mitől jár még messze... többnyire... azt, akkor már, úgy *igazán* szerette volna megtudni; hogy részletesen beszélgetni is lehessen róla. Tudta, menynyire... itt D'Array felügyelő elmosolyodott ...hiszen ezt éppenséggel nem tudhatta, *mennyire alszik el*, de hogy ilyen dolgoktól függetlenül igen vagy nem, azt, ezt *még*, tudta.

Nevetett. Nem, hát nem így alszunk el, tényleg, mondta, ébren. „Ma este, kedves barátom, soká nem fogok tudni..." Ezt nem tudhatta. Eldobta a papírt. Mit is akartam, gondolta. Igen, hogy olvassa el az Entrópiát, amelyet tulajdonképpen én még nem is olvastam el! Csak átolvastam; ahogy egy novellát tulajdonképpen nem lehet; de a Dagi-Mulligan bulija nem érdekelt, a jellegzetesen New York-i világállapot nem érdekelt, hanem azt mindjárt éreztem, hogy ez a Pynchon egy olyan *jó* író, és még valamivel több, hogy *be kell* jönnie nála az ellenjátéknak. Bejött; valami Callisto és az élettársa, Aubade személyében, akik mintha egy emelettel följebb laktak volna, és felverte őket a bulizaj. És valami kis madaruk volt, aki haldoklott, vagy csak... és Callisto a tenyerében fogta a madarat, és le volt vezetve a novella, mint valami egyenlet két fele, a dolgok összefüggéstelenek voltak, mégis nagyon egybetartoztak, már csak azért is, mert ugyanabban az időjárási közegben *zaj*lottak és csendesültek el. „Egy emelettel följebb", olvasta most; igen, tehát egy emelettel csakugyan följebb, „a magatehetetlen heverő Callistót annyira elborította a múlt, hogy észre sem vette, amikor lassan lankadni kezdett, s már ki-kimaradt a madárkában dobogó ritmus." Megnézte: Bart István fordítása. Pompás fordítás volt. Mintha egy másik eme-

leten történne minden, úgy szűrődtek be hozzá szakmájának eseményei. A rigót se hallotta már. Az elcsöndesülő utcát figyelte. Újabb autók jöttek. A házuk előtt ért véget egy aszfaltos utcarész, ez váltott át kockakőre, és mindig kellemetlenül fölerősítette az autók zaját. Az alsó rakparton most már évek óta valami csöveket próbáltak lerakni, és az egész teherautó-forgalom feljött ide alájuk.

Most megint csend lett.

„Aubade az ablaknál állt, egyszemélyes világa hűlő hamvait bámulta merengve; a hőmérséklet nem változott", olvasta D'Array felügyelő, és már szeretett volna megint ő írni valamit, ezúttal a Füzetbe; nem tudta, fogalma se volt róla, mi az az egyszemélyes világ, ki ez az Aubade, miért bánatos; azt legalább tudta, hogy a másik szobában – így mondhatta; mert Bulmárék is ott voltak – a Lány most, hogy ő ezt írja, nem bánatos, leköti ez, hogy ő ezt írja, nem gondol arra a dologra, ami a jóslásnak megfelelően úgy kizökkentette őket a bolygópályáról. Nincs, ütött rá az írógép vasburkolatára, nincs ez a bolygópálya! Csak azok vannak, akik kizökkentenének... amikor nincs is honnan. Észbe kapott. Le kell szoknom erről is, gondolta; ha a villanyírógép megjön Tasmaniából, a géppüfölésnek vége.

És a Lány vajon nem gondol-e mégis *arra*, töprengett D'Array felügyelő; mert tudta magáról, hogy túl könnyen képzelné a harmóniát.

„Az akasztott veréb", folytatta a levelet, „érdekes, hogy ragtapasszal volt a fára erősítve. Valamivel a... egy tasmaniai barátunk jövetele előtt; ennek persze semmi köze egymáshoz. Akkor is villamosra vártam, és nem jött. Hallottam valamit. Csippogást; furcsán

rendszeres időközönként; és néha elhalóan; mintha valaki nekirugaszkodna, aztán... hiába megint. Ott lógott, jó öt méter magasan. Odaakasztották? Lehetetlen. Legalábbis nehezen képzelhető. Rá*ragasztották* a lábára azt a tapaszt, a tapasszal a zsineget? Azon függött. Leszedtük. Csak már arra nem emlékszem, a zsinegtől végleg megszabadították-e a gyerekek; akik bicikliről kapaszkodtak föl érte."

„...a hőmérséklet nem változott", olvasta tovább, „az ég egynemű s egyre sötétebb szürkére vált. Ekkor odalentről valami hang – egy lány sikolya, felboruló szék lármája, elejtett pohár, Callisto sohasem fogja megtudni, mit hallott valóban – átdöfte időszelvénye falát; és Callisto hirtelen megérezte a kezében tartott test ernyedését, a kis izmok görcsét, a fejecske apró rándulásait; és rögvest hevesebben lüktetett Callisto pulzusa, hogy mintegy ellensúlyozza a kihagyó szívdobogást. – Aubade – szólította halk, reszkető hangon a lányt –, haldoklik. – A lány suhanó léptekkel, magába merülten Callistóhoz ment, s a madárkára pillantott. Egy percig, kettőig mozdulatlanul nézték, mígnem", olvasta most már fennhangon a másik szobában üldögélő feleségének D'Array felügyelő, „a kis szíve dobogásának finom diminuendója végleg elhalt. Callisto lassan felemelte lehorgasztott fejét. – Pedig a tenyeremben tartottam – tiltakozott tehetetlen álmélkodásában –, hogy átadjam neki testem melegét. Hogy életerőt áramoltassak belé. Mi történt? Megállt volna a hő áramlása? Többé nem... – Nem fejezte be a mondatot."

Látod, mondta a feleségének D'Array felügyelő, ez egy óriási novella, amilyen, szerintem, nálunk sosem volt és sosem lesz. Mégis *hogy* eltelt azóta tíz-tizenkét év!

Mennyi tarthatatlan dolog. A reszkető hang, a suhanó léptek, a kis szíve dobogása... bár ezt nehéz másképp, ha egyszer már *ezt* kell megírni... az egész helyzet túlzott kirajzolódása... épp ami nagyszerű benne, az avul, mondta D'Array; persze, *lényeg*telenül, tette hozzá; ilyen hőhalál nincs, ezek a novellák nem...

Nem fejezte be a mondatot. Talán, mondta akkor a másik szobából a felesége, azért van minimális létjogosultsága legalább minden eseménynek, amely velünk újratörténik. Hiszen a fotoművész is azt mesélte, hogy hozzájuk ott fönn, a hegyen sorra repültek be a – mint kiderült – meghalni érkező madarak...

Nem, nem, ezt talán nem is a fotoművész mesélte, hanem a tasmaniai barátjuk tavaly, jegyezte meg D'Array felügyelő; amikor a halott verebet mondták neki. A halott veréb „egyszerű" eset volt; sérülten szedték össze egy eső után a parkban. De az akasztott madár is akkoriban volt; aztán egészen különböző dolgok jöttek. „Kedves barátom, az a váratlan vendégünk, oda-vissza jól elkívánt minket..." Írtam a fotoművésznek egyáltalán a váratlan vendégről? Váratlan azért volt csak, gondolta D'Array, mert a tasmaniai barátunkat vártuk, és minden időnket „hozzá akartuk igazítani": jöhessen, amikor kedve van, Billék nagy barátja és útnak indítója. Bill és társai ott ültek Bulmárnál; nem is látszottak a sötétben; „vannak-e valójában", ezt szokták kérdezni néha az olvasók. Jöttek a dolgok, sorra; az ő válla, Tihany, megint a válla, a röntgensugarak ellenére; azt hitték, megvan a baj, a kizökkenés; és közben lassan harmadik hónapja ott volt, „mindenek ellenére", valami más; erről nem akart írni. Az orvosnak, aki a hasfájásaival hirtelen „felszívódott", megígérte, néhány évti-

zedig hallgat róla, nem lesz belőle „irodalmi mű"; ezt már akkor kérdezte, amikor nagyjából *nyugodt orvos* lehetett, törvényes műtét előtt álltak... csak be volt szarva, mert, az ő jóvoltából is, egy kicsit nagyon későn. D'Array visszagondolt azokra a hetekre, amikor egy hét már csak egy nap lehetett volna; és egy nap is őrjítően részletes volt, és neki – a csodálatos gyógyszerek egyikének jóvoltából – mindent meg kellett tennie, hogy törvényesen elérjen valamit, amiért saját magának se lehetett hálás, pontosabban, gondolta D'Array felügyelő, és mintha megint ott állt volna egy idegen garázsban, egy igazi, vagyis egyáltalán nem igaz Philip Marlowe-jelenetben, amiért saját magam se voltam hálás magamnak, és mégis úgy kellett lennie, ezt bizonyította a szakvizsgálat; és valakinek a jóvoltából csaknem ott tartottunk, hogy hiába bizonyított bármi bármit. Már nem érdekelte az orvos, már rég nem... pedig az egész mikor volt, pár hónapja se. Bulmárék tizenhét napot rejtekhelyen töltöttek, ma jöttek elő; D'Array bizonyosra vette, hogy a rejtekhelyen Bulmár meg Dömi *vitték a dolgokat*, a legszükségesebbeket; irányítottak; és a Lány azt is mondta: *Bulmár mindent tud, csak nem szól*, én, gondolta a felügyelő, ennyit se tudtam mondani éppen. Rossz az ilyesmiben a fáziseltolódás is. Én akkor voltam benne a leginkább a gödörben, jegyezte fel D'Array, amikor Madame D'Array fizikailag megkönnyebbült. Először írta a Füzetbe így a Lány nevét; áthúzta, odaírta másképp is; mindegy volt. Most mintha fordítva lenne: folytatnom kell mindent, és az nem hagyhat nyugodni, egyáltalán, sehogy... az, hogy most ő van, és maradandóbban, mélyen a gödörben. És ilyen-

kor soha senki sem segít, bizonyára, eléggé hathatósan, *kimászni*.

D'Array most a jegyzeteit nézegette. A Lány, ahogy az előbb itt járt, mintha belelapozott volna a papírokba; és, ami megint szokatlan volt, jegyzeteket hozott ő is. D'Array azt hitte, hogy az előbb megbántotta valamivel, és a jegyzetek – a Kis Eminenciás ügyéről kért *valami kevés* feljegyzést; hogyan látta a felesége; ez közös volt, nem írhatta csak a magáét; és mintha a Lány akkor azt mondta volna, hogy *ez*... hogy ez igen, vagyis... A felügyelő egy kicsit kivárt. Itt voltak mégis a jegyzetek. Megpróbálta elhinni, hogy úgy egyáltalán is lehet mindig csak arról szó, ami az *írásban* következik, ami a szerkezet szerint helyén való. Megpróbálta elhitetni magával. „El kellett vinnünk a fától", olvasta a felesége írását, „hiszen ott lett volna biztos a pusztulása. Még ha felmászunk is, ha találunk is valami fészket, kettőt-hármat... hol, persze... de ha találunk, melyikbe tettük volna vissza azt a fatörzsön kapaszkodó cinkét... akit kis verébnek hittünk... mindegy... ki hitelesíti nekünk ott a dolgot, az anyamadár, ha bevárna minket, akkor se mondhatná meg, az övé-e, vagy nem az övé. Egyre távolodunk", olvasta D'Array, „a fától. Állunk egy sarkon, még a Duna-part sarkán, taxit lesünk. Amilyen nyugodtan ül a kezedben!... Tekinget. Fekete a szeme, kis pihék vannak a feje búbján... teljesen nyugodt a kezedben. Aztán az autóbuszon is. Felszálláskor hogy féltünk! Az Alagút, egyszer oda, a taxiállomáshoz, vissza taxival. Emlékszel arra az esős estére, amikor... rosszul lettem a Horvát-kertnél, és még mindig volt az orvosig negyedóránk. Akkor is ott ültünk be. Ez a mai taxis nagyon blazírt volt. Helytelení-

tett minket? És a kis trónörökös, vagy nem tudom, hogy hívod most már, meg se nyikkant. Tekingetett. Kicsit lejjebb csúszott a jobb tenyeredben, de a bal kezed is ott volt alatta. Mondtad, jó melegnek érzed a helyet... a helyét, vagyis akkor még Őt. Talán megírhatod, hogy ez is milyen furcsa: hogy mi egy vasárnap délelőtt kimegyünk az Állatkertbe, amikor annyian vannak! Vágtatnánk-e különben, így, a tömegen át, nem nézve se jobbra, se balra; különben... S vajon a saját fáján meglenne-e a madárka nekünk; bár ez már túlzás; mégis, talán felhasználhatod valami hasonlathoz; esetleg, hogy nem szégyen tudni a közhelyeket: hogy a *művek* már mind kipottyant fiókák, amelyeket valami *kivetett* a fészekből: igen, a statisztikai átlag így teljes; és számunkra is élmény ez, de... Hogy a művek élménye, az írásoké *ez*, ha egy bizonyos módon nézzük, talán..."

El kellett vinni a fától, gondolta a D'Array álnevű lény, el, hogy jó helyen lehessen. Hozzánk nem kerülhetett. Ebben is egyetértettünk. A tavalyi halott veréb után... nem volt önbizalmunk. Meg egyébként is. Nem, gondolta, és kicsavarta a fotoművésznek írt – és félbehagyott – levél utolsó lapját a gépből. Nem, madarat *haza*hozni csakugyan nem fogok soha. A kaktuszok... csendben megvannak. A medve*féleségek* eleinte egy kicsit *fél*tékenyek voltak rájuk, de aztán épp azért, mert olyan töméntelen kaktusz van már a lakásban, birtokuknak tekintik az egészet, vigaszomnak Kaktuszka halálán... mit tudhatom, gondolta. Majdnem levélpapírt rántott, aztán meggondolta magát. Más jutott az eszébe. Kaktuszka, az egykori egyetlen kaktusz halála... vagyis átalakulása, az is most volt,

január közepétől; és azt hittük, csak miatta van rendkívüli állapot; a szertartásos ide-oda költözgetések, a gőzölések, a sápadtsága, a kísérete, Bulmárék kabalagondoskodása és *gondoskodása*... És tasmaniai barátunk nem tudom, nem tulajdonítana-e *jelentőséget* ezeknek az egybeeséseknek, ösztönös jelentőséget (van-e ilyen?), hogy Kaktuszka épp ezekben a hónapokban engedélyezte a tömérdek új kaktuszt, hogy *javasolta* a magoncok ültetését... ami aztán befulladt... a magoncok kizöldültek egy kicsit, aztán visszafehéredett mind, a bakelittörmelékkel rekeszelt földet, a ládákat romokként dobtuk ki... egyszerűen az állaguk is elenyészett. Persze az se igaz, hogy csak *kész* dolgokkal boldogulunk... A *féleségek* se voltak készek; hiába voltak meg a fényképek, a varratok, a... minden hiába lett volna, ha nem jön hozzá valami több, ha nem szólal meg Dömi komonátja a belgrádi Hasmann-parkban, ahogy most épp mondták, a Lány szerint, aki belenézett a kéziratba, ha nem... és így tovább. És mégis, gondolta a D'Array álnevű lény, a Kis Eminenciásnak itt nem lett volna jó helye. Húsevő madár, cinke; még ha magevővel bajlódnak hozzá nem értők, hagyján. De *így* – ? El *kellett* vinni az Állatkertbe, és mindketten így gondoltuk, nem az lett, amit valamelyikünk – öngúnnyal elmosolyodott, meggyőződés nélkül – akart. Rendjén van így.

Örült, hogy nem a fotoművésznek írta ezt. Hátha tényleg hozzá mentek azok a halni készülő madarak, gondolta hirtelen. És akkor még ebben a témában is otthonosabb; ahogy az én témámban is nagyobb az áttekintése: áttekint engem, lát. D'Array felügyelő ezért nem volt híve az olyan elszórt találkozásoknak, amikor a jelenlévők azt hiszik, látják egymást; sőt, segíteni kell

a másikat, hogy lásson minket. Mint a rossz írások, gondolta. Persze a Füzetbe, valami leendő írás kedvéért, oda sem írhatunk mindent, mondta a feleségének. Például ezt itt. Jó viszont, hogy a kis gesztenyefánk leveleiből beragasztottam párat. Ezt se tudhatjuk soha. Meddig legyen száron a növény... amíg elsárgulnak a levelei? S csak az elsárgultat kezdjük őrizni; viszont ha nem, ha már zölden letépjük, akkor megfosztottuk az élet *valamiféle* lehetőségétől... még élne, mi azonban máris őrizzük.

D'Array épp úgy érezte: nincs itt hitelesítve semmiféle mérték; és akkor a Lány mintha olyan furcsán nézett volna; és ő abbahagyta.

Az egészben ugyanaz a jó mindig, ami a rossz, gondolta; és kezdődik az egész, mondjuk, velem. A felügyelő megpróbált inkább boldog lenni. Nem, mondta, hát vasárnap délelőtt csakugyan nem mentünk volna soha állatkertbe. Ezt is abbahagyta.

A bolygópályát most már csak magában mondta. Szeretett volna ráverni a gépre, de meg kellett szoknia azt a tudatot, hogy a villanymasinára nem lehet majd. A bolygópályám az lett volna, hogy hazajövünk a vasárnapi újságokkal – újságért voltak lent, amikor a felesége észrevette a fa törzsén vergődő, kapaszkodó kismadarat, és akkor már ő is látta; a madár nem és nem bírt följebb vergődni; akkor ő a tenyerébe vette, és a madár azonnal elcsöndesült. A D'Array álnevű lény büszke volt, hogy az ő tenyerét egy ilyen kismadár fészeknek, trónusnak, mit-tudni-minek érzi; és ahogy a Madárházban átadták egy látásból ismert ápoló-nőnek, aki sánta rigót, amputált szárnyú hollót vagy varjút is gondozott, a Kis Eminenciás hirtelen megva-

dult; csapkodni kezdett, és az ápoló kiejtette a kezéből. Az ápoló, gondolta D'Array felügyelő, olyan volt, mint a szak-felügyelők. Elkövetnek valami baklövést, aztán... mi dühbe jövünk... hiszen ők a *szak*értők... és mi egykor bíztunk bennük, mindenki egy darabig bízik egy-egyfajta *értőben*... és túl hirtelen a csalódás... kiszalad a szánkon, hogy „az én kezemben ez a madár egy félórán át olyan nyugodt volt"... vagy az orvossal, már a dolgok után... udvariasan, persze, nagyon is udvariasan... és örültünk, hogy utaink elváltak. Kölcsönös öröm ez mindig. D'Array felügyelő száján kiszaladt ez a „pedig az én kezemben...", de akkor nyomban rájött arra is, hogy valami célszerűbbet kell mondania, hiszen ebben a szak-kézben van a madárka *általános* élete. Valaki odahajolt, ahogy D'Array már szintén eléggé keservesen fölszedte a Madárház előterének kőpadlójáról a kis madarat, egy látogató volt az, és fejcsóválva állapította meg, hogy nem veréb ez, hanem... cinke... ezt már az ápoló-nő mondta, cinke... mert színesedik a tolla. Örültek. Nem veréb, verebet, mondta az ápoló-nő, nem is lehet így fölnevelni. Szakszerűen fogta már a Kis Eminenciást, két lábát hátra, az apró ujjak kilógtak az ujjai közül; és a D'Array álnevű lény ekkor megérezte, hogy a dolog véget ért. Még majd eljönnek, megnézik a Kis Emit, a Kis Emírt, ahogy lassan ez az új neve lett; vagy nevezhette, ahogy akarta; az Állatkert fiókaneveléssel is foglalkozik, hallhatta, hát, ha egy mód van rá, fölnevelve föl lesz, fog kapni naponta ennyi és ennyi ezt és ezt... és... D'Array felügyelő elszégyellte magát. Sajnálatos a rosszhiszeműségem, gondolta; máskor is; hiszen az előbb, ahogy benézett a mosókonyhaszerűségbe, és a halott

verebet látta, rosszat sejtett; *akkor* mégis hazavisszük, határozta el; mikor volt az az akkor? A Lány, aki körülnézett egy kicsit a ház körül, az ápoló-nővel tért vissza. Megbízhatónak látszott ez a szak-kéz. Nem is búcsúztam el, gondolta D'Array, a Kis Eminenciás nevű lénytől. Éljen a kis Emír, mondta. Már a süllyedező Pálmaháznál jártak, az Állat- és Növénykert növénykert-részénél. Aztán ismét a tömeg; a levelezőlapos és jelvényes pavilon... és ott volt a múlt héten kinézett kaktusz. D'Array már valahogy nem akart *túl sok* kaktuszt, de az alkalom most olyan rendkívüli volt, hogy rendkívülivé tett mindent; őket is. A Kis Emír emlékére, mondta a felügyelő nem túl meggyőzően. Nem voltak ilyen jelképesek ezek a dolgok. Az Entrópia, gondolta a D'Array álnevű lény, az is azért olyan tíztizenegy évvel *ezelőtti* remekmű most már, mert olyan jelképesre, utalósra veszi a...

„Nem fejezte be a mondatot.

– Épp az ablaktól jövök – mondta Aubade. Callisto a rémülettől halálra váltan hanyatlott vissza..."

Ez rémes, gondolta D'Array. De hát ha stilizációnak fogadom el, már nem is az. Mindenünk így avul. Ahogy hazafelé tartottunk a taxival, kezdte írni a Füzetbe, *ahonnét* talán egyszer még *csinál* valamit ebből, „ahogy vitt minket hazafelé a taxi, és ültem ott kaktusszal a kezemben, úgy éreztem, sokkal kevesebbem maradt. Talán még egyszer sem éreztem kaktuszt, vagy bármit, ilyen kevésnek. Talán még sosem volt semmi ennyire kevés, *valamihez képest*. Ép, egészséges kaktusz volt, az most is, Brachycalycium tilcarense. Mégis... Más volt ez, mint ahogy Kaktuszkával metróztam haza a város túlsó szegélyéről, a Kaktuszostól, aki azt mond-

ta: nem lehet segíteni rajta. De hát csak akkor volnék elemében, ha az állapotok ilyen rendkívülire fordulnak? Ha rendkívüli mód vághatok át a tömegen, a kis madárral a kezemben; ha egyszerre úgy érezhetem, valami kihasít a *közegből*, s nekem már nem is kell külön semmit se tennem, megvagyok, egy műfaj szabályai gondoskodnak rólam... viszonzásul talán, hogy én is felügyelek valami élőbb dologra... Túlságosan jelképes volna ez is? Minden avul, a természetes események is. Most már ez a madár-dolog, lassan, egy lesz csupán a milliónyi ember-és-madár dolog közt; és másoknak – a fotoművésznek, tasmániai barátomnak, bárkinek, talán még a bolygópályás jósnak is – több *ilyen esete* volt. Ülök a taxiban", írta tovább, lapozva egyet, a Füzetbe, „és érzem, avulok. Mintha a hitelesség hirtelen a kedvét vesztette volna... Én nem szegtem kedvét! Mégis, azzal, hogy elmúlt fél óra... pedig nem várhattunk volna soká, hiszen a Kis Emír gyomrában is elavult volna, egész szervezetében elévült volna a jóllakottság... a jóllakottság érzése... és követelni kezdte volna a kukacot, vagy mit tudom én, mit; amiből most az Állatkert fiókanevelőjében napi tízet kap. Elmosolyodom", írta D'Array, és a fotelhoz lépett, barátaikhoz, letakarta a *féleségeket*, és aznapra végképp letette a felügyelői címet. A Lány aludt. A takaró alatt barátaik talán épp most kezdtek igazán velük foglalkozni. D'Array nem akart senkit és semmit *összekeverni*. Álnevét is letette. Rendet rakott. Szellőztetett. Hűvös levegő áradt be. Az Entrópia című novella valahogy úgy végződik, gondolta, hogy Világukra Döbbennek... Callisto és Aubade a hőmérsékletre *döbben*... és Aubade bezúzza az ablakot, s mert az az övék, úgy, csak egy légkondicio-

nált lombik-világ volt, most a hőmérsékletek kicserélődnek... a hőmérsékletek *kiegyen*lítődnek, gondolta szakszerűbben... bár nem szeretett az lenni; szakszerű; fáradtabb volt már, hogy a Kis Emír az eszébe jusson, hogy érezze, amit nem fog érezni soha többé... de ha minden avult is fokozatosan, ez a levegő friss volt, ahogy beáradt, friss és jelképtelen. Vagyok, gondolta. Ez is jelképes volt. Bulmár feje, rosszul takarta le, egy kicsit *elősárgállott*.

*

– Madárház?... Azóta annyi minden történt... erre a telefonra is csak most... talán nem is tetszik emlékezni... a név nem mond semmit... három hónapja bevittünk a feleségemmel egy... igen, igen, hát tetszik emlékezni? Nem cinke?... Volt...? Zöldike, értem... magevő... Három nap múlva... És vajon... de nem akarom feltartani... ennyi idő után... mégis... értem... értem... Sok kérdés volna azért... nem, nem, nem... mindegy... hát úgyis... Mi azóta felneveltünk három verebet... igen, úgy, ahogy mondom... Hogy maga nem... még egyet se... egyáltalán... fiókát nem... hogyhogy egyáltalán, állatkertileg tetszik érteni vagy... úgy... magánemberként... hát, az igazság az, hogy egy nálunk is... az első... három nap múlva meghalt... igen... itt, itt, ezen a kezemen, amelyikkel a kagylót fogom... a harmadikat valaki elengedte, míg nyaraltunk... most jöttünk meg, igen, és... ha már ez úgyis mind együtt... nem, nem, hát mi most már nagyon sokat tudunk róluk, figyeljen ide... tojással, sárgájával főleg először, a kis madarat... répával, zölddel... amelyik meghalt?... ébre-

dezett éppen, vagyis fordítva... azt hittem, ébredezik egy kosárban, és nem, amit végighallgattam, az volt a haláltus–

A vonal itt mintha megszakadt volna. Letette a kagylót. A jobb karjáról átröppent a bal karjára a madár.

TATAY SÁNDOR

A TŰZ ESTÉJE

Az emlékezés nékem hajlataiban zöld ligetekkel tarkított pusztaság, kövektől, csontoktól fehérlő, de vannak a pusztaságon messze fénylő, égő csipkebokrok. Hol egyiknek, hol másiknak lángja csap magasra, különösen az éber éjszakákon. Az ilyen emlékek átfolynak álmainkba, fényük táplálkozik az álmokból is, sőt van úgy, hogy már csak azokból. Nézd meg egyszer szülőfalud templomtornyát, nyilván ismered azt gyermekkorodból bévülről is. Ne restellj felmászni az ószagú lépcsőkön, vagy mássz fel egy várromra, hol hajdanában jártál. Azóta álmaidban sokszor láttad, üldözve kúsztál párkányain, kapaszkodtál billenő kövein, repülni tanultál ormain – nézd meg csak –, a torony és a rom nem egyezik pontosnak vélt emlékeiddel, mert emlékeid már rég az álmaidban gyökereznek.

Csak úgy mondom a tornyot és a romokat, hiszen itt – égő csipkebokor – valódi lángokról lesz szó. Mert ez az este a tűz estéje volt. Álmunkban lángot kap a ruhánk, és futhatunk, míg tavacskát vagy patakot lelünk.

Késő ősszel hazalátogattam a falumba. Egyik nővérem őrizte ott még, a százéves otthonunknál sokkal kisebb házban, a szétszóródott népes család maradékait képtelen zsúfoltságban. Negyven éve már ennek, akkor még élt egy nagybátyám a faluban, aki hozzá járt ebédre,

vacsorára, így a délutánt nem töltötte egyedül a faluszélen, melyet úgy hívnak, Újtelep.

Estefelé már érződött, hogy valami lóg a levegőben. Nővérem a szokottnál hamarabb kifogyott a kérdésekből, amelyek sorsomról faggattak minden hosszabb távollétem után.

– Istenem, úgy félek, csak ne érje valami az öreg disznót – mondta a kezét gyötörve.

– Miért érné éppen az öreg disznót?

– Egész nap csak szaladgált fel-alá az akolban. Ímmel-ámmal evett, és utána is csak téblábolt, úgy kellett behajtanom az ólba.

– Bizonyára az időjárás – mondtam ezen a csendes, felhőtlen estén, mert akkortájt jött divatba, hogy emlegessük az időjárást minden bajért. – Téged pedig nyomaszt ez a rengeteg holmi. Lépni is alig tudsz a házban.

Vacsora alatt érkeztek néhányan a faluból, hogy szót váltsanak velem, a messziről jöttel. Ahogy már ez szokás volt. Nagybátyám sem indult mindjárt vacsora után, szó szót követett az asztal körül, és ő szeretett hallgatni. Nővérem, mikor elmosogatta a vacsora után maradt edényeket, visszajött a szobába, és megfújta a szemébe ereszkedő hajszálait.

– Olyan fülledt az idő, mintha zivatar készülődnék.

– Zivatar ilyenkor? Mi jut eszedbe?

– Akkor tán megjön a hó.

– Hó ilyenkor? – Valamennyien elképedtünk. Nemrég jártam kint: hideg hold ült a tiszta égen. Feltűnően fehér újhold, mint egy kocsikerékről levált jégdarab.

Valamivel később fény lobbant az ablakon.

– Ugye mondtam – kiáltott. – Villámlik.

Bátyám apósa legközelebb ült az ablakhoz, félrehúzta

a csipkefüggönyt. Néhány másodpercig ismét sötétség odakinn, aztán előlépett a sötétségből a szemben levő ház tűzfala.

Kiszaladtunk az udvarra, döntögetve siettünkben a székeket. Nem a szemben levő ház égett, hanem a közvetlen szomszédunk. Az, amelyik északnak esett, ezért hátat fordított neki a házunk. Valamennyien az udvar végébe szaladtunk, mert onnan jött a fény. Alacsony, fonott kerítés választott el bennünket az ott égő ház udvarától. Nem is a ház égett, hanem a szalmatetős pajta. A pajta és a cserepes ház között volt még egy tágas kocsiszín meg az istálló. A kaputlan kocsiszínben piros cséplőgép állott tátott szájjal felénk, egylépésnyire a felhalmozott szénától. A ház gazdája a gádorban húzogatta hosszú szárú fűzős csizmáját. Ilyen csizmát nem árultak a magyar boltokban, Amerikából érkezett. Ha be akarja gondosan fűzni, leég addig a fél háza. Azért csak fűzögette, mert mit is ér egy ember akkora tűz ellen? Magunk sem tudtunk volna mihez kezdeni, ha József bácsi, a bátyám ipa nem parancsol.

– Föl a tetőre vizes vödrökkel!

Siettem létráért, de megállított.

– Néked a legjobb a lábad, szaladj harangozni!

Szaladtam hát, de mire a templomig értem, megkondult fölöttem a harang. A házakból emberek, asszonyok rohantak elő vödrökkel, hosszú nyelű tűzcsáklyákkal, hórihorgas celőkékre kötött, cirokból vagy kukoricahántásból készült pemetékkel. Csapódott a tűzoltószertár kapuja, és kigurultak a fecskendők. Akinek nádas, zsuppos háza vagy pajtája volt, mászott a tetejére a sajátját védeni akkor is, ha távol volt a tűz. Magam odaszegődtem az egyik fecskendőhöz, mert azt kevesen

tolták. Előfogatot hozni nem érdemes, ha a faluban van a tűz. Különben is lejtett a főutca az Újtelep felé, a fecskendő vígan gördült. Egy iramodás után már annyian voltunk körülötte, hogy nem jutott mindenkinek jó fogás, azok a levegőben kalimpáltak csizmájukkal. Így jómagam is végül már egy kézzel sem kapaszkodhattunk a fecskendőben. Akkor lebegve maradtunk a légben egytucatnyian. Meguntam ezt az állapotot, rándítottam a vállamon, és irányt vettem a lángok felé a házak felett. Látván, hogy ez így megy, követtek a többiek, az asszonyok pedig felpattantak a pamacsos tűzcsapókra, és szálltak utánunk. Körülröpködtük a tüzet, majd sorjában leereszkedtünk, ki háztetőre, ki szalmakazalra. Én a saját tetőnkön találtam magam, lovagló ülésben a gerincen, de láttam, hogy vannak már ott elegen, átsuhantam a disznóól tetejére, hiszen az volt zsuppos, azt kellett védeni mindenek felett. Fel is adtak hamarosan egy vödör vizet.

József bácsi úgy rendelkezett, hogy döntsük ki a kerítést, azt a hitvány, már csörgévé száradt vesszőkből készültet, amely elválasztotta a két udvart. Mert az kap legelőször lángot, és szalad rajta, mint a gyújtózsinóron. Egy nehéz körtefabunkóval látott hozzá valaki, amilyenekkel a hasító fejszét verik a tuskóba. A pápai diákoknak hajdan volt tűzoltó eszköze, a gerundium jutott eszembe. Omlott alatta a kerítés; mások gereblyével kotorták el a kerítés romjait a tűz útjából. Az udvarunk mindjárt oltási területté változott, egybefolyva a másikkal. Tömlőt dobtak a kutunkba. Három ember jobbról, három balról rákapaszkodott a fecskendő hajtórúdjára. Föl-le, föl-le, pumpálták, ahogy bírták. A lángoló pajtába már hiába eresztette volna a csővezető a sugarat.

Annyit ért volna, mint a pokolban egy bodzapuska. Sőt, még szétszórta volna a tüzet. A szalmakazlat áztatták, és a kocsiszínt a cséplőgép körül, de már az is késő volt.

– Mért nem húzzák ki onnét azt a gépet? – kiáltott egy asszony felháborodottan. – Micsoda népség!

A gazda előhozott egy rudazó kötelet.

– Őrültség a méregdrága cséplőgépet a széna közé állítani!

Egy fiatalembert végigöntöttek vízzel, és így, vizesen bebújt a gép nyaka alá, valahol megakasztotta a kötelet.

Rákapaszkodtak a kötélre, ahányan ráfértek.

– Húzd meg! Ereszd meg! Húzd meg!

Mindhiába, a gép nem mozdult.

– Rajta vannak a papucsok! Hé, a papucsok!

– Micsoda őrültség, vaspapucsba állítani a cséplőgépet a zsuppos színbe.

– Húzd meg, ereszd meg! Most rántsd meg! Puff.

A kötél leszakadt, az emberek orrukra estek, átbukfenceztek az udvarunkba. Némelyek a hasukon csúsztak.

A lángocskák pedig csapdostak a nagy, piros masina körül. Úgy tetszett, csak hancúroznak. Nem, az istennek sem akartak belemarni. Táncoltak. Egyet előre, kettőt hátra. Idegfeszítő látvány volt a disznóól tetejéről, hát még a gazdának! Nem, a világért sem harapnak belé. Csak játszanak, csak incselkednek. Pedig a csővezetők, vagyis már csak egy, mert a másik kút kimerült, és idő kell, míg a szemben levő ház kútjába bocsátják a tömlőt, szóval ez az egy a mi kutunk vizét mind a szalmakazalra ereszti. Mert az áldozati gép égjen inkább. Ha lángra

lobban a kazal, és feltámad a szél, akkor isten irgalmazzon az egész újtelepnek. Jaj a falunak.

Csakhogy a kazal áztatása is hiábavaló, a lángok körül kerekedik annyi, hogy a kazalig érjenek szárnyai. A szárnyai pedig lobbantanak. Az emberek csúsznak le a forróságtól. Egy tűzgömb rászáll a kazalra. Nagyobb egy sasnál, nagyobb egy gólyafészeknél is. Gőz csap fel, olyan tömegű, mintha egy mozdony indulni készülne. Néhány pillanatig fulladozik a tűz, aztán a kazal gyomrából csapnak fel a lángok.

A bohóc lánggyermekek pedig tovább játszadoznak a cséplőgéppel. Alája bújnak, egynek megakad a lába valami mocskos olajos rongyban, és végre...

– Micsoda trehányság! Olajos rongy a cséplőgép alatt!

Körülöttem gőzöl a zsúptető, arcom ég a forróságtól. Alattam végre felébredtek az álomszuszék tyúkok. Már kirántották fejöket a hónaljuk alól, és most irtózatos lármát kezdenek. Mert a tyúkok a disznóól padlásán laknak, a tyúklétrát én készítettem a tavasszal két lécből és mogyorópálcikákból.

– Dobják le azt az óltetőt, a hétszentségit! – Így kiált a tűzoltóparancsnok sisakkal a fején, tarajos sisakkal. – Annyi eszük sincs maguktól?

Akik mégis úgy gondolják, hogy nekik van eszük, rohannak felém, de előbb érkezik négy angyal. Felemelik könnyedén a zsúptetőt, és suhannak velem a kert végébe. Sajnos, az angyaloknak nincs anyagérzékük, mintha helyeznének puha felhőre, letottyantanak a paradicsomkarókra: egy hosszú, vékony átszúr a zsúptetőn, telibe találja a nadrágomat. A tyúkok pedig rémülten kárálva a nagy világosságban, egyenest hegyi-

bém. Csak egy őrült száll az égő kazal felé, lángot kap a szárnya. Jaj, ha tűzmadár száll a falu felett, hulló tollával lángra lobbantja a pajtákat, kazlakat...

Szerencsére nem szabadulhat őrületétől, vergődik a lángok között, és belehull a kazal fehéren izzó kráterébe. Nem egy tyúkot veszítettünk el, hanem egy sült tyúkot.

– Eresszétek ki az öreg disznót!

Sántikálva is elsőnek érkeztem oda, be az akolba. Elrántottam a tolóvasat, a disznó kivágta orrával az ajtót. Megdobta farát, aztán kiszaladt az akolból is. Semmi rémület, egy pillantást sem vetett a lángokra, csak mert túlmelegedett az oldala, a ház árnyékába húzódott, és turkált ott vidáman a virágoskertben. De ki törődik ilyenkor a virágoskerttel?

Azért mondtuk öreg disznónak, mert éveken át anyakocaként szolgált, ám eljött az ideje, hogy befogják hízónak. És befogták anélkül, hogy kimiskárolták volna. „Majd elhízza a gerjedelmét!" Tán el is jutott már odáig, de anélkül hogy igazában zsírosodott volna, csak vállasodott, csak izmosodott. Hatalmas állat lett, nem messze a két mázsától, mégsem nevezhettük kövér disznónak, csak öreg disznónak. Bár ez sem volt illő kifejezés, mert a szokásos nyolc-kilenc malac ezúttal nem terhelte hasát. Testessége ellenére járása nyalka volt, kijárhatott volna akár a csordára.

A tüzet nem oltja minden ember, nem is férne hozzá. Háztetőkön sem csücsülhet az egész falu. Mint lakodalomban a hívatlan vendégek, a legtöbben csak tátogatnak. A jajveszékelés sem tarthat soká. Jönnek-mennek, téblábolnak az utcán és a szomszéd udvarokban.

Nyikorgott a mi kiskapunk, csapódott ki-be. Ott

kellett őrködnünk, hogy meg ne szökjék az öreg disznó. De csak addig nem szökött, amíg jól érezte magát a virágágyásokban. A tyúkok kergültek meg a vakító fénytől és hőségtől, mellyel a lángoló kazal sugárzott. Szörnyű nagy kodácsolásba kezdtek, csomóstul szálltak a disznó hátára. A disznó ekkor megugrott, neki egyenest a kiskapunak, ott összekuszálta két leány lábát, akik befelé törtettek, szoknyájukba akadt az orra, átbukfenceztek a hátán. Kívül egy idősebb asszony elkapta a fülét, de mi egy könnyű nő a kétmázsás disznónak? Felcsapta a hátára, mint a róka a ludat. Csakhogy erejénél nem volt kisebb az asszony makacssága, mert jaj, mi lesz, ha elfut félelmében az erdők felé! Vadászok lövik le vaddisznó gyanánt. Csak szorította, csak szorította a fülét, mígnem szabályos lovaglóülésbe jutott. A disznó pedig futott vele végig az utcán és vissza.

Nem szerettem az ilyesmit, mert majd az lesz, hogy jött egy asszony disznóháton, és az gyújtotta fel a falut. Magam rántottam le az asszonyt méltatlan helyzetéből, mikor visszaérkeztek. Az még sikerült, ám a disznó akkor valóban az erdőnek vett irányt.

– Szaladj utána! – És én szaladtam. Az első száradó kukoricatáblában jámborodott még. Annyira, hogy vakargathattam a fülét.

– Nyugalom, vén disznó. Mire való volt ez a nyargalás? Bogarat ültettél a babonások fejébe, és majd sugdolóznak: „Jött egy asszony disznóháton." Ahelyett hogy a ház fehér falán függő táblácskára kacsintanának, amelyen ez áll: ELSŐ MAGYAR ÁLTALÁNOS BIZTOSÍTÓ TÁRSASÁG.

A száraz kukoricatábla kiszolgált a Szentlászlói-útig. Ugyanez az út vezetett be kicsit odébb a Gyertyános-

erdőbe, amellyel kezdődött a Bakony rengetege. Az út mellett állt egy fagyöngyöktől elgyötört öreg fa. Koronáját jobbadán már csak az élősdi fagyöngyök alkották.

– Jobb nekünk, öreg disznó, nem visszasietnünk. Te szépen elkórészol a szárak között. Hátha felejtettek itt neked egy-két cső kukoricát. Hátha nem lelték meg agyaras erdei rokonaid sem. Én meg felmászok erre a rücskös-bokros fára, meglesem, mire mennek a tűzoltással, míg én disznót őrizek.

Nem is kellett másznom, fönntermettem. Épp egy jókora fagyöngy bokrában. Alig helyezkedtem el a sárgásfehér bogyók között, körmök kopogását hallottam a fán, a következő percben pedig már ott ült mellettem az öreg disznó egy másik fagyöngy gömbjében.

– Vigyázz – mondtam neki –, a fagyöngy nem áll olyan erősen az ágon. Az angol suhancok ilyenkor lehúzkodják fakampóval, mert az angoloknak ez a karácsonyfájuk. De azért ne félj nagyon, mert hol karácsonyfa, hol meg tart minket az ölében. Az én hatvan kilómat meg a te két mázsádat. Ez már csak így van. Láddé, a nagy üszkös foltok között parázsló kazal pedig olyan, mint a magyar karácsonyfa. Akár betlehemezhetnénk.

Az emberek jól dolgoztak, nagy szél sem kerekedett, megmenekült a falu, még az a ház is, az istálló is. Csak a szalmakazal rogyadozott, és leomlott már a pajta, de állt még a vasvázán, és itt-ott lángolt még a cséplőgép, az a volt nagy, büszke, piros, az a nyáron még búzát hintő, szalmát öklendő, pelyvát szitáló, az a hátán lányokat ringató.

– Jól van, öreg disznó, nem rólak meg hetyke galop-

podért, míg asszonyi térdek szorították a szügyödet, már amilyen szügye egy disznónak van. Hátadon hordozva a jelet, te jót akartál, mikor elterelted a figyelmet az Első Magyar Általános Biztosító Társaságról. Hallottad talán, hogy traktort akar vásárolni a gazda? Hallottad fél füllel a kerítésen át? Ne ítéld meg a gazdát. A biztosító társaság messzebb van a felhőknél, még a magas bárányfelhőknél is. Ki irigyli a napsugarak aranypénzeit? Bizony, bolond az, aki irigyli. A nap attól nem fogy el, és nem is lesz szegényebb.

– Hátunk mögött a sötét Bakony. Ne fészkelődj, és ne engem turkálj a nedves orroddal, mert még leveszekedsz a fagyöngyöddel együtt. Hanem nézz hátra. A Bakony a te őshazád. Egyesek szerint innen indultak el a sertések Európa meghódítására. Olyan is akad, aki azt állítja, ezért nevezik az angolok baconnak a szalonnát. Emlékezz a régi nagy, cifraszűrös királyi kanászokra, és légy büszke. Légy büszke arra is, hogy ti sok-sok ezer éve birtokoljátok a Bakonyt, mi pedig csupán ezer éve. És azt is mennyi kínszenvedéssel. Vedd számításba, hogy néhány száz évvel ezelőtt még színmagyar volt a Bakony minden kanásza, vadásza, madárbefogója, a tisztások minden földmívese, vitézei, papjai, a sok pálos kolostor barátja. Jött aztán a törökvilág-kutyavilág, a végek szüntelen csatározásai, jó Thury György, derék Huszár Péter vágtatásai Pápától Palotáig, örök talponállás, kirohanás, küzdelem és vérzés Csobánctól Cseszneki. Köpörüli Ahmed futása a selyemkötél elől, maradék hadának gyilkos bujdosása. Elhullott itt a nép éhségtől, kolerától, vastól, és futott, menekült, akit nem fűztek rabláncra, aki még élt.

– A tatárjárásban még menedéke volt a sötét erdő az

üldözöttnek, a török világban halála. Minden magyaroknak a Bakonyban. Mikor a százados vihar elvonult, nem leltek magyart sehol: svábot, szászt, frankot, szlovákot szekereztek ide az uraságok, hogy erdőt irtsanak rozsnak meg árpának, hogy kondát legeltessenek, követ faragjanak az udvarházaknak. Csak ebbe a faluba kerültek valahonnét magyarok; a Rába, Répce partjairól talán vagy még messzebbről, a Pinka tüzes völgyéből. Lehet az is, hogy kései unokák tértek vissza. Jobbágyokként elébb, aztán lettek szabad parasztok. Nem sok idejük volt még a szabadoknak, alig egy századuk, az is háborúval, ragállyal terhes. Most hát ne szóld meg őket a sietségükért, akkor sem, ha a Hitler fegyverkezése pezsdítette meg az életüket. Ne törődj az Első Magyar Általánossal se. Hiszen nyakukon a vész megint. Itt van már a Fertőnél. Hadd rakják csak meg a padlásukat, a góréikat, hússal a kéményüket. Nagy szükség lesz rá, ha majd megint éhezik az ország.

– Igazam van, öreg disznó? Nem felelsz? Pedig, ha fel tudtál mászni ide, ha megbír hajlékony ágain a fagyöngy a két mázsáddal, akkor szólni is tudsz, csak nem akarsz. Gyere, kászálódjunk le, ballagjunk hazafelé. Azon versengjünk, melyikünknek örülnek majd jobban. Tudom, milyen fontos vagy te, de nem felejtették el, nekem hányszor volt mellhártyagyulladásom. Azt hihetik, loholtam utánad erdőkön át a Kékhegy csúcsáig, kivert a víz, visszafelé pedig a hajlatokban megmarkol a hideg. Jól tudod te, mi hidegség folyik össze a hajlatokban a hegyekről ilyen késő ősszel. Tudod te! Még abból az időből, amikor makkoltattak az erdőn.

Nagy locsogásra lettem figyelmes.

– Ne pazald a vizet, hé! – kiáltottam még mindig a tűzoltás igézetében, ám a kétmázsás állat csak csorgatott tovább komótosan. Néki a kazalégés a disznóperzselésekkel közelítő telet juttatta eszébe. És mindegy akkor már, ki nyeri a versenyt. Mindegy akkor már az is, kié lesz a Bakony.

THIERY ÁRPÁD

A lány a lugasban ült, képes újságot lapozgatott. Sovány, egyenes testalkatú volt, mellei szerényen lapultak a napraforgómintás ruha alatt. Szalmaszőke hajában széles, kék szalagot viselt. Nemrég érkezett haza a selyemgyárból. A kéziszatyrot még ki se bontotta, csak letette maga mellé a padra, a hazatért emberek nyugalmával. Fiatal kora ellenére valamiféle befejezettséggel ült a lugasban, mint aki egy fontos életszakaszt hagyott maga mögött. A kerti asztalon egy tálban gyümölcs fénylett a napon. A lány föl se pillantott az újságból, kivett egy almát. Lassú, ismétlődő mozdulatokkal törölgette a tenyerében, amelyről Mont Saint-Michel szikláit nézegetve megfeledkezett.

Nevelőapja a nyitott fészerajtóban ácsorgott. Alacsony, vörös ember, aki feltűnően rövid lábai és a hajdan napi kétszeri borotválkozástól pörsenéses arca miatt gyakran érezte magát az emberek között számkivetettnek, s úgy gondolta: csak segítőkészen tapadó tekintetével és figyelmes, megértő modorával képes meggyőzni a világot arról, hogy a külső látszat ellenére átlagon felüli humánus érték van benne. Lábát föltette a favágótőkére, és úgy fordult, mint aki a méhkaptárak felé figyel, ugyanakkor meg se kellett mozdítania a fejét ahhoz, hogy a hiányzó levelek helyén beláthasson a

lugasba. Tizennégy év óta egyetlen nap se mulasztotta el ezeket a megfigyeléseket, s míg élt a felesége, minden este beszámolt neki a felfedezéseiről.

Az első hetekben, amikor magukhoz vették a lányt, visszafojtott lélegzettel követték riadt, támaszt kereső tekintetét, kitartó fürkészéseit, amellyel újra és újra visszatért az udvar, a kert és a lakás bizonyos pontjaira, mint akit nem elégít ki a pillanatnyi fölfedezés. Megrémültek, amikor észrevették, hogy a lány hallgatózik és leskelődik utánuk. Elbizonytalanodtak, és szomorúság fogta el őket. A férfi a tapintatos és a pedagógiában ösztönösen járatos emberek módján óvatosan megpróbálta feltörni az idegenség páncélját. Nehezen boldogult. Először csak futó pillanatok születtek, jóformán idejük se volt felfogni, hogy a lány úgy viselkedett, mintha a saját gyerekük lett volna. A percekre heteket kellett várni. Az órákra hónapokat. A lány az iskolában tudta meg, hogy akikkel él, azok nem a rokonai, hanem a nevelőszülei. Mind a hárman tudták, hogy mi történt, de nem merték egymással közölni. Hónapokig érezték a feszültséget, mely csak lassan ernyedt el bennük. A férfiban ebből az időből maradt meg a gyors, sőt azonnali lemondásra és visszavonulásra való hajlam, és ezek vadhajtásaként valamiféle öngúny.

A felesége halála óta a napi megfigyelések nyomán támadó űr félelemmel telt meg. Mostanában gyakrabban nézegette magát a tükörben, és úgy találta, hogy szerencsétlen külseje van, vörös, pörsenéses arcával s ezekkel a szörnyűségesen rövid lábakkal lehetetlen őt szeretni. Fokozta elkeseredését, hogy ez a külső hálátlan és hamis információt ad a belső tulajdonságairól. Magányos óráiban gyógyírként szedegette elő a családi

vaskazettákból a kihallgatási jegyzőkönyvek, az igazságügyi orvosszakértői vélemények és az ítélet másolatait, az újságkivonatokat, amelyek megelőzték a lány örökbefogadását, és amiket rég eltüzelt volna már, ha vissza nem tartja egy furcsa, bizonytalan érzés. Ez talán a védekezéshez állt a legközelebb.

A lány Mont Saint-Michel tornyai fölé hajolt, de máshol jártak a gondolatai. A szeme felfogta az ellenfényből hajóroncs módjára kiemelkedő sziklákat, egy másik kép előterében a bretagne-i part pirosló virágait is, amelyeket futólag pipacsnak vélt – de gondolatai nem szabadultak el a városnak arról a pontjáról, ahol a vasüzlet, a biztosító irodája és a női fodrászat volt. A selyemgyár kapujában még minden történhetett volna úgy, mint más napokon hétfőtől szombatig; felszáll a negyed hármas autóbuszra, húsz perc múlva megérkezik, a kapura szerelt kis harang jelzi pontos érkezését, szokásból mégis elkiáltja magát: – Csókolom!... – Választ nem kap, de tudja, hogy nevelőapja a kert valamelyik pontján tartózkodik, s látja, hogy megérkezett. Félrelebbenti az előszobaajtó elé akasztott nyári lepedőt. Munkából jövet minden délután úgy lép a házba s úgy hajol a lavór fölé kezet mosni, hogy az életben nincs megnyugtatóbb, mint hazaérkezni.

A selyemgyár kapujában lopva körülnézett, mintha attól tartott volna, hogy meglátja valaki. A következő pillanatban már a mágnes húzta, elindult az üzenetben jelzett hely felé. Torkában az izgalom fullasztó csomójával haladt a földszintes házak között, amelyek egyszerre oly hatalmasak lettek, hogy szinte reá akartak dőlni.

A múltból megpróbálta maga elé képzelni az anyja

arcát, de bárhogyan erőltette az emlékezetét, csak színtelen, üres foltot látott a helyén, amit lassan s alattomosan benépesítettek a gyerekkori álmok rémarcai. Hogyan fogom megismerni? – takarta el a szemét riadtan. A gondolatra rémület fogta el. Jobb lett volna, ha a hajóállomásnál találkozunk, hogy ott helyben a vízbe ölhessem magamat, gondolta.

Megkerülte a benzinkutat, majd egy rövid keresztutcán át kiért a Korona vendéglőhöz. Innen már közel volt a tér, ahová az üzenet hívta. A sarok mögül kikémlelt a térre. A női fodrászat előtt meglátott egy asszonyt, akiről úgy gondolta, hogy az anyja: a járda szélén ácsorgott, az erős, száraz nyári meleg ellenére vászon viharkabátot viselt, és kendő volt a fején.

A vendéglő sarkánál a hírlapárus átrakodott a hűvös oldalra.

A lány visszahúzódott a fal mögé. A táskájába nyúlt, pénzt rántott elő, és már nyújtotta is.

– Mit kér, kedves? – kérdezte a hírlapárus.

– Képes újságot.

– Melyiket ezek közül?

– Drága legyen – vágta rá a lány gondolkodás nélkül. Csak annyit fogott fel, hogy az újság színes, mint egy virágoskert, és fénylik a papírja.

A szatyort a karjára akasztotta, a képes lapot hosszában összehajtva a melléhez szorította. Elindult, de a lábai érzéketlenek voltak, és magában csodálkozott, hogy menni tud.

Az anyja továbbsétált a vasüzlet kirakata elé, és úgy tett, mintha a zárakat, a vasfogókat, a kékre mázolt satukat nézegette volna. Az üveg tükrében figyelte a lány közeledését.

– Szerbusz, Irma – köszönt előre.

– Isten hozta – válaszolt halkan a lány. Meghunyászkodva állt az anyja előtt: a száraz, barna arcból hidegen világított rá a savókék szempár, keskeny, karvalyos orra az évek során fenyegetően megerősödött. Elmúlt már negyvenéves, gondolta a lány, és szeretett volna hasonlóságokat találni, amiket összevethet önmagával.

– Háromszáz kilométert utaztam ide – szólalt meg az anyja.

A lány eltűnődött: a hang az övé, de túl alacsony a termete. Régen magasabb volt.

Az asszony a viharkabát zsebébe nyúlt. Nem találta, amit keresett. Az ujjai tovább mozogtak a hatalmas zsebben.

– Várlak este az állomáson – vetette oda a lánynak mellékesen, mégis parancsolóan. – A vonat fél kilenckor indul.

A lány összerezzent. A múltból az a kevés, amire emlékezett, oly erővel tört fel, hogy csaknem magába nyelte mind a kettőjüket.

– Eddig nem érdeklődtek utánam – nyögte.

– Nem érdeklődtünk – ismerte el az asszony.

– Amikor a nyolcadik után kimaradtam az általánosból, akkor se érdeklődtek.

– Eljöhetsz most hozzánk végleg.

– Tizennyolc éves koromban? – csodálkozott a lány.

– Apád azt mondta, hogy jöhetsz, akárhány éves vagy.

– És a testvéreim? – kérdezte a lány gyanakodva.

– Azok is hívnak.

– Nem akartak játszani velem.

– Az régen volt.

– De én nem félejtettem el. Azt mondták, hogy nem játszanak velem, mert büdös vagyok.

– Büdös voltál, mert bepisiltél.

– Maga pedig disznónak nevezett.

Az asszony összeráncolta a homlokát, mint aki gondolkodóba esik, hogy beavassa-e a lányt a titokba vagy sem. A fejét csóválta, sőt a lány úgy vette észre, hogy mozog a szája is, mintha magában beszélt volna.

– Bemehetnénk abba a presszóba – mutatott át az utca másik oldalára.

– Jobb itt – válaszolt a lány.

Az asszonyt meglepte az ellenállás, de átsiklott felette.

– Ahogy akarod – bólintott.

A lány előrelépett, szandálja a hirtelen mozdulattól megcsúszott az aszfalton, de visszanyerte az egyensúlyát. Arca közvetlenül az anyja arca előtt mozgott.

– Én nem féltem a disznóktól – mondta kissé felbátorodva. – Sőt, szerettem őket, mert sohase bántottak. És amikor azt mondtam, hogy mind megfeketedtek, nem őket akartam bántani, mert én őrájuk sohase haragudtam. Az összes állatot szerettem, mert egyik se bántott. Se a kutya, se a macska.

– Nem kellett neked félni senkitől.

– Maga sokat vert engem.

– Arra te nem emlékezhetsz, hogy én vertelek.

– Pedig megvert. Én meg a lábához csúsztam, de akkor is vert. Vertek a testvéreim is, én pedig csúsztam-másztam a földön.

Az asszonynak annyi ideje se maradt, hogy felocsúdjon. Védekezőn hátrább lépett, arcán a kirobbanni készülő haraggal.

– A fáskamra előtt ültem – folytatta a lány. – A karomat ütötte, és kiabált velem, hogy miért nem beszélek.

– Elmúltál hároméves, de még nem beszéltél, te szegény! Azt se tudtad kimondani, hogy mama, vagy azt, hogy kenyér. Csak nyögtél, mint a beteg.

– Beszélt helyettem az öregember.

– Miféle öregember? – nézett az asszony megütközve.

A lány arca kisimult. Felbukkant a múltból gyermekéveinek öregembere, akinek álombeli megjelenéseiből mindig erőt merített. Ezüst színű köntöst viselt. Hosszú, sárgás színű szakálla összesodródott csomókban lógott alá, mint a jégcsapok. A fejét az ég felé tartotta, s így félig csukott szeme sarkából sohase gördült le a két hatalmas, fénylő fehér könnycsepp. A szája alig mozgott, a hangjának mégis csodálatos zengése volt, mintha egy katedrális szószékéről beszélt volna hozzá.

Az asszony fürkészve figyelte a lányát: nem tetteti-e magát, de Irma arca oly szelíd s eltökélt volt, hogy a gyanú árnyéka se férhetett hozzá. Akkor az asszonyban tudatlanul s homályosan kétség támadt, hogy valami módon neki is köze van az öregember létezéséhez. Futó félelem fogta el.

– Haza kell jönnöd, Irma! – kapaszkodott a lányba.

A sugallat, amely múlt vasárnap a legidősebb lánya esküvőjén elfogta, s kilenc napon át kínozta, végül pedig megszülte benne az elhatározást, és tizennégy év után idevezette háromszáz kilométer messzeségből anélkül, hogy a családjának egy szóval is említette volna az utazást – úgy tűnt: e percben a sugallat oly erős, hogy egy életre szóló biztonságot nyújt. Úgy nézett a lányra, mint a megtalált bizonyosságra, miközben ő maga elveszítette a látható és megfogható világot. Sem-

mivé törpült a hosszú út fáradsága, a vonatjegy ára, az utazás kockázata, a borotvafenő szíj, amivel az ura gyakran végigvágott rajta. A körülöttük bámészkodók is semmivé váltak.

– Amikor a fényképed kiesett a fiókból... – sírta el magát.

A járókelők nagy ívben kikerülték őket, de kissé távolabb megálltak. A túlsó járdán a fák árnyékában is ácsorgott két idősebb asszony. A presszó felszolgálónője az ajtóban támaszkodott.

– Haza kell jönnöd, Irma!

Átfutott a lány fejében, hogy három kofferban se férne el a holmija. Belevörösödött a gondolatba.

– Nem mehetek – rázta a fejét.

Az asszony nem figyelt a válaszra. Izzadt a viharkabátban, de úgy viselte el, mint a boldogság és a vezeklés együttes állapotát. A boldogság múlt vasárnap, a legidősebb lánya esküvőjén született meg. Az első pohár bor után az egyik rokon kimondta Irma nevét, s az asszonyban, mintha egy titkos szelence pattant volna fel, mely addig egymás mellett rejtegette a szégyen égetését és a megfékezett, vad, ősi ösztönt. Nem fogta fel, hogy mi történt, hisz nem tudhatta, hogy bizonyos körülmények között a vadidegen egy csapásra baráttá válik, és az eltemetett halott is feltámadhat.

– Várlak este az állomáson – mondta az asszony.

– Ne várjon. Mondtam, hogy nem mehetek.

– El fogom intézni, hogy visszajössz!

– Nem akarok magukhoz menni!

Egy pillanatig hideg lett a levegő.

– Akkor majd kényszerítelek rá.

– Maga nem kényszeríthet, mert már nagykorú vagyok.

Az asszony, mint egy reá szegeződő puska csövébe, úgy nézett a lányra: – Ő hasonlít rám a legjobban, az apjából semmi sincs benne – vágott belé a felismerés.

Hangos jajveszékelésbe kezdett.

– Nem engedem, hogy azoknál maradj, ahol eddig voltál! Kiszabadítalak a kezükből! Ki foglak szabadítani, ha addig élek is! Az isten úgy tekintsen le rám, hogy nem hagylak ott egy napig se tovább!...

A lány elsápadt.

– Ne bántsa őket, az ő nevükön vagyok! Az asszony meghalt, és mondom magának, hogy nincs ember az életemben, akit nála jobban szerettem.

Az asszony ismét megragadta a lány karját.

– Olyat teszek, hogy tovább nem maradhatsz ott!

A lány kirántotta a karját. Mereven nézte az asszonyt.

– Mit fog maga tenni?

– Az én dolgom.

A lány tekintete nyugtalanul végigfutott a bámészkodókon. Csak homályos, alaktalan foltokat látott maga körül, mégis olyan érzése támadt, mintha mindenki az ismerőse lett volna.

– Menjen vissza este a vonattal – mondta hidegen.

– Nem megyek el, ameddig velem nem jössz! Addig az állomáson fogok ülni, és olyat teszek...

– Menjen el ebből a városból!

Az asszonyt elnémította a lány idegen nézése.

Félelemmel gondolt vissza az utóbbi napok estéire. Napközben állandóan arra készült, hogy majd lefekvés előtt megmondja az urának: mire készül az esküvő óta, s noha a múlt esztendőben, karácsony táján egyszer be-

széltek arról, hogy Irmát még a nagykorúság előtt haza kellene hozni, mégse volt elég bátorsága, hogy megszólaljon. Látta magát az eperfa alatt megterített esküvői asztalnál, mint akinek abban a pillanatban nyitották fel a szemét, majd egy héttel később, a szökés idején: a középső fiút, aki az esküvő után egy hétig náluk lakott, előző este kísérték ki a vonathoz, az ura másnap reggel az első autóbusszal beutazott az állatforgalmi vállalathoz. Az út nyitva állt előtte. Kilenc óra tájban megreggelizett. Lassan, étvágytalanul rágta az ételt. A konyhaasztal sarkán üzenetet hagyott az urának: „Ne gondolj semmi rosszra, hamarosan megjövök." A vonat indulása előtt már egy órával kint volt az állomáson. A váróterem sarkába húzódott, s reszketve várta a vonatot. Egyszerre érezte a nyomasztó múltat és az erőt, mely szinte a magasba emelte.

– Nem tágítok innen, érted? – kiáltotta hisztérikus sírással az asszony. – Ha kell, odaülök annak az embernek a háza küszöbére, mint egy kutya, és nem mozdulok onnan, amíg vissza nem ad!...

A lány futva menekült el. Maga mögött hallotta az anyja vércse módjára lecsapódó hangját: – Addig várlak az állomáson, míg oda nem jössz!...

A folyópart mellvédjéhez érve valósággal leroskadt a kőszegélyre. A vizet bámulta. A túlsó parton, a komp kikötője mellett a délutáni nagy meleg ellenére üres volt a strand. Feljebb, a sziget magasságában uszályok horgonyoztak. A víz tükre sima volt, a köldök alakú kis örvények fürgén sodródtak lefelé a folyással. Több mint egy órát üldögélt a mellvéd mögött. Amikor valamennyire megnyugodott, állandóan kémlelve, csaknem lopva a mellékutcákon át eljutott az autóbuszállomáshoz.

A nevelőapja benézett a lugas levelei között.

– Szedtem egypár cső főzni való kukoricát – mondta.

A lány az autóbuszon magára erőszakolt nyugalom maradványaival csukta össze a képes újságot.

– Mindjárt fölteszem főni.

– Ráérsz vele – intette le a férfi.

– De tudom, hogy szereti.

A nevelőapja arcán halvány mosoly futott át a lány megnyugtatására, de nem tudta egészen elpalástolni, hogy nincs rendben a hangulata. A vörös arc táskái szomorúan lógtak.

– Bántja valami? – kérdezte a lány.

A férfi úgy tett, mintha nem hallotta volna a kérdést.

– Most bemegyek és ledőlök egy kicsit – mondta –, mert vacsora után átnézek a mozishoz.

– Megint éjfél utánig fog kártyázni? – kérdezte a lány.

A férfi egy ideig tűnődve nézte a lányt, hasonlóképpen ahhoz, amikor az ember egy kimondatlan kérdésre keresi a választ, aztán szó nélkül bement a házba.

Az ebédlőszekrény fiókjából elővette a családi vaskazettát, a mellényzsebében megkereste a hozzá való kulcsot. Becsukta a szobaajtót. Nem zárta be, de ráakasztotta az elsötétítő pokrócot. A díványra telepedett. Felgyújtotta a faliégőt, mely csak a szoba sarkát világította be. A férfi kinyitotta a vaskazettát, s kiemelt belőle egy gyűrt szélű, nagy borítékot. Egymás után vette kézbe a kihallgatási jegyzőkönyveket, orvosszakértői véleményeket, az ítélet másolatait és az újságkivágásokat.

*

Vádlott: – Én szerettem Irma nevű gyermekemet. Vittem magammal mindenhova.

Bíróné: – Amikor pici korában súlyos betegen a kórházban volt, egyszer se látogatta meg.

Vádlott: – Ez igaz, hogy nem látogattam meg.

Bíróné: – Miért futtatta az udvaron?

Vádlott: – Azért futtattam, mert mindig egy helyben ült.

Bíróné: – A tanúk szerint többször azt mondta, hogy ezt a kislányt nem tudja úgy szeretni, mint a többi gyermekét.

Vádlott: – Megvertem, de mindig kézzel. A rajta látható ütések nem tőlem származtak, hanem a testvérei, azok ütötték. Az előfordult, hogy a kislány sírt a fésülésnél, ezért megvertem, de utána megsajnáltam.

Bíróné: – Eltörte a gyerek vállát, de nem vitte orvoshoz.

Vádlott: – Egyszer fürdetni akartam, akkor láttam, hogy a keze el van törve. Mondta, hogy fáj neki. Én nem vettem észre, hogy mikor történt.

*

– Egy udvarban lakom a vádlottal. A nyáron láttam, hogy bottal ütötte a kislány vállát. Aztán fával rávert a körmére. Igen, a felaprított tűzifával... A gyerek akkor örült, ha megjött az apja. Mi aztán, amikor már nem bírtuk nézni, hogy mit művelnek, feljelentést tettünk a gyámhatóságnál...

*

„A sebészeti vizsgálati leletben leírt bal koponyafél feletti tenyérnyi vérömlenyt okozó sérülés károsíthatta meg az agyi működéseket is, és a beszélőképesség elvesztéséhez vezethetett. Beszélőképességének elvesztését elősegíthette a korábban már fennállott agybántalma, mely általában a sérülékenység fokozódásával jár együtt, de azzal is, hogy ilyen esetekben, többször egymást követő idegrendszeri bántalmak után kevesebb javulás várható, mint a nem károsodott agyú személyeknél. Így nem valószínű még az sem, hogy a későbbiek során gyógypedagógiai képzésre alkalmassá válik, és beszédkészsége feltételezhetően nem éri el a sérülés előtti szintet."

*

„A vádlottat különös kegyetlenséggel elkövetett, maradandó testi fogyatékosságot előidéző súlyos testi sértés, valamint egyrendbeli, visszaesőként elkövetett lopás bűntettében a járásbíróság halmazati büntetésül háromévi szabadságvesztésre ítéli. Az ítélet nem jogerős."

*

„A huszonnyolc éves vádlott Irma nevű lánya néhány hónapos korában tbc és agyhártyagyulladás gyanújával kórházba került, majd felgyógyulása után a hatóságok javaslatára szüleinek rossz lakásviszonyai és apjának tbc-betegsége miatt állami gondozásba vették. A szülők tavaly megfelelő lakáshoz jutottak, és az anya kérésére a négyéves Irmát visszaadták, de a vádlott valójában nem szerette a kislányt. A tanúk egybehangzó vallomása szerint az intézeti ruhát leszedte róla, és a többi gyereknek adta, őt pedig rendszeresen ütötte-verte. A hajá-

nál fogva rángatta le a földre, ökéllel, fával, vasdarabbal ütötte. A szomszédok gyakran látták a gyereken az ütlegelések nyomait. Tavaly novemberben eltörte a kislány kulcscsontját, de nem vitte orvoshoz. Irma hamarosan lefogyott, és búskomor lett. Nem szeretett játszani, a testvérei pedig kezdték üldözni. Legtöbbször magába mélyedve üldögélt a küszöbön, az anyja ilyenkor arra kényszerítette, hogy föl s alá futkosson az udvaron, és ha a kislány erre képtelen volt, a vádlott dühében megverte. Ez év április közepén, nagycsütörtökön, a vádlott különös kegyetlenséggel, ostornyéllel verte meg a kislányát. Az ütlegelés nyomai még két hét után is jól látszottak a gyerek testén, aki az elszenvedett fizikai és lelki megrázkódtatások következtében elveszítette beszélőképességét, és azóta se nyerte vissza. A vádlott a kislányt két hét múlva, csak a szomszédok erélyes fenyegetésére vitte kórházba, ahol a tüzetes orvosi vizsgálat másfél tucat nyolc, illetve húsz napon túl gyógyuló külsérelmi nyomot, nagy kiterjedésű bevérzéseket, zsírszövet-roncsolódásokat állapított meg... A kislány nem volt egészséges, hisz állami gondozásba is tulajdonképpen a betegsége folytán került. Kétségtelen, hogy a betegségéből eredően beszédképessége elég primitív volt, de átlagos szellemi képességekkel rendelkezik. Mindezek miatt is otthon fokozottabban kellett volna gondozni, ápolni, az anyja azonban ahelyett, hogy ezt tette volna, nyers, primitív ösztönében undorodott beteges gyerekétől, ösztönösen gyűlölte zárkózottságát, s ahelyett hogy a kislányt beillesztette volna a családba, azért is utálta, mert az új otthoni környezetet nehezen szokta meg. A kislány jelenleg nevelőszülőknél él. A kedves, humánus és

szeretetteljes környezetben szépen javul, sokat foglalkoznak vele. Megrázó lelki sérüléséből lassan kezd felépülni. Nevelőszülei boldogan mondják: a kislány meghatóan ragaszkodik hozzájuk, és néhány szót már ki tud mondani."

*

A lány nevelőapja után nézett. Tizennégy éve ismerte ezt a csalódottságot és lemondást tükröző arcot, s a jót vagy a rosszat egyformán leolvasta róla. – Egy szóval se említette, hogy fél négy helyett hat óra után jöttem haza, gondolta megütközve.

Mozdulatlanul ült a lugasban. Egyre nőtt körülötte a csend, s mind nyomasztóbb volt annak az érzésnek az elviselése, hogy valami közelít feléje. A szemét nem merte lehunyni, mint máskor, hogy a külső világról megfeledkezve kedvére elábrándozzon, mert abban a pillanatban felrémlettek a régi szörnyűségek. A lecsukott szem vöröses mélységét megint benépesítették az egykori rémségek: a hatalmas száj ismét akkorára nyílt, hogy elnyelhesse, belátott a vakítóan fényes torokba, a leölt háziállatok fénylő fehérségben úsztak az égen, s merev lábuk ijesztően csaknem a földet súrolta, és a levágott csirkefej, amely hajdan a favágótönkről eléje gurult, ismét beszélni kezdett hozzá.

Összefogta a kéziszatyrot s a képes újságot, és megpróbálta az életét leszűkíteni arra, hogy rövidesen vacsorát fog készíteni.

Tüzet rakott a konyhában. A fazékba vizet töltött. Minden cső kukoricát külön megforgatott. A körmével megnyomott egy szemet. A sűrű tej cseppje olyan volt a körmén, mint a fehér gyöngy. Nyolc cső fért a fazékba.

Zöld levélhéjukban hagyta, majd annyi vizet öntött rá, hogy ellepje, végül a fazekat lefedte. A serpenyőbe szalonnát szeletelt, bőségesen vágott hozzá hagymát, majd három tojást sütött rá. Nem sütötte ki szárazra. A kamrából behozta a kis demizsont, meglötyögtette, volt még benne valamennyi bor, a szódásüveget is az asztalra készítette a lefordított szájú poharak mellé, melyek közül az egyik a halott nevelőanyjáé volt.

Bekopogott az elfüggönyözött szobába.

– Apuka, kész a vacsora!

A férfi kis idő múlva előjött a szobából.

A lánynak feltűnt, hogy vörösek a szemei, mintha könnyezett volna: – Csak nem sejt valamit? – riadt meg. Leült az asztalhoz, hogy valamiképpen biztonságban érezze magát, kissé távol a nevelőapjától, pontosan arra a helyre, ahol a nevelőanyja ült, amíg élt.

– Te nem eszel? – kérdezte a férfi.

– Most nem vagyok éhes.

A lány türelmetlenül várta, hogy nevelőapja befejezze a vacsorát, és átmenjen végre a mozis barátjához kártyázni, ő pedig magára maradhat a benne dúló feszültséggel, amelynek nagyságát és erejét nem tudta felfogni, mert egyik pillanatban összezsugorodva mindent kiszívott belőle: levegőt, nedvet, erőt, a másik pillanatban pedig hatalmasra duzzadt, s oly forró volt, hogy égett tőle az egész teste.

– Föltetted a kukoricát? – kérdezte a férfi.

– Igen. Nyolc csövet.

– Érzem az illatát.

A lány a nevelőapjára pillantott, és elvörösödött. Nevetségesnek találta, hogy állandóan azon a helyen ül, ahol a nevelőanyja szokott. Értelmetlen volt az igyeke-

zete, hogy mindenben elsajátítsa és utánozza a nevelőanyja életét, a zajtalan hajnali ébredésektől kezdve a szelíd, megnyugtató mosolyig, a finom, csaknem előkelő mozdulatoktól az étel ízéig, amit főzött. Fényképe két üveglap között a konyhakredencen állt. Gyakran fölvette, de hiába nézte, bámulta, vizsgálta, hiába elevenedett meg előtte a rövidre nyírt, ritkuló ősz haj, a nyaknál brosstűvel összekapcsolt fehér blúz, a fényképész merev beállítása mögött a mosoly, a csontkeretes szemüveg életteli csillogása, hiába érezte a levegőben a napi két-három könnyű cigaretta füstjének illatát – egy soha meg nem fejthető titkot tartott a kezében.

Nevelőapja sietség nélkül evett. Miután befejezte a vacsorát, ivott egy pohár szódás bort.

A lány a kapuig kísérte.

– Bezárod? – kérdezte a nevelőapja.

– Nem – válaszolt a lány tompa, idegen hangon.

– Van nálam kulcs, nyugodtan bezárhatod.

A lány visszament a házba. Egy ideig a konyhaablaknál ácsorgott, a természet nyomasztó csodáját figyelve: a sötétedés hogyan nyeli el a szeme elől a leghatalmasabb tárgyakat is. Kétségbeesve gondolt arra, hogy az anyja e percben az állomáson ül, de bármelyik pillanatban megelégelheti a várakozást, és elindul a városból. Elszorult a torka. Megzavarodva járkált fel s alá a konyhában, majd benyitott a lefüggönyözött szobába, ahol a nevelőapja lakott. Villanyt gyújtott. A lelke mélyén meglepetésre, sőt szembetűnő változásra számított. Minden a szokott helyén volt, mégis mint a csapdába esett vad, úgy ült le az ovális formájú asztal mellé. Megrémítette, hogy bárhova nézett, bármire gondolt, percről percre szegényebb lett körülötte a világ.

Az ebédlőszekrényből elővette a fehér, bordázott üveget, beleszagolt. Jó erős lehet, gondolta. Töltött egy kis kupaszerű, ónozott pohárkába. Az elsőtől megrázkódott. A második felvillanyozta. A harmadiktól úgy érezte: kiszáradt az arca, s máris olyan, mint az anyjáé.

Sokáig ült az asztalra borulva. A seb egyre nagyobb lett. Gyorsan, sisteregve terjedt, a széle csipkésen kivörösödött, mint a kakas taréja. Fényle t is, nem látott tőle. Nem vakítóan fénylett, nem izzással, hanem a seb alól derengett elő tompán vagy inkább megfakulva.

Nem tudta, mennyi idő telt el. Később a fazékból villával kiemelt egy cső kukoricát, a villa hegyével beleszúrt. Elég puhának találta. A kredencből tányért vett elő. A fazékból kiválasztotta a három legszebb cső kukoricát. Az asztali só kifogyott a tartóból. Négyrét hajtott egy darab csomagolópapírt, a hajtásba szórt valamennyi durva sót. Egy különös formájúra köszörült, hosszú pengéjű, nehéz bontókés nyelével porfinomságúra törte, majd egy kis zacskóba szórta. A tányért konyharuhával takarta le. A kést is a szatyorba tette.

Bezárta a házat, a kaput.

A zörgetésre a mozis apja nyitott ajtót, olyan arckifejezéssel, mint aki csukott szájjal egy ásítást nyom el magában. Elzavarta az útból a csaholó kutyát.

A lány a szatyort a konyhában hagyta.

– Hoztam magának főtt kukoricát – lépett a szobába, s a tányért az asztalra tette. A kis zacskó sót melléje.

A nevelőapja meglepődve pillantott fel, majd elmosolyodott.

– Ülj ide közénk – húzta odébb maga alatt a széket, hogy helyet adjon.

– Inkább elmennék, mert álmos vagyok – hazudta a lány.

A férfi az asztalra borította a kártyáit, magához húzta a tányért. Kivett egy cső kukoricát, még meleg volt. Megsózta.

A lány a nevelőapját figyelte: gallértalan, fehér ing, nyitott mellény, melynek a selyme hátul már foszladozott, a nikotintól vöröses bajusz, a tágra nyílt, csodálkozó szemek fénye... Külön-külön nem sokat jelentettek, de együtt az az ember volt, akiről már gyerekkorában megalkotta magának a becsület és a biztonság fogalmát. Azt gondolta: – Ha velem jöhetne, megvárna valahol a közelben, és úgy jönnénk haza együtt, mint régen, amikor iskolába jártam...

Visszafordult az ajtóból.

– Ne maradjon el sokáig!

Elindult az autóbuszmegálló felé. Elszántnak, sőt bátornak érezte magát, izmai azonban merevek voltak, járása gépies, kapcsolata pedig már csak annyi volt a világgal, hogy időnként bele-belenyúlt a szatyorba, ahová a kést tette.

ÚJHELYI JÁNOS

...Olyan értelmetlenül, olyan bután halt meg... És a legrosszabbkor, mikor a sorsa már egyenesbe jött volna. Hosszú eltávozáson volt, péntek délutántól vasárnap éjfélig, M. városban, a szerelménél, Klárinál... Kláriék családi háza, voltam náluk, néhány száz méternyire van a vasútállomástól... Miklós tíz óra tájban jött el tőlük, mint mindig, valószínűleg most is rohant, hogy elérje az utolsó vonatot, nem akart elkésni a laktanyából. A sorompó zárva volt, átbújt alatta... Jobbról jött egy vonat, kivárta, aztán újra rohanni kezdett... Nem vette észre a balról jövő gyorsvonatot... Csak egy egészen pici zúzódás volt a halántékán, de ez a halálát okozta. Közel fél évet töltött nálunk, mint mindannyian, ő is vasútépítő katona volt... A vasúton mi annyira vigyázunk egymásra munka közben, talán ezért is nehéz nekünk a halála... Balogh Miklós! Így hívták. A barátom volt. Mit mondhatnék el róla? Mit mondhat el az ember a barátjáról, aki már nem él? Hogy szeretett élni? Hogy szeretett nevetni, hogy szerette a szerelmet? Ezek a tulajdonságok minden egészséges emberre jellemzőek... Benne azonban volt valami rendkívüli: az akarata.

...Április végén került hozzánk, pontosan emlékszem arra a napra. Harmincfokos kánikula volt, és a

„páncél" megint egy órát késett. Páncélnak nevezzük magunk között azt a kis szerelvényt, amely a munkába visz reggel, s hoz vissza bennünket délután. A páncél egy 424-es gőzmozdonyból és három kiszuperált polgári kocsiból áll... Életünk egyik főszereplője, mocskos kis jószág, de ha leszerelek, talán hiányozni fog, annyira hozzám nőtt a másfél év alatt. A páncélon munkába menet és hazafelé jövet sok mindent lehet csinálni. A legtöbben persze alusznak, a nagy fáradtságtól van ez, de beszélgetni is lehet, elmélkedni a jelenünkön és tervezni a jövőt... Ha majd leszerelünk, akkor hogy lesz, ez a téma általában... Mi is hányszor, de hányszor beszélgettünk erről Miklóssal... Mert Miklós igencsak szeretett beszélni... Meg álmodozni!

...Szóval aznap is késett a páncél. Ez egy örökös probléma: hiába a megállapodás a MÁV-val, hogy nekünk fél négyre be kell érnünk a laktanyába, mert akkor van az ebéd... Általában jó egy órát szoktunk késni, néha még többet is. Aztán én mint részlegvezető, vagy ahogy a civil életben mondják, brigádvezető, hallgathatom a katonáim káromkodását... Éppen készültem, hogy kihallgatást kérek a századparancsnoktól, hogy ez így nem mehet tovább... Dühös voltam: mindennek van határa! Arról nem is beszélve, hogy aznap már tizenegy órára elfogyott a magunkkal vitt víz, és az utánpótlásról megint csak nem gondoskodtak. Ez viszont belső ügy, nem tartozik a MÁV-ra... Szóval jól fel voltam húzva, készültem a beolvasásra. Ahogy beérünk a laktanyába, mocskosan, fáradtan és főleg éhesen, szól a kapuőr: – Menj fel a századparancsnok elvtárshoz azonnal... Vár! – Gondoltam, ez pont jókor jön, most kiadom minden mérgemet. Úgy, ahogy vol-

tam, tisztálkodás nélkül felmentem a századparancsnoki irodába. Akkor találkoztam először Miklóssal, ott ült az íróasztal előtt, a bakancsát bámulta. Túl lehettek a megbeszélésen, mert nagy csend volt a kis szobában. Jelentkeztem, a századparancsnok helyet mutatott: üljön le. Miklóssal szemben ültem le. Vilmos bácsi (magunk között így nevezzük a századparancsnokunkat, mert közel jár a nyugdíjhoz, és valóban olyan, mintha rokonunk vagy ismerősünk lenne) Miklósra nézett, de hozzám beszélt:

– Zoltán! Balogh honvéd a saját kérésére a mai nappal átkerült hozzánk. Úgy döntöttem, hogy a maga rajába osztom... Ismerkedjenek meg!

Ösztönösen szaladt ki belőlem a tiltakozás.

– De századparancsnok elvtárs, mi kivagyunk, nincs létszámhiány, senki sem szerelt le, és a mi brigádunk...

Miklós rám nézett: félszegen, kérőn mosolygott. Nagy barna szemei csak úgy világítottak. A századparancsnok megdörzsölte a kezét.

– Balogh elvtárs már tudja, hová kerül... Elmondtam, hogy a maguk részlege kiváló! A legjobb a században. Na, ismerkedjenek meg, s aztán vigye a körletbe, helyezze el!

Nyeltem egyet, felálltam, közben Miklós is felkelt a helyéről.

– Századparancsnok elvtárs, jelenteni szeretném...

Vilmos bácsi bekapcsolt egy kis asztali ventillátort, fáradtan legyintett.

– Tudom. Megint késett a vonat, és víz sem volt. Tudom, intézkedni fogok... Menjenek!

Az udvaron megállítottam az új fiút.

– Mikor jöttél?

– Két órája, de lehet, hogy három...

– Kajáltál már?

– Még nem, különben Balogh Miklósnak hívnak. – Nyújtotta a kezét.

– Az most teljesen érdektelen – így én –, gyere kajálni, mert mindent felfal a banda.

S valóban, már csak a maradék jutott nekünk. Utólag szégyenlem, hogy nem fogadtam el akkor a kezét.

...Az ebéd után, ami vacsorának is beillett, megkérdeztem Miklóst az étkezde előtt.

– Minek jöttél ide?

– Pénzt akarok keresni – felelte halkan, s megint csak a bakancsa orrát nézte.

– Nős vagy?

– Nem.

– Akkor?

– Kell a pénz!

– Tudod, hogy itt kemény meló van?! Hogy itt nem lehet ám bohóckodni?!

Miklós kerekre nyitotta a szemét.

– Mi vagy te? Hajcsár?

– Majd megtudod!

Ökölbe szorult a kezem, de türtőztettem magam. Miklós békülékenyen megérintette a vállamat.

– Én szeretek dolgozni, lakatos vagyok. És te?

– Kőműves – morogtam, s majdnem kimondtam: Mi közöd hozzá?!

Miklós a laktanya betonkerítését nézte, talán a szögesdrótokat.

– Jól érzem itt magam... Januárban vonultam be, dunántúli vagyok... Tudod, azért kértem, hogy ide helyezzenek...

– Nem érdekel – szakítottam félbe. – Gyere, megmutatom a körletet... A többi holnap úgyis kiderül. Ébresztő reggel ötkor!

Előre indultam, Miklós követett, de többé nem szólt egy szót sem azon a napon.

...Így ismerkedtünk meg. A hálóteremben volt szabad hely, negyvenen lakunk együtt. Miklós két ággyal odébb került tőlem. A tévé után – nekünk, „öregeknek" engedélyezett a takarodó utáni tévézés – megálltam az ágya mellett. Karja a takarója alatt volt, a szeme nyitva, bámult a semmibe. A hálóteremben félhomály volt, már mindenki aludt, nekem meg az volt az érzésem, hogy a fiú rám vár, azért nem alszik. – Mi van, nem tudsz aludni? – kérdeztem. Felelet helyett lehunyta a szemét és elfordult. Én meg ledöglöttem az ágyra, s azonnal elaludtam. Hajnalban, öt előtt tíz perccel reflexszerűen ébredtem, elordítottam magam: – Ébresztő, fel! – Ez mindennap így megy, nekünk rajparancsnokoknak kell először felkelni. Nem is tudom miért, elsőnek az új fiú ágyára néztem. Nem akartam hinni a szememnek: Miklós teljesen menetkészen az ágya szélén ült, és egy könyvet olvasott. A nap egyenesen a szemébe vágott, de tűrte. Odamentem hozzá, kivettem a könyvet a kezéből.

– Mi ez?

– Radnóti összes – felelte.

Alig láttam az álmosságtól. Visszaadtam a könyvet.

– Indulás mosakodni!

– Már készen vagyok – mondta Miklós. – Meg is borotválkoztam.

Egy pillanat alatt felébredtem.

– Mikor keltél te fel?!

– Négykor. Mindig akkor kelek, otthon is...

– S most verseket olvasol?

– Hát mit csináljak? – nézett rám ártatlanul. A szomszédos ágyakról álmos, kandi szemek figyeltek bennünket, mi lesz most. Megemeltem a hangom:

– Na, majd meglátjuk, hogy a munkában is ilyen friss leszel-e?!

Miklós megrántotta a vállát, nem felelt, lapozott a könyvben.

Mi meg rohantunk – mint minden reggel – a vályúkhoz, így nevezzük a nyolc mosdókagylót (negyven személyre!), és sorban álltunk a két W. C. előtt, és szokás szerint rákopogtunk azokra, akik egy percnél tovább maradtak a mellékhelyiségben: mi lesz már?! A mi laktanyánk nem hasonlítható a többihez, a MÁV építette, eredetileg lakótelepnek, ebből fakadnak a hiányosságai, de az előnyei is... Szép kis laktanya, tele parkkal, virágokkal, kint a nagyközség szélén. Panelházakban élünk, mint a civilek... Csak belülről alakították át a helyiségeket, ahogy azt a cél és a szükséglet megkövetelte. Reggeli torna nincs, elég testmozgást ad nekünk a napi tízórás fizikai munka, reggeli után uzsgyi, ki az állomásra, ahol már vár bennünket a páncél... A laktanyában mindössze egy század van, úgyhogy mindenki mindenkit ismer, mégpedig a keresztnevén... Hát ide került, ilyen közegbe Balogh Miklós, a kezdetben olyan titokzatos, furcsa, hallgatag fiú.

...A közösen töltött első munkanap nekem olyan volt, mint a többi, de Miklósnak egészen biztosan más lehetett. Ötvenperces döcögés után megérkeztünk a terepre. Jött Béla bácsi, az előmunkás (a MÁV alkalmazottja), s rögtön osztogatni kezdte az utasításokat: ez

ide megy, az oda, ez a csoport ágyazatfelhajtást végez, a másik a kavicsrostáló gépnél dolgozik, a harmadik padkát váj... és így tovább. Nem szeretem Béla bácsit: hogy jön ő ahhoz, hogy velünk, felnőtt férfiakkal úgy beszéljen, mint a taknyos gyermekekkel. Hát persze, a teljesítményre megy ő is, ezután kapja a prémiumot. Ezen a reggelen is összebalhéztunk. Mondom, S. Iván gyengélkedik, ezért ma ő lesz a figyelő. – Hogyhogy?! – kiabál erre Béla bácsi. – Iván a legerősebb fiúk egyike, pásztor a Hortobágyon, csak nem képzeled, hogy lazsálni fog! – Ehhez tudni kell, hogy a figyelőnek tényleg nem nehéz a munkája, áll a sín tetején, s ha jön a vonat, belefúj a kürtjébe, mi meg lehúzódunk a padkára. Néhány másodperc pihenő, nézzük az elzúgó expresszeket, személyvonatokat, s ha néha integetnek az utasok, mi is visszaintegetünk. Egyszer csokoládét dobáltak ki, azt hiszem, német lányok voltak. Hát volt tolongás, dulakodás, alig tudtam rendet csinálni. A figyelőre szükség van, mert bár mi „öregek" már percre tudjuk, hogy mikor jön a Balt-Orient, a makói személy vagy a Szabolcs-expressz, azért sohasem lehet tudni... Mondom Béla bácsinak: – S. Iván beteg, hasmenése van, ezért lesz ma ő a figyelő. Erre Béla bácsi: – Aki beteg, maradjon otthon, itt csak egészséges emberekre van szükség! – Felkaptam a vizet, ordítani kezdtem, s a vége az lett, hogy az öreg legyintett: – Azt csináltok, amit akartok, de a normát teljesíteni kell! – Akkor vettem észre, hogy Miklós ott áll mellettem, figyel minden szóra.

– Hát te mit állsz itt?!

– Még nem mondtad, hogy mit csináljak.

Elfutott a méreg, na, most kitolok veled.

– Villázni fogsz, az a legszarabb munka. Most megmutathatod, hogy tényleg szeretsz-e dolgozni!

– Rendben van, hol van a villa? – Miklós furcsán nézett rám. – Mi bajod van velem?

Nem feleltem, összeszedtem a csoportomat, kiosztottam a gombos villákat, és elindultunk a sín tetején a munka színhelyére. Néha három-négy kilométernyit is gyalogolunk reggelente... Azon a napon ágyazatfelhajtást végeztünk, ez azt jelenti, hogy a kavicsokat be kell hányni a sínek közé, hogy a rostálógép fel tudja majd markolni, s ki tudja rostálni belőle a szemetet. Mondom, az egyik legrohadtabb meló, fizikailag legalábbis. Bár nekem nem muszáj, azon a napon én is beálltam a többiek közé villázni. Talán azért, mert Béla bácsi korán reggel felidegesített, vagy talán azért, mert szemmel akartam tartani Miklóst... Ment is a meló veszettül, a többiek, látva, hogy én is dolgozom, szárnyakat kaptak. Tíz óra felé már elviselhetetlenné vált a kánikula, egyre többet kiabáltunk a vizes fiú után. A vizes fiú általában a másik részlegvezető szokott lenni, megállás nélkül szaladgált a kannákkal, fogyott is a víz, de nem volt baj, mert aznap gondoskodtak az utánpótlásról, nem volt hiány citromos teában meg vízben. Már annyiszor kértem századgyűlésen meg más fórumokon, hogy nyáron tea helyett szódavizet adjanak, ballonokban, de a MÁV ezt nem bírja vállalni. Mikor már a harmadik fedő vizet ittam, megkérdeztem a mellettem szorgoskodó Miklóst. Tényleg nagyon dolgozott, megállás nélkül.

– Te miért nem iszol? Nem vagy szomjas?

– Ha most elkezdem, nem tudom megállni, és akkor

csak rosszabb lesz – felelte, s megtörülte gyöngyöző homlokát.

Természetellenesen fehér volt az arca, szinte sápadt. Megsajnáltam.

– Vesd le az ingedet, látod, itt mindnyájan félmeztelenek vagyunk, másként nem megy.

– Á, bírom a meleget.

– Csak nem vagy szégyenlős?

– Hagyjál nekem békét – mondta Miklós, és a villa után nyúlt. – Ne foglalkozzál velem, ha rosszul dolgozom, akkor szólj!

– Te hülye vagy – mondtam minden indulat nélkül.

... Szokás szerint tizenegykor meguzsonnáztunk, aznap jól emlékszem, töltött káposzta volt a kaja. A vízhordó előzőleg kitette a napra a konzerveket, hadd melegedjenek kicsit, persze így is csak langyos és főleg tökzsíros volt az étel. Mi megszoktuk már, faltunk veszettül... Miklós meg csak turkált a pléhdobozban. Mondom neki: – Testvér, ez így nem lesz jó, nem eszel, nem iszol, délutánra elfogy a szuflád! – Miklós nem felelt, letette maga mellé a konzervet. Az állandóan zabálós J. Pali meg felvette és megette. Aztán jött a meló megint, de olyan tempóban, hogy egy órára már teljesítettük az aznapi normát. – Fájront! – kiáltottam el magam. A töltés melletti fasorba húzódtunk, jött Béla bácsi, az előmunkás, s miután szemrevételezte a munkánkat, ledőlt mellénk: – Ez fasza volt, gyerekek! Ez a mai nap 120%! – S beírta a teljesítményt a könyvecskéjébe. Aztán beszélni kezdett, hogy amikor ő még a MÁV főigazgatóságon volt mint főelőadó, 52-ben... Ezerszer hallottuk már ezt a dumát, eldőltünk a fűben,

és szunyókáltunk. Csak Miklós kérdezett néha valamit, de látszott, ő is elfáradt...

...A páncél persze megint késett, de azért a szokásosnál valamivel előbb érkezett, így aztán mi is hamarább bejutottunk a laktanyába. Nyomás mosakodni: ledobáltuk magunkról a koszos ruhát a körletben, s csak úgy meztelenül rohantunk az alagsori zuhanyozóba. Miklós az ágya szélén ült, nem mozdult.

– Hát te? – kérdeztem.

– Majd később lefürdöm – mondta.

– Miért nem jössz velünk? – csodálkoztam.

– Nem szeretek másokkal fürödni.

Nagyon értetlenül nézhettem rá, mert hozzátette.

– Egy kicsit szégyenlős vagyok.

Ettől meg én jöttem zavarba, önkéntelenül magam elé kaptam a tiszta gatyát.

– Ahogy gondolod – dünnyögtem, s ott hagytam. De azért hozzátettem, már az ajtóból: – Tisztálkodni kötelező!

– Tudom – felelte Miklós. Csak jóval később jöttem rá, hogy miért fürdött ő mindig egyedül.

...Teltek a napok, hetek, szinte eseménytelenül. Az áprilisból május lett, és nem történt semmi különös. A kánikula kitartóan kínzott bennünket, a vasúti munka egyre elviselhetetlenebbé vált. Mint a barmok, úgy vártuk már az esőt: egy cseppnyi pihenőt, egy cseppnyi szusszanást. Miklóst közben megszoktuk, a kollektíva befogadta, jól dolgozott, nem lehetett rá panaszunk. Csak a hallgatagsága volt szokatlan, néha már egyenest nyomasztó. Az első „mükinél" ezerkétszáz forintot kapott. Na ezt a mükit meg kell magyaráznom. Mi nem fizetést kapunk a munkánkért, hanem úgynevezett „mű-

szaki jutalmat". Ezt nevezték el az elődeink mükinek, mi meg persze átvettük, és csak így emlegettük a fizetés napját: holnap müki lesz! Nem rossz pénz ez. Hiszen én is ezért vállaltam. Mikor besoroztak, a megyei Kiegnél megkérdezték, vállalom-e? Hát persze hogy vállaltam. Kőműves vagyok, nekem nem büdös a fizikai meló, megszoktam. Meg aztán nős vagyok, családom van, egy kétéves kisfiam. Kell a pénz! Mielőtt bevonultam, épp a házépítés előtt álltam, sóder, cement, tégla, minden együtt volt... Aztán jött a behívó, nem volt mese, jönni kellett. Jelenleg még az anyósoméknál lakunk, de a telek már megvan és az építőanyag is... Ha majd leszerelek, egykettőre felépítem a házam. Amúgy az Alföldön lakom, az isten háta mögött, de nekem jó ott, nem vágyok a városba. Visszatérve a mükire. Az a szabály, hogy 80 százalékát a keresetünknek haza kell küldeni, de van, aki ezt kijátssza, és az egész fizetését két nap alatt elissza a község presszóiban... Mert kocsma, presszó, vendéglő legalább tíz van ebben a faluban. A „palásházról" most nem is beszélek. Majd később. Nekünk, brigádvezetőknek valamivel több jár, mint a sima katonáknak, kiemelt órabér, célprémium, ez-az, összejöhet akár 1600–1800 forint is havonta. De nem panaszkodom. A házhoz még sok pénz kell!

...Május 25-e volt, péntek délután, sorban álltunk a pénzügyi szolgálatnál a mükiért. Mögöttem Miklós. Velem hamar végeztek, ahogy az már szokás, a keresetem 80 százaléka bent maradt, ott álltam néhány száz forinttal a markomban, s Miklóst figyeltem: Mi lesz most? A pénzügyi előadó, olyan ötvenes, kopasz férfi megkérdezte:

– Milyen címre küldjük a pénzt?

Miklós körülpislantott, zavarban volt, engem nem láthatott, mert takarásban álltam.

– Nem tudom, hogy van ez...

– Családja van?

– Nincs. Nőtlen vagyok.

– Valakije? Apja, anyja?

– A nagyszüleim... De oda ne tessék küldeni.

– Helyezzük letétbe a pénzt?

– Lehet?

– Lehet! Majd felveszi a végén. Maga új fiú?

– Igen.

– Na, figyeljen ide... – S a pénzügyi előadó magyarázni kezdte, hogy mi a módja a pénz benntartásának. Mikor végeztek, előléptem a rejtekhelyemről.

– És most mi lesz, fiú?

– Mi lenne? – kérdezte Miklós.

– Nem kértél kimaradást?

– És te?

– Én a múlt héten voltam otthon... Minden héten nem lehet utazni. Sokba kerül.

Miklós zsebre gyűrte a kis forintját.

– Majd elmegyek moziba – mondta tétován.

– Ha akarsz, este eljöhetsz a palásházba...

– Hová?

– A palásházba.

– Mi az?

Elnevettem magam.

– Egy zugkimérés. Házi pálinkát adnak, de ha van pénzed, hurkát is kaphatsz.

– Te mégy?

– Naná!

– Akkor én is megyek, ha lehet...

– De mások is jönnek, az egész raj, nálunk így szokás.

– Rendben van.

– Akkor hétkor.

– Hétkor – mondta Miklós, s valahová mögém, a távolba bámult.

Ekkor már határozottan éreztem, hogy ennek a fiúnak valami titka van.

...A palásháznál, úgy éjfél körül, nagy nyomás alatt megkérdeztem tőle.

– Neked tényleg nincs senkid?

– Honnan tudod?

– Hallottam. Mikor felvetted a mükit, ott voltam.

– Ne foglalkozzál velem. – Miklós felhajtotta a poharát, nagy erőfeszítésébe került, hogy ne hányja ki azonnal az ocsmány, házi főzésű büdös pálinkát. Lehajtotta fejét a kerti asztalra, úgy suttogta: – Hagyjál nekem békét. Értesz?! – Én meg tovább erőszakoskodtam:

– Pajtás! Itt nincs titkunk egymás előtt... Jobb lesz, ha elmondasz mindent, most azonnal. Neked is jobb lesz. Mi nem bírjuk a titokzatos embereket. Ha meg akarsz maradni nálunk... Akkor, érted... beszélni kell!

Aztán a többire nem emlékszem, eldőltem.

Mint később kiderült, ő vitt be aznap éjszaka a laktanyába. Nem, nem vagyok piás, megmondhatják a többiek is, csak akkor éjszaka... Talán a nagy fáradtságtól, nem tudom, nagyon elengedtem magam, fogalmam sincs, hogy történhetett... Egész vasárnap aludtam, de hétfőn már a régi voltam...

...Vihar előtti tompa, nagy forróság volt, a víz már

kilenc órára elfogyott, a tartálykocsi, az utánpótlás meg sehol. Aznap vízhordó voltam, szóltam Miklósnak, szedje össze a kannákat, bemegyünk a közeli tanyára tankolni. Nem volt más megoldás: a fiúk szomjaztak, kellett a víz. Elindultunk a nyolc pettyes kannával. A tanya úgy három kilométernyire lehetett, mire odaértünk, beborult, zengett az ég, villámok cikáztak körös-körül. Megtöltöttük a kannákat, de elindulni már nem tudtunk, kitört a nyári zápor. A tanyán nem volt senki, beszaladtunk az eresz alá, néztük az esőt. És akkor... Igen, akkor váratlan dolog történt: sohasem felejtem el. Miklós vetkőzni kezdett... Először a bakancsát fűzte ki, aztán a nadrágját dobta le, majd az ingét, és kiállt az esőbe egy szál gatyában, végigcsorgott rajta a víz. Lehunyt szemmel ugrált, és számomra idegen szavakat kiabált... Megdöbbenve vettem észre a bal mellkasán, pont a szíve fölött egy tetoválást. CIGÁNY VAGYOK! Nem akartam hinni a szemnek: Cigány vagyok! Nem, ez nem lehet igaz, hiszen Miklósban semmi cigányos nincs – gondoltam magamban. Rossz vicc az egész, kamaszkori tréfa... Ostobaság... De akkor hogyan került a mellére a felirat, és éppen a szíve fölé?! Csendesedett a zápor, Miklós rám nézett, leejtette a karját, elcsendesedett, visszajött az eresz alá, leült mellém, és beszélni kezdett. Valahogy így.

– Ne mondj semmit! Most már mindent tudsz. – Elmosolyodott. – Majdnem mindent! Elmondom a titkomat, hiszen erre voltál kíváncsi. Aztán nem bánom, gondolj, amit akarsz. Megvethetsz, utálhatsz... Valakinek el kell végre mondanom az igazat. – A mellére bökött. – Látod, cigány vagyok... Méghozzá a leg-

rosszabb fajtából: fehér cigány. Tudod, mit jelent ez? Ne válaszolj: azt jelenti, hogy az egyik szülőm magyar volt. Most már tudom, az apám volt magyar, az anyám közönséges cigányasszony... Hallgass végig, nagyon szépen kérlek...

Az eső elállt, bámultam magam elé, nem mertem Miklósra nézni. Ő meg karikákat rajzolt a lábával a nedves földre – és beszélt megállás nélkül.

– Sokáig nem tudtam, hogy ki az apám, anyám. Állami gondozott voltam. Szakmát tanultam. Aztán egyszerre tizennyolc éves lettem, és zsupsz ki az életbe. Akkor jutott eszembe, utána kéne nézni, hogy kik is az én szüleim. Hosszas kutatás után kerültem a Dunántúlra... És képzeld, megtaláltam az anyámat. Mikor megláttam, rögtön tudtam, hogy cigány vagyok. Nem volt nehéz, a pérón találtam meg, cigánytelepen. Kérdeztem tőle, ki az apám? Mondja meg, ki az apám?! Nem tudta megmondani. Hónapokig éltem vele, közben dolgoztam, neki adtam minden fizetésemet, már majdnem megszerettem. Aztán egyszerre eltűnt, csak egy levelet hagyott maga után... A nagyszüleid itt és itt élnek. Rohantam a címre, s megtaláltam őket egy másik cigánytelepen. Kérdeztem, ki az apám? Ők sem tudták megmondani. Anyám, hát igen, egy kurva! Gondoltam, kinyírom őt is, magamat is, mert így nincs értelme az életemnek... Tudod, milyen érzés volt?! Évekig várni valakire, akit elképzelsz, akit a legszebbnek gondolsz a világon, s akiről egyik napról a másikra kiderül, hogy egy közönséges kurva, cigány... Aztán a nagyszüleim elmondták, hogy vannak testvéreim, szintén állami gondozásban... Csak ezért nem lettem öngyilkos, hogy őket megtaláljam. Mindmáig nem si-

került... Pedig mindent megpróbáltam, az ország összes gondozóját végigjártam, de sehol semmi, eltűntek egyszerűen... Aztán jött a katonaság, akkor már két éve éltem a nagyszüleimnél. Egyre jobban elcigányosodtam. Úgy éreztem, a sorsom elől nem lehet kitérni... Ekkor tetováltattam a mellemre: cigány vagyok! Hát az vagyok, és ezt vállalom is. Te! Azóta úgy érzem, nekem ebbe kell belepusztulnom, hogy cigány vagyok. M. városába kerültem közönséges honvédnek. Senki sem gondolta rólam, senki nem mondta rám, hogy büdös cigány... Jól éreztem magam, és egy ideig elfelejtettem, hogy ki vagyok. Tudok egy kicsit gitározni, így bekerültem a laktanya-zenekarba... Nem is volt semmi probléma kezdetben. Szombat, vasárnaponként rendszerint felléptünk egy külvárosi művelődési házban... Ott ismerkedtem meg Klárival... Hetekig észre sem vettem... Aztán egyszer hazakísértem, és az első csók után megmondtam neki: vigyázz, én cigány vagyok! Azt mondta, őt nem érdekli az ilyesmi. Hozzájuk szoktam, minden kimenőmet náluk töltöttem... Megszerettek, az egész család. Aztán jó fél év múltával, Balázs bácsi névnapján, idén februárban, Klári édesapjának is megmondtam, hogy cigány vagyok. Be voltam rúgva. Azonnal kirúgtak. Balázs bácsi azt mondta, neki nincsenek faji előítéletei, de ha nem tudom biztosítani egy szem lánya jövőjét anyagilag, fel is út, le is út... Nekem meg mim van? Semmi. Hova vihetném Klárit? A péróra? Nem haragszom Balázs bácsira, egyszerű munkás ő is, biztosan más jövőt képzelt el a lányának. Értettem mindent: bizonyítanom kell, pénzt szerezni. Bementem az ottani századparancsnokomhoz, és elmondtam neki mindent. Nagyon rendes volt. Ő ajá-

lotta a vasútépítő zászlóaljat, a ti századotokat... Gondolkodás nélkül belementem, aztán három hónapig vártam, hogy ide helyezzenek hozzátok. A tervemet elmondtam Klárinak, az apjának. Biztattak: tartsak ki. Ha nem is minden héten, azért találkoztunk... Csak a levegő változott meg náluk. Hogy is mondjam... Minden a régi volt, csak... Szóval el kellett jönnöm. A búcsú nagyon szép volt, náluk vacsoráztunk, és Balázs bácsi még könnyezett is, mikor elbúcsúztam tőlük éjfél előtt... – Rendes légy, fiam, bízom benned – ezt mondta. És én ezt komolyan vettem, nyugodt voltam, amikor eljöttem M.-ből... Csak egy baj van... Klári, mióta itt vagyok, nem írt, lehet, hogy elhidegült tőlem, lehet, hogy másvalakije van. Ebbe bele kell őrülni: hiszen mindennap írom neki a leveleket, és válasz sehol... Aztán, talán ezt senkinek sem mondanám el, csak neked, mi még nem voltunk együtt... Pedig Klári is tizenkilenc éves már, szakmunkás, a konzervgyárban dolgozik. Mind a ketten szüzek vagyunk, röhej, mi?! De ezt, kérlek, sose mondd el senkinek, ígéred?! És amit mondtam, felejtsd el. Kijött belőlem.

...Némán bólintottam, ígérem: soha senkinek, semmit! Kisütött a nap. Miklós a fénybe tartotta az arcát, fáradtnak látszott, mint aki mindent kiadott magából, olyan megviselt volt. Bennem meg összevissza kóválygottak a gondolatok: úristen, micsoda élet, az enyém milyen egyszerű a Miklóséhoz képest. A szakaszparancsnok kiáltására tértem magamhoz. – Hát ti mit Rómeó és Júliáztok itt?! A többiek megdöglenek a vízért! – Hirtelen indulatomban majdnem megvertem T. Barnát. Aztán lecsillapítottam magamat, Miklósra néztem: – Gyerünk – mondtam. – Fogd a kannákat!

Ettől a naptól számítottam a barátságunkat. Azt hiszem, Miklós is.

...Ezután felgyorsultak az események. A következő hét végén magammal vittem a falunkba, a családomhoz. A feleségem, az anyósom szeretettel fogadta Miklóst, persze tartottam a szavamat, senkinek nem mondtam semmit róla. A legszebb, amire emlékszem... Vasárnap, miután megkapáltuk a kertet és megebédeltünk, elmentünk a bátyámékhoz szomszédolni, nekik már három gyermekük van. Miklóst talán még sohasem láttam ennyire boldognak, mint akkor, azon a napon. Játszott a gyerekekkel, mesélt nekik, mókázott, azok meg majd megbolondultak a hirtelen jött játszótárstól. Mert Miklóssal mindent lehetett csinálni... A nyakába mászni, leönteni szódavízzel, dögönyözni, gyúrni, tűrt ő mindent szegény... Nagyon szerethette a gyerekeket. Estefelé, mikor búcsúzkodtunk az otthoniaktól, hirtelen megcsókolta a feleségem kezét, s azt mondta: köszönöm szépen. A feleségem lángvörös lett, nincs ő szokva az ilyesmikhez, magához húzta, és megcsókolta az arcát: – Gyere máskor is! – Csak én vettem észre, hogy Miklós azért fordult el, mert könnyes lett a szeme. A vonaton azt mondta:

– Jó volt nálatok, kicsit irigyellek is...

Álmos voltam, törődött, de azért megkérdeztem:

– Mit irigyelsz rajtam?

– Hogy boldog vagy.

Olyan egyszerűen, olyan természetesen mondta mindezt, hogy meghatódtam. Átöleltem a vállát.

– Az leszel te is, majd meglátod.

– Én, pajtás, soha! – Miklós az ablakhoz húzódott. – Meglátod még, nagy baj történik velem.

– De hát miért gondolsz ilyenekre?

– Mert cigány vagyok. Az én sorsom meg van pecsételve.

– Hülye vagy – mondtam, s néhány perc múlva elaludtam. Miklós ébresztett fel, mikor át kellett szállnunk a másik vonatra. Nem volt baj, időben érkeztünk meg.

... Június első hetében, egy keddi napon, Miklós dobbantott. Egyszerűen megszökött a laktanyából a kerítésen keresztül. Engem mint rajparancsnokát vettek elő elsőnek. Össze voltam zavarodva, fogalmam se volt, mi történhetett. Később fény derült mindenre. Miklóst M. város pályaudvarán csípte el a katonai rendőrség, hajnali háromkor, éppen haza igyekezett, azaz ide, a bázisra. Klárinál volt, illetve a családnál, ahogy mondtam, M. városban... Hat nap fogdát kapott, addig nem találkoztunk, nem beszéltünk egymással. Egy hét után került vissza hozzánk, a fiúk körüldongták: miért tette, hogyan csinálta? De Miklós csak mosolygott, kitérő válaszokat adott, s közben kereste az alkalmat, hogy velem beszélhessen. Ez elől a leghatározottabban elzárkóztam... Kint a vasúton a legnehezebb munkákra osztottam, például bikázni. A bikázás nehéz fizikai meló, azt jelenti, hogy a lefektetett huszonnégy méteres síndarabokat négy ember elmés kis szerkezettel kézi erővel igazítja, passzítja egymáshoz. Olyan hórukk munka, mondom, nem könnyű. Talán négy-öt napig tartott a haragszom rád közöttünk. Igen. Az ötödik napon, megint szombat volt, Miklós szólt, hogy beszélni akar velem. – Nem érek rá – mondtam én –, kimenőm van. – Hadd menjek veled – könyörgött. Dühbe jöttem: – Ha nem tudnád, te egy hónapig nem hagyhatod

el a laktanyát, ez is a büntetésedhez tartozik. – Miklós megfogta a karomat: – Nem érted, hogy beszélni akarok veled?! Olyan erősen szorított, hogy megadtam magam. – Rendben van, hol akarsz beszélni? – Mindegy – felelte ő.

...Szombat lévén csak ketten ültünk a tévészobában. Miklós, mellőzve minden bevezetést, levelet nyomott a kezembe, s hozzátette: – Ezért szöktem meg, olvasd el!

A levél, amelyet máig őrzök, így szólt:

„Drága szerelmem! Miklóskám!

Most kaptam meg a leveledet, melyből mindent megértettem. Az eddig írott leveleidre nem tudtam válaszolni, mivel nem kaptam meg őket, apám vagy anyám elsüllyesztette valamennyit. Ez a mostani véletlenül jutott hozzám, a konyhaasztal fiókjában találtam meg... Drága kis Miklós! Mit mondjak neked?! Bennem minden változatlan, és én is azt hittem, amit te, hogy elhidegültél tőlem. Mindennek apu az oka. Igaz, mikor elmentél, erősen hangoztatta, őt nem érdekli, hogy ki, mi fajta, csak ember legyen. Hát ez nem igaz. A távozásod után pokollá vált az életem. Mást sem hallottam: – Cigánykurva vagy, majd ezután másképp lesz! Képzeld – úgy szégyenlem még leírni is –, elvitt orvoshoz, vizsgálatra, hogy szűz vagyok-e még? Akkor egy kicsit megnyugodott, mikor megtudta az eredményt. Miklóskám! Mindenre kész vagyok érted, én más fiúra rá se néztem, mióta téged megláttalak. Higgyél nekem, és ha megkapod a levelemet, ne várj semmire, azonnal gyere! Oda állunk apám elé, és történjen, aminek történnie kell. Várlak nagyon, minden percben, csókollak: Klári."

...Kiment belőlem az erő, mire a levél végére értem.

Visszaadtam a borítékot Miklósnak, sokára megkérdeztem.

– És mi volt Kláriéknál?

Miklós napok óta készülhetett a válasszal, mert egy szuszra mondta.

– Rendkívüli eltávozást kértem... Nem kaptam. Gondoltam, beszélek veled, de... Nem tudom, miért, benned sem bíztam. Este, vacsora után átdobtam magam a kerítésen. Az őrök nem vettek észre... Futottam, sikerült elcsípnem az utolsó vonatot. Tizenegy óra lehetett, amikor bekopogtam Kláriékhoz, egy perc alatt talpon volt mindenki. Rögtön megmondtam Balázs bácsinak, hogy szökésben vagyok, le fognak tartóztatni. Az öreg kiutasított a házból, Klári erre azt mondta, hogy öngyilkos lesz, ha nem találkozhatunk többé. Az édesanyja volt a legjózanabb, megkérdezte, mi az elképzelésünk. Mit mondhattam erre? Szorítottuk egymást Klárival, és... sírtunk. Egy óra tájban Balázs bácsi is megenyhült. – Most menj vissza a laktanyába, s ha tényleg komolyak a szándékaid, jegygyűrűvel gyere vissza. De addig hallani sem akarok rólad... – Hát ez volt, a többit már tudod.

... Július közepén megvettük a gyűrűket, ezer forintot adtam kölcsön Miklósnak, és elmentünk Kláriékhoz. Vasárnap délután volt akkor is... Balázs bácsi feltűnő kedvességgel fogadott bennünket. Megmutatta a házat, a kertet, a kis szerszámos műhelyét, mindent. Nem mondom, kicsit irigykedtem is, mert az én felépítendő házamra gondoltam... Hol vagyok én még ettől a komforttól?! A szép, modernül berendezett nappaliban, úgy a harmadik pohár bor után elővettem a gyűrűsdobozt, felnyitottam.

– Kedves Balázs bátyám – szóltam –, engedje meg, hogy a barátom, Balogh Miklós számára megkérjem lánya, Klára kezét.

Olyan csend lett a szobában, akár egy templomban a csendes fohászkodás alatt. A kis iparos ember nézte a gyűrűket, aztán Miklóst, Klárit. Végre megszólalt.

– Nahát... nahát! Én nem vagyok ellene, csak becsüljétek és szeressétek egymást. Mert nincs nagyobb kincs a világon, mint a szeretet. – Hozzám fordult. – Te meg, fiam, úgy látom, komoly ember vagy... Nős, családos... Ha te kéred a barátodnak a lányomat, én elhiszem, hogy meggondolt, komoly a szándékotok... Aztán a többit majd meglátjuk. Igyunk már!

– Húzzátok egymás ujjára a gyűrűt, és csókoljátok meg egymást – mondtam én.

Így történt. A pillanat rendkívüli volt, éreztük ezt valamennyien.

...A vonaton, visszafelé a laktanyába, Miklós a vállamra hajtotta a fejét.

– Tudod – mondta –, ez életem legszebb napja. Ilyen boldog még sosem voltam. És mindezt neked köszönhetem, a barátomnak.

Zavart ez a túlcsorduló érzelmesség, de nem löktem el magamtól, ott aludt el a vállamon. Arra gondoltam, hogy most valami szépet cselekedtem az életemben, és hogy Miklóssal mi ketten tényleg barátok vagyunk. Nemigen tudtam én odáig, hogy mi is a barátság. Csak néztem ki a nyári éjszakába, és Miklós szuszogását hallgattam.

...Három hét múlva, augusztusban, Miklós kérésére elutaztunk a nagyszüleihez, B-re. Még sosem voltam cigánytelepen, vagy ahogy ők mondják, a pérón. Ször-

nyű látvány volt a sok vályogból épített viskó egymás hegyén-hátán. És a rengeteg szurtos-mocskos gyerek. Elszomorító volt. Miklóst kitörő örömmel fogadta mindenki, simogatták, csókolgatták, ahol csak érték. A nagyszülők, nagyon öreg emberek, járni is alig tudnak már. Rendes, tiszta kis házban élnek a péró szélén... Azt sem tudták, hogyan kedveskedjenek nekünk... Ebéd után sétálni mentünk. Alig néhány száz méternyire Miklóséktól, egy új építkezésen kötöttünk ki. Vasárnap lévén, álltak a bulldózerek, a földmarkoló gépek és a teherautók. Miklós csillogó szemmel magyarázta.

– Itt egy energiatelep épül... Elsőnek a központi épületeket húzzák fel... Mire leszerelek, már készen lesz. Idejövök vissza dolgozni, beszéltem a főmérnökkel. Klárit is idehozom, kapunk majd lakást is... – A péróra mutatott: – Ezt akkorra eltüntetik a föld színéről, de a nagyszüleimet magunkhoz veszem, nem hagyom el őket...

Vakított a nap, meleg volt. És én minden szavát elhittem Miklósnak.

...Aztán nem így történt. Miklós meghalt. Mondtam már, a legrosszabbkor... A temetésen ott voltunk, a század nevében én búcsúztam tőle. Azt mondtam:

„Emlékedet megőrizzük, sohasem felejtünk el..."

Még nem búcsúztattam halott embert, Miklós volt az első... Sokat gondolkodom azóta is: valóban nem felejtjük el? Sohasem? Nem tudom.

VÉGH ANTAL

ÉRDEKLŐDJÜNK TELEFONON

Halló? Igen, kérem, én vagyok. Hogy önnek micsoda szerencséje van, uram, éppen én vettem fel a telefont. Nem, nem, szó sincs róla, de teljesen véletlenül most van időm! Igen, az egyik széria kiment, a másik most kerül átvételre. Természetesen csak a gyors munkák. Az alaposabb javítások, mint az öné, hátul vannak. Igen, meg fogom nézni. Úgy, ahogy ígértem. Adtam önnek névjegyet, ugye? Persze alkalmasabb lett volna nekem, ha este hív a lakásomon, de önnek bizonyára így az alkalmasabb. Uram, amit én önnek megígértem... Elnézést, de nálunk így szokás, minden ügyfél úr. Ez a megszólítás. Erre fölhívtak a figyelmünket a termelési értekezleten is. Igen, az igazgató elvtárs hívta fel! Ön lehet bárki, akár évtizedes mozgalmi múlttal, de nálunk ön akkor is úr! Persze szemináriumon és pártcsoport-értekezleten – természetesen... Nálunk is, egymás között.

A javítást elkezdtük. A határidőt tartom. Igen, a garancia én vagyok. Tessék elhinni, hogy most van időm. Igen, még jól is esik. Ebben a nagy rohanásban alig hallani emberi szót. Persze, gondolom, hogy ön is munkaidőben... Ugyan, kérem, szóra sem érdemes!

Nem, nem, uram, egyáltalán nem veszem rossz néven. Tessék csak egész nyugodtan. A telefon amúgy is szinte

személytelen. Valóban úgy igaz, ahogy tetszik mondani. Engem nem lepett meg, amikor Cservenyák kolléga augusztusra ígérte. Nálunk valóban ez a rend! Előjegyzés van, azt a munkafelvevő átnézi, és annak alapján állapítja meg. Egyáltalán nem rendkívüli, hogy májusban augusztusra akarta előjegyezni.

Igen, a kocsival a szerviz területére bajos. Nem, uram, hát azért az ötszáz az sok volt. Csak pusztán a bejövetelért. Bár tudom, hogy ezek a gyerekek a portán nagy kópék. De nem szabad rájuk haragudni, tessék elhinni nekem. Persze, ha már akkor ismerjük egymást, úgy teljesen más a leányzó fekvése. Igen, hát még nem sokat csinált vele az ember, ha bejutott a szerviz területére, én ezzel teljesen egyetértek. Uram, még egyszer mondom, az ötszáz sok volt! Szerintem. Bár ahogy vesszük. Mert ezek az alkatrészek, amik az ön kocsijához kellenek, ezek csakugyan egyedül nálunk kaphatók.

Hisz éppen ez a baj, uram, amit tetszik említeni, hogy mi nem használjuk el, a gyerekek kiviszik a maszeknak. Ugyan, dehogy! Befizetik az árát, mintha itt használták volna fel. A maszek dehogy duplán. Háromszorosan, uram! Még jó, ha csak háromszoros! Mert akinek kocsija van, menni akar vele. Így a természetes. Tökéletesen megértem önt. Sok volt az ötszáz. De talán mégis megérte. Mert egy májusi meghibásodást augusztusban javítani, mennyi kiesés, várakozás, mennyi örömtől esik el az, akinek a kocsija májustól augusztusig áll a garázsban, pláne meg ha garázsa sincs az illetőnek, igen, az egy helyben állás a gumiknak, a rugóknak, aztán a nagy, tavaszi, nyári záporok... A kocsinak a legnagyobb ellensége az állás. Így már feltétlen megérte.

Szóval, azt mondták a portán, hogy ők majd szólnak

a művezetőnek, és nem szóltak? Hű, de nagy kópék ezek! Örülök, hogy mégsem tetszett megharagudni rájuk, mert a harag rossz tanácsadó, ez biztos.

Igen, hát ha már bent van a kocsi, keresni kell hozzá egy művezetőt, aki fel is veszi, s hát egy művezetőt csak úgy leszólítani a műhelyben, hogy itt vagyok, persze hogy azt mondja, tessék ahhoz fáradni, aki a bejövetelt intézte.

Szerintem itt is feltétlen sok volt az ötszáz. Bár, ahogy vesszük, uram! Mert órákig ácsorogni, esetleg haza is menni, taxival, másnap visszajönni taxival, újra várni, ácsorogni, nincs nagyobb pénz az időnél, ez igaz. Persze, anélkül hogy fölvenné a művezető a kocsit, a lapok kitöltése nélkül, természetesen nem megy, nem mehet. Ezt nagyon jól tetszett mondani! Most tessék elképzelni, mi lenne felvétel, bizonylatok, kartonok nélkül? Egy maszeknál, ott persze hogy más.

Igen, csakhogy neki nincs. Ha ott is volna alkatrész, nyilvánvaló. Egész másképpen. Igen, uram, én is ezt mondom, az ilyen dolgok nagy menetébe a kisember soha... Nemcsak most, soha, soha!

A fiúk nagy kópék, elismerem! De tessék elhinni, nemcsak itt nálunk. Aranyos gyerekek ezek!

Igen, hát végül is nem a művezető csinálja meg a kocsit, hanem a fiúk. És hát... egyszerű, szerény gyerekek ezek. Persze hogy oda küldik a pacienst a művezetőhöz, ha egyszer vele beszélte meg. Én elismerem, hogy sok múlik a gyerekeken, és hát szóval a hozzáállásuk nem mindegy! A nekik adott ötszáz? Hát talán! Mert ugye egyrészt motorikusan, aztán a villamosság is, és az a kis lakatosmunka. Minimum három fiú. Igen, talán a háromszáz is, de tessék elhinni, amit ilyenkor

veszít az ember a réven, megszerzi a vámon. Haha... ne is tessék mondani a nevét, én tudom, hogy melyik volt! Persze, én is vagyok úgy. Szólok nekik, gyerünk, fiúk...

Hogy nálunk nincs meghatározott reggeliidő, a hatos kezdés miatt, akkor kapnak valamit a fiúk, amikor megéheznek. Persze hogy nem tudjuk irányítani központilag, hogy ki mikor éhezzen meg! Szól neki az ember, elindul a műhely felé, aztán kiköt a büfénél. Ott sorba kell állni. Van, amelyik beáll egyszer, kétszer, háromszor... No de akármilyen hosszú a sor, egyszer mindenkire rákerül. Igen, hát utána bizony, ahogy ön is tapasztalta... mert nyilván azt sem tudjuk központilag szabályozni. És hogy ott ki mennyi időt tölt, én egyetértek azzal, hogy ez jó ízlés dolga. Persze hogy ki lehet szaladni a műszakból... Délután új portások, új művezető, új fiúk. Az a jobb, ha azzal szalad végig a szervizen a kocsi, akivel elkezdődött. Igen, igen, hát az ötszáz a fiúknak is, ez feltétlen bőkezűségre vall! De ha legközelebb jön a páciens, és ugyanazt a műszakot találja, emlékeznek a gyerekek. Csoda jó memóriájuk van ezeknek a fiataloknak, tessék elhinni. Persze nemcsak pozitíve, negatíve is!

Azt a gyereket, uram, hajszálra ugyanúgy ítélem meg én is, mint ön. A kutyámat se bíznám rá, nemhogy a kocsim. De mit tehetünk, uram, ha ez a gyerek az autójavítás szerelmese? Még hogy a műszakomból! Az egész szervizből elzavartatnám. És azt hiszi, uram, hogy nem megtettem? Tizennyolc művezetőből egyedül én! Pucolj innen! Eredj öszvért vezetni! Másnap szól a főnök. Tudom-e, hogy ki az a gyerek? Ki? Az, aki egy gyertyát nem tud tisztességesen megpucolni? Egy kézifék

bovdenjét egy fél napig húzogatja, mégse jó... Ma betesz egy fékpofát, három nap múlva jönnek vissza, lekopott a teljes ferodol. Húszezer kilométerre való egy. Úgy, ahogy tetszik mondani. Jó, jó, de a főnök nem így érti persze, ahogy én ezt most önnek ecsetelem. A nagynénje a kerületi nőtanács tagja. Napokig telefonált fűhöz-fához. Mert hogy a család több tagja évtizedek óta részt vesz a mozgalomban. Persze hogy a mozgalomban nem lehetett megtanulni az autószerelést. Pláne meg a kezdeti időszakban, hiszen akkor személygépkocsi úgyszólván... Vissza kellett venni... Persze hogy nem ő az egyetlen. Mondom a főnöknek, ki adott ennek a gyereknek szakmunkás-bizonyítványt? És tetszik tudni, mit mondott a főnök? Azt, hogy még mindig jobb, hogy szakmunkás-bizonyítványt kapott, mint ha orvosi diplomát kapott volna. És most operálna. Ilyen kézzel, mint amilyen neki van. Operálna! Engem, önt vagy bármelyik dolgozótársunkat.

Nem, uram, nem tetszik feltartani, jólesik, ha az ember néha kibeszélgetheti magát. Még nem jött a széria, az ön kocsiján meg rajta vannak a fiúk, ahogy megígértem! Igen, műszak végén félretettem, hogy a következő műszak ne is lássa, nemhogy ők folytatnák. Mert milyenek ezek a fiúk? Nem hisznek egymásnak. Ki kezdte el a melót? Nyilván ti, de miért? Mert láttátok, hogy van értelme elkezdeni. Na, ide a dohány felét! Nem? Jó. Rendben van. Aztán amit az egyik műszaki csinál, a másik elcseszi. Tanítgatják egymást a gyerekek. Sok mindent meg lehet tanulni egy ilyen helyen, tessék elhinni nekem!

Ó, csak nyugodtan, amíg mi diskurálgatunk, a fiúk melóznak. Nyilván az ön emberei is. Rám most nem vár

senki. És ha vár is, tessék elhinni, ha az embert könnyen megkapják, úgyszólván semmi renoméja nincs. Anélkül meg az ember olyan, mint a hordó bor nélkül.

Én tanácsolnék önnek valamit. Ha már így összetalálkoztunk, összejöttünk; és megtiszteljük egymást a gondolataink kicserélésével. Csak egynek. Mindig csak egynek. Aki az egész menetet vállalja. És akkor nem aprózódnak szét a dolgok. Igen, én is lehetek, örömmel, uram! Örülök a kölcsönös szimpátiának. Persze ez nem azt jelenti, hogy csak az az egyetlenegy személy. Jaj, nagyon ravasz kópék ezek a fiúk. A veséjéig látnak az embernek. Mondanám csak nekik azt, hogy no, fiúk, ezt alaposan! Mire fel, főnök? Miért alaposan? Miért nem úgy, mint a többit? Csudára rá tudnak ezek kérdezni a dolgokra. És értenek mindent. Tessék elhinni, ez az utánunk jövő nemzedék stílusosabb, érzékenyebb, fogékonyabb minden iránt, mint mi voltunk!

Tessék elhinni, ugyanezt már én is mondtam nekik szóról szóra! Nem hatódtak meg tőle! Azt mondták, ők is tudnak annyit a világról, mint én. És tetszik tudni, hogy mi ebben az igazán furcsa? Az, hogy csakugyan tudnak annyit! Amikor én azt kezdtem fejtegetni, hogy ilyen munkákért egy valamirevaló nyugati szervizállomáson a hideg vizet se keresné meg egyikük-másikuk, mit feleltek rá, mit tetszik gondolni? Haha... szóról szóra azt, amit ön mond, uram! De csakugyan szóról szóra ez volt a válaszuk! Mindenféle párhuzam megvonása ilyen szempontból tévútra vezet. Igen, mert hogy az ott egyrészt kapitalizmus – a maga embertelenségével, ahol a pénz az úr, meg a gép az isten. Itt viszont mi vagyunk az urak is, és az isten is, természetesen! No meg hogy hányszor lehet ott kimenni a műhelyből,

és itt hányszor! Nem tudjuk ma már ezeket kibeszélni, uram. Mert arra meg, hogy mi a pontos, megbízható munka, azt felelték: lehet, hogy ott megkövetelik, de láttam-e már, ott milyen szerszámmal dolgoznak, és itt? Meg hogy ott milyen a fürdő, munka utánra, itt meg? Csakugyan nálunk a klozett előszobájában van egy vízcsap. Meg hogy ott milyen az elszívó berendezés, nálunk meg a gáz, a benzingőz, az olajfüst. Nem lehet ezeket kibeszélni, uram, nem is próbálja meg az ember.

Igen, erről majd a későbbiekben lehet szó, nagyon örülök neki, hogy ön hozta fel, így legalább nem lesz belőle félreértés. Persze elsősorban szombat–vasárnap lehet szó róla. Este megnézem, másnap kiveszem az alkatrészt, ha kell valami, nem, dehogy, én nem váltottam négyórás magánipart. Nem jó szemmel nézné a főnök. Így a legjobb. Csak ismerősnek. Egyetértéses alapon. Ön nem fizetett nekem, én nem kértem öntől. Tetszik érteni. Mert a maszeknak sem fenékig fejfel. Igaz, igaz, amit ön mond, de nekik meg ott az adó. Ja, persze, olvastam, mert hisz azért olvas az ember... Ingmar Bergman is...

Nemcsak a mi maszekjainkat ölik az adóval. Sajnálom, mert igazán jók voltak azok a filmek. Azt szerettem bennük, hogy igazi entellektüel élményt adtak az embernek. Igen, ennyi fajankó után, akikkel itt az ember együtt van, nagyon kell. Hogy most már mi lesz? Szerintem az adóhivatal fog engedni. Én megdöbbentem a művész lebukásán! Őszintén mondom. Hogy? Hogy tetszik érteni? A mi lebukásunk? Hát az egyszerűen lehetetlen, uram! Többféle szempontból is. Hogy ezt hogy értem, ezt tetszik kérdezni? Ó, nagyon szívesen. Igen, kinézek az ablakon. Látom őket. Melóz-

nak. Nagyon hajtanak a fiúk. Nem is tudom, mi ütött beléjük. Hát szóval, akkor kezdem. Itt ezelőtt már nagyon sok lebukás volt, de az utóbbi időben soha, soha egyetlen ember sem. Pedig úgyszólván mindenki azt csinál, amit akar. Már úgy értem, hogy egy bizonyos szinten. Szóval, a lebukások. Ahány garnitúrát, uram, itt lecseréltek, hajszálra ugyanolyan volt a következő is. Vezetők, melósok, mindenki. Na, most a többszöri próbálkozás után odafent is rájöttek, hogy ez az egész hercehurca felesleges. Sőt, káros, mert egyrészt kompromittálja a szakmát, de a felső vezetést is. Mert mindenkit kinevez valaki, és ha a kinevezettről kiderül, hogy rossz fiú, nemcsak ő van benne a slamasztikában. Úgyhogy ezeknek a szempontoknak a figyelembevételénél azt mondhatom, a mi helyzetünk végleges. És tessék elhinni, ez most már jobb így a pácienseknek is. Ők is tudják legalább, hogy kit mivel, mikor, hol... Mert tessék elhinni, nekik se volt könnyű mindig újra meg újra kezdeni ismeretlen emberekkel. Azért említettem önnek már a beszélgetésünk elején is, hogy ez a mi találkozásunk hasznos lehet mind a kettőnknek, mert valószínű, hogy most már önnek is lesz kocsija, amíg él, és a mi garnitúránk is végleges!

Ugye, ön szerint is nyugodtan végezhetjük a munkánkat, mert a szervizt nemigen fenyegeti mostanában semmi jelentősebb megregulázás. Ha elemzi az ember a helyzetet, az összetevők ezt mutatják...

És itt vannak a fiúk! Tessék elhinni, figyelik őket a maszekok. Ha valamelyik ügyesebb az átlagosnál, máris ajánlatot kap. Az Isten a megmondhatója, a maszek honnan tudja, melyik fiú balkezes nálunk, melyik nem? Mert arra még egyetlenegyszer sem volt példa, hogy

a balfékeinket csábították volna el. Mi még úgy se járunk, mint egyik-másik futballcsapat. Elküldi a megfigyelőjét egy meccsre a kiszemelt játékosokért. Viszi a hapsi a dohányt, de valamit elemel belőle magának, mert hisz hivatalosan úgyse tudja meg senki, mennyit vitt, hisz nálunk a futballista még nem kapott pénzt átigazolásért. Ezt ön is tetszik tudni, ugye? Namármost, a hapsi a nagy üzlet reményében felhajt az úton, aztán összetéveszti a játékost. Leigazol egy másikat. Aki aztán egy teljes idényben nem tud levenni egy labdát. De benne van a csapatban, mert lakást kapott, pénzt kapott, belefeccölték a dohányt, és akkor még ne is játszassák? Mit szólnak a felettes szervek, milyen a sportköri vezetés? No, kérem, nálunk még ilyen melléigazolás nem volt. Mert ezt úgy hívják. Nálunk, akit kinéz magának egy maszek... És aztán nem mindegy, hogy bánunk a fiúkkal. Mert ha mégis jó a kollektíva, csak az megy el, akit a maszek visz. Ha meg hepciáskodik velük az ember, odébbállnak hívatlan is.

És úgy mondja meg az ember, ahogy van... Megismerjük ezeket a fiúkat, és meg is értjük őket. Csaba is, akit az ön kocsijára állítottam. Most nősült. Épít. Melósgyerek. Az anyósánál lakik a konyhában. Persze hogy kell neki az a lakás. Megy a tüzépre. Ez kellene, az kellene, nincs! Majd szólnak, ha lesz. Ide szoktak szólni telefonon. Persze, bolond lesz a kisasszony ideszólni csak úgy... No, Tamás, aki meg fogja nézni a dinamót... Lehet, hogy önnek lesz igaza, és csak a szénkefék koptak meg, kicseréljük.

Tamás most csináltatta a fogát. Elhiszi, uram, hogy egyetlen pótlás ezer forint? Nem ment az SZTK-ba, fogat akar magának, nem agyarat. Igaza van, fiatal em-

ber... most fog nősülni. No, Feri, ő nem! Tetszik tudni, kiről van szó... a lakatos. Garantálom, hogy jókezű. Persze, ha nem az lenne, közel se engedem az ön kocsijához. Mindig felcsíp valakit. Aztán a nőgyógyász... És olyan szerencsétlen ez a gyerek, hogy egy partnere se hajlandó bizottság elé állni, mind csak maszek. Már mondtam is neki, hogy Ferikém, vigyázz, hátha átdobnak a lányok. Háromezer... És volt olyan hónap, hogy kettőnek kellett... Persze mindig ez a szerencsétlen fizet!

Most nem sorolom, mert a többi fiút nem tetszik ismerni, csak azokról szóltam, akik speciel jelenleg az ön kocsiján vannak. De tessék elhinni, ugyanígy áll a többi is. Mindegyiknek van valami... Akárcsak nekem! Most érettségizik a kislányom... Nyelvszakra megy az Eötvösre. Igazán igyekszik... Nem tetszik valakit ott ismerni? Bocsánat, ezt majd csak szóban. Azt mondja, hogy megőrül, ha nem veszik fel. Angolból fogadtunk neki egy tanárt... Tanársegédet. Mert ugye a többi lány is az osztályban, külön matematika, külön orosz, külön német. Irtózatosan kicsi az esélyük amúgy! S egyetlen óra száz forint. Az a tanársegéd az egyetemen az egész napi munkájáért nem kap száz forintot! El tetszik ezt hinni, uram? De persze boldogan fizet az ember. Szülő. Hogyan bocsáthatná meg magának; nem tett meg a gyerekéért mindent, amit csak megtehetett volna? Inkább éhezzem meg, hát nem igaz? Vagy ha már éhezni nem akar az ember, vállaljon plusz munkát, szívességet, amit csak lehet.

És ugye, ezek után meg tetszik érteni a fiúkat? Nagy kópék, csakugyan nagyon nagy kópék ezek, de tessék elhinni, szeretni kell őket. Lehet őket szeretni! És hát

elvégre ők melóznak. Tudom én, hogy meló az is, ha az ember ír, szervez vagy rendelkezik, de ott a kocsi alatt... az aknában... ott van az igazi meló!

Persze, le fogom mosatni. Az benne van a teljes szervizben. Nem plusz költség. Majd én adok a fiúknak egy húszast a mosóban. Meg tetszik látni, egy homokszem sem marad rajta. Igen, alul-felül. Ez a legpiszkosabb munka nálunk, a mosás. Hát ha már csakugyan nem sajnálja az ember a fiúktól, akkor azt a húszast a vizesektől se szabad... Megéri, tessék nekem elhinni. Mert nem mindegy az, hogy a mosógép csak úgy egyszerűen átszalad a kocsi felett, és hol ide, hol oda szór rá egy kis vizet. Az alsó munka a fontos! Mit jelent az, ha a rossz mosás következtében sár vagy homokszemcse kerül a fékpofákhoz? Nem pénz, élet, uram! Élet... mert a fék, maga az élet!...

Komolyan mondom, nem tetszett feltartani. És én önt? Igen, itt is dolgoztak ezalatt, ott is... zavartalanul. Ez a legfontosabb! Persze azért van az embernek lelkiismeret-furdalása. Hogy ezt az időt is meg kell valakinek fizetni itt, és az önét is ott!

Nem, nem a telefonra céloztam! Mert hiszen gondolom, hogy ön sem a saját hárompercesén beszélt!

Igen, megígérem, hogy odafigyelek. A legjobb minőségi munka. A legjobb ismerősnek. És akkor legközelebb csak nálam. Egyes-egyedül nálam. Igen, majd holnap, ha át tetszik venni a kocsit, majd személyesen megbeszélünk mindent. A továbbiakat. Igen, igen, csakugyan nem minden telefontéma. Mert sose tudhatja az ember...

Halló! Igen, holnapra biztos. Én garantálom, de azért tessék még telefonon érdeklődni!...

VÉSZI ENDRE

Tisztelt ügyvezető igazgató úr! Talán nem kell önnek hosszasan elmagyaráznom, hogy miért vagyok kénytelen a vállalattól elbúcsúzni, azaz távozni innen és ezt most bejelenteni. Bár védett korban vagyok, és csak két év választ el megérdemelt nyugdíjamtól, intézkedni fogok, hogy számomra megfelelőbb helyen töltsem ki a hátralevőt. Csak annak a csodálkozásomnak akarok kifejezést adni, hogy önök itt is utolértek engem. Ami eléggé rejtélyes, bár amióta az eszemet tudom, materialista vagyok, és így eddig még mindent meg tudtam magyarázni. És arra is megkérem, új helyemre ne kövessenek.

(Bakos Gyula hivatalsegéd felmondó leveléből)

*

Bakost, ezt a dörmögő öregembert (inkább idős volt, mint öreg) a környezetében nem szerették. Főképp azért nem, mert szünet nélkül produkálta elveit (mégpedig szigorú elveit!), de úgy, mintha egy kötéltáncos magánéletében is kötélen közlekedne, és egyensúlyozó bambusszal a kezében a Niagara fölött menne át a közértbe vagy lábápolás céljából a gőzfürdőbe. Holott az elvei, dermesztő tisztaságukban kikezdhetetlenek; csupa nagybetűs igazság. Bakos, az egykori cipőfelsőrész-készítő mind a mai napig megőrizte a régi antialkoholista

körökben beléidegződött szigorát az élet színesebb, derűsebb, lazább jelenségeivel szemben.

Alakját, ezt a nagy, lomha testet, lassú, reccsenő mondatokban építkező szellemét a múló idő óhatatlanul macskakörmök közé helyezte, s életének küzdő tragikuma (mert éppen az elvei miatt sok csapást kellett elszenvednie) tragikomikummá módosult. Útja enyhe lejtőkben vitt lefelé. Jelenleg a nagy alumínium palota, egy külkereskedelmi vállalat igazgatóságán működött mint hivatalsegéd.

Igen, ez már a hanyatlás grafikonja, de egy kitüntető mellékkörülménnyel. Bakos mindmáig elnökök, főtitkárok mellett dolgozott, lába alatt zajnyelő szőnyeg, fülében egyszerre öt telefon diszkrét berregése, kezében párnázott ajtó rézkilincse. Istenek előszobájában. S bár leépülése során egyre kevésbé fontos intézményekbe került, az elnöki előszoba mint színhely megmaradt. Mert ha most már nehezebben viselték is el hadastyán modorát, humorának vászonhasító recsegését, lúgkőszínű szemének kutató fénytöréseit, egyben mindenki egyetértett: a föltétlen megbízhatóságban. Lomha testében egy házőrző eb fürge hűsége lakott, s ha neadjisten úgy hozná a sors, a történelem, az ügyosztály küszöbén lehelné ki lelkét magasabb elvek, személyek védelmében.

*

Ötvenkilencedik esztendejére élete csakugyan lecsupaszodott. Felesége már majdnem egy évtizede halott (fehérvérűség), meglett fia kereskedelmi tanácsos egy távol-keleti kirendeltségen, ő maga társbérleteit cserélgetve, kimerítve a legügyetlenebb lehetőségeket, egy

kétkapus, labirintusokkal, lépcsőházakkal szaggatott régi bérház (Római udvar) néhai portásfülkéjében kötött ki. A kapualjmélyi üvegfalat, amely magánéletének minden rezdülését kiszolgáltatta volna a járókelőknek, befestette fehér olajfestékkel, a hálóbenyíló elé függönyt akasztott, a szennyes hajópadlót fölgyalulta, s a falakra elismerő okiratokat rögzített; asztalán egy öreg kerámia váza poros papírdáliákkal. Külön gondja volt a sokgombos házitelefonra, amely megmaradt épségben a régi időkből; ezt alaposan megtisztogatta, szakadt drótjait föltekerte, fémrészeit dörzspapírral ragyogóra dörzsölte. A századelő éveiből származó készülék muzeális tárgy volt ugyan, de Bakos véleménye szerint még ma is használható lenne. S ez, mint valami izgató lehetőség, fényburokban élt a szívében.

Nemegyszer bekopogtattak hozzá idevetődő idegenek, portásnak vélve őt, hogy levelet, üzenetet hagyjanak valamelyik létező vagy nemlétező lakónak; átvonuló részegek, valamiféle nők vagy illemhely után érdeklődve; óvatlan pillanatban egy csecsemőt is beloptak a fülkébe. Mindezt nem érezte zaklatónak, sőt mintha elszórakoztatta volna az életnek ez az állandó hullámverése.

Nem sértette becsvágyát a beosztása sem, sőt úgy vélte, a maga helyén különlegesen fontos ügyet szolgál. A felszabadulás óta az egykori szervezett munkás, a megbízható ember, egy néhány éves kényszerszünetet leszámítva, valójában mindig hivatalsegéd volt. Mintha ebben teljesednék ki jellemének és személyiségének minden jó tulajdonsága.

Ha sérelem, hát egészen más tokosodott idegrendszerébe. De ennek is már huszonhét esztendeje. Azok-

ban az években olyan helyen dolgozott, ahová a megméretett és különlegesen megbízhatónak találtatott elve alapján került. A nagy székházban alkalma volt nap mint nap látni azokat a férfiakat, akiket múltjában-jelenében a legtöbbre becsült; módja nyílt tárgyias, rövidre fogott kérdéseikre válaszolni, meglesni egy-egy ritka magánmosolyukat, szívében az állandó helytállás izgalmával. És itt zuhant le rá az egész mennyezet, az eleinte nehezen érthető sérelem.

Hazafelé tartott Pestimrére a helyiérdekűn. A páholy szemközti ülésén két munkásféle ember az újabb közellátási intézkedésekről vitatkozott, a húshiányról, a sorban állásról, a megdrágult zsírról, szokatlanul nyíltan, nekikeseredve. Bakos növekvő nyugtalansággal bár, de oda-odafigyelt, és szíve mélyén érezte a sürgetést, hogy közbeszóljon, hogy jóakaratúan csillapítsa, békítgesse őket. Ezek csak átmeneti bajok, elvtársaim, a növekedés nehézségei, a fontos mégiscsak az, hogy közben épül a szocializmus... A szavak összeálltak ugyan benne, de képtelen volt megszólalni. Másnap hivatalában illetékes személy behívatta magához, és közölte vele, bejelentés érkezett az esetről, és arról is, hogy szó nélkül tűrte az ellenség mocskolódását. Mentegetni szerette volna magát; tulajdonképpen közbe akart szólni, hogy felvilágosítsa azt a két megvadult embert, de hát ő világéletében és azonkívül... mert az igaz, hogy a hús meg a sorban állás meg a zsír... Fölemelte sárgás, lúgkőszínű szemét, és mereven illetékes személy arcába nézett. „Prolik voltak azok – mondta végül –, akárcsak én..." Azonnal fölfüggesztették a munkájából, mehetett haza krumplit sütni a konyhatűzhelyen, és rövid időn belül, mint aki a leg-

csekélyebb köteles éberséget is elmulasztotta, kapun kívülre tették. Hét évnek kellett eltelnie, míg valaki fölfigyelt a régi megbízható emberre, és magához vette hivatalába.

Bakos újra átlépte a titkárság küszöbét, duplán talpalt cipője alatt tenyészetszerűen puha volt a szőnyeg, orrába befészkelődött a cigaretták és a kávé illata. És új íróasztala lapján egy lámpa ezüst tócsája csillogott. Micsoda gyönyörű jóvátétel! Elkezdett működni, mint egy újra beindított, pontos szerkezet. Azonnal felfigyelt bizonyos hibákra, s máris tudta, hogyan kell megjavítani a belső ügyvitelt, meggyorsítani levelek elosztását és továbbítását. Mintha egyetlen nap kihagyás sem volna mögötte, nem érzett semmi folytonossági hiányt!

A többé ki nem heverhető csapás négy évvel ezelőtt érte. Ahogy az a dolog megtörtént vele, csak annyit tudott, hogy menekülnie kell. Furcsán, megkövesedve jött-ment hivatalában, lesütött szemmel, mint akinek azért kell szégyellnie magát, mert meglátott valamit; összezárt szájjal, mert kötelessége a kussolás, reszkető gyomorral, amely már nem volt hajlandó befogadni az ételt. De ebben a befelé kövülésben is látnia kellett a hosszú léptű asszonyt, amint egyenes derékkal, vállára eresztett rengeteg szőke, vastag szálú hajával, macskaszeméből összezárt fényeket villantva, mindenhová követi, még az álmába is. Ült a titkárság előterében, ebben a sterilen kenőszappanszagú szobában (a szag a frissen festett falakból szivárgott), és érezni vélte annak a nőnek a parfümjét, a kesernyés őserdei virágillatot, amely szobáról szobára úszott.

Igen, az a pillanat, a négy év előtti, abban a másik magasabb rangú intézetben, úgy maradt meg benne, mint egy villámcsapás fénye. „Nem kell kivárnia az elsejét" – hallotta a személyzeti főnök tapintatosan halk szavait. Az elnök maga halk szavú volt, környezetétől is megkövetelte ezt a finom, diplomáciai modort.

Igen, a négy év előtti pillanat!

Megy végig az igazgatóság elcsöndesedett folyosóján, este hét óra múlt. Az egész ember egy érzékeny jelzőberendezés, amely az egész házat ellenőrzi; s ez arra kényszeríti, hogy benyisson a néptelen szobákba, ahol még finom hártyákban ott rezeg a délutáni cigarettafüst, és gondosan utánanézzen, éppen úgy, mint a szigorú években, lezárták-e a fontosabb fiókokat, nem égetett-e lyukat valami cigarettacsikk a szőnyegbe? Kellett neki ez a mindennél izgalmasabb vonulás a tetszhalálba süllyedt irodákon át, az elnémult elektromos írógépek között, a teremtés utáni pillanat csöndjében, ebben a csak neki alárendelt világban. Olykor egy-egy finoman megporosodott íróasztal felületére odarajzolta nevének kezdőbetűjét, üzenetül szánva a késő esti takarítóaszszonyoknak. És így került, mint minden este, az elnöki dolgozószoba küszöbére is.

Ez volt az a négy év előtti pillanat, a villámcsapás fénye.

Ahogy kitárta az ajtót, meg kellett torpannia. A tűzdelt bőrkanapén, szemben kigyulladó arcával, szemtől szembe a döbbenetével, egy csupasz női alsótestet látott, s a heverő mellett egy végiggombolható piros szoknyát. A lábak rajzos íve s a keményen telített, rezzenetlen combok gyöngyházszerűen világítottak.

Ott állt az ajtóban bénán, magatehetetlenül, mint aki

képtelen megválni a szentségtörés e csodájától. A gyönyörű Vizinczeyné! A Sárga Sörény, ahogy szerte a házban nevezték ironikus elragadtatással.

Állt és állt, képtelen volt elmozdulni onnan, mint akit tetten értek. Ő még életében ilyen gyönyörű női testet soha nem látott, beleértve a feleségét és néhány szegényes szerelmi kapcsolatát. „Menjen a fenébe!" – hallotta a bűvöleten keresztül közvetlen főnöke kibicsakló hangját. Az elegáns fiatal férfi ott állt cipőjére buggyant nadrágjában, szinte béklyóba fogva. Most már üvöltött. „Menjen a francba, maga állat, nem érti!" – lökődött arcába a durva kiáltás.

Állt és bámult, és bámult, nyíltan és szemérmetlenül. Őt érte tetten ez a látvány, és nem fordítva.

Később a portásfülkében, dühtől és bosszúvágytól reszketve, nekiült, hogy megírja bejelentését. Volt itt szó a besározott szocialista erkölcsről, az intézmény besározott rangjáról: általában erkölcsről és sárról. De ezt az irományt, pedig még többször is átfogalmazta, soha nem küldte el.

Néhány nap múlva áthelyezték egy fiókintézetbe. Onnan ő ment tovább.

*

Odúja mélyén, ahol szünet nélkül kattogtak a fűtőhálózat csövei, sokat tűnődött a tehetetlenségén. Maga sem értette, miért marad mindez megtorlás nélkül. A besározott erkölcs és az intézet rangja – ezek a tekintélyes szavak egyszerre kiüresedtek, elvesztették társadalmi súlyukat, és benne magában is az erkölcsi döbbenet helyét valami eddig soha nem érzett kielégületlenség, a kívülrekedtek szomorúsága foglalta el. Hol

az erkölcsi jogcím? – kérdezte magától. És így lassan szembekerült önmagával. Égette a szégyen, hogy mármár többet gondol erre a gyönyörű Sárga Sörényre, mint azokra a szigorú elvekre, amelyeken élete épült. Csak éppen hogy lehunyja a szemét, és látnia kell: a magas, karcsú nő átsétál a félálom határvonalán, mintegy kettéválasztva a savas félhomályt, szétrázza rengeteg szőke haját, mint egy déli záport, s egy pillanatig visszanéz az öregre ezüstkék macskaszemével. S már el is tűnik, csak az őserdei virágillat marad utána.

Most már tudta az öregember, elvesztette függetlenségét. Nincs többé oka és joga, bár a maga keserű lemondása árán, mások felett ítélkeznie. Megfosztották a szigor és kötelesség aranyfedezetétől. S enélkül minek az egész, visszamenőleg is minek? A múló idő nem enyhített ezen. Utcán, autóbuszon, moziban; a négy évszak minden változatában, fénytörésében megpillantani vélte Sárga Sörényt. Hol teljesen ruhátlanul látta, hol szétgombolható piros szoknyájában. S a végén nemcsak megadta magát ennek, de élete egyetlen értelmes titka volt.

*

A vállalat dísztermét kettémetszette egy éles pengéjű téli napsugár. Már megteltek lassan a széksorok, az új vezér bemutatkozására gyűltek össze; az előzőt halálos baleset érte a Karsztokban. Az igazgatói szék nem maradt sokáig gazda nélkül, valakit valahonnan sürgősen el kellett helyezni. Az érkező, kellemes fiatal férfi, vékony szálú világos haja gondosan megfésülve, kabátja felső zsebében díszzsebkendő csücske, már az új tisztségviselők közül való; nappal szerezte doktorátu-

sát, angolul, németül, oroszul jól beszél. Olyan ember, aki már évek óta ezen a magaslaton közlekedik, egyik fontos beosztásból a másikba.

Bakos szokása ellenére az utolsó sorban ült, egész testében fokozhatatlan várakozással. Hát itt is utolérték, és nemsokára megpillanthatja őt! A jól öltözött, ápolt munkatársak sorait megfodrozta a kíváncsiság moraja, s ez még erősödött, amikor, mint egy jelentős színházi bemutatón, az emelvényre érkeztek a főszereplők, középen az új vezérrel; világosszürke flanellöltönyt viselt, nyakkendője csupa ezüst villanás, bal kisujján gyűrű lapos köve csillant. A rövid bevezető után ő is megszólalt, halkan, behízelgően – majd nemsokára valamennyien átveszik ezt a modort! –, néhány szót mondott magáról, majd a terveit kezdte részletezni. Az öregember fáradtan lehunyta szemét, és amit évek óta félelemmel várt, de vágyott is: lassú hullámokban elérkezett az orráig Sárga Sörény dzsungelvirágillata. Mélyen a mellére szívta, és csakhamar dörömbölni kezdett a szíve, a torkáig lökődött, majd iszonyú súlyként üres gyomrába zuhant. A szónok odafent az emelvényen egyszerre megakadt, keze a vizespohár után nyúlt volna. Valaki az öregember vállához ért, fülét érte a langyos lehelet. Bakos bácsi, nincs az asztalon víz! És most már mintha az egész terem feléje fordulva suttogná, hogy nincs az asztalon víz, és siessen! A sok suttogás kurta kis hullámokban elúszott a füle mellett, nem figyelt oda. Megalázott gyönyörében a négy év előtti villámfénybe nézett. Bakos bácsi, az asztalon... A csönd, a vákuum az új igazgató két mondata között hihetetlenül kitágult, egy másik idő térfogatába helyeződött. S ez olyan végtelen volt, mint az a pillanat születés és halál között.

Az öregember, hátratolva székét, ügyetlen zajjal fölemelkedett, és merev lábbal ment kifelé. Hátában érezte az ünnepi terem kemény döbbenetét.

Az egykori portásfülkében, a lámpa fukar, vízkőszínű fényében, mint akit az ihlet gyors kegyelme segít, megírta élete első és utolsó felmondó levelét, az új vezér nevére címezve. A borítékot gondosan leragasztotta, majd holnap átadja személyesen.

Feküdt a pokróccal leterített ágyon, két kezét tarkója alá feszítve. Ez volt az egyetlen, amit tehetett, kimenni abból a teremből! Most már véglegesen tisztázott mindent, nincs több mondanivalója. Várta a teljes nyugalom érkezését, mint egy nagy madárét, amely leül a párkányon, vagy mintha egy távoli kapu elé állna és figyelné az alkonyt. S ekkor megtelt a portásodú keserű mocsári liliomok és dzsungelorchideák illatával. Igen, a papírdáliák! Fölugrott, s egy sarokba vágta a vázát zörgő, poros virágaival, de azonnal megbánta. Visszafeküdt, és lassan átjárta a fázás. Ruhában a pokróc alá bújt. Már nem szégyellte Sárga Sörényt, élete igazi vereségét. Szerette volna újra maga elé képzelni, ám ez most nem sikerült neki. Szolgálnia kellett volna tovább, szobáról szobára menni az illata után, hallgatni árnyékos, telt nevetését. Hordozni kellett volna ezt a titkot az emberek között, és boldognak lenni, hogy neki létezik ilyen!

Talán este tíz óra után, a savas sötétben (annyi év után újra!) fölragyogtak a házi telefon üveggombszemei, s a készülék lassan berregni kezdett. Ez később néhányszor ismétlődött ugyan, de a hallgatót nem vette föl senki.

Nemsokára, mint egy kifent kés, kéken ragyogott a téli hajnal.

TARTALOM

Ágh István Kövön ülök, hazalátok 11
Balázs József Aki szerette a fánkot és a halált 59
Bereményi Géza Irén levele 81
Bertha Bulcsu Senki kutyája 115
Boldizsár Iván Az elefántcsont szipka 131
Esterházy Péter Rés és bástya 141
Galambos Lajos Kislyuk 153
Galgóczi Erzsébet Hínár 165
Gáll István Ábécé 217
Gera György Schulek 237
Gyurkovics Tibor Az utolsó karácsony 271
Hernádi Gyula Oksági pályák 279
Illés Endre Szúgony 291
Jékely Zoltán Márton lúdja, Töhötöm csirkéje 303
Kertész Ákos Aki mer, az nyer 317
Kiss Dénes Köreink 409
Kolozsvári Grandpierre Emil Láthatatlan főszereplők 431
Kolozsvári Papp László Kirándulás 457
Kutasi Gyula Emeletek 475
Mándy Iván A pálma 495
Mesterházi Lajos A Zebegényiek 511
Mészöly Miklós Szárnyas lovak 565
Páskándi Géza Ézagh 585

Pilinszky János Hármasoltár 603
Raffai Sarolta Hazatérés 627
Rákosy Gergely Álmaim 649
Szakonyi Károly Néhány fenyődeszka története 661
Tandori Dezső A hitelesség kedve 681
Tatay Sándor A tűz estéje 709
Thiery Árpád Önvédelem 722
Újhelyi János Fehér cigány 745
Végh Antal Érdeklődjünk telefonon 771
Vészi Endre Sárga Sörény 785

MAGVETŐ KÖNYVKIADÓ
Felelős kiadó Kardos György
78.0488 — Kossuth Nyomda, Budapest
Felelős vezető: Monori István vezérigazgató
Felelős szerkesztő Kardos György
Műszaki vezető Sebestyén Lajos
A kötet Murányi István tervei alapján készült
Műszaki szerkesztő B. Solti Marianne
Az írók portréit Csigó László, Lussa Vince
és Vahl Ottó készítette
Kiadványszám 4130 · Megjelent 40 A/5 ív terjedelemben,
36 lap melléklettel, Garamond betűtípusból szedve
MA 3412
ISSN 0454—4272